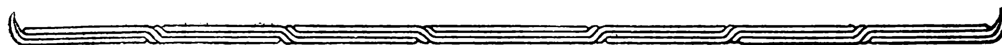
ADUNAREA IZVOARELOR VECHIULUI DREPT ROMÎNESC SCRIS

LEGIUIREA CARAGEA

EDIȚIE CRITICĂ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1955

Ediția a fost întocmită de
COLECTIVUL PENTRU VECHIUL DREPT ROMÎNESC
AL ACADEMIEI R.P.R.
condus de
ACADEMICIAN ANDREI RĂDULESCU
și format din
ALEXANDRU COSTIN, VASILE GRECU,
NICOLAE DAŞCOVICI, VINTILĂ GAFTOESCU,
CONSTANTIN TEGĂNEANU,
AUREL SAVA

CUVÎNT ÎNAINTE

Dreptul care a existat înainte de 1865 în țările romîne este în general puțin cunoscut. Pentru cunoașterea și studierea lui este necesar în primul rînd să avem la îndemînă izvoarele.

Dreptul nescris trebuie adunat în special din documente, din folclor, din cronici, din pravile și din ceea ce s-a mai păstrat de către popor prin tradiție. În acest scop se adună de către Colectivul pentru vechiul drept romînesc al Academiei R.P.R. material pentru cunoașterea și reconstituirea acestei forme de drept.

Pentru dreptul scris există de asemenea diverse izvoare: legi sau pravile, hrisoave, ofise, anaforale, circulări, jurisprudență și doctrină. Aceste izvoare sînt necesare, pentru cunoașterea și interpretarea textelor din punct de vedere strict juridic precum și pentru aflarea originii, influențelor și transformărilor petrecute în dezvoltarea lor.

Studierea lor mai poate fi de folos pentru lămurirea multor probleme istorice, economice, sociale, culturale, pentru studiul limbii și întocmirea de dicționare, pentru înțelegerea exactă a unor instituții și, în general, a vieții din trecut a țărilor romîne. Din cercetarea acestor izvoare se va putea vedea mai bine legătura dialectică dintre baza economică și suprastructura politico-juridică, felul în care baza influențează această suprastructură și cum servește suprastructura politico-juridică bazei sale.

Izvoarele dreptului scris au fost, în parte, publicate, dar se găsesc rar sau nu se mai găsesc. Multe din textele publicate conțin erori. Lipsind ediții exacte ale izvoarelor, se impune o nouă publicare a lor alcătuindu-se cu o riguroasă metodă o colecție, un corpus, cum s-a procedat și în alte țări.

Secția de științe istorice, filozofice și economico-juridice a Academiei R.P.R. a pus această publicare printre problemele fixate Colectivului pentru vechiul drept romînesc.

Colecția poartă titlul: Adunarea izvoarelor vechiului drept romînesc scris.

Dintre izvoare s-a hotărît să fie editate în primul rînd pravilele — numite astfel sau legiuiri, condici și legi — fiind cele mai importante.

Dintre pravile a fost aleasă spre a fi publicată mai întîi în ediţie critică Legiuirea Caragea. *Motivul acestei alegeri este că, între izvoarele vechi, la această legiuire avem manuscrise oficiale originale şi întocmirea ediţiei poate fi model pentru celelalte.*

Faptul că reeditarea izvoarelor nu se face în ordinea apariţiei lor nu constituie o greutate prea mare la consultarea lor, ordinea cronologică fiind stabilită prin însăşi data la care au fost întocmite şi oricînd ele pot fi rînduite, în cadrul colecţiei, după aceste date.

Lucrarea este opera Colectivului pentru vechiul drept romînesc al Academiei R.P.R. La unele părţi au lucrat îndeosebi unii dintre membrii Colectivului, însă totul a fost examinat în şedinţele întregului Colectiv stabilindu-se forma definitivă.

Ediţia cuprinde: o introducere, textul romînesc şi grecesc cu note şi aparat critic, patru anexe şi trei indici (al cuvintelor, pe materii şi cronologic al documentelor).

Sperăm că această ediţie îşi va atinge scopul, va fi de un real folos şi va forma un început convingător despre importanţa adunării şi publicării de izvoare ale vechiului drept romînesc.

INTRODUCERE

Întocmirea legiuirii Caragea

Începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, orînduirea feudală în ţările romîne intră în faza ei de descompunere. Relaţiile de producţie capitaliste apărute în sînul vechiului mod de producţie feudal, provoacă transformări în baza economică a societăţii, fenomen care se accentuiază în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Existenţa relaţiilor de producţie capitaliste, alături de cele feudale, duce la apariţia pe plan suprastructural a unor elemente corespunzătoare. Pe tărîm juridic îşi fac apariţia norme menite să reglementeze situaţii de fapt noi. Din această pricină, legiuirea epocii prezintă un caracter mixt, întîlnindu-se atît elemente de drept feudal — şi acestea într-o mare măsură —, cît şi elemente juridice care vor forma conţinutul dreptului burghez.

Prin diferite legiuiri introduse se încearcă, fie să se promoveze relaţiile de producţie capitaliste — în măsura în care clasa dominantă feudală era cointeresată la aceasta — fie să se frîneze noile relaţii de producţie, atunci cînd clasa dominantă socotea că sînt mai avantajoase vechile relaţii. În timp ce primul caz constituie o excepţie cel de al doilea alcătueşte regula, caracterul reacţionar al legilor feudale ieşind tot mai mult în evidenţă pe măsură ce orînduirea care le-a generat se apropie de sfîrşit.

Numărul meseriaşilor sporeşte, schimbul de mărfuri se dezvoltă tot mai mult. Pe vremea lui Grigore Alexandru Ghica, după relatările cronicii, « ieşea o mulţime de bani şi ţara foarte se tocmea şi se umplea de locuitori şi le era foarte de uşurare, cît nu le fusese de multă vreme, nici la un domn de cei ce au fost mai înainte, care se mira singuri pămîntenii la aceasta ». În timpul acestui Domn iau fiinţă o serie de ateliere manufacturiere.

Dată fiind nevoia de braţe de muncă în agricultură — pricinuită de dezvoltarea exportului de cereale — o serie de hrisoave (ale lui C. Mavrocordat, Calimach, Moruzi etc.) dispuneau sporirea zilelor de muncă. « ...La capitalist — arată K. Marx — goana după supramuncă se manifestă prin tendinţa de *prelungire fără măsură a zilei de muncă*; la boier ea se manifestă mai simplu în

goana directă după zile de clacă »[1]). Hrisovul lui C. Mavrocordat privitor la rumîni încerca o « liberare » a forței de muncă pentru o producție sporită; alte hrisoave priveau o « îmbunătățire » a situației robilor pentru a-i antrena mai mult în procesul producției. Paralel cu aceasta, se urmărea şi o consolidare a aparatului de stat feudal prin legarea boierilor de dregătorii, prin stabilirea de salarii fixe şi prin introducerea unei ierarhii stricte.

În felul acesta, la începutul secolului al XIX-lea, existau în Țara Romînească, în cadrul formațiunii social-economice feudale, trei feluri de norme juridice şi anume: obiceiurile juridice, vechiul drept bizantin, şi condica lui Ipsilante din 1780. Aceste norme care reprezentau relații de producție diferite, duceau în practica judiciară la arbitrar şi abuzuri, judecătorii aplicînd de multe ori dispoziții de-a dreptul contradictorii, care « se surpau una pe alta ».

Deşi se aplicau o sumedenie de dispoziții, caracterul lor dispersat le făcea să fie « nedesăvîrşite şi nedestoinice a cumpăni şi îndrepta dreptatea fiştecăruia » şi Țara « urma a nu avea nici o pravilă ». Dreptățile « apururea erau în primejdie », ca şi « cum ar înota în noianuri de ape tulbure ce se tălăzuesc de multe vînturi împotrivitoare ». Ele nu se îndreptau, « ci se abătea după voința celor mai tari sau celor mai meşteşugăreți în vicleşuguri, carii tot la o pricină puneau înainte cînd obiceaiul, cînd condica țării, cînd pravilele împărăteşti, după plăcerea lor ».

Puternica dezvoltare a forțelor de producție şi avîntul general al vieții economice din prima jumătate a secolului al XIX-lea făceau necesară o reglementare mai stricient a raporturilor juridice, mai simplă şi totodată un sprijin mai eficient bazei economice. În felul acesta Domnul Ion Caragea luă măsurile necesare pentru alcătuirea unei condice de legi.

Probabil că pentru hotărîrea domnească a intervenit şi aceea ce aflase că s-a făcut şi în alte țări pentru alcătuirea de legi şi îndeosebi în Moldova.

Pentru înfăptuirea acestei legiuiri Domnul a ales două persoane pricepute în materie de drept, « doi boieri cu ştiință şi praxis la ale pravililor »[2]) şi i-a însărcinat să facă în scris fiecare cîte o întocmire de pravilă. Aceştia au fost Atanasie Hristopol, vel logofăt al străinilor pricini şi Nestor, biv vel clucer. Proiectele lor, care erau gata la sfîrşitul lui septembrie 1816, au fost revăzute de Domn. Pentru ca lucrarea să fie cît mai bună, « pentru ca să se facă cu desăvîrşită întregime şi cu bună deslușire », Caragea le-a poruncit la 2 octombrie 1816 să ia cu ei pe stolnicul Constantin Bălăceanu şi pe stolnicul Ioniță Bălăceanu şi să revadă proiectele lor, găsind « prin adunare şi din alte pravili » şi chibzuind oricîte vor socoti « că sînt trebuincioase şi destoinice spre a aduce această întocmire întru întregime şi bună ființă, adăogînd adică cîte vor fi lipsind şi scoțînd cîte vor fi de prisos »[3]). Lucrarea lor trebuia

---

[1]) K. Marx, Capitalul, vol. I, ed. II, Edit. P.M.R., 1948, p. 232.
[2]) Vezi mai jos, p. 186.
[3]) Vezi anexa I, p. 185.

prezentată Domnului treptat ca să o teorisească şi să o chibzuiască şi el toată pînă la sfîrşit.

Aceşti patru au lucrat cîteva luni, iar pe la începutul lui februarie 1817 textul era terminat.

Pentru a-i da forma şi puterea definitivă, Domnul, urmînd şi regulile din dreptul ţării şi căutînd să fie întocmită o lege cît mai bună, a supus-o chibzuirii Sfatului de obşte, care era compus din mitropolit, episcopi şi veliţi boieri, halea şi mazili.

În pitacul de la 15 februarie 1817 [1]) prin care convocă acest Sfat, după ce arată motivele care l-au determinat să facă pravila şi cum a fost făcut proiectul prezentat, spune că spre a nu fi rămas « cevaşilea nepomenit într-această pravilnicească întocmire, dîndu-se uitării de către el sau de către întocmitorii ei, porunceşte să se adune cu toţii la un loc în fiecare săptămînă, marţea şi sîmbăta, fără cît de puţină pregetare sau prelungire ». Sfatul trebuia s-o examineze cu bună luare aminte şi să adauge orice va găsi lipsă şi de trebuinţă, arătînd prin anafora lucrarea făcută, ca să o chibzuiască şi Domnul.

Sfatul de obşte n-a lucrat destul de repede, ceea ce a nemulţumit pe Domn. De aceea la 16 aprilie 1817 porunceşte din nou să se adune marţea sau[2]) sîmbăta, la două ceasuri din zi la Curtea domnească să termine lucrarea fără multă zăbavă, «căci îndestulă vreme este de cînd se prelungeşte »[3]).

Totuşi, de-abia la 9 iunie 1818 Sfatul de obşte semnează anaforaua[4]) în care arată că a citit cu luare aminte pravila, care este o desluşire a pravilelor împărăteşti ce se obişnuesc aci şi a vechilor şi canonisitelor obiceiuri ale pămîntului, « nefiind împotrivitoare celor vechi urmate pînă acum »; de aceea roagă pe Domn să binevoiască a porunci să se tipărească.

La 22 iunie 1818, Caragea dă poruncă de tipărirea trupurilor de pravilă scrise în romîneşte, împreună cu anaforaua, iar aceasta să fie dată la Mitropolie[5]).

Peste cîteva zile, la 28 iunie 1818, marele logofăt Constantin Bălăceanu a adeverit textele, punînd şi pecetea domnească pe fiecare pagină[6]).

La 9 august 1818 Domnul, printr-un hrisov în care arată motivele pentru care s-a hotărît să întocmească pravila, de unde este adunată şi cum s-a alcătuit, hotărăşte să fie pusă în lucrare la 1 septembrie viitor şi să înceapă a judeca după ea toate judecătoriile ţării.

De asemenea a poruncit să se împartă deocamdată exemplarele greceşti, pînă vor sosi de la tipografie şi cele romîneşti şi să se facă publicaţii în capitală şi în toată ţara [7]).

Astfel a fost întocmită Legiuirea Caragea.

*

[1]) Vezi Anexa I, p. 186.
[2]) Dacă nu cumva e greşit pentru « şi », vezi mai jos, p. 187, n. 2.
[3]) Vezi Anexa I, p. 187.
[4]) Vezi Anexa I, p. 187.
[5]) Vezi Anexa I, p. 188.
[6]) Vezi Anexa I, p. 188.
[7]) Vezi Anexa I, p. 189—190.

În legătură cu această întocmire menționăm că în 1923 a fost găsit în biblioteca profesorului Mihail Săulescu un manuscris grecesc în care se afla un proiect al Legiuirii Caragea [1]).

Acest proiect diferă de textul oficial, în special în privința fondului. În el sînt unele dispoziții care întăreau drepturile Domnului, dar mai cu seamă erau unele mai favorabile poporului. Între altele recunoștea țăranilor dreptul de a fi preferați la luarea în arendă a moșiilor pe care locuiau, deci un drept de protimisis la arendare. Clăcașii erau scutiți de șase zile de muncă, dacă proprietarul nu le dădea lemne de foc și pămînt pentru cosit, precum și de dijma pentru pometul ce aveau.

Nu se mai prevedea îndatorirea să are proprietarului toamna sau primăvara o zi și să-i transporte la Crăciun un car de lemne.

Datornicilor li se acorda pentru plata datoriilor o nouă păsuire.

Fetelor li se recunoștea dreptul de moștenire, în cazul în care nu fuseseră înzestrate.

Se prevedeau măsuri mai bune decît în textul oficial, pentru ca zestrea să fie garantată.

Într-o *biografie a lui Hristopol*, publicată la Atena în 1853, de către prietenul și admiratorul său, Nicolaos Koritzas [2]) s-a spus că Vodă Caragea a însărcinat pe Hristopol, priceput în ale legilor și bun cunoscător al țării, să alcătuiască o legiuire potrivită pentru Țara Romînească și că Hristopol, în timp de doi ani, ar fi alcătuit o operă desăvîrșită pentru epoca sa. Lucrarea n-a fost primită de aleșii și fruntașii țării, deoarece cuprindea rînduieli favorabile poporului care atingeau privilegiile boierilor. Față de această opunere, Domnul a însărcinat pe Hristopol să îndrepte opera sa știrbită, ceea ce a făcut, dîndu-i forma în care s-a publicat [3]).

Juristul grec Triandafilopulos a susținut că autorul Codului Caragea a fost Atanasie Hristopol, care dese ori a fost denumit noul Anacreon. El adaugă că « juriștii romîni arată ca autor și pe un oarecare Nestor ». Învățatul grec își sprijină părerea pe arătarea biografului anonim al lui Hristopol, care, după el, pare a fi chiar acesta, și pe o răsplată pe care i-ar fi acordat-o Caragea pentru munca sa. Totuși recunoaște că: « Hristopol, ce-i drept, n-a urmat dreptul, dar era stăpîn pe variate cunoștințe. Diletantismul lui ce-l avea din fire, i-a făcut ușoară opera de legiuitor ce o întreprinde, de ajutor fiindu-i și dreptul natural, de care pe atunci era inundată Europa și orice suflet de poet » [4]).

---

[1]) Vezi Bulet. Comisiei Istorice a Romîniei III, 1924, p. 45—74.

[2]) Sub titlul: Ἑλληνικὰ ἀρχαιολογήματα τοῦ ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου κυρίου Ἀθανασίου Χριστοπούλου. Citat după Bulet. Com. Ist. Rom., III, 1924, p. 47.

[3]) *Ibidem*, p. 49—50.

[4]) Vezi G. D. Triandaphylopoulos, Însemnare despre codificările grecești în Romînia, apărut în grecește în I.D. și P.I. Zepos, Jus Graeco-romanum, tom. VIII, Atena, 1931, p. XV.

Părerea lui Triandafilopulos este neîntemeiată și se explică prin faptul că n-a cunoscut cine era acel « oarecare Nestor »[1] și nici actele expuse mai sus.

Din acestea rezultă fără urmă de îndoială că întocmirea legiuirii s-a făcut așa cum am arătat și că Hristopol a fost numai unul dintre colaboratori. Un rol însă mai însemnat va fi avut la redactarea textului oficial în limba grecească, pe care de altminteri o cunoșteau bine toți aceia care au colaborat la întocmirea legiuirii.

Anteproiectul descoperit în biblioteca Săulescu prezintă mult interes și, dacă se va mai găsi, ar trebui tipărit [2]).

Probabil că el este proiectul care fusese făcut de către cei patru [3]) și după ce a fost revăzut de către Domn, a fost depus la Sfatul de obște. Acolo în urma lungilor discuții, ceea ce explică întîrzierea lucrării și nemulțumirea Domnului, boierii apărîndu-și situația privilegiată, au modificat textele și le-au dat forma definitivă cuprinsă în manuscrise [4]).

Timpul de aplicare al legiuirii De la 1 septembrie 1818, Legiuirea Caragea a rămas, în cea mai mare parte, ca « pravilă a pămîntului » pînă la 1 decembrie 1865, cînd a fost pus în vigoare Codul civil. Unele texte din Legiuire au fost modificate sau abrogate prin alte rînduieli, mai înainte de 1865. *Ea a fost astfel legea civilă a Țării Romînești 47 de ani și 3 luni.*

Această legiuire a continuat să fie aplicată în oarecare măsură și după 1 decembrie 1865. În prim rînd, prin art. 1415 Cod. civ. s-a prevăzut ca locațiunile ereditare, în ființă la punerea în vigoare a noului cod, cunoscute sub nume de emfiteuze ori embatic, au fost păstrate și au rămas să fie regulate după legile sub care s-au născut.

În al doilea rînd este de menționat că prin articolul 1912 Cod. civ. a fost abrogată și Legiuirea Caragea cu toate modificările și completările ei, însă numai în tot ce nu este conform cu regulile prescrise în noua lege civilă.

---

1) Nestor a fost cel mai de seamă jurist pînă pe la 1837, cînd au mai apărut și alții. A fost autor de hrisoave și legiuiri și a ajuns la înalte dregătorii. A fost președinte al departamentului străinilor pricini, mare logofăt al dreptății, președintele Sfatului consultativ. El a fost cel dintîi romîn numit cu mare laudă în 1816 profesor de drept la Școala domnească. Vezi Andrei Rădulescu, Logofătul Nestor. Viața și activitatea lui, București, 1910.

2) Fragmentele cunoscute din acest anteproiect pe care-l notăm cu sigla A, vezi mai jos la p. 192—199.

3) Vezi Bulet. Com. Ist. a Rom., III, 1924, p. 60.

4) În legătură cu acel anteproiect s-a bănuit că acela care ar fi favorizat pe boieri, ar fi fost Nestor. Bănuiala nu este justificată. Și Hristopol era boier, fusese judecător înainte de Caragea, iar acesta — în primele luni de domnie — l-a numit logofăt al departamentului străinilor pricini; el a făcut multă vreme parte din Divan. Nestor, pornit de jos (despre el s-a spus că din opincă a ajuns boier la Divan), cunoștea mai bine decît alții starea țărănimii și nu-i nici un motiv să credem că tocmai el ar fi stăruit să fie înlăturate din anteproiect rînduielile favorabile clăcașilor.

De altminteri pe Nestor, autorul unuia din proiectele Legiuirii Caragea și fost mare logofăt al dreptății, precum și pe stolnicul Bălăceanu, care amîndoi făcuseră parte din Comisia celor 4, nu-i găsim semnați în anaforaua Sfatului de obște de la 9 iunie 1818. Probabil că din cauza discuțiilor urmate acolo și a eliminării unor paragrafe din anteproiect, Nestor și I. Bălăceanu n-au semnat. Vezi Andrei Rădulescu, Pagini despre Legiuirea Caragea. Comunicare ținută în Secția a V-a a Academiei R.P.R.

Afară de aceasta, Legiuirea Caragea — bine înțeles cu modificările și completările aduse, a căror interpretare a format o jurisprudență destul de bogată — a mai avut aplicare pentru situațiile juridice dinainte de 1 decembrie 1865, care s-au prezentat din ce în ce mai rar înaintea instanțelor judecătorești; și nu este de mirare să se mai afle și alte cazuri de aplicare a rînduielilor din acea legiuire.

Observațiuni generale Legiuirea Caragea are multe *părți originale*. În prim rînd ea are însemnate însușiri din punct de vedere *al formei*. Înfățișată într-o formă simplă, ea cuprinde deseori dispoziții scurte, principii generale, pe care trebuie să se sprijine interpretul pentru rezolvarea chestiunilor.

Ea prezintă un deosebit interes și ca *redactare*. Limba textului grecesc este elogios apreciată de cunoscători. Profesorul grec Triandafilopulos spune: « grație preocupărilor juridice ale poietului,[1]) literatura juridică grecească posedă un text plin de farmec și de frumusețe, neatinsă de textele noastre contemporane, care din cauza ființei deosebite de astăzi a dreptului legată în chip nedespărțit de formă, nu ar mai fi cu putință să fie scrisă în stilul plăcut al codului romînesc »[2]).

Limba romînă, din punct de vedere juridic, era mult mai puțin formată decît cea grecească. Întocmitorii legiuirii s-au străduit totuși să exprime exact noțiunile juridice ; preocuparea principală însă a fost să fie cît mai ușor înțeleasă de popor. Textele reprezintă o însemnată etapă în formarea și dezvoltarea limbii noastre în materie juridică.

În ceea ce privește *conținutul*, codul Caragea este o legiuire feudală, reprezentînd voința clasei dominante feudale ridicată la rangul de lege. Caracterul reacționar pentru perioada cînd a fost introdus se vede în special din menținerea inegalității de clasă și de condiție socială (slobozi, robi și dezrobiți), situația inferioară a femeii, deosebirea dintre creștini și necreștini, diferențieri în aplicarea pedepselor după cum cineva era bogat sau sărac etc. Față de Condica lui Ipsilante, îndatoririle clăcașilor erau sporite.

În unele domenii, codul prezintă aspecte avansate, sub influența legiuirilor burgheze din afară (Codul lui Napoleon — « codul execuțiilor, al sechestrelor și al vînzărilor silite », cum îl numește K. Marx), ca de pildă în privința autorizării maritale la împrumuturi, recunoașterea testamentului olograf, nulitatea convențiilor contrarii legilor și bunelor moravuri etc.

În materie de drept penal, Legiuirea Caragea nu prevede mutilarea (ca în legislațiile anterioare), ci doar pedeapsa cu moartea pentru cazuri bine stabilite. Se păstrează însă tortura ca mijloc de investigație.

---

[1]) Atanasie Hristopol.

[2]) Vezi introducerea la I. și P. Zepos. Jus Graeco-romanum, vol. VIII, Atena, 1931, p. XV.

Descrierea manuscriselor Legiuirea Caragea, atît textul romînesc cît și cel grecesc s-au păstrat chiar în manuscrisele originale oficiale. Acestea după ce au fost colaționate cu « izvoadele ce prin Sfat de obște s-au alcătuit » și au fost găsite « întocmai așezate din cuvînt în cuvînt și fără cîtuși de puțină schimbare »[1]), au fost întărite și iscălite de Domn și, din poruncă domnească, au fost date să stea « în păstrare la sfînta Mitropolie »[2]). Mai tîrziu au ajuns în Biblioteca Academiei Romîne. În timpul primului război mondial, spre a fi puse la adăpost, au fost evacuate în Rusia. În 1934 au fost aduse înapoi și astăzi se găsesc în Biblioteca Academiei R.P.R., depozitul de manuscrise romînești sub cotele 2322 cel romînesc și 2323 cel grecesc. Amîndouă manuscrisele s-au păstrat foarte bine în cutiile lor de carton originale; ele sînt scrise caligrafic pe o hîrtie albă frumoasă și foarte bună; hîrtia e filigranată cu linii dese orizontale și cu linii rare, cîte 5—6 pe fiecare pagină, verticale. Fiecare coală mai are în filigran un semn, reprezentînd un R mare de tipar și un clopot în nemișcare.

Codicele R. Manuscrisul romînesc 2322 îl notăm cu sigla R. Acesta este un codice cu formatul *in octavo* mare și are o legătură originală, în întregime în piele albă fină și e împodobit pe amîndouă fețele și pe cotor cu ornamente aurite. Pe față e de remarcat un ornament stilizînd linear blazonul familiei Caragea, iar în spate un ornament indicînd oarecum contururile unei inimi cu anul 1817 tipărit în mijloc. Dacă 1817 nu e cumva o greșeală în loc de 1818, atunci ar fi un indiciu că mai întîi textul romînesc al Legiuirii Caragea a fost întocmit și apoi cel grecesc, a cărui legătură e însemnată cu anul 1818.

În manuscrisul romînesc (R), la început între prima și a doua foaie nescrisă, au mai fost legate împreună cu textul legiuirii: 1) originalul anaforalei Divanului din 9 iunie 1818 ; 2) pitacul domnesc din 22 iunie 1818 ; 3) o copie după hrisovul de promulgare, făcută de vel logofătul, dimpreună cu o adresă de la logofeția mare[3]) ; și 4) o foaie care a fost tipărită ulterior, precum se vede din deosebirea literelor de tipar, cu îndreptarea greșelilor de tipar — însă nu toate — din ediția de la 1818.

După alte două foi nescrise, urmează pe trei pagini « Scara aceștii pravili ». Pagina a patra și după dînsa o foaie întreagă au rămas nescrise. Urmează hrisovul domnesc cu expunerea de motive și textul legiuirii ; foile pe care au fost scrise sînt numerotate chiar de caligraf, începînd cu unul și ajungînd pînă la 69 de foi scrise. Între ff. 44 și 45 este intercalată o foaie mai mare, cu tabloul spițelor neamului pînă la gradul al șaselea ; foaia aceasta a rămas nenumerotată de copistul caligraf. După f. 54, o foaie a fost sărită la numărat; e drept că

[1]) Vezi mai jos, Anexa I, p. 188.
[2]) Vezi Anexe, p. 189.
[3]) Vezi toate documentele acestea care sînt în legătură cu întocmirea Legiuirii Caragea mai jos, în Anexa I., p. 187—189.

pe aceasta e scris numai un rînd şi jumătate, toate rămînînd de altfel nescrise. Tot nescrise au mai rămas contrapagina foii 69, precum şi nouă foi întregi de la sfîrşit, pe care însă numerotarea caligrafului continuă pînă la 78. Titluşul domnesc din fruntea hrisovului cu expunerea de motive este scris cu roşu, precum şi iniţiala din textul hrisovului. Tot în roşu sînt scrise cuvintele « Parte », « Cap » şi iniţialele din titlul capitolelor, iar la partea a V-a şi a VI-a chiar titlul întreg al acestor părţi. Hrisovul domnesc poartă semnătura autografă a Domnului ; sub semnătură urmează pecetea domnească, alături de care se află parafa « Veł Log(o)f(ăt) ».

După ce manuscrisul (R) a intrat în Biblioteca Academiei, s-au numerotat curent toate foile scrise şi nescrise, ca şi cele adăugate cînd a fost legat, fiind în total 92 de foi.

Manuscrisul G. Manuscrisul 2323 îl notăm cu sigla G. Acesta are o legătură originală, întreagă în piele fină roşie-purpurie, împodobită pe cotor şi pe amîndouă feţele cu ornamente în aur. Pe faţă într-un chenar, în formă de inimă cu ascuţişul în jos, format dintr-o cunună de flori, e tipărit anul 1818. Şi codicele G are formatul *in octavo* mare; acesta are în total 80 de foi, numerotate curent în timpul din urmă. Foile 2, 3, 7^{v}, 12^{v}— 14^{v}, 49^{v}—51^{v} şi 64^{v} au rămas nescrise. Cînd l-a scris, caligraful a numerotat cu cifre arabe paginile cu textul legiuirii, ajungînd la 142 pagini ; a lăsat însă nepaginată prima foaie cu hrisovul domnesc şi o foaie mai mare cu tabloul spiţelor neamului, foaie ce se găseşte între pp. 94 şi 95 şi căreia numerotarea ulterioară i-a dat numărul de ordine 55, precum şi toate foile nescrise care urmează de obicei la sfîrşitul părţilor, încît dă impresia că a fost lăsat loc liber pentru a fi completat cu încă vreun capitol. Titluşul domnesc din fruntea hrisovului cu expunerea de motive e scris cu roşu şi tot aşa şi prima iniţială. Sub hrisov urmează semnătura autografă a Domnului în negru, dar cu altă cerneală decît aceea cu care a fost scris textul, iar sub semnătură e pusă în roşu pecetea domnească, avînd înfăţişarea cea mai desluşită din toate cîte sînt în manuscris, căci pe fiecare pagină scrisă se repetă aceeaşi pecete. După foaia cu hrisovul domnesc urmează două foi nescrise ; după aceea începe textul legiuirii cu Τμῆμα Α^{ον} περὶ προσώπων. Partea I^{-a}: Despre Persoane. Pagina a 8-a, după sfîrşitul părţii întîia, a rămas nescrisă: tot nescrisă au rămas p. 18 şi încă două foi după sfîrşitul părţii a doua, apoi p. 88 şi două foi după sfîrşitul părţii a treia şi o foaie după sfîrşitul părţii a patra. Textul legiuirii se termină cu primul şi singurul rînd de la p. 142 (f. 80 ^{v}).

Atît manuscrisul romînesc (R) cît şi cel grecesc (G) au pe fiecare pagină sub ultimul rînd scris din textul legiuirii aceeaşi pecete domnească în roşu şi aceeaşi parafă « Vel log(o)f(ăt) »; foaia cu spiţele neamului are chiar două peceţi de o parte şi de alta. Pecetea este uşor ovală ; stă vertical şi are la mijloc stema Ţării-Romîneşti, corbul cu crucea în cioc, încadrată de blazonul familiei Caragea cu literele mari greceşti, repartizate de o parte şi de alta ΙΩ ΓΡ ΚΡ ΒΒ, adică

« Ioan Gheorghe Caragea Voevod ». În partea de jos a peceții e însemnat anul 1812, în care Caragea a luat domnia. Sub cel din urmă rînd din textul atît romînesc (R f. 69^{r}), cît cel grecesc (G f. 80^{v}) al legiuirii, parafa marelui logofăt este « Procit Vel Log(o)f(ăt) ».

Manuscrisul R_1 Textul romînesc al legiuirii Caragea s-a mai păstrat într-un manuscris aflător sub cota 1710 în Biblioteca Academiei R.P.R., pe care-l însemnăm cu sigla R_1 ; e în format *in quarto* de caiet obişnuit, în stare bună; prima şi ultimile două foi sînt mîncate puțin de cari ; legătura e nouă. Manuscrisul (R_1) a fost copiat încă în timpul domniei lui Caragea, căci pe foaia întîia albă nepaginată şi nenumerotată se găseşte următoarea însemnare : « Pravila Măriei sale Domnului Ioan Vodă Karagea, prescrisă de cel mai jos iscălit la leat... Nicolae logofăt ». Colțul paginii cu numărul anului s-a rupt, dar despre Caragea se aminteşte în termeni ca despre un Domn care domneşte încă. Manuscrisul a fost paginat chiar de copistul Nicolae logofăt, care a numărat 95 de pagini, sărind între pp. 57 şi 58 peste pagina cu tabloul spițelor neamului. Cînd a intrat în biblioteca Academiei, s-au numerotat 48 de foi, afară de întîia. Manuscrisul (R_1) este scris citeț, cu numărul paragrafelor însemnat pe marginea din afară a paginilor, pe marginea dinăuntru avînd însemnate paginile din ediția de la 1818. Totuşi R_1 nu a fost copiat după această primă ediție, ci evident, după manuscrisul original oficial (R), căci textul e întocmai ca şi într-acesta şi nu are lipsurile, pe care ediția de la 1818 le are față de manuscrisul oficial[1]). Textul legiuirii începe pe p. 1 cu « Întîia parte. Pentru obraze» şi se sfîrşeşte pe p. 86. Pe pp. 87—88 urmează hrisovul domnesc care în manuscrisele originale oficiale (R şi G) se găseşte la început. Tot pe p. 88 a fost copiată şi anaforaua Divanului către domn pentru tipărirea legiuirii ; pe jumătatea de sus a p. 89 sînt transcrise iscăliturile boierilor din Divan, jumătatea de jos rămînînd nescrisă. Pe pp. 90—92 urmează « Scara aceştei pravili », iar pe p. 93 se găseşte un formular de testament [2]). Pe pagina 94 este

[1]) Compară bunăoară: Partea III cap. 6 § 16 între al. 4 şi 5 despre îndatorirea clăcaşului de a da proprietarului şi din fîn; sau IV 3 § 17i despre dreptul de moştenire a copiilor vitregi de mamă ş.a.; vezi aparatul critic de la locurile respective.

[2]) « De vreme ce zioa şi ceasul sfîrşitului vieții omului este neştiut de nimeni după cuvîntul evanghelii ce zice: priveghiați şi vă rugați, că nu ştiți ceasul întru care va să vie fiiul omenesc, de aceea şi eu cel mai gios iscălit am socotit, mai înainte până a nu mă coprinde sfârșitu vieții mele şi până încă sănt mințile întregi şi sănătoase, să fac diiată şi să-mi dovedesc găndul către moştenitorul mieu..................:căruia, după petrecerea mea dintr'această viiață poruncesc ca să urmeze întocmai, după cum mai gios să arată..însă....................

Acestea într-acestaş chip voesc a le săvărşi alesul mieu clironom, iar cănd împotrivă nu le va urma întocmai, să aibă a da răspuns şi seamă înaintea dreptului judecător şi oricare din vreo rudenie a mea sau din judecătorii cei bisericeşti şi politiceşti vor cuteza să strice diiata aceasta, îi las în blestemul lui Dumnezeu, ca să fie neertați şi de Dumnezeu şi de mine păcătosul care zic cu tot sufletul mieu să aibă a da răspuns cu păcatele mele la zioa judecății înaintea înfricoşatului scaun al nemitarnicului Dumnezeu; şi spre a fi ştiută şi a să urma coprinderea întocmai, am rugat pă scriitor de mi-au pus numele, iar eu mi-am pus degetul la nume în loc de pecete față cu mărturiile ce să văd mai gios iscălite. »

scrisă, s-ar părea de aceeaşi mînă, dar mai neîngrijit, o listă a marilor dregători ai Ţării-Romîneşti din acel timp[1]). Ultima pagină 95 a rămas nescrisă.

Ediţii: a) Greceşti Legiuirea Caragea a devenit « Pravila pămîntului », rămînînd în vigoare pînă la 1865 ; de aceea textul romînesc a avut parte de numeroase ediţii, cel grecesc însă numai de două.

Amîndouă textele, atît cel romînesc cît şi *cel grecesc*, au fost tipărite întîia oară în anul 1818; cel grecesc la Viena sub titlul: Νομοθεσία τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου Αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας, κυρίου κυρίου Γεωργίου Καρατζᾶ Βοεβόδα. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Ἰωάν. Βαρθ. Τζβεκίου. 1818 (« Legiuire a prea înălţatului şi prea cucernicului Domn şi conducător a toată Ţara-Romînească domnului Domn Ioan Gheorghe Caragea Voevod. În Viena Austriei. În tipografia lui Iohann Barth. Zweck. 1818 »). Pe lîngă cuprinsul din manuscrisul oficial grecesc (G), ediţia din Viena, pe care o vom nota cu sigla g, mai are un mic, dar frumos cuvînt către cititori şi o poezie de laudă către domnul legiuitor[2]).

Textul din această ediţie faţă de textul din manuscrisul original oficial (G) prezintă destul de multe deosebiri : astfel ζημιούμενον pentru ζημιωμένον p. 17 r. 29 ὅσο pentru ὅσον p. 17,29; Σερβάνβοδα pentru Σερμπάνβοδα p. 19,13 şi 15; κάμνῃ pentru κάμῃ p. 21,32; κουτί pentru κουτεῖον p. 35,11,16, şi 21; ἀμπέλιον pentru ἀμπέλι p. 47, 12 ; μπάτας pentru μπάλτας p. 47,20 ; ταῦτα pentru τοῦτα p. 47,35; ἐξόφλισαν pentru ἐξόφλησαν p. 55,6 ; προτιμᾶται pentru προτιμεῖται p. 55,15 şi 17 ; ἀπὸ τὸ pentru ἀπὸ τοῦ p. 91,10; ἡ ἀνήλικη pentru ἡ ἀνήλικος p. 103,36; ἦταν pentru ἦτον p. 107,25; ὑπαν-

---

[1]) « Foae de boerii cei mari: Grigore Brîncovean, ban; Constantin Creţulescu, ban; Istrati Creţulescu, vornic; Aleco Creţulescu, vornic; Barbu Văcărescu, ban; Teodorache Văcărescu, vornic; Iancu Văcărescu, logofăt; Constandin Samurcaş, vornic; Grigore Filipescu, vornic; Iordachi Filipescu, vornic; Nicolae Filipescu, hatman; Constandin Filipescu, vornic; Aleco Filipescu, logofăt, Mihăiţă Filipescu, vornic; Constandin Bălăceanu, logofăt; Ştefan Bălăceanu, hatman; Grigorie Bălean, vornic; Manolachi Bălean, logofăt; Dumitraşcu Racoviţă, vornic; Dumitrachi Racoviţă, vornic; Mihalachi Racoviţă, logofăt; Mihalachi Manu, vornic; Iordachi Golescu, vornic; Nicolae Golescu, vornic; Constandin Golescu, logofăt; Constandin Câmpineanu, logofăt; Grigorie Ronit, vist(ier); Ioan Mosch, vist(ier); Constandin Dudescu, vornic; Nestor, logofăt; Mihalachi Ghica, vornic; Aleco Ghica, vornic; Costachi Ghica, logofăt; Nicolae Ghica, vornic; Dimitrie Bibescu, vornic; Scarlat Grădiştean, vornic; Grigorie Grădiştean, logofăt; Ştefan Belu, logofăt; Grigorie Ralea, vornic; Pană Costescu, vornic; Dimitrie Hrisoscoleu, logofăt; Aleco Nenciulescu, vornic; Fotachi Ştirbeiu, vornic; Ioan Ştirbei, vornic; Mihalachi Cornescu, vornic; Costachi Cornescu, agă; Filip, postelnic; Manolache Arghiropolu, agă; Nicolae Suţu, agă; Costachi Suţu, agă; Ioan Cocorăscu, vornic; Dimitrie Ralet, hatman; Scarlat Mihălescu, logofăt; Matei Cantacuzino, agă; Costache Băleanu, agă; Costache Belu, agă; Costache Ghica, hatman; Grigore Motrogan, agă; Costache Ralet, agă; Athanasie Christopol, logofăt; Nicolae Văcărescu. »

De la Costache Băleanu pînă la Costache Ralet, agă şi apoi Nicolae Văcărescu sînt tăiaţi cu o linie deasupra.

[2]) Descrierea acestei ediţii, precum şi Cuvîntul către cititori şi imnul de laudă, traduse în romîneşte, vezi în I. Bianu-N. Hodoş-Dan Simonescu, Bibliografia Veche Romînească, vol. III p. 271—274. Cuvîntul către cititori şi poezia de laudă către Domn se pare că au fost scrise de At. Hristopol care este şi un cunoscut poet neogrec. Cuvîntul către cititori vezi şi la p. 200.

δρεύσουν pentru ὑπανδρεύουν p. 119,9 ; ἀπροίκισται pentru ἀπροίκιστοι p. 119 10; şi multe altele, precum se mai poate constata din aparatul critic. Apoi omite σεισμὸν (cutremur) p. 43, 13; εἰσόδημα (venit) p. 77,21; în part. III cap 5 sare peste enumerarea § 3, aşa că ediţia oferă la enumerare numai patru paragrafe în loc de cinci, precum le enumeră manuscrisul (G); ş.a.m.d.

Dar nu numai atît, ci şi cuvinte foarte importante sînt trecute cu vederea astfel δολιευόμενος (cu viclenie) p. 45,21; οἱ σύντροφοι (asociaţii) p. 67,14 ; κατὰ în κατὰ λόγον (după cuviinţă) p. 149,29. Aceste trei cuvinte însă în exemplarele ce au fost împărţite pe la dregătoriile cuvenite de atunci, au fost adăogate cu mîna[1]).

După un astfel de exemplar corijat, J. şi P. Zepos au retipărit în colecţia *Jus Graeco-romanum*, vol. VIII[2]) la pp. 359—436, sub titlul Πολιτικὸς κῶδιξ Οὐγγροβλαχίας (Codul civil al Ţării-Romîneşti), în întregime cuprinsul ediţiei vieneze. La manuscrisul grecesc original oficial (G) n-au recurs însă, căci, faţă de acesta ediţia Zepos prezintă aceleaşi lipsuri ca şi ediţia vieneză (g)[3]). De aceea şi această ediţie o înţelegem sub sigla g; cînd însă ediţia Zepos se abate de la ediţia vieneză (g), o notăm deosebit cu sigla z, deoarece retipărirea lui Zepos nu este lipsită de omisiuni, schimbări şi greşeli chiar şi faţă de ediţia din Viena (g). Greşeşte de ex. ὅσην τὸν pentru ὅση τὴν (part. III cap. 16 § 40); πράξεως (înfăptuirea) pentru ὑπάρξεως (fiinţa) (VI. 2, § 45) şi altele, precum se pot vedea din aparatul critic. Are apoi omisiuni destul de grele: sare peste negaţiunea μὴ (nu) (III 14 § 13), omite αὐτὸς (el) (IV 3 § 15 al. 5) ş. a. Schimbă διορίαν (soroc) în προθεσμίαν (termen) (III 10 §7); μετανοήσουν (se vor căi) în μετανόησαν (s-au căit) (III 15 § 3 η); ὅπου (unde, în care) în ὅταν (cînd) (III 18 § 1); schimbă forma obişnuită συμφωνημένα în forma anticizantă συμπεφωνημένα (III 14 § 22 al 8); tot aşa καλογραιομονάστηρον şi καλογηρομονάστηρον în καλογραιομοναστήριον şi καλογηρομοναστήριον (III 16 § 42 şi 43); ὀνοματισθῇ în ὀνομασθῇ (III 17 § 6); τούτην în ταύτην (III19 § 8) ş. a.

E d i ţ i i: b) R o m î n e ş t i Întîia ediţie romînească a apărut cu următorul titlu: « Legiuirea a prea Înălţatului şi prea Pravoslavnicului Domn şi oblăduitoriu a toată Ungrovlahia I. Ioan Georgie Caragea V. V. cu toată cheltuiala Dumnealor Constantin Caracaş dohtor, şi Dumnealui Răducanul Clinceanu, biv vel stolnic, şi Dumnealui Dumitrache Topliceanul, biv vel sluger, tipărită în privilegiiata tipografie a Dumnealor ot Cişmeaoa răposatului întru fericire Domn Mavrogheni din Bucureşti 1818 »[4]).

[1]) Vz. de ex. exemplarul din Biblioteca Academiei R.P.R. de sub cota cărţi vechi 1000, care a fost dat la departamentul Agiei; v. Anexe, p. 191.

[2]) Avînd titlul J. - P. Zepos, Κῶδιξ πολιτικὸς τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Μολδαβίας - Πολιτικὸς κῶδιξ Οὐγγροβλαχίας-Συλλογὴ τοπικῶν Ἑλληνικῶν ἐθίμων Codul civil al Principatului Moldovei-Codul civil al Ţării Romîneşti-Culegere de cotume locale greceşti, Atena, 1931.

[3]) Vezi de ex. III 5, unde şi ediţia vieneză şi Zepos sar peste enumerarea § 3; sau IV 5 § 9, unde amîndouă ediţiile au γνησιοθετοῦν (să-i facă legitimi) în loc de γνησιυιοθετοῦν (să-i înfieze şi să-i facă legitimi), precum e în manuscrisul grecesc oficial (G);ş.a.

[4]) V zi descrierea acestei ediţii la I. Bianu-N. Hodoş-D. Simonescu, Bibl. vechie rom. III, p. 225—227.

Faţă de textul din manuscrisul romînesc original oficial (R), textul din această editio princeps pe care o notăm cu sigla r, nu este lipsită de scăderi care fac textele uneori de neînţeles sau le schimbă înţelesul[1]). Totuşi ediţia primă romînească din 1818, (r) faţă de ediţiile, nu puţine, care i-au urmat şi cărora singură le-a servit de bază fie direct sau indirect, rămîne pînă la ediţia de faţă cea mai bună.

De ediţia din 1818 (r) s-a ţinut strîns ediţia următoare, care are titlul : « Legiuire a Mării Sale fostului Domn Ioan Georgie Caragea tipărită acum adoă oară în zilele Prea Înălţatului Domn a toată Ţara-rumînească Alexandru D. Ghica, prin înalta slobozenie, şi adăogată : 1-iu cu pitacul răposatului întru fericire Domnu Grigorie Dimitrie Ghica asupra căderii de protimisis la vînzarea celor nemişcătoare; şi 2-lea cu jurnalul ci(nstitului) Sfat Administrativ Estraordinar şi cu Domneasca întărire a Prea Înălţatului nostru Domnu tot asupra aceştii pricini. Cu stăruirea şi cheltuiala D. Sărd. S. Marcovici. Bucureşti. În tipografia lui I. Eliad, 1838 ». Pe contrapagina foii de titlu, Marcovici dă următoarea lămurire : « Fiindcă în toate cărţile de judecată se vorbeşte de faţa (list) şi paragraful ce se atinge de pricina ce se tratează, s-a pus toată silinţa a se tipări această pravilă faţă în faţă, întocmai cu cea tipărită la anul 1818. Cu aceasta se fac două folosuri însemnate. Cartea este mai purtăreaţă şi tipicurile se găsesc fără să aducă învălmăşeală »[2]).

Dar Marcovici în ediţia sa a Legiuirii Caragea, deşi urmează întru totul ediţia din 1818 (r), încît paginile din amîndouă ediţiile aproape se acoperă, totuşi modernizează ortografia[3]); apoi unele greşeli din ediţia de la 1818 (r) le îndreaptă[4]), altele însă le lasă neîndreptate[5]). Marcovici a făcut retipărirea cu multă băgare de seamă, dar manuscrisul original oficial (R) nu l-a văzut;

---

[1]) Vezi bunăoară aparatul critic dela p. 20 r. 18; 46,32; 112,8; 118, 28—30; ş. a.

[2]) Ediţia aceasta a lui Marcovici a fost oarecum o ediţie oficială, precum se vede din încunoştiinţarea Logofeţiei mari a Dreptăţii, avînd următorul cuprins:

« Neapărata trebuinţă ce are fiecare particular de a avea un exemplar al pravilii pămîntului, întocmită în domnia Mării Sale fostului domn Ioan Caragea, rărirea ediţii de la anul 1818 şi scumpetea întru care ajunsese, au atras luarea aminte a stăpînirii. Acum prin înaltă slobozenie tipărindu-se de a doua oară, întocmai, prin stăruirea d. sărdarului S. Marcovici şi cu adaos: l-iu a pitacului desluşitor a Măriei Sale răposatului întru fericire domn Grigorie Dimitrie Ghica, asupra căderii de protimisis la vînzarea celor nemişcătoare şi al 2-lea a jurnalului Sfatului administrativ ecstraordinar din anul trecut, întărit şi de Măria Sa prea înălţatul nostru Domn, tot asupra aceştii pricini. Se dă în cunoştiinţa obştei această al doilea ediţie, care este şi mai purtăreaţă, fiind de format mai mic şi mai bogată şi cu preţ numai de şapte sfanţi ecsemplarul. Cu acest chip nu se va mai aduce zăticnire doritorilor de a o dobîndi. Marele logofăt al Dreptăţii B. Stirbeiu. Nr. 6049, anul 1838 iulie 7. » — ; (Bul. Of. nr. 47 din 15 iulie 1838).

[3]) Scrie « femei » pentru « fămei »; « să se » pentru « să să », « cumpărător » pentru cumpărătoriu »; « obicinueşte » pentru « obicinuiaşte » ş.a.

[4]) Are bunăoară « Pentru robi sau ţigani » (I 7) în loc de greşit, precum e în ed. dela 1818 (r): « Pentru robi şi ţigani »; « să se chibzuiască de nu îneacă moara (II 3 § 15 al 1) în loc de « să se chibzuiască moara » în r; ş.a.

[5]) De exemplu « daru » pentru « dare » (III 1 § 2), unde ar trebui să fie « dare pentru dare », « unul nevîrsnec » (III 21 § 12), unde ar trebui « unui nevîrsnec »; « înaintea Domnului » (VI 3 § 15), unde trebuie « înaintea dumnealui »; ş.a.

aceasta rezultă din aceea că şi el păstrează lipsurile pe care ediţia din 1818 (r) le are faţă de manuscris (R) [1]).

Marcovici a mai scos încă o ediţie. Exemplarele au fost puse în circulaţie legate şi pe copertă a fost pus titlul «Pravila Ţării. A treia ediţie 1845 ». Înăuntru, foaia de titlu are următorul cuprins: « Legiuire a Prinţipatului Ţării Romîneşti întocmită supt fostul Domnu Ioan George Caragea, acum a treia oară tipărită, cu înalta slobozenie, în zilele Mării Sale Prea Înălţatului nostru Domnu Georgie Dimitrie Bibescu şi adăugat la sfîrşit cu toate legiuirile privitoare la pricini civile de D. Cluceru Simeon Marcovici. Bucureşti în privilegiata tipografie a Curţii 1845 ». În această ediţie, hrisovul domnesc cu expunerea de motive n-a mai fost tipărit, în schimb au fost îndreptate unele greşeli din ediţia de la 1838, pentru îndreptarea cărora n-a fost nevoie de manuscrisul original oficial care nici de astă dată n-a fost folosit.

În ordine cronologică textul romînesc al legiuirii Caragea a fost publicat de Ioan Bărbătescu în al său « Cursul dreptului civil romîn sau ecsplicarea paragrafelor de legi civile după ordinea pravilei lui Caragea. Opu cuprinzătoriu de principe, termeni de jurisprudenţă, paragrafele legilor civile romîne, dezvoltări ale acestor paragrafe şi modele de contracte. Culese şi ataşate după destinaţie. Bucureşti 1849 ». Începînd cu pagina 96, Bărbătescu intercalează în cursul său aproape [2]) toate capitolele din Legiuirea Caragea, fără să păstreze însă ordinea originală a cuprinsului [3]). Textul e reprodus după Marcovici, căci repetă aceleaşi greşeli şi îndreptări.

După aceea a urmat ediţia completă a lui Brăiloiu sub titlul : « Legiuirile civile ale Ţării Romîneşti coprinzînd legiuirea Domnului I. G. Caragea coordonată cu dispoziţiile civile ale Regulamentului Organic, cu legiuirile mai noui, cu ofisurile Domneşti şi cu ţircularele departamentului dreptăţii prin care s-a complectat, s-a îndreptat şi s-a desluşit. Adunate pentru întîia oară şi clasificate de Cluceru C. N. Brăiloiu, judecător la curtea apelativă criminală din Bucureşti 1854. » Brăiloiu a luat textul din prima ediţie de la 1818 (r), modernizînd însă limba ; îndreptările lui Marcovici nu le are, ci păstrează greşelile din prima ediţie (r).

Brăiloiu a scos şi o a doua ediţie cu titlul : « Legiuirea Caragea a doa ediţiune complectată cu legile ce au modificat-o şi alte dispoziţii legislative speciale, decrete domneşti şi circulare ministeriale, însoţită şi cu codulu politicu alu Principatelor Unite-Romîne de C. N. Brăiloiu, avocatu, fostu judecătoru, ministru, deputatu şi membru la desfiinţata comisie centrală. Bucuresti 1865 ». Textul legiuirii Caragea urmează pe pp. 199—425, precedat fiind de noul « Cod politic al Principatelor Unite-Romîne ». Ediţia avînd mai mult un scop practic,

---

[1]) Vezi III 6 § 16, unde lipseşte zeciuiala din fîn, sau IV 3 § 17i, unde lipseşte dispoziţia privitoare la copiii vitregi de mamă; ş.a.

[2]) Zic aproape toate, pentrucă omite de pildă din part. III cap. 44; « Pentru tovărăşie »; ş.a. cîteva.

[3]) « Pentru epitropi III 21 pune după I 5 « Pentru răsipitori » ; ş.a.

capitolele abrogate sînt sau trecute sub linie[1]), în text lăsînd dispoziţiile în vigoare sau, sînt puse pe rînd, mai întîi dispoziţiile în vigoare şi apoi cele desfiinţate din Legiuirea Caragea[2]). Deşi ediţia a fost făcută în scop practic, totuşi această ediţie a doua a lui Brăiloiu face să fie subliniată şi din punct de vedere ştiinţific, deoarece el a colaţionat de astădată prima ediţie romînească (r) cu prima ediţie grecească (g) şi a însemnat în note unele deosebiri dintre amîndouă textele şi astfel a putut să îndrepte cîteva greşeli faţă de ediţiile de mai înainte.

Ediţia următoare a Legiuirii lui Caragea a publicat-o Ioan M. Bujoreanu în a sa « Biblioteca de Legislaţiune. Colecţiune de legiuirile Romîniei vechi şi noi cîte s-au promulgat pînă la finele anului 1870. Legi, procedure, regulamente, decrete, instrucţiuni formularii, convenţiuni, concesiuni, statute, circulare instructive, tablouri ş.a. Înavuţită cu Pravila lui Caragea, Legiuirile Principelui B. D. Ştirbei, Codul civil vechiu al Moldovei (Calimach), Manual de pravilă bisericească şi Statutele coloniilor bulgare din Basarabia. Bucureşti 1873. » La pp. 429 — 494 urmează textul legiuirii, Bujoreanu punîndu-i un titlu bogat : « Legiuirea Caragea (după ediţia din 1862) complectată cu legile ce au modificat-o şi alte dispoziţii legislative speciale, decrete domneşti şi circulare ministeriale ».

Bujoreanu a luat textul legiuirii după ediţia a II-a a lui Brăiloiu, înlocuind în acelaşi fel capitolele abrogate cu dispoziţiile în vigoare şi semnalînd la fel în note deosebirile faţă de prima ediţie grecească (g). Stînd lucrurile astfel, deşi Bujoreanu nu-l citează pe Brăiloiu, totuşi e foarte probabil că 1862, anul ediţiei din care spune că şi-a scos textul legiuirii, fără să arate autorul şi titlul ei, este o greşeală de tipar în loc de 1865, anul ediţiei a II-a a lui Brăiloiu, deoarece de urma unei ediţii din 1862 a Legiuirii lui Caragea nu se poate da. Biblioteca Academiei R.P.R., nu o are, nici Biblioteca Centrală Universitară. Şi este ştiut că Academia a căutat cu stăruinţă să adune tot ce s-a tipărit în romîneşte şi din toate celelalte ediţii are cîte două şi mai multe exemplare, dar nici un exemplar din vreo ediţie de la 1862, care de la Bujoreanu încoace a fost mereu amintită, dar fără a i se cita titlul şi autorul.

Legiuirea Caragea, în anul 1865, fiind înlocuită prin noul cod civil, în chip firesc ediţiile s-au rărit. Abia la 1905[3]) a apărut o ediţie nouă de Dem. D. Stoenescu cu titlul : « Vechile Legiuiri Romîneşti, I: Legiuirea Caragea (după ediţia de la 1818) precedată de actele privitoare la întocmirea ei[4]) şi adnotată

---

[1]) Vezi bunăoară I 7: « Pentru robi şi ţigani»; ş.a.

[2]) Vezi de ex. III 4: « Pentru închiriere sau arendă ; » ş.a.

[3]) Pentru a fi completi, amintim că Const. Stoenescu şi Theodor Iliescu, *Regulamentul hotărniciilor adnotat. Codul Caragea (partea referitoare la hotărnicii). Diferite legiuiri vechi relativ la hotărnicii, Bucureşti, 1903*, p. 45—52) reproduc după ediţia a II-a a lui Brăiloiu §§ 1—17 din Part. II cap. 3: « Pentru vecinătatea lucrurilor. »

[4]) E vorba de pitacele domneşti din 2 oct. 1816; 15 febr. şi 16 apr. 1817; 22 iunie 1818; hrisovul de promulgare din 9 aug. 1818; anaforaua din 22 iunie 1818; notele marelui logofăt Bălăceanu din 28 iunie 1818 şi din 2 ianuarie 1819. Stoenescu nu arată de unde a reprodus aceste documente; vz. Anexa I, p. 185—189 şi 191.

cu jurisprudenţa Înaltei Curţi de Casaţie de la 1879—1900 şi cu diferitele legiuiri modificatoare. Craiova 1905.» Stoenescu, după cum însuşi o spune în titlu, reproduce textul după ediţia din Bucureşti de la 1818 (r), îndreptînd unele nepotriviri, omisiunile mai mari fiind păstrate ca şi în ediţia primă (r). Limba o modernizează mult. Nu ştim de unde ia Stoenescu ştirea că traducerea romînească s-ar datora « unui Văcărescu »[1]).

O nouă ediţie a fost făcută de Ion Palade, cu titlul : « Codul Caragea, reprodus după manuscrisul original romînesc. Adnotat cu jurisprudenţa Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie de la 1862 —1905 ; îmbogăţit cu un apendice compus din XVI Anexe : legi, regulamente, decrete şi circulări ; un tablou de termeni vechi juridici şi uzuali, cu accepţiunea lor în limba modernă ; un indice alfabetic; un studiu istoric (introducere) asupra legiuirii. Cu o prefaţă de d-l D. Alexandresco. Bucureşti 1907 ».

Cu toate că o spune în titlu şi cu toate că arată cota sub care manuscrisul original oficial (R) se găseşte în Biblioteca Academiei, totuşi Palade nu a luat textul legiuirii din manuscris (R), ci numai din ediţia de la 1818 (r), păstrîndu-i toate lipsurile ce le are faţă de manuscris (R)[2]).

Tot în 1907 a apărut şi ediţia Legiuirii Caragea din « C. Hamangiu, Codul general al Romîniei, ediţia a 2-a, vol. I Codurile. Bucureşti 1907 », unde în partea de sub titlul « Legiuiri Vechi » pp. 67—123 e publicat textul romînesc al Legiuirii Caragea, cu titlul « Codul Caragea (Codul civil al Munteniei) complectat cu legile posterioare (1817—1832) ». În prefaţă se spune că au fost folosite ediţiile lui Stoenescu şi Palade ; de fapt însă textul publicat se potriveşte mai mult cu textul din ediţia lui Bujoreanu, căci şi Hamangiu şi Bujoreanu nu au unele lipsuri ce se întîlnesc în Stoenescu şi Palade[3]).

Legiuirea Caragea a trezit un interes şi dincolo de graniţele ţării. În 1889 a fost tradusă în ruseşte sub titlul A. Маркевичъ, Ђако енія изданнія въ 1817 году Валахскимъ Господаромъ Јоанномъ Каражею, переводъ съ молдавского (A. Marchevici, Legiuirea Caragea, dată în anul 1817 de Domnul romîn Ioan Caragea traducere din moldoveneşte). Traducerea a apărut în Записки императорскаго Одесскаго общества исторіи и древн стей (Memoriile Societăţii imperiale de istorie şi antichităţi din Odesa) tom. XV, 1889, pp. 711—807.

---

1) Vz. prefaţa, p. 6.

2) Vz. de ex. III 6 §16, unde lipseşte zeciuiala din fîn, sau IV 3 § 17 j, unde copiii vitregi de mamă nu sînt amintiţi ; de asemenea VI 3 § 15 are greşit din r « înaintea Domnului » în loc de corect din R ,,înaintea dumnealui". — Despre această ediţie vezi *Andrei Rădulescu*, în « *Curierul Judiciar* » XVII, 1908, p. 393, precum şi *A. Ştefănescu-Galaţi, Asupra operei d-lui Ion Palade, Codul Caragea reprodus după manuscrisul original romînesc. Recenzie critică, Bucureşti* 1907.

3) Dar că şi această ultimă ediţie a Legiuirii Caragea nu este de loc satisfăcătoare, o arată în mod convingător în darea sa de seamă asupra acestei ediţii Andrei Rădulescu în « Curierul Judiciar », XVII, 1908, p. 393—395.

Nevoia unei ediţii noi

Din această scurtă trecere în revistă a tuturor ediţiilor romîneşti s-a putut vedea că chiar şi prima ediţie romînească (r) din 1818, anul promulgării Legiuirii Caragea, nu este lipsită de omisiuni şi greşeli faţă de manuscrisul original oficial (R) ; şi s-a mai văzut că din ediţiile ce au urmat, nici una nu s-a întemeiat pe manuscris, ci pe o ediţie anterioară sau pe prima, păstrîndu-i greşelile şi uneori chiar sporindu-le, aşa că o ediţie critică a textului romînesc al Legiuirii Caragea e de o neapărată trebuinţă. Dar nu numai a textului romînesc, ci şi a celui grecesc, pentrucă, din puţinele observaţii ce s-au făcut mai sus asupra celor două ediţii greceşti, s-a văzut că şi acestea suferă de scăderi destul de multe şi unele destul de însemnate faţă de manuscrisul grecesc original oficial (G).

Raportul dintre textul romînesc şi cel grecesc

Textele legiuirii sînt publicate paralel, pe pagina din stînga cel romînesc şi pe cea din dreapta cel grecesc, ca astfel să poată fi comparate mereu cu uşurinţă; căci între amîndouă textele există deosebiri multe şi unele foarte însemnate ; astfel în textul romînesc (R),αἰσχροκερδής (om ce umblă după cîştiguri ruşinoase) e redat cu « răsipitor » (p. 98 r 6); περιλαβή (cuprinderea) cu « primirea » (p. 98,22), ca să amintim doar cîteva din cele mai însemnate [1]).

Că textul grecesc completează şi lămureşte nu o dată pe cel romînesc în chip esenţial, au observat-o Brăiloiu şi Bujoreanu şi de aceea probabil au crezut că textul romînesc a fost tradus după cel grecesc. Că la baza textului romînesc stă cel grecesc ar putea să rezulte din texte care se aseamănă aşa de mult cu locurile respective din textul grecesc, ca « Logodnă să zice cea mai întii cuvîntare de tocmeala a nunţii » Μνηστεία λέγεται ἡ πρόλογος συμφωνία τῆς ὑπανδρείας (III 15 § 1) ; sau « Moştenirea iaste priimirea unui viu a dreptăţilor unui mort căruia îi sînt dăruite după pravilă ». Ἡ κληρονομία εἶναι διαδοχὴ ζωντανοῦ εἰς ἀποθαμμένου δίκαια χαρισμένα κατὰ νόμον (IV 3 § 1); ş.a.[2])

Dar, cu toate aceste asemănări, trebuie spus în chip hotărît că textul romînesc se prezintă faţă de cel grecesc ca o lucrare deosebită şi de sine stătătoare. Să se compare, de exemplu, IV 5 § 1, care în greceşte, tradus verbal, sună « Înfierea este liberalitate şi se zice acţiunea lui înfiez. Iar înfiez se zice fac fiu adoptat » cu redarea aceluiaşi paragraf în textul romînesc : « Facerea de fii de suflet iaste dar spre mîngîirea celor ce n-au copii » (p. 136, 11); sau III 20 § 1 care în greceşte sună : « Avocatura este vechiletul avocatului. Avocat este care e hotărît de altul, pentru ca să se judece în locul său » cu textul romînesc care spune numai atît « Vechil de judecăţi iaste cel ce să orîndueşte de altul, ca să să judece în locul lui » (p. 96, 3). În textul romînesc schimbîndu-se titlul grecesc abstract al capitolului « Despre avocatură » în concretul « Pentru vechilul de judecăţi », n-a mai fost nevoie de definiţia avocaturii şi a fost

---

[1]) Vz. şi aparatul critic la pp. 8 rînd 14; 10, 16; 38, 28; 48, 28; 52, 28; 64,12; 74,10; 88,9; 98,9; 168,16–17; ş.a.

[2]) Vz. de pildă: III 8 § 22; III 11 § 1; 21 § 24; IV 3 § 2 α şi δ ş.a.

lăsată la o parte. Dar nu numai atît, ci uneori textul romînesc este mai precis și mai clar de cît cel grecesc. Textul grecesc pentru despărțirea vremelnică sau definitivă întrebuințează numai termenul χωρίση «să despartă », textul romînesc însă caută să facă o precizare cu expresia « despărți » în caz de divorț și cu expresia « osebi » pentru despărțire numai vremelnică (v. p. 82 r. 4). La VI 1 § 1 se dă definiția termenilor principali juridici privitori la proces. În textul grecesc se spune : « Pîrăsc se zice trag în judecată : pîrîș este cel care trage în judecată »; textul romînesc adaugă însă și termenii juridici populari din obiceiul pămîntului »: Părăsc sau jăluesc — dau jalbă și trag pe altul la judecată; pîrîș sau jăluitor — cel ce dă jalbă și trage pe altul la judecată ». (p. 154, 9). La III 16 § 41 în grecește se spune numai în general « cînd s-a desfăcut căsătoria »; în romînește însă se precizează « cînd să va despărți bărbatul de muiere », căci e doar vorba de o obligație a bărbatului față de fosta lui soție (v. p. 82, 12). La III 16 § 13 al. 2, în grecește, fratele trebuie să « mărite » ὑπανδρεύῃ pe soru-sa orfană; în romînește se precizează însă că e dator să o « înzestreze »[1]).

Stînd lucrurile astfel, trebuie să spunem că amîndouă textele Legiuirii Caragea, atît cel romînesc cît și cel grecesc, au putut fi lucrate de o dată. Așa se și explică în chip firesc apropierile și deosebirile între amîdouă textele ce se întregesc și se lămuresc reciproc.

Cuvinte romînești în textul grecesc și grecisme în cel romînesc

Legiuirea Caragea a pornit din trebuințele Țării-Romînești și a fost întocmită pentru îndestularea nevoilor juridice ale poporului romîn, de aceea, precum și se spune în hrisovul domnesc cu expunerea de motive ca și în cel de promulgare, a luat multe dispoziții din vechiul obicei juridic al pămîntului; așa se și explică mulțimea de cuvinte romînești ce le întîlnim chiar în textul grecesc al legiuirii, precum : τὸν βάδον vad p. 21, rînd 31 și 33; βελίτζιδες veliți p. 5,8; βιστιαρίαν visterie p. 47, r. 26; βόρνικος vornic p. 97, 47; τὴν βορνιτζίαν vornicia p. 99, 27; τὸν βορνιτζέλον vornicelul 151,26; Βουκουρεστιανός bucureștean 161,8; ζαγάζια zăgazuri 21,2; τῶν ζουδέτζων județelor 29,21; τὴν ἰμπλινιάλαν împlineală 177,32; τὰ ἰσπραβνικάτα ispravniciile 39,8 ; ἰσπράβνικοι, ἰσπραβνίκους ispravnici 29,22;39,9; 179,32; τὸν καϊμακάμην caimacamul 179,34; τὸ καμίνι căminul 123,14; 125,32; τῶν καμινιῶν căminurilor 125,11; ἡ κλάκκα, claca 45,13; τῆς κλάκκας clăcii 45,24,26; 196,28; τὴν κλάκκαν claca 45,25; ὁ κλακάσης clăcașul 45,16,26; 47,4,10,12,15,17,19,24,25,28; 49,1,3; 198,1; τοῦ κλακκάση clăcașului 47,8; 157,26; τὸν κλακκάσην pe clăcașul 45,15,17; 47,1; κλακκάσιδες clăcași 45,22; τῶν κλακκάσιδων clăcașilor 45,25; τὴν κουῤῥατούραν curatura 47,4,6,9; τὰς κουῤῥατούρας curăturile 47,27; Κραϊωβάνος craiovean 161,10; Κωνσταντίνβοδα Constantin Vodă 19,11; τὰς μπάλτας bălțile 47,20; μπάνιτζαν baniță

[1]) Vz. p. 76,33; mai vezi și IV 3 § 13, unde în grecește stă numai « sau invers », în romînește însă se precizează pe larg: « sau a tatălui numai și a mumii nu » (p. 116,12); mai compară III 2 § 9; III 22 § 3 ; IV 3 § 17 k al. 2 (p. 120, 7,); IV 3 § 21 al. 2; ș.a.

47,33; μπάνιτζαις baniţe 47,32; ἡ μουσία moşia 47,3; τῆς μοσίας moşiei 45,16, 25,27; τὴν μοσίαν 45, 14, 23; τήν μουσίαν moşia 45, 29; 47, 2, 22, 24, 25, 36; 49, 7; τῶν μουσιῶν moşiilor 45, 21; τὰς μοσίας moşiile 41, 6; τὴν ὄκναν ocna 73, 3; 123, 20, 27; 147, 8; τοὺς πιρνίκους birnicii 12, 29; ἡ πόλιτζα poliţa 55, 22; 57, 9; τῆς πόλιτζας poliţei 55, 24, 27; πόλιτζαν poliţă 55, 28, 30; 57, 5; τῶν πολιτζῶν poliţelor 57, 18; τὴν πουσκαρίαν puşcărie 73, 3; 143,25; 145,13; Σερμπάνβοδα Şerban Vodă 19,13,15,26; ὁ στάρωστας starostele 39, 6; τὸν στάρωστα pe starostele 39, 4; τῆς ἄνω τζάρας ţării de sus 29,4; χάτμανος hatman 179,21,25,28,30.

Numărul cuvintelor curat romîneşti în textul grecesc sporeşte şi mai mult, dacă ţinem seama şi de puţinele fragmente care ne sînt cunoscute din anteproiectul grecesc al legiuirii; într-acestea întîlnim expresii ca τῆς ἄριας ariei 194,2,4,6,10; βάμμα vama 192,25; βιναρίτζον vinărici 192,25; 194, 3, 5, 13, 18, 22, 26, 28; τὴν δάζδιαν dajdia 192, 24; δίσμα dijmă 196, 38; δισμαρίτον dijmărit 192, 25; 194, 3, 13, 18, 22, 27; κλουτζαρέσσαν clucerească 194, 10; κλουτζάρην clucer 194, 4; κρούτζια cruce 194, 21; λοῦδι ludi, oameni 194, 27; οἱ μαζίλιδες mazili 192, 34; 194, 21, 22; μουσίαις moşii 196,2; μπανέσσαν băneasă 194, 6; μπάνον ban 194, 2; οἱ μπίρνικοι 194, 27; μπιρνίκους birnici 192, 36; οἱ μπογιαρνάσιδες boierinaşi 192, 35; 194, 12; τῶν μπογιαρνάσιδων boierinaşilor 194, 15; μπογιέροι boieri 194, 1, 2, 4, 8; μπογιέρων boierilor 194, 10; μπογιέρους boieri 192,5; οἱ νιάμουροι neamurile 194,16,18; τῶν νιάμουρων neamurilor 194, 20; νιαμούρους neamuri 192, 35; ὄκνας ocnei 192, 5; ὄκναν ocnă 126, 6, ταῖς ὄκναις ocnele 192, 26; τὸ πομμέτο pomăt 196, 38; ἡ πραζίνα prăjină 196, 42; πραζίνων de prăjini 196, 41; οἱ ρουπτάσιδες ruptaşi 192,36, 194, 24, 26; σκουτελνίκους scutelnici 192, 22; 194, 8; χαντζίδων hangiilor 196, 40; ὠγιαρίτον oierit 194, 3, 14, 19, 22,26,28; şi ὠγιερίτον oierit 192, 25; 194, 5.

Poate şi sub influenţa textului grecesc, dar se pare că mai mult ca neologisme din graiul curent de atunci în clasa de sus au intrat şi în textul romînesc, e drept în număr mai mic, cuvinte greceşti, ca « anafora » pentru « raport, adresă » 136, 25; « analoghie » pentru relaţie, proporţie p. 54 r., 3; 58, 21; 70, 1, 3, 10,19; « analogon », « proporţional cu » 124,18; 160,31; « andihrisis » 60,21; şi « antihrisis », « contrafolosinţă » 60, 31; « canonisî », « legifera, reglementa » 164,14; « clironom », « moştenitor » 132,22; 136,4; « diiastimă », « durată; interval» 136,14; 180,7,9; « hrisis », « folosinţă » 120,7; « iothesie » «adopţiune » 124,28,34; 136,10; « periusia », « avere » 122,4; « pronomion », « privilegiu » 122,14; « protimisis », « preferinţă, precădere » 26,22; 28,8,11,16; 38,12, 26; 40,8; 156,17; « protimisi », « a prefera, a da precădere » 26, 24; 54, 8, 10, 12, 14, 15; 58, 14, 15, 28; 78,8; 98, 4; 102, 16; 116, 29; 120, 23; 122, 9; 124, 9, 12; 126,27, 30; 128,2; « provalisi», « a propune, aduce înainte » 162, 28, 30; 170, 28, 30; 172, 2, 7, 9, 10, 13, 15, 19, 25, 26; « provlimă », « chestiune » 164, 1, 168, 21; 170, 26; 172, 12, 14, 19, 24.

Stabilirea textului în ediția de față La editarea textelor au fost hotărîtoare în chip firesc manuscrisele orig'nale oficiale (R și G) și ne-am silit ca textele editate să fie cît mai exacte cu cele din manuscrise.

Totuşi manuscrisele nu sînt consecvente în scrierea cuvintelor; şi unele inconsecvenţe le-am păstrat în text, ca de pildă « iaste » şi « este »; « se » şi « să »; « întăi » şi « întîi »; « cevaş » și « cevași »; « acelaş » și « același »; « cele » şi « ceale » « dărîma » « și dărăma »; « deaca, daca » și « dacă »; « meşter » şi « meaşter »; « tălhari » și « tîlhari »; « antihrisis » și « andihrisis »; împărţîtori » şi « împărţitori »;« sminteală » și « zminteală »; « vîrsnec » şi « vîrsnic »;« adecă » şi adică» ; « semnile » și « semnele »; « capitile » și « capete »; « lucru » și « lucrul »; « felurime » și« feliurime »; « după » și « dupe »; « Rumăneşti » şi « Rumîneşti »; « protimisesc » și « protimisăsc »; « lucreze » și « lucreaze »; « tocmealile » şi « tocmelile »; « protimiseşte » şi « protimiseaşte »; « plăteşte » şi « plăteaşte »; « îndatoreze » şi « îndatoreaze »; « vînzătoriul » și « vînzătorul »; « cumpărătoriul » și cumpărătorul »; și alte cuvinte cu aceiași terminație. Alte inconsecvențe însă le-am unificat, ca bunăoară « de » şi « dă » în de; « de la » şi « dă la » în « de la »; « pe » și « pă » în « pe », formele unificate fiind mai frecvente. Manuscrisul (R), la genetivul singular femenin, luîndu-se după forme ca nunţii, scrie consecvent curat fonetic, « datorii̇̀ » pentru « datoriei », « episcopiì », mitropolii », pentru « mitropoliei, episcopiei », « fămei » pentru femeii; apoi scrie « copiì » pentru copiii. În textul publicat am lăsat aceeaşi scriere, am pus însă accentul grav pe ultimul -i, spre a evita confuzia cu pluralul femenin, « datorii, episcopii ».

În manuscrisul grecesc (G) sînt destul de dese greşelile aşa zise itacisme: de ex. σικώνῃ pentru σηκώνῃ, συνηθισμένον pentru συνειθισμένον, νὰ ἀρνεῖται pentru νὰ ἀρνῆται şi mai multe altele. Apoi în terminaţia participiului prezent -οντας neogrecesc, foarte deseori scrie ω în loc de ο, ca de pildă ἔχωντας, λέγωντας, ὤντας, ἀκούωντας ş.a.ş.a. După aceea mai scrie συνένεσε pentru συναίνεσε, χαμμένα pentru χαμένα, dese ori διωρία pentru διορία şi alte nu puține inconsecvențe de acestea. Accentuiază cînd λεγᾶτα cînd λεγάτα cînd κατζίβελος cînd κατζιβέλος. Ori de cîte ori ar avea să stea subjunctivul, scrie ἦναι pentru εἶναι. Greşeli de acest fel, toate le-am îndreptat, fără să le mai semnalăm în aparatul critic, afară doar cînd arată vreo deosebire morfologică. În manuscrisul grecesc (G) se mai scrie cînd νοικάτωρας cînd νοικάτορας cînd δι'ὅλου cînd διόλου cînd κᾀνένας cînd κανένας, cînd καθ'ἕνας cînd καθένας, cînd χρεοκόπος, χρεοκοπῶ cînd χρεωκόπος, χρεωκοπῶ. Acestea le-am unificat tot pe tăcute după ortografia curentă în νοικάτορας, διόλου, κανένας, καθένας, χρεωκόπος, χρεωκοπῶ. Am păstrat însă inconsecvenţa în scrierea cînd μοσία, cînd μουσία pentru romînescul « moşie », cînd Κραγιώβα, cînd Κραϊώβα pentru romînescul « Craiova ». Tot aşa am păstrat σπῆτι şi ὀσπήτιον, μειράζω, μειραστής μειρασμός, pentru că în manuscris sînt scrise în mod consecvent aşa; de aceea n-am îndreptat nici în σπίτι, ὀσπίτιον, şi nici în μοιράζω, μοιραστής şi μοιρασμός. Tot aşa am lăsat ca în manuscris μεγαλήτερος şi

καλήτερος, scrierea nefiind fixată, ci cînd cu -λυτ-, cînd cu -λειτ-. Am lăsat neschimbată scrierea acuzativului plural femenin θημωνιαῖς și μπάνιτζαις și n-am îndreptat în θημωνιές și μπάνιτζες deoarece limba în manuscris (G) e cathareusa (curat anticizantă) și ortografia curentă din acea vreme căuta prin terminația antică -αις care are aceeași valoare fonetică, să dea acuzativului plural femenin neogrecesc popular o înfățișare clasică antică. Pentru sunetul ț am lăsat scrierea τζ obișnuită în manuscris, chiar unde s-ar putea scrie eventual τσ. Am păstrat ca în manuscris accentuarea pe a treia din urmă: βελίτζιδων, κλακκάσιδων, τῆς πόλιτζας. Am lăsat alăturea formele προτιμεῖται și προτιμᾶται, ἐγγυεῖται și ἐγγυᾶται, ἀγόρασε și ἠγόρασε și am păstrat ἡ ἀνήλικος și ἡ ἀνήλικη, apoi ἀπ'ὅσα și ἀπ'ό, deși în manuscris (G) se scrie și ἀφ'οὗ. De asemenea n-am unificat scrierea în ce privește pe așa-zisul ν ephelkysticon, care nu o dată lipsește, unde ar trebui să fie, și este, unde e de prisos.

Legiuirea Caragea cuprinde dispoziții de drept civil, comercial, penal, constituțional și procedură. Capitolele avînd deci un cuprins bogat, semnul paragrafului § este pus nu numai sus în fruntea fiecărui capitol, ci și înăuntrul multor capitole, ori de cîte ori începea tratarea unei chestiuni nouă. Pentru o mai ușoară evidență am păstrat această indicație și în ediția noastră ca și în manuscris. Enumerarea paragrafelor în manuscrise se face pe margine cu cifre arabe și, ori de cîte ori e nevoie de o enumerare a alineatelor se face prin cifre indicate de literele alfabetului grecesc sau cirilic în textul romînesc. În textul grecesc s-a procedat în ediție la fel ca și în manuscris, în cel romînesc însă enumerarea prin cifre cirilice a fost înlocuită prin ordinea literelor alfabetului latin.

Aparatul critic În aparatul critic, unde vreo deosebire este semnalată cu siglele R și G, indicînd manuscrisele originale oficiale, cel romînesc R și cel grecesc G, e de sine înțeles că de acord sînt și primele ediții r, cea romînească din 1818 și g, cea grecească din același an; iar cînd edițiile au vreo deosebire mai importantă, o semnalăm în mod special cu sigla r sau g. Tot așa cînd însemnăm cu sigla g, de acord e și ediția Zepos (z); ori de cîte ori e însă vreo deosebire, o arătăm înadins cu sigla z. Deosebirile dintre manuscrisul oficial original romînesc R și cel grecesc G, am ținut să le semnalăm cît mai deplin, traducînd textual chiar unele paragrafe întregi, cînd deosebirile erau prea multe și prea mari. Dar cînd vreo expresie avea nevoie de vreo notă sau, fiind deosebită de cea din textul grecesc, trebuia semnalată în aparatul critic și în același capitol se repeta mereu în același fel, ca de exemplu «tocmeală», «cei ce se tocmesc », « carte » pentru « contract, obligație », « contractanți», «document», «act scris» ș.a., atunci spre a nu înmulți notele și spre a nu încărca aparatul critic prea mult și poate chiar în mod inutil, am pus nota sau deosebirea în aparatul critic o singură dată. În ce privește notele spaționate însemnate cu *, să se știe că aparțin textelor originale și de aceea au și fost culese cu aceleași caractere. Mai observăm că pasajele din textul grecesc al legiuirii,

tipărite spaţionat sînt chiar în manuscris (G) subliniate ca unele care au un caracter mai mult de note explicative.

Anexe Volumul cuprinde şi cîteva anexe, care sînt necesare pentru înţelegerea şi folosirea legiuirii :

I. — În *prima anexă* se află: 1) cîteva *acte referitoare la întocmirea şi distribuirea legiuirii*; unele dintre ele sînt inedite, iar cele care au mai fost publicate au fost controlate cu originalele; 2) fragmentele, care au putut fi cunoscute, din *anteproiectul legiuirii* descoperit în biblioteca Săulescu şi care acum nu ştim unde se găseşte; 3) *prefaţa* la ediţia grecească din 1818 şi traducerea ei; 4) un *Index Graecitatis*.

II. — A *doua anexă* cuprinde *dispoziţii, dintre 1818 şi 1 decembrie 1865, prin care au fost modificate, completate sau interpretate texte din Legiuirea Caragea*. Aci intră: hrisoave dinainte de Regulamentul Organic, părţi din acel Regulament, legi din epoca regulamentară, ofise şi porunci domneşti, precum şi circulări care se ştie că erau obligatorii.

Dintre acestea au fost publicate în întregime dispoziţiile prin care au fost modificate sau completate textele legiuirii sau care prezintă o deosebită importanţă pentru aplicarea legiuirii. Din acelea, în care sînt norme de interpretare,au fost date rezumate, iar altele au fost numai citate cu indicarea locului în care pot fi găsite.

Prin această anexă s-a urmărit să fie pus la îndemînă materialul necesar pentru a cunoaşte forma exactă a legiuirii în decursul anilor, în care a fost în vigoare, şi dezvoltarea normelor din acea legiuire.

Pentru a atrage atenţia cititorilor asupra acestor dispoziţii s-a pus semnul plus în dreptul textelor la care se referă.

III. — A *treia anexă* cuprinde *jurisprudenţa*. Pentru a cunoaşte modul cum a fost interpretată şi aplicată Legiuirea Caragea, s-a socotit necesar să fie publicată Jurisprudenţa şi anume aceea care a apărut în Buletinul Curţii de Casaţie de la 1862 pînă la 1943 inclusiv [1]). Citaţiile sînt făcute numai din Buletin [2]).

---

[1]) Interpretări ale Legiuirii Caragea se mai pot găsi şi în deciziile Casaţiei care n-au fost publicate, dar nepublicarea lor este o dovadă că n-au fost considerate de multă însemnătate.

Din informaţiile dobîndite am aflat că după 1943, între deciziile Casaţiei şi ale Curţii supreme, n-au mai fost decizii importante cu privire la Legiuirea Caragea.

Totuşi a fost menţionată *o decizie pronunţată de Curtea Supremă, secţia civilă, cu n-rul 1190 din 27 Septembrie 1951*. Se dovedeşte că şi astăzi se mai ivesc cazuri, cînd se aplică această legiuire. Interpretări ale ei se află şi în hotărîrile tribunalelor şi Curţilor de apel, care n-au mai ajuns în judecata Curţii de Casaţie, ele însă nu pot avea valoarea interpretării date de Casaţie şi nu este de neapărată trebuinţă să fie cuprinse în acest volum.

De folos ar fi să fie publicate interpretările date de instanţele superioare care au existat de la apariţia legiuirii pînă la 15 martie 1862, cînd a început să funcţioneze Curtea de Casaţie. Această adunare însă reclamă mult timp şi va putea fi făcută mai tîrziu.

De altminteri toate acestea ar fi încărcat prea mult volumul şi i-ar fi întîrziat apariţia.

Independent de aceasta nu trebuie pierdut din vedere *că scopul urmărit nu este adunarea oricărui material în legătură cu Legiuirea Caragea, ci o ediţie critică a acelei legiuiri în forma cea mai exactă.*

[2]) Unele decizii au fost publicate şi în revistele juridice: « Dreptul », « Curierul Judiciar», « Pandectele Romîne », « Jurisprudenţa Romînă », « Jurisprudenţa generală, » etc. Trimiterea la reviste nu este necesară, pentru că textul autentic se află în Buletinul Casaţiei.

Existenţa jurisprudenţei a fost notată în dreptul textului respectiv din legiuire cu un asterisc.

S-a întrebuinţat acest mijloc de notare ca şi semnul plus la dispoziţiile din Anexa II pentru simplificare, evitînd astfel numeroase repetări în note a menţiunii despre jurisprudenţă sau despre dispoziţii legislative.

Modificările, completările şi interpretările expuse în anexele II şi III oglindesc transformările societăţii în împrejurările care au urmat şi dau posibiliatea să se vadă dezvoltarea Dreptului în acea epocă.

Acestea însă pot fi de folos şi din punct de vedere practic în cazurile în care s-ar mai aplica Legiuirea Caragea.

IV. — In *a patra anexă* se află o scurtă expunere a principalelor studii şi articole în care au fost explicate chestiuni din Legiuirea Caragea, adică *indicaţii bibliografice.*

La sfîrşit s-a făcut :1) *un indice cronologic al documentelor*; 2) *un indice de cuvinte* din legiuire şi din dispoziţiile de la anexa II, cuvinte care nu mai sînt uşor înţelese astăzi; 3) un *indice al materiilor* în ordine alfabetică.

Cunoaşterea legiuirii Caragea va servi nu numai din punct de vedere juridic, ci şi pentru a înţelege situaţia socială şi economică a timpului, cînd a fost alcătuită.

Editarea ei va fi de foarte mult folos pentru studierea legiuirii şi pentru o apreciere justă a ei din atîtea puncte de vedere.

SIGLE, SEMNE ŞI PRESCURTĂRI

R — Codicele rominesc 2322 din Biblioteca Academiei R.P.R.

R_2 — Codicele rominesc 1710 din Biblioteca Academiei R.P.R.

G — Codicele grecesc 2323 din Biblioteca Academiei R.P.R. — depozitul de manuscrise romîneşti.

A — Fragmente dintr-un Anteproiect al Legiuirii Caragea, publicate, după un manuscris azi dispărut, în Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei, vol. III, 1924, pp. 51—74.

r — Ediţia întîia romînească din 1818 a Legiuirii Caragea.

g — Ediţia întîia grecească din 1818 a legiuirii.

z — Ediţia grecească din colecţia I. şi P. Zepos, Ius Graeco-romanum, vol. VIII, pp. 359—436.

⟨ ⟩ — Aceste paranteze închid cuvinte ce lipsesc din manuscris şi care ar trebui să fie în text.

( ) — Literele aceluiaşi cuvînt închise în aceste paranteze sînt întregite, cuvîntul fiind scris prescurtat în manuscris.

+ — Numerele capitolelor şi paragrafelor însemnate cu semnul plus (+) arată că în anexe, la aceste capitole şi paragrafe, sînt date sau semnalate dispoziţii ulterioare care le modifică sau le desfiinţează.

* — Numerele capitolelor şi paragrafelor cu un asterisc arată că în anexe sînt publicate sau semnalate jurisprudenţe la aceste capitole şi paragrafe.

B.C.I.R. — Buletinul Comisiei Istorice a Romîniei, vol. III, 1924.

ad. — adaugă.

om. — omite.

corr. — am îndreptat.

Bul. of. — 1) Buletin, Gazeta oficială, anii 1833—1846;
2) Buletin oficial al Prinţipatului Ţării Romîneşti; anii 1847—28 iulie 1852;
3) Buletinul official de la 13 martie 1853 — 21 aprilie 1859.

Bul. Cas. — Buletinul Inaltei Curţi de Casaţie.

Cas. civ. — Înalta Curte de Casaţie, Secţia civilă.

Dec. — Decizia.

LEGIUIREA CARAGEA

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΡΑΤΖΑ

Io IOAN GHEORGHIE CARAGEA VOEVODA I G(O)SPOD(A)R ZEM(LI) VLAHSKOE

Domneasca și părinteasca noastră dragoste și voire de bine judecînd ca o leage sfîntă obștescul folos al supușilor noștrii și pur(u)rea îngrijind mai nainte de bună petrecerea lor a fi statornică și neclintită, am binevoit în ceale după urmă a potoli deasupra dreptății războiul cel mult turburător.

Țara Rumănească avînd din vechime canoane pentru ceale în parte dreptăți ale lăcuitorilor săi, ale sale nescrise și nedăslușite obiceaiuri și ale condicii sale puține și nu desăvîrșit pravile în scris, care și nefiind dăstoinice, nu putea cumpăni, nici drept a îndrepta dreptatea fieștecăruia. De aceia și era silită a năzui la pravilele împărătești ale romanilor și a să sluji cu toate aceste pravili fără deosebire. Așa dar uluindu-se în trei întocmiri de pravili, adică a obiceiurilor, a condicii și a romanilor[1]), urma a nu avea nici o pravilă, căci obiceaiurile prefăcîndu-se în multe chipuri, adesea să împotrivea pravililor⟨condicii ei, iar pravilile condicii pravililor⟩ romaicești[2]). Și acestea iarăși unile fiind pricinuitoare de doaă tîlcuri și altile cu totul împotrivitoare între ele, surpa una pe alta, încît dreptățile tuturor mădulărilor politiceștii oblăduiri căzînd neîncetat în amestecături și învălueli de multe cuvîntări împotrivitoare, ap(u)rurea era în primejdie ca, cum ar înota în noianuri de ape tulbure ce să tălăzuesc de multe vînturi împotrivitoare. Și în ceale după urmă nici să îndrepta, ci să abătea după voința celor mai tari sau celor mai meșteșugareți în vicleșuguri, carii tot la o pricină punea înainte cînd obiceaiul, cînd condica țării, cînd pravilile împărătești, după plăcerea lor.

Aceste dar fără orînduială strămutări ale dreptății voind Domniia mea a le osteia, mai întîi cu adîncă chibzuire am socotit ce fel de întocmire de pravili să cuvine și cîte sînt pe deplin îndestule la cea de acum politicească oblăduire

---

1 al lui Gheorghie G | *după* Voevoda *ad* cu mila lui dumnezeu domn G || 2 zem Vlahskoe R: a toată Ungrovlahia G || 7 deasupra dreptății R: în contra sfintei Dreptăți G || 8—9 pentru... săi R: ale drepturilor ei particulare G || 10 nu desăvîrșit R: nedes vîrșite G | care... dăstoinice R: din cauza nedestoiniciei acestora G || 12 aceste R: ale acestora G || 13 uluindu-se R: rătăcind încolo și încoace G || 15—16 condicii... pravililor G: *om* R.

---

[1]) Cuvintele de la « adică » pînă la « romanilor » în G sînt închise în paranteze rotunde.
[2]) romano-bizantine.

’Ιῶ ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ
ΠΑΣΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ

῾Ημετέρα ἡγεμονικὴ καὶ πατρικὴ στοργὴ καὶ εὐμένεια νόμον ἱερώτατον κρίνουσα τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν ὑπηκόων καὶ προνοοῦσα διηνεκῶς τὴν σταθερὰν καὶ ἀμετάπτωτον εὐζωΐαν των, ηὐδόκησε νὰ καθησυχάσωμεν τέλος τὴν κατὰ τῆς ἱερᾶς θέμιδος πολυτάραχον μάχην.

῾Η Βλαχία ἔχουσα παλαιόθεν κανόνας τῶν ἰδιωτικῶν της δικαίων τὰς συγκεχυμένας ἀγράφους συνηθείας της καὶ τοὺς ὀλίγους καὶ ἀτελεῖς ἐγγράφους νόμους τοῦ κώδικός της καὶ διὰ τὴν ἀνικανότητα τούτων μὴ δυναμένη νὰ ὀρθοτομῇ κατὰ στάθμην τὸ δίκαιον, ἐβιάζετο καὶ ἀνέτρεχεν εἰς τὰ Βασιλικὰ τῶν ῾Ρωμαίων καὶ ὅλους τοὺς νόμους τούτων ἀδιαστόλως ἐμεταχειρίζετο. Οὕτω λοιπὸν περιπλανωμένη εἰς τρία νόμων συστήματα (τῶν συνηθειῶν δηλονότι, τοῦ κώδικός της καὶ τῶν ῾Ρωμαίων) συνέβαινε νὰ μὴν ἔχῃ κανένα νόμον, ὅτι αἱ μὲν συνήθειαι διαφόρως μεταμορφούμεναι ἀντέβαινον συχνάκις εἰς τοὺς νόμους τοῦ κώδικός της, οἱ δὲ νόμοι τοῦ κώδικός της εἰς τοὺς τῶν ῾Ρωμαίων ἀντέφασκον· καὶ αὐτοὶ ἄλλοτε μὲν διαφορούμενοι, ἄλλοτε δὲ κατὰ διάμετρον συναλλήλως ἀντιμαχόμενοι, ἀντιστρόφως ἀντανηροῦντο, ὥστε τὰ δίκαια τῶν μελῶν ὅλων τοῦ πολιτεύματος ἀκαταπαύστως εἰς πολυσυνθέτους κυκεῶνας ἀντιφάσεων περιπίπτοντα διεκινδύνευον πάντοτε, ὥσαν νὰ ἔπλεον εἰς θολερὰ πελάγη ἀπὸ πολλοὺς ἀντιστρόφους ἀνέμους κυματιζόμενα. Καὶ τέλος δὲν διευθύνοντο, ἀλλὰ διεστρέφοντο κατὰ βούλησιν τῶν ἰσχυροτέρων ἢ τῶν πανουργοτέρων σοφιστῶν προβαλλόντων εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἄλλοτε τὴν συνήθειαν, ἄλλοτε δὲ τὸν τοπικὸν κώδικα καὶ ἄλλοτε τὰ Βασιλικὰ κατ’ἀρέσκειαν.

Θέλοντες λοιπὸν ἡμεῖς νὰ καταπαύσωμεν τὰς ἀνωμάλους ταύτας τοῦ δικαίου περιπετείας, πρῶτον βαθυτάτως προεβουλεύθημεν τό, ποία καὶ πόση νομοθεσία ἀναλογεῖ καὶ ἐξαρκεῖ πληρεστάτως εἰς τὸ παρὸν

---

2 ἐλέει g || 6 εὐδόκησε g.

a Ţării Rumăneşti şi aşa priimind apoi unele din ceale vechi, iar altele îndreptînd şi ceale mai multe adăogînd, am întocmit aceaste pravili ale domnii meale, cît s-au putut, cu bună orînduială şi foarte deslușit, încît şi cei neînvăţaţi foarte lesne să le înţeleagă.

Deci legiuind Domniia mea aceste pravili cu sfat de obşte al preasfinţii sale părintelui mitropolitul şi al iubitorilor de dumnezeu părinţii episcopi şi tuturor dum(nea)lor cinstiţilor şi credincioşi boerii veliţi ai divanului domnii meale şi cu dreapta domnii meale făcîndu-le cunoscute către obştea prea iubiţilor noştrii supuşi, am şi dat această domnească a noastră întocmire de pravili întărită cu domneasca noastră iscălitură şi pecete, în l(eat) 1817 de la naşterea Domnului şi al şaselea an al domnii noastre.

IOAN CARAGEA VVD (m. p.)

---

5 cu sfat dă obşte R: cu vot de obşte şi consimţămînt G.

τῆς Βλαχίας πολίτευμα· καὶ οὕτως ἔπειτα τινὰ μὲν τῶν παλαιῶν ἀποδεξάμενοι, τινὰ δὲ μεταῤῥυθμίσαντες, τὰ δὲ πλείω προσθέσαντες διετυπώσαμεν τοὺς παρόντας ἡμετέρους αὐθεντικοὺς νόμους, ὅσον ἔνεστιν, εὐμεθόδους καὶ ἁπλουστάτους πρὸς εὐχερεστάτην κατάληψιν καὶ αὐτῶν τῶν πάντη ἀμαθεστάτων.

Τούτους λοιπὸν θεσπίζοντες κοινῇ ψήφῳ καὶ συναινέσει τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου μητροπολίτου, τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ πάντων τῶν ἡμετέρων εὐγενεστάτων ἀρχόντων βελίτζιδων καὶ διὰ τῆς ἡμετέρας αὐθεντικῆς δεξιᾶς εἰς τοὺς προσφιλεστάτους ἡμετέρους ὑπηκόους δημοσιεύοντες, τὸ παρὸν ἡμέτερον αὐθεντικὸν θέσπισμα ἐκδεδώκαμεν ἐπικεκυρωμένον τῇ ἡμετέρᾳ αὐθεντικῇ ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν δέκατον ἕβδομον ἔτος σωτήριον καὶ ἕκτον τῆς ἡμετέρας ἡγεμονείας.

Ι. Ι. Γ. ΚΑΡΑΤΖΑΣ ΒΟΕΒΟΔΑΣ (m. p.)

5 πάντῃ g || 13 ἡγεμονίας z.

3 — c 891

Partea I-a

+PENTRU OBRAZE[1])

§

Împărţim obrazele:

a) după fire, în bărbaţi şi fămei;

b) după naştere, în fii adevăraţi, din curvie, vitregi şi buni;

c) după vîrstă şi după minte, în vîrsneci, nevîrsneci, răsipitori şi fără minte;

+d) după noroc, în slobozi, robi şi sloboziţi.

Cap +1

PENTRU BĂRBAŢI ŞI FĂMEI

§

1. Numai bărbaţii să fac boeri, judecători şi ocărmuitori obşteşti.
2. Numai bărbaţii să fac arhierei, preoţi şi diiaconi.
3. Fămeile sînt depărtate de toate cinurile politiceşti, stăpîniri şi slujbe publice.

Cap +2

PENTRU FII ADEVĂRAŢI, DIN CURVIE, BUNI ŞI VITREGI

§

*1. Fii adevăraţi sînt cîţi să nasc din cununie după lege.

2. Din curvie sînt cîţi din împreunare fără de lege să nasc.

---

1 Parte întăi R || 5 buni şi vitregi G || 9 noroc R: soartă G || 13 de — 14 publice R: de orice cin politicesc, împuternicire şi slujbă publică G.

---

[1]) În A, capitolul 1 din Partea I-a tratează despre Domn şi drepturile domneşti; vz. Anexe, p. 193.

Τμῆμα Α-ον

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ [1])

§

Διαιροῦμεν τὰ πρόσωπα·

α) Κατὰ φύσιν· εἰς ἄνδρας καὶ γυναῖκας·

β) Κατὰ γέννησιν· εἰς γνησίους, νόθους, ὁμοθαλλεῖς, ἑτεροθαλλεῖς·

γ) Κατὰ ἡλικίαν καὶ φρόνησιν· εἰς ἥλικας, ἀνηλίκους, ἀσώτους καὶ ἄφρονας·

δ) Κατὰ τύχην· εἰς ἐλευθέρους, σκλάβους καὶ ἀπελευθέρους.

Κεφάλαιον α-ον

ΠΕΡΙ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

§

1. Οἱ ἄνδρες μόνοι γίνονται ἄρχοντες, κριταὶ καὶ κυβερνῆται δημόσιοι.
2. Οἱ ἄνδρες μόνοι γίνονται ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ διάκονοι.
3. Αἱ γυναῖκες ἀπὸ κάθε πολιτικὴν ἀξίαν, ἐξουσίαν καὶ ὑπηρεσίαν δημοσίαν ἐμποδίζονται.

Κεφάλαιον β-ον

ΠΕΡΙ ΓΝΗΣΙΩΝ, ΝΟΘΩΝ, ΟΜΟΘΑΛΛΩΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΘΑΛΛΩΝ

§

1. Γνήσιοι εἶναι, ὅσοι ἀπὸ νόμιμον γάμον γεννῶνται.
2. Νόθοι εἶναι, ὅσοι ἀπὸ παράνομον συνουσίαν γεννῶνται.

---

[1]) Βλέπε παραρτήματα σ. 192.

3. Cîți tot dintru acelaș tată și aceiaș mumă să nasc, sînt buni.

4. Cîți sau dintr-un tată și deosebite nume să nasc, sînt vitregi (carii să și zic buni de tată), sau din aceiași mumă și deosebiți bărbați (carii să și zic buni de mumă).

Cap 3

PENTRU VÎRSNECI ȘI NEVÎRSNECI

§

1. Vîrsneci să să socotească atît bărbații cît și fămeile de la dooăzeci și cinci de ani a vîrstii lor; și nevîrsneci pînă la dooăzeci și cinci de ani.

+*2. Cei în vîrstă sînt stăpîni să-și chivernisească averea lor, cum vor vrea, și să facă orice vor vrea după pravilă.

Iar cei nevîrsneci nu pot, ci și chivernisirea averii lor și faptele lor spînzură de puterea părinților lor sau a epitropului lor.

+*3. Cei nevîrsneci verice tocmeală și dar vor face fără adeverirea părintelui lor sau a epitropului, este fără tărie, de le este spre stricăciune; iar de le e spre folos, este cu tărie.

+4. Cei nevîrsneci, de la dooăzeci pînă la dooăzeci și cinci de ani ai vîrstii lor, au voe a cere de la Domnie ertarea vîrstei, ca să s(e) socotească între vîrsneci.

+5. Cîți nevîrsneci vor priimi ertarea vîrstii, sînt stăpîni pe cîte sînt și cei în vîrstă (2), însă fără a fi volnici să-și înstreineze vreun lucru nemișcător pînă la dooăzeci și cinci de ani ai vîrstii lor.

+6. Cîți nevîrsneci să vor cinsti de Domnie cu cin de veliți, să socotesc între vîrsneci.

Cap 4

PENTRU CEI FĂRĂ MINTE

§

1. Fără minte numim pe cei ce sînt întru adevăr nebuni sau lipsiți de minte și zminitiți.

2. Cei fără de minte verice tocmeală sau dar vor face, să socotește drept nimic și să strică.

3. Cei fără minte verice greșală vor face, nu să învinovățesc.

---

3 bărbați R: tați G | să zic R: se numesc G || 7 atît, cît *om* G || 11 spînzură R: atîrnă G || 12 părinților lor R: tatălui G || 13 dar R: liberalitate G || 14 de *corr.* v. iar de: șă R: dacă G || 22 veliți R: tagma întîia G.

3. Ὁμοθαλλεῖς εἶναι, ὅσοι ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα καὶ μητέρα γεννῶνται.

4. Ἑτεροθαλλεῖς εἶναι, ὅσοι ἢ ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα καὶ διαφόρους μητέρας γεννῶνται, (οἱ ὁποῖοι καὶ ὁμοπάτριοι λέγονται) ἢ ἀπὸ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ διαφόρους πατέρας (οἱ ὁποῖοι καὶ ὁμομήτριοι ὀνομάζονται).

Κεφάλαιον γ-ον

ΠΕΡΙ ΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

§

1. Ἥλικες νὰ λογίζωνται ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας των· ἀνήλικοι δὲ ἕως τὸν εἰκοστὸν πέμπτον.

2. Οἱ μὲν ἥλικες εἶναι κύριοι νὰ κυβερνοῦν, ὅπως θέλουν, τὴν περιουσίαν των καὶ νὰ ἐνεργοῦν ὅ,τι κατὰ νόμους θέλουν.

Οἱ δὲ ἀνήλικοι ὄχι, ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς περιουσίας των καὶ τὰ ἔργα των κρέμονται ἀπὸ τὸ κῦρος τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἐπιτρόπου των.

3. Οἱ ἀνήλικοι ὁποίαν συμφωνίαν ἢ χάριν κάμουν χωρὶς τὸ κῦρος τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἐπιτρόπου των, εἶναι ἄκυρος, ἂν βλάπτωνται, εἰ δὲ ὠφελοῦνται, βεβαία.

4. Οἱ ἀνήλικοι ἀπὸ τὸν εἰκοστὸν ἕως τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας των ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ ζητοῦν ἀπὸ τήν αὐθεντείαν τὴν συγγνώμην ἡλικίας, διὰ νὰ λογίζωνται ἥλικες.

5. Ὅσοι ἀνήλικοι ἀξιωθοῦν συγγνώμην ἡλικίας, κύριοι εἶναι εἰς ὅσα καὶ οἱ ἥλικες (§ 2), χωρὶς ὅμως νὰ ἠμποροῦν ν'ἀποξενώνουν ἀκίνητόν τους ἕως τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας των.

6. Ὅσοι ἀνήλικοι τιμηθοῦν ἀπὸ τὴν αὐθεντείαν μὲ ἀξίωμα τῆς πρώτης τάξεως, λογίζονται ἥλικες.

Κεφάλαιον δ-ον

ΠΕΡΙ ΑΦΡΟΝΩΝ

§

1. Ἄφρονας λέγομεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι κυρίως τρελλοὶ ἢ κυρίως μωροὶ καὶ παράφρονες.

2. Οἱ ἄφρονες ὅποιαν συμφωνίαν ἢ χάριν κάμουν, εἰς οὐδὲν λογίζεται καὶ ἀνατρέπεται.

3. Οἱ ἄφρονες ὅποιον σφάλμα κάμουν, δὲν ἐνέχονται.

ἀξιοῦν z.

Cap +5

PENTRU RĂSIPITORI

§

1. Răsipitori sînt cîţi îşi prăpădesc fără cuvînt averea lor.

2. Răsipitorii să să tragă la judecată de rudele lor sau de prieteni şi să să înfrîneze prin epitropi orînduiţi de judecată.

3. Răsipitorii, după înfrînarea ce li să va face de către judecată, verice tocmeală sau dar vor face de sineşi, fără adeverirea epitropilor lor, drept nimic să socoteşte şi să strică.

4. Răsipitorii, verice stricăciune vor face sau vină, să vinuesc[1]).

Cap 6

PENTRU SLOBOZI

§

+1. Slobozi sînt aceia care nu sînt dobîndă altuia.

2. Cîţi să vor naşte din părinţi slobozi, slobozi, sînt.

3. Slobozi sînt şi cîţi să nasc din mumă slobodă [2]).

Cap +7

PENTRU ROBI I[3]) ŢIGANI

§

1. Robi sînt, cîţi sînt dobîndă altuia; acest fel sînt ţiganii în Ţara Rumănească.

2. Cîţi să vor naşte din părinţi robi, sînt robi.

3. Şi cîţi numai din mumă roabă să vor naşte, sînt robi.

4. Stăpînul ţiganului nu are putere asupra vieţii ţiganului [4]).

5. Stăpînul ţiganului e slobod să vînză şi să dăruiască pe ţigan.

+6. Cîţi ţigani în Ţara Rumănească nu vor avea stăpîn cu dovadă, sînt domneşti.

7. Cine prin ştiinţă va ţinea întru a sa stăpînire ţigan strein sau ţigancă, să-i dea înapoi stăpînului lor, (plătindu-i pentru ţiganul meşter t(a)l(eri) 40 pe anu, iar pentru cel fără meşteşug t(a)l(eri) dooăzeci, şi pentru ţigancă meşteră

---

3 fără cuvînt R: în chip nesocotit G || 7 dar R: liberalitate G || 12, 17 dobîndă R: avere cîştigată a G || 14 din R: numai din G || 16 i R: sau G || 21 să şi vînză G || 25, 26, tl R: groşi G.

---

[1]) Se învinovăţesc, răspund de pagubă sau de vină.

[2]) În A mai urmau încă opt paragrafe; vz. Anexe pp. 193 şi 195.

[3]) Textul grecesc, prin «ἤ» (sau) arată că numai ţiganii erau robi, textul romînesc însă prin «i» (şi) face să se creadă că mai erau şi alţi robi decît ţiganii.

[4]) Paragraful acesta în A avea alt cuprins; vz. Anexe, p. 195.

Κεφάλαιον ε-ον

ΠΕΡΙ ΑΣΩΤΩΝ

§

1. Ἄσωτοι εἶναι, ὅσοι φθείρουν ἀλόγως τὴν περιουσίαν των.

2. Οἱ ἄσωτοι νὰ ἐγκαλῶνται ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ἢ ἀπὸ τοὺς φίλους εἰς κρίσιν καὶ νὰ περιορίζωνται δι' ἐπιτρόπων ἀπὸ τὴν κρίσιν διωρισμένων.

3. Οἱ ἄσωτοι, μετὰ τὸν ἀπὸ τὴν κρίσιν περιορισμόν, ὅποιαν συμφωνίαν ἢ χάριν κάμουν μόνοι τους, χωρὶς τῶν ἐπιτρόπων τὸ κῦρος, εἰς οὐδὲν λογίζεται καὶ ἀνατρέπεται.

4. Οἱ ἄσωτοι, ὅποιαν βλάβην ἢ ἔγκλημα κάμουν, ἐνέχονται.

Κεφάλαιον ς-ον

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

§

1. Ἐλεύθεροι εἶναι, ὅσοι δὲν εἶναι κτῆμα τοῦ ἄλλου.

2. Ὅσοι ἀπὸ γονεῖς ἐλευθέρους γεννηθοῦν, ἐλεύθεροι εἶναι.

3. Ὅσοι καὶ ἀπὸ μόνην ἐλευθέραν μητέρα γεννηθοῦν, ἐλεύθεροι εἶναι.[1])

Κεφάλαιον ζ-ον

ΠΕΡΙ ΣΚΛΑΒΩΝ Η ΚΑΤΖΙΒΕΛΩΝ

§

1. Σκλάβοι εἶναι, ὅσοι κτῆμα τοῦ ἄλλου εἶναι· τέτοιοι εἶναι οἱ κατζίβελοι εἰς τὴν Βλαχίαν.

2. Ὅσοι ἀπὸ γονεῖς σκλάβους γεννηθοῦν, σκλάβοι εἶναι.

3. Ὅσοι καὶ ἀπὸ μόνην μητέρα σκλάβαν γεννηθοῦν, σκλάβοι εἶναι.

4. Ὁ κύριος τοῦ κατζιβέλου δὲν ἐξουσιάζει τὴν ζωὴν τοῦ κατζιβέλου.[2])

5. Ὁ κύριος τοῦ κατζιβέλου ἐλεύθερος εἶναι καὶ νὰ πωλῇ καὶ νὰ χαρίζῃ τὸν κατζίβελον.

6. Ὅσοι κατζίβελοι εἰς τὴν Βλαχίαν δὲν ἔχουν ἀποδεδειγμένον κύριον, αὐθεντικοὶ λογίζονται.

7. Ὅποιος κατὰ γνῶσιν κατακρατεῖ ξένον κατζίβελον ἢ κατζιβέλαν, νὰ τοὺς ἐπιστρέφῃ τὸν κύριόν τους, (πληρώνοντάς τον διὰ μὲν τὸν τεχνίτην κατζίβελον γρόσια τεσσαράκοντα τὸν χρόνον, διὰ δὲ τὸν

---

[1]) Βλέπε παραρτήματα σ. 192 καὶ 194.

[2]) Βλέπε παραρτήματα σ. 194.

t(a)l(eri) treizeci şi pentru cea fără meşteşug t(a)l(eri) [1]) cincisprezece). Iar cine va ţine prin neştiinţă, numai să-l întoarcă înapoi) [2]).

+8. Cine-şi va cununa ţiganul cu ţigancă streină ştiind, sau împotrivă [3]), fără voia stăpînului lor, să piarză pe ţigan sau pe ţiganca lui cu copii lor şi să-i stăpînească stăpînul lor.

Iar cînd neştiind îi va cununa, atunci să să facă schimbu, mergînd totdeauna ţiganca după bărbat.

Cînd obrazul cel streinu va avea meşteşug, să să schimbe iarăşi cu meşter; iar de nu va fi asemenea, să să preţuiască talantul meşteşugului său şi cu bani să să împlinească.

Ţiganii ce să cunună prin neştiinţa stăpînului, de să va întîmpla să aibă şi copii, atunci cei din parte bărbătească sînt ai stăpînului bărbatului, iar partea fămeiască iaste a stăpînului fămei, carii şi aceştia să să schimbe.

9. Cîţi ţigani streini să vor socoti între cei domneşti, aceştia întîmplîndu-se a să căsători după lege, de să vor cere prin judecată de stăpînii lor, să să schimbe, mergînd nevasta după bărbat, cum s-au zis mai sus.

10. Care ţigan să va cununa cu slobodă sau care slobod să va cununa cu ţigancă, fără ştirea stăpînului lor, să să desparţă.

Dar de să va dovedi că stăpînul lor au dat voe ştiind, atunci să nu să mai desparţă, ci să rămîe amîndoi [4]) sloboziţi şi să-i păgubească stăpînul lor.

Cap 8

PENTRU CEI SLOBOZIŢI

§

+1. Sloboziţi sînt cîţi din robi să slobozescu.

+2. Toţi cei sloboziţi ţigani sînt tot de o cinste cu cei slobozi supuşi, adică cu birnicii domneşti.

+3. Să nu poată neştine să slobozească ţiganul său înaintea vîrstei sale de dooăzeci de ani.

+4. Nici unul din egumeni să nu poată slobozi ţigan mănăstiresc.

5. Slobozeniia să să facă totdeauna în scris.

---

1 tl R: groşi G || 2 să-l R: să-i G || 4 lui R: *om* G || 11 să va — să aibă R: au G || 14 Cîţi — 15 căsători R: Cîţi ţigani străini, socotindu-se între cei domneşti, se vor căsători G || 15 lege R: soartă G || 16 s-au zis *ad* R: *om* G || 20 amîndoi *ad* R: *om* G | sloboziţi RG: ţigani domneşti A (v. B.C.I.R.p. 60 n. 1) || 26 adică cu *ad* R: *om* G || 27 Să — 28 ani R: Nimeni înaintea vîrstei sale de douăzeci de ani să nu poată să slobozească ţiganul său G.

---

[1]) În III 6 § 5 şi 19 γρόσια din textul grecesc este redat în cel romînesc cu « leu », nu cu « taler ».

[2]) Vz. p. 10 n. 4.

[3]) Sau ţiganca cu ţigan străin.

[4]) Adică ţiganul sau ţiganca.

ἄτεχνον γρόσια εἴκοσι· διὰ δὲ τὴν τεχνίτραν κατζιβέλαν γρόσια τριάκοντα, διὰ δὲ τὴν ἄτεχνον γρόσια δεκαπέντε·) ὅποιος δὲ κατὰ ἄγνοιαν, μόνον νὰ τοὺς ἐπιστρέφῃ [1]).

8. Ὅποιος κατὰ γνῶσιν ὑπανδρεύσῃ μὲ κατζίβελόν του ξένην κατζιβέλαν, ἢ ἀνάπαλιν, χωρὶς ἄδειαν τοῦ κυρίου των, νὰ χάνῃ τὸν κατζίβελον ἢ τὴν κατζιβέλαν μὲ τὰ παιδιά τους καὶ νὰ τοὺς ἐξουσιάζῃ ὁ κύριός των.

Ὅταν δὲ κατ' ἄγνοιαν ὑπανδρεύσῃ, τότε νὰ γίνεται ἀνταλλαγή, ἀκολουθῶντας πάντοτε ἡ κατζιβέλα τὸν ἄνδρα.

Ἂν τὸ ξένον πρόσωπον ἠξεύρῃ τέχνας, μὲ ὅμοιον πρέπει νὰ ἀνταλλάσσεται· εἰ δὲ καὶ ὅμοιον δὲν ὑπάρχει, νὰ διατιμᾶται τῆς τέχνης τὸ προτέρημα καὶ μὲ ἄσπρα νὰ ἀναπληρώνεται.

Ἂν οἱ κατ' ἄγνοιαν ὑπανδρευόμενοι κατζίβελοι ἔχουν καὶ παιδία, τότε τὰ μὲν ἀρσενικὰ εἶναι τοῦ κυρίου τοῦ ἀνδρός, τὰ δὲ θηλικὰ τοῦ κυρίου τῆς γυναικός, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ νὰ ἀνταλλάσσωνται.

9. Ὅσοι ξένοι κατζίβελοι εἰς τοὺς αὐθεντικοὺς καταριθμούμενοι ὑπανδρευθοῦν κατὰ τύχην, αὐτοί, ὅταν διεκδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς κυρίους των, νὰ ἀνταλλάσσωνται, ἀκολουθῶντας ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα της ὡς ἀνωτέρω.

10. Ὅποιος κατζίβελος ὑπανδρευθῇ ἐλευθέραν ἢ ἐλεύθερος κατζιβέλαν χωρὶς εἴδησιν τοῦ κυρίου των, νὰ χωρίζωνται.

Ἂν ὅμως δειχθῇ, ὅτι ὁ κύριός των κατὰ γνῶσιν ἔδωσε τὴν ἄδειαν, τότε νὰ μὴ χωρίζωνται, ἀλλὰ νὰ μένουν ἀπελεύθεροι, χάνοντάς τους ὁ κύριός των.

Κεφάλαιον η-ον

ΠΕΡΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

§

1. Ἀπελεύθεροι εἶναι, ὅσοι ἀπὸ τοὺς σκλάβους ἐλευθερώνονται.
2. Ὅλοι οἱ ἀπελεύθεροι κατζίβελοι ἰσότιμοι εἶναι μὲ τοὺς ἐλευθέρους ὑποκειμένους, τοὺς πιρνίκους [2]) τῆς αὐθεντείας.
3. Κανεὶς πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ χρόνου τῆς ἡλικίας του νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ἐλευθερώνῃ κατζίβελόν του.
4. Κανεὶς ἡγούμενος νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ἐλευθερώνῃ κατζίβελον τοῦ μοναστηρίου του.
5. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἐγγράφως νὰ γίνεται πάντοτε.

---

23 ἀπελεύθεροι RG: αὐθεντικοὶ A || 29 μπιρνίκους g.

---

[1]) Βλέπε παραρτήματα σ. 194.
[2]) φορολογουμένους ῥουμανιστί.

Partea a II-a

PENTRU LUCRURI

§

Lucrurile sînt ori mișcătoare sau nemișcătoare.

Mișcătoare zicem acelea cîte au suflet sau și neavînd suflet, să mișcă și să strămută, cum dobitocul, hainele i celelalte.

Iar nemișcătoare zicem, precum pămînt, copaci, zidire și celelalte.

Cap *1

* PENTRU STĂPÎNIREA LUCRURILOR

§

+1. Orice lucru nu este al nimunui, acela să face al celui ce va apuca să-l ia înainte. Deci:

Cîte pietre scumpe sau altele găsim prin locuri slobode[1]), să fac lucruri ale noastre, bez comorile ceale îngropate care sînt domnești.

Cît sălbatece vînăm în locuri slobode spre vînătoare, să fac ale noastre.

Cîte sălbatece, vînîndu-le alții și lovindu-le și pierzîndu-le din ochii lor, vor cădea în mîinile noastre, să fac ale noastre.

Cîte sălbatice, încuibînd aiurea și apoi lăsînd aceale locuri, vor veni la noi spre încuibare, sînt ale noastre, în cît vor sta încuibînd.

Cît pește vom vîna în locuri slobode de a vîna, este al nostru.

2. Cîte lucruri mișcătoare pierdute vom găsi, de nu să va găsi stăpînul lor pînă în trei ani, ale noastre să fac.

3. Verice să clădește pe pămîntul nostru fără știrea și voia noastră, să face al nostru.

---

1 Parte 2 R || 17 aiurea R: la alții G | aceale locuri R: pe alții G || 18 *după* sta *ad* la noi G || 19 vom vîna R: pescuim G | de a vîna R: la pescuit G.

---

[1]) Fără stăpîn.

Τμῆμα Β-ον

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

§

Εἶναι τὰ πράγματα ἢ κινητὰ ἢ ἀκίνητα.

Κινητὰ λέγομεν, ὅσα ἔμψυχα ἢ ἄψυχα ὄντας κινοῦνται καὶ μετατοπίζονται, καθὼς τὸ ζῶον, τὸ φόρεμα καὶ τ.λ.

Ἀκίνητα δὲ τὴν γῆν, τὰ δένδρα, τὰ κτίρια καὶ τ.λ.

Κεφάλαιον α-ον

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

§

1. Ὅποιον πρᾶγμα κανενὸς δὲν εἶναι, γίνεται ἐκείνου ὁποῦ τὸ προλάβῃ· ὅθεν·

Ὅσα πετράδα ἢ ἄλλα εὑρίσκομεν εἰς ἐλευθέρους τόπους, ἴδιά μας γίνονται ἐκτὸς τῶν θαμμένων θησαυρῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι τῆς αὐθεντείας.

Ὅσα ἄγρια κυνηγοῦμεν εἰς ἐλευθέρους πρὸς κυνήγημα τόπους, ἴδιά μας γίνονται.

Ὅσα ἄγρια κυνηγῶντας ἄλλοι, κτυπῶντάς τα καὶ χάνοντάς τα ἀπὸ τὴν ὅρασίν τους, πέσουν εἰς τὰς χεῖρας μας, ἴδιά μας γίνονται.

Ὅσα ἄγρια εἰς ἄλλους φωλεύοντας καὶ τοὺς ἄλλους ἀφίνοντας, ἔλθουν εἰς ἡμᾶς καὶ φωλεύουν, ἴδιά μας γίνονται, ὅσο φωλεύουν εἰς ἡμᾶς.

Ὅσα ψάρια ψαρεύομεν εἰς ἐλευθέρους πρὸς ψάρευμα τόπους, ἴδιά μας γίνονται.

2. Ὅσα χαμένα κινητὰ εὑρίσκομεν, ἂν τρεῖς χρόνους ὁ κύριός των δὲν εὑρεθῇ, ἴδιά μας γίνονται.

3. Ὅ,τι χωρὶς εἴδησίν μας καὶ ἄδειάν μας εἰς τὴν γῆν μας κτίζεται, ἴδιόν μας γίνεται.

4. Orice să sădeşte fără voia şi ştirea noastră în pămîntul nostru, al nostru să face.

5. Cînd gîrla, prăvălindu-să cîte puţintel, va adăoga pămînt la pămîntul nostru, adaosul este al nostru.

Iar cînd va rupe o parte de pămînt şi o va lipi lîngă al nostru, aceaia este a cui au fost pămîmtul de la care s-au rupt.

+6. Cînd gîrla se află între doi sau mai mulţi stăpîni, atunci fieşcare dintre dînşii stăpîneşte partea gîrlii de la mal pînă în mijlocul ei.

Cap 2

PENTRU ROBIREA LUCRURILOR

§

1. Robire de lucru numim dreptul care robeşte la oareşce un lucru spre folosul altuia, precum o casă, cînd supune pe alta, ca să-i dea loc de drum adică să treacă prin curtea sa, sau fereastră să vază şi altele.

*2. De multe feliuri sînt robirile, adecă: pentru trecere, lumină, vedere, sprijinire, vărsătură, picătură de apă şi altele.

3. Verice lucru este robit la altu pentru vreun sfîrşit[1]), negreşit acest lucru este supus şi la mijlocul ce priveşte spre acel sfîrşit. De este adică o ţarină îndatorată a da apă altiia, este datoare a-i da şi trecere la apă şi altele.

*4. Cel ce fără tocmeală dobîndeşte robire de zece ani[2]) fără împotrivirea stăpînului lucrului, acela are să o dobîndească totdeauna, după împlinirea de zece ani.

5. De să va slobozi lucru robit şi stăpînul robirii nu va preînnoi robirea ani zece, iarăşi rămîne acel lucru slobod de robire.

Cap 3

PENTRU VECINĂTATEA LUCRURILOR

§

+1. Care vecin fără ştirea stăpînirii, va strămuta semnu de hotar, să plătească drept pedeapsă păgubaşului vecin atît cît să preţueşte locul care au însuşit cu strămutarea semnului.

---

3 *şi* 7 gîrla R: pîrău, rîu, fluviu G || 3 prăvălindu-să R: făcînd mîncături G || puţintel R: puţin cîte puţin G || 5 aceaia R: atunci aceasta G || 8 gîrlii R: pîrăului, rîului, fluviului G || 12 *după* precum *ad* de ex. G || 17 vreun R: un G || 18 De R: De ex. dacă G || 19 o ţarină R: ţarina aceasta || 20 şi altele R: şi aşa mai departe G || 22 are R: are dreptul G || 25 iarăşi R: mai departe G || 28 şi 29 vecin R: vecin cu hotarul G || 28—30 să plătească... semnului RG: să fie pedepsit foarte aspru A II 4 § 1; v. B.C.I.R. p. 56 n. 1.

---

[1]) Scop.

[2]) Se foloseşte zece ani de o servitute.

4. Ὅ,τι χωρὶς εἴδησίν μας καὶ ἄδειάν μας εἰς τὴν γῆν μας φυτεύεται, ἴδιόν μας γίνεται.

5. Ὅταν ποταμὸς κατ'ὀλίγον γλύφωντας προσθέσῃ γῆν εἰς τὴν γῆν μας, τὸ προσθεμένον ἴδιόν μας γίνεται.

Ὅταν δὲ μέρος γῆς ἀποκόπτοντας τὸ προσκολλήσ' εἰς τὴν γῆν μας, τότε τοῦτο εἶναι τοῦ κυρίου τῆς γῆς, ὅθεν ἐκόπη.

6. Ὅταν ποταμὸς εὑρίσκεται μεταξὺ δύο ἢ πολλῶν κυρίων, τότε ὁ καθεὶς ἐξουσιάζει τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ, τὸ ἀπὸ τῆς ὄχθης ἕως τοῦ μέσου ἐκτεινόμενον.

Κεφάλαιον β-ον

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

§

1. Δουλείαν πράγματος λέγομεν τὸ δίκαιον, ὁποῦ κατά τι δουλώνει ἕν πρᾶγμα πρὸς χρῆσιν ἄλλου.

Καθὼς λ.χ., ὅταν ἕνα σπῆτι δουλώνῃ ἄλλο νὰ τὸ δίδῃ δρόμον, διὰ νὰ αὐλίζεται, ἢ παράθυρον, διὰ νὰ βλέπῃ, καὶ τ. λ.

2. Πολυειδεῖς εἶναι αἱ δουλεῖαι· δηλαδή· πρὸς διάβασιν, φῶς, ὅρασιν, στήριγμα, νεροῦ χύσιμον, νεροῦ στάξιμον καὶ τ.λ.

3. Ὅποιον πρᾶγμα εἶναι δουλωμένον εἰς ἄλλο δι'ἕν τέλος, ἐκεῖνο κατ' ἀνάγκην δουλώνεται καὶ διὰ τὸ μέσον τὸ πρὸς τὸ τέλος.

Λ.χ., ἂν τὸ χωράφι τοῦτο εἶναι δουλωμένον εἰς τὸ ἄλλο, διὰ νὰ τὸ δίδῃ νερόν, δουλώνεται νὰ τὸ δίδῃ καὶ διάβασιν εἰς τὸ νερὸν καὶ ἑξῆς.

4. Ὅποιος ἀσυμφωνήτως ἀπολαμβάνει δέκα χρόνων δουλείαν χωρὶς ἀνθίστασιν τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος, αὐτὸς ἔχει δίκαιον νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ πάντοτε μετὰ τὴν δεκαετίαν.

5. Ἂν πρᾶγμα δουλωμένον ἐλευθερωθῇ καὶ ὁ κύριος τῆς δουλείας δὲν ἀνακαινίσῃ τὴν δουλείαν χρόνους δέκα, τὸ πρᾶγμα μένει πλέον τῆς δουλείας ἐλεύθερον.

Κεφάλαιον γ-ον

ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

§

1. Ὅποιος συνορίτης χωρὶς εἴδησιν τῆς ἐξουσίας μετακινήσῃ σημεῖον συνόρων, νὰ πληρώνῃ ποινὴν τὸν ζημιωμένον συνορίτην τόσην, ὅσον τιμᾶται ὁ τόπος, τὸν ὁποῖον μὲ τὴν μετακίνησιν τοῦ σημείου ἐσφετέρισε.

---

5 προσκολλήσῃ g || 14 δουλώνῃ g: δουλώνει G || 21 τοῦτο Gg: αὐτό z || 33—34 νὰ . . . ἐσφετέρισε GR: νὰ παιδεύεται αὐστηρότατα A II 4 § 1 || 33 ζημιούμενον g | ὅσο g.

+*2. Ale cător vecini hotară să vor amesteca, să să aleagă și să să descopere cu cărțile lor de hotărnicii, cu măsurătoarea moșiilor, de cîți stînjăni sînt, cu semnile ce sînt puse drept hotară și cu cîte mărturii dovedesc ceilalți răzași[1]) și sătenii și lăcuitorii celorlalte sate duprin prejur.

*3. Cînd să întocmesc hotarăle vecinılor ce au prigoniri, sînt datori să fie față cu cărțile lor și vecinii ce nu au prigonire.

+4. Cînd să măsoară o moșie, să să facă măsurătoarea cu stînjănul ce anume să coprinde în seneturile sale.

Adecă, de să coprinde stînjănul lui Constandin Vodă Brîncoveanul, cu acela să să măsoare; iar de să coprinde al lui Șărban Vodă, cu al lui Șărban Vodă să să măsoare.

+5. Iar cînd în scrisori nu să coprinde anume ce stînjăn, atunci să să facă măsurătoarea cu stînjănu lui Șărban Vodă.

*6. Cînd moșiia ce să măsoară, avînd seneturi cu stînjăni, nu va avea și semne netăgăduite, atunci să să înceapă sforîrea din semnele răzașilor ceale netăgăduite sau dintr-ale aleturașilor cu aceaia i celorlalți.

*7. Iar cînd să sforăsc la doi ori ale mai multor răzași moșii și nu au nici scrisori de stînjăni coprinzătoare, nici semne netăgăduite, atunci sforîrea să să înceapă din semnile vechii stăpăniri.

8. Pentru mai multă a hotarălor deslușire, de acum înainte să să măsoare și lungul moșiilor și să să treacă în cartea de hotărnicie.

+9. De acum înainte, în cărțile dc hotărnicii și în zapisile de vînzarea moșiilor să să scrie stînjănul lui Șărban Vodă.

*10. Cînd să trage moșie de vecini și unul dintr-ănșii va arăta carte de hotărnicie cu sumă de stînjăni, iar altul zapis de vînzare, iarăși cu sumă de stînjăni, atunci cel ce arată cartea de hotărnicie, să-și ia mai întîi stînjănii deplin, apoi cel ce are zapisul, să ia prisosul.

Iar cînd unul are zapis cu stînjăni, iar cellalt ori n-are zapis sau are, însă fără sumă de stînjăni, atunci mai întăi să-și ia stînjănii deplin cel ce are sumă de stînjăni și apoi cellalt.

11. Atunci să pue hotarnicii pietre și celelalte semne de hotară, cînd vecinii să vor mulțumi sau să va da hotărîre domnească.

12. Să nu aibă răzașii voe să facă lucruri, din pricina cărora potopesc sau împuținează gîrlile și heleșteile; iar de vor face, să răspunză toată paguba ce vor pricinui cu înmulțirea sau cu scăderea apelor.

---

2 moșiilor lor G|| 4 răzași R: vecini în hotar G | celorlalte sate R: locurilor G || 11 să să măsoare *ad* R: *om* G|| 11—12 cu... măsoare R: cu acela G|| 16 va avea R: are G|| 17 răzașilor R: vecinilor în hotar G | aleturașilor cu aceaia R: vecinilor cu vecinii în hotar G|| 17—18 i celorlalți R: și așa mai departe G|| 23 cărțile de hotărnicii G|| 25 stînjănii G|| 26 să trage R: se măsoară G | vecini în hotar G|| 28 cel... hotărnicie R: cel dintîi G || 31 sumă de *ad* R: *om* G|| 31—32 cel... stînjăni R: acela G||34 vecinii R: vecinii de hotar G|| 35 răzașii R: vecinii de hotar G|| 36 iar de vor face R: dacă însă nu G.

---

[1]) Răzorași, vecini cu răzorul, vecini în hotar.

2. Ὅσων συνορίτων τὰ σύνορα συγχέονται, νὰ σαφηνίζωνται μὲ τὰ γράμματα τῶν ὁροθεσιῶν τους, μὲ τὸ μέτρημα τῆς ποσότητος τῶν ὀργυιῶν τῶν ὑποστατικῶν τους, μὲ τὰ ὁροθετημένα σημεῖα καὶ μὲ τὰς ὅσας μαρτυρίας δεικνύουν οἱ ἄλλοι συνορῖται καὶ οἱ ἐγχώριοι καὶ κάτοικοι τῶν πέριξ τόπων.

3. Ὅταν ὁροθετῶνται διαφερομένων συνορίτων σύνορα, ⟨πρέπει⟩ κατὰ χρέος νὰ παρευρίσκωνται μὲ τὰ γράμματά τους καὶ οἱ μὴ διαφερόμενοι συνορῖται.

4. Ὅταν ὑποστατικὸν μετρῆται, νὰ μετρῆται μὲ ὁποίαν ῥητὴν ὀργυιὰν περιέχουν τὰ γράμματά του·

Δηλαδή, ἂν τοῦ Κωνσταντίνβοδα Βραγκοβάνου ὀργυιὰν περιέχουν, μὲ αὐτήν· ἂν δὲ τοῦ Σερμπάνβοδα, μὲ ἐκείνην.

5. Ὅταν δὲ τὰ γράμματά τους ῥητὴν ὀργυιὰν δὲν περιέχουν, τότε νὰ μετρῆται μὲ τοῦ Σερμπάνβοδα.

6. Ὅταν τὸ μετρούμενον ὑποστατικὸν ἔχοντας γράμματα μὲ ὀργυιάς, δὲν ἔχῃ σημεῖα ἀναντίῤῥητα, τότε νὰ ἀρχίζῃ τὸ μέτρημα ἀπὸ τὰ ἀναντίῤῥητα σημεῖα τῶν συνορίτων, παρασυνορίτων καὶ ἑξῆς.

7. Ὅταν δὲ δύο ἢ πολλῶν συνορίτων ὑποστατικὰ μετρῶνται καὶ δὲν ἔχουν οὔτε γράμματα μὲ ὀργυιάς, οὔτε σημεῖα ἀναντίῤῥητα, τότε τὸ μέτρημα νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ σημεῖα τῆς παλαιᾶς ἐξουσίας.

8. Εἰς τὸ ἑξῆς, πρὸς περισσοτέραν διασάφησιν τῶν συνόρων, νὰ μετρῆται καὶ τὸ μάκρος τῶν ὑποστατικῶν καὶ νὰ καταγράφεται εἰς τὰ γράμματα τῶν ὁροθετήσεων.

9. Εἰς τὸ ἑξῆς εἰς τὰ γράμματα τῶν ὁροθετήσεων καὶ πωλήσεων τῶν ὑποστατικῶν νὰ καταγράφωνται αἱ ὀργυιαὶ τοῦ Σερμπάνβοδα.

10. Ὅταν μετρῆται ὑποστατικὸν συνορίτων καὶ ὁ μὲν τῶν συνορίτων προβάλλει γράμμα ὁροθετήσεως μὲ ὀργυιῶν ποσότητα, ὁ δὲ ὁμολογίαν πωλήσεως μὲ ὀργυιῶν ἐπίσης ποσότητα, τότε πρῶτος νὰ λαμβάνῃ τὰς ὀργυιάς του σώας, ὅποιος προβάλλει τὸ γράμμα τῆς ὁροθετήσεως, καὶ ἔπειτα τὸ περίσσευμα, ὅποιος ἔχει τὴν ὁμολογίαν.

Ὅταν δὲ ὁ μὲν ἔχῃ ὁμολογίαν μὲ ὀργυιάς, ὁ δὲ ἢ δὲν ἔχῃ ὁμολογίαν ἢ ἔχῃ χωρὶς ὀργυιάς, τότε πρῶτος νὰ λαμβάνῃ σώας τὰς ὀργυιάς του ἐκεῖνος καὶ ἔπειτα ὁ ἄλλος.

11. Τότε νὰ θέτουν οἱ ὁροθέται πέτρας καὶ τὰ ἄλλα τῶν συνόρων σημεῖα, ὅταν οἱ συνορῖται εὐχαριστηθοῦν ἢ ὅταν γένῃ αὐθεντικὴ ἀπόφασις.

12. Νὰ μὴν ἔχουν ἄδειαν οἱ συνορῖται νὰ κάμουν ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πλημμυροῦν ἢ ὀλιγοστεύουν οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ λίμναι· εἰ δὲ μή, ὅποιαν ζημίαν προξενήσῃ τοῦ νεροῦ ἡ περίσσευσις ἢ ἡ ὀλιγόστευσις, τὴν ἀποκρίνονται.

---

6 πρέπει *addidi: om* G, *sed vide p.* 21 *v.* 5 ‖ 15, 26 Σερβάνβοδα g ‖ 17 ἔχει G.

13. Cîţi răzaşi, avînd locuri în care să pot face heleştee cu zăgasuri, vor vrea să facă heleşteu, să să aşaze[1]) între dînşii pentru cheltuiala ce vor face de-a valma şi pentru stăpănirea cea de-a valma a lucrurilor ce vor face.

Cînd unul din răzaşi nu va vrea, este dator să dea celuilalt în scris că să leapădă de această tovărăşie şi cellalt să-şi lucreze slobod heleşteul şi să-l stăpănească singur.

De va da în scris răzaşul că să leapădă şi în urmă să va căi şi va vrea ori el sau moştenitorii lui să să facă tovarăş la heleşteu, răspunzînd cheltuiala pe jumătate, să nu li să dea ascultare.

Cînd răzaşul nu va vrea nici să priimească nici să să lepede în scris, atunci să să tragă la judecată şi să să silească să facă ori una ori alta.

14. Cîte am legiuit pentru locurile în care poate să să facă heleştee, tot acestea legiuim şi pentru mori.

*15. Cîţi vor să facă moară pe gîrla ce trece prin moşiile lor, să aducă meşter cumpănitor de apă şi, de faţă cu toţi răzaşii şi cu toţi cei ce au mori din susul lor, să să chibzuiască de nu îneacă moara ce este să să facă, cu înălţarea apii moşiile vecinilor sau morile ceale mai din sus; şi, de nu vor îneca, să fie slobozi să facă, iar înecînd, să nu fie.

De nu va face nici o înecătură acea moară şi vecinii sau stăpînii morilor celor din sus să vor împotrivi, să să tragă la judecată şi să să silească.

Iar cînd fără chibzuirea cumpănitorului de apă şi fără a fi răzaşii faţă sau stăpînii morilor celor din sus, să va face moară, atunci, de orice fel sau de cîtă pagubă va fi pricinuitoare moara ce să va face, să o plătească îndoit stăpînul ei.

16. Vecinul din sus de va face moară nooă pe gîrlă şi vecinul de la vale va tăcea ani zece, avînd vad vechiu, şi nu-l va supăra, atunci să nu poată să facă moară pe vadul său, de va îneca moara vecinului din sus cu facerea morii sale.

17. Cu bătaia de par, după cum pînă acum să obicinuia, să nu dobîndească cinevaş robire de a face moară.

§

18. În oraşă mari sau mici şi în sate, cînd vecinul zideşte, este volnic cellalt vecin, de socoteşte că să vatămă, să dea de ştire însuşi sau

2 cheltuielile G || 3 stăpînirea R: folosinţa G || 6 să-l stăpînească R: să se bucure de el G || 8 *şi* 11 răzaşul R: vecinul de hotar G || 9 răspunzînd R: întorcînd G || 11 să priimească R: să-şi dea consimţămîntul G || 15 mori R: locurile de moară G || 16 prin R: printre G || 18 să să chibzuiască... facă R: să cerceteze, dacă, facîndu-se moara, nu îneacă G | de nu îneacă R: *om* r || 19-20 de nu vor îneca R: atunci G || 20 iar...fie R: dacă totuşi ar îneca, să nu fie slobozi G || 22 să vor înpotrivi R: nu lasă să se construiască G || 24 sau R: şi G || 26 moara ce să va face R: *om* G | plătească R: răspundă G || 29 vad R: vad de moară G.

[1]) Să se învoiască, să se înţeleagă.

13. Ὅσοι συνορῖται ἔχοντας τόπους ἐπιδεκτικοὺς κατασκευῆς λιμνῶν μὲ ζαγάζια [1]), θέλουν νὰ κατασκευάσουν λίμνην, αὐτοὶ νὰ συμφωνοῦν μεταξύ τους περὶ τῶν κοινῶν ἐξόδων καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως τῶν κατασκευαζομένων.

Ἂν ὁ ἕνας τῶν συνορίτων δὲν θέλῃ, πρέπει κατὰ χρέος νὰ δίδῃ ἐγγράφως τὴν παραίτησίν του τὸν ἄλλον καὶ ὁ ἄλλος ἐλεύθερα νὰ κατασκευάζῃ τὴν λίμνην καὶ νὰ τὴν χαίρεται μόνος του.

Ἂν ὁ συνορίτης δίδοντας τὴν παραίτησίν του ἐγγράφως, μετανοήσῃ καὶ θελήσῃ αὐτὸς ἢ οἱ κληρονόμοι του νὰ γίνουν εἰς τὴν λίμνην σύντροφοι ἐπιστρέφοντας τὰ μισὰ ἔξοδα, νὰ μὴν εἰσακούωνται.

Ὅταν δὲ ὁ συνορίτης οὔτε θέλῃ νὰ συγκατανεύσῃ οὔτε δίδῃ παραίτησιν ἔγγραφον, νὰ ἐγκαλῆται εἰς κρίσιν καὶ νὰ βιάζεται ἢ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο νὰ κάμῃ.

14. Ὅσα ἐνομοθετήσαμεν περὶ τῶν εἰς λιμνῶν κατασκευὴν ἐπιδεκτικῶν τόπων, τὰ αὐτὰ νομοθετοῦμεν καὶ περὶ τῶν εἰς μύλων.

15. Ὅσοι θέλουν νὰ κατασκευάσουν μῦλον εἰς ποταμὸν διαρρέοντα μεταξὺ τῶν ὑποστατικῶν τους, νὰ φέρνουν ἔμπειρον νεροζυγιαστὴν καὶ παρόντες οἱ συνορῖται καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἔχουν ὑψηλοτέρους μύλους, νὰ ἐξεταχθῇ, ἂν γινόμενος ὁ μῦλος δὲν πνίγῃ μὲ τὴν ὕψωσιν τοῦ νεροῦ τὰ ὑποστατικὰ τῶν συνορίτων ἢ τοὺς ὑψηλοτέρους μύλους, καὶ τότε νὰ εἶν' ἐλεύθεροι νὰ κατασκευάζουν· ἂν ὅμως πνίγῃ, νὰ μὴν εἶν' ἐλεύθεροι.

Ἂν μὴ πνίγοντας ὁ μῦλος τίποτε, οἱ συνορῖται ἢ οἱ κύριοι τῶν ὑψηλοτέρων μύλων δὲν ἀφίνουν νὰ κατασκευασθῇ, νὰ ἐγκαλῶνται εἰς κρίσιν καὶ νὰ βιάζωνται.

Ἂν δὲ χωρὶς ἐξέτασιν τοῦ νεροζυγιαστοῦ καὶ χωρὶς τὴν παρουσίαν τῶν συνορίτων καὶ τῶν κυρίων τῶν ὑψηλοτέρων μύλων κατασκευασθῇ μῦλος, τότε ὅποιαν καὶ ὅσην ζημίαν προξενήσῃ, νὰ τὴν ἀποκρίνεται διπλᾶ ὁ κύριός του.

16. Ἂν ὁ ἐπάνω γείτων κατασκευάσῃ νέον μῦλον εἰς ποταμὸν καὶ ὁ κάτω γείτων ἔχοντας βάδον [2]) μύλου παλαιὸν σιωπήσῃ χρόνους δέκα καὶ δὲν τὸν ἐνοχλήσῃ, τότε νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ κάμῃ μῦλον εἰς τὸν βάδον του, ἂν ὁ μῦλος του γινόμενος πνίγῃ τὸν ἐπάνω τοῦ γείτονος.

17. Μὲ κτύπημα παλουκίου, καθὼς ἕως τώρα ἔτρεχε συνήθεια, νὰ μὴν ἀποκτᾷ κανένας δουλείαν κτίσεως μύλου.

§

18. Εἰς τὰς πολιτείας καὶ κώμας καὶ χωρία, ὅταν γείτων κτίζῃ ἐλεύθερος εἶναι ὁ ἄλλος γείτων, ἂν νομίζῃ, πῶς πειράζεται, νὰ παραγ-

32 κάμνῃ g || 36 ὅταν Gg: ὅπου z.

[1]) ζαγάζι ῥουμανιστί προκυμαία.
[2]) βάδος ῥουμανιστί· μέρος ποταμοῦ πρόσφορον πρὸς κατασκευὴν ὑδρομύλου.

printr-altul vecinului sau purtătoriului de grijă sau meşterilor ca să nu lucreze.

19. De i să va da de ştire de aceasta vecinului şi el nu va înceta din lucru, să să tragă la judecată.

20. Pîrîşul vecin în trei luni să-şi săvîrşască prigonirea; iar de va prelungi mai mult judecata, să dea pîrîtului încredinţare şi atunci:

21. De să va dovedi că fără dreptate zideşte pîrîtul, este dator cu cheltuiala sa să-şi strice zidirea; iar împotrivă dovedindu-să că cu drept cuvînt zideşte, atunci pîrîşul să-i plătească, cîtă pagubă i s-au pricinuit din zăticnire şi din judecată.

*22. Slobod e vecinul să vază în curtea vecinului.

*23. Volnic e vecinul să înalţe zid pe locul său, ca să nu vază vecinul în curtea sa, afară numai cînd va avea robire, să nu înalţe.

24. Cel dintre vecini zid, cînd să va întemeia pe locul şi al unuia şi al altuia vecinu, e de-a valma.

25. Zidul de-a valma să-l zidească vecinii şi să-l preînnoiască cu cheltuiala pe din dooă.

26. Cînd să va porni zidul tău spre zidul vecinului şi stă a cădea, eşti silit ori al propti ori a-l preînnoi sau a-l dărăma.

27. De va fi aproape a să dărăma părete ori casă putredă a vecinului tău şi, tu zicîndu-i să o dreagă, el nu va vrea, să-l tragi la judecată, iar judecata să-l silească ori să o dreagă sau, de nu va avea mijloc, să o dărîme.

*28. Cine va zidi împotriva ferestrilor vecinului, să fie departe dooăsprezece palme domneşti de ferestre şi să zidească verice şi cum va vrea.

Însă zidind işitoare sau grajdiu, să deşchiză uşa către dînsul, iar nu către vecinu.

Iar de va zidi împotriva unui zid orbu[1]), atunci, de va avea robire, să să depărteze, pentru picătură, cît iase afară din zid învălitoarea; iar de nu are robire să tae şi streaşina, cît trece afară,[2]) şi să zidească.

---

1 printr-altul R: prin un anunţător G | purtătoriului de grijă R: epistatului lui G || 6 încredinţare R: garanţie G || 8—9 iar... zideşte R: iar dacă cu dreptate G || 12, 14 *şi* 16 zid, zidul R: perete, peretele G || 17 pe din dooă R: pe jumătate G || 18 porni R: pleca G | stă R: e primejdie G || 20 va fi... dărăma R: e primejdie să cadă G || 21 nu va vrea R: nu ascultă G || 22 nu va avea mijloc R: n-are chip G || 25 de ferestre R: *om* G | verice... vrea R: orice vrea şi cum vrea G || 29 picături G | din zid R: *om* G | învălitoarea R: acoperişul G || 30 straşina R: acoperişul G.

---

[1]) Fără uşi şi ferestre.

[2]) În greceşte lipsind termenul « streaşină », ci avînd numai termenul « acoperişul », e nevoie de cuvintele « cît trece afară »; în romîneşte însă sînt un pleonasm ivit sub influenţa textului grecesc.

γέλλῃ μόνος ἢ μὲ μηνυτὴν τὸν γείτονα ἢ τὸν ἐπιστάτην του ἢ τοὺς κτίστας, διὰ νὰ μὴ κτίζουν.

19. Ἂν ὁ γείτων παραγγελλόμενος δὲν παύσῃ κτίζοντας, νὰ ἐγκαλῆται εἰς κρίσιν.

20. Ὁ ἐγκαλεστὴς γείτων ἐντὸς τριμηνίας νὰ τελειώνῃ τὴν διαφοράν του· ἂν δὲ πλέον παρατείνῃ τὴν κρίσιν, νὰ δίδῃ τὸν ἐγκαλούμενον ἀσφάλειαν, καὶ τότε·

21. Εἰ μὲν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἄδικα κτίζῃ ὁ ἐγκαλούμενος, χρεωστεῖ μὲ τὰ ἔξοδά του νὰ χαλάσῃ τὸ κτίριον· εἰ δὲ δίκαια, τότε ὁ ἐγκαλεστὴς νὰ τὸν πληρώνῃ τὴν ὅσην ζημίαν τὸν προξενήσῃ μὲ τὸ ἐμπόδισμα καὶ μὲ τὴν κρίσιν.

22. Ἐλεύθερος εἶν' ὁ γείτων νὰ βλέπῃ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γείτονος.

23. Ἐλεύθερος εἶν' ὁ γείτων νὰ ὑψώνῃ τοῖχον εἰς τὸν τόπον του, διὰ νὰ μὴ βλέπῃ ὁ γείτων εἰς τὴν αὐλήν του, ἐκτὸς μόνον ἂν ἔχῃ δουλείαν, νὰ μὴν ὑψώνῃ.

24. Ὁ μεταξὺ γειτόνων τοῖχος, ὅταν εἰς τόπον καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου θεμελιώνεται, κοινὸς εἶναι.

25. Τὸν κοινὸν τοῖχον οἱ γείτονες νὰ τὸν κτίζουν καὶ νὰ τὸν ἀνακαινίζουν μὲ ἔξοδα ἐξ ἡμισείας.

26. Ἂν ὁ τοῖχος σου κλίνῃ πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ γείτονός σου καὶ κινδυνεύῃ νὰ πέσῃ, ἀναγκάζεσαι ἢ νὰ τὸν στηρίξῃς ἢ νὰ τὸν ἀνανεώσῃς ἢ νὰ τὸν κρημνίσῃς.

27. Ἂν τοῖχος ἢ σπῆτι τοῦ γείτονός σου σαθρὸν κινδυνεύῃ νὰ πέσῃ καὶ σὺ λέγοντας νὰ τὸ διορθώσῃ, δὲν ἀκούῃ, νὰ τὸν ἐγκαλῇς εἰς κρίσιν· καὶ τὸ κριτήριον νὰ τὸν βιάζῃ ἢ νὰ τὸ διορθώνῃ ἤ, ἂν δὲν ἔχῃ τρόπον, νὰ τὸ κρημνίζῃ.

28. Ὅποιος ἀντίκρυ παραθύρων γείτονος κτίζει, ν' ἀπέχῃ πιθαμὰς αὐθεντικὰς δώδεκα καὶ νὰ κτίζῃ ὅ,τι θέλει καὶ ὅπως θέλει.

Ἂν δὲ κτίσῃ χρείαν ἢ σταῦλον, τὰς θύρας ν' ἀνοίγῃ πρὸς αὐτὸν καὶ ὄχι πρὸς τὸν γείτονα.

Ἂν δὲ ἄντικρυ τοίχου τυφλοῦ κτίζῃ, τότε, εἰ μὲν ἔχει δουλείαν, ν' ἀπέχῃ διὰ τὰ σταλάγματα, ὅσον ἐξέχει ἡ στέγη· εἰ δὲ καὶ δὲν ἔχει δουλείαν, νὰ κόπτῃ καὶ τὴν ἐξοχὴν τῆς στέγης καὶ νὰ κτίζῃ.

---

27 νὰ ἀπέχῃ z ‖ 31 ἔχῃ G ‖ 32 *post* ἐξέχει *ad* τοῦ τείχους Rz: *om* G.

Partea a III-a

Cap 1

DE OBŞTE PENTRU TOCMELI[1])

§

1. Tocmeală este o făgăduială deopotrivă, de doi sau de mai mulţi inşi.

2. Tocmelile se fac de noi în trei feluri: ori lucrare pentru lucrare, ori dare pentru dare sau lucrare pentru dare.

*3. Numai pentru cîte stăpînim, putem și a ne tocmi.

*4. Tocmeală împotriva pravililor şi a năravurilor celor bune nu să întocmeaşte.

*5. Tocmealile cele vicleane și silite n-au tărie.

*6. Putem să ne tocmim și înșine noi şi prin altul, adecă cu scrisoare, prin mijlocitori sau ori cu ce alt mijloc.

7. Putem să ne facem tocmelile și în scris şi fără scrisoare.

*8. Tocmeala cea nescrisă, cînd să va încredinţa cu întreagă dovadă, are tot o tărie ca şi cea scrisă.

*9. Tocmeala cea scrisă atunci are tărie, cînd să va iscăli de cei ce fac tocmeala și să va da de către dînșii.

*10. În aşăzămînturi, verice să va tocmi ori în scris sau nescris, de nu va fi împotriva pravililor, prinde loc de pravilă.

11. În verice aşăzămînt, cine nu va păzi toată tocmeala sau vreo parte ori va zăbovi să o pue în lucrare, este dator paguba celuilalt, după firea tocmealii, lucrarea, zăbava și întîmplarea.

Bez numai cînd nu să va ţinea de aşăzămînt din vreo împiedicare întîmplătoare şi neapărată, adecă foc, potop, înecăciune, războiu, tîlhari, boală, slujbă domnească și altele asemenea.

---

1 Parte a treia R || 4 deopotrivă R: reciprocă G || 5—6 ori dar pentru dare r || 11 înşine... altul R: nemijlocit şi mijlocit (direct şi indirect) G || 11—12 prin mijlocitori R: cu un anunţător G || 18 aşăzămînturi R: acorduri, înţelegeri G || 22 zăbava R: întîrzierea G | întîmplarea R: împrejurarea G || 24 *după* înecăciune *ad* naufragiu G: *om* R.

---

[1]) Despre obligaţiuni şi contracte în general.

Τμῆμα Γ-ον

Κεφάλαιον α-ον

ΠΕΡΙ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΓΕΝΙΚΩΣ

§

1. Συμφωνία εἶναι δύο ἢ πολλῶν ἀμοιβαία συνυπόσχεσις.

2. Συμφωνοῦμεν δὲ τριπλῶς·
ἢ ἔργον δι'ἔργον,
ἢ δόσιν διὰ δόσιν,
ἢ ἔργον διὰ δόσιν.

3. Ὅσα ἐξουσιάζομεν, ἐκεῖνα μόνον καὶ συμφωνοῦμεν.

4. Συμφωνία ἐναντίον τῶν νόμων καὶ τῶν ἠθῶν δὲν συνίσταται.

5. Αἱ βίαιαι καὶ δολεραὶ συμφωνίαι εἶναι ἄκυροι.

6. Ἠμποροῦμεν νὰ συμφωνῶμεν καὶ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως· μὲ γράμμα δηλαδὴ ἢ μὲ μυνητὴν ἢ μὲ ὅποιον ἄλλο μέσον.

7. Ἠμποροῦμεν νὰ συμφωνῶμεν καὶ ἀγράφως καὶ ἐγγράφως.

8. Ἡ ἄγραφος συμφωνία, ὅταν πιστῶς ἀποδειχθῇ, ἐπίσης ἰσχύει καθὼς καὶ ἡ ἔγγραφος.

9. Ἡ ἔγγραφος συμφωνία τότε ἰσχύει, ὅταν ἀπὸ τοὺς συμφωνητὰς ὑπογραφθῇ καὶ δοθῇ.

10. Εἰς τὴν συμφωνίαν ὅ,τι ἐγγράφως ἢ ἀγράφως συμφωνηθῇ, ἂν τοὺς νόμους δὲν ἀντιμάχεται, νόμου τόπον ἐπέχει.

11. Εἰς κάθε συμφωνίαν ὅποιος παραβῇ τὰ συμφωνημένα ὅλα ἢ μέρος ἢ ἀργήσῃ νὰ τὰ ἐνεργήσῃ, ἐνέχεται τὴν ζημίαν τοῦ ἄλλου κατὰ τὴν φύσιν τῆς συμφωνίας, τὴν ἐνέργειαν, τὴν βραδύτητα καὶ τὴν περίστασιν.

Ἐκτὸς μόνον ἂν τὰ παραβῇ δι'ἐμπόδιον τυχηρὸν ἀναπόδραστον· πυρκαϊὰν δηλαδή, πλημμύραν, καταποντισμόν, ναυάγιον, πόλεμον, κλέπτας, ἀσθένειαν, ὑπερησίαν αὐθεντικὴν καὶ τὰ ὅμοια.

*12. Să strică tocmelile:
Cînd cei ce să tocmesc, vor priimi;
Cînd de silă să vor tocmi;
*Cînd cu vicleşug să vor tocmi;
Cînd cei ce să tocmesc şi pentru cîte să tocmesc, n-au putere a să tocmi;
*Cînd nu să vor pune în lucrare ceale tocmite după aşăzămînt;
Cînd sorocul tocmelii să va împlini şi nu să va preînnoi.

Cap 2

PENTRU VÎNZĂRI

§

1. Cînd tocmindu-ne, dăm lucru pe bani numai sau pe lucru numai, dar preţuit în bani, sau şi pe bani şi pe lucru mai puţin la preţ decît banii sau deopotrivă, atunci această tocmeală să numeşte vînzare.

2. Cîte lucruri opreşte pravila, nu putem să le vindem.

*3. Orice lucru stăpănim cu tocmeală de a nu-l vinde, nu putem să-l vindem.

4. Bărbatul nu e volnic a vinde muerii, nici muerea bărbatului.

*5. Năstavnicii nu sînt volnici să vînză lucruri nemişcătoare şi ţigani mănăstireşti, fără numai pentru plată de datorie, ce nu se poate iconomisi, şi atunci iarăşi cu ştirea şi voia stăpînirii.

*6. Vînzarea celor mişcătoare să să facă în scris şi fără scrisoare, iar a celor nemişcătoare şi a ţiganilor, numai în scris.

*7. Cei ce vînd lucru nemişcător, atunci numai poate să vînză la alţii, cînd mai nainte va da de ştire celora ce au cădere sau protimisis, sau epitropilor lor şi aceia, nevrănd să cumpere, vor iscăli zapisul vînzării.

Să protimisesc la cumpăratoarea celor nemişcătoare:
a) rudele de sus şi de jos;
b) rudele de alăturea pînă la a patra spiţă, cînd sînt şi părtaşi sau dăvălmaşi;
c) rudele de alăturea pînă la a patra spiţă, cînd sînt şi vecini;
d) cei ce sînt numai rude de alăturea pînă la a patra spiţă;
e) cei ce sînt numai părtaşi sau dăvălmaşi;
f) cei ce sînt numai vecini: întîi, ce să vecinesc în lungu; al doilea, cei ce să vecinesc în lat; şi al treilea [1]), cei ce să vecinesc la vreun colţ.

---

1 Să strică tocmelile R: Se desfac contractele G || 2 vor priimi R: îşi vor da consimţămîntul G|| 6 după aşăzămînt R: după cum s-au pus de acord G || 7 să va împlini R: s-a împlinit G|| 9 Despre vînzare G|| 10 dar R: *om* G|| 12 această R: de acest fel G|| 14 lucru G: lucruri R r || 15 volnic R: liber, slobod G| nici muerea bărbatului R: şi invers G|| 16 Năstavnicii R: Igumenii G || 16—17 lucrurile nemişcătoare şi ţiganii mănăstirilor G|| 17 pentru plată R: la nevoie G || 18 iarăşi R: *om* G || 21 Cei... nemişcător R: Vînzătorul de nemişcătoare G | poate R r|| 22 au cădere sau protimisis R: se protimisesc G|| 24 cumpărătoarea R: cumpărările G || 26 cînd... dăvălmaşi R: devălmaşi cu părţi indivize G.

---

1) În R, cuvintele « întîi, » « al doilea », « şi al treilea » sînt închise de paranteze rotunde.

12. Λύονται αἱ συμφωνίαι·
Ὅταν οἱ συμφωνηταὶ συγκατανεύσουν·
Ὅταν βιαίως συμφωνήσουν·
Ὅταν δολερῶς συμφωνήσουν·
Ὅταν συμφωνοῦν, ὅσοι καὶ δι'ὅσα δὲν ἠμποροῦν νὰ συμφωνοῦν·
Ὅταν δὲν ἐνεργηθοῦν τὰ συμφωνημένα, ὅπως ἐσυμφωνήθησαν·
Ὅταν ἡ διορία τῆς συμφωνίας τελειώσῃ καὶ δὲν ἀνακαινισθῇ.

Κεφάλαιον β-ον

ΠΕΡΙ ΠΩΛΗΣΕΩΣ

§

1. Ὅταν συμφωνῶντας δίδωμεν πρᾶγμα δι' ἄσπρα μόνον ἢ διὰ πρᾶγμα μόνον ξετιμημένον εἰς ἄσπρα ἢ καὶ δι'ἄσπρα καὶ διὰ πρᾶγμα τιμῆς τῶν ἄσπρων κατωτέρας ἢ ἴσης, τότε ἡ τοιαύτη συμφωνία λέγεται πώλησις.

2. Ὅσα ἐμποδίζει ὁ νόμος, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰ πωλῶμεν.

3. Ὅ,τι πρᾶγμα ἐξουσιάζομεν μὲ συμφωνίαν, νὰ μὴ τὸ πωλήσωμεν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ πωλῶμεν.

4. Ὁ ἄνδρας εἰς τὴν γυναῖκα δὲν εἶν' ἐλεύθερος νὰ πωλῇ· καὶ ἀνάπαλιν.

5. Οἱ ἡγούμενοι δὲν εἶν' ἐλεύθεροι νὰ πωλοῦν τὰ ἀκίνητα καὶ τοὺς κατζιβέλους τῶν μοναστηρίων, παρεκτὸς εἰς ἀνάγκην χρέους ἀνοικονομήτου καὶ τότε δι' εἰδήσεως καὶ ἀδείας τῆς ἐξουσίας.

6. Ἡ μὲν τῶν κινητῶν πώλησις ἂς γίνεται καὶ ἀγράφως καὶ ἐγγράφως, ἡ δὲ τῶν ἀκινήτων καὶ τῶν κατζιβέλων μόνον ἐγγράφως.

7. Ὁ πωλητὴς τῶν ἀκινήτων τότε εἰς ἄλλους ἠμπορεῖ νὰ πωλῇ, ὅταν προειδοποιούμενοι οἱ προτιμούμενοι ἢ οἱ ἐπίτροποί των καὶ μὴ θέλοντες ν'ἀγοράσουν, ὑπογράψουν τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως.

Προτιμοῦνται δὲ εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν ἀκινήτων·

α) οἱ ἀνιόντες καὶ κατιόντες συγγενεῖς·

β) οἱ συγκοινωνοὶ πλάγιοι συγγενεῖς ἕως βαθμοῦ τετάρτου.

γ) οἱ γείτονες συγγενεῖς πλάγιοι ἕως βαθμοῦ τετάρτου·

δ) οἱ ἁπλῶς συγγενεῖς πλάγιοι ἕως βαθμοῦ τετάρτου·

ε) οἱ ἁπλῶς συγκοινωνοί·

ϛ) οἱ ἁπλῶς γείτονες· πρῶτον, ὅσοι κατὰ μάκρος συνορεύονται· δεύτερον, ὅσοι κατὰ πλάτος· καὶ τρίτον, ὅσοι κατὰ γωνίαν.

---

10 δίδομεν Ggz || 26 νὰ ἀγοράσουν z.

Iar cînd doi inși sau mai mulți să vor întîmpla să aibă deopotrivă cădere și vor vrea toți să cumpere, deopotrivă împărțesc și lucrul ce să vinde.

+*8. Cel ce vinde lucru nemișcător, de va fi în București șăzător, să înștiințeze în scris logofătului celui mare de țara de sus că vinde cutăruia cutare nemișcător lucru cu atîta preț și să arate pe cei ce au cădere cine sînt și unde se află.

Și atunci log(o)f(ătul) cel mare să fie dator:

a) Pre cei ce au protimisis și să află în Țara Rumănească, să-i silească să-și ia seama și să hotărască în soroc de patruzeci de zile, de cumpără sau de să leapădă.

b) Iar cei ce au protimisis și lipsesc din Țara-Rumănească, asemenea să facă în soroc de un an și jumătate [1], în care soroc slobod iaste cumpărător(ul), de va voi, să cumpere de la vînzător lucrul cel nemișcător, făr de a sădi ceva într-însul, ci să-l aibă cu tocmeală, ca, de va voi să-l răscumpere pînă la soroc cel ce are protimisis, să să tragă, iar de nu va voi, să-l stăpănească desăvîrșit [2].

Iar cînd cei cu protimisis, în numitele soroace, nici vor cumpăra, nici să vor lepăda, logofătul cel mare atunci să adevereze zapisul vînzării și vînzătorul să-și vînză acel lucru nemișcător cumpărătorului său și cei cu protimisis să nu mai fie ascultați.

Iar de va fi vînzătoriul șăzător în vreun județ, să dea de știre ispravnicilor și ispravnicii să urmeze asemenea.

+*9. Cînd să vinde lucru sădit sau clădit pe loc strein și închiriat, stăpînul locului să protimisește mai mult decît toate rudele și vecinii; iar de să va lepăda și va iscăli zapisul vînzării, atunci să să protimisească rudele și vecinii vînzătoriului.

+10. Vînzarea țiganilor să să facă după chipul vînzării lucrurilor celor nemișcătoare (8); și atunci vînzătoriul lor să-i vînză la alții, cînd rudele lui pînă la a patra spiță, avînd protimisis și nevrînd să cumpere, vor iscăli zapisul vînzării în soroc de 20 de zile, (de vor fi în București), și de 40 zile, (de vor fi afară în pămîntul Țării-Rumănești).

Iar cîți vor fi afară din țară, să nu aibă protimisis, nici să să facă lor în știre.

+*11. Oricine va vinde lucru nemișcător sau țigan și va tăinui pe vreunul din cei cu protimisis și în urmă să va arăta, să-i plătească aceluia, drept osîndă, a zecilea parte din prețul lucrului ce s-au vîndut.

---

1 să vor...cădere R: se întîmplă de același rînd G || 2 deopotrivă împărțăsc R: împărțesc în părți egale G | și R: *om* G || 3 Cel...fi R: Vînzătorul de nemișcătoare de este în G || 5 au cădere R: se protimisesc G || 11—12 asemenea să facă R: aceeași G || 12 de un an și jumătate R: de un jumătate an G || 14 tocmeală R: condiție G || 17 și R: și în sfîrșit G || 21 să urmeze asemenea R: să îndeplinească aceleași lucrări G || 22 Cînd...închiriiat R: La vînzări de lucruri cu embatic G || 23 mai... vecinii: R: față de orice rudă și vecin G | de R: dacă acela G || 24 se protimisesc G || 29 vor fi R: sînt G || 29—30 vor fi R: se află G || 31 vor fi afară din țară R: lipsesc din Țara-Romînească G || 33 Oricine... țigan R: Care vînzător de lucruri nemișcătoare sau țigani G.

---

[1]) În textul grecesc nu este ἑνὸς καὶ ἡμίσεως χρόνου, ceea ce ar însemna în mod sigur « un an și jumătate », ci numai ἑνὸς ἡμίσεως χρόνου ceea ce ar putea mai degrabă să însemne « o jumătate de an ». Spunîndu-se însă mai departe, că locul poate fi luat de cumpărător în folosință provizorie, termenul de un an și jumătate, din textul romînesc, pare cel bun.

[2]) Pasajul «în care soroc...să-l stăpînească desăvîrșit», G îl închide în paranteze rotunde.

Ὅταν δὲ δύο ἢ πολλοὶ προτιμούμενοι τύχουν τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ θελήσουν ὅλοι νὰ ἀγοράσουν, μειράζονται ἴσα τὸ πωλούμενον.

8. Ὁ πωλητὴς τῶν ἀκινήτων, ἂν εἶναι Βουκουρεστίου κάτοικος, νὰ γνωστοποιῇ ἐγγράφως τὸν μέγαν λογοθέτην τῆς ἄνω τζάρας[1]), ὅτι πωλεῖ τὸν δεῖνα τὸ ἀκίνητον δεῖνα μὲ τιμὴν τόσην καὶ νὰ δείχνῃ τοὺς προτιμουμένους, ποῖοι εἶναι καὶ ποῦ εὑρίσκονται.

Τότε ὁ μέγας λογοθέτης νὰ χρεωστῇ·

α) τοὺς μὲν προτιμουμένους, ὁποῦ εὑρίσκονται εἰς Βλαχίαν, νὰ τοὺς βιάζῃ νὰ σκεφθοῦν καὶ ν'ἀποφασίσουν εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἂν ἀγοράζουν ἢ ἂν παραιτῶνται·

β) τοὺς δὲ προτιμουμένους, ὁποῦ λείπουν ἀπὸ τὴν Βλαχίαν, τὸ αὐτὸ εἰς διορίαν ἑνὸς ἡμίσεως χρόνου, (εἰς τὸ ὁποῖον διάστημα ἐλεύθερος εἶναι ὁ ἀγοραστής, ἂν θέλῃ, ν'ἀγοράσῃ ἀπὸ τὸν πωλητὴν τὸ ἀκίνητον, χωρὶς νὰ ἐμφυτεύῃ τίποτε εἰς αὐτό, ἀλλὰ νὰ τὸ ἔχῃ μὲ συνθήκην, ὥστε, εἰ μὲν θελήσῃ νὰ τὸ ἐξαγοράσῃ ὁ προτιμούμενος ἕως τὴν διορίαν, νὰ τὸ παραχωρῇ· εἰ δὲ μή, νὰ τὸ κυριεύῃ τέλεια).

Ὅταν δὲ οἱ προτιμούμενοι ἐντὸς τῶν εἰρημένων διοριῶν οὔτε ἀγοράζουν οὔτε παραιτοῦνται τότε ὁ μέγας λογοθέτης νὰ ἐπιβεβαιοῖ τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως καὶ πλέον ὁ μὲν πωλητὴς νὰ πωλῇ τὸ ἀκίνητον τὸν ἀγοραστήν του, οἱ δὲ προτιμούμενοι νὰ μὴν εἰσακούωνται.

Ἂν δὲ ὁ πωλητὴς εἶναι κάτοικος τῶν ζουδέτζων[2]) τότε νὰ εἰδοποιῇ τοὺς ἰσπραβνίκους καὶ οἱ ἰσπράβνικοι[3]) νὰ διεργοῦν τὰ αὐτά.

9. Εἰς τὰ πωλήματα τῶν ἐμφυτευμένων προτιμᾶται ὁ κύριος τοῦ τόπου ἀπὸ κάθε συγγενῆ καὶ γείτονα· καὶ ὅταν αὐτὸς παραιτηθῇ καὶ ὑπογράψῃ τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως, τότε οἱ συγγενεῖς καὶ γείτονες τοῦ πωλητοῦ προτιμοῦνται.

10. Ἡ πώλησις τῶν κατζιβέλων νὰ γίνεται κατὰ τὸν τύπον τῆς πωλήσεως τῶν ἀκινήτων (8) καὶ τότε ὁ πωλητής τους εἰς ἄλλους νὰ τοὺς πωλῇ, ὅταν οἱ συγγενεῖς του ἕως τετάρτου βαθμοῦ προτιμούμενοι μὴ θέλοντας ν'ἀγοράσουν, ὑπογράψουν τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως εἰς εἴκοσι ἡμέρας μέν, (ἂν εἶναι εἰς Βουκουρέστιον), εἰς τεσσαράκοντα δέ, (ἂν εὑρίσκονται ἔξω εἰς τὴν Βλαχίαν).

Ὅσοι δὲ λείπουν ἀπὸ τὴν Βλαχίαν, νὰ μὴν ἔχουν τὴν προτίμησιν, οὔτε νὰ εἰδοποιῶνται.

11. Ὅποιος πωλητὴς ἀκινήτων ἢ κατζιβέλων κρύψῃ προτιμούμενον καὶ ὕστερον φανῇ, νὰ τὸν πληρώνῃ ποινὴν τὸ δέκατον τῆς τιμῆς τοῦ πωλημένου.

---

1 δύω G || 2 μοιράζονται z || 10 παραιτοῦνται z || 18 ἐπιβεβαιοῖ g: ἐπιβεβαιῇ G || 20 μὴ z || 31 εἰς εἴκοσι μὲν ἡμέρας g.

---

[1]) τζάρας, ῥουμανιστὶ χώρας.
[2]) ζουδέτζων, νομῶν ῥουμανιστί.
[3]) ἰσπράβνικοι, νομάρχαι ῥουμανιστί.

§

+12. Vînzarea celor mişcătoare atunci e săvîrşită, cînd cel ce vinde, va da lucrul în mîna cumpărătoriului şi cumpărătorul lui va da preţul sau încredinţare pentru preţ.

Desăvîrşit vînzare este, şi cînd vînzătoriul singur începe a da lucrul sau cumpărătoriul singur a da preţul.

+*13. Vînzarea celor nemişcătoare atunci e săvîrşită, cînd vînzătorul priimind preţul sau încredinţare pentru preţ, va da cumpărătoriului zapisul vînzării.

*14. Cînd vînzarea să va face desăvîrşit (12, 13), atunci cumpărătorul să face stăpîn lucrului.

15. Înaintea vînzării cei desăvîrşite, verice bine sau vătamare să va întîmpla lucrului celui de vînzare, către vînzător priveaşte.

16. După săvîrşirea vînzării, verice bine să va întîmpla lucrului celui de vînzare, către cumpărător priveaşte.

17. După ce va lua sfîrşit vînzarea, de va rămînea lucru la vînzător, orice să va întîmpla lui de primejdie de foc, potop, tălhari şi verice altă silă neapărată, acea întîmplare către cumpărător priveaşte.

18. Iar de va rămînea lucrul, după săvîrşirea vînzării, la vînzător şi să va strica din vicleşug(ul) lui sau din neluare aminte a lui, stricăciunea către dînsul priveaşte.

19. De să va tocmi să fie slobod vînzătoriul de căpuirea lucrului sau de să va hotărî cu aşăzămînt, cum să să căpuiască [1]), atunci să să urmeaze după aşăzămînt[2]) şi legătură.

§

20. După săvîrşirea vînzării, de nu să va soroci, cînd să să dea lucrul, să înţeleage în toată vremea.

21. După săvîrşirea vînzării, de nu să va aşăza în ce loc să să dea lucrul, să înţeleage ori în ce loc să va găsi.

22 După săvîrşirea vînzării, de să va aşăza în ce loc şi în ce vreame să să dea lucrul, să urmează după aşăzămînt.

23. Cînd vînzătorul, după ce va vinde lucrul nemişcător, nu-l va da în soroc(ul) cel orînduit, este dator să dea cumpărătorului rodurile, de cînd s-au vîndut lucrul, pînă în zioa ce-l va da.

---

3 încredinţare R: garanţie G || 4 Desăvîrşită G | vănzătoriul R: sau vînzătorul G || 9 să va face desăvîrşit R: devine desăvîrşită G || 13 După desăvîrşita vînzare G || 14 către... priveaşte R: este al cumpărătorului G || 15 După... vînzarea R: După vînzarea desăvîrşită G || 16 să va... lui R: a suferit G | de primejdie *om* G || 17 întîmplare R: suferinţă G || 18 săvîrşirea vînzării R: vînzarea desăvîrşită G || 21 să va tocmi R: s-a convenit G || 21—22 sau... aşăzămînt R: sau s-a mai hotărît o stipulaţie G || 24, 26, 28 După vînzarea desăvîrşită G || 25 toată R: orice G || 26 aşăza R: hotărî G || 27 ori în ce loc R: unde G || 28 în ce loc şi în ce vreame R: cînd şi unde G || 31 soroc cel orânduit R: timpul convenit G || 31—32 rodurile... da R: rodurile lui de atunci pînă în ziua predării G.

---

1) Să se păzească şi să se ţină în păstrare.

2) Învoială.

§

12. Ἡ πώλησις τῶν κινητῶν τότε εἶναι τελεία, ὅταν ὁ μὲν πωλητὴς παραδώσῃ τὸ πρᾶγμα, ὁ δὲ ἀγοραστὴς δώσῃ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀσφαλίσῃ.

Τελεία δὲ εἶναι ἡ πώλησις, καὶ ὅταν ἢ ὁ πωλητὴς μόνος ἀρχίζῃ νὰ παραδίδῃ τὸ πρᾶγμα ἢ ὁ ἀγοραστὴς μόνος νὰ δίδῃ τὴν τιμήν.

13. Ἡ πώλησις τῶν ἀκινήτων τότε εἶναι τελεία, ὅταν ὁ πωλητής, λαμβάνοντας ἢ ἀσφαλιζόμενος τὴν τιμήν, δώσῃ τὸν ἀγοραστὴν τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως.

14. Ὅταν ἡ πώλησις γίνῃ τελεία (12, 13), τότε ὁ ἀγοραστὴς γίνεται κύριος τοῦ πράγματος.

15. Πρὸ τῆς τελείας πωλήσεως, ὅ,τι καλὸν ἢ κακὸν τύχ' εἰς τὸ πωλούμενον πρᾶγμα, πρὸς τὸν πωλητὴν ἀναφέρεται.

16. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, ὅ,τι καλὸν τύχ' εἰς πρᾶγμα, τοῦ ἀγοραστοῦ εἶναι.

17. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, μένοντας τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν πωλητήν, ὅ,τι κακὸν πάθῃ ἀπὸ πυρκαϊάν, καταποντισμόν, κλέπτας καὶ ἄλλην ὁποιανδήποτε ἀναπόδραστον βίαν, τὸ πάθος πρὸς τὸν ἀγοραστὴν ἀναφέρεται.

18. Ἂν μετὰ τελείαν πώλησιν, μένοντας εἰς τὸν πωλητὴν τὸ πρᾶγμα, βλαφθῇ ἀπὸ δόλον του ἢ ἀπὸ ἀμέλειάν του, ἡ βλάβη πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεται.

19. Ἂν συμφωνηθῇ, νὰ εἶν' ἐλεύθερος ὁ πωλητὴς τῆς διαφυλάξεως τοῦ πράγματος ἢ προσδιορισθῇ συνθήκη, πῶς νὰ φυλάττεται, τότε ἀκολουθεῖτεαι κατὰ τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν συνθήκην.

§

20. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, ἂν δὲν προσδιορισθῇ, πότε τὸ πρᾶγμα νὰ παραδίδεται, εἰς κάθε καιρὸν νοεῖται.

21. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, ἂν δὲν προσδιορισθῇ, ποῦ τὸ πρᾶγμα νὰ παραδίδεται, ὅπου εὑρεθῇ, νοεῖται.

22. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, ἂν συμφωνηθῇ τὸ πότε καὶ ποῦ τὸ πρᾶγμα νὰ παραδίδεται, ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν συμφωνίαν.

23. Ὅταν ὁ πωλητὴς πωλῶντας ἀκίνητον δὲν τὸ παραδώσῃ εἰς τὸν συμφωνημένον καιρόν, ἐνέχεται τὸν ἀγοραστὴν τοὺς ἀπὸ τότε καρπούς του ὡς τὴν ἡμέραν τῆς παραδόσεως.

---

9 (12 καὶ 13) g.

24. Cînd vînzătoriul va vinde lucru mişcător şi nu-l va da în vreamea sau în locul ce s-au sorocit, atunci, de era să să neguţătorească cumpărătoriul, îi plăteşte căştigul ce au păgubit, după cum s-au vîndut de către alţii lucrul acela în orînduitul loc şi vreame.

25. De să va întîmpla să să zăticnească răspunderea lucrului de vreo silă neapărată, cum de tălhari, războiu şi altele asemenea, nu să îndatorează vînzătorul.

26. De să va orîndui vreame, cînd adecă cumpărtoriul să-şi priimească lucrul şi la soroc nu-l va priimi şi după aceaia să va întîmpla stricăciune lucrului, atunci vînzătoriul nu e dator nimic.

Dar cînd cumpărătoriul va zăbovi a lua lucrul şi vînzătoriul va cheltui fără a fi tocmeală pentru căpuırea acelui lucru, cumpărătorul atunci e dator să-i plătească cheltuiala.

§

27. După săvîrşirea vînzării de nu să va tocmi vremea şi locul de plată, atunci să cuvine a să plăti ori în ce vreame şi ori în ce loc se dă lucrul.

28. După săvîrşirea vînzării, veriunde şi ori în ce vreame să va tocmi preţul, ca să să plătească, să urmează după aşăzămînt.

29. De va zăbovi cumpărătorul plata, este dator a da şi dobînda banilor.

30. De va lua vînzătoriul o parte de preţ, iar pentru ceilaltă iaste în primejdie, slobod iaste să poprească lucrul, pînă i să va plăti sau să i să dea încredinţare de către cumpărător.

31. De să va face vînzarea cu arvună şi să va căi vînzătoriul, dă înapoi arvuna şi mai plăteaşte încă atîta; iar de să va căi cumpărătoriul, o pierde.

§

*32. Cînd va vinde vînzătoriul nemişcător lucru strein şi cu judecată să va cere şi să va lua de stăpînul său, atunci vînzătoriul să fie dator a întoarce cumpărătoriului preţul şi dobînda banilor, iar cumpărătoriul să dea stăpînului rodurile lucrului.

De va îmbunătăţi cumpărătorul lucrul acela cu sădiri, atunci stăpînul lucrului să-i plătească cheltuiala îmbunătăţirii.

---

2 sorocit R: convenit G || 3 după cum R: şi cu care G || 4 orînduitul R convenitul G || 5 De... lucrului R: Dacă predarea lucrului a fost împiedecată G|| 6 cum R: adică G | asemenea *om* G|| 8 să va orîndui R: s-a convenit G | priimească R: ia G || 9 priimi R: lua G|| 11 va zăbovi R: întîrziind G | şi *om* G || 13 cheltuielile G|| 14 şi 17 După vînzarea desăvîrşită G|| 15 ori în ce vreame şi ori în ce loc R: cînd şi unde G|| 17 veriunde... vreame R: unde şi cînd G|| 19 va zăbovi R: întîrzie G | a da *ad* R: *om* G|| 20 Dacă luînd vînzătoriul G | iar *om* G|| 21 poprească R: ţină G|| 22 încredinţare R: garanţie G || 23 şi R: atunci, dacă G | să va căi R: s-a răzgîndit G|| 24 de să va căi R: dacă G|| 27 vînzătoriul să fie R: el este G|| 31 cheltuielile G.

24. Ὅταν ὁ πωλητὴς κινητὸν πωλῶντας δὲν τὸ παραδώσῃ εἰς τὸν συμφωνημένον καιρὸν ἢ τόπον, τότε, ἂν ὁ ἀγοραστὴς ἔμελλε νὰ τὸ πραγματευθῇ, τὸν πληρώνει τὴν ζημίαν τοῦ κέρδους, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἄλλους ἐπωλήθη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν συμφωνημένον καιρὸν ἢ τόπον.

25. Ἂν ἡ παράδοσις τοῦ πράγματος ἐμποδισθῇ ἀπὸ καμμίαν ἀναπόδραστον βίαν, κλέπτας δηλαδή, πόλεμον κ.τ.λ., ὁ πωλητὴς δὲν ἐνέχεται.

26. Ἂν συμφωνηθῇ καιρός, τὸ πότε ὁ ἀγοραστὴς νὰ λαμβάνῃ τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τὴν διορίαν δὲν τὸ λάβῃ καὶ ὕστερον τύχῃ νὰ βλαβῇ, τότε ὁ πωλητὴς δὲν ἐνέχεται.

Ὅταν δὲ ὁ ἀγοραστὴς βραδύνοντας νὰ τὸ λάβῃ, ὁ πωλητὴς παρὰ συμφωνίαν ἐξοδεύσῃ πρὸς διαφύλαξίν του, τότε ὁ ἀγοραστὴς χρεωστεῖ νὰ πληρώνῃ τὰ ἔξοδά του.

§

27. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, ἂν δὲν συμφωνηθῇ καιρὸς καὶ τόπος τῆς πληρωμῆς, τότε πρέπει νὰ πληρώνεται, ὅταν καὶ ὅπου τὸ πρᾶγμα παραδίδεται.

28. Μετὰ τὴν τελείαν πώλησιν, ὅπου καὶ ὅταν ἡ τιμὴ συμφωνηθῇ νὰ πληρώνεται, ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν συμφωνίαν.

29. Ἂν ὁ ἀγοραστὴς βραδύνῃ τὴν πληρωμήν, ἐνέχεται καὶ τῶν ἀσπρῶν διάφορον.

30. Ἂν ὁ πωλητὴς παίρνοντας μέρος τῆς τιμῆς, τὴν ἐπίλοιπον κινδυνεύῃ, ἐλεύθερος εἶναι νὰ κρατήσῃ τὸ πρᾶγμα, ἕως νὰ πληρωθῇ ἢ νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τὸν ἀγοραστήν.

31. Ἂν ἡ πώλησις γένῃ μὲ ἄρχην (πέϊ) [1], τότε εἰ μὲν ὁ πωλητὴς μετανοήσῃ, ἐπιστρέφει τὴν ἄρχην καὶ πληρώνει ἄλλην τόσην, εἰ δὲ ὁ ἀγοραστής, τὴν χάνει.

§

32. Ὅταν πωλητὴς πωλήσῃ ἀκίνητον πρᾶγμα ξένον καὶ τὸ πρᾶγμα διεκδικηθῇ καὶ παρθῇ ἀπὸ τὸν κύριόν του, τότε αὐτὸς μὲν ἐνέχεται νὰ στρέψῃ τὸν ἀγοραστὴν τὴν τιμὴν καὶ τῶν ἀσπρῶν τὸ διάφορον, ὁ δὲ ἀγοραστὴς νὰ δώσῃ τὸν κύριον τοὺς καρποὺς τοῦ πράγματος.

Ἂν ὁ ἀγοραστὴς καλλιεργήσῃ μὲ φυτείας τὸ πρᾶγμα, τότε ὁ κύριος τοῦ πράγματος νὰ τὸν πληρώνῃ τῆς καλλιεργείας τὰ ἔξοδα.

---

14 πληρώσῃ z || 22 πέρνοντας G || 34 καλλιεργίας G.

---

[1] Τουρκιστὶ ἄρχη.

De va clădi cumpărătoriul cevaşi pe lucrul acela şi acea clădire aduce folos, să o cumpere stăpînul, iar de nu aduce, să o rădice cumpărătoriul.

33. De va vinde vînzătoriu lucru de prigonire[1]) şi dintr-aceia să va întîmpla judecată cumpărătoriului, plăteaşte atunci vînzătoriul toată cheltuiala judecăţii.

34. Cînd un vînzător va vinde fără zapis la doi cumpărători tot acelaş lucru mişcător al său şi-l va da unuia dintr-înşii, atunci cumpărătoriul ce-l va priimi, să să facă stăpîn, iar cellalt să ceară de la vînzător ceaia ce i să cuvine, iar vînzătoriu să piarză a treia parte din preţul lucrului şi să să dea la cutiia de milostenie.

35. Cînd vînzătoriul va vinde cu zapis tot acel mişcător lucru la doi cumpărători, atunci să-l ia care din cumpărători să va dovedi din zapisul cumpărătoarei că l-au cumpărat mai întăi, iar cellalt să ceară de la vînzător ce i să va cuveni; şi vînzătoriul să piarză asemenea a treia parte din preţul lucrului şi să să dea la cutiia de milostenie.

36. Cînd vînzătoriul va vinde acelaş nemişcător lucru la doi cumpărători, să-l ia care din cumpărători să va vedea din zapisul cumpărării că l-au cumpărat mai întîi; şi cellalt să ceară de la vînzător ceaia ce i se cuvine. Iar vînzătoriul să piarză a zecea parte din preţ şi să să dea la cutiia de milostenie.

§

*37. Cînd vînzătoriul va vinde lucru fără a hotărî felurimea lui, atunci este dator a da de cea de mijloc felurime; iar de o va hotărî, e dator să dea cea hotărîtă.

Adică, de va vinde grîu, fără a hotărî ce fel de grîu, este dator a da grîu de mijloc, iar de va zice foarte bun, atunci e dator să dea foarte bun.

38. De va spune vînzătoriul altă felurime şi va fi alta, atunci cumpărătoriul iaste slobod sau să nu ia lucrul sau să scază din preţ.

39. De nu va arăta vînzătoriul zminteala lucrului ce vinde, şi la urmă să va vedea, iaste slobod cumpărătoriul să nu ia lucru sau să scază din preţ.

Aceasta însă atunci să să facă, cînd lucrul acela, pentru zminteala ce are, rămîne a fi netrebnic sau cu anevoe a fi de trebuinţă; iar aminteri, să rămîe vînzătoriul nesupărat.

---

1 şi acea clădire R: atunci, dacă ceea ce s-a clădit G || 2 folos R: cîştig G || 4 vînzătoriul r || 5 întîmpla R: urma G | îi plăteaşte G | toate cheltuielile G || 8—9 ce-l va priimi R: ce l-a luat G || 9 *şi* 10 vînzătoriul r || 9 *şi* 19 ceaia ce R: orice G || 10 *şi* 19 cuvine R: aparţine G || 11,16 *şi* 21 milostenii G || 13 *şi* 18 care cumpărător G || 15 ce i să va cuveni R: orice-i aparţine G || 19 şi R: iar G || 22 fără... lui R: de calitate nedescrisă G || 23 hotărî R: descrie G || 24 hotărîtă R: descrisă G || 25 Adică R: De ex. G | fără... grîu R: fără să descrie calitatea lui G || 28 spune R: descrie G | va fi R: a ieşit la vedere G || 30 zminteala R: scăderea G || 30—31 la... vedea R: mai tîrziu a apărut G || 31 să nu R: sau să nu G || 33 pentru... are R: din cauza defectului G || 34 aminteri R: dacă nu G.

---

[1]) În proces, în litigiu.

Ἂν δὲ ὁ ἀγοραστὴς εἰς τὸ πρᾶγμα κτίσῃ τίποτε, τότε, εἰ μὲν τὸ κτισμένον προξενεῖ κέρδος, νὰ τὸ ἀγοράζῃ ὁ κύριος, εἰ δὲ καὶ δὲν προξενεῖ, ὁ ἀγοραστὴς νὰ τὸ σηκώνῃ.

33. Ὅταν πωλητὴς πωλήσῃ πρᾶγμα διαφερόμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθήσῃ κρισολογία τὸν ἀγοραστήν, τότε τὸν πληρώνει ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

34. Ὅταν ὁ πωλητὴς ἀγράφως πωλήσῃ εἰς ἀγοραστὰς δύο τὸ αὐτὸ κινητόν του πρᾶγμα καὶ εἰς τὸν ἕνα τὸ παραδώσῃ, τότε ὁ μὲν ἀγοραστής, ὁποῦ τὸ λάβῃ, νὰ γίνεται κύριος, ὁ δὲ ἄλλος νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν πωλητὴν ὅ,τι τὸν ἀνήκει, καὶ ὁ πωλητὴς νὰ χάνῃ τὸ τρίτον τῆς τιμῆς τοῦ πράγματος καὶ νὰ δίδεται εἰς τὸ κουτεῖον τῶν ἐλεῶν.

35. Ὅταν πωλητὴς ἐγγράφως πωλήσῃ τὸ αὐτὸ κινητὸν πρᾶγμα εἰς δύο ἀγοραστάς, τότε νὰ τὸ λαμβάνῃ ὅποιος ἀγοραστὴς φαίνεται ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως, ὅτι πρῶτος ἀγόρασεν, ὁ δὲ ἄλλος νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν πωλητήν, ὅ,τι τὸν ἀνήκει, καὶ ὁ πωλητὴς νὰ χάνῃ τῆς τιμῆς τὸ τρίτον ἀπαραλλάκτως καὶ νὰ δίδεται εἰς τὸ κουτεῖον τῶν ἐλεῶν.

36. Ὅταν πωλητὴς πωλήσῃ τὸ αὐτὸ ἀκίνητον εἰς ἀγοραστὰς δύο, τότε νὰ τὸ λαμβάνῃ, ὅποιος ἀγοραστὴς φαίνεται ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς πωλήσεως, ὅτι πρῶτος ἀγόρασεν, ὁ δὲ ἄλλος νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν πωλητήν, ὅ,τι τὸν ἀνήκει, καὶ ὁ πωλητὴς νὰ χάνῃ τὸ δέκατον τῆς τιμῆς καὶ νὰ δίδεται εἰς τὸ κουτεῖον τῶν ἐλεῶν.

§

37. Ὅταν ὁ πωλητὴς πωλήσῃ πρᾶγμα ποιότητος ἀπεριγράπτου, τότε τὸν μέσον ὅρον τῆς ποιότητος ἐνέχεται· εἰ δὲ περιγράψῃ τὴν ποιότητα, τότε τὴν περιγραμμένην.

Λ. χ., ἂν πωλήσῃ σιτάρι, χωρὶς νὰ περιγράψῃ τὴν ποιότητά του, χρεωστεῖ νὰ δώσῃ μεσαίας τάξεως· εἰ δὲ εἰπῇ κάλλιστον, τότε τὸ κάλλιστον ἐνέχεται.

38. Ὁ πωλητὴς ἂν ἄλλην ποιότητα περιγράψῃ καὶ ἄλλη φανῇ, τότε ὁ ἀγοραστὴς ἐλεύθερος εἶναι, ἢ νὰ μὴ πάρῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ νὰ ξεπέσῃ τὴν τιμήν.

39. Ἂν ὁ πωλητὴς δὲν φανερώσῃ τὸ ἐλάττωμα τοῦ πωλουμένου πράγματος καὶ ὕστερον φανῇ, ἐλεύθερος εἶναι ὁ ἀγοραστής, ἢ νὰ μὴ πάρῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ νὰ ἐκπέσῃ τὴν τιμήν.

Τοῦτο δὲ τότε νὰ γίνεται, ὅταν τὸ πρᾶγμα διὰ τὸ ἐλάττωμα καταντᾷ ἄχρηστον ἢ δύσχρηστον· εἰ δὲ μή, νὰ μένῃ ὁ πωλητὴς ἀνενόχλητος.

2, 3 προξενῇ g || 11, 16, 21 κουτί g || 14, 19 ἀγόρασεν G(*sic*).

40. Pentru zmintealile ceale învederate (cum ochiu stricat al unui cal şi altele aseamenea), nu să învinovăţeaşte vînzătoriul, pentru că cumpărătoriul nu poate pricinui că nu le-au văzut.

41. De obşte, orice zminteală să va socoti, că cumpărătoriul putea să o vază, să o cunoască sau să o bănuiască, nu poate pentru aceasta să pricinuiască.

42. Cînd vînzătoriul va şti zminteala lucrului ce vinde şi o va tăcea şi dintr-aceasta să va întîmpla pagubă cumpăratoriului, să îndatorează la pagubă; iar cînd nu o va şti, nu să îndatorează.

Precum de va vinde neştine turmă zmreduită[1]) şi să vor zmredui şi alte oi, şi altele aseamenea.

43. Vînzătoriul lucrurilor nemişcătoare dator iaste să arate şi cîte robiri au aceale lucruri; iar de nu va urma aşa, slobod iaste cumpărătoriul să strice vînzarea sau să scază din preţ.

§

*44. Să strică vînzarea şi cumpărătoarea:

Cînd să vor tocmi vînzătoriul şi cumpărătoriul să o strice;

Cînd vor vinde sau vor cumpăra cei ce nu sînt slobozi să vînză ori să cumpere;

Cînd să vor vinde lucruri oprite de pravilă a nu să vinde;

Cînd nu să va plăti preţul la soroc, sau la locul, unde s-au tocmit, şi va vrea vînzătoriul să strice vînzarea;

Cînd nu va da lucrul la soroc şi la locul unde s-au sorocit, şi va vrea cumpărătoriul să strice cumpărătoarea;

Cînd nu să va păzi legătura ce să coprinde în vînzare;

Cînd să va găsi că are zminteală lucrul cel cumpărat şi nu o va spune vînzătorul şi va vrea cumpărătoriul să strice vînzarea;

*Cînd să va găsi că are robire lucrul cel nemişcător vîndut şi nu o va spune vînzătoriul, iar cumpărătoriul va vrea să strice cumpărătoarea;

Cînd lucrul ce să vinde, strein fiind, să va cere prin judecată şi să va lua;

*Cînd să va face vînzare spre stricăciune împrumutătorilor şi împrumutătorii vor da jalbă;

Cînd vînzătoriul va vinde silit de altul mai cu putere;

Cînd prin neştiinţă va vinde vînzătoriul lucru cu preţ mai jos de jumătate decît se obicinuiaşte;[2])

---

1 stricat R: orb G || 3 pricinui R: pretexta G || 4 să va socoti R: se presupune G || 6 ce se vinde G || 7 să va întîmpla R: a urmat G || 9 Precum R: De ex. G | să vor zmredui R: boala a umplut G || 10 aseamenea R: *om* G || 12 aceale lucruri *om* G | iară R | va urma aşa R: *om* G | strice R: desfacă G || 15 să vor tocmi R: au convenit G || 18 oprite ... vinde R: pe care le opreşte legea G || 19 unde s-au tocmit R: hotărît G || 21 va da R: s-a predat G | unde s-au sorocit R: hotărît G || 25 vînzarea R: cumpărătoarea G | 27 iar R: şi G || 28 ce să vinde R: *om* G || 29 să va R: se G | stricăciune R: pagubă G || 30 vor da jalbă R: vor reclama-o G || 31 puterea r.

---

[1]) Molipsită de boală.

[2]) În greceşte κάτω τῆς ἡμισείας πολιτευμένης τιμῆς « mai jos de jumătate din preţul obişnuit oficial, în mod public ».

40. Εἰς τὰ φανερὰ ἐλαττώματα, (καθὼς τὸ τυφλὸν μάτι εἰς τὸ ἄλογον καὶ τὰ τέτοια), ὁ πωλητὴς δὲν ἐνέχεται, ἐπειδὴ ὁ ἀγοραστὴς δὲν ἠμπορεῖ νὰ προφασισθῇ, ὅτι δὲν τὰ εἶδε· καὶ

41. Γενικῶς· ὅ,τι ἐλάττωμα ὑποθέτεται, πῶς ἠμποροῦσεν ὁ ἀγοραστὴς νὰ τὸ ἰδῇ, νὰ τὸ γνωρίσῃ ἢ νὰ τὸ συμπεράνῃ, δι'αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ προφασίζεται.

42. Ὅταν ὁ πωλητὴς ἠξεύροντας τὸ ἐλάττωμα τοῦ πωλουμένου πράγματος, τὸ σιωπήσῃ καὶ δι' αὐτὸ ἀκολουθήσῃ βλάβη τὸν ἀγοραστήν, τὴν ἐνέχεται· ὅταν δὲ μὴν ἠξεύροντας, δὲν τὴν ἐνέχεται.

Λ. χ., ἂν πωλήσῃ ποίμνην μολυσμένην καὶ τὸ μόλισμα κολλήσῃ ἄλλα πρόβατα, κ.τ.λ.

43. Ὁ πωλητὴς τῶν ἀκινήτων χρεωστεῖ νὰ φανερώνῃ καὶ τὰς ὅσας δουλείας ἔχουν· εἰ δὲ μή, ἐλεύθερος εἶν'ὁ ἀγοραστὴς νὰ λύσῃ τὴν πώλησιν ἢ νὰ ἐκπέσῃ τὴν τιμήν.

§

44. Διαλύεται ἡ πώλησις καὶ ἡ ἀγορά·

Ὅταν συμφωνήσῃ ὁ πωλητὴς καὶ ὁ ἀγοραστὴς νὰ τὴν λύσουν·

Ὅταν πωλήσουν ἢ ἀγοράσουν, ὅσοι δὲν εἶν' ἐλεύθεροι νὰ πωλοῦν ἢ ν'ἀγοράζουν·

Ὅταν πωληθοῦν πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζει ὁ νόμος·

Ὅταν δὲν πληρωθῇ ἡ τιμὴ εἰς τὴν διορίαν ἢ εἰς τὸν διωρισμένον τόπον καὶ θελήσῃ ὁ πωλητὴς νὰ λύσῃ τὴν πώλησιν·

Ὅταν δὲν παραδοθῇ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν διορίαν καὶ εἰς τὸν διωρισμένον τόπον καὶ θελήσῃ ὁ ἀγοραστὴς νὰ λύσῃ τὴν ἀγοράν·

Ὅταν δὲν φυλαχθῇ συνθήκη περιεχομένη εἰς τὴν πώλησιν·

Ὅταν ἐλάττωμα εὑρεθῇ νὰ ἔχῃ τὸ ἀγορασμένον πρᾶγμα καὶ δὲν τὸ εἰπῇ ὁ πωλητὴς καὶ θελήσῃ ὁ ἀγοραστὴς νὰ λύσῃ τὴν ἀγοράν·

Ὅταν δουλείαν εὑρεθῇ νὰ ἔχῃ τὸ πωλημένον ἀκίνητον καὶ δὲν τὸ εἰπῇ ὁ πωλητὴς καὶ θελήσῃ ὁ ἀγοραστὴς νὰ λύσῃ τὴν ἀγοράν·

Ὅταν τὸ πρᾶγμα ξένον ὄντας διεκδικηθῇ καὶ παρθῇ·

Ὅταν γίνῃ πώλησις πρὸς βλάβην τῶν δανειστῶν καὶ οἱ δανεισταὶ τὴν ἐγκαλέσουν·

Ὅταν ὁ πωλητὴς πωλήσῃ βιασμένος ἀπὸ δύναμιν δυνατωτέρου·

Ὅταν κατ' ἄγνοιαν ὁ πωλητὴς πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα κάτω τῆς ἡμισείας πολιτευμένης τιμῆς·

---

4 ὑποθέτττεται G: ὑποθέτεται: g: ὑποτίθεται z.

Cînd vînzătoriul și cumpărătoriul să vor ului, unul gîndind că vinde alta, iar cellalt că cumpără alta.

§

+*45. Cine va vrea să vînză lucru nemișcător la mezat, să ceară voe de la stăpînire către starostea de neguțători.

+46. Starostea, luînd voe și poruncă de la stăpănire, datorie are să strige lucru prin București și pe lîngă aceasta să înștiințeze cu cărți de publicație toate isprăvnicaturile ; iar ispravnicii să înștiințeze obștea, ca să poată fiteșcare, ori însuși sau prin vechil, să să afle la mezat.

+47. De să va vinde lucrul la mezat pentru datorie, după hotărîrea judecății, atunci să ia săvîrșire vînzarea în șaizeci de zile.

+48. În vînzările ce să fac cu mezat, protimisis nu să dă, ci cel ce adaogă mai mult la preț, acela cumpără[1]).

+*49. Vînzarea ce să face cu mezat, să să întărească cu hotărîre domnească și cu pecete.

Cap 3

PENTRU SCHIMBU

§

*1. Cînd, învoindu-ne, dăm lucru pentru lucru sau lucru și bani mai puțini decît prețul lucrului ce să dă, atunci aceasta schimb să numește.

2. Schimbul este ca și o vînzare și cumpărare; și unul și altul din schimbători se socotească însuși vînzător și cumpărător împotrivă. Deci :

3. Cele legiuite pentru vînzare și cumpărare (3, 4, 5 și 15 pînă la 29 și 35, 36, 40 și pînă la 46) să alcătuescu deopotrivă și la schimburi.

4. La schimburi protimisis nu să dă.

5. Năstavnicii mănăstirilor sînt slobozi să schimbe lucru mănăstiresc nemișcător cu nemișcător de îndoit preț, cu știrea stăpînirii, iar alminteri nu.

6. Să strică schimbul ca și vînzarea tot cam pentru asemenea pricini.

---

1 ului R: greși G || 3 va vrea R: voiește G | mezat R: licitație publică G || 8 ca... afle R: încît cine voiește să se afle, nemijlocit sau mijlocit G|| 12 În vînzările R: La cumpărările G || 13 acela R: acela și G || 14 Vînzarea... mezat R: Cumpărătura la mezat G || 18 dăm R: vom da G || 21 ca și R: aproape G || 22 împotrivă R: reciproc G || 23 Deci R: De aceea G || 25 să... schimburi R: se aplică în chip analog și la schimb G || 27 Năstavnicii R: Igumenii G || 28 preț R: venit G | iar R: *om* G || 30 tot...pricini R: pentru aproape aceleași pricini analoge G.

---

1) În A se găsea un capitol întreg « Despre mezat », unde un paragraf glăsuia dimpotrivă. Vz. Anexe p. 195.

Ὅταν ὁ πωλητὴς καὶ ὁ ἀγοραστὴς πλανηθοῦν, ὁ μὲν νομίζοντας, ὅτι πωλεῖ ἄλλο, ὁ δὲ ὅτι ἀγοράζει ἄλλο.

§

45. Ὅποιος θέλει νὰ πωλήσῃ πρᾶγμα ἀκίνητον εἰς δημόσιον ὑπερθεματισμόν, νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν πρὸς τὸν στάρωστα τῶν πραγματευτῶν.

46. Ὁ στάρωστας [1]) λαμβάνοντας τὴν ἄδειαν καὶ προσταγὴν τῆς ἐξουσίας, χρεωστεῖ νὰ διαλαλῇ τὸ πρᾶγμα εἰς Βουκουρέστιον καὶ πρὸς τούτοις νὰ εἰδοπειῇ δι' ἐγκυκλίων γραμμάτων τὰ ἰσπραβνικάτα καὶ οἱ ἰσπράβνικοι [2]) νὰ εἰδοποιοῦν τὸ κοινὸν, ὥστε, ὅποιος θέλει, νὰ παρευρίσκεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸν ὑπερθεματισμόν.

47. Ἂν τὸ πρᾶγμα πωλῆται εἰς τὸν ὑπερθεματισμὸν διὰ χρέος κατ' ἀπόφασιν κρίσεως, τότε εἰς ἑξήκοντα ἡμέρας νὰ λαμβάνῃ τέλος ἡ πώλησις.

48. Εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν ὑπερθεματισμῶν προτίμησις δὲν δίδεται, ἀλλὰ ὅποιος τὸ πλέον ὑπερθεματίσῃ, ἐκεῖνος καὶ ἀγοράζει [3]).

49. Ἡ ἀγορὰ τοῦ ὑπερθεματισμοῦ νὰ ἐπικυρώνεται μὲ τὴν αὐθεντικὴν ἀπόφασιν καὶ σφραγίδα.

Κεφάλαιον γ-ον

ΠΕΡΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ

§

1. Ὅταν συμφωνῶντας δώσωμεν πρᾶγμα διὰ πρᾶγμα ἢ πρᾶγμα καὶ ἄσπρα ὀλιγώτερα τῆς τιμῆς τοῦ διδομένου πράγματος, τότε τοῦτο ἀνταλλαγὴ ὀνομάζεται.

2. Ἡ ἀνταλλαγὴ σχεδὸν πώλησις εἶναι καὶ ἀγορά· καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος τῶν ἀνταλλακτῶν νοεῖται ὁ ἴδιος πωλητὴς καὶ ἀγοραστὴς ἀντίστροφα. Ὅθεν·

3. Τὰ εἰς τὴν πώλησιν καὶ ἀγορὰν νομοθετημένα (3, 4, 5 καὶ 15 ἕως 29 καὶ 35, 36, 40 ἕως 46) ἀναλόγως καὶ εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν προσαρμόζονται.

4. Εἰς τὰ ἀνταλλάγματα προτίμησις δὲν δίδεται.

5. Οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων ἐλεύθερ' εἶναι νὰ ἀνταλλάζουν μοναστηριακὸν ἀκίνητον μὲ ἀκίνητον διπλοῦ εἰσοδήματος δι' εἰδήσεως τῆς ἐξουσίας, ἀλλέως ὄχι.

6. Διαλύεται ἡ ἀνταλλαγὴ καθὼς καὶ ἡ πώλησις διὰ τὰς αὐτὰς σχεδὸν ἀναλόγους αἰτίας.

---

19 δόσωμεν G ‖ 23 ἀνταλλάκτων Gg ‖ 26 καὶ 40 g ‖ 28 ν'ἀνταλλάζουν g.

---

[1]) ρουμανιστὶ ἀρχηγὸς συντεχνίας.
[2]) Βλ. σελ. 29 σημ. 2 καὶ 3.
[3]) Βλέπε παραρτήματα σ. 194.

Cap +4

PENTRU ÎNCHIRIERE SAU ARENDĂ

§

1. Închirierea sau arenda iaste tocmeală[1]) şi să zice, cînd zidirea noastră (sau rodurile)[2]) şi veniturile pămîntului nostru le dăm altuia cu cutare preţ în cutare soroc, ca să le stăpînească.

+2. Igumenii nu pot da în arendă moşiile mănăstireşti decît pe un an, fără numai cînd vor avea neapărată trebuinţă şi atunci cu ştirea stăpînirii.

3. La închirieri sau arenzi protimisis nu să dă, fără numai părtaşilor[3]) carii, cînd să dă în chirie sau în arendă lucrul lor cel de-a valma, să protimisesc să-l ia[4]).

§

4. De va călca tocmeala stăpînul lucrului şi va păgubi pe chiriiaş, răspunde paguba.

5. De va vinde stăpînul lucru ce au închiriiat sau au dat în arendă, şi cumpărătoriul nu va vrea să lase pe chiriiaş pînă la soroc, atunci stăpînul să îndatorează la paguba chiriiaşului.

6. De va închiriia sau va da în arendă stăpînul lucru cu soroc şi înaintea acelui soroc va muri, atunci moştenitoriul lui e dator să să ţie de tocmeală pînă la soroc.

7. Cînd stăpînul va lăsa legaton un lucru ce este închiriiat şi va muri înaintea sfîrşitului închirierii, atunci chiriiaşul să fie neclintit, iar legatarului să i să facă îndestulare, după cum am legiuit la legaturi. — Vezi pentru legaturi!

§

8. Chiriiaşul poate şi el închiriia altuia lucrul, afară numai cînd să va tocmi împotrivă.

9. Chiriiaşul să aibă a păzi după zapis tocmeala închirierii, căci nepăzindu-o, orice pagubă să va pricinui dintr-aceasta, o plăteşte.

---

2 *şi* 3 sau arenda *ad* R: *om* G || 4 *şi* 5 cutare R: atîta G || 5 să le stăpînescă R: să se folosească de ele G || 6 decît pe R: mai mult de G || 7 fără... trebuinţă R: afară de la nevoie G || 8 sau arenzi *ad* R: *om* G || 9 sau în arendă *om* G || 10 să-l ia R: dacă vor voi să-l ia în arendă G || 13 lucrul ŕ | lucru ... arendă R: lucrul său închiriat G || 14 va vrea R: găseşte de cuviinţă G || 15 paguba R: pagubele G || 16 sau va da în arendă *om* G | lucrul său G || 19 un lucru ce este R: lucrul său G || 20 sfîrşitului R: termenului sfîrşitului G | fie R: rămînă G || 21 legiuim la legat G || 23—24 cînd... înpotrivă R : dacă s-a convenit contrarul G || 25 nepăzindu-o R: călcînd-o G || 26 să va... plăteşte R: a rezultat din cauza călcării, o răspundere G,

---

[1]) Convenţie, contract.

[2]) In G, aceste cuvinte nu sînt închise în paranteze.

[3]) Părtaşilor în indiviziune.

[4]) In A se mai prevedea şi pentru locuitorii moşiilor dreptul de protimisis la arendarea lor; Vz. Anexe p. 197.

Κεφάλαιον δ-ον

ΠΕΡΙ ΝΟΙΚΙΑΣΜΑΤΟΣ

§

1. Τὸ νοίκιασμα εἶναι συμφωνία καὶ λέγεται, ὅταν τὸ κτίριόν μας ἢ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς γῆς μας εἰς ἄλλον τὰ δίδωμεν μὲ τιμὴν τόσην εἰς τόσην διορίαν, διὰ νὰ τὰ νέμεται.

2. Οἱ ἡγούμενοι τὰς μοναστηριακὰς μοσίας [1]) δὲν ἠμποροῦν περισσότερον ἀπὸ ἕνα χρόνον νὰ τὰς νοικιάζουν, παρεκτὸς εἰς ἀνάγκην καὶ τότε μὲ εἴδησιν τῆς ἐξουσίας.

3. Εἰς τὰ νοικιάσματα προτίμησις δὲν δίδεται ἐκτὸς τῶν συγκοινωνῶν, οἱ ὁποῖοι, ὅταν τὸ κοινόν τους νοικιάζεται, προτιμοῦνται, ἂν θελήσουν νὰ τὸ νοικιάσουν. [2])

§

4. Ἂν ὁ κύριος τοῦ πράγματος, παραβαίνοντας τὴν συμφωνίαν, βλάψῃ τὸν νοικάτορα, τήν βλάβην τὴν ἀποκρίνεται.

5. Ἂν ὁ κύριος πωλήσῃ τὸ νοικιασμένον πρᾶγμά του καὶ ὁ ἀγοραστὴς δὲν στέρξῃ ν᾽ἀφίσῃ τὸν νοικάτορα ἕως τῆς διορίας, τότε ὁ κύριος ἐνέχεται τὰς ζημίας τοῦ νοικάτορος.

6. Ἂν ὁ κύριος, νοικιάζοντας τὸ πρᾶγμά του εἰς διορίαν, πρὸ τῆς διορίας ἀποθάνῃ, τότε ὁ κληρονόμος του ἐνέχεται νὰ σταθῇ εἰς τὴν συμφωνίαν ἕως τῆς διορίας.

7. Ὅταν ὁ κύριος λεγατεύσῃ τὸ νοικιασμένον πρᾶγμά του καὶ πρὸ τῆς διορίας τοῦ τέλους τοῦ νοικιάσματος ἀποθάνῃ, τότε ὁ μὲν νοικάτορας νὰ μένῃ ἄσειστος, ὁ δὲ λεγατάριος νὰ ἀνταμείβεται, καθὼς εἰς τὸ λεγάτον νομοθετοῦμεν. — Ἰ δ ὲ π ε ρ ὶ λ ε γ ά τ ο υ.

§

8. Ὁ νοικάτορας ἠμπορεῖ νὰ μετανοικιάσῃ καὶ αὐτὸς εἰς ἄλλον τὸ πρᾶγμα, ἐκτὸς μόνον ἂν τὸ ἐναντίον συμφωνηθῇ.

9. Ὁ νοικάτορας κατὰ γράμμα νὰ φυλάττῃ τὴν συμφωνίαν τοῦ νοικιάσματος, ἐπειδὴ παραβαίνοντάς την, ὅ,τι βλάβη προέλθῃ διὰ τὴν παράβασιν, τὴν ἀποκρίνεται.

---

4 δίδομεν G || 6 μουσίας g || 22 ἀνταμείβεται g: ἀνταμείβηται G.

---

[1]) ρουμανιστὶ ὑποστατικά.

[2]) Βλέπε παραρτήματα σ. 196.

10. Chiriiaşul să nu poată a să sluji cu lucrul cel închiriiat decît numai în trebuinţa şi cu mijlocul ce s-au tocmit; iar urmînd împotrivă, slobod este stăpînul să strice tocmeala; şi de cumva din schimbarea mijlocului să va strica lucrul, supus iaste chiriiaşul la pagubă[1]).

11. Chiriiaşul sau arendaşul verice va zidi sau va preînnoi la lucrul ce l-au închiriiat, fără ştirea stăpînului, cheltuiala iaste a sa, bez numai cînd să va tocmi aminterea.

12. Chiriiaş(ul), în verice stare va priimi lucrul cel închiriiat, e dator tot întru aceiaş stare să şi-l răspunză, sau cum să va tocmi; iar de nu, plăteaşte paguba.

13. Verice stricăciune va cerca lucrul cel închiriiat, tot sau parte dintr-însul, de stăpînire, de răzmiriţă, înecăciune, cutremur, venire de ape şi dintr-alte aseamenea întîmplătoare şi neapărată pricină, chiriiaşul nu să îndatorează, dar şi împotrivă, orice pagubă va cerca chiriiaşul, nu să îndatorează stăpînul.

14. De să va închiriia o casă şi va arde, atunci de să va fi aprinsu, pe dinlăuntru, să îndatorează chiriiaşul, iar de va fi venit focul de aiurea şi s-au aprinsu, stăpînul păgubeaşte.

§

15. Să strică închirierea:

Cînd cu o glăsuire va vrea şi stăpînul şi chiriiaşul;

Cînd stăpînul ori chiriiaşul nu să ţine de tocmeală;

Cînd chiriiaşul strică lucrul sau să va sluji cu dînsul împotriva mijlocului ce s-au tocmit[2]).

Cap +5

PENTRU SĂDIRE SAU CLĂDIRE

§

*1. Sădirea iaste un chip de închiriere şi se zice, cînd închiriem pămîntul nostru la altu, ca să sădească sau să zidească pe dînsul, plătindu-ne un ce; şi cel ce cu arătatul mijloc ia pămîntul nostru, să chiamă săditor sau clăditor.

---

5 sau arendaşul *ad* R: *om* G | ce l-au *ad* R: *om* G || 6—7 *şi* 9 să va tocmi R: s-a convenit G || 8 verice R: care G | va priimi R: primeşte G || 9 să şi-l răspunză R: să-l predea G|| 9—10 plăteaşte R: este dator G || 11 *şi* 14 va cerca R: a păţit G || 11—12 dintr-însul *ad* R: *om* G || 12 de răzmiriţă R: sau de război G || 13 pricină R: împrejurare G || 16 să îndatorează R: e dator paguba G || 16—17 iar...aprinsu R: iar dacă de afară G || 17 păgubeaşte *ad* R: *om* G || 18 Să strică R: Se desface G || 19 vor vrea G || 20 nu... tocmeală R: nu urmează acordul G || 21—22 să va...tocmit R: sau îl întrebuinţează împotriva chipului convenit G || 24 Despre emfiteuză G || 25 Sădirea R: Emfiteuza G || 26 altul r || 26—27 ce; şi R: atît, iar G || 27 cu arătatul mijloc R: în zisul chip G | săditor sau clăditor R: emfiteut G.

---

[1]) Paragraful 10 în greceşte este formulat astfel: « Chiriaşul să nu poată întrebuinţa lucrul închiriat împotriva chipului convenit de întrebuinţare; iar de nu, stăpînul este slobod să desfacă contractul şi, dacă întîmplător, din cauza schimbării chipului, lucrul s-a stricat, chiriaşul răspunde pentru pagubă ».

[2]) Găzduirea în hanuri fiind considerată tot ca un fel de închiriere, în A mai urma un întreg capitol despre îndatoririle hangiilor faţă de călători; vz. Anexe, p. 197.

10. Ὁ νοικάτορας νὰ μὴν ἠμπορῇ ἐναντίον τοῦ συμφωνημένου τρόπου τῆς χρείας τὸ νοικιασμένον πρᾶγμα νὰ τὸ μεταχειρίζεται· εἰ δὲ μή, ἐλεύθερος εἶναι ὁ κύριος νὰ λύσῃ τὴν συμφωνίαν καί, ἂν τυχὸν τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ τρόπου βλαφθῇ, τὴν βλάβην ὁ νοικάτορας τὴν ἐνέχεται.

11. Ὁ νοικάτορας ὅ,τι κτίσῃ ἢ ἀνακαινίσῃ εἰς τὸ νοικιασμένον πρᾶγμα χωρὶς τὴν εἴδησιν τοῦ κυρίου, τὸ ἔξοδον εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀλλέως συμφωνηθῇ.

12. Ὁ νοικάτορας εἰς ὅποιαν κατάστασιν περιλαμβάνει τὸ νοικιασμένον πρᾶγμα, εἰς τὴν αὐτὴν χρεωστεῖ νὰ τὸ παραδίδῃ ἢ ὅπως συμφωνηθῇ· εἰ δὲ μή, τὴν βλάβην τὴν ἐνέχεται.

13. Ὅ,τι βλάβην πάθῃ τὸ νοικιασμένον πρᾶγμα ὅλον ἢ κατὰ μέρος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀπὸ πόλεμον, καταποντισμόν, σεισμόν, πλημμύραν καὶ ἄλλην τοιαύτην τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν, ὁ νοικάτορας δὲν ἐνέχεται· ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ζημίαν τὸ ἐναντίον πάθῃ ὁ νοικάτορας, ὁ κύριος δὲν ἐνέχεται.

14. Ἂν σπῆτι νοικιασθῇ καὶ καῇ, τότε, εἰ μὲν ἔσωθεν ἀνάψῃ, ὁ νοικάτορας τὴν βλάβην τὴν ἐνέχεται, εἰ δὲ ἔξωθεν, ὁ κύριος.

§

15. Διαλύεται τὸ νοίκιασμα·

Ὅταν θελήσουν σύμφωνα καὶ ὁ κύριος καὶ ὁ νοικάτορας·

Ὅταν ὁ κύριος ἢ ὁ νοικάτορας δὲν ἀκολουθοῦν τὴν συμφωνίαν·

Ὅταν ὁ νοικάτορας βλάπτῃ τὸ πρᾶγμα ἢ ἐναντίον τοῦ συμφωνημένου τρόπου τὸ μεταχειρίζεται [1]).

Κεφάλαιον ε-ον

ΠΕΡΙ ΕΜΦΥΤΕΥΣΕΩΣ

§

1. Ἡ ἐμφύτευσις εἶναι εἶδος νοικιάσματος καὶ λέγεται, ὅταν νοικιάζομεν τὴν γῆν μας εἰς ἄλλον, διὰ νὰ φυτεύῃ ἢ νὰ κτίζῃ εἰς αὐτήν, πληρώνοντας ἕνα τόσον. Ἐμφυτευτὴς δὲ ὀνομάζεται, ὅποιος κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον λαμβάνει τὴν γῆν μας.

9 ὅποιχν G || 13 σεισμόν *om* g.

[1]) Βλέπε παραρτήματα σ. 196.

*2. Tocmeala clădirii și a sădirii să să facă în scris.

3. Sădirea să să urmeze întocmai după tocmeală.

*4. Cînd stăpînul clădirii sau al sădirii nu va ⟨da⟩ în trei ani ceea ce s-au tocmit a da, să să tragă la judecată; și după ce-i va da judecata soroc de șase luni și iarăși nu va plăti, atunci să să prețuiască lucrul cel sădit sau clădit, în starea ce să va găsi, și să-l răscumpere stăpînul locului, iar clăditoriul să să izgonească.

*5. Cînd sădirea va fi zidire și va arde sau să va dărăma cu totul, atunci de nu va fi fost mai dinnainte tocmit, cum să să urmeze, să rămîe locul slobod în stăpănirea stăpînului său.

Cap +6

PENTRU CLACĂ

§

1. Claca iaste un chip de clădire obicinuit în Țara Rumănească și să întocmeaște, cînd stăpînul moșii priimeaște pe clăcaș, adică pe săditor, să șază pe moșiia lui.

2. Dator iaste clăcașul să lucreze stăpănului moșii 12 zile pe anu; și de să va tocmi de acum înainte vreunul din stăpînii moșiilor cu clăcașul pe mai puține zile, tocmeala aceia să nu aibă tărie. Iar cîte tocmeli sînt făcute pînă acum pe mai puține zile decît 12, acelea să să păzească.

3. Care din stăpînii moșiilor cu vicleșug să va tocmi cu clăcașii altuia, să-i facă lui clacă mai puține zile decît dooăsprezece și-i va trage pe moșiia sa, acesta, cînd să va vădi, să piarză priveleghiul clăcii și să plătească și stăpănului moșii claca clăcașilor ce au tras.

4. Clăcașul, bez claca de dooăsprezece zile, să are stăpînului moșii încă o zi primăvara sau toamna, să-i dea și un car de lemne la Crăciun, cărîndu-le ori la moșia lui sau aiurea, unde are stăpînul trebuință de dînsele, pînă la un loc cu depărtare de șase ceasuri [1]).

5. De nu va avea stăpînul nimica a lucra, atunci să-i dea clăcașul cîte un leu de fieșcare zi.

---

1 Tocmeala...sădirii R: Convenția de emfiteuză G || 2 Sădirea R: Emfiteuza G || 3 stăpînul...sădirii R: emfiteutul G | da G: *om* R r || 4 a da R: *om* G || 6 în...găsi R : precum se găsește G || 7 locului *ad* R: *om* G || 8 sădirea...dărîma R: lucrul sădit sau clădit de embaticar, fiind clădire, a ars sau s-a dărîmat G || 9 Cum să să urmeze R: ce să se facă G || 13 un...clădire R: un fel de emfiteuză G || 14 săditor R: săditoriu r: emfiteut G || 17 vreunul...moșiilor R: vreun stăpîn G || 18 *și* 19 puține zile R: puțin G || 19 sînt făcute R: se găsesc totuși convenite G || 19—20 să să păzească R: să se petreacă, precum s-au învoit G. || 21 altuia R: altui stăpîn G || 22 să-i...clacă R: pe G || 23 să va vădi R: va fi surprins G || 25 să are R: este dator să are G || 26 să-i dea R: să aducă G || 27 ori...lui R: la moșie G | stăpînul R: *om* G | de dînsele *ad* R: om G || 29 va avea R: are G | leu R: groș G.

---

[1]) Dispozițiile din paragrafele 3 și 4 nu le prevedea A, în schimb cuprinde paragrafe care în G nu sînt și care hotărau anumite îndatoriri ale proprietarului față de clăcaș. Vz. Anexe p. 197.

2. Ἡ συμφωνία τῆς ἐμφυτεύσεως ἐγγράφως νὰ γίνεται.

3. Ἡ ἐμφύτευσις νὰ ἀκολουθῆται ἀπαραλλάκτως κατὰ τὴν συμφωνίαν.

4. Ὅταν ὁ ἐμφυτευτὴς δὲν δώσῃ τρεῖς χρόνους τὸ συμφωνημένον, νὰ ἐγκαλῆται εἰς κρίσιν· καὶ ἀφ' οὗ τὸν δώσῃ ἡ κρίσις ἓξ μηνῶν διορίαν καὶ πάλιν δὲν πληρώνῃ, τότε νὰ διατιμᾶται τὸ ἐμφυτευμένον, καθὼς εὑρίσκεται, νὰ τὸ ἐξαγοράζῃ ὁ κύριος καὶ ὁ ἐμφυτευτὴς νὰ ἐξώνεται.

5. Ὅταν τὸ ἐμφυτευμένον ὄντας κτίριον καῇ ἢ φθαρῇ διόλου, τότε, ἂν δὲν εἶναι προσυμφωνημένον, τί νὰ γίνεται, νὰ μένῃ ὁ τόπος ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυρίου του.

Κεφάλαιον ϛ-ον

ΠΕΡΙ ΚΛΑΚΚΑΣ

§

1. Ἡ κλάκκα εἶναι εἶδος ἐμφυτεύσεως εἰς τὴν Βλαχίαν συνειθισμένης· καὶ συνίσταται, ὅταν ὁ κύριος δεχθῇ εἰς τὴν μοσίαν [1]) του τὸν κλακκάσην, ἤγουν τὸν ἐμφυτευτήν, διὰ νὰ κατοικήσῃ.

2. Ὁ κλακκάσης χρεωστεῖ νὰ δουλεύῃ τὸν κύριον τῆς μοσίας δώδεκα ἡμέρας τὸν χρόνον. Καὶ ἂν εἰς τὸ ἑξῆς κανένας κύριος μὲ τὸν κλακκάσην συμφωνήσῃ ὀλιγώτερον, ἡ συμφωνία νὰ μὴν ἔχῃ κῦρος· ὅσαι δὲ ὅμως συμφωνίαι ἕως τώρα ὀλιγώτερον τῶν δώδεκα εὑρίσκονται συμφωνημέναι, ἐκεῖναι νὰ τρέχουν, καθὼς ἐσυμφωνήθησαν.

3. Ὅποιος τῶν κυρίων τῶν μουσιῶν δολιευόμενος συμφωνήσῃ μὲ κλακκάσιδες ἄλλου κυρίου ἡμέρας ὀλιγωτέρας τῶν δώδεκα καὶ τοὺς ἑλκύσῃ εἰς τὴν μοσίαν του, ὁ τοιοῦτος, ὅταν φωραθῇ, νὰ ἐκπίπτῃ ἀπὸ τῆς κλάκκας τὸ προνόμιον καὶ νὰ πληρώνῃ καὶ τὸν κύριον τῆς μοσίας τὴν κλάκκαν τῶν ἀποσπασμένων κλακκάσιδων.

4. Ὁ κλακκάσης ἐκτὸς τῆς κλάκκας τῶν δώδεκα ἡμερῶν χρεωστεῖ νὰ ὀργώνῃ τὸν κύριον τῆς μοσίας καὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ φθινόπωρον καὶ νὰ τὸν προσφέρῃ καὶ ἓν ἁμάξι ξύλα τὰ χριστούγεννα, φέροντάς τα εἰς τὴν μουσίαν ἢ ἀλλοῦ, ὅπου ἔχει τὴν χρείαν ἕως τόπου ἓξ ὡρῶν διαστήματος [2]).

5. Ἂν ὁ κύριος δὲν ἔχῃ τίποτε νὰ δουλεύῃ, τότε νὰ τὸν δίδῃ ὁ κλακκάσης ἓν γρόσι διὰ τὴν κάθε ἡμέραν.

---

2 Numerum 3 *om* g || 13 συνηθισμένης G || 21 δολιευόμενος Gz: *om* g; sed vide p. XV.

---

[1]) ρουμανιστὶ ὑποστατικόν.

[2]) Βλέπε παραρτήματα σ. 196.

6. Să nu fie volnic stăpînul să ducă pe clăcaş de la moşia ce lăcuiaşte, pe alta să lucreze, fără numai cînd moşiia îi va fi cu depărtare cel mult de trei ceasuri.

7. Clăcaşul să nu poată să facă curătură fără voia în scris a stăpînului, coprinzătoare unde şi cît loc să cure; iar urmînd împotrivă, să-şi piarză osteneala şi să ia curătura stăpînul moşiì.

8. Stăpînul să nu poată să ia curătura clăcaşului ce o are de la părinţi sau o face cu voia stăpînului.

9. Care din clăcaşi, fără voia stăpînului, va sădi vie pe locul lui, să o piarză.

10. Cînd clăcaşul va lăsa viia sa nelucrată în trei ani, să să tragă la judecată; şi atunci dîndu-i judecata încă un an soroc, de nu o va lucra şi într-acel an, să o piarză şi să o ia stăpînul.

11. Clăcaşul să nu poată să vînză vin sau rachiu pe moşie, de nu să va tocmi cu stăpînul[1]).

12. Clăcaşul să nu poată să deşchiză băcănie pe moşie, de nu să va tocmi cu stăpînul[2]).

13. Clăcaşul să nu poată să facă moară pe moşie.

14. Clăcaşul să nu poată să vîneze peşte în heleşteu stăpînului.

Dar în bîlţile Dunării să vîneze peşte, dînd cîte un peşte la zece.

Iar pe gîrla ce trece prin moşie este slobod să vîneze peşte fără zeciuială [3]).

15. Clăcaşul fugind după moşie sau murind fără moştenitor, de nu e dator vistieriì, să stăpînească stăpînul casa lui, grădina lui şi curăturile lui.

16. Clăcaşi să dea stăpînului moşiì:

Din dooăzeci vedre din vinul său, o vadră domnească;

Din zece clăi de grău, de orzu, de meiu, una;

Din zece copiţi de fănu, una sau cum să vor tocmi;[4])

Din tot pogonul de porumbu, patru baniţe porumbu bătut sau opt cocoloşi cu baniţa de ocă dooăzeci şi dooă;

Din toate cealelalte roduri, dela zece una;

Toate acestea cărîndu-le cu carul său la casa stăpînului ce are pe moşie.

---

1 fie volnic R: poată G | ce R: unde G || 2 *după* lucreze *ad* acolo G: *om* R | îi va fi cu R: este la o G || 5 cît loc R: cîtă cuprindere de loc G | iar...împotrivă R: iar de nu G | ostenelile G || 6 moşii *ad* R: *om* G || 8 sau R: sau pe care G | stăpînului R: lui G || 9 din clăcaşi R: clăcaş G || 12 soroc *ad* R: *om* G || 14 *şi* 16 pe moşie R: în localitate G || 19 să nu... vîneze R: să nu pescuiască G | heleşteul r || 20, 21 să... peşte R: să pescuiască G || 26 Clăcaşi R: Clăcaşii r: Clăcaşul G | moşii *ad* R: *om* G || 27 vedre R: măsuri G | vadră R: măsură G || 28 de orzu, de meiu R: sau orz sau meiu G | *după* meiu *ad* ale sale G: *om* R. || 29 Din... tocmi G R R_1 : *om* r || 30 bătut R: curăţat G | cocoloşi R: necurăţat G || 31 ocă R: ocale G.

---

1) Cf. Anexe p. 199 § 17.

2) Opreliştea din acest paragraf, A nu o prevedea.

3) În G dispoziţiile privitoare la pescuit sînt puse mai întîi sub § 13, iar opreliştea să nu facă moară sub § 14. Dar atît g, cît şi r au ordinea din R.

4) Această dispoziţie, la copiatul lui R şi G, a fost scăpată din vedere. In G, aceeaşi mînă a adăugat-o între rînduri; în R a fost adăugată în josul paginii, făcîndu-se un semn de trimitere; în r lipseşte cu totul.

6. Νὰ μὴν ἠμπορῇ ὁ κύριος νὰ μεταφέρῃ τὸν κλακκάσην ἀπὸ τὴν μουσίαν, ὅπου κατοικεῖ, εἰς ἄλλην, διὰ νὰ δουλεύῃ ἐκεῖ, ἐκτὸς μόνον ἂν ἡ μουσία ἀπέχῃ ὡς ὥρας τρεῖς τὸ πολύ.

7. Ὁ κλακκάσης νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ κάμῃ κουῤῥατούραν [1]) χωρὶς ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ κυρίου περιληπτικὴν τοῦ ποῦ καὶ πόσην περιφέρειαν τόπου νὰ κάμῃ κουῤῥατούραν· εἰ δὲ μή, νὰ χάνῃ τοὺς κόπους του καὶ νὰ τὴν παίρνῃ ὁ κύριος.

8. Ὁ κύριος νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ παίρνῃ τοῦ κλακκάση τὴν κουῤῥατούραν, ὁποῦ ἔχει πατρόθεν ἢ ὁποῦ κάμῃ μὲ τὴν ἄδειάν του.

9. Ὅποιος κλακκάσης χωρὶς ἄδειαν τοῦ κυρίου φυτεύσῃ ἀμπέλι εἰς τὸν τόπον του, νὰ τὸ χάνῃ.

10. Ὅταν ὁ κλακκάσης ἀφίσῃ τὸ ἀμπέλι του εἰς τρεῖς χρόνους ἀδούλευτον, νὰ ἐγκαλῆται εἰς κρίσιν· καὶ τότε διδόντας τὸν ἡ κρίσις ἀκόμη χρόνον ἕνα, ἂν δὲν τὸ δουλεύσῃ καὶ εἰς ἐκεῖνον, νὰ τὸ χάνῃ καὶ νὰ τὸ παίρνῃ ὁ κύριος.

11. Ὁ κλακκάσης νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ πωλῇ κρασὶ ἢ ῥακὶ εἰς τὸν τόπον, ἂν δὲν συμφωνήσῃ μὲ τὸν κύριον [2]).

12. Ὁ κλακκάσης νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ἀνοίγῃ μπακαλικὸν εἰς τὸν τόπον, ἂν δὲν συμφωνήσῃ μὲ τὸν κύριον. [3])

13. Ὁ κλακκάσης νὰ μὴν ψαρεύῃ εἰς τὴν λίμνην τοῦ κυρίου.

Εἰς τὰς μπάλτας [4]) ὅμως τοῦ Δουνάβεως νὰ ψαρεύῃ, δίδοντας ἓν ψάρι εἰς τὰ δέκα.

Εἰς δὲ τὸν ποταμόν, ὁποῦ τρέχει εἰς τὴν μουσίαν, νὰ ψαρεύῃ ἐλευθέρως χωρὶς δέκατον.

14. Ὁ κλακκάσης νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ κάμῃ μύλον εἰς τὴν μουσίαν.

15. Ὁ κλακκάσης φεύγοντας ἀπὸ τὴν μουσίαν ἢ ἀποθνήσκοντας ἄκληρος, ἂν εἰς τὴν βιστιαρίαν [5]) δὲν χρεωστῇ, νὰ ἐξουσιάζῃ ὁ κύριος τὸ ὀσπήτιόν του, τὸν κῆπόν του καὶ τὰς κουῤῥατούρας του.

16. Ὁ κλακκάσης νὰ δίδῃ τὸν κύριον·

Ἀπὸ εἴκοσι μέτρα κρασί του ἓν αὐθεντικὸν μέτρον·

Ἀπὸ δέκα θημωνιαῖς σιτάρι ἢ κριθάρι ἢ κεγχρί του, μίαν·

Ἀπὸ δέκα θημωνιαῖς χορτάρι μίαν ἢ ὅπως συμφωνήσῃ·

Ἀπὸ κάθε στρέμμ' ἀραποσίτι τέσσαρας μπάνιτζαις [6]) ἀραποσίτι καθαρισμένον ἢ ὀκτὼ ἀκαθάριστον μὲ μπάνιτζαν εἰκοσιδύο ὀκάδων·

Ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους καρποὺς εἰς τὰ δέκα ἕνα·

Ὅλα τοῦτα μεταφέροντάς τα μὲ τὸ ἁμάξι του εἰς τοῦ κυρίου τὴν κατοικίαν, ὁποῦ ἔχ' εἰς τὴν μουσίαν.

---

9 ὅπου z || 12 ἀμπέλιον g || 17 πακαλικὸν g || 20 μπάτας g || 22 δὲ Gg; *om* z | ὅπου z || 19—24 Ordinem paragraphorum 13 et 14 mutant g R || 34 Ἀπ' ὅλους g || 35 τοῦτα G: ταῦτα g.

---

[1]) δάσος κομμένον χρησιμεῦον πρὸς ὄργωμα.
[2]) Βλέπε παραρτήματα σ. 198 § 17.
[3]) Quae paragraphus desideratur in A.
[4]) ῥουμανιστί· λίμναι, τενάγη.
[5]) ῥουμανιστί· θησαυροφυλάκιον δημόσιον.
[6]) ῥουμανιστί· κοιλόν, μόδιος.

17. Clăcaşul să dea stăpînului pentru fieşcare stup trei bani.

18. Clăcaşul, pentru fieşcare capră, să dea stăpînului bani doi, atît iarna, cît şi vara.

19. Stăpînul să ia de fieşcare turmă de oi, (ce să află pe moşiia lui de la Blagoveştenii şi pînă la sfîntul Gheorghie şi fată), cîte un miel şi un leu ; şi de fieşcare stînă brînză sau bani, după tocmeală.

Cap +7

PENTRU TOCMELI DE SLUJBE

§

1. Tocmeală de slujbă să zice, cînd ne tocmim cu cineva să ne facă cevaş şi să-i plătim; adică să ne zidească, să ne sape, să ne coasă, să ne aducă cevaş, să ne lucreze, să ne înveţe, să ne tămăduiască şi, cu un cuvînt, orice alt lucru cu plată.

2. Tocmeala de slujbă să să urmeze întocmai.

3. Cel ce plăteaşte şi cel ce ia plată să îndatorează unul altuia după tocmeală.

4. De vei tocmi meşter cu plată, ca să facă din materiia ta cevaşi şi nu-l va face lucrul acela întocmai, după cum te-ai tocmit cu el, sau îl va greşi şi nu-l va face cu meşteşug, atunci, de iaste materiia din ceale ce să preface fără stricăciune, pierde osteneala sa, iar de iaste din ceale ce nu să prefac, o ia el şi-ţi plăteaşte preţul ei.

5. De vei tocmi meaşter cu tocmeală, ca lucrul cel făcut de dînsul, de va fi pe placul cutăruia, să fie priimit, atunci de nu-i va fi pe plac, pierde munca şi plăteaşte şi materiia, de nu va fi a sa.

6. De vei tocmi meaşter cu plată să-ţi lucreaze cevaş cu soroc, iar el pînă la soroc nu-l va săvîrşi, eşti slobod să strici tocmeala.

7. De vei tocmi meşter să-ţi lucreze cevaşi din lucrul tău şi lucrînd să va întîmpla să cerce vreo stricăciune din pricina unealtelor sale[1]) sau din nemăestrie, meşterul răspunde, bez numai cînd să va tocmi aminterea.

---

2 *după* capră *ad* a sa G: *om* R || 2—3 bani...vara R: cîte doi bani atît vara, cît şi iarna G || 4 să află R: stau G || 6 leu R: groş G | şi₂ R: iar G || 9 Despre învoială de muncă G || 10—11 Tocmeală...plătim R: Învoială de muncă spunem, cînd, învoindu-ne, dăm atîta simbrie, ca să ne facă ceva G || 12 cevaş *ad* R: *om* G || 13 cu plată *ad* R: *om* G || 14 Tocmeala... întocmai R: Invoiala de muncă să se execute după înţelegere G || 15 Cel... plata R: Invoitorul şi învoitul G || 18—19 îl va greşi şi *ad* R: *om* G || 19—20 de... stricăciune R: dacă materia se prelucrează fără pagubă G || 20 iaste... prefac R: nu se mai prelucrează G || 23 munca R: munca sa G || 25 lucreaze R: facă G || 26 săvîrşi R: face G | strici R: desfaci || 27 lucrînd R: făcînd G || 28 să va... stricăciune R: a suferit lucrul G | unealtelor sale R: instrumentelor prelucrătoare, din întîmplare G || 29 să va tocmi R: s-a convenit G.

---

1) « sale » e un adaos de prisos în textul romînesc, căci nu e vorba doar chiar de uneltele meşterului, ci de « uneltele cu care lucrează » τὰ κατασκευαστήρια ὄργανα, indiferent ale cui sînt aceste unelte.

17. Ὁ κλακκάσης νὰ δίδῃ τὸν κύριον διὰ κάθε μελισσομάναν ἄσπρα τρία.

18. Ὁ κλακκάσης διὰ τὸ κάθε κατζίκι του νὰ δίδῃ τὸν κύριον πρὸς δύο ἄσπρα, τόσον καλοκαῖρι, ὅσον τὸν χειμῶνα.

19. Ὁ κύριος νὰ παίρνῃ ἀπὸ κάθε ποίμνην προβάτων, (ὁποῦ κάθονται ἀπὸ τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἕως τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ γεννοῦν εἰς τὴν μουσίαν του), πρὸς ἓν ἀρνὶ καὶ ἓν γρόσι· ἀπὸ κάθε δὲ μάνδραν τυρὶ ἢ ἄσπρα κατὰ τὴν συμφωνίαν.

Κεφάλαιον ζ-ον

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΜΑΤΩΣ

§

1. Μίσθωμα λέγομεν, ὅταν συμφωνῶντας δίδωμεν μισθὸν τόσον, διὰ νὰ μᾶς κάμουν τίποτε·

Νὰ μᾶς κτίσουν δηλαδή, σκάψουν, ῥάψουν, φέρουν, δουλεύουν, διδάξουν, ἰατρεύσουν καὶ ὅποιον ἁπλῶς ἄλλο ἔργον.

2. Τὸ μίσθωμα νὰ ἐνεργῆται κατὰ τὴν συμφωνίαν.

3. Ὁ μισθωτὴς καὶ ὁ μισθωτὸς ἐνέχονται συναλλήλως κατὰ τὴν συμφωνίαν.

4. Ἂν μισθώσῃς τεχνίτην, νὰ σὲ κατασκευάσῃ ἀπὸ ὕλην σου τίποτε καὶ δὲν κατασκευάσῃ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν συμφωνημένον τρόπον ἀπαράλλακτον ἢ ἀτέχνως τὸ κατασκευάσῃ, τότε, εἰ μὲν ἡ ὕλη χωρὶς βλάβην μεταπλάττεται, χάνει τὸν κόπον του, εἰ δὲ καὶ δὲν μεταπλάττεται, τὴν δέχεται καὶ σὲ πληρώνει τὴν τιμήν της.

5. Ἂν μισθώσῃς τεχνίτην μὲ συμφωνίαν, ὥστε τὸ κατασκευασμένον ἀπ' αὐτὸν νὰ εἶναι δεκτόν, ὅταν ὁ δεῖνα τὸ ἀρέσῃ, τότε ἂν δὲν τὸ ἀρέσῃ, χάνει τὸν κόπον του καὶ πληρώνει καὶ τὴν ὕλην, ἂν δὲν εἶναι ἐδική του.

6. Ἂν μισθώσῃς τεχνίτην νὰ κατασκευάσῃ τίποτε μὲ διορίαν καὶ ἕως τῆς διορίας δὲν τὸ κατασκευάσῃ, ἐλεύθερος εἶσαι νὰ λύσῃς τὴν συμφωνίαν.

7. Ἂν μισθώσῃς τεχνίτην νὰ κατασκευάσῃ τίποτε ἀπὸ πρᾶγμά σου καὶ κατασκευάζοντας πάθῃ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὰ κατασκευαστήρια ὄργανα κατὰ τύχην ἢ ἀτεχνίαν, ὁ τεχνίτης ἀποκρίνεται, ἔξω μόνον ἂν ἀλλέως συμφωνηθῇ.

---

11 δίδομεν g.

§

8. De vei tocmi meaşter să-ţi facă zidire şi, lucrînd, tot lucrul sau parte să va dărăma de cutremur sau va arde sau va cerca altă stricăciune din întîmplătoare şi neapărată pricină, paguba iaste a ta; iar de să va întîmpla să cerce stricăciune din pricina nemăestrii lui, verice pagubă va pricinui stricăciunea aceaia, priveaşte la meşterul şi iaste dator a o răspunde.

9. De vei tocmi ducător de sarcini sau chirigiu cu cal sau cu caru sau corăbier, să mute de la un loc la altul lucrul tău, iar lucrul va cerca stricăciune pe drum, atunci de să va întîmpla aceasta din vicleşugul sau neluarea aminte sau din beţiia lor, sînt datori ei paguba; iar de va fi din întîmplare împotriva luării aminte a lor, paguba priveaşte asupra ta, bez numai cînd să va tocmi aminteri.

10. De vei tocmi slugă cu soroc şi nu te va sluji bine, eşti slobod, ca şi mai nainte de soroc să-l goneşti, dîndu-i ce i să cuvine pe cît te-au slujit; iar de-ţi va face stricăciune, să-i ceri şi paguba.

11. Să strică tocmeala de slujbă, cînd nu se vor păzi ceale tocmite.

Cap 8

PENTRU ÎMPRUMUTARE ŞI DATORIE

§

*1. Împrumutarea iaste tocmeală.

Împrumutător să zice cel ce împrumută;

Dator, cine să împrumutează;

Datorie, ceaia ce iaste neştine dator din împrumutare sau din pagubă.

2. Cine împrumută nevastă cu bărbat fără adeverirea şi a bărbatului său şi a judecăţii, să-şi piarză împrumutarea.

+3. Cine împrumută ig(u)m(e)n cu pecetea mănăstirii şi adeverirea epitropilor sau a arhiereului din partea locului, (de nu va avea epitropi), are pe mănăstire datoare; iar cine împrumută împotriva arătatei forme, are dator pe ig(u)m(e)n, iar nu pe mănăstire.

4. Cine e dator, este îndatorat a-şi plăti datoriia după tocmeală.

---

1 meaşter R: zidar G | facă... lucrînd R: clădească clădire şi clădind G | tot lucrul R: totul G || 2 va cerca altă stricăciune R: suferi altceva G || 3 pricină R: împrejurare G || 3–6 iar de... răspunde R: dacă însă clădirea a suferit din cauza unui defect de clădire, atunci îl priveşte pe constructor; şi orice pagubă a adus suferinţa, constructorul este vinovat de ea G || 7 cai r | carul r || 8 corabieriu r | să mute... altul R: să transporte G | va cerca stricăciune R: a suferit G || 10 lor R: acelora G | ei R: aceia G | de va fi R: dacă G || 11–12 să... aminteri R: s-a convenit contrarul G || 13 vei tocmi R: ai năimit G | va sluji R: slujeşte G || 16 tocmeala de slujbă R: învoiala de muncă G || 19 *şi* 30 tocmeală R: acord, învoiala, convenţie G || 20 împrumută R: dă cu împrumut G || 21 Dator R: Datornic G | să împrumutează R: ia cu împrumut G || 24 împrumută... bărbat R: dă cu împrumut unei femei măritate G || 25 judecăţii R: judecătoriei G || 26 împrumută igm R: dă cu împrumut unui igumen G || 27 va avea R: are G || 28 *după* împrumută *ad* unui igumen G | arătatei R: zisei G.

§

8. Ἂν μισθώσῃς κτίστην νὰ κτίσῃ κτίριον καὶ κτίζοντας, τὸ ὅλον ἢ μέρος κρημνισθῇ ἀπὸ σεισμὸν ἢ καῇ ἢ ἄλλο τι πάθῃ ἀπὸ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν, ἡ ζημία εἰς ἐσὲ ἀναφέρεται· ἂν ὅμως τὸ κτίριον πάθῃ δι'ἐλλάττωμα κτίσεως, τότε εἰς τὸν κτίστην ἀναφέρεται· καὶ ὅ,τι βλάβην τὸ πάθος προξενήσῃ, ὁ κτίστης τὴν ἐνέχεται.

9. Ἂν μισθώσῃς βαστάζον ἢ ἀγωγάτην ἢ ἁμαξᾶν ἢ ναύτην, νὰ μεταφέρουν πρᾶγμά σου καὶ τὸ πρᾶγμα πάθῃ εἰς τὸν δρόμον, τότε, εἰ μὲν τοῦτο τύχῃ ἀπὸ δόλον ἢ ἀμέλειαν ἢ μέθην ἐκείνων, ἐκεῖνοι τὴν βλάβην τὴν ἐνέχονται· εἰ δὲ ἀπὸ τύχην ἐναντίον τῆς προσοχῆς των, ἡ βλάβη εἰς ἐσὲ ἀναφέρεται, ἐκτὸς μόνον ἂν τὸ ἐναντίον συμφωνηθῇ.

10. Ἂν στιχίσῃς δοῦλον μὲ διορίαν καὶ σὲ κακοδουλεύῃ, ἐλεύθερος εἶσαι καὶ πρὸ τῆς διορίας, δίδοντας τὸν ἀνάλογον μισθόν του, νὰ τὸν διώχνῃς.

Εἰ δὲ σὲ βλάψῃ, τὸν ζητεῖς καὶ τὴν βλάβην.

11. Λύεται τὸ μίσθωμα, ὅταν δὲν φυλαχθοῦν τὰ συμφωνημένα.

Κεφάλαιον η-ον

ΠΕΡΙ ΔΑΝΕΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΧΡΕΟΥΣ

§

1. Τὸ δάνεισμα εἶναι συμφωνία.

Δανειστὴς λέγεται, ὅποιος δανείζει.

Χρεώστης, ὅποιος δανείζεται.

Χρέος, τὸ χρεωστούμενον ἀπὸ δάνεισμα ἢ ἀπὸ ζημίαν.

2. Ὅποιος δανείζει γυναῖκα ὕπανδρον χωρὶς βεβαίωσιν καὶ τοῦ ἀνδρός της καὶ τοῦ κριτηρίου, νὰ τὰ χάνῃ.

3. Ὅποιος δανείζει ἡγούμενον μὲ σφραγίδα τοῦ μοναστηρίου καὶ βεβαίωσιν τῶν ἐπιτρόπων ἢ τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, (ἂν ἐπιτρόπους δὲν ἔχῃ), χρεώστην ἔχει τὸ μοναστήριον· ὅποιος δανείζει ἡγούμενον ἐναντίον τοῦ εἰρημένου τύπου, τὸν ἡγούμενον ἔχει χρεώστην καὶ ὄχι τὸ μοναστήριον.

4. Ὅποιος χρεωστεῖ, ἐνέχεται νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος του κατὰ τὴν συμφωνίαν.

---

3 σὲ z.

5. Verice lucru răfuește datoriia sau o împuținează sau îi face îndestulare, drept plată prinde loc.

6. Care datornic să va muta și să va da de împrumutătoriul său platnic la altul, iaste dator a plăti aceluia, cît iaste dator la împrumutătoriul său.

7. Cel cu soroc înprumutat e dator a plăti la soroc.

8. Cel împrumutat fără a pune soroc cînd să-și plătească datoriia, este dator a o plăti, oricînd i să va cere.[1])

*9. Cel cu soroc împrumutat, mai nainte de soroc nu să poate sili.

10. Cînd un dator, la soroc sau după soroc ducîndu-și datoria la împrumutător, și el nu o va priimi, atunci puindu-i peceate, să o dea în păstrare la judecată și de atunci să să socotească, că au plătit.

11. Cînd să va trage la judecată un datornic ce n-au plătit și va cere soroc, atunci de va fi bogat în lucruri, să i să dea soroc de patru luni, dar de va fi sărac și fără a avea mijloc de plată, să i să dea puțin soroc și să să precurmeze judecata în grab.

12. Cînd peste sorocu de patru luni nu va plăti datornicul și împrumutătorii silesc, atunci să să vînză de judecată averea lui și să să plătească.

+13. Cînd, un datornic după sorocul de patru luni mai cerînd și alt soroc, și cei mai mulți din împrumutători îi dau lui acel soroc, atunci biruiaște voia celor mai mulți.

Iar cînd deopotrivă sînt la număr și cei ce dau soroc și cei ce nu-i dau, atunci biruiaște voia părții ce are mai mult capital să ia.

Iar de vor fi și părțile deopotrivă și capetele, atunci pentru iubirea de oameni, biruiaște voia celor ce-i dau soroc.

*14. Verice lucru va dărui sau va da de zestre sau va vinde datornicul spre paguba împrumutătorilor, să dă înapoi.

+15. Cînd un datornic va mufluzi, să să tragă la judecată și, de va dovedi pagubile sale înființate, să afle de la creditorii lui milostivire; iar de nu, să să învinovățească ca un mufluz prefăcut.

16. De va da datornicul, cînd mufluzește, averea sa împrumutătorilor, ca să să izbrănească de datorie, sînt slobozi împrumutătorii să o priimească sau nu.

---

1 Verice... răfuește R: Orice șterge G || 3 muta R: transfera G | și să va da *ad* R: *om* G || 3 platnic *ad* R: *om* G || 4 aceluia R: acestuia G || 5 *și* 8 Cel... împrumutat R: Datornicul cu soroc G || 6—7 Cel... cere R: Datornicul fără termen, cînd s-a cerut, este dator să plătească G || 8 să poate sili R: se silește G || 9 dator R: datornic G: datoriu r | ducîndu-și R: plătindu-și G || 9—10 la... el R: împrumutătorul G || 11 judecată R: judecătorie G || 12 *după* plătit *ad* la termen G: *om* R || 13 va fi R: este G || 14 fără... plată R: fără mijloace de venit G || 16 peste R: după G | *după* luni *ad* și după un al doilea alt soroc atît de mare A(III Despre împrumut § 25) | nu va plăti R: neplătind G | și *om* G || 18, 19 și *om* G || 19 din *om* G | acel soroc *ad* R: *om* G || 22 părții... să ia R: părților capitalului mai mult G || 23 de vor... capetele R: dacă și capitalurile părților egale se întîmplă egale G | atunci R: iarăși G || 24 voia... soroc R: sorocul G || 25 Verice lucru R: Orice G || 27 va mufluzi R: a dat faliment G || 28 înființate R: pipăibile (justificate, ce se pot constata) G | de la creditorii lui *ad* R: om G || 29 învinovățească R: condamne G || 30 împrumutătorilor lui G || 31 ca... datorie R: spre achitare G.

---

1) În G g ordinea paragrafelor 7 și 8 este întoarsă.

5. Ὅ,τι τὸ χρέος ἐξαλείφει ἢ τὸ ὀλιγοστέυει ἢ τὸ ἱκανοποιεῖ, πληρωμῆς ἐπέχει τόπον.

6. Ὅποιος χρεώστης ἀπὸ δανειστήν του εἰς ἄλλον μετατεθῆ, ἐνέχεται νὰ πληρώσῃ τοῦτον τὸ ὅσον χρεωστεῖ τὸν δανειστήν του.

7. Ὁ χωρὶς διορίαν χρεώστης, ὅταν ζητηθῆ, ἐνέχεται νὰ πληρώσῃ.

8. Ὁ με διορίαν χρεώστης εἰς τὴν διορίαν ἐνέχεται νὰ πληρώσῃ.

9. Ὁ μὲ διορίαν χρεώστης πρὸ τῆς διορίας δὲν βιάζεται.

10. Ὅταν, χρεώστης εἰς τὴν διορίαν ἢ μετὰ τὴν διορίαν τὸ χρέος πληρώνοντας, ὁ δανειστὴς δὲν τὸ δεχθῆ, τότε, σφραγίζοντάς το, νὰ τὸ παρακαταθέτῃ εἰς κριτήριον καὶ ἀπὸ τότε νὰ λογίζεται, πῶς ἐπλήρωσεν.

11. Ἂν χρεώστης, εἰς τὴν διορίαν μὴ πληρώνοντας, εἰς κρίσιν ἐγκαλεσθῆ καὶ ζητήσῃ διορίαν, τότε, εἰ μὲν εἶναι πλούσιος εἰς πράγματα, νὰ τὸν δίδεται διορία τετράμηνος· εἰ δὲ εἶναι πτωχὸς καὶ ἄπορος, νὰ τὸν δίδεται ὀλίγη καὶ νὰ κόπτεται ἡ κρίσις ὀγλήγορα.

12. Ἂν χρεώστης μετὰ τὴν τετράμηνον διορίαν μὴ πληρώνοντας, οἱ δανεισταὶ βιάζουν, τότε νὰ πωλῆται ἀπὸ τὴν κρίσιν ἡ περιουσία του καὶ νὰ πληρώνεται.

13. Ὅταν χρεώστης μετὰ τετράμηνον διορίαν ζητῶντας ἄλλην, οἱ περισσότεροι δανεισταὶ τὸν δίδουν, τότ' ἐπικρατεῖ τῶν περισσοτέρων ἡ θέλησις.

Ἂν δὲ ἴσοι τὸν δίδουν καὶ ἴσοι ὄχι, τότ' ἐπικρατεῖ τοῦ περισσοτέρου κεφαλαίου τῶν μερῶν ἡ θέλησις.

Εἰ δὲ καὶ τὰ κεφάλαια τῶν ἴσων μερῶν τύχουν ἴσα, πάλιν ἡ διορία ἐπικρατεῖ διὰ φιλανθρωπίαν.

14. Ὅ,τι χαρίσῃ ἢ προικίσῃ ἢ πωλήσῃ ὁ χρεώστης εἰς ζημίαν τῶν δανειστῶν, ἐπιστρέφεται.

15. Ὅταν χρεώστης χρεωκοπήσῃ, νὰ ἐγκαλῆται εἰς κρίσιν καί, εἰ μὲν ἀποδείξῃ ψηλαφητὰς τὰς ζημίας του, νὰ οἰκτείρεται· εἰ δὲ μή, ὡς οἰκονομικὸς χρεωκόπος νὰ καταδικάζεται.

16. Ἂν χρεώστης χρεωκοπῶντας παραδώσῃ τὴν περιουσίαν του τοὺς δανειστάς του πρὸς ἐξόφλησιν, ἐλεύθερ' εἶναι οἱ δανεισταὶ νὰ τὴν δεχθοῦν ἢ ὄχι.

---

16 δίδηται G | ὀγλίγωρα g || 17 post διορίαν *ad* καὶ μετὰ δευτέραν τόσην διορίαν A (III Περὶ δανειστῶν § 25) || 29 χρεοκοπήσῃ G || 31 χρεοκόπος G || 32 του om g.

17. Cînd împrumutătorii vor priimi spre izbrănirea datorii averea unui dator, de nu să izbrănesc toți pe tocma, să-și izbrănească datoriia după analoghiia capetilor.

18. Cîți împrumutători vor primii pe seama lor averea datornicului spre izbrănire, să socotesc de tot plătiți, oricum să vor izbrăni.

19. Cînd împrumutătorii nu vor priimi teslimatul averii datornicului, rămîn totdeauna buni împrumutători.

*20. Obșteștile și domneștile datorii să protimisesc a să plăti mai întîi decît ceale particulare.

21. Cei cu zălog împrumutători să protimisăsc la plată mai întîi decît cei fără zălog.

*22. Cei cu zălog **înainte** de nuntă împrumutători să protimisesc zestrii.

+*23. Zestrea să protimisește celor cu zălog după nuntă împrumutători.

*24. Zestrea să protimisească decît toată fără zălog datorie.

§

25. Datoriile morților trec la moștenitori.

Cap +9

PENTRU POLIȚE

§

1. Polița iaste un fel de împrumutare de bani sau de preț de bani, împrumutați aici, ca să-i luăm aiurea.

Împrumutătoriul banilor poliții să zice stăpînul poliții; iar cel împrumutat, trăgător de polițe; și platnic acela pe care orînduiaște trăgătoriul să o plătească.

Cartea de poliță numim carte de împrumutare.

2. Vericare din platnici va priimi să plătească polița, să iscălește în cartea de poliță și atunci să socoteaște, că s-au priimit polița.

3. Care din platnici va priimi polița, iaste dator negreșit să o plătească la soroc.

4. Iar de nu o va plăti la soroc, să i se mai dea trei zile, cînd nu iaste om de primejdie.

---

1 izbrănirea datorii R: achitare G || 1—2 unui dator R: falitului G || 2 să izbrănesc R: se achită G | tocma R: deplin G || 2—3 să-și... capetilor R: să fie achitați proporțional cu capitalurile lor G || 4—5 pe... izbrănire R: predarea averii falitului spre achitare G || 5 să vor izbrăni R: au lichidat G || 6 Cînd R Cîți G | datornicului R: falitului G || 8 Obșteștile R: Publicele G || 15 Zestrea... datorie R: Zestrea are precădere față de orice datorie fără zălog G || 16 moștenitori R: moștenitorii lor G || 18 Despre cambie A (III 10) || 21 cel împrumutat R: datornicul G | 22 de polițe *ad* R: *om* G | platnic R: tras G || 24 *și* 25—26 cartea de poliță R: hîrtia de poliță G || 24 carte de împrumutare R: zapisul poliței G || 25 Vericare... priimi R: Care tras va accepta G || 26 s-au... polița R: o acceptă G || 27 din... priimii R: tras a acceptat G || 29 trei R: alte trei G || 29—30 nu... primejdie R: este fără primejdie G.

17. Ὅταν δανεισταὶ δεχθοῦν εἰς ἐξόφλησιν τὴν περιουσίαν τοῦ χρεωκόπου, ἂν ὅλοι ἐπίσης σωστὰ δὲν ἐξοφλίζωνται, νὰ ἐξοφλίζωνται κατ' ἀναλογίαν τῶν κεφαλαίων τους.

18. Ὅσοι δανεισταὶ δεχθοῦν τὴν παράδοσιν τῆς περιουσίας τοῦ χρεωκόπου πρὸς ἐξόφλησιν, νομίζονται διόλου ἐξοφλισμένοι, ὅπως καὶ ἂν ἐξόφλησαν.

19. Ὅσοι δανεισταὶ δὲν δεχθοῦν τὴν παράδοσιν τῆς περιουσίας τοῦ χρεωκόπου, μένουν πάντα καλοὶ δανεισταί.

20. Τὰ δημόσια καὶ αὐθεντικὰ χρέη προτιμοῦνται ἀπὸ τὰ ἰδιωτικὰ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν.

21. Οἱ ἐνεχυρωτοὶ δανεισταὶ προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνενεχύρους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν.

22. Οἱ πρὸ τοῦ γάμου ἐνεχυρωτοὶ δανεισταὶ προτιμοῦνται ἀπὸ τὴν προῖκα.

23. Ἡ προῖξ προτιμεῖται ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν γάμον ἐνεχυρωτοὺς δανειστάς.

24. Ἡ προὶξ προτιμεῖται ἀπὸ κάθε ἀνενέχυρον χρέος.

§

25. Τὰ χρέη τῶν ἀποθαμμένων μεταβαίνουν εἰς τοὺς κληρονόμους τους.

Κεφάλαιον θ-ον

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΖΩΝ

§

1. Ἡ πόλιτζα εἶναι εἶδος δανείσματος ἀσπρῶν ἢ τιμῆς ἀσπρῶν δανεισμένων ἐδῶ, διὰ νὰ τὰ λάβωμεν ἀλλοῦ.

Ὁ μὲν δανειστὴς τῶν ἀσπρῶν τῆς πόλιτζας λέγεται κύριος τῆς πόλιτζας, ὁ δὲ χρεώστης σύρτης καὶ συρόμενος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ σύρτης τὸν διορίζει νὰ τὴν πληρώσῃ.

Πολιτζοχάρτι ὀνομάζομεν τὴν ὁμολογίαν τῆς πόλιτζας.

2. Ὅποιος συρόμενος στέρξει νὰ πληρώσῃ πόλιτζαν, ὑπογράφεται εἰς τὸ πολιτζοχάρτι καὶ τότε λογίζεται, πῶς τὴν ἀποδέχεται.

3. Ὅποιος συρόμενος ἀποδεχθῇ πόλιτζαν, ἐνέχεται ἀπαραιτήτως νὰ τὴν πληρώνῃ εἰς τὴν διορίαν.

4. Ἂν εἰς τὴν διορίαν δὲν τὴν πληρώσῃ, νὰ τὸν δίδωνται καὶ ἄλλαι τρεῖς ἡμέραι, ὅταν εἶναι ἀκίνδυνος.

---

5 ἐξόφλισιν g || 6 ἐξόφλισαν g || 15, 17 προτιμᾶται g || 21 Περὶ καμπίου A (III 10) || 28 στέρξῃ G.

5. Iar cînd şi după sorocul de trei zile nu o va plăti, să să osîndească a o plăti cu dobîndă îndoită.

6. Cînd trăgătoriul va trage poliţă şi platnicul nu o va priimi, atunci să o înfăţişeze într-acea zi la judecată şi să o întoarcă înapoi.

Poliţă înfăţişată la judecată va să zică că nu s-au priimit de către platnic.

7. Cînd o poliţă înfăţişată la judecată să va întoarce înapoi, atunci iaste îndatorat trăgătoriul a o plăti stăpînului ei în dooăzeci şi patru de ceasuri cu dobîndă îndoită.

Cap 10

PENTRU DOBÎNZI

§

1. Dobîndă să zice un atît, ce după tocmeală dă datornicu împrumutătorului său pentru datoriia sa.

+*2. Să nu plătească nimeni pentru alte datorii dobîndă mai mult decît unul la zece într-un an.

Iar pentru datoriile poliţilor ce nu să plătesc la soroc, să plătească dobîndă îndoită.

3. Nimeni să nu plătească dobîndă la dobîndă.

Iar dacă datornicul, mulţumindu-se, va face dobînda capete şi va făgădui pentru toată suma dobîndă, atunci să o plătească, căci aceasta nu mai iaste dobîndă la dobîndă, ci dobîndă la capete.

*4. După ce dobînzile să vor face tot deopotrivă cu capetile, dobîndă să nu să mai plătească.

5. Datornicul cel mort, din zioa morţii sale pînă în zioa ce să va numi moştenitoriul său, să nu dea dobîndă.

*6. Cel ce e dator bani fără dobîndă, însă cu soroc, acela după soroc e dator şi dobîndă.

7. Cel ce e dator fără soroc şi fără dobîndă, acela plăteaşte dobîndă din zioa ce să va dovedi, că i s-au cerut datoriia şi nu au plătit-o.

*8. Cîte datorii hotăraşte judecata, pînă să vor plăti, curge dobînda.

---

3 platnicul R: trasul G | va priimi R: acceptă G || 4 să o..... judecată R: să o protesteze în aceeaşi zi G || 6—7 Poliţă... platnic R: Iar protestarea este o învinovăţire, anume că trasul nu acceptă poliţa G || 8 înfăţişată la judecată R: protestată G || 9 în R: înăuntru a G || 12 Despre dobîndă G || 13 datornicul r || 17 datoriile R: datoria G || 20—22 *om* A (vz. B.C.I.R. p. 58) || 20 mulţumindu-se R: dîndu-şi consimţămîntul G | va face... capete R: a schimbat dobînda în capital G || 20-21 va...suma R: a făgăduit pentru totul G || 22 dobîndă$_1$ *ad* R: *om* G | capete R: capital G || 23 să vor... capetile R: vor egala capitalurile G || 25—26 R: Moştenitorii un an să nu plătească dobîndă pentru datoria celui mort A III *cap. Despre dobîndă* § 5; (vz. B.C.I.R. p. 58 *n.* 3) || 26 dea R: plătească G || 27 însă R: *om* G || 30 i R: *om* G.

5. Ἂν δὲ καὶ μετὰ τὴν τριήμερον διορίαν δὲν τὴν πληρώσῃ, νὰ καταδικάζεται νὰ τὴν πληρώνῃ μὲ διπλοῦν τὸ διάφορον.

6. Ὅταν σύρτης σύρῃ πόλιτζαν καὶ ὁ συρόμενος δὲν τὴν ἀποδέχεται, τότε νὰ καταμαρτυρῆται αὐθημερὸν εἰς κριτήριον καὶ νὰ στρέφεται.

Εἶναι δὲ ἡ καταμαρτύρησις ἐγκάλεσμα, ὅτι δηλαδὴ ὁ συρόμενος δὲν ἀποδέχεται τὴν πόλιτζαν.

7. Ὅταν καταμαρτυρημένη πόλιτζα στραφῇ, τότ' ἐνέχεται ὁ σύρτης νὰ τὴν πληρώσῃ τὸν κύριόν της ἐντὸς ὡρῶν εἰκοσιτεσσάρων μὲ διπλοῦν τὸ διάφορον.

Κεφάλαιον ι-ον

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΟΥ

§

1. Διάφορον λέγεται τὸ κατὰ συμφωνίαν ἕνα τόσον, ὁποῦ δίδει ὁ χρεώστης τὸν δανειστήν του διὰ τὸ χρέος του.

2. Κανένας δι' ἄλλα χρέη νὰ μὴ πληρώνῃ διάφορον πλέον τοῦ ἑνὸς εἰς τὰ δέκα τὸν χρόνον.

Διὰ τὸ χρέος τῶν πολιτζῶν, ὁποῦ δὲν πληρώνονται εἰς τὴν διορίαν, νὰ πληρώνῃ διπλοῦν τὸ διάφορον.

3. Κανένας νὰ μὴ πληρώνῃ τοῦ διαφόρου διάφορον.

Ἂν δὲ ὁ χρεώστης στέργοντας ἀλλάξῃ τὸ διάφορον εἰς κεφάλαιον καὶ εἰς τὸ ὅλον ὑποσχεθῇ διάφορον, τότε νὰ τὸ πληρώνῃ, ὅτι τὸ τέτοιον δὲν εἶναι πλέον διαφόρου, ἀλλὰ κεφαλαίου διάφορον.

4. Ἀφ' οὗ τὰ διάφορα ἰσάσουν τὰ κεφάλαια, διάφορον νὰ μὴ πληρώνεται.

5. Ἀποθαμμένος χρεώστης ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του ἕως τῆς ἡμέρας, ὁποῦ ὀνοματισθῇ κληρονόμος του, νὰ μὴ πληρώνῃ διάφορον.

6. Ὅποιος, χωρὶς διάφορον, μὲ διορίαν ἄσπρα χρεωστεῖ, αὐτὸς μετὰ τὴν διορίαν χρεωστεῖ καὶ διάφορον.

7. Ὅποιος χωρὶς διάφορον καὶ χωρὶς διορίαν χρεωστεῖ, αὐτὸς πληρώνει διάφορον ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὁποῦ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἐζητήθη τὸ χρέος καὶ δὲν τὸ ἐπλήρωσεν.

8. Ὅσα χρέη ἀποφασίζ' ἡ κρίσις, ἕως νὰ πληρωθοῦν, τρέχουν μὲ τὸ διάφορον.

---

2 τὸ διάφορον g: διάφορον G || 19—21 *om* A (III cap. Περὶ διαφόρου, v. B.C.I.R. σ. 58). || 24—25 G: Οἱ κληρονόμοι ἕνα χρόνον νὰ μὴ πληρώνουν διάφορον διὰ τὸ χρέος τοῦ ἀποθαμμένου A || 28 διορίαν Gg: προθεσμίαν z.

9. Care înzestrător făgăduește bani în zestre, cînd la soroc nu-i va da, după soroc e dator dobîndă.

Cap *11

PENTRU ZĂLOJIRE

§

1. Zălojire să zice cea după tocmeală dare a zălogului.

Zălog să zice lucru, ce dă datornicul împrumutătoriului spre încredințarea datorii.

2. Zălog nu să socotește numai pentru datorie, ci și pentru dobîndă și pentru cheltuelile ce să vor face la el.

3. Cîte stăpînim, acelea numai le și zălojim.

Drept aceia de să va zăloji lucrul strein, să să dea stăpînului său.

4. De să va zăloji acelaș zălog în dooă cursuri de vremi la doi împrumutători și unuia din ei să vor da ceale adevărate seneturi ale acelui lucru, iar celuilalt nu, atuncea să să protimisească cel ce va avea seneturile; iar dă nu să vor da seneturile, atuncea să să protimisească cel dintîiu după cursul vremii zălogaș.

5. Cînd să va zăloji tot acelaș zălog, tot într-un cursu de vreame la doi împrumutători, fără a să hotărî cîtă parte unuia și cîtă altuia să zălojaște, atunci acel zălog să socotește întreg zălojit la fiteșcare în parte. Și de nu va fi destul la amîndoi să să plătească, atunci să aibă a să plăti fiteșcăruia după analoghia capetilor lor.

Adecă unul l-au împrumutat zeace mii, cellalt cinci; să ia acel cu zece mii dooă părți și cellalt una. Căci, fiind și cele zeace mii și cele cinci tot împrumutate pe tot zălogul, să cuvine tot deopotrivă pagubă să cerce, pentru că, de vor lua pe jumătate, cele zeace mii cearcă mai multă pagubă și ceale cinci mai puțină.

6. Cînd tot într-o vreame să va zăloji unuia lucrul întreg, iar altuia parte din lucru, atunci împrumutătoriul cu lucrul întreg să protimisește la plată.

7. Cînd tot acelaș zălog să va zăloji la doi împrumutători, hotărît la fieșcare cîte cît, adică parte atît unuia și atît altuia, atunci fieșcăruia din partea lui să plătește.

---

1 cînd R: dacă G || 6 lucrul r | încredințarea R: garanția G || 9 să vor face R: vor curge G || 12 zălog R: lucru G | în dooă cursuri de vremi R: la două date G || 13 ceale adevărate seneturi R: principalele contracte G || 14 va avea R: are G || 16 cursul vremii zălogaș R: dată G || 17 tot într-un cursu de vreame R: la aceeași dată G || 19 în parte *ad* R: *om* G || 19—20 de nu va fi destul R: dacă întreg nu ajunge G || 20 atunci... fiteșcăruia R: să fie plătiți G || 22 Adecă R: Adică, dacă G | l-au R: a G | cellalt R: și altul G || 22—23 acel...mii R: acela G || 23 cellalt R: acesta G | tot R: așijderea G || 24 tot₂ R: așijderea G | pagubă R: și pagubă G | pentru că de altfel G || 25 vor lua R: iau G || 27 tot într-o vreame R: la aceeași dată G || 28 parte din lucru R: o parte G || 30—31 la... adică *ad* R: *om* G.

9. Ὅποιος προικιστὴς ἄσπρα εἰς προῖκα ὑπόσχεται, ἂν εἰς τὴν διορίαν δὲν τὰ δώσῃ, μετὰ τὴν διορίαν χρεωστεῖ διάφορον.

Κεφάλαιον ια-ον

ΠΕΡΙ ΕΝΕΧΥΡΙΑΣΕΩΣ

§

1. Ἐνεχυρίασις λέγεται ἡ κατὰ συμφωνίαν δόσις τοῦ ἐνεχύρου. Ἐνέχυρον λέγεται τὸ πρᾶγμα, ὁποῦ δίδει ὁ χρεώστης τὸν δανειστὴν πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ χρέους.

2. Τὸ ἐνέχυρον δὲν λογίζεται μόνον διὰ τὸ χρέος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ διάφορον καὶ διὰ τὰ ἔξοδα, ὁποῦ τρέξουν εἰς αὐτό.

3. Ὅσα ἐξουσιάζομεν, ἐκεῖνα μόνον καὶ ἐνεχυριάζομεν· ὅθεν·

Ἂν ἐνεχυριασθῇ πρᾶγμα ξένον, νὰ δίδεται τὸν κύριόν του.

4. Ἂν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἰς δύο ἐποχὰς ἐνεχυριασθῇ δύο δανειστὰς καὶ τὸν μὲν δοθοῦν τὰ κύρια συμβόλαια τοῦ πράγματος, τὸν δὲ ὄχι, τότε προτιμᾶται ὅποιος ἔχει τὰ συμβόλαια· εἰ δὲ καὶ δὲν δοθοῦν συμβόλαια, τότε προτιμᾶται ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν πρῶτος.

5. Ἂν τὸ αὐτὸ ἐνέχυρον εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐνεχυριασθῇ δύο δανειστάς, χωρὶς νὰ προσδιορισθῇ πόσον μέρος τὸν ἕνα καὶ πόσον μέρος τὸν ἄλλον ἐνεχυριάζεται, τότε ὅλον ἐνεχυριασμένον εἰς τὸν καθένα λογίζεται. Καὶ ἂν ὅλον δὲν ἀρκῇ νὰ πληρωθοῦν καὶ οἱ δύο, νὰ πληρώνωνται κατ' ἀναλογίαν τῶν κεφαλαίων τους.

Δηλαδή, ἂν ὁ ἕνας ἐδάνεισε δέκα χιλιάδας καὶ ὁ ἄλλος πέντε, νὰ παίρνῃ ἐκεῖνος δύο μέρη καὶ αὐτὸς ἕνα. Ἐπειδὴ ὄντας καὶ αἱ δέκα καὶ αἱ πέντε χιλιάδες ἐπίσης δανεισμέναι εἰς ὅλον τὸ ἐνέχυρον, πρέπει ἐπίσης ἀναλόγως καὶ τὴν βλάβην νὰ δοκιμάσουν, ὅτι ἀλλέως, ἂν λάβουν ἐξ ἡμισείας, αἱ δέκα βλάπτονται περισσότερον καὶ αἱ πέντε ὀλιγώτερον.

6. Ὅταν εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐνεχυριασθῇ τὸν μὲν τὸ πρᾶγμα ὅλον, τὸν δὲ μέρος, τότε ὁ δανειστὴς τοῦ ὅλου προτιμᾶται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν.

7. Ὅταν τὸ αὐτὸ ἐνέχυρον ἐνεχυριασθῇ εἰς δύο δανειστὰς προσδιωρισμένα, μέρος τόσον τὸν ἕνα καὶ τόσον τὸν ἄλλον, τότε ὁ καθεὶς ἀπὸ τὸ μέρος του πληρώνεται.

---

19 ἀρκῇ g: ἀρκεῖ G || 34 του Gg: τοῦτο z.

8. Cînd din lucrul ce e de-a valma, un părtaş va zăloji nehotărît partea sa, atunci împrumutătoriul are zălog partea cea nehotărîtă.

9. Cînd să va da zălogul, verice adaos de aveare să va întîmpla la acesta, şi acel adaos să numără drept zălog.

Adecă de voi zăloji nemişcător lucru şi după aceaia voiu face o clădire pe dînsul, şi clădirea aceaia să socoteaşte zălog.

10. De să va strica din întîmplare lucru zălojit şi să va preface şi, prefăcîndu-se, tot zălog rămîne.

Adecă, de voiu zăloji casă şi va arde şi o voiu preface.

11. Verice prefacere va face datornicul zălogului, totdeauna rămîne zălog nestrămutat.

Adecă dînd zălog un cîmpu, de îl va face la urmă vie, şi altele.

12. Cînd un zălog va cerca zminteală, fiind în mîna împrumutătoriului, atunci, de-i va fi zminteala pricinuită din întîmplare neapărată, paguba iaste a datornicului; iar de să va pricinui din viclenie sau lenevire a împrumutătoriului, paguba iaste a împrumutătoriului.

13. Cu zălogul mişcător nu poate împrumutătoriul să să slujească la trebuinţele sale, de nu să va tocmi cu datornicul, căci aminterea, orice stricăciune va cerca, plăteaşte.

14. Zălogul nemişcător, cînd să va da cu andihrisis), atunci poate împrumutătoriul să-l aibă în trebuinţile sale şi să-l închirieze altora.

15. Împrumutătoriul poate să zălojească şi el zălogul datornicului său la al său împrumutător, în cîtă datorie l-au luat şi el, şi precum îl are; afară numai cînd să va tocmi împotrivă.

16. Cînd un datornic să va muta de la un împrumutător la altul, să mută cu dînsul şi zălogul cu toate dreptăţile sale.

+*17. Zălogul mişcător să să vînză cu ştirea judecăţii, iar cel nemişcător cu ştirea domnii.[1])

---

*Antihrisis să zice, cînd să va da zălogul la împrumutător, ca să-l întrebuinţeze şi să-i ia venitul.

---

1 ce e *ad* R: *om* G | nehotărît R: în indiviziune G || 2 nehotărîtă R: indiviză G || 4 acel... drept R: acela se socoteşte G || 5 Adecă... lucru R: Dacă, de exemplu, voi da nemişcător zălog G | face R: clădi G || 6 aceaia R: *om* G || 7 din întîmplare R: după împrejurare G | lucrul r | lucru zălojit R: zălogul dat G || 8 tot R: totdeauna G || 9 preface R: reclădi G || 10 prefacere R: schimbare G || 12 la urmă *ad* R: *om* G || 13 va cerca... mîna R: a suferit, fiind în stăpînirea G || 14 de-i... neapărată R: dacă suferinţa a provenit dintr-o întîmplătoare împrejurare inevitabilă G || 15 de să va pricinui R: dacă G || 16 lenevire R: neglijenţă G | paguba iaste *ad* R: *om* G || 19 să va tocmi R: a convenit G | căci aminterea R: iar de nu G || 20 va cerca, plăteaşte R: a suferit, o răspunde G || 26 cînd... împotrivă R: dacă s-a covenit contrarul G || 27 muta R: transfera G || 28 cu dînsul *ad* R: *om* G | dreptăţile R: drepturile G || 29 judecăţii R: judecătoriei G || 30 ştirea R: voia G.

---

[1]) Paragraful 17 în A mai cuprindea următoarele: Dacă după termenul de patru luni dat de împrumutător sau de judecată, datornicul n-a plătit, atunci după un al doilea alt termen atît de mare să se vîndă zălogul prin judecată la licitaţie publică şi să se plătească. Vz. B.C.I.R. p. 58 n. 4.

8. Ὅταν ἀπὸ πρᾶγμα κοινὸν συγκοινωνὸς ἐνεχυριάσῃ ἀδιορίστως τὸ μέρος του, τότε ὁ δανειστὴς ἐνέχυρον ἔχει τὸ ἀδιόριστον μέρος.

9. Ὅταν δοθῇ τὸ ἐνέχυρον, ὅ,τι προσθήκη περιουσίας εἰς αὐτὸ συμβῇ, καὶ αὐτὴ λογίζετ' ἐνέχυρον.

Ἄν, λόγου χάριν, δώσω ἀκίνητον ἐνέχυρον καὶ μετέπειτα κτίσω κτίριον εἰς αὐτό, καὶ τὸ κτίριον ἐνέχυρον λογίζεται.

10. Ἂν τὸ διδόμενον ἐνέχυρον φθαρῇ κατὰ περίστασιν καὶ μετασκευασθῇ, τὸ μετασκευασμένον πάντα μένει ἐνέχυρον.

Δηλαδή, ἂν σπῆτι δίδοντας ἐνέχυρον καῇ καὶ τὸ μετακτίσω.

11. Ὅ,τι μετασχηματισμὸν κάμῃ ὁ χρεώστης εἰς τὸ ἐνέχυρον, πάντοτε μένει ἀμετάβλητον ἐνέχυρον.

Ἤγουν, ἂν δίδοντας κάμπον εἰς ἐνέχυρον, τὸν μετασχηματίσῃ εἰς ἀμπέλι καὶ τ.λ.

12. Ὅταν ἐνέχυρον ὄντας εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δανειστοῦ πάθῃ, τότε, εἰ μὲν τὸ πάθος προέλθῃ ἀπὸ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν, ἡ ζημία πρὸς τὸν χρεώστην ἀναφέρεται· εἰ δὲ ἀπὸ δόλον ἢ ἀμέλειαν τοῦ δανειστοῦ, πρὸς τὸν δανειστήν.

13. Τὸ κινητὸν ἐνέχυρον δὲν ἠμπορεῖ ὁ δανειστὴς νὰ τὸ μεταχειρίζεται, ἂν δὲν συμφωνήσῃ μὲ τὸν χρεώστην· εἰ δὲ μή, ὅ,τι βλάβην πάθῃ, τὴν ἀποκρίνεται.

14. Τὸ ἀκίνητον ἐνέχυρον, ὅταν δοθῇ κατ' ἀντίχρησιν *), τότε ἠμπορεῖ ὁ δανειστὴς νὰ τὸ μεταχειρίζεται καὶ νὰ τὸ νοικιάζῃ καὶ ἄλλους.

15. Ὁ δανειστὴς τὸ ἐνέχυρον τοῦ χρεώστου του ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἐνεχυριάζῃ τὸν δανειστήν του εἰς ὅσον χρέος τὸ ἔχει ἐνέχυρον καὶ καθὼς τὸ ἔχει, ἐκτὸς μόνον ἂν τὸ ἐναντίον συμφωνηθῇ.

16. Ὅταν χρεώστης ἀπὸ δανειστὴν εἰς ἄλλον μετατεθῇ, συμμετατίθεται καὶ τὸ ἐνέχυρον μὲ ὅλα τὰ δίκαιά του.

17. Τὸ μὲν κινητὸν ἐνέχυρον νὰ πωλῆται δι' εἰδήσεως κριτηρίου, τὸ δὲ ἀκίνητον δι' ἀδείας τῆς αὐθεντείας [1]).

---

*) Ἀντίχρησις λέγεται, ὅταν δοθῇ τὸ ἐνέχυρον τὸν δανειστὴν νὰ τὸ μεταχειρίζηται καὶ νὰ λαμβάνῃ τὸ εἰσόδημά του.

---

5 δόσω G|| 33 μεταχειρίζηται G: μεταχειρίζεται g.

---

[1]) In A, § 17 continebat etiam: Ἂν μετὰ τὴν ἀπὸ τὸν δανειστὴν ἢ ἀπὸ τὴν κρίσιν τετράμηνον διορίαν ὁ χρεώστης δὲν πληρώσῃ, τότε μετὰ δευτέραν ἄλλην τόσην διορίαν νὰ πουλῆται διὰ τῆς κρίσεως τὸ ἐνέχυρον εἰς τὸν δημόσιον ὑπερθεματισμόν, νὰ πληρώνεται. Βλ. B. C.I.R., σ. 58 σημ. 4.

+18. Cînd împrumutătoriului nu i să plăteaşte deplin datoriia din zălogul ce are, şi alţi împrumutători fără zălog nu mai sînt, atunci lipsa să să împlinească din ceilaltă aveare a datornicului; iar de vor fi şi alţi împrumutători, să între şi el cu acea lipsă dinpreună cu aceaia şi să să plătească ca unui de rînd împrumutător. [1])

Cap +12

PENTRU CHEZĂŞIE

§

1. Chezăşiia iaste tocmeală şi faptă a chezaşului.

Chezaş să zice cine către altul, pentru datoriia sau obrazul [2]) altuia, făgăduiaşte încredinţare.

Chezăşuit să zice acela pentru care chezaşul dă chezăşie.

2. Cel ce va priimi odată chezaş, nu poate să mai ceară pe altul în locul aceluia.

3. Chezaşul cînd nu va zice curat pe cît să pune chezaş, să socoteaşte că-şi dă chezăşiia pe oricît e dator chezăşuitul; iar cînd va zice curat pe cît să chezăşueşte, atunci numai pe atîta iaste chezaş.

4. Cine să chezăşueşte pentru datorie, de nu va plăti datornicul după sorocul ce să va pune de către judecată, însuşi el să o plătească şi apoi să o ceară de la acela.

5. Cînd datornicul să va muta de la un împrumutător la altul, să mută şi chezaşul cu dînsul.

*6. De să vor chezăşui mulţi pentru aceaiaşi datorie, iaste dator fieşcare dintr-înşii pe toată datoriia şi împrumutătoriul sileşte pe care va vrea.

*7. De să va tocmi chezăşuitul datornic cu împrumutătoriul să schimbe datoriia cea dintîiu, adăogîndu-o sau scăzîndu-o sau schimbîndu-i numele, atunci chezaşul lui, de nu să va chezăşui şi la schimbare, iaste slobod de chezăşie.

8. Chezăşiia ce să face pentru datorie, trece şi la moştenitori.

§

+9. Cine să va pune chezaş pe om şi nu-l va înfăţişa, cînd să va cere, să osîndeaşte a plăti, cîtă datorie este acel om dator, afară numai cînd va cere un soroc de mijloc, ca să-l aducă.

1—2 Cînd... are R: Cînd împrumutătoriul din zălogul lui nu este plătit deplin G || 3—5 iar de... împrumutător R: cînd totuşi sînt, atunci împrumutătorul cu zălog, ca un împrumutător de rînd şi el, să fie achitat împreună cu aceia, în ce priveşte lipsa lui G || 8 şi faptă a R: şi se numeşte fapta G || 10 încredinţare R: garanţie G || 14 va zice curat R: a zis expres G | chezaş R: chezaş pentru cel chezăşuit G || 15 e R; se află G | va zice curat R: a făgăduit expres G || 15—16 pe cît... atunci *ad* R: *om* G || 16 numai pe atîta R: pe ce a spus expres G || 17 va plăti R: a plătit-o G || 18 ce să va pune de către R: de la G || 20 muta R: transfera G || 21 cu dînsul R: lui G || 23 pe... datoriia R: de asemenea pe totul G | va vrea R: vrea G || 24 să va tocmi R: a convenit G || 27 ce să face *ad* R: *om* G | moştenitori R: moştenitor G || 28 să va R: se G | pă om R: pentru o persoană G | să va cere R: persoana a fost cerută G || 29 a plăti, cîtă R: orice G | acel om R: persoana G || 30 de mijloc R: moderat G.

---

[1]) Iar cînd sînt şi alţi împrumutători, atunci zălogaşul să fie achitat numai cu zălogul· A (III 12 § 25; v. B.C.I.R. p 59 n. 1).

[2]) Persoana.

18. Ὅταν ὁ δανειστὴς ἀπὸ τὸ ἐνέχυρον του δὲν ἀποπληρώνεται καὶ ἄλλοι ἀνενέχυροι δανεισταὶ δὲν εἶναι, τότε ἡ ἐπίλοιπος τοῦ χρεώστου περιουσία ν' ἀποπληρώνη τὴν ἔλλειψιν· ὅταν ὅμως εἶναι, τότε ὁ ἐνεχυρωτὸς δανειστὴς ὡς ἕνας καὶ αὐτὸς δανειστὴς ἁπλὸς νὰ συνεξοφλῆται μ' ἐκείνους τὴν ἔλλειψίν του [1]).

Κεφάλαιον ιβ-ον

ΠΕΡΙ ΕΓΓΥΗΣΕΩΣ

§

1. Ἡ ἐγγύησις εἶναι συμφωνία καὶ λέγεται τοῦ ἐγγυητοῦ τὸ ἔργον.

Ἐγγυητὴς λέγεται ὅποιος εἰς ἄλλον δι' ἄλλου χρέος ἢ πρόσωπον ὑπόσχεται ἀσφάλειαν.

Ἐγγυημένος λέγεται ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἐγγυητὴς ἐγγυεῖται.

2. Ὅποιος ἅπαξ δεχθῇ ἐγγυητήν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ ἄλλον ἀντ' ἐκείνου.

3. Ὁ ἐγγυητὴς ὅταν δὲν εἰπῇ ῥητῶς εἰς πόσον ἐγγυεῖται τὸν ἐγγυημένον, λογίζεται, πῶς ἐγγυεῖται, εἰς ὅσον ὁ ἐγγυημένος εὑρίσκεται ἔνοχος. Ὅταν δὲ ῥητῶς ὑποσχεθῇ, εἰς τὸ ῥητὸν ἐγγυεῖται.

4. Ὅποιος ἐγγυεῖται χρέος, ἂν ὁ χρεώστης μετὰ τὴν ἀπὸ τὴν κρίσιν διορίαν δὲν τὸ πληρώσῃ, αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ τὸ πληρώνῃ καὶ ὕστερον ἂς τὸ ζητῇ ἀπὸ ἐκεῖνον.

5. Ὅταν ὁ χρεώστης ἀπὸ τὸν δανειστὴν εἰς ἄλλον μετατεθῇ, συμμετατίθεται καὶ ὁ ἐγγυητής του.

6. Ἂν πολλοὶ ἐγγυηθοῦν τὸ αὐτὸ χρέος, ὁ καθένας τους ἐπίσης εἰς ὅλον ἐνέχεται· καὶ ὁ δανειστής, ὅποιον θέλει, βιάζει.

7. Ἂν ὁ ἐγγυημένος χρεώστης μὲ τὸν δανειστὴν συμφωνήσῃ ν' ἀλλάξῃ τὸ πρῶτον χρέος, προσθέτοντάς το ἢ ἀφαιρῶντάς το ἢ μετονομάζοντάς το, τότε ὁ ἐγγυητής του, ἂν δὲν ἐγγυηθῇ καὶ τὴν ἀλλαγήν, ἐλεύθερος εἶναι τῆς ἐγγυήσεως.

8. Ἡ διὰ χρέος ἐγγύησις μεταβαίνει καὶ εἰς τὸν κληρονόμον.

§

9. Ὅποιος ἐγγυᾶται πρόσωπον, ὅταν τὸ πρόσωπον ζητηθῇ καὶ δὲν τὸ παραστήσῃ, καταδικάζεται εἰς ὅ,τι χρέος τὸ πρόσωπον ἐνέχεται, ἔξω μόνον ἂν ζητήσῃ μετρίαν διορίαν, διὰ νὰ τὸ φέρῃ.

---

4 αὐτὸς δανειστὴς ἁπλὸς G : αὐτὸς ἁπλὸς δανειστὴς g: αὐτὸς ἁπλοῦς δανειστής z || 11, 14, 15, 16, 17 ἐγγυᾶται g; v. et vers. 29 || 25 προσθέττωντας G || 31 ἂν Gg: ἐὰν z.

---

[1]) Ὅταν δὲ καὶ ἄλλοι δανεισταὶ ἦναι, τότε ὁ ἐνεχυρωτὸς νὰ ἐξοφλῆται μὲ τὸ ἐνέχυρον μόνον A (III 12 § 25); βλ. B.C.I.R. σ. 59 σημ. 1.

Cap 13

PENTRU OBŞTIRE SAU DE-A VALMA

§

1. Zicem obştire sau de-a valma tocmeala aceia, după care doi sau mai mulţi stăpîni, (ce să cheamă împreună părtaşi sau dăvălmaşi), stăpînesc un lucru de obşte.

2. Cîţi părtaşi stapînescu lucru de-a valma, au deopotrivă de-a valma şi dreptăţile lor.

3. Verice căştig va veni din lucru de-a valma, să împărţeaşte de-a valma.

4. Verice cheltuială să va face la lucru de-a valma, să împarte de-a valma.

5. Care din părtaşi iaste purtător de grijă pe lucru de-a valma, dator iaste să ia aminte de dînsul ca şi de al său; iar de nu, iaste dator de vericîtă pagubă să va pricinui din vicleşug, din lenevire i din greşala lui. Şi de obşte:

6. Fieştecare părtaş, cîtă pagubă să va pricinui [1]) la lucru de obşte, e dator să o plătească.

7. Nici unul din părtaşi nu poate să facă vreo prefacere fără învoirea tuturor; iar de va face, e dator paguba ce să va pricinui dintr-acea prefacere.

8. Fieştecare părtaş slobod iaste să oprească din prefacere pe tovarăşul său.

9. Cînd părtaşii vor vedea sau vor afla de acea prefacere a tovarăşului lor şi nu-l vor opri, nu pot jălui pentru dînsul, de să va întîmpla pagubă din pricina prefacerii; căci văzînd prefacerea sau aflînd şi neoprindu-o, să veade că au priimit-o.

10. Toţi părtaşii sînt datori să împarţă lucrul cel de-a valma, cînd unul va vrea, şi de s-au tocmit mai nainte să nu să împarţă niciodată.

11. Cînd la împărţeala celui de-a valma lucru este neapărată trebuinţă a fi supusă o parte la cealelalte spre robire (pentru drum sau pentru apă sau pentru alt cevaşi asemenea), atunci judecătorii sau împărţitorii să supue la robire orice parte vor găsi cu cale, şi pentru robire să despăgubească pe stăpînul părţii aceaia cu bani sau cu loc mai mult sau cum într-alt chip vor socoti.

12. De nu să va putea împărţi lucrul de-a valma în părţi deopotrivă, împărţitorii să potrivească partea ce nu să potriveaşte, cu bani sau cu altcevaşi.

---

2 Despre comunitate G || 3 tocmeala R: învoiala G || 5 de obşte R: în devălmăşie G || 6, 9 şi 13 lucrul r || 6 lucru de-a valma R: o devălmăşie G || 7 şi dreptăţile R: drepturile G || 12, 13 să va pricinui R: a pricinuit G || 10, 14, 16 datoriu r || 15 Nici un părtaş G | prefacere R: înnoire G || 16 va face R: nu G | paguba... prefacere R: pagubele din cauza înnoirii G || 17—18 din...său R: înnoirea tovarăşului său G || 19—20 vor vedea...dînsul R: văzînd înnoirea sau aflînd-o, nu o opresc, nu pot învinovăţi pe înnoitor G || 22 priimit-o R: aprobat-o G || 23 cel de-a valma R: în indiviziune G || 24 şi de R: deşi G | să nu să R: să nu-l G || 26 pentru R: precum de ex. pentru G || 28 vor găsi R: judecă G || 29 aceaia *ad* R: *om* G | cum...socoti R: altcumva G || 30 deopotrivă R: de o valoare egală G || 31 potrivească R: egaleze | ce nu să potriveaşte R: inegală G.

---

[1]) După textul grecesc, orice părtaş va aduce vreo pagubă comunităţii, e răspunzător de ea. După textul romînesc însă, în general orice pagubă suferă devălmăşia, fiecare partaş e răspunzător.

Κεφάλαιον ιγ-ον

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΟΥ

§

1. Κοινὸν λέγομεν τὴν συμφωνίαν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν δύο ἢ πολλοὶ κύριοι, (οἱ ὁποῖοι συγκοινωνοὶ ὀνομάζονται), ἐξουσιάζουν ἓν πρᾶγμα κοινῶς.

2. Ὅσοι συγκοινωνοὶ κοινὸν ἐξουσιάζουν, κοινὰ ἐπίσης ἔχουν τὰ δίκαιά τους.

3. Ὅ,τι κέρδος ἀπὸ τὸ κοινὸν προέλθῃ, κοινῶς μειράζεται.

4. Ὅ,τι ἔξοδον εἰς τὸν κοινὸν γένῃ, κοινῶς μειράζεται.

5. Ὅποιος τῶν συγκοινωνῶν τὸ κοινὸν ἐπιστατεῖ, χρεωστεῖ νὰ τὸ προσέχῃ, καθὼς τὸ ἴδιον· εἰ δὲ μὴ ἐνέχεται τὴν ὅσην ζημίαν ἀπὸ δόλον ἢ ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ λάθος του προξενήσῃ. Καὶ ἁπλῶς·

6. Ὁ κάθε συγκοινωνὸς ἐνέχεται τὴν ὅσην ζημίαν εἰς τὸ κοινὸν προξενήσῃ.

7. Κανένας συγκοινωνὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ καινοτομίαν χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν ὅλων· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται τὰς διὰ τὴν καινοτομίαν ζημίας.

8. Κάθε συγκοινωνὸς ἐλεύθερος εἶναι νὰ ἐμποδίζῃ τὴν καινοτομίαν τοῦ συντρόφου του.

9. Ὅταν οἱ συγκοινωνοὶ τὴν καινοτομίαν βλέποντάς την ἢ μανθάνοντάς την, δὲν τὴν ἐμποδίζουν, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐγκαλοῦν τὸν καινοτόμον, ἂν διὰ τὴν καινοτομίαν προξενηθῇ ζημία, ἐπειδὴ βλέποντας ἢ μανθάνοντας τὴν καινοτομίαν καὶ μὴν ἐμποδίζοντάς την, φαίνεται, ὅτι τὴν ἔστερξαν.

10. Ὅλοι οἱ συγκοινωνοὶ χρεωστοῦν τὸ κοινὸν πρᾶγμα νὰ τὸ μειράζουν, ὅταν ὁ ἕνας θελήσῃ, καὶ ἂν προεσυμφώνησαν, ποτὲ νὰ μὴ τὸ μειράσουν.

11. Ὅταν εἰς μειρασμὸν κοινοῦ ἀνάγκη νὰ δουλωθῇ μέρος εἰς δουλείαν τῶν ἄλλων, (καθὼς λ.χ. πρὸς δρόμον ἢ πρὸς νερὸν ἢ ἄλλο παρόμοιον), τότε οἱ κριταὶ ἢ οἱ μειρασταὶ νὰ ὑποδουλώνουν τὸ ὅποιον μέρος κρίνουν εὔλογον καὶ ἀντὶ τῆς δουλείας νὰ ἀνταμείβουν τὸν κύριον τοῦ μέρους μὲ ἄσπρα ἢ μὲ περισσότερον τόπον ἢ ὅπως ἀλλέως.

12. Ἂν τὸ κοινὸν πρᾶγμα δὲν ἠμπορῇ νὰ μειρασθῇ εἰς ἰσότιμα μέρη, οἱ μειρασταὶ νὰ ἐξισάζουν τὸ ἄνισον μὲ ἄσπρα ἢ μὲ ἄλλο τι.

13. Cînd lucru de-a valma nu să poate împărți, (cum un pod de-a valma) sau cînd pricinuiaște pagubă, de să va împărți, atunci sau să să dea unuia cu preț hotărît pe anu cîte atît sau să să strige la mezat pe tot anul și prețul să să împarță.

Cap 14

PENTRU TOVĂRĂȘIE

§

1. Tovărășiia iaste un fel de obștire și să zice, cînd doi inși sau mai mulți tocmindu-se, vor pune toți cîte atît, cu care să neguțătoresc împreună avînd de obște și cîștigul și paguba.

2. Tovărășiia să poate tocmi:

a) Cu soroc sau fără soroc;

b) Cu punere de capital deopotrivă sau nu deopotrivă;

c) Cu punere unii de lucruri și alții de fapte, cînd adică unii pun bani sau altcevași, iar alții osteneală, credință [1]) și altele;

d) Cu deopotrivă puteare a tovarășilor sau nu deopotrivă, precum cînd tovarășii toți să însarcină deopotrivă să otcîrmuiască lucrul cel de obște, sau cînd aleg să fie numai unul otcîrmuitor și pe acela îl însărcinează;

e) Cu voe de a lua din căștig sau fără voe; cum cînd să dă voe tovarășilor cît să aibă a lua fieșcine pe anu din căștigul lucrului de tovărășie pentru ale lor trebuințe și cît nu; sau cînd nicidecum nu li să dă, și altele.

3. Toți tovarășii, sau mai mari capete de vor pune, sau mai mici, sau numai osteneala, tot aceale dreptăți au la tovărășie; sau cum să vor tocmi.

4. Tovarășul unei tovărășii slobod e să să facă tovarăș și altiia, de nu să va tocmi anume împotrivă.

5. Cînd un tovarăș bez tovarășii săi să va întovărăși și cu alții, aceia nu să socotesc tovarăși cu tovarășii săi.

---

1 lucrul r | cum R: precum de ex. G || 3 hotărît *ad* R: *om* G | pe tot anul R: anual G || 6 Despre societate G | tovăroșie r *passim* || 7 feliu r || 8 tocmindu-se R: învoindu-se G | vor pune toți cîte R: depun fiecare un ce G | cu care R: și-l G || 9 de obște și R: comun G || 12 deopotrivă sau nu deopotrivă R: egală sau inegală G || 13 unii R: a unora G | alții R: a altora G | cînd adică R: Precum de ex., cînd asociații G || 14 *după* osteneală *ad* sau G: *om* R || 15 altele R: așa mai departe G || 16 deopotrivă puteare R: egalitate de drepturi și atribuții G | nu deopotrivă R: inegalitate de drepturi și atribuții G | precum R: precum de ex. G || 17 tovaroșii r *passim* | otcîrmuiască R || 18 să fie numai R: pe G | ocîrmuitoriu r || 21 să aibă... tovărășie R: să ia pe an din cîștigurile obștei G || 22 nicidecum R : cu desăvîrșire G || 24 capete R: capitaluri G | vor pune R: depun G || 25 dreptăți R: drepturi G || 25 —26 să vor tocmi R: s-a convenit G || 27—28 să va...împotrivă R: s-a convenit expres contrarul G || 29 și *ad* R: *om* G | aceia R: ceilalți G || 30 tovarăși R: și tovarăși G.

---

[1]) Grecism: credit.

13. Ὅταν τὸ κοινὸν εἶναι ἀδιαίρετον, (καθὼς λ.χ. τὸ κοινὸν γεφύρι), ἢ ὅταν διαιρούμενον προξενῇ ζημίαν, τότε ἢ νὰ παραδίδεται εἰς ἕνα μὲ τιμὴν χρονικὴν τόσην ἢ χρονικῶς νὰ ὑπερθεματίζεται καὶ ἡ τιμὴ νὰ μειράζεται.

Κεφάλαιον ιδ-ον

ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ

§

1. Ἡ συντροφία εἶναι εἶδος κοινοῦ καὶ λέγεται, ὅταν δύο ἢ πολλοὶ συμφωνῶντας, συγκαταβάλλουν ὁ καθεὶς ἕνα τι τόσον καὶ τὸ συμπραγματεύονται, κοινὸν ἔχοντας τὸ κέρδος καὶ τὴν ζημίαν.

2. Ἡ συντροφία ἐνδέχεται νὰ συμφωνῆται·

α) Μὲ διορίαν ἢ χωρὶς διορίαν·

β) Μὲ ἴσην καταβολὴν κεφαλαίου ἢ ἄνισον·

γ) Μὲ καταβολὴν τῶν μὲν εἰς πράγματα, τῶν δὲ εἰς πράξεις·

Καθὼς λ.χ., ὅταν οἱ σύντροφοι, οἱ μὲν καταβάλλουν ἄσπρα ἢ ἄλλο τι, οἱ δὲ κόπον ἢ πίστιν καὶ ἑξῆς.

δ) Μὲ ἰσοτιμίαν τῶν συντρόφων ἢ ἀνισοτιμίαν·

Καθὼς λ.χ., ὅταν οἱ σύντροφοι ὅλοι ἐπίσης ἐπιφορτίζωνται νὰ κυβερνοῦν τὸ κοινόν, ἢ ὅταν χειροτονοῦν ἕνα κυβερνήτην κ' ἐκεῖνον τὸν ἐπιφορτίζουν.

ε) Μὲ ἄδειαν παρσιμάτων τοῦ κέρδους ἢ χωρὶς ἄδειαν·

Καθὼς ὅταν δίδεται ἄδεια τοὺς συντρόφους, πόσα νὰ παίρνουν κατ' ἔτος ἀπὸ τὰ κέρδη τοῦ κοινοῦ πρὸς τὰς ἰδίας χρείας καὶ πόσα ὄχι· ἢ ὅταν τελείως δὲν δίδεται κ.τ.λ.

3. Ὅλ' οἱ σύντροφοι κἄν τε μεγαλήτερα καταβάλλουν κεφάλαια, κἄν τε μικρότερα, κἄν τε κόπον μόνον, τὰ αὐτὰ δίκαια ἔχουν εἰς τὴν συντροφίαν ἢ ὅπως συμφωνηθῇ.

4. Ὁ σύντροφος μιᾶς συντροφίας ἐλεύθερος εἶναι νὰ γένῃ σύντροφος καὶ ἄλλης, ἂν δὲν συμφωνηθῇ ῥητῶς τὸ ἐναντίον.

5. Ὅταν σύντροφος ἐκτὸς τῶν συντρόφων του συντροφεύσῃ μὲ ἄλλους, οἱ ἄλλοι δὲν λογίζονται καὶ σύντροφοι τῶν συντρόφων του.

---

14 οἱ σύντροφοι Gz: om g || 19 τὸ *bis scribit* G || 20 κι' ἐκεῖνον z.

§

6. După ce să va tocmi tovărășiia odată, sînt datori toții tovarășii să păzească tocmeala negreșit, că de nu, să osîndescu cu a plăti paguba ce să va pricinui din călcare.

7. La tovărășii, cîte pedeapse să orînduesc de tovărăși asupra călcătorilor, viclenilor și nestrăduitorilor tovarăși, să să păzească.

8. Nici unul din tovarăși, fără priimire de obște a tovarășii, nu poate să prefacă cevași în tovărășie; iar prefăcînd, e dator paguba.

9. Fieștecare tovarăș volnic iaste să oprească orice prefacere a tovarășului său.

10. De va vedea tovarășul prefacerea tovarășului său sau știind-o, nu o va opri și dintr-această pricină să va pricinui pagubă, nu poate să ceară paguba de la dînsul, pentru că să socotește că au priimit prefacerea.

11. Care din tovarăși va vătăma cinstea sau credința [1]) tovărășii, e dator paguba ce dintr-aceia să pricinuiaște.

12. Care tovarăș va ascunde lucrul sau banii ai tovărășii sau furiș să va sluji cu ei spre al său căștig, să socotește fur și e dator ceale ascunse, dobînda banilor și paguba ce dintr-acestea s-au pricinuit.

13. Verice pagubă va pricinui tovarășul sau însuși sau prin altul din greșala sa, să îndatorează a o plăti; încă nici răsplătire i să socotește, de va aduce dintr-altă parte vreun folos nenădăjduit, pentru că e dator și pagubă să nu aducă și să folosească.

14. Tovarășul de va orîndui pe un mai mic tovarăș al său sau pe altu oblăduitor părții lui sau obștii și orînduitul va pricinui pagubă, însuși el e dator paguba.

15. Nici un tovarăș nu iaste dator, avînd sau otcărmuind el lucru de tovărășie, de să va strica sau să va pierde acel lucru de întîmplătoare și neapărată pricină, cu toată a lui prin putință pază și luare aminte.

Adecă de să va fura, lucrul sau să va arde sau să va îneca și altele.

---

1 După... odată R: Odată ce s-a încheiat contractul de societate G|| 2 tocmeala R: contractul G | că R: iar G | a plăti R: la G || 2—3 ce... călcare R: cea din cauza călcării G|| 4 orînduesc R: hotărăsc împreună G|| 5 viclenilor și nestrăduitorilor R: sau viclenilor sau neglijenților G|| 6 fără... obște R: fără obștesc consimțămînt G|| 7 prefacă R: înnoiască G | prefăcînd R: de nu G | paguba R: pagubele G || 8 volnic R: stăpîn G | prefacere R: înnoire G || 11 va opri R: oprește G | dintr-această pricină R: din cauza ei G|| 12 paguba de la dînsul R: pagubele de la tovarășul înnoitor G|| 12—13 au... prefacerea R: a aprobat-o G|| 14 sau R: și G|| 14—15 e... pricinuiaște R: e vinovat de paguba ei din acea vătămare G|| 16 va ascunde R: și-a însușit G | lucrul sau banii R: un lucru sau bani G || 17 ascunse R: însușite G; v. p. 70 r. 30 || 18 ce R: *om* G | s-au pricinuit R: *om* G || 19 sau însuși sau prin altul R: direct sau indirect G|| 20 să...plăti R: e vinovat de ea G | răsplătire R: recompenză G || 23 mai mic tovarăș R: subasociat G | oblăduitor R: oblăduitoriu r: administrator G|| 26 otcărmuind el R: ocîrmuind el r; administrînd G|| 27 acel lucru R: acesta G|| 27—28 și neapărată pricină R: inevitabilă împrejurare G|| 28 cu... aminte R: împotriva oricărei atenţiuni și paze posibile G|| 29 fura R: jefui G.

---

[1]) Vz. p. 66 n. 1.

§

6. Ἀφ' οὗ ἅπαξ ἡ συντροφία συμφωνηθῇ, ἐνέχονται ὅλοι οἱ σύντροφοι νὰ φυλάξουν τὴν συμφωνίαν ἀπαραίτητα· εἰ δὲ μή, καταδικάζονται εἰς τὴν ζημίαν τὴν διὰ τὴν παράβασιν.

7. Εἰς τὰς συντροφίας, ὅσαι ποιναὶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους κατὰ τῶν παραβάτων ἢ δολίων ἢ ἀμελῶν συντρόφων συνδιορίζονται, νὰ φυλάττωνται.

8. Κανένας σύντροφος χωρὶς κοινὴν συγκατάθεσιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ καινοτομήση τίποτε εἰς τὴν συντροφίαν· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται τὰς ζημίας.

9. Κάθε καινοτομίαν τοῦ συντρόφου κύριος εἶναι ὁ κάθε σύντροφος νὰ τὴν ἐμποδίζη.

10. Ἂν σύντροφος τὴν καινοτομίαν τοῦ συντρόφου του βλέποντάς την ἢ ἠξεύροντάς την, δὲν τὴν ἐμποδίζη καὶ προξενηθῇ ζημία δι'αὐτήν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ ζημίας ἀπὸ τὸν καινοτόμον σύντροφον, ὅτι λογίζεται, πῶς τὴν ἔστερξεν.

11. Ὅποιος σύντροφος βλάψη τὴν τιμὴν καὶ πίστιν τῆς συντροφίας ἐνέχεται τὴν ἀπὸ τὴν βλάβην ζημίαν της.

12. Ὅποιος σύντροφος πρᾶγμα ἢ ἄσπρα τῆς συντροφίας σφετερίση ἢ κρυφίως πρὸς ἴδιον κέρδος τὰ μεταχειρισθῇ, κλέπτης λογίζεται καὶ ἐνέχεται τὰ σφετερισμένα, τὰ διάφορα τῶν ἀσπρῶν καὶ τὴν ἀπὸ τούτων ζημίαν.

13. Ὅ,τι ζημίαν προξενήση ὁ σύντροφος ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀπὸ σφάλμα του, τὴν ἐνέχεται· οὐδὲ ἀνταμοιβὴ τὸν λογίζεται, ἂν ἀπ'ἄλλοῦ προξενήση κανὲν' ἀνέλπιστον ὄφελος, ἐπειδὴ χρεωστεῖ καὶ νὰ μὴ ζημιώση καὶ νὰ ὠφελήση.

14. Ἂν ὁ σύντροφος τὸν ὑποσύντροφόν του ἢ ἄλλον διορίση κυβερνήτην τοῦ μέρους του ἢ τοῦ κοινοῦ καὶ ὁ διωρισμένος προξενήση ζημίαν, αὐτὸς τὴν ἐνέχεται.

15. Κανένας σύντροφος δὲν ἐνέχεται, ἂν ἔχοντας ἢ κυβερνῶντας πρᾶγμα τῆς συντροφίας, βλαφθῇ τοῦτο ἢ χαθῇ ἀπὸ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν ἐναντίον κάθε δυνατῆς προσοχῆς καὶ διαφυλάξεως.

Ἂν δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα ληστευθῇ ἢ καῇ ἢ πνιγῇ καὶ τ.λ.

---

8 καινοτομίση G || 13 ἐμποδίζει G || 24 μὴ *om* z || 25 ὀφελήση G || 27 διορισμένος G.

§

16. Cît căştig aduce tovărăşiia, să împarte la toţi tovarăşii după analoghiia capetilor părţii lor sau cum să vor tocmi, şi cîtă pagubă să va întîmpla să cerce, iarăşi toţi sînt datori a o răspunde cu analoghie sau cum să vor tocmi.

17. Cîtă datorie face tovarăşul pentru tovărăşie, tovărăşiia iaste datoare.

18. Cîte cheltueli trebuincioase şi cuviincioase va face tovarăşul pentru tovărăşie, tovărăşiia iaste datoare.

19. Fieştecare tovarăş iaste slobod să rădice din cîştigul obştii tovărăşii, atît cît face analoghiia capitalului părţii sale, afară numai de să vor tocmi împotrivă.

20. Nici un tovarăş nu poate să-şi tragă capitalul părţii sale din tovărăşie, fără numai la desfacere a tovărăşii.

21. Tovărăşiia tovarăşului nu trece la moştenitoriu ; adecă nici tovarăşii nu sînt datori să priimească de tovarăş pe moştenitor, de va vrea, nici el e dator să fie tovarăş, de vor vrea ei. Însă:

a) Cîtă pagubă s-au întîmplat la tovărăşie pînă la sfîrşitul vieţii mortului sau care, vieţuind el, au pricinuit-o, iaste datoriu şi moştenitoriu, cum şi toate celelalte cheltueli şi datorii ale tovărăşii cu analoghie;

b) Orice căştig au adus tovărăşiia pînă la sfîrşitul vieţii mortului, ia şi el parte cu analoghie;

c) Ia şi partea capetilor.

§

*22. Să strică tovărăşiia:

Cînd vor priimi toţi tovarăşii;

Cînd să va împlini sorocul, (de iaste cu soroc);

Cînd va lua sfîrşit felul neguţătorii sau lucrul pentru care s-au întovărăşit;

Cînd se va pierde marfa de neguţătorie;

Cînd de obşte să va opri feliul neguţătorii pentru care s-au tocmit;

Cînd să va vădi vicleşug sau furtişag din partea tovarăşilor;

Cînd vor face prefaceri tovarăşii;

---

1 cît... aduce R: cîte cîştiguri face G || 1—2 analoghiia...părţii R: proporţia capitalului părtăşiei G || 2 cîtă pagubă R: cîte pagube G || 3 cerce iarăşi R: sufere G | o R: le G | cu analoghie R: în mod proporţional G || 5 Cîtă datorie R: Cîte datorii G || 6 şi 8 *după* datoare *ad* de ele G: *om* R || 7 trebuincioase...face R: necesare şi binecuvîntate face G || 10 face... capitalului R: corespunde proporţional capitalul G || 10—11 să ... împotriva R: s-a convenit contrarul G || 12 să-şi tragă R: să ridice G || 13 a tovărăşii *ad* R: *om* G || 15 va vrea R: vrea G || 16 vor vrea ei R: îl vreau aceia G || 17 *şi* 20 sfîrşitul vieţii R: moartea G || 18 datoriu R: dator pentru ea G || 19 *şi* 21 cu analoghie R: în mod proporţional G || 20 au adus R: a făcut G || 22 partea capetilor R: părtăşia capitalului G || 23 Să strică R: Se desface G || 24 vor priimi R: vor vrea depotrivă G || 25 să va împlini R: a venit G | de R: dacă adică G || 29 de obşte R: oficial G || 30 să va vădi R: s-a surprins G | din partea R: al G || 31 vor face prefaceri R: fac înnoiri G.

§

16. Ὅσα κέρδη κάμ' ἡ συντροφία, ὅλ' οἱ σύντροφοι τὰ μειράζονται κατ' ἀναλογίαν τοῦ κεφαλαίου τοῦ μεριδίου των ἢ καθὼς συμφωνηθῇ· καὶ ὅσας ζημίας κατὰ τύχην πάθῃ, ὅλοι τὰς ἐνέχονται ἀναλόγως ἢ καθὼς συμφωνηθῇ.

17. Ὅσα χρέη ὁ σύντροφος διὰ τὴν συντροφίαν κάμῃ, ἡ συντροφία τὰ ἐνέχεται.

18. Ὅσα ἀναγκαῖα καὶ εὔλογα ἔξοδα ὁ σύντροφος διὰ τὴν συντροφίαν κάμῃ, ἡ συντροφία τὰ ἐνέχεται.

19. Ὁ κάθε σύντροφος ἐλεύθερος εἶναι νὰ σηκώνῃ ἀπὸ τὸ κέρδος τοῦ κοινοῦ τῆς συντροφίας τόσον, ὅσον ἀναλογεῖ τὸ κεφάλαιον τοῦ μεριδίου του, ἐκτὸς μόνον ἂν συμφωνηθῇ τὸ ἐναντίον.

20. Κανένας σύντροφος δὲν ἠμπορεῖ νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τὴν συντροφίαν τὸ κεφάλαιον τοῦ μεριδίου του, ἐκτὸς μόνον εἰς τὴν διάλυσιν.

21. Ἡ συντροφία τοῦ συντρόφου εἰς τὸν κληρονόμον δὲν διαβαίνει· ἤγουν, οὔτε οἱ σύντροφοι ἐνέχονται νὰ δεχθοῦν σύντροφον τὸν κληρονόμον, ἂν θέλῃ, οὔτε αὐτὸς ἐνέχεται νὰ εἶναι, ἂν ἐκεῖνοι τὸν θέλουν. Πλὴν

α) Ὅση ζημία συνέβη εἰς τὴν συντροφίαν ἕως τοῦ ἀποθαμμένου τὸν θάνατον ἢ ὅποιαν ζῶντας αὐτὸς ἐπροξένησε, τὴν ἐνέχεται καὶ ὁ κληρονόμος, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔξοδα καὶ χρέη τῆς συντροφίας ἀνάλογα·

β) Ὅ,τι κέρδος ἡ συντροφία ἔκαμεν ἕως τὸν θάνατον τοῦ ἀποθαμμένου, τὸ μειράζεται ἀνάλογα·

γ) Λαμβάνει καὶ τὸ μερίδιον τοῦ κεφαλαίου.

§

22. Διαλύεται ἡ συντροφία·

Ὅταν θελήσουν ἐπίσης ὅλοι οἱ σύντροφοι·

Ὅταν ἔλθ' ἡ διορία, (ἂν δηλαδὴ μὲ διορίαν εἶναι)·

Ὅταν τελειώσῃ τὸ εἶδος τῆς πραγματείας ἢ τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐσυντρόφευσαν·

Ὅταν χαθῇ τὸ πρᾶγμα τῆς πραγματείας·

Ὅταν δημοσίως ἐμποδισθῇ τὸ εἶδος τῆς πραγματείας, διὰ τὸ ὁποῖον ἐσυμφώνησαν·

Ὅταν φωραθῇ δόλος ἢ σφετερισμὸς τῶν συντρόφων·

Ὅταν καινοτομοῦν οἱ σύντροφοι·

---

1 κάμη g ‖ 9 σικώνῃ G ‖ 12 σικώσῃ G.

Cînd nu să vor păzi ceale tocmite;

Cînd unul din tovarăşi să va orîndui în slujbă politicească;

Cînd să va pedepsi unul din tovarăşi cu ocna, cu puşcăriia sau cu surghiunie şi cu altele aseamenea;

*Cînd va muri unul din tovarăşi.

Pentru toate acestea întîmplări, volnici sînt tovarășii, de vor vrea, să strice tovărășiia.

Cap 15

PENTRU LOGODNĂ

§

1. Logodnă să zice cea mai întîi cuvîntare de tocmeală a nunții [1]).

2. Cîți cu cîte sînt slobozi a să căsători, aceia cu acelea pot a să şi logodi.

3. Să strică logodna:

a) Cînd să va face împotriva pravililor căsătorii (2);

b) Cînd voesc a să călugări ori amîndoi logodnicii sau numai unul din amîndoi;

c) Cînd să vor bolnăvi de boală ce nu să poate tămădui;

d) Cînd să va dovedi că unul pe altul ponosluiaşte şi oarecum îl defaimă;

e) Cînd putînd să să căsătorească, pricinuesc pricini fără temeiu şi nu să căsătoresc;

f) Cînd să va hotărî vremea de a să căsători și la soroc pricinuesc făr de cuvînt;

g) Cînd nu să va hotărî vremea căsătorii şi peste trei ani nu să căsătoresc;

h) Sau cînd aşa numai, fără pricină, să vor căi.

4. Cînd să va strica logodna, atunci arvunele, adecă darurile de la logodnă să dau înapoi, cu osîndă de pagubă sau fără osîndă.

Şi de să va strica logodna pentru pricinile a, b, c (3), atunci să dau înapoi fără osîndă, luînd fiteșcare ce au dat; iar de să va strica pentru pricinile d, e, f, g, h, atunci cine le-au luat, de va fi pricina, întoarce arvunele și plătească încă atît preț în bani, iar cine le-au dat, le pierde.

---

1 tocmite R: convenite G || 2 politicească R: publică G || 3 să va ... sau cu R: s-a osîndit tovarăş la puşcărie, ocnă, G || 4 şi ...aseamenea R: şi celelalte G || 5 Cînd tovarăş a murit G || 6 Pentru R: La G | întîmplări, volnici R: împrejurări, liberi G || 6—7 vor... tovărășiia R: vreau să desfacă asociațiile G || 12 Să strică R: Se desface G || 13 să va R: se G || 17 oarecum R: oricum G || 18 *și* 20 pricinuesc R: pretextează G || 20 făr de cuvînt R: prostii G || 22 vremea...peste R: cînd să se căsătorească și după G | să căsătoresc R: se vor căsători G || 24 aşa numai R: simplu G | căi R: răsgîndi G || 25—26 adecă...... logodnă *ad* R || 27 Şi de R: Dacă G || 28 ce R: orice G || 29 de va fi pricina R: acela, dacă e vinovatul, le G || 30 arvunele R: *om* G.

---

[1]) Redarea din cuvînt în cuvînt a redacției greceşti, voind să spună că logodna este învoirea prealabilă de căsătorie.

Ὅταν δὲν φυλαχθοῦν τὰ συμφωνημένα·
Ὅταν ὁ ἕνας τῶν συντρόφων διορισθῇ εἰς πολιτικὴν ὑπηρεσίαν·
Ὅταν καταδικασθῇ σύντροφος εἰς πουσκαρίαν, [1]) ὄκναν, [2]) ἐξορίαν καὶ τ.λ.
Ὅταν σύντροφος ἀποθάνῃ.
Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἐλεύθερ' εἶναι οἱ σύντροφοι, ἂν θέλουν, νὰ διαλύουν τὰς συντροφίας.

Κεφάλαιον ιε-ον

ΠΕΡΙ ΜΝΗΣΤΕΙΑΣ

§

1. Μνηστεία λέγεται ἡ πρόλογος συμφωνία τῆς ὑπανδρείας.
2. Ὅσοι μὲ ὅσας εἶν' ἐλεύθεροι νὰ ὑπανδρεύωνται, ἐκεῖνοι ἐκείνας ἠμποροῦν καὶ νὰ μνηστεύωνται.
3. Διαλύεται ἡ μνηστεία.
α) Ὅταν γίνῃ ἐναντίον τῶν νόμων τῆς ὑπανδρείας (2)·
β) Ὅταν θέλουν νὰ καλογηρεύσουν ἢ καὶ οἱ δύο τῶν μνηστευομένων ἢ καὶ ὁ ἕνας τῶν δύο·
γ) Ὅταν ἀῤῥωστήσουν ἀῤῥωστίαν ἀνίατον·
δ) Ὅταν ἀποδειχθῇ, πῶς ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κατηγορεῖ καὶ δυσφημίζει ὁπωσδήποτε·
ε) Ὅταν, δυνάμενοι νὰ ὑπανδρευθοῦν, προφασίζωνται αἰτίας ἀλόγους καὶ δὲν ὑπανδρεύωνται·
ϛ) Ὅταν διορισθῇ, πότε νὰ ὑπανδρευθοῦν, καὶ εἰς τὴν διορίαν προφασίζωνται παραλογίας·
ζ) Ὅταν δὲν διορισθῇ, πότε νὰ ὑπανδρευθοῦν, καὶ μετὰ τρεῖς χρόνους δὲν ὑπανδρευθοῦν·
η) Ἢ ὅταν ἁπλῶς ἀναιτίως μετανοήσουν.
4. Ὅταν ἡ μνηστεία διαλυθῇ, τότε οἱ ἀῤῥαβῶνες ἐπιστρέφονται ἀποίνως ἢ μὲ ποινήν.
Ἂν ἡ μνηστεία διαλυθῇ διὰ τὰ αἴτια α',β', γ' (3), τότε ἀποίνως ἐπιστρέφονται, λαμβάνοντας ὁ καθεὶς ὅ,τι ἔδωσε· ἂν δὲ διαλυθῇ διὰ τὰ αἴτια δ',ε',ζ',ϛ',η', τότε ὅποιος τοὺς ἔλαβεν, αὐτός, ἂν εἶναι ὁ αἴτιος, τοὺς ἐπιστρέφει καὶ πληρώνει καὶ ἄλλην τόσην τιμὴν εἰς ἄσπρα, ὅποιος δὲ τοὺς ἔδωσε, τοὺς χάνει.

1 συμπεφωνημένα z || 23 προφασίζονται G || 26 μετενόησαν z || 30 ἔδωσεν g || 31 ὁ *om* z || || 32 καὶ₂ *om* z.

[1]) ῥουμανιστί· εἱρκτή.
[2]) ῥουμανιστί· ἁλατωρυχεῖον.

Cap *16

PENTRU NUNTĂ, ZESTRE ȘI EXOPRICĂ [1])

§

1. Nunta iaste tocmeala unirii bărbatului cu fămeia spre facere de copii.

2. Să nu să căsătorească:

Slobozi cu robi;

Creștini cu cei de altă lege.

3. Nevîrsnecii, fără voința părinților lor sau a epitropilor, să nu să căsătorească; și părinții sau epitropii fără voia lor, să nu-i căsătorească.

4. Vîrsnecii avînd părinți, cu blagosloveniia lor să se însoare. Iar cînd părinții lor nu să vor îndupleca și după al treilea a lor rugăciune, atunci să să arate nepriimirea lor la stăpînire.

5. Epitropul să nu ia în căsătorie pe cea supt epitropia lui, cît îi va fi supt epitropie.

6. Să desparte căsătoriia:

a) Cînd să va face împotriva legii (2);

b) Cînd bărbatul, din slăbiciune, nu-și va împlini datoriia căsătorii sale pînă în trei ani;

c) Cînd fămeia dintru-nceput are pricini împotrivitoare spre împreunare ce nu să pot tămădui;

d) Cînd bărbatul va dovedi cum că nevasta lui au cugetat rău împotriva vieții, sau muerea cum că bărbatul i-au cugetat rău, atunci de trebuință este a să despărți;

e) Cînd bărbatul sau nevasta vor vrea să să călugărească, sînt slobozi a să despărți [2]);

f) Cînd bărbatul va dovedi că muerea lui n-au fost fecioară, este slobod să să despartă;

g) Cînd bărbatul va dovedi pe muerea lui de curvă, este slobod să o despartă;

h) Cînd bărbatul are posadnică [3]) în casa sa sau că ține cu cheltuială de față aiurea, iaste slobodă nevasta să-l despartă;

i) Cînd bărbatul își va defăima nevasta cum că n-au fost fecioară sau că este curvă și nu o va putea dovedi, iaste slobodă nevasta să-l lase;

---

2 Pentru nuntă R: Despre căsătorie G || 3 Nunta iaste tocmeala R: Căsătoria este învoirea G || 6 lege R: religie G || 8 *după* epitropii *ad* lor G: *om* R || 9 însoare R: căsătorească G || 10 să vor îndupleca R: se înduplecă G | lor R: fiilor lor G || 11 nepriimirea lor R: neconsimțirea G || 12—13 îi...epitropie R: este epitrop G || 14 desparte R: desface G || 15 să va R: se G || 16 slăbiciune R: neputință G || 18 pricini împotrivitoare R: piedici G || 20—21 lui... vieții R: umblă să-i ia viața [4]) G || 21 i-au cugetat rău *ad* R: *om* G || 21—22 atunci..despărți R: neapărat se despărțesc G || 23 vor vrea R: vreau G || 25 că ... fecioară R: femeia de nefecioară G || 26 să despartă R: o despartă G || 27 lui *ad* R: *om* G || 28—29 ține...față R: întreține în chip notoriu G || 30 defăima R: învinovăți G || 30—31 cum că...curvă R: sau ca nefecioară sau ca preacurvă G || 31 va putea dovedi R: a dovedit G | să-l lase R: să se despartă G.

---

[1]) Grecism: parafernă.

[2]) G g r, cele spuse sub e), le pune sub d) și, cele de sub d), le pune sub e).

[3]) Țiitoare vz. p. 82, r. 28.

[4]) Vz. p. 128, r. 26.

Κεφάλαιον ις-ον

ΠΕΡΙ ΥΠΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΠΡΟΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΞΩΠΡΟΙΚΩΝ

§

1. Ἡ ὑπανδρεία εἶναι συμφωνία ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς τεκνογονίαν.

2. Νὰ μὴν ὑπανδρεύωνται·

Ἐλεύθεροι μὲ σκλάβους·

Χριστιανοὶ μὲ ἑτεροθρήσκους.

3. Οἱ ἀνήλικοι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν γονέων τους ἢ τῶν ἐπιτρόπων νὰ μὴν ὑπανδρεύωνται· καὶ οἱ γονεῖς τους ἢ οἱ ἐπίτροποί τους χωρὶς τὴν θέλησίν τους νὰ μὴ τοὺς ὑπανδρεύουν.

4. Οἱ ἥλικες, ἔχοντας γονεῖς, μὲ τὴν εὐχήν τους νὰ ὑπανδρεύωνται· ἂν δὲ οἱ γονεῖς δὲν ἐνδίδουν καὶ μετὰ τρίτην τῶν υἱῶν τους παρακάλεσιν, τότε νὰ ἀναφέρεται ἡ διαφωνία πρὸς τὴν ἐξουσίαν.

5. Ὁ ἐπίτροπος νὰ μὴν ὑπανδρεύεται τὴν ἐπιτροπευομένην, ὅσον ἐπιτροπεύει.

6. Διαλύεται ἡ ὑπανδρεία·

α) Ὅταν γίνῃ ἐναντίον τοῦ νόμου (2)·

β) Ὅταν ὁ ἄνδρας ἕως τρεῖς χρόνους δι' ἀδυναμίαν δὲν ἐκτελέσῃ τὸ χρέος τῆς ὑπανδρείας του·

γ) Ὅταν ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔχῃ ἐμπόδια συναφείας ἀνίατα·

δ) Ὅταν ὁ ἄνδρας ἢ ἡ γυναῖκα θέλουν νὰ καλογηρεύσουν, ἐλεύθερ' εἶναι νὰ χωρίζωνται·

ε) Ὅταν ὁ ἄνδρας ἀποδείξῃ, πῶς ἡ γυναῖκα τὸν ἐπιβουλεύεται τὴν ζωήν του, ἢ ἡ γυναῖκα, ὅτι ὁ ἄνδρας, ἀναγκαίως χωρίζονται·

ς) Ὅταν ὁ ἄνδρας ἀποδείξῃ τὴν γυναῖκα ἀπάρθενον, ἐλεύθερος εἶναι νὰ τὴν χωρίσῃ·

ζ) Ὅταν ὁ ἄνδρας ἀποδείξῃ τὴν γυναῖκα μοιχαλίδα, ἐλεύθερος εἶναι νὰ τὴν χωρίσῃ·

η) Ὅταν ὁ ἄνδρας ἔχῃ παλλακίδα εἰς τὸ σπῆτί του ἢ ἀναφανδὸν ἄλλου τρέφῃ, ἐλευθέρα εἶναι ἡ γυναῖκα νὰ τὸν χωρίζῃ·

θ) Ὅταν ὁ ἄνδρας καταγορήσῃ τὴν γυναῖκά του ἢ ὡς ἀπάρθενον ἢ ὡς μοιχαλίδα καὶ δὲν ἀποδείξῃ, ἐλευθέρα εἶναι ἡ γυναῖκα νὰ χωρίζεται·

---

13 νὰ *om* z|| 28 χωρίζῃ g|| 32 χωρίζ reliquae litterae conglutinatae in G.

j) Cînd bărbatul neguţătoreşte cinstea nevestii, este slobodă nevasta să-l desparţă;

k) Cînd nu voeşte unul pe altul şi nu să vor învoi pînă în trei ani.

7. Cînd să va despărţi căsătoriia, atunci din copiì lor, partea femeiască să rămîe totdeauna la mumă, iar partea bărbătească, de sînt mici şi au încă trebuinţă de creşterea mumei, să rămîe iarăşi la mumă; iar de sînt mari, să-i ia tatăl.

8. După despărţirea căsătoriì să fie dator tatăl să poarte de grijă pentru hrana copiilor; iar de va fi el fără stare şi muma lor în bună stare, să fie muma datoare.

ZESTRE

§

+*9. Zestre să zice averea fămeì, ce la căsătorie dă bărbatului ei, cu tocmeală, ca ea să fie stăpîna zestrii totdeauna, iar el să-i ia venitul totdeauna.

*10. Nici bărbatul ⟨nu⟩ poate vreodată să însuşească stăpănirea zestrii muerii sale, nici fămeia rodul zestrii ei de la bărbatul său; ci zestrea este dreptul fămeì, iar rodul al bărbatului. Însă:

*11. Cînd venitul zestrii iaste venit de preste an, atunci numai iaste al bărbatului, iar cînd nu va fi de preste an, iaste al fămeì, adică adaosul zestrii.

Cum adecă de să va da pădure cu ghindă de zestre, ghinda, ca un venit de peste an, iaste a bărbatului; iar de va tăia bărbatul pădurea şi va vinde copacii cei tăiaţi, atunci preţul lor, nefiind venit de peste an, iaste adaosul zestrii muerii.

Şi iarăşi:

De să va da de zestre un cîmp cu fîneţe şi cu o zidire dărămată, netrebuincioasă, atunci fînul iaste venit al bărbatului, iar de să va vinde materiia zidirii cei netrebuincioase, atunci preţul ei iaste adaos la zestre.

*12. Tatăl iaste dator să-şi înzestreze pe fie-sa din averea lui.

*13. Murind tatăl şi rămăind fată neînzestrată şi avut părintesc, dator iaste fratele să o înzestreze din acel avut, dînd şi dintr-al său, cînd nu să vă ajunge, ca să o mărite după bărbat de potriva ei şi după cinstea ei.

---

1 nevestii R: nevestii lui G|| 2 să-l R: să se G|| 3 Cînd R: Cînd deopotrivă G | învoi R: împăca G|| 5 să va despărţi R: s-a desfăcut G | din *ad* R: *om* G || 8 ia R: primească G|| 9 despărţirea R: desfacerea G | să poarte... pentru *ad* R; *om* G || 10 va fi R: este G | în bună stare R: bogată G||13 căsătorie R: căsătoria ei G | dă R: aduce G || 14 tocmeală R: învoială G| zestrii R: ei G | venitul R: roadele G|| 16 nu *om* R r|| 17 muerii sale R: de la muiere G | rodul R: uzufructul G | ei R: *om* G | său *om* G | zestrea: R aceea G|| 18 rodul R: acesta G|| 19 venitul R: luarea roadelor G| de preste an: R anual G || 20 va fi R: este G|| 21 zestrii R: zestrii ei G|| 22 Cum adecă R: De ex. G|| 27 zidire dărămată R: ruină G|| 28 venit R: uzufruct G | să va R: va G|| 29 zidirii R: ruinii G || 31, 33 datoriu r || 33 al său R: ale sale G || 34 să o R: să se G | potriva R: clasa G.

ι) Ὅταν ὁ ἄνδρας πραγματεύεται τὴν τιμὴν τῆς γυναικός του, ἐλευθέρα εἶναι ἡ γυναῖκα νὰ χωρίζεται·

ια) Ὅταν ἐπίσης ὁ ἕνας τὸν ἄλλον δὲν θέλῃ καὶ ἕως τρεῖς χρόνους δὲν συμβιβασθοῦν.

7. Ὅταν ἡ ὑπανδρεία διαλυθῇ, τότε τὰ μὲν θηλυκὰ τέκνα νὰ μένουν πάντα εἰς τὴν μητέρα, τὰ δὲ ἀρσενικά, εἰ μὲν εἶναι μικρὰ καὶ ἔχουν ἔτι χρείαν παιδαγωγίας μητρικῆς,νὰ μένουν πάλιν εἰς τὴν μητέρα· εἰ δὲ εἶναι μεγάλα, ὁ πατέρας νὰ τὰ δέχεται.

8. Μετὰ τὴν λύσιν τῆς ὑπανδρείας νὰ χρεωστῇ τὴν τροφὴν τῶν τέκνων ὁ πατέρας. Ἂν δὲ αὐτὸς μὲν εἶναι ἄπορος, ἡ δὲ μητέρα πλουσία, ἡ μητέρα νὰ τὴν χρεωστῇ.

ΠΡΟΙΚΑ

§

9. Προῖκα λέγεται ἡ περιουσία τῆς γυναικός, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν ὑπανδρείαν της προσφέρει τὸν ἄνδρα της μὲ συμφωνίαν, αὐτὴ μὲν νὰ εἶναι κυρία της πάντοτε, αὐτὸς δὲ νὰ τὴν καρπώνεται πάντοτε.

10. Οὔτε ὁ ἄνδρας ἠμπορεῖ ποτε νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν κυριότητα τῆς προικὸς ἀπὸ τὴν γυναῖκα, οὔτε ἡ γυναῖκα τὴν κάρπωσιν τῆς προικὸς ἀπὸ τὸν ἄνδρα· ἀλλ' ἐκείνη μὲν εἶναι δίκαιον τῆς γυναικός, τούτη δὲ τοῦ ἀνδρός. Πλήν·

11. Ὅταν ἡ κάρπωσις τῆς προικὸς εἶναι χρονικὸν εἰσόδημα, τότε μόνον εἶναι τοῦ ἀνδρός· ὅταν ὅμως δὲν εἶναι χρονικὸν εἰσόδημα, εἶναι τῆς γυναικός, ἤγουν προσθήκη τῆς προικός της.

Λ.χ., ἂν δοθῇ δάσος βαλανιδῶν εἰς προῖκα, τὸ βαλάνι ὡς χρονικὸν εἰσόδημα εἶναι τοῦ ἀνδρός· ἂν ὅμως κόψῃ ὁ ἄνδρας τὸ δάσος καὶ τὰ κομμένα δένδρα πωλήσῃ, τότε ἡ τιμή τους, μὴν ὄντας χρονικὸν εἰσδόημα, εἶναι προσθήκη τῆς προικὸς τῆς γυναικός. Καὶ πάλιν·

Ἂν κάμπος χορταφόρος μὲ ἓν ἐρείπιον ἄχρηστον δοθῇ εἰς προῖκα, τότε τὸ χορτάρι εἶναι τοῦ ἀνδρὸς κάρπωσις· ἂν ὅμως πωλήσῃ τοῦ ἀχρήστου ἐρειπίου τὴν ὕλην, τότε ἡ τιμή του εἶναι προσθήκη τῆς προικός.

12. Ὁ πατέρας χρεωστεῖ νὰ προικίζῃ τὴν κόρην του ἀπὸ τὴν περιουσίαν του.

13. Ἀποθνήσκοντας ὁ πατέρας καὶ μνήσκοντας κόρη ἀπροίκιστος καὶ πατρικὴ περιουσία, ὁ ἀδελφὸς χρεωστεῖ νὰ τὴν προικίσῃ ἀπὸ τὴν περιουσίαν, δίδοντας, ἂν δὲν φθάσῃ, καὶ ἐξ ἰδίων του, διὰ νὰ ὑπανδρευθῇ ἄνδρα τῆς τάξεώς της καὶ τῆς τιμῆς της.

21 *εἰσόδημα om* g.

Însă şi cînd nu va rămănea nici un avut, dator iaste şi atunci fratele să o înzestreze cu dintr-ale sale[1]).

14. Nu poate tatăl să înzestreze pe fie-sa din zestrea muerii sale, de nu va vrea ea.

15. Muma este slobodă să înzestreze fată cu zestrea sa.

16. Care tată ori mumă ori rudă sau strein va făgădui zestre, este dator a o da negreşit.

17. Zestrea ce să făgăduiaşte, să protimiseaşte a să plăti mai întîi decît cei ce au împrumutat pe făgăduitor în urma făgăduielii zestrii.

Adecă, întîi ceia ce să înzestrează, ia zestrea ce i s-au făgăduit ei şi apoi să răfuesc împrumutătorii celui ce s-au făgăduit.

18. Cînd tată sau mumă, rudă sau strein făgădueşte zestre şi nu o dă, atunci bărbatul este slobod să o ceară prin judecată.

19. Cînd bărbatul, nepriimind toată zestrea, cîtă să coprinde în foaia de zestre, au pornit judecată şi iarăşi nu o au putut lua, atunci este dator a răspunde nevestii cîtă au priimit.

20. Cînd bărbatul lenevindu-se, nu să va porni în cursul paragrafii, ca să-şi ceară prin judecată zestrea cea făgăduită şi făgăduitor.ul va scăpăta, bărbatul iaste dator, iar de să va porni, nu iaste dator.

21. Cînd bărbatul va lăsa zestrea cea făgăduită la făgăduitor să umble cu dobîndă, şi va scăpăta făgăduitoriul, bărbatul iaste dator.

*22. Cînd să va da lui zestre vreun lucru ce în silnicie să ţine de altul şi va fi priimit, atunci, daca bărbatul, neoprindu-se de vreo neapărată stînjeneală, ci din lenevire nu să va porni prin judecată în cursul paragrafii şi paragrafiia să va isprăvi după şase luni de la zioa nunţii, bărbatul este dator.

Iar de să va isprăvi mai nainte de şase luni, nu este dator bărbatul, daca nu să va fi pornit.

*23. După cum tata sau muma sau moşul, înzestrînd o fată, să vor aşăza cu ginerile pentru zestre, acel aşăzămînt rămîne nestrămutat. Adică:

24. De să vor aşăza ca, murind muerea fără moştenitor, să moştenească bărbatul toată zestrea muerii sau o parte, să urmează întocmai după aşăzămînt; şi cealelalte.

1, 6 ιatoriu r|| 2 înzestreze R: căsătorească G|| 3—4 de...ea R: dacă aceea nu vrea G|| 5 fată R: fata ei G|| 8—9 a să plăti ...zestrii R: la plată faţă de împrumutătorii după făgăduială ai făgăduitorului G || 11să răfuesc R: se achită G | celui ce s-au făgăduit R: făgăduitorului G|| 13 să o reclame prin mijlocirea judecăţii G|| 15 nu...lua R: n-a luat-o G|| 16 cîtă R: atîta, cî ă G|| 17 lenevindu-se R: neglijînd G|| 17 *şi* 25 în cursul R: înăuntru G|| 19—20 nu iaste dator R: nu G|| 19 *şi* 22 iaste dator R: o datorează G|| 21 făgăduitoriul r|| 23 în silnicie R pe nedrept G || 24 priimit R: aprobat G|| 25 stînjăneală R: piedică G | din lenevire R: neglijînd G || 27 *şi* 28 este dator R: îl datorează G|| 29 să va fi R: s-a G|| 31 *şi* 33 aşăza R: învoi G || 31 *şi* 34 aşăzămînt R: învoială G|| 35 cealelalte R: aşa mai departe celelalte G.

---

[1]) În A mai era prevăzut că, dacă cel îndatorat să înzestreze face dificultăţi, atunci poate fi silit la aceasta prin judecată de către rude. Vz. B. C. I. R. p. 57.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν περιουσία δὲν μείνῃ παντάπασι, καὶ τότε ὁ ἀδελφὸς ἐξ ἰδίων του χρεωστεῖ νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ.

14. Δὲν ἠμπορεῖ ὁ πατέρας νὰ προικίζῃ τὴν κόρην του ἀπὸ τὴν προῖκα τῆς γυναικός του, ἂν ἐκείνη δὲν θέλῃ.

15. Ἡ μητέρα ἐλευθέρ' εἶναι νὰ προικίσῃ τὴν κόρην της μὲ τὴν προῖκά της.

16. Ὅποιος πατέρας ἢ μητέρα ἢ συγγενὴς ἢ ξένος ὑποσχεθῇ προῖκα, ἐνέχεται ἀπαραιτήτως νὰ τὴν δώσῃ.

17. Ἡ ὑποσχεμένη προῖκα προτιμᾶται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἀπὸ τοὺς μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν δανειστὰς τοῦ ὑποσχετοῦ.

Ἤγουν· Πρῶτον ἡ προικιζομένη παίρνει τὴν ὑποσχεμένην προῖκά της καὶ ὕστερον οἱ δανεισταὶ τοῦ ὑποσχετοῦ ἐξοφλίζονται.

18. Ὅταν πατέρας ἢ μητέρα, συγγενὴς ἢ ξένος ὑπόσχεται ποῖκα καὶ δὲν τὴν δίδῃ, τότε ὁ ἄνδρας ἐλεύθερος εἶναι νὰ τὴν διεκδικῇ διὰ μέσου κρίσεως.

19. Ἂν ὁ ἄνδρας, μὴ λαμβάνοντας ὅλην τὴν προῖκα, ὅση εἰς τὸ προικοσύμφωνον ἐμπεριέχεται, ἐκινήθη διὰ μέσου κρίσεως καὶ πάλιν δὲν τὴν ἔλαβε, τότε τόσην ἐνέχεται τὴν γυναῖκά του, ὅσην ἔλαβεν.

20. Ἂν ὁ ἄνδρας ἀμελῶντας δὲν κινηθῇ ἐντὸς τῆς παραγραφῆς νὰ διεκδικήσῃ διὰ τῆς κρίσεως τὴν ὑποσχεμένην προῖκα καὶ ὁ ὑποσχετὴς δυστυχήσῃ, ὁ ἄνδρας τὴν ἐνέχεται· εἰ δὲ κινηθῇ, ὄχι.

21. Ἂν ὁ ἄνδρας ἀφίνοντας εἰς τὸν ὑποσχετὴν τὴν ὑποσχεμένην προῖκα νὰ τρέχῃ μὲ τὸ διάφορον, ὁ ὑποσχετὴς δυστυχήσῃ, ὁ ἄνδρας τὴν ἐνέχεται.

22. Ὅταν δοθῇ εἰς προῖκα πρᾶγμα κατακρατούμενον ἀπὸ ἄλλον καὶ στερχθῇ, τότε, ἂν ὁ ἄνδρας μὴν ἐμποδιζόμενος ἀπὸ ἀναπόδραστον ἐμπόδιον, ἀλλ' ἀμελῶντας δὲν κινηθῇ διὰ τῆς κρίσεως ἐντὸς τῆς παραγραφῆς καὶ ἡ παραγραφὴ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου μετὰ ἓξ μῆνας τελειώσῃ, ὁ ἄνδρας τὸ ἐνέχεται.

Εἰ δὲ πρὸ τῶν ἓξ μηνῶν τελειώσῃ, δὲν τὸ ἐνέχεται, ἂν δὲν ἐκινήθη.

23. Ὅπως ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα ἢ ὁ πάππος προικίζοντας κόρην συμφωνήσουν μὲ τὸν γαμβρὸν διὰ τὴν προῖκα, ἡ συμφωνία μένει ἀπαρασάλευτος. Δηλαδή·

24. Ἂν συμφωνηθῇ τό, ἂν ἀποθάνῃ ἡ γυναῖκα ἄκληρος, νὰ κληρονομῇ ὁ ἄνδρας τὴν προῖκά της ὅλην ἢ μέρος, ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν συμφωνίαν· καὶ ἑξῆς τ.λ.

---

5 ἐλευθέρα G || 13 ἐξοφλήζονται G || 15 δίδει g || 19 ἔλαβε G || 21 ὑποσχομένην z.

25. Cîte fata sărmană [1]) sau văduva sărmană vor aşăza cu bărbatul lor pentru zestre, cînd să mărită, rămîn nestrămutate.

*26. Lucrurile de zestre ceale mişcătoare neînsufleţite să pot[2]) da şi preţuite şi nepreţuite.

27. Numai ţiganii, dobitoacele şi toate ceale nemişcătoare nepreţuite să să dea.

28. Zestrea cea preţuită să primejdueşte pe seama bărbatului fără deosebire [3]).

29. Zestrea cea nepreţuită orice stricăciune va cerca din vicleşug sau din neîngrijire sau greşală a bărbatului, el iaste dator; iar ce stricăciune va cerca din neapărată întîmplare, (cum foc, cufundare, răzmiriţă şi altele), paguba iaste a nevestii.

30. Ţiganii şi dobitoacele se primejduesc [4]) pe seama bărbatului făr deosebire, căci căştigă prăsila lor ce, ca o roadă a zestrii ,iaste a lui.

31. Cîte cheltueli va face bărbatul spre paza lucrurilor de zestre, sînt ale lui; iar cîte va cheltui la zidiri din temelie (cum namestii) [5]) sau spre venit nou al zestrii (cum heleşteu, mori şi cealelalte), aceale cheltueli sînt ale muerii.

*32. Nici bărbatul nici muerea nu pot să vînză zestrea sau să o zălojească sau să o dăruiască. Afară numai:

+*33. Cînd bărbatul va pune, cu ştirea judecăţii, altcevaş în locul zestrii, de acelaşi preţ, atunci lucrul de zestre poate să-l vînză, să-l zălojească, să-l facă orice va voi. Şi:

34. Muerea cînd va voi să-şi pue la cin politicesc pe bărbatul său sau cînd va voi să dezrobească ori să scoaţă de la închisoare ori să tămăduiască pre el ori pre copilul ei ori să mărite vreo copilă a sa, iaste volnică să vînză lucru de zestre al ei, prin adeverirea judecăţii.

+*35. Muerea, cînd lucrul de zestre al ei să va întîmpla a fi netrebnic sau cu anevoie a să sluji cu dînsul sau mai mult de pagubă decît de folos, iaste volnică, prin adeverirea judecăţii, să-l dea schimb pe altcevaşi sau să-l vînză şi să cumpere lucru de trebuinţă şi mai de folos.

36. Ţiind căsătorie, nu e slobodă muerea să-şi ia zestrea de la bărbat. Afară numai :

---

1 aşăza R: conveni G || 5—6 Numai ... dea R: Ţiganii, dobitoacele şi toate cele nemişcătoare să se dea numai nepreţuite G || 8 *şi* 14 deosebire R: excepţie G || 9 va cerca R: a suferit G || 10 neîngrijire R: neglijenţă G | iaste dator R: o datorează G || 11 întîmplare R: împrejurare G | cufundare, răzmiriţă R: înecare, război G || 12 paguba... nevestii R: femeia o suferă G || 13 făr R: fără r || 14 căştigă R: are cîştig G | o roadă a R: roade ale G | iaste a lui R: sînt ale lui proprii G || 15 paza R: întreţinerea G || 16 va cheltui *ad* R: *om* G | temelii G || 17 heleşteie G | aceale cheltueli sînt *ad* R: *om* G || 18 pot R: pot simplu G || 19, 32 numai *ad* R: *om* G || 20 va pune R: pune G || 20 *şi* 26, 29 judecăţii R: judecătoriei G || 20 altcevaş... zestrii R: contrazestre G || 22, 23, 24 va voi R: voeşte G || 23 să-şi pue R: să înalţe G || 25, 29 volnică R: liberă G || 27 să... fi R: s-a întîmplat G || 30 lucru R: alt lucru mai G | de folos R: cu venit G || 31 bărbat R: bărbatul ei G.

---

1) Orfană.
2) În A se spunea că « trebuiesc toate preţuite » vz. B.C.I.R. p. 57.
3) E pe riscul bărbatului fără nici o excepţie, avînd să răspundă de preţul arătat.
4) Rămîn pe răspunderea şi riscul bărbatului.
5) Clădiri.

25. Ὅσα ἡ ὀρφανὴ κόρη ἢ ἡ ὀρφανὴ χήρα συμφωνήσουν διὰ τὴν προῖκα μὲ τὸν ἄνδρα τους, ὅταν ὑπανδρεύωνται, μένουν ἀμετακίνητα.

26. Τὰ ἄψυχα κινητὰ προικιμαῖα ἐνδέχεται καὶ διατιμημένα [1]) καὶ ἀδιατίμητα νὰ δίδονται.

27. Οἱ κατζίβελοι, τὰ ζῶα καὶ ὅλα τὰ ἀκίνητα ἀδιατίμητα μόνον νὰ δίδωνται.

28. Ἡ διατιμημένη προῖκα εἰς τὸν ἄνδρα κινδυνεύει χωρὶς ἐξαίρεσιν.

29. Ἡ ἀδιατίμητος προῖκα, ὅποιαν βλάβην πάθῃ, ἀπὸ δόλον ἢ ἀμέλειαν ἢ σφάλμα τοῦ ἀνδρός, αὐτὸς τὴν ἐνέχεται· ὅποιαν δὲ ἀπὸ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν, (καθὼς πυρκαϊάν, καταποντισμόν, πόλεμον καὶ τ.λ.), ἡ γυναῖκα τὴν πάσχει.

30 Οἱ κατζίβελοι καὶ τὰ ζῶα εἰς τὸν ἄνδρα κινδυνεύουν χωρὶς ἐξαίρεσιν, ὅτι κέρδος ἔχει τὰ γεννήματά τους, ὄντας ὡς καρποὶ προικὸς ἴδιά του.

31. Ὅσα ἔξοδα ἐξοδεύσῃ ὁ ἄνδρας πρὸς συντήρησιν τῶν προικιμαίων, εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται· ὅσα δὲ πρὸς οἰκοδομὰς ἐκ θεμελίων, (καθὼς κτίρια), ἢ πρὸς νέον τῆς προικὸς εἰσόδημα, (καθὼς λίμνας, μύλους καὶ τ.λ.), εἰς τὴν γυναῖκα.

32. Οὔτε ὁ ἄνδρας οὔτε ἡ γυναῖκα ἠμποροῦν ἁπλῶς τὴν προῖκα νὰ τὴν πωλοῦν ἢ νὰ τὴν ἐνεχυριάζουν ἢ νὰ τὴν χαρίζουν. Πλήν·

33. Ὅταν ὁ ἄνδρας βάλλῃ δι᾽εἰδήσεως κριτηρίου ἀντίπροικον ἰσότιμον, τότε ἠμπορεῖ τὸ προικιμαῖον νὰ τὸ πωλῇ, νὰ τὸ ἐνεχυριάζῃ, νὰ τὸ κάμῃ ὅ,τι θέλει. Καὶ

34. Ἡ γυναῖκα, ὅταν θέλῃ νὰ ὑψώσῃ εἰς πολιτικὴν ἀξίαν τὸν ἄνδρα της ἢ ὅταν θέλῃ νὰ ξεσκλαβώσῃ ἢ νὰ ξεφυλακώσῃ ἢ νὰ ἰατρεύσῃ αὐτὸν ἢ παιδί της ἢ νὰ ὑπανδρεύσῃ κόρην της, ἐλευθέρα εἶναι νὰ πωλῇ προικιμαῖόν της διὰ βεβαιώσεως κριτηρίου.

35. Ἡ γυναῖκα, ὅταν τὸ προκιμαῖόν της τύχῃ ἄχρηστον ἢ δύσχρηστον ἢ πλέον ἐπιζήμιον παρὰ ὠφέλιμον, ἐλευθέρα εἶναι διὰ βεβαιώσεως κριτηρίου νὰ τὸ ἀνταλλάξῃ ἢ νὰ τὸ πωλήσῃ καὶ νὰ ἀγοράσῃ ἄλλο εὔχρηστον καὶ ἐπικερδέστερον.

36. Στέκοντας ἡ ὑπανδρεία, δὲν εἶναι ἐλευθέρα ἡ γυναῖκα νὰ πάρῃ τὴν προῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα της. Πλήν·

---

22 βάλῃ g || 24 κάμνῃ g.

---

[1]) Πρέπει μόνον ὅλα διατιμημένα νὰ δίδωνται A, βλ. B.C.I.R. σ. 57.

*37. Cînd bărbatul să va dovedi răsipitor şi cheltuitor sau îngreoiat cu datorii, poate muerea, cu mijlocul judecăţii, să-şi ia zestrea sau să ceară siguranţiia ei. Şi:

38. Cînd bisearica va osebi [1]) pre muere de bărbat pentru un cursu de vreame, cu nădejde de împăcat, şi atunci poate să-şi ceară siguranţiia zestrii [2]).

39. Cînd va muri bărbatul, muerea rămîne de sineşi stăpînă pe zestrea ei.

40. Cînd, murind bărbatul, are muerea lipsă de zestre, atunci averea lui să împlinească atîta lipsă, cîtă îi lipseşte împotriva pravililor ce sînt pentru zestre.

41. Cînd să va despărţi bărbatul de muere pentru pricinile a, b, c, d, f, k (6), atunci bărbatul este dator zestrea muerii, după cum la 40 se hotărăşte.

42. Cînd să va desface căsătoriia din pricină că muerea au cugetat rău împotriva vieţii bărbatului său (6), atunci bărbatul să stăpânească jumătate din zestre, de n-au copii; iar de au, să o ţie pentru dînşii supt epitropiia sa, luîndu-i rodurile, în cît va trăi; şi muerea să să închiză în mănăstire de călugăriţe nu mai puţin decît dooă luni, nici mai mult decît doi ani.

Iar cînd să va desface căsătoriia din pricina că bărbatul au cugetat rău împotriva vieţii muerii, atunci să-i răspunză zestrea întreagă, după cum la 41, şi preţul zestrii pe jumătate; şi el asemenea să să închiză în mănăstire de călugări.

43. Cînd să va desface căsătoria pentru preacurviia muerii, atunci să să urmeaze precum şi pentru primejduire de viiaţă (vezi 42), făr de a să închide muerea în mănăstire de călugăriţe.

Iar cînd să va desface căsătoriia, pentru căci bărbatul hrăniia ţiitoare sau pentru căci, ponosluindu-şi muerea ca pre o nefecioară sau preacurvă, nu o va dovedi, sau pentru că să neguţătoriia cu cinstea ei, atunci să să urmeaze, precum şi cînd va cugeta împotriva vieţii sale (vezi 42), făr de a să închide în mănăstire de călugări [3]).

---

1 răsipitor şi cheltuitor R: destrăbălat şi risipitor G || 6 zestrii R:ei G || 7 va muri R: a murit G | de sineşi R: de sine stătătoare G|| 9 de zestre R: din zestrea ei G|| 10—11 ce sînt pentru R: despre G|| 12 să va . . muere R: s-a desfăcut căsătoria G|| 13—14 după. . . hotărăşte R: ca acolo (40) G|| 15—16 că. . . său R: pentru primejduire de viaţă din partea femeii G|| 17 iar de R: iar dacă şi G|| 18 în cît va trăi R: cît trăieşte G||21-22 au... vieţii R: a umblat după viaţa G|| 22 să-i răspunză R: să o răspundă femeii G|| 23 şi$_1$ R: şi încă G | zestrii R: zestrii ei G||26 să să. . . şi R: să se facă, ca şi cînd G|| 29 ponosluindu-şi R: învinovăţindu-şi G|| 30 nu o va dovedi R: n-a dovedit G||30-31 să să. . . sale R: să se facă, ca şi cînd a umblat să-i ia viaţa G.

---

[1]) În greceşte χωρίσῃ « despărţi », autorul romîn însă încearcă să facă deosebire în terminologie: « osebi » pentru despărţire vremelnică, iar « despărţi » pentru divorţ definitiv.

[2]) În A se prevedea ca în acest caz femeia să-şi ia înapoi zestrea sau să ceară asigurarea ei; vz. B. C. I. R. p. 57.

[3]) În A, pedepsele pentru adulter erau mult mai aspre .Vz. B. C. I. R. p. 59.

37. Ὅταν ὁ ἄνδρας ἀποδειχθῇ ἄσωτος καὶ φθορεὺς ἢ κατάχρεως, δύναται ἡ γυναῖκα νὰ πάρῃ διὰ μέσου τῆς κρίσεως τὴν προῖκά της ἢ νὰ ζητῇ τὴν ἀσφάλειάν της. Καί

38. Ὅταν ἡ ἐκκλησία πρὸς καιρὸν χωρίσῃ τὴν γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα της δι' ἐλπίδα διαλλαγῆς, καὶ τότε ἠμπορεῖ νὰ ζητῇ τὴν ἀσφάλειάν της. [1])

39. Ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας, ἡ γυναῖκα μένει κυρία τῆς προικός της αὐτεξουσία.

40. Ὅταν, ὁ ἄνδρας ἀποθνήσκοντας, ἡ γυναῖκα ἔχῃ τῆς προικός της ἔλλειψιν, τότε ἡ περιουσία του ν' ἀποπληρώσῃ τόσην ἔλλειψιν, ὅση τὴν λείπει ἐναντίον τῶν περὶ προικὸς νόμων.

41. Ὅταν διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία διὰ τὰ αἴτια (α', β', γ', δ', ς', ια' τοῦ 6), τότε ὁ ἄνδρας χρεωστεῖ τὴν προῖκα τὴν γυναῖκα καθὼς ἐκεῖ (40).

42. Ὅταν διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία δι' ἐπιβουλὴν τῆς γυναικὸς (6), τότε ὁ ἄνδρας νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμίσειαν προῖκα, ἂν τέκνα δὲν ἔχουν· εἰ δὲ καὶ ἔχουν, νὰ τὴν κρατῇ δι'αὐτὰ εἰς τὴν ἐπιτροπήν του, νεμόμενος, ὅσον ζῇ, τοὺς καρποὺς της· καὶ ἡ γυναῖκα νὰ κλείεται εἰς καλογραιομονάστηρον, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ δύο μῆνας οὔτε περισσότερον ἀπὸ δύο χρόνους.

Ὅταν δὲ διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία, διατὶ ὁ ἄνδρας ἐπεβουλεύετο τὴν γυναῖκα, τότε νὰ ἀποκρίνεται τὴν γυναῖκα τὴν προῖκα σώαν, καθὼς ἐκεῖ (41), καὶ ἔτι τιμὴν τῆς μισῆς προικός της καὶ νὰ κλείεται καὶ αὐτὸς ἀπαραλλάκτως εἰς καλογερομονάστηρον.

43. Ὅταν διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία διὰ μοιχείαν τῆς γυναικός, τότε νὰ γίνεται, καθὼς ὅταν δι' ἐπιβουλήν, (ἰδὲ 42), χωρὶς νὰ κλείεται εἰς καλογραιομονάστηρον ἡ γυναῖκα.

Ὅταν δὲ διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία, διατὶ ὁ ἄνδρας ἔτρεφε παλακίδα, ἢ διατὶ κατηγορῶντας τὴν γυναῖκά του ὡς ἀπάρθενον ἢ μοιχαλίδα δὲν ἀπέδειξεν, ἢ διατὶ ἐπραγματεύετο τὴν τιμήν της, τότε νὰ γίνεται, καθὼς καὶ ὅταν τὴν ἐπιβουλευθῇ (ἰδὲ 42), χωρὶς νὰ κλείεται εἰς καλογερομονάστηρον. [2])

---

1 κατάχρεος g || 9 ἔχει g || 11 ὅσην τὸν z || 18 ὅσο g || 18—19, 28 καλογραιομοναστήριον g || 22 γυναῖκα$_1$ (6) g || 24—25, 33 καλογηρομοναστήριον z || 29 ἔθρεφε G.

---

[1]) ἢ νὰ τὴν πάρῃ A; βλ. B. C. I. R. σ. 57.

[2]) A ἐμπεριεῖχε διὰ μοιχείας σκληροτέρας ποινάς.

PENTRU EXOPRICA

§

*44. Toată averea mişcătoare sau nemişcătoare, cîte are muerea afară din zestrea ei, exopricä să zice.

*45. Toată exoprica trebuie să fie ştiută bărbatului, de unde o are muerea, iar fiind neştiută, iaste a bărbatului.

*46. Cîtă exoprică ştiută bărbatului are muerea, toată ca nişte lucruri ale sale, o stăpâneşte ea desăvîrşit şi iaste volnică să facă cu dînsa ce va vrea, adică să o vînză, să o închirieze, să o zălojească, să o împrumute şi să o dăruiască.

47. Dacă muerea va da exoprica ei în mîinile bărbatului, ca să o otcîrmuiască, trebuie bărbatul să îngrijească de ea ca de chear lucrurile sale [1]; iar de nu, orice i să va întîmpla din nepurtarea lui de grijă sau din vicleşug, iaste dator.

*48. Cînd bărbatul va întoarce muerii zestrea sau moştenitorilor ei, dator iaste să întoarcă şi toată exoprica, afară numai din cîte au vîndut ea ori au dăruit, au s-au stricat nu din neîngrijirea sau vicleşugul lui, ci din pricina vremii ori din altă întîmplare neapărată.

Cap 17

PENTRU ÎNVOIALĂ

§

1. Învoială să zice tocmeala aceia ce doi sau mulţi prigonitori fac între dînşii, adică să ajung la prigonirile lor, ca să nu să mai judece la judecată.

2. Învoiala să face şi în scris şi prin graiu şi prin mijlocitori şi fără mijlocitori.

3. Daca la învoeli să orînduiaşte osîndă aceluia ce nu va păzi tocmeala, osînda să pune în lucrare întocmai.

4. Daca la una şi aceiaş pricină prigonindu-se mulţi, unii dintr-înşii să vor învoi, iar alţii nu, atîţia sînt legaţi a păzi acea învoială, cîţi să vor fi învoit.

---

2 cîte R: cîtă G || 4 *şi* 6 ştiută R: cunoscută G || 5 iar R: iară r: de altfel G | neştiută R: necunoscută G || 6—7 lucruri ale sale R: bunuri proprii G || 7 ea desăvîrşit R: neîngrădit G || 7—8 volnică. . . dăruiască R: liberă, ca lucruri ale ei, să le întrebuinţeze precum voieşte, vînzîndu-le, închiriindu-le, zălogindu-le, împrumutîndu-le şi dăruindu-le G || 9 otcîrmuiască R: ocîrmuiască r: administreze G || 10 îngrijească R: iaie seama G || 11 i să va întîmpla R: suferă G | nepurtarea lui de grijă R: neglijenţa lui G | dator aceea G || 13 exoprica R: exoprica ei G || 14 neîngrijirea R: neglijenţa G || 15 altă. . . neapărată R: alte întîmplătoare împrejurări inevitabile G || 17 Despre transacţie G || 18—19 Învoială. . . lor R: Transacţie se spune învoiala aceea, unde doi sau mulţi fiind în proces, se împacă între ei, adică ajung la o înţelegere în procesele lor G || 19 judecată R: judecătorie G || 20 prin graiu R: nescris G || 22 să. . . osîndă R: se hotărăşte gloabă G | aceluia ce R: pentru cine G || 24 pricină R: chestiune G | prigonindu-se R: fiind cei ce se procesează împreună G | dintr-înşi *ad* R: *om* G || 25 să vor învoi R: vor face o transacţie G.

---

[1] A prevedea ca femeia să ia şi iscălitura de la mîna bărbatului, νά πέρνῃ ἀπὸ τὸ χέρι του ὑπόγραμμα, vz. B. C. I. R. p. 57.

ΕΞΩΠΡΟΙΚΑ

§

44. Ὅλη ἡ περιουσία κινητὴ ἢ ἀκίνητος, ὅσην ἔξω τῆς προικός της ἔχ' ἡ γυναῖκα, ἐξώπροικα λέγεται.

45. Ὅλα τὰ ἐξώπροικα πρέπει νὰ εἶναι γνωστὰ ⟨εἰς⟩ τὸν ἄνδρα, πόθεν τὰ ἔχ' ἡ γυναῖκα· ἀλλέως, ἀγνώριστα ὄντας, τοῦ ἀνδρὸς εἶναι.

46. Ὅσα ἐξώπροικα, γνωστὰ εἰς τὸν ἄνδρα ἔχ' ἡ γυναῖκα, ὅλα ὡς ἴδια κτήματα τὰ ἐξουσιάζει ἀπόλυτα· καὶ ἐλευθέρα εἶναι, ὡς πράγματά της, νὰ τὰ μεταχειρίζεται, καθὼς θέλει, πωλῶντάς τα, νοικιάζοντάς τα, ἐνεχυριάζοντάς τα, δανείζοντάς τα καὶ χαρίζοντάς τα.

47. Ἂν ἡ γυναῖκα τὰ ἐξώπροικά της τὰ ἐγχειρίσῃ τὸν ἄνδρα της νὰ τὰ κυβερνᾷ, ὁ ἄνδρας πρέπει νὰ τὰ προσέχῃ καθὼς τὰ ἴδια· εἰ δὲ μή, ὅ,τι πάθουν ἀπὸ ἀμέλειάν του ἢ δόλον, τὸ ἐνέχεται.

48. Ὅταν ὁ ἄνδρας ἐπιστρέψῃ τὴν προῖκα τὴν γυναῖκα ἢ τοὺς κληρονόμους της, χρεωστεῖ νὰ στρέφῃ καὶ ὅλα τὰ ἐξώπρικά της, ἐκτὸς τῶν ὅσων ἐκείνη ἐπώλησεν ἢ ἐχάρισεν ἢ ἐφθάρησαν, ὄχι ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ δόλον του, ἀλλ' ἀπὸ τὸν καιρὸν ἢ ἀπὸ ἄλλους τυχηρὰς ἀναποδράστους περιστάσεις.

Κεφάλαιον ιζ-ον

ΠΕΡΙ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ

§

1. Συμβιβασμὸς λέγεται ἡ συμφωνία ἐκείνη, ὅπου δύο ἢ πολλοὶ διαφερόμενοι συμβιβάζονται μεταξύ τους, ἤγουν ἐξισάζονται εἰς τὰς διαφοράς τους, διὰ νὰ μὴ κρίνωνται εἰς κριτήριον.

2. Ὁ συμβιβασμὸς γίνεται καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως καὶ ἐμμέσως καὶ ἀμέσως.

3. Ἂν ποινὴ εἰς τοὺς συμβιβασμοὺς διορίζεται, δι'ὅποιον δὲν φυλάξῃ τὴν συμφωνίαν, ἡ ποινὴ ἐνεργεῖται ἀπαραλλάκτως.

4. Ἂν πολλοὶ ὄντες εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν συνδιαφερόμενοι, οἱ μὲν συμβιβασθοῦν, οἱ δὲ ὄχι, τόσοι εἰς τὸν συμβιβασμὸν ἐνέχονται, ὅσοι ἐσυμβιβάσθησαν.

---

4 εἰς *ad* z: *om* G, sed vide v. 6.

*5. Cine nu să învoiaşte cu chear stăpînul prigonirii sau cu vechilul lui, nu să socoteaşte, că să învoiaşte [1]).

6. De nu să va numi hotărît la ce prigonire să învoesc cei ce să învoesc, ci numai vor zice că să învoesc sau că la prigonire să învoesc, atunci iaste neştiut de s-au făcut învoială sau nu; şi pentru aceaia, de nu să va dovedi hotărît la ce prigonire, iaste fără tărie.

*7. Daca vreo parte prigonitoare va ascunde sau va fura, ori însuşi sau prin altul, dovezile dreptăţilor ceilalte împotrivnice părţi şi cu vicleşug să va învoi cu aceia şi apoi să va vădi adevărul, nu să socoteaşte că s-au învoit.

Cum, moştenitoriul unui împrumutător mort cînd să va învoi cu datoriul, ca să-i dea din datoriia lui atîta şi să-i erte ceilaltă, şi apoi, după învoială, să va arăta diiata mortului în care erta datoriului său toată datoriia ; sau cînd un moştenitor dimpreună cu altu, ştiind toată averea mortului, nu va arăta-o deplin celuilalt moştenitor şi acela, crezîndu-i, să va învoi pe cît i-au arătat cellalt.

8. Ucigaşul poate să să învoiască pentru ucidere cu rudele celui omorît.

*9. Învoiala cea silită, cînd să va dovedi, iaste făr de tărie.

Cap 18

PENTRU ERETOCRISIE

§

*1. Eretocrisie să zice tocmeala aceia ce doi sau mulţi prigonitori alegînd pe unul sau pe doi inşi sau mai mulţi, îi vor orîndui judecătorii pricinii lor.

Să zic şi judecătorii aceia, judecătorii aleş(i).

2. Orice prigonire de tocmeală şi de daruri, afară numai de despărţeniia căsătorii, de zestre, de epitropie şi de moştenire, să poate judeca şi prin eretocrisie.

---

1 chear ...prigonirii R: adevăratul titular al procesului G || 4 numai R: simplu G || 5 neştiut R: nelămurit G || 6 să va dovedi hotărît R: s-a arătat precis G || 8 prigonitoare... fura R: în proces, ascunzînd sau furînd G || 8—9 ori... altul R: direct sau indirect G || 9 dreptăţilor R: drepturilor G | ceilalte...părţi R: adversarului său în proces G || 10 apoi ...vădi R: mai tîrziu s-a dovedit G || 13 datoriul R: datornicul său G || 14 să va arăta R: va apărea G || 15 sau R: sau precum G || 23 Despre judecarea prin arbitri G || 24 tocmeala R: învoiala G | prigonitori R: în proces fiind G || 25 vor orîndui R: hotărăsc G || 27 Să zic... aleş R: dar li se spune şi judecători aleşi G || 28 prigonire de tocmeală R: proces de contracte G | daruri R: liberalităţi G.

---

[1]) În A se mai adăuga: «adică acela care nu face transacţia cu adversarul său din proces sau cu deplin împuternicitul, hotărît de adversarul său în proces, nu se socoteşte că face transacţia» ;. A III 19 § 5; vz. B. C. I. R., p. 52, n. 1.

5. Ὅποιος μὲ τὸν ἀληθινὸν κύριον τῆς διαφορᾶς ἢ μὲ τὸν παραστάτην του δὲν συμβιβάζεται, δὲν λογίζεται, ὅτι συμβιβάζεται. [1])

6. Ἂν δὲν ὀνοματισθῇ ῥητῶς, εἰς ποίαν διαφορὰν οἱ συμβιβαζόμενοι συμβιβάζονται, ἀλλ' ἁπλῶς, ὅτι συμβιβάζονται ἢ ὅτι εἰς διαφορὰν συμβιβάζονται, τότε ὁ συμβιβασμὸς εἶναι ἄδηλον, ἂν ἔγινεν ἢ ὄχι· καὶ διὰ τοῦτο, ἂν δὲν ἀποδειχθῇ τὸ ῥητῶς εἰς ποίαν, ἄκυρος εἶναι.

7. Ἂν διαφερόμενος κρύπτοντας ἢ κλέπτοντας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὰς ἀποδείξεις τῶν δικαίων τοῦ ἀντιδιαφερομένου του, συμβιβασθῇ δολερῶς μ'ἐκεῖνον καὶ ὕστερον ἐλεγχθῇ ἡ ἀλήθεια, δὲν λογίζεται, ὅτι ἐσυμβιβάσθη.

Καθὼς ὅταν κληρονόμος ἀποθαμμένου δανειστοῦ συμβιβασθῇ μὲ τὸν χρεώστην του νὰ τὸν δώσῃ ἀπὸ τὸ χρέος του τόσα καὶ νὰ τὸν συγχωρήσῃ τὰ λοιπά· καὶ ὕστερον μετὰ τὸν συμβιβασμὸν φανῇ τοῦ ἀποθαμμένου διαθήκη, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλον τὸ χρέος ἐσυγχωροῦσε τὸν χρεώστην του· ἢ καθὼς ὅταν ἕνας κληρονόμος, ἠξεύροντας ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποθαμμένου, δὲν τὴν δείξῃ σωστὴν τὸν ἄλλλον συγκληρονόμον καὶ αὐτὸς πιστεύοντας συμβιβασθῇ εἰς ὅσην ἐκεῖνος τὸν ἔδειξε.

8. Φονεὺς δύναται νὰ συμβιβασθῇ μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευμένου διὰ τὸν φόνον.

9. Ὁ βίαιος συμβιβασμός, ὅταν ἀποδειχθῇ, ἄκυρος εἶναι.

Κεφάλαιον ιη-ον

ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΤΟΚΡΙΣΙΑΣ

§

1. Αἱρετοκρισία λέγεται ἡ συμφωνία ἐκείνη, ὅπου δύο ἢ πολλοὶ διαφερόμενοι, ἐκλέγοντας ἕνα ἢ δύο ἢ πολλούς, τοὺς διορίζουν κριτὰς διαφορᾶς τους· λέγονται δὲ καὶ οἱ κριταὶ αἱρετοί.

2. Κάθε διαφορὰ συμφωνιῶν καὶ χαρίτων, ἐκτὸς διαζυγίου, προικός, ἐπιτροπῆς καὶ κληρονομίας, ἐνδέχεται καὶ δι' αἱρετοκρισίας νὰ κρίνεται.

2 ὅτι G: πῶς A ‖ 3 ὀνομασθῇ z ‖ 10 ὅταν z: ὅπου Gg ‖ 13 συγχωρέσῃ g ‖ 30 καὶ *om* z.

[1]) *Post* συμβιβάζεται *addebat* ἤγουν ὅποιος μὲ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του ἢ μὲ τὸν διωρισμένον πληρεξούσιον τοῦ ἀντιδιαφερομένου του δὲν συμβιβάζεται, δὲν λογίζεται, πῶς συμβιβάζεται. A III 19 § 5; βλ. B.I.C.R. σ. 52 σημ. 1.

3. Pricină de vinovăție nu să judecă prin eretocrisie.

4. Orice obraz poate să fie eretocritis, adică judecător ales; afară de mueri, nevrîsneci, nebuni și de oameni în vileag osîndiți de necinstiți.

5. Tocmeala eretocrisiì totdeauna în scris să să facă.

6. Pînă a nu da în mîna judecătorilor aleși prigonitoarele părți carte de tocmeala eretocrisiì, sînt slobozi, daca nu vor voi, să strice tocmeala; iar după ce vor da-o, nu mai sînt slobozi.

7. Cînd în tocmeala eretocrisiì să va orîndui osîndă împotriva celui ce nu va sta la hotărîrea judecătorilor, osînda să să împlinească.

8. Cîte și ce fel de pricini vor orîndui părțile prigonitoare în tocmeala eretocrisiì, atîtea și acelea numai sînt slobozi judecătorii să judece.

9. Cei ce să judecă, sînt siliți să stea și să dea ascultare pînă la sfîrșitul hotărîrii.

10. Pînă a nu întra în cercetarea pricinii, judecătorii aleși sînt slobozi să să lepede de a fi judecători.

11. După ce va întra judecătoriul ales în cercetarea pricinii, nu să mai poate lepăda, afară numai cînd să va necinsti de către cei ce să judecă, sau de este să purceze undeva sau de să va orîndui în slujbă politicească sau de i să va întîmpla vreo boală ce nu să poată tămădui, sau de va dovedi că i s-au întîmplat trebi neapărate, din pricina cărora nu să îndeletnicează.

12. Cînd un judecător ales, afară din zisele pricini (11) nu va să judece și să hotărască, atunci să să silească prin stăpînire.

13. Cînd unul sau toți judecătorii aleși să vor lepăda de judecată pentru pricinile acelea (11), atunci slobozi sînt cei ce să judecă, să strice eretocrisiia sau dinpreună cu aceia[1]) să orînduiască pe altul sau pe alții judecători la pricina lor, de vor voi.

14. Judecătorii aleși, afară din cei ce ìi vor orîndui, nu pot pre altul nici să-l judece nici să-l îndatoreze.

15. Cînd judecătorii aleși[2]) nu să unesc la hotărîre și cîți sînt cei ce nu să unesc, atîția sînt și cei ce să unesc, atunci însuși ei cu toții să aleagă un al treilea judecător peste dînșii, fără de a să întreba cei ce să judecă, de voesc sau nu[3]).

1 Pricină de vinovăție R: Proces penal G || 2 fie R: devină G | adică judecător ales *ad* R || 3 în vileag R: în mod oficial G || 4 Tocmeala erotocrisii R: învoiala de arbitraj G || 5 Pînă a nu R: Înainte de a G | aleși R: lor G | prigonitoarele părți R: cei ce se ceartă G | carte R: hîrtia G || 6 vor voi R: voiesc G | strice R: desfacă G || 6—7 tocmeala ...ce R: învoiala lor. De cînd totuși G || 8 orîndui R: hotărî G | osîndă R: gloabă G || 9 împlinească R: execute G || 10 ce fel de R: care G || 12 stea R: rămînă G || 13 Pînă...pricinii R: Înainte de a începe cercetarea neînțelegerii G || 14 să să...judecători R: să se retragă de la judecare G || 15 După ce va întra R: De cînd a început G | în *om* G || 16 lepăda R: retrage G || 17 purceze undeva R: plece G || 19 să îndeletnicează R: are cînd G || 22 să vor lepăda de judecată R: se vor retrage G || 23 strice R: desfacă G || 24 cu aceia *ad* R:[1]) *om* G || 25 de vor voi R: dacă voiesc G || 26 orîndui R: orîndui judecători G || 27 îndatoreze R: oblige G || 28-29 nu să unesc...ce să unesc R: atîția nu sînt de aceeași părere, cîți sînt de aceeași părere la hotărîre G || 29 cu toții *ad* R || 30 judecător peste dînșii R: supraarbitru G.

[1]) Adaosul în R « cu aceia » ar putea face să se creadă că arbitrii rămași iau parte la noua alegere. În G însă se spune clar că numai impricinații singuri sînt liberi să renunțe la arbitraj sau să aleagă alți arbitri.

[2]) Aleși în număr egal A.

[3]) În A se mai adăuga: « deoarece cei ce se judecă, dîndu-le lor odată puterea să-i judece, se socotește că le-au dat putere să descopere dreptul și cu orice chip și persoană vor putea. » A III 20 § 18; Vz. B. C. I. R. p. 52 n. 1.

3. Ἐγκληματικὴ διαφορὰ δι᾽αἱρετοκρισίας δὲν κρίνεται.

4. Κάθε πρόσωπον ἠμπορεῖ αἱρετὸς κριτὴς νὰ γίνῃ, ἐκτὸς γυναικῶν, ἀνηλίκων, τρελλῶν καὶ δημοσίως καταδικασμένων ἀτίμων.

5. Ἡ συμφωνία τῆς αἱρετοκρισίας ἐγγράφως νὰ γίνεται πάντοτε.

6. Πρὶν ἐγχειρίσουν εἰς τοὺς κριτάς τους οἱ διαφερόμενοι τὸ συμφωνοχάρτι τῆς αἱρετοκρισίας, ἐλεύθεροι εἶναι, ἂν δὲν θέλουν, νὰ διαλύσουν τὴν συμφωνίαν τους. Ἀφ᾽ οὗ ὅμως τὴν ἐγχειρίσουν, δὲν εἶναι πλέον ἐλεύθεροι.

7. Ἂν εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς αἱρετοκρισίας διορισθῇ ποινὴ κατ᾽ἐκείνου, ὁποῦ δὲν σταθῇ εἰς τῶν κριτῶν τὴν ἀπόφασιν, ἡ ποινὴ νὰ ἐνεργῆται.

8. Ὅσας καὶ ὁποίας διαφορὰς διορίσουν εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς αἱρετοκρισίας οἱ διαφερόμενοι, τόσας κ᾽ἐκείνας μόνον ἐλεύθερ᾽ εἶναι οἱ κριταὶ νὰ κρίνουν.

9. Οἱ κρινόμενοι ἀναγκάζονται νὰ μένουν καὶ νὰ ὑπακούουν ἕως τοῦ τέλους τῆς ἀποφάσεως.

10. Πρὶν ἀρχίσουν τὴν θεωρίαν τῆς διαφορᾶς, οἱ αἱρετοὶ κριταὶ ἐλεύθερ᾽ εἶναι νὰ παραιτῶνται ἀπὸ τὴν κρίσιν.

11. Ἀφ᾽ οὗ ἀρχίσῃ ὁ αἱρετὸς κριτὴς τὴν θεωρίαν τῆς κρίσεως, δὲν δύναται νὰ παραιτηθῇ, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀτιμασθῇ ἀπὸ τοὺς κρινομένους ἢ ἂν μέλλῃ ν᾽ἀναχωρήσῃ ἢ ἂν διορισθῇ εἰς πολιτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἂν ἀῤῥωστήσῃ ἀνίατα ἢ ἂν ἀποδείξῃ, ὅτι τὸν συνέβησαν ἄφευκτοι ὑποθέσεις, διὰ τὰς ὁποίας δὲν εὐκαιρεῖ.

12. Ὅταν αἱρετὸς κριτὴς ἐκτὸς τῶν εἰρημένων αἰτιῶν (11) δὲν θέλῃ νὰ κρίνῃ καὶ ν᾽ἀποφασίσῃ, τότε νὰ βιάζεται διὰ τῆς ἐξουσίας.

13. Ὅταν ἕνας ἢ ὅλ᾽ οἱ κριταὶ παραιτηθοῦν διὰ τὰς αἰτίας ἐκείνας (11), τότε ἐλεύθεροι εἶναι οἱ κρινόμενοι νὰ λύσουν τὴν αἱρετοκρισίαν ἢ νὰ συνδιορίσουν ἄλλον ἢ ἄλλους κριτὰς εἰς τὴν διαφοράν τους, ἂν θέλουν.

14. Οἱ αἱρετοὶ κριταὶ ἐκτὸς ἐκείνων, ὁποῦ κριτὰς τοὺς διορίσουν, δὲν ἠμποροῦν ἄλλον οὔτε νὰ κρίνουν, οὔτε νὰ καταδικάσουν.

15. Ὅταν οἱ αἱρετοὶ κριταὶ τόσοι διαφωνοῦν, ὅσοι συμφωνοῦν εἰς τὴν ἀπόφασιν, τότε οἱ ἴδιοι νὰ ἐκλέγουν ἕνα τρίτον ἐπικριτήν τους χωρὶς τῶν κρινομένων τὴν ἐρώτησιν ἢ τὴν θέλησιν. [1])

---

13 κ᾽ Gg: κι᾽ z || 18 παραιτοῦνται g || 25 θέλει g || 31 καταδικάσουν G: *fortasse* καταδικάζουν || 32 *post* κριταὶ *addebat* πάρισα A || 33 ἐκλέγουν G: διαλέγουν A.

---

[1]) *Post* θέλησιν *addebat* ἐπειδὴ οἱ κρινόμενοι, δίδοντάς τους ἅπαξ τὴν ἐξουσίαν νὰ τοὺς κρίνουν, λογίζεται ὅτι τοὺς ἔδωκαν ἐξουσίαν νὰ εὕρουν τὸ δίκαιον καὶ μὲ ὅ,τι τρόπον καὶ πρόσωπον ἠμπορέσουν. A III 20 § 18; βλ. B.C.I.R. σ.52 σημ. 1.

16. Verice va hotărî judecătoriul ce s-au ales peste ceilalţi, sînt datori şi judecătorii şi cei ce să judecă să primească negreşit.

17. Cînd cei mai mulţi judecători să unesc la hotărîri şi cei mai puţini nu să unesc, atunci are putere părerea celor mai mulţi.

18. Cînd unul din orînduiţii judecători aleşi, lipsind nu va auzi şi el toată curgerea prigonirii, nici va da părerea sa, hotărîrea celorlalţi nu are nici o puteare, afară numai, lipsind, va lăsa hotărîrea sa la tovarăşul său.

19. După ce vor iscăli hotărîrea judecătorii aleşi, şi o vor da celor ce să judecă, nu mai sînt judecători şi nu pot nici să mai judece de iznoavă pricina, nici, de vor fi greşiţi, să-şi îndrepteze hotărîrea, afară numai de să va fi întîmplat greşală la numere sau la numărătoare.

20. Hotărîrea judecătorilor aleşi, ori dreaptă sau nedreaptă de va fi, apelaţie nu are.

*21. Eretocrisiia n-are tărie:

Cînd pricina nu să judecă prin eretocrisie (2,.3);

Cînd să face judecător ales cel ce să opreaşte de către pravilă (4);

Cînd cei ce să judecă, pînă a nu să începe judecata şi după ce să va începe, singuri să vor învoi;

Cînd să va lepăda sau va muri vreunul din judecători şi cei ce să judecă nu vor orîndui altul;

Cînd va muri vreunul din cei ce să judecă.

Cap *19

PENTRU VECHILET

§

1. Vechilet zicem fapta vechilului.

Iar vechil iaste cel ce stă în locul stăpînului la vreo treabă.

2. Vechiletu să întocmeaşte din tocmeala stăpînului şi a vechilului; adică unul să pue în lucrare treaba, iar cellalt să priimească ceale lucrate.

*3. De multe fealuri să face vechiletul, după feliurile pricinilor.

---

1 judecătoriul...ceilalţi R: supraarbitrul G || 3 *şi* 4 să unesc R: sînt de aceeaşi părere G || 3 hotărîri R: hotărîre G || 5 va auzi R: a auzit G || 6 curgerea...da R: desfăşurarea procesului şi n-a spus G || 7 numai R: numai dacă G | hotărîrea sa R: votul său G | tovarăşul R: conjudecătorul G || 9 *după* hotărîrea *ad* lor G: *om* R || 10 nu mai sînt R: încetează de atunci să fie G || 10, 16 pricina R: chestiunea G || 11 vor fi greşiţi R: au greşit G || 12 numărătoare R: calculare G || 13 va fi R: este G || 17 pravilă R: lege G || 18 pînă... să va începe R: înainte de ce şi de cînd va începe judecata lor G || 19 să vor învoi R: vor face o transacţie G || 20 să... judecători R: s-a retras sau a murit un judecător G || 22 din cei *ad* R || 26 stă în R: ţine G || 26 *şi* 28 treabă R: afacere G || 27 Vechiletul r | să... vechilului R: se crează potrivit învoielii vechilului şi a stăpînului G || 30 De... pricinilor R: Diferite sînt chipurile vechiletului după deosebirea afacerii G.

16. Ὅ,τι ὁ ἐπικριτὴς ἀποφασίσῃ, ἐνέχονται καὶ οἱ κριταὶ καὶ οἱ κρινόμενοι νὰ τὸ δεχθοῦν ἀπαραιτήτως.

17. Ὅταν οἱ περισσότεροι κριταὶ συμφωνοῦν καὶ οἱ ὀλιγώτεροι διαφωνοῦν εἰς τὴν ἀπόφασιν, τότε ἰσχύει ἡ γνώμη τῶν περισσοτέρων.

18. Ἂν ἕνας τῶν διωρισμένων αἱρετῶν κριτῶν λείποντας δὲν ἀκούσῃ κ' ἐκεῖνος ὅλην τὴν σειρὰν τῆς διαφορᾶς καὶ δὲν εἰπῇ τὴν γνώμην του, ἡ ἀπόφασις τῶν ἄλλων δὲν ἰσχύει τίποτε, ἐκτὸς μόνον ἂν λείποντας ἀφήσῃ τὴν ψῆφόν του εἰς τὸν συγκριτήν του.

19. Ἀφ' οὗ ὑπογράψουν τὴν ἀπόφασίν τους οἱ αἱρετοὶ κριταὶ καὶ τὴν δώσουν τοὺς κρινομένους, παύουν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι κριταὶ καὶ δὲν ἠμποροῦν οὔτε νὰ ἀνακρίνουν πλέον τὴν ὑπόθεσιν οὔτε, ἂν ἐλάνθασαν, νὰ διορθώνουν τὴν ἀπόφασίν τους, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀριθμῶν ἢ ἀριθμήσεως τύχῃ λάθος.

20. Ἡ ἀπόφασις τῶν αἱρετῶν κριτῶν, εἴτε δικαία εἶναι, εἴτε ἄδικος, ἔκκλητον δὲν ἔχει.

21. Ἡ αἱρετοκρισία ἄκυρος εἶναι·

Ὅταν ἡ ὑπόθεσις δὲν κρίνεται δι' αἱρετοκρισίας (2 καὶ 3)·

Ὅταν γένῃ αἱρετὸς κριτής, ὅποιος ἐμποδίζεται ἀπὸ τὸν νόμον (4)·

Ὅταν οἱ κρινόμενοι, πρὶν καὶ ἀφ' οὗ ἀρχίσ' ἡ κρίσις τους, μόνοι τους συμβιβασθοῦν·

Ὅταν παραιτηθῇ ἢ ἀποθάνῃ κριτὴς καὶ δὲν διορίσουν ἄλλον οἱ κρινόμενοι·

Ὅταν ἀποθάνῃ κρινόμενος.

Κεφάλαιον ιθ-ον

ΠΕΡΙ ΤΟΠΟΤΗΡΗΣΕΩΣ

§

1. Τοποτήρησιν λέγομεν τὸ ἔργον τοῦ τοποτηρητοῦ.

Τοποτηρητὴς δὲ εἶναι, ὅποιος ἐπέχει τόπον κυρίου εἰς καμμίαν ὑπόθεσιν.

2. Ἡ τοποτήρησις συνίσταται κατὰ συμφωνίαν τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ τοῦ κυρίου· ὁ μὲν δηλαδὴ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὑπόθεσιν, ὁ δὲ νὰ δεχθῇ τὰ ἐνεργημένα.

3. Διάφορα εἶναι τὰ εἴδη τῆς τοποτηρήσεως κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ὑποθέσεως.

---

5 διορισμένων G || 10 ἀπὸ τὸ νὰ g || 11 νὰ ἀνακρίνουν Gz: ν' ἀνακρίνουν g.

Adecă să tocmească, să vînză, să cumpere, să închirieze, să dea, să ia, să supravegheaze, să dăruiască, să să judece, să să învoiască și cealelalte.

*4. Să poate da vechiletul de către stăpîn de însuși sau prin altul în scris și nescris, pentru un lucru și pentru multe, cu deosebire și fără deosebire, cu deplină puteare și vericum alt.

5. Vechilul e dator să pue în lucrare treaba vechileatului său după tocmeală, după cugetul stăpînului și fără vicleșug.

6. Care vechil va pune în lucrare treaba vechiletului împotriva tocmealii și cugetul(ui) stăpînului, sau va lucra cu viclenie și va pricinui pagubă, iaste dator paguba.

7. Daca vechilul va pune în lucrare treaba după tocmeală, după voia stăpînului și fără vicleșug, și să va pricinui pagubă din întîmplare, nu iaste dator.

8. Daca vechilul, după ce va priimi vechiletul, să va lenevi și fără nici o întîmplare neapărată, nu va pune nicidecum treaba în lucrare, atunci, de nu să va întîmpla pagubă, nu să învinovățeaște numai pentru această a lui semplice lenevire; iar de să va întîmpla, să învinovățeaște, căci să cuvenea ori să nu priimească vechiletul sau, după ce l-au priimit, să pue treaba în lucrare.

9. Cîtă cheltuială va face de la sine vechilul cu cuviință în lucrarea vechiletului său, iaste dator stăpînul acea cheltuială să o plătească cu dobîndă, măcar și de nu-i va fi poruncit să cheltuiască.

Și cînd îi va fi orînduit cît să cheltuiască și vechilul va cheltui mai mult cu cuviință, iarăși stăpînul iaste dator la ceale mai multe cu cuviință cheltueli.

Iar de va cheltui fără cuviință[1]) mai mult, el iaste dator.

10. După ce stăpînul va da vechilet vechilului și vechilul va începe a pune în lucrare treaba, îndată iaste dator stăpînul a priimi orice va face vechilul după porunca lui.

11. Poate stăpînul, după ce va da vechilului întîia poruncă, să dea și al doilea cu totul împotriva cei dintîi sau spre dresul cei dintîi în parte și a treia și a patra și de rînd totdeauna, însă pînă a nu începe vechilul a lucra, căci după ce va începe, să cade să priimească stăpînul ceale lucrate [2]).

---

1 să tocmească R: să se învoiască G|| 1—2 dea...dăruiască R: dea cu împrumut, să ia, să dea, să supravegheze, să facă o liberalitate G|| 2 să învoiască R: facă o transacție G|| 3—4 de însuși... nescris R: vechilului, nemijlocit, mijlocit, nescris, în scris G || 4 cu deosebrire și fără deosebire R: cu limită, nelimitat G|| 5 alt R: altfel G|| 7 cugetul R: scopul G|| 9 cugetul R: scopului G|| 11 va pune R: punînd G | voia R: scopul G | 12 și₂ *om* G | din întîmplare R: după împrejurare G | dator R: dator paguba G || 13 după ce va priimi R: primind G | să va lenevi și R: va neglija G|| 13—14 fără...neapărată R: fără vreo piedică întîmplătoare inevitabilă și G || 14 nicidecum R: cu desăvîrșire G || 15, 16 să va întîmpla R: se va pricinui G | să învinovățeaște R: o datorează G|| 16 lenevire R: și neviovată neglijență G || 17 după ce R: odată ce G|| 18 Cîte cheltueili G | cu cuviință R: justificat G || 19 iaste...dobîndă R: le datorează stăpînul cu dobînda lor G|| 20 nu-i va fi poruncit R: nu i-a dispus G|| 21 îi va...cheltuiască și R: hotărînd cîte cheltueli să se facă G|| 22 la R: la toate G|| 23 fără cuviință R: și nejustificat G | iaste dator R: le datorează G|| 25 treaba R: lucrarea G| stăpînul R: acela G | va face R: face G|| 26, 27 porunca R: dispoziția G.

---

[1]) Mai bine decît « cu cuviință, cuviincioase » și « fără cuviință » este redat κατὰ λόγον și παρὰ λόγον cu « cu cuvînt » și « fără cuvînt », mai jos la p. 100, r. 17, 19 și 23.

[2]) Acest paragraf în G este formulat așa: « Poate stăpînul, odată ce a dat vechilului prima dispoziție, să dea și a doua spre desființarea sau îndreptarea celei dintîi în întregime sau în parte, și a treia și a patra și așa mai departe, totuși totdeauna luînd-o înaintea vechilului, pentru că odată ce acela a început să lucreze, el trebuie să accepte cele lucrate. »

Νὰ συμφωνήσῃ δηλαδή, νὰ πωλήσῃ, ν' ἀγοράσῃ, νὰ μισθώσῃ, νὰ δανείσῃ, νὰ πάρῃ, νὰ δώσῃ, νὰ ἐπιστατήσῃ, νὰ χαρίσῃ, νὰ κριθῇ, νὰ συμβιβασθῇ καὶ τ.λ.

4. Ἡ τοποτήρησις ἐνδέχεται νὰ δίδεται τὸν τοποτηρητὴν ἀπὸ τὸν κύριον ἀμέσως, ἐμμέσως, ἀγράφως, ἐγγράφως, δι'ἕνα ἔργον, διὰ πολλά, μὲ περιορισμόν, ἀπεριορίστως, πληρεξουσίως καὶ ὅπως ἀλλέως.

5. Ὁ τοποτηρητὴς χρεωστεῖ νὰ ἐνεργῇ τὴν ὑπόθεσιν τῆς τοποτηρήσεώς του κατὰ τὴν συμφωνίαν, κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ κυρίου καὶ ἀδόλως.

6. Ὅποιος τοποτηρητὴς ἐνεργήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς τοποτηρήσεως ἐναντίον τῆς συμφωνίας καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ κυρίου, ἢ δολερῶς ἐνεργήσῃ καὶ προξενήσῃ ζημίαν, εἰς τὴν ζημίαν ἐνέχεται.

7. Ἂν ὁ τοποτηρητὴς ἐνεργῶντας τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὴν συμφωνίαν, κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ κυρίου καὶ ἀδόλως, προξενηθῇ ζημία κατὰ περίστασιν, τὴν ζημίαν δὲν τὴν ἐνέχεται.

8. Ἂν ὁ τοποτηρητὴς δεχόμενος τὴν τοποτήρησιν ἀμελήσῃ χωρὶς ἀναπόδραστον τυχηρὸν ἐμπόδιον καὶ δὲν ἐνεργήσῃ τελείως τὴν ὑπόθεσιν, τότε, εἰ μὲν δὲν προξενηθῇ ζημία, δὲν ἐνέχεται διὰ μόνην τὴν ἁπλῆν του τούτην καὶ ἀθῶαν ἀμέλειαν· εἰ δὲ προξενηθῇ, ἐνέχεται, ὅτι ἔπρεπε ἢ νὰ μὴ δεχθῇ τὴν τοποτήρησιν ἤ, ἀφ'οὗ τὴν ἐδέχθη, νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὑπόθεσιν.

9. Ὅσ' ἀφ' ἑαυτοῦ του ὁ τοποτηρητὴς ἐξοδεύσῃ κατὰ λόγον εἰς τὸ ἔργον τῆς τοποτηρήσεώς του, τὰ ἐνέχεται ὁ κύριος μὲ τὸ διάφορον τους, καὶ ἂν δὲν τὸν παρήγγειλε νὰ ἐξοδεύσῃ.

Ἂν δὲ ὁ κύριος διορίζοντας πόσα νὰ ἐξοδευθοῦν, ὁ τοποτηρητὴς ἐξοδεύσῃ κατὰ λόγον περισσότερα, πάλιν ὁ κύριος ἐνέχεται εἰς ὅλα τὰ κατὰ λόγον περισσότερα.

Εἰ δὲ καὶ ἐξοδεύσῃ παρὰ λόγον περισσότερα, αὐτὸς τὰ ἐνέχεται.

10. Ἀφ'οὗ δώσῃ ὁ κύριος τὴν τοποτήρησιν τὸν τοποτηρητὴν καὶ ὁ τοποτηρητὴς ἀρχίσῃ νὰ ἐνεργῇ τὸ ἔργον, εὐθὺς ἐκεῖνος ἐνέχεται νὰ δεχθῇ ὅ,τι κάμῃ κατὰ τὴν παραγγελίαν του.

11. Δύναται ὁ κύριος, ἀφ'οὗ δώσῃ τὸν τοποτηρητὴν πρώτην παραγγελίαν, νὰ δίδῃ καὶ δευτέραν πρὸς ἀναίρεσιν ἢ διόρθωσιν τῆς πρώτης ὅλης ἢ κατὰ μέρος, καὶ τρίτην καὶ τετάρτην καὶ ἑξῆς, προλαμβάνοντας ὅμως πάντα τὸν τοποτηρητήν, ὅτι ἀφ' οὗ ἀρχίσῃ αὐτὸς νὰ ἐνεργῇ, πρέπει ἐκεῖνος νὰ στέργῃ τὰ ἐνεργημένα.

---

2 νὰ δανείσῃ *om* R || 18 τούτην G: ταύτην z.

12. Cînd va orîndui stăpînul şi al doilea vechil tot la acea pricină, după ce au orînduit pe cel dintîi, atuncea de va fi apucat cel dintîi să pue treaba în lucrare, iaste dator stăpînul să priimească toate, cîte va fi lucrat pînă atunci şi cheltuelile ceale cuviincioase.

13. De să vor orîndui de stăpîn doi sau mai mulţi vechili tot la aceiaşi pricină, toţi sînt datori deopotrivă pentru aceia, şi de nu vor apuca treaba cu toţii dinpreună, pentru că toţi deopotrivă au priimit vechiletul.

14. Cînd din doi sau mai mulţi vechili, de o seamă orînduiţi la aceiaş pricină, unul sau unii vor lucra fără ceilalţi, atunci stăpînul volnic iaste, de să păgubeaşte să-şi ceară de la toţi paguba.

15. Are voe vechilul, după ce va priimi şi să va face vechil, să să lepede ori pînă a nu înceape treaba sau şi în lucrare fiind, din cuviincioasă pricină şi zăticneală.

Adecă de să va bolnăvi sau să va orăndui în slujbă politicească şi nu are vreame; sau din altă a sa întîmplare ce întru adevăr îl zăticneaşte i altele asemenea.

16. Are voe vechilul şi fără pricină să să lepede, daca lasă pricina într-acest fel de stare, încît cu lepădarea sa să nu pricinuească pagubă şi să poată şi stăpînul să orînduiască altul să dea săvărşire pricinii, că într-alt chip de va fi, adică pricina în primejdie şi să va lepăda fără pricină, iaste dator paguba.

17. De vericare cuvînt să va trage vechilul, pînă a nu înştiinţa pe stăpîn că se trage, nu e slobod să să tragă; iar alminterea, este dator paguba; afară numai cînd, din zăticnire firească sau întîmplare nebiruită, nu va putea să nştiinţeze.

18. Toate vechileturile, după moartea stăpînului sau a vechilului, contenesc şi să strică.

19. Cînd vechilul după moartea stăpînului, neştiind adevărat de moartea sa, lucrează neîncetat, iaste dator moştenitorul să priimească, cîte după poruncă pînă atunci au lucrat, dinpreună şi cheltuelile ceale cuviincioase.

20. Cînd vechilul, ştiind moartea, nu va conteni, atunci orice pagubă să va pricinui din orice pricină, iaste dator a o răspunde, căci de contenea, nu o cerca poate moştenitorul.

1, 6 *şi* 9 pricină R: chestiune G|| 2-3 să...lucrare R: să înceapă să lucreze G|| 3 va fi lucrat R: a lucrat G|| 4 după cheltuelile *ad* lui G|| 6 şi de R: chiar dacă G|| 6—7 nu...dinpreună R: nu vor participa toţi la lucrare G|| 8 de o seamă R: dimpreună G || 9 volnic R: liber G || 10 paguba R: pagubele lui G|| 11 după ce...vechil R: de cînd a aprobat şi a primit vechiletul G|| 12 pînă a nu R: înainte de a G | treaba R: să lucreze G | în lucrare fiind R: în timp ce lucrează G | cuviincioasă R: binecuvîntată G|| 15 întîmplare R: accident G|| 16 asemenea *ad* R: *om* G|| 17 pricina R: chestiunea G || 18 cu lepădarea sa R: retrăgîndu-se G || 19 şi *ad* R; *om* G| să dea...pricinii R: să continue lucrul lui G|| 19—20 că... lepăda R: de altfel fiind chestiunea în primejdie, dacă s-a retras G||20 *şi* 22 pagubele G|| 21, 22 trage R: retrage G|| 21 pînă a nu înştiinţa R: înainte de ce a înştiinţat G|| 22 alminterea R: de nu G|| 23,27 cînd R: dacă G|| 23 va putea R: a putut G|| 26 contenesc şi să strică R: încetează şi se desfac G|| 27 adevărat R; cu adevărat G||28 sa *ad* R: *om* G | neîncetat, iaste R: fără întrerupere, atunci este G | poruncă R: dispoziţia lui G|| 29 cheltuelile R: cheltuielile sale G|| 31 răspunde R: răspunde moştenitorului G || 32 cerca R: suferea G.

12. Ὅταν ὁ κύριος διορίζοντας πρῶτον τοποτηρητὴν μεταδιορίσῃ δεύτερον εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, τότε, ἂν ὁ πρῶτος προλαμβάνοντας ἄρχισε νὰ ἐνεργῇ, ἐνέχεται ὁ κύριος νὰ δεχθῇ ὅλα, ὅσα ἕως τότε ἐνήργησε μὲ τὰ κατὰ λόγον ἔξοδά του.

13. Ἂν ἀπὸ τὸν κύριον δύο ἢ περισσότεροι συντοποτηρηταὶ διορισθοῦν εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ὅλοι ἐπίσης ἐνέχονται δι' αὐτήν, καὶ ἂν ὅλοι δὲν συνεργήσουν, ὅτι ὅλοι ἐπίσης τὴν τοποτήρησιν τὴν ἐδέχθησαν.

14. Ἂν ἀπὸ δύο ἢ πολλοὺς συντοποτηρητὰς εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἕνας ἢ μερικοὶ ἐνεργήσουν χωρὶς τοὺς ἄλλους, τότε ὁ κύριος ἐλεύθερος εἶναι, ἂν βλάπτεται, νὰ ζητῇ ἀπὸ ὅλους τὰς ζημίας του.

15. Ἔχει τὴν ἄδειαν ὁ τοποτηρητής, ἀφ' οὗ στέρξῃ καὶ δεχθῇ τὴν τοποτήρησιν νὰ παραιτῆται, ἤ τε πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ἐνεργῇ ἤ τε καὶ ἐν ᾧ ἐνεργεῖ, δι'αἰτίαν εὔλογον καὶ ἐμπόδιον·

Ἂν ἀῤῥωστήσῃ δηλαδὴ ἢ διορισθῇ εἰς πολιτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ δὲν σχολάζει ἢ δι'ἄλλο ἴδιον περιστατικόν, ὁποῦ τῇ ἀληθείᾳ τὸν ἐμποδίζει καὶ τ.λ.

16. Ἔχει τὴν ἄδειαν ὁ τοποτηρητὴς καὶ χωρὶς αἰτίαν νὰ παραιτῆται, ἂν εἰς τέτοιαν στάσιν ἀφίνῃ τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε παραιτούμενος νὰ μὴ προξενήσῃ ζημίαν καὶ ὁ κύριος νὰ ἠμπορῇ νὰ διορίσῃ ἄλλον, ν'ἀκολουθήσῃ τὸ ἔργον του· ἀλλέως, ὄντας εἰς κίνδυνον ἡ ὑπόθεσις, ἂν χωρὶς αἰτίαν παραιτηθῇ, ἐνέχεται τὰς ζημίας.

17. Δι'ὅποιον λόγον παραιτηθῇ ὁ τοποτηρητής, πρὶν εἰδοποιήσῃ τὸν κύριον, ὅτι παραιτεῖται, δὲν εἶν' ἐλεύθερος νὰ παραιτηθῇ· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται εἰς τὰς ζημίας, ἐκτὸς μόνον ἂν δι' ἐμπόδιον φυσικὸν ἢ τυχηρὸν ἀνίκητον δὲν ἠμπόρεσε νὰ εἰδοποιήσῃ.

18. Ὅλαι οἱ τοποτηρήσεις μετὰ θάνατον τοῦ κυρίου ἢ τοποτηρητοῦ παύουν καὶ διαλύονται.

19. Ἂν ὁ τοποτηρητὴς μετὰ θάνατον τοῦ κυρίου, μὴν ἠξεύροντας τῇ ἀληθείᾳ τὸν θάνατον, ἐνεργῇ κατὰ συνέχειαν, τότε ὁ κληρονόμος ἐνέχεται νὰ δεχθῇ ὅσα, κατὰ τὴν παραγγελίαν του ἕως τότε ἐνήργησε μὲ τὰ κατὰ λόγον ἔξοδά του.

20. Ἂν ὁ τοποτηρητὴς ἠξεύροντας τὸν θάνατον δὲν παύσῃ, τότε ὅ,τι ζημία προξενηθῇ ἀπὸ ὁποιανδήποτε αἰτίαν, τὴν ἐνέχεται τὸν κληρονόμον, ὅτι, ἂν ἔπαυε, δὲν τὴν ἐπάθαινεν ἴσως ὁ κληρονόμος.

---

3 ἄρχισε g: ἄρχησε G || 18 ἀφίνῃ g: ἀφίνει G || 29 ἐνεργεῖ g || 30 του G: *om* g.

Cap +20

PENTRU VECHILUL DE JUDECĂŢI

§

1. Vechilul de judecăţi iaste cel ce să orîndueşte de altul, ca să să judece în locul lui.

+2. Vechilul de judecăţi să să orînduiască cu adeverinţă în scris. Vechil fără adeverinţă în scris să nu fie priimit la judecată.

3. De să va orîndui vechilul cu de plină puteare, cînd să va osîndi să plătească, iaste dator să plătească, iar de nu, stăpînul iaste dator.

4. Moştenitoriul vechilului nu iaste dator a priimi vechiletul, de nu va vrea.

Cap *21

PENTRU EPITROPI

§

1. Epitropie să zice vechiletul epitropului.

Epitropul iaste vechilul tatălui celui nevîrsnec şi chivernisitoriul creşterii şi averii lui.

+2. Să poate orîndui epitrop sau de către pravilă sau de către domnie sau de către judecători şi atunci să zice după pravilă; sau de către părinţii nevîrsnecului prin diiată şi atunci să zice după diiată.

3. Să orînduiaşte sau unul sau mulţi epitropi unui nevîrsnec, după mărimea avearii lui, şi ori să orînduesc a fi epitropi toţi pe toată avearea sau fieşcare în parte.

*4. Cînd epitrop după diiată nu iaste, atunci cea mai de aproape rudă să face epitrop după pravilă.

5. De să vor întîmpla rude multe tot de aceiaşi mai de aproape spiţă, toţi să să orînduiască epitropi sau cel mai bun, de nu iaste de folos a să orîndui toţi.

+6. Cînd nu sînt rude, să face epitrop vorniciia obştirilor.

---

2 Despre reprezentanţa prin avocat[1]) G || 3 *Înainte de* Vechilul *ad* Reprezentanţa prin avocat este vechiletul avocatului G: *om* R[1]) || 5 *cu* adeverinţă *ad* R || 6 adeverinţă *ad* R | judecată R: judecătorie G || 11 va vrea R: voieşte G || 13 Despre epitropie G || 15 chivernisitoriul R: administratorul G | creşterii R: educaţiei G || 18 judecători R: judecătorie G || 19 să zice R: se numeşte G || 20 unui R: unuia şi aceluiaşi G || 21 mărimea R: întinderea G || 21—22 să...parte R: toată să o epitropisească toţi sau fiecare partea lui G || 25 să vor întîmpla R: se întîmplă G || 27 a să orîndui *ad* R || 28 vorniciia obştirilor R: vornicul comunităţilor G.

---

[1]) În greceşte, titlul capitolului 20 este abstract; în romîneşte fiind concret, n-a mai fost nevoie de definiţia « Reprezentanţei prin avocat » şi de aceea în R a fost omisă.

Κεφάλαιον κ-ον

ΠΕΡΙ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑΣ

§

1. Συνηγορία εἶναι ἡ τοποτήρησις τοῦ συνηγόρου.

Συνήγορος εἶναι, ὅποιος διορίζεται ἀπὸ ἄλλον, διὰ νὰ κριθῇ εἰς τὸν τόπον του.

2. Συνήγορος ἐγγράφως νὰ διορίζεται.

Ἄγραφος συνήγορος δεκτὸς νὰ μὴν εἶναι εἰς κριτήριον.

3. Ἂν συνήγορος διορισθῇ πληρεξούσιος, ὅταν καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ, ἐνέχεται νὰ πληρώσῃ· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται ὁ κύριος.

4. Ὁ κληρονόμος τοῦ συνηγόρου δὲν ἐνέχεται νὰ δεχθῇ τὴν συνηγορίαν, ἂν δὲν θέλῃ.

Κεφάλαιον κα-ον

ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

§

1. Ἐπιτροπὴ λέγεται ἡ τοποτήρησις τοῦ ἐπιτρόπου.

Ἐπίτροπος εἶναι ὁ τοποτηρητὴς τοῦ πατρὸς τοῦ ἀνηλίκου καὶ κυβερνήτης τῆς παιδαγωγίας καὶ περιουσίας του.

2. Ἐνδέχεται νὰ διορίζεται ἐπίτροπος ἢ ἀπὸ τὸν νόμον ἢ ἀπὸ τὴν αὐθεντείαν ἢ ἀπὸ τὸ κριτήριον· καὶ τότε λέγεται νόμιμος· ἢ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοῦ ἀνηλίκου μὲ διαθήκην καὶ τότε διαθετὸς ὀνομάζεται.

3. Διορίζεται ἢ ἕνας ἢ πολλοὶ ἐπίτροποι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνηλίκου κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς περιουσίας του· καὶ ἢ ὅλην νὰ ἐπιτροπεύουν ὅλοι ἢ ὁ καθένας τὸ μέρος του.

4. Ὅταν ὁ διαθετὸς ἐπίτροπος δὲν εἶναι, ὁ πλησιέστερος συγγενὴς κατὰ νόμον ἐπίτροπος γίνεται.

5. Ἂν πολλοὶ συγγενεῖς τοῦ αὐτοῦ πλησιεστέρου βαθμοῦ τύχουν, ὅλοι νὰ διορίζωνται ἐπίτροποι ἢ ὁ καλήτερος, ἂν ὅλοι δὲν συμφέρῃ.

6. Ἂν συγγενεῖς δὲν εἶναι, γίνεται ἐπίτροπος ὁ βόρνικος τῶν κοινοτήτων.

---

3 Συνηγορία . . . συνηγόρου G; *om* R || 22 καθένας g: καθ' ἕνας G || 26 συμφέρῃ g: συμφέρει G.

7. Epitropi să să orînduiască oameni cinstiți și de bună stare sau cu chezășii.

8. Cînd între epitropi unul este cu stare bună, iar altul dă chezășie, cel de al doilea să protimisească, afară numai cînd vreun cuvînt va da pliroforie împotrivă.

Adecă de iaste om de bănuială sau răsipitor sau de viețuire urîtă sau altfel, încît și cu chezășie să nu fie vrednic de epitropie.

+9. Să întîmplă de multe ori a să orîndui privighitori epitropilor, rude, streini, boeri, neguțători, numai pentru cinste, ori să ia aminte epitropilor sau ca să ceară povață epitropii de la dînșii pentru lucrurile cele mai mari sau oricum aminteri.

10. Epitropul cel după pravilă sau și cel după diiată, cînd să va vădi că urmează rău epitropiia, să să scoață.

*11.[1]) Să nu să orînduiască niciodată epitrop om ce este în prigonire sau în oareșcare vrajbă cu părinții nevîrsnecului sau cu el, măcar rudă, măcar strein fie.

+*12. Să nu să orînduiască niciodată epitrop unui nevîrsnec fămee (decît mumă-sa sau moași-sa).

13. De să va mărita de al doilea muma, să nu mai fie epitroapă.

14. Cînd nevîrsnecul va fi sărman de mumă, atunci tată-său să fie epitropul său la averea mume-sii.

+15. După ce să va orîndui epitropul, pînă a nu să apuca de chivernisirea lucrurilor, dator iaste să facă dooă catastișe anume de priimirea[2]) averii și datorii nevîrsnecului; și pe unul, după ce-l va iscăli însuși și-l vor adeveri rudele sau judecătorii, să să dea în păstrare la mitropolie sau la episcopii sau la vorniciia obștirilor, iar cellalt și acela iscălit și adeverit aidoma să-l poprească însuși.

Ca să fie de trebuință, adecă cel dintîiu sărmanului, cînd va da seama epitropii epitropul, iar cellalt epitropului spre chivernisirea lucrurilor.

16. Mumele sărmanilor ori moașăle, și de nu să vor întîmpla să fie însuși ele epitroape, să fie însă purtătoare de grijă creșterii sărmanilor.

---

1 Epitropi G r: Epitrop R | oameni *ad* R || 2 chezășie r || 4—5 va...împotrivă R: va îndupleca invers G || 6 om de bănuială R: suspect G | răsipitor R: umblător după cîștiguri rușinoase G || 7 altfel R: de așa fel G | vreadnic r || 8 Să întîmplă R: Se poate G | privighitori R: efori G || 9 neguțători R: particulari G || 10 mari R: principale G || 12 și *ad* R: *om* G | să va vădi R: a fost prins asupra faptului G || 13 să să scoață R: să fie dat afară G || 14—15 epitrop... el R: un epitrop parte adversă în proces sau oricum dușman al părinților nevîrstnicului sau al lui G || 17 decît R: afară de G | moașe-sa r || 19 atunci *ad* R | tatăl r || 20 său *ad* R: *om* G | avearea r || 21—22 pînă...lucrurilor R: înainte de ce a început administrarea lucrurilor G || 22 anume R: nominal G | priimirea R: cuprinderea G || 23 va iscăli R: a iscălit G || 24 judecătorii R: judecătoria G || 25 obștirilor R: comunităților G || 27-28 va da seama epitropii R: îi va preda epitropia G || 28 cellalt R: al doilea G | spre chivernisirea R: la administrarea G || 29 moașele r || 29—30 să vor...ele R: se întîmplă G || 30 grije creașterii r | să fie... sărmanilor R: să aibă totuși educația orfanilor lor G.

---

[1]) Acest paragraf, în R, a fost sărit și apoi adăugat după § 14 și înainte de § 15.

[2]) În G, nu e vorba de « priimirea », adică de preluarea de către epitrop a averii și datoriilor nevîrstnicului, ci de cuprinsul περιλαβῆς averii și datoriilor, adică de facerea unui inventar în dublu exemplar δύο κατάστιχα κατ' ὄνομα de activul și pasivul nevîrstnicului.

7. Ἐπίτροποι νὰ διορίζωνται τίμιοι καὶ εὐκατάστατοι ἢ ἐγγυημένοι.

8. Ἂν μεταξὺ ἐπιτρόπων ὁ μὲν εὐκατάστατος εἶναι, ὁ δὲ δίδει ἐγγύησιν, ὁ δεύτερος προτιμᾶται, ἐκτὸς μόνον ἂν λόγος τὸ ἀνάπαλιν πείσῃ.

Δηλαδὴ ἂν εἶναι ὕποπτος ἢ αἰσχροκερδὴς ἢ αἰσχρόβιος ἢ τέτοιος, ὥστε καὶ μ' ἐγγύησιν εἶναι ἀνάξιος νὰ ἐπιτροπεύῃ.

9. Ἐνδέχεται πολλάκις νὰ διορίζωνται τῶν ἐπιτρόπων ἔφοροι, συγγενεῖς, ξένοι, ἄρχοντες, ἰδιῶται διὰ τιμὴν μόνον, ἢ νὰ προσέχουν τοὺς ἐπιτρόπους ἢ νὰ τοὺς συμβουλεύωνται οἱ ἐπίτροποι εἰς τὰ κυριώτερα ἢ ὅπως ἀλλέως.

10. Ὁ νόμιμος ἢ διαθετὸς ἐπίτροπος ὅταν φωραθῇ, ὅτι κακῶς ἐπιτροπεύει, νὰ ἀποβάλλεται.

11. Ἐπίτροπος ἀντιδιαφερόμενος ἢ ἐχθρὸς ὁπωσδήποτε τῶν γονέων τοῦ ἀνηλίκου ἢ αὐτοῦ ποτὲ νὰ μὴ διορίζεται, κἄν τε συγγενὴς κἄν τε ξένος.

12. Γυναῖκα ἐπίτροπος, (ἐκτὸς τῆς μητρὸς καὶ τῆς μάμμης), ποτὲ νὰ μὴ διορίζεται εἰς ἀνήλικον.

13. Ἂν ἡ μητέρα δευτεροϋπανδρευθῇ, νὰ μὴν ἐπιτροπεύῃ.

14. Ὅταν ἀνήλικος εἶναι μητρόθεν ὀρφανός, ὁ πατέρας νὰ εἶναι τῆς μητρικῆς περιουσίας ἐπίτροπος.

15. Ἀφ' οὗ διορισθῇ ὁ ἐπίτροπος, πρὶν ἀρχίσῃ τὴν κυβέρνησιν, χρεωστεῖ νὰ κάμῃ δύο κατάστιχα κατ' ὄνομα τῆς περιλαβῆς τῆς περιουσίας καὶ τοῦ χρέους τοῦ ἀνηλίκου· καὶ τὸ μέν, ἀφ' οὗ τὸ ὑπογράψῃ ὁ ἴδιος καὶ τὸ βεβαιώσουν οἱ συγγενεῖς ἢ τὸ κριτήριον, νὰ παρακατατίθεται εἰς τὴν μητρόπολιν ἢ εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ἢ εἰς τὴν βορνιτζίαν[1]) τῶν κοινοτήτων, τὸ δὲ ἄλλο, ὑπογραμμένον καὶ αὐτὸ καὶ μαρτυρημένον ἀπαραλλάκτως, νὰ τὸ κρατῇ ὁ ἴδιος·

Διὰ νὰ χρησιμεύσῃ δηλαδὴ τὸ μὲν πρῶτον τὸν ὀρφανόν, ὅταν τὸν παραδώσῃ τὴν ἐπιτροπὴν ὁ ἐπίτροπος, τὸ δὲ δεύτερον τὸν ἐπίτροπον εἰς τὴν κυβέρνησιν.

16. Αἱ μητέρες τῶν ὀρφανῶν ἢ αἱ μάμμαι, καὶ ἂν δὲν τύχουν ἐπιτρόπισσαι, ἂς ἔχουν ὅμως τὴν παιδαγωγίαν τῶν ὀρφανῶν τους.

---

1 Ὑψηλὸν ἀξίωμα στὴν παλαιὰν διοίκησιν τῶν ρουμανικῶν ἡγεμονιῶν· σήμερον δημαρχεῖον χωρίου.

Iar de să vor mărita de al doilea mumele, atunci ori să li să lase iarăşi îngrijirea creşterii, de vor îngriji de creşterea lor, sau să li ardice, de nu vor îngriji.

Numim bună creştere învăţătura sărmanului după starea lui, hrana lui, îmbrăcămintea şi căutarea la boală.

17. Cînd tatăl prin diiată va orîndui într-alt chip şi în altă parte creşterea sărmanului, după orînduiala tată-său să să crească, afară numai cînd să va vădi că nu să dă bună creştere.

18. Epitropul iaste dator a chivernisi pe sărmani şi casa lor ca un părinte.

19. Toate cîte privesc spre folosul nevîrsnecului, iaste slobod epitropul a le face.

20. De orice va face epitropul ori cu vicleşug sau din greşală spre paguba nevîrsnecului, iaste răspunzător.

21. Verice pagubă să va întîmpla averii nevîrsnecului din firească sau întîmplătoare neapărată pricină, iaste a nevîrsnecului, fără numai cînd să va dovedi că epitropul, putînd să o apere, s-au lenevit.

*22. Verice va face epitropul cu cuvînt, luînd, dînd, cheltuind, tocmind, se socoteaşte că le face nevîrsnecul şi se îndatorează cu dînsele; iar ce va face fără cuvînt, singur epitropul iaste dator.

*23. Să nu aibă voe epitropul să cheltuiască pentru nevîrsnec mai mult decît venitul lui, fără numai la o mare trebuinţă; căci într-alt chip orice va cheltui mai mult, păgubeaşte însuşi.

24. Epitropul toate ceale cu cuvînt de prisos mişcătoare şi toate ceale ce să strică lesne, (cum grău, orz şi alte aseamenea lor), să le vînză şi preţul să-l facă capete.

*25. Niciodată nu e slobod epitropul să vînză nemişcător lucru al sărmanului decît numai la o mare trebuinţă, dar şi atunci cu ştirea stăpînirii.

26. Niciodată nu e slobod epitropul să schimbe lucru nemişcător al sărmanului, iar de-l va schimba, să se îndatoreze a-l răspunde cu toată paguba.

*27. Iaste slobod epitropul a schimba ţiganii, dar tot cu cercetarea judecăţii.

*28. Vase de argint sau de aur, pietre scumpe şi orice sculă de preţ scumpe a nevîrsnecului să nu vînză epitropul, fără decît la o trebuinţă şi cu ştirea stăpînirii.

---

2 de vor... lor R: cînd nu o neglijează G| ridice G|| 2—3 de...îngriji R: dacă o neglijează G|| 6 creşterea R: educaţia G|| 7 tată-său *ad* R: *om* G|| 7—8 să va...creştere R: va fi prins că este educat rău G || 9 ca...părinte R: a cîrmui orfanul şi tot ce se ţine de orfan ca un tată G|| 13 răspunzător R: răspunzător de aceasta G|| 14 Verice...averii R: Care pagubă a suferit averea G|| 15 neapărată...a R: inevitabilă împrejurare, cade asupra G|| 15—16 fără dovedi R: afară numai dacă s-a dovedit G|| 16 s-au lenevit R: a neglijat G|| 17 tocmind R contractînd G|| 18 nevîrsnecul R: epitropisitul G | dînsele R: dînsele epitropisitul G|| 18—19 va face *ad* R|| 19 dator R; dator aceasta G|| 21 trebuinţă R: nevoie G|| 21—22 orice va cheltui R: ce-i G|| 22 păgubeaşte însuşi R: o face pe riscul său G|| 24 lor *ad* R: *om* G | preţul R: preţul lor G|| 27,34 trebuinţă R: nevoie G || 29—30 iar.. paguba R: iar de nu, îl datorează cu pagubele lui G || 31 tot R: şi atunci G|| 33 Vase... aur R: Argintărie, aurărie G || 33—34 sculă...scumpe R: lucruri de preţ G|| 34 şi R: şi atunci G.

Εἰ δὲ καὶ δευτεροϋπανδρευθοῦν αἱ μητέρες, τότε ἢ νὰ τὰς συγχωρῆται πάλιν ἡ παιδαγωγία, ὅταν δὲν τὴν ἀμελοῦν, ἢ νὰ τὰς ἀφαιρῆται, ἂν τὴν ἀμελοῦν.

Παιδαγωγίαν δὲ λέγομεν τὴν μάθησιν τοῦ ὀρφανοῦ κατὰ τὸ εἶναί του, τὴν τροφὴν τοῦ τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ τὴν περίθαλψίν του εἰς τὴν ἀσθένειάν του.

17. Ἂν ὁ πατέρας μὲ διαθήκην ἀλλέως καὶ ἄλλου τὴν παιδαγωγίαν τοῦ ὀρφανοῦ διατάξῃ, κατὰ τὴν διαταγὴν νὰ παιδαγωγῆται, ἐκτὸς μόνον ἂν φωραθῇ, ὅτι κακῶς παιδαγωγεῖται.

18. Ὁ ἐπίτροπος χρεωστεῖ νὰ κυβερνᾷ τὸν ὀρφανὸν καὶ τὸ ὀρφανικὸν ὡς πατήρ.

19. Ὅλα ὅσα πρὸς ὄφελος ἀποβλέπουν τοῦ ἀνηλίκου, ἐλεύθερος εἶναι ὁ ἐπίτροπος νὰ τὰ κάμῃ.

20. Ὅ,τι δολερῶς ἢ κατὰ λάθος ὁ ἐπίτροπος τὸν ἀνήλικον ζημιώσῃ, τὸ ἐνέχεται.

21. Ὅποιαν ζημίαν πάθῃ ἡ περιουσία τοῦ ἀνηλίκου ἀπὸ φυσικὴν ἢ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν, εἰς τὸν ἀνήλικον πίπτει, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ ἐπίτροπος, ἠμπορῶντας νὰ τὴν προφυλάξῃ, ἀμέλησε.

22. Ὅ,τι κατὰ λόγον κάμῃ ὁ ἐπίτροπος, παίρνοντας, διδοντας, ἐξοδεύοντας, συμφωνῶντας, λογίζεται, πῶς τὸ κάμνει ὁ ἐπιτροπευόμενος καὶ τὸ ἐνέχεται ὁ ἐπίτροπευόμενος· ὅ,τι δὲ παράλογον, μόνος ὁ ἐπίτροπος τὸ ἐνέχεται.

23. Νὰ μὴν ἔχῃ τὴν ἄδειαν ὁ ἐπίτροπος νὰ ἐξοδεύσῃ εἰς τὸν ἀνήλικον πλέον τοῦ εἰσοδήματός του, παρεκτὸς μεγάλης ἀνάγκης· ἀλλέως τὸ πλέον εἰς αὐτὸν κινδυνεύει.

24. Ὁ ἐπίτροπος ὅλα τὰ κατὰ λόγον περιττὰ κινητὰ καὶ ὅλα τὰ εὐκολόφθαρτα, (καθὼς σιτάρι, κριθάρι καὶ τὰ τέτοια), νὰ τὰ πωλῇ καὶ τὴν τιμήν τους νὰ τὴν κάμῃ κεφάλαια.

25. Ποτὲ δὲν εἶν' ἐλεύθερος ὁ ἐπίτροπος νὰ πωλῇ ὀρφανικὸν ἀκίνητον, παρεκτὸς μεγάλης ἀνάγκης, καὶ τότε δι' εἰδήσεως τῆς ἐξουσίας.

26. Ποτὲ δὲν εἶν' ἐλεύθερος ὁ ἐπίτροπος νὰ ἀνταλλάξῃ ὀρφανικὸν ἀκίνητον· εἰ δὲ μή, τὸ ἐνέχεται μὲ τὰς ζημίας του.

27. Τοὺς κατζιβέλους ἐλεύθερος εἶναι ὁ ἐπίτροπος νὰ τοὺς ἀνταλλάξῃ, ἀλλὰ καὶ τότε μὲ ἐξέτασιν κρίσεως.

28. Ἀσημικά, μαλαγματικά, πετράδια καὶ κάθε λογάρι τοῦ ἀνηλίκου νὰ μὴ πωλῇ ὁ ἐπίτροπος, παρεκτὸς ἀνάγκης καὶ τότε δι' εἰδήσεως τῆς ἐξουσίας.

---

11 πατέρας g || 19 κάμνει g || 29 εἶναι z || 31 νὰ ἀνταλλάξῃ Gz: ν'ἀνταλλάξῃ g.

29. Epitropul nu poate cumpăra lucrul celor ce sînt supt epitropiia lui, în cîtă vreame iaste epitrop.

30. Să dea epitropul cu dobîndă banii nevîrsneculuì, împrumutîndu-i mitropoliì, episcopiilor, mănăstirilor, iar de-i va împrumuta aiurea, să-i împrumute cu zălog îndoit la prețu.

31. Toate pricinile de judecată, ce să întîmplă sau spre ajutoriul sau împotriva nevîrsnecului, să le caute epitropul cu știrea și povața rudelor sau a priveghitoriului; iar de le va căuta numai el singur și să va năpăstui nevîrsnecul, el iaste dator paguba.

*32. Fiind doi sau mulți împreună epitropi, de li s-au orînduit în diiată sau dela judecată pe ce și pe ce să fie epitropi, atunci fieșcare dintr-înșii iaste dator partea ce i s-au dat lui în seamă; iar de sînt toți fără osebire orînduiți pe toată averea, atunci toți pentru toată și fiteșcare în parte pentru toată sînt datori.

33. De vor fi doi sau mai mulți împreună epitropi și să vor prigoni între dînșii, vrînd să fie fiteșcare singur epitrop, atunci să să protimisească cel mai vreadnic prin știrea stăpînirii.

34. Priveghitorii de să vor orîndui și ei epitropi pe oareșcare deosebită parte din toată epitropiia epitropilor, să îndatorează și ei împreună cu epitropii la aceasta.

35. Muma fiind epitroapă a sărmanilor ei copii, de să va mărita al doilea pînă a nu-și da socoteala epitropiì și pînă a nu să orîndui alt epitrop, atunci orice va fi pătimit sau va pătimi averea nevîrsnecului, este datoare și ea și bărbatul de al doilea a o răspunde.

36. Moștenitorii epitropului sînt datori la verice este dator epitropul către nevîrsnec.

37. Cînd tatăl nevîrsnecului va orîndui anume în diiată că epitropul său să nu fie dator să dea socoteală nici în vreamea epitropii lui, nici după sfîrșitul epitropiì, să nu să asculte, ci epitropul să-și dea negreșit socoteala.

38. Epitropul este slobod să să lase de epitropie din pricină de boală îndelungată, de bătrînețe sau pentru căutare de trebi chear ale sale ce nu să poate să le lase, de slujbă politicească și de călătorie, însă cu știrea stăpînirii.

39. Conteneaște epitropiia:

Cînd nevîrsnecul sau nevîrsnica vor împlini dooăzeci și cinci de ani al vîrstii lor;

---

4 mitropoliei sau episcopiilor sau mănăstirilor G || 6 pricinile...ce R: procesele, cîte G || 6—7 sau spre...nevîrsnecului R: în contra nevîrstnicului sau pentru nevîrstnic G || 7 știrea R: părerea G || 8 priveghitoriului; iar R: eforilor; de altfel G | să va năpăstui R: a fost păgubit pe nedrept G || 11 judecată R: judecătorie G | să fie epitropi R: fiecare să fie epitrop G | dintr-înșii *ad* R: *om* G || 12 partea.. seamă R: ce e sub epitropia lui G | fără osebire R: în chip nehotărît G || 13 averea R: averea epitropi G | în parte *ad* R: *om* G || 15 De vor fi R: Dacă fiind G | și să vor prigoni R: se luptă G || 19 toată epitropiia R: epitropiia generală. G || 21 al doilea *ad* R: *om* G || 22 pînă a nu-și R: înainte de a-și G | pînă a nu să R: înainte de a G || 23 va fi R: a G | este datoare R: paguba sînt datori G | și ea și G R: *om* A (v.B.C.I.R. p. 57 n. 2) || 24 de al doilea R: ei G || 27 anume R: expres G || 30 să să lase de R: să se retragă de la G || 31 sau *ad* R: *om* G || 31—32 ce... lase R: inevitabile și G || 34 vor... ani R: vor păși al 25-lea an G || 35 al R r.

29. Ὁ ἐπίτροπος δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀγοράζῃ πρᾶγμα τῶν ἐπιτροπευομένων, ἐν ὅσῳ ἐπιτροπεύει.

30. Τὰ ἄσπρα τοῦ ἀνηλίκου ὁ ἐπίτροπος νὰ τὰ τοκίζῃ δανείζοντάς τα εἰς τὴν μητρόπολιν ἢ εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ἢ εἰς τὰ μοναστήρια· ἂν δὲ ἀλλοῦ τὰ δανείσῃ, νὰ τὰ δανείζῃ μὲ τιμῆς διπλασίας ἐνέχυρον.

31. Ὅλας τὰς κρισολογίας, ὅσαι κατὰ τοῦ ἀνηλίκου ἢ ὑπὲρ τοῦ ἀνηλίκου συμπίπτουν, νὰ τὰς ἐνεργῇ ὁ ἐπίτροπος μὲ τὴν γνώμην καὶ συμβουλὴν τῶν συγγενῶν ἢ τῶν ἐφόρων· ἀλλέως ἂν μόνος τὰς ἐνεργῇ καὶ βλαφθῇ ἀδίκως ὁ ἀνήλικος, αὐτὸς τὴν βλάβην ἐνέχεται.

32. Ἂν ὄντας δύο ἢ πολλοὶ συνεπίτροποι ἔχουν προσδιωρισμένον ἀπὸ διαθήκην ἢ κριτήριον τὸ τί καὶ τί ὁ καθένας νὰ ἐπιτροπεύῃ, τότε ὁ καθένας ἐνέχεται εἰς τὸ ἐπιτροπευόμενον μέρος του· εἰ δὲ καὶ ὅλοι ἀδιορίστως ὅλης τῆς περιουσίας διορισθοῦν ἐπίτροποι, τότε ὅλοι δι' ὅλην καὶ ὁ καθένας δι' ὅλην ἐνέχονται.

33. Ἂν ὄντας δύο ἢ πολλοὶ συνεπίτροποι ἀντιμάχονται, θέλοντας ὁ καθένας νὰ ἐπιτροπεύῃ μόνος, τότε νὰ προτιμᾶται ὁ ἀξιώτερος δι' εἰδήσεως τῆς ἐξουσίας.

34. Ἂν οἱ ἔφοροι διορισθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐπιτροπεύουν ἰδιαιτέρως ἕνα τίποτε μέρος τῆς γενικῆς τῶν ἐπιτρόπων ἐπιτροπῆς, συνενέχονται καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους εἰς τοῦτο.

35. Ἄν, ὄντας ἡ μητέρα ἐπίτροπος τῶν ὀρφανῶν της, πρὶν δώσῃ λογαριασμὸν τῆς ἐπιτροπῆς της καὶ πρὶν διορίσῃ ἄλλον ἐπίτροπον, ὑπανδρευθῇ, τότε, ὅ,τι ἔπαθεν ἢ πάθῃ ἡ περιουσία τοῦ ἀνηλίκου, τὴν βλάβην καὶ αὐτὴ καὶ ὁ ἄνδρας της τὴν ἐνέχονται.

36. Οἱ κληρονόμοι τοῦ ἐπιτρόπου ἐνέχονται εἰς ὅ,τι ὁ ἐπίτροπος ἐνέχεται τὸν ἀνήλικον.

37. Ἂν ὁ πατέρας τοῦ ὀρφανοῦ εἰς διαθήκην ῥητῶς διατάξῃ, ὅτι ὁ ἐπίτροπός του νὰ μὴ χρεωστῇ νὰ δίδῃ λογαριασμὸν οὔτε ἐπιτροπεύοντας οὔτε παύοντας ἀπὸ τὴν ἐπιτροπήν, νὰ μὴν εἰσακούεται, ἀλλὰ νὰ δίδῃ ἀπαραιτήτως.

38. Ὁ ἐπίτροπος ἐλεύθερος εἶναι νὰ παραιτῆται ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν δι' ἀσθένειαν πολυκαιρινήν, γῆρας, ἀσχολίαν ἰδίων ἀφεύκτων ὑποθέσεων καὶ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀποδημίαν, πλὴν δι' εἰδήσεως τῆς ἐξουσίας.

39. Παύει ἡ ἐπιτροπή·

Ὅταν ὁ ἀνήλικος ἢ ἡ ἀνήλικος πατήσουν τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας τους·

---

10 προσδιορισμένον G || 24 καὶ αὐτὴ καὶ omittebat A III 23 § 36; v. B.C.I.R. p. 57 n. 2 || 36 ἡ ἀνήλικος G: ἡ ἀνήλικη g.

Cînd nevîrsnecul sau nevîrsnica să vor învrednici[1]) de la domnie <de> ertarea vîrstii;

Cînd să va mărita nevîrsnica;

Cînd va muri cel ce este supt epitropie;

Cînd să va lăsa epitropul din pricină de boală sau altile cum mai sus (38).

Cap 22

PENTRU CEALE PUSE ÎN PĂSTRARE SAU DEPOZITON

§

1. Cînd unul va da altuia lucrul să-l păstreze, atunci să numeaşte pus în păstrare sau depoziton[2]).

2. Punerea în păstrare iaste o tocmeală, adică unul să pue în păstrare şi altul să păstreze[3]).

3. Verice tocmeală să va face între păstrător şi între cel ce pune în păstrare, pentru lucru ce să dă în păstrare, întocmai trebue să să păzească[4]).

4. Păstrătoriul să cade să ia aminte pentru ceale puse în păstrare ca de chear lucrurile sale.

5. Verice stricăciune să va întîmpla depozitului din vicleşug sau din dovedită lenevire sau din greşeala păstrătoriului, stricăciunea la el priveaşte.

6. Iar orice va pătimi din întîmplare neapărată, priveaşte la cel ce au pus în păstrare.

7. De să va da în păstrare lucru cu tocmeală să-l vînză păstrătoriul şi să să poprească preţul în socoteala datorii, atunci şi înaintea vînzării şi după vînzare, orice va pătimi lucrul din orice pricină, fără deosebire păgubeaşte păstrătoriul; căci acest fel de lucru nu să mai numeaşte depoziton, ci izbrănire, adecă lucru dat spre răfuirea datorii.

8. De să vor da în păstrare bani cu tocmeală să să slujească păstrătoriul cu dînşii, atunci orice vor păţi, şi mai înainte şi după ce să va sluji cu dînşii, paguba iaste a păstrătoriului fără deosebire, pentru că aceasta nu să mai socoteaşte păstrare, ci împrumutare.

---

1 de$_2$ r: *om* R || 5 să va lăsa R: se va retrage G | sau... sus (38) R: şi celelalte (ca acolo 38) G | altele r || 7 Despre depozitare G || 8 va da R: dă G | lucrul R: lucrul său G | păstreaze r || 8-9 atunci... depoziton R: atunci aceasta o numim depozitare G || 14—15 aminte... sale R: seama de ceea ce s-a depozitat, ca de al său propriu G || 16 stricăciune... depozitului R: va păţi depozitul G || 17 lenevire R: neglijenţă | stricăciunea la el priveaşte R: suferinţa e pe riscul lui G || 18 din ... cel R: din împrejurare întîmplătoare inevitabilă, e pe riscul celui G || 20 să să poprească R: să ţină G || 22 fără ... păstrătoriul R: fără excepţie e pe riscul păstrătorului G || 23 căci... numeaşte R: pentru că una ca aceasta nu se mai socoteşte G | izbrănire R: achitare G || 27 paguba iaste a R: merg pe riscul G | deosebire R: excepţie G.

---

1) În greceşte se spune ἀξιωθοῦν, ceea ce înseamnă şi «se vor învrednici», dar şi «vor cere»; deci vor cere şi se vor învrednici.

2) Acest paragraf în anteproiect avea următorul cuprins: «Depozitez zicem: Dau cuiva un lucru, pentru ca să-l păstreze; depozitare: Punerea în păstrare a lucrului; depunător, pe cel care depozitează; păstrător, pe cel care păstrează A III 24 § 1» vz. B.C.I.R. p. 52, n. 1.

3) În greceşte φυλάττω şi φυλακτής are înţelesul nu numai de «păstrez, păstrător», ci şi «păzesc, păzitor»

4) Paragraful 3 în G e formulat astfel: Precum s-a convenit între depunător şi păstrător pentru lucrul ce se depozitează, convenţia trebue să se păzească neschimbat.

Όταν ὁ ἀνήλικος ἢ ἡ ἀνήλικη ἀξιωθοῦν ἀπὸ τὴν αὐθεντείαν συγγνώμην ἡλικίας·

Όταν ὑπανδρευθῇ ἡ ἀνήλικη·

Όταν ἀποθάνῃ ὁ ἐπιτροπευόμενος·

Όταν ὁ ἐπίτροπος παραιτηθῇ δι' ἀσθένειαν καὶ τ.λ., (ὡς ἐκεῖ 38).

Κεφάλαιον κβ-ον

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗΣ

§

1. Όταν ἕνας δίδῃ τὸν ἄλλον πρᾶγμά του νὰ τὸ φυλάξῃ, τότε τοῦτο παρακαταθήκην ὀνομάζομεν.

2. Ἡ παρακαταθήκη εἶναι συμφωνία, ὁ μὲν δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ παρακαταθέσῃ, ὁ δὲ νὰ φυλάξῃ.

3. Ὅπως μεταξὺ τοῦ παρακαταθέτου καὶ φυλακτοῦ διὰ τὸ παρακατατιθέμενον πρᾶγμα συνφωνηθῇ, πρέπει νὰ φυλάττεται ἀπαραλλάκτως ἡ συμφωνία.

4. Ὁ φυλακτὴς πρέπει νὰ προσέχῃ τὸ παρακαταθεμένον ὡς ἴδιον.

5. Ὅ,τι πάθῃ τὸ παρακαταθεμένον ἀπὸ δόλον ἢ ἀποδεδειγμένην ἀμέλειαν ἢ λάθος τοῦ φυλακτοῦ, τὸ πάθος εἰς αὐτὸν κινδυνεύει.

6. Ὅ,τι δὲ πάθῃ ἀπὸ τυχηρὰν ἀναπόδραστον περίστασιν, εἰς τὸν παρακαταθέτην κινδυνεύει.

7. Ἂν παρακατατεθῇ πρᾶγμα μὲ συμφωνίαν νὰ τὸ πωλήσῃ ὁ φυλακτὴς καὶ νὰ κρατήσῃ τὴν τιμὴν εἰς λογαριασμὸν χρέους, τότε καὶ πρὸ τῆς πωλήσεως καὶ μετὰ τὴν πώλησιν ὅ,τι πάθῃ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπ' ὅποιαν αἰτίαν, χωρὶς ἐξαίρεσιν εἰς τὸν φυλακτὴν κινδυνεύει, ὅτι τὸ τέτοιον δὲν λογίζεται πλέον παρακαταθήκη, ἀλλ' ἐξόφλησις, ἤγουν πρᾶγμα δομένον πρὸς χρέους ἐξόφλησιν.

8. Ἂν ἄσπρα παρακατεθοῦν μὲ συμφωνίαν, νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὁ φυλακτής, τότε ὅ,τι πάθουν καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν μεταχείρησιν, εἰς τὸν φυλακτὴν κινδυνεύουν χωρὶς ἐξαίρεσιν, ὅτι τὸ τέτοιον δὲν λογίζεται πλέον παρακαταθήκη, ἀλλὰ δάνεισμα.

---

8 ὁ ἕνας z || 8—9 Ὅταν ... ὀνομάζομεν G: παρακαταθέττω λέγομεν τὸ δίδω πρᾶγμα εἰς κανένα, διὰ νὰ τὸ φυλάξῃ· παρακαταθήκην, τὴν παρακατάθεσιν τοῦ πράγματος· παρακαταθέτην, ἐκεῖνον ὁποῦ παρακαταθέττει· φυλακτήν, ἐκεῖνον ὁποῦ φυλάττει. **A III 24 § 1**; v. B.C.I.R. 52 n. 1.

---

24 ἐξόφλισις g || 25 ἐξόφλισιν g.

9. Păstrătoriul fiind nevîrsnec sau nebun, daca va păţi cevaş lucrul cel pus în păstrare şi să va zminti, atunci paguba priveaşte la cel ce au dat lucrul în păstrare, pentru că au ales acest fel de păstrător.

10. Cînd să va da lucrul în păstrare cu voe de a să sluji cu el, atunci numai volnic iaste păstrătoriul să să slujească cu el, iar altă dată nu.

11. Cînd lucrul cel pus în păstrare să va cere de cel ce l-au pus, dator este păstrătoriul a-l da, precum l-au priimit.

Şi de va fi lucrul roditor[1]), iaste dator şi rodul, bez numai cînd să va lega împotrivă.

12. De să va numi şi locul în care să să dea lucrul cel pus în păstrare să să urmeaze după tocmeală.

13. Cînd să va vădi că lucrul cel dat în păstrare iaste de furat sau streinu şi să va cere de stăpînul său, iaste dator păstrătoriul să-l dea judecăţii; că de nu-l va da, să învinovăţeaşte.

14. Cînd mulţi vor pune în păstrare un lucru şi-l vor cere, atunci păstrătoriul iaste dator să-l dea fiind toţi împreună; că de nu, să învinovăţeaşte.

15. Cînd mulţi vor pune în păstrare lucru de-a valma cu aşăzămînt, ca să-l poată da păstrătoriul fieşcăruia ce-l va cere, sau tuturor, atunci să urmează după tocmeală.

16. Cînd la doi inşi să va pune lucrul în păstrare, iaste dator fiteşcare dintr-înşii să-l dea, cînd să va cere; şi de-l va da unul dintr-înşii cu lipsă decît au fost, dator iaste şi acel ce l-au dat şi cellalt păstrător lipsa lucrului.

17. Cînd să va da în păstrare lucru acoperit şi pecetluit, atunci păstrătoriul iaste dator a da lucrul cel acoperit şi pecetluit, cum s-au dat, cînd i să va cere, fără a mai fi dator altcevaş, din cîte poate să ceară cel ce l-au pus în păstrare, că le-au avut acoperite şi pecetluite.

Dar de-i va arăta mai întîi păstrătoriului ceale ce pune în păstrare cîte una una şi apoi le va pecetlui, atunci păstrătoriul iaste dator şi el a le da cîte una una.

18. De să va cere lucrul cel pus în păstrare şi nu să va da în vreame ce putea să să dea, atunci orice va păţi lucrul din vericare pricină, fără deosebire iaste dator păstrătoriul, pentru că nu l-au dat cînd i s-au cerut; fără numai cînd să va arăta cu dovadă, că atunci nu să putea da din pricină neapărată.

---

1 păţi cevaş R: suferi G|| 2 zminti R: strica G | priveaşte R: se referă G|| 3 păstrător R: păstrători G || 4 a să... el R: întrebuinţare G || 5 volnic R: liber G | să să... nu R: să-l întrebuinţeze, altfel nu G|| 8 va fi R: este G | rodul R: rodurile G|| 8—9 cînd...împotrivă R: dacă s-a convenit contrarul G|| 10 să va numi R: s-a convenit G | în care R: unde G|| 11 să să...tocmeală R: se urmează după învoială G|| 12 vădi R: dovedi G|| 13—14 că... da R: iar de nu G|| 16 fiind R: la G | că R: iar G|| 17 de-a valma R: comun G | aşăzămînt R: învoiala G || 18poată da R: dea G||19 tocmeală R: învoială G||20 inşi *ad* R||21dea R: dea întreg G||21—22 dintr-înşii$_2$..fost R: mai puţin G||22 şi acel...lucrului R: lipsa şi acela şi cellalt încă G|| 24 cum s-au dat R: precum a fost G || 27 Dar de-i R: Dacă însă depunătorul G | ceale ce pune R: cele depuse G|| 28 apoi *ad* R | păstrătoriul *ad* R: *om* G|| 31 lucrul *ad* R: *om* G | deosebire R: excepţie G|| 33 da R: să fie dat G | neapărată R: inevitabilă G.

---

[1]) În antreproiect, la acest cuvînt se mai dădea nota următoare: « Dacă de ex. sînt oi, trebuie să dea şi lîna lor şi celelalte. »A III 24 § 12; vz. B. C. I. R. p. 53, n.1.

9. Ἂν, ὁ φυλακτὴς ὄντας ἀνήλικος ἢ τρελλός, τὸ παρακαταθεμένον πάθῃ καὶ βλαφθῇ, τότε ἡ βλάβη πρὸς τὸν παρακαταθέτην ἀνάγεται, διατὶ τετοίους φυλακτὰς ἐδιάλεξεν.

10. Ὅταν παρακατατεθῇ πρᾶγμα μὲ ἄδειαν μεταχειρίσεως, τότε μόνον ὁ φυλακτὴς ἐλεύθερος εἶναι νὰ τὸ μεταχειρίζεται, ἀλλέως ὄχι.

11. Ὅταν τὸ παρακαταθεμένον πρᾶγμα ζητηθῇ ἀπὸ τὸν παρακαταθέτην, χρεωστεῖ νὰ τὸ δίδῃ ὁ φυλακτής, καθὼς τὸ παρέλαβεν.

Ἂν εἶναι δὲ τὸ πρᾶγμα κάρπιμον, χρεωστεῖ καὶ τοὺς καρπούς του, ἐκτὸς μόνον ἂν τὸ ἐναντίον συμφωνηθῇ.

12. Ἂν συμφωνηθῇ καὶ τόπος, ποῦ νὰ παραδοθῇ τὸ παρακαταθεμένον, ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν συμφωνίαν.

13. Ὅταν τὸ παρακαταθεμένον ἀποδειχθῇ κλεμμένον ἢ ξένον καὶ ζητηθῇ ἀπὸ τὸν κύριόν του, χρεωστεῖ ὁ φυλακτὴς νὰ τὸ δίδῃ τὴν κρίσιν· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται.

14. Ὅταν πολλοὶ παρακαταθέσουν πρᾶγμα καὶ τὸ ζητήσουν, τότε ὁ φυλακτὴς ὅλους μαζὶ χρεωστεῖ νὰ τὸ δίδῃ· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται.

15. Ὅταν πολλοὶ παρακαταθέσουν κοινὸν πρᾶγμα μὲ συμφωνίαν, νὰ τὸ δίδῃ ὁ φυλακτὴς τὸν καθένα, ὁποῦ τὸ ζητήσῃ ἢ ὅλους, τότε ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν συμφωνίαν.

16. Ἂν εἰς δύο παρακατατεθῇ πρᾶγμα, τότε ὁ καθένας τους ὅλον χρεωστεῖ νὰ τὸ δίδῃ, ὅταν ζητηθῇ· καὶ ἂν ὁ ἕνας ὀλιγώτερον τὸ δώσῃ, ἐνέχεται τὴν ἔλλειψιν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἄλλος ἐπίσης.

17. Ἂν παρακατατεθῇ πρᾶγμα σκεπασμένον καὶ σφραγισμένον, τότε ὁ φυλακτὴς τὸ σκεπασμένον καὶ σφραγισμένον χρεωστεῖ, ὅταν τὸν ζητηθῇ, νὰ τὸ δίδῃ καθὼς ἦτον, χωρὶς νὰ ἐνέχεται ἄλλο τίποτε, ἀπ᾽ ὅσα ἐνδέχεται νὰ ζητῇ ὁ παρακαταθέτης, πῶς εἶχε σκεπασμένα καὶ σφραγισμένα.

Ἂν ὅμως ὁ παρακαταθέτης τὰ παρακαταθεμένα ἓν πρὸς ἓν προδείξῃ τὸν φυλακτὴν καὶ τὰ σφραγίσῃ, τότε καὶ αὐτὸς ἓν πρὸς ἓν τὰ ἐνέχεται.

18. Ἂν τὸ παρακαταθεμένον ζητηθῇ καὶ δὲν δοθῇ ἐν ᾧ ἐνδέχετο νὰ δοθῇ, τότε ὅ,τι πάθῃ ἀπὸ ὅποιαν αἰτίαν, χωρὶς ἐξαίρεσιν τὸ ἐνέχεται ὁ φυλακτής, διατὶ δὲν τὸ ἔδωκεν, ὅταν τὸ ἐζητήθη· ἐκτὸς μόνον, ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι τότε δὲν ἐνδέχετο νὰ δοθῇ δι᾽ αἰτίαν ἀναπόδραστον.

---

3 ἐδιάλεξε g|| 8 *Ad* κάρπιμον: *addidit notam istam*· Ἂν ἦναι λ.χ. πρόβατα, πρέπει νὰ δίδῃ καὶ τὸ μαλί τους καὶ τ.λ. A III 24 § 12; v. B.C.I.R. p. 53 n. 1 || 18 καθ᾽ ἕνα g || 25 ἦταν g || 31 ἐν ᾧ *bis scribit* G: ἐνῷ g || 32 ἀπ᾽ g.

19. Cînd va vrea păstrătoriul să dea şi înaintea sorocului celui orînduit de să va întîmpla, lucrul cel pus în păstrare, iaste dator cel ce l-au pus, să-l priimească; afară numai de să află şi el împotrivă în vreo întîmplare, ca să nu poată să priimească, iar păstrătoriul poate să-l păstreze mai multă vreame.

20. Cînd păstrătoriul va cheltui cevaşi de trebuinţă spre paza sau hrana lucrului celui dat în păstrare, cel ce l-au dat în păstrare, este dator cheltuiala.

21. Cînd va muri păstrătoriul, moştenitorii lui sînt datori lucrul cel dat în păstrare, cu toate dreptăţile lui.

Cap +23

PENTRU SECVESTRU

§

*1. Secvestru iaste un fel de depoziton şi să zice, cînd doi inşi sau mulţi pun cu mulţumita lor un lucru de prigonire la un al treilea obraz în păstrare, ce să zice păstrător[1]), ca să-l păzească şi să-l dea aceluia ce să va dovedi stăpîn al lucrului.

2. Pînă a nu să dovedi cine este stăpînul lucrului, păstrătoriul nu poate să-l dea nici unuia din cei ce-l pun în păstrare.

3. De să va tocmi şi altcevaşi între cei ce pun în păstrare şi între păstrători, să urmeză tocmeala.

4. După ce să va dovedi stăpînul lucrului celui pus în păstrare, atunci păstrătoriul estc dator să dea lucrul şi rodul, de va avea.

5. În scurt, cîte am legiuit pentru depoziton (3, 4, 5, 6, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21) toate le legiuim şi pentru secvestru.

1 celui orînduit R: învoielii G || 2 de să va întîmpla R: întîmplător G || 3 şi *ad* R: om G | împotrivă în vreo întîmplare R: într-o împrejurare potrivnică G || 4 ca să nu poată să R: şi nu poate să-l G || 5 mai multă vreame R: şi mai mult G || 6 trebuinţă R: nevoie G | paza R: păstrarea G || 8 cheltuielile G || 9 Cînd va muri R: Dacă a murit G || 10 dreptăţile R: drepturile G || 13 inşi *ad* R || 14 pun...prigonire R: vor depune de comun acord un lucru de ceartă G || 15 ce să zice păstrător R: spus sechestru G || 17 Pînă a nu să R: Înainte de a se G || 19 să va tocmi R: s-a convenit G | păstrători R: păstrător G || 20 tocmeala R: învoiala G || 21 pus în păstrare R: schestrat G || 22 să dea lucrul R: să-l dea G || 22—23 rodul...avea R: rodul lui, dacă are G || 24 scurt R: sfîrşit G || 25 toate R: toate acelea G.

1) În G, e « sechestru μεσεγγυητής, nu « păstrător φυλακτής ». Cuvintele « ce să zice păstrător », G le închide în paranteze rotunde.

19. Ὅταν θέλῃ ὁ φυλακτὴς νὰ παραδώσῃ καὶ πρὸ τῆς διορίας, τυχόν, τῆς συμφωνίας τὸ παρακαταθεμένον, ὁ παρακαταθέτης χρεωστεῖ νὰ τὸ δεχθῇ, ἐκτὸς μόνον ἂν αὐτὸς εὑρίσκεται εἰς ἀντιπερίστασιν καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῇ, ὁ δὲ φυλακτὴς ἠμπορεῖ καὶ πλέον νὰ τὸ φυλάττῃ.

20. Ἂν ὁ φυλακτὴς ἐξοδεύσῃ τίποτε ἀναγκαῖον πρὸς συντήρησιν ἢ τροφὴν τοῦ παρακαταθεμένου πράγματος, ὁ παρακαταθέτης χρεωστεῖ τὰ ἔξοδα.

21. Ἂν ἀποθάνῃ ὁ φυλακτής, οἱ κληρονόμοι ἐνέχονται τὸ παρακαταθεμένον μὲ ὅλα τὰ δίκαιά του.

Κεφάλαιον κγ-ον

ΠΕΡΙ ΜΕΣΕΓΓΥΗΣΕΩΣ

§

1. Μεσεγγύησις εἶναι εἶδος παρακαταθήκης καὶ λέγεται, ὅταν δύο ἢ πολλοὶ σύμφωνα παρακαταθέσουν πρᾶγμα διαφερόμενον εἰς ἕνα τρίτον (μεσεγγυητὴν λεγόμενον), διὰ νὰ τὸ φυλάττῃ καὶ νὰ τὸ δώσῃ ἐκεῖνον, ὁποῦ ἀποδειχθῇ κύριος τοῦ πράγματος.

2. Πρὶν ἀποδειχθῇ, ποῖος εἶναι ὁ κύριος τοῦ πράγματος, ὁ μεσεγγυητὴς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ δώσῃ κανέναν ἀπὸ τοὺς παρακαταθέτας.

3. Ἂν συμφωνηθῇ καὶ τίποτε ἄλλο μεταξὺ τῶν παρακαταθέτων καὶ τοῦ μεσεγγυητοῦ, ἀκολουθεῖται ἡ συμφωνία.

4. Ἀφ' οὗ ἀποδειχθῇ ὁ κύριος τοῦ μεσεγγυημένου πράγματος, τότε ὁ μεσεγγυητὴς χρεωστεῖ νὰ τὸν παραδώσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν καρπόν του, ἂν ἔχῃ.

5. Τέλος ὅσα εἰς τὴν παρακαταθήκην ἐνομοθετήσαμεν (3, 4, 5, 6, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21), ὅλ' αὐτὰ νομοθετοῦμεν καὶ εἰς τὴν μεσεγγύησιν.

Partea a IV-a

Cap +*1

PENTRU DARURI

§

1. Darurile sînt ori lucruri, sau folosuri de lucruri.

2. Să fac daruri și pe vreamea de acum și pe vreame viitoare.

3. Să fac daruri și cu legătură și fără legătură.

4. Pînă a nu să da darul, poate să să lege orice legătură; iar după dare, nu.

5. Orice va dărui bărbatul în viiață fămei sale după nuntă și fămeia bărbatului său, să socoteaște împrumutare, iar nu dar.

Pentru că de să va lăsa să dăruiască unul altuia cu desăvîrșită stăpănire, să poate din dragoste să-și dăruiască toată averea unul altuia și la urmă, întîmplîndu-să a să despărți, să rămîe săraci; și iarăși să poate, avînd ori bărbatu ori fămeia datornici, să dăruiască unul altuia totdeauna și împrumutătorii să rămîe păgubași.

*6. După ce să va da darul, nu să mai cere înapoi, afară numai:

a) De va fi dat darul cu legătură și cel ce l-au luat. nu va urma legăturii;

b) De va necinsti priimitoriul darului pre dăruitor sau de-l va păgubi sau de va cugeta în faptă rău asupră-i sau de va da jalbă asupră-i cu pîră nedreaptă.

7. Darul cel necinstit nu să cere niciodată înapoi, și necunoscător și cunoscător de să va arăta obrazul cel necinstit.

---

1 Partea a patra R || 3 Despre liberalități G || 4 folosuri R: folosințe G || 6,7 legătură R: condiție G || 7 Pînă a nu să R: Înainte de a se G | lege R: pună G || 10 dar R: donație G || 11 cu...stăpănire R: cu desăvîrșire G || 12 la urmă R: mai tîrziu G || 13 săraci R: cu totul săraci G | și iarăși R: apoi G | ori *ad* R: *om* G || 14 altuia R: altuia averea sa G || 15 rămîe R: rămînă totdeauna G || 17 legătură R: condiție G || 18 legăturii R: condiției G || 20—21 va cugeta... nedreaptă R: îl va urmări să-i ia viața sau îl va chema pe nedrept la judecată G || 22—23 și necunoscător...necinstit R: fie că a fost nerecunoscătoare persoana cea necinstită, fie că nu G.

Τμῆμα Δ-ον

Κεφάλαιον α-ον

ΠΕΡΙ ΧΑΡΙΤΩΝ

§

1. Αἱ χάριτες εἶναι ἢ πράγματα ἢ χρήσεις πραγμάτων.

2. Χαρίζονται χάριτες καὶ πρὸς τὸ παρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον.

3. Χαρίζονται χάριτες καὶ μὲ συνθήκην καὶ χωρὶς συνθήκην.

4. Πρὶν ἡ χάρις δοθῇ, ἠμπορεῖ κάθε συνθήκη νὰ διορίζεται· μετὰ δὲ τὴν δόσιν ὄχι.

5. Ὅ,τι ὁ ἄνδρας ζῶντας χαρίσῃ τὴν γυναῖκά του μετὰ τὸν γάμον καὶ ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα της, δάνεισμα λογίζεται καὶ ὄχι χάρισμα.

Ὅτι, ἂν ἀφεθῇ νὰ χαρίζῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον τέλεια, ἐνδέχεται δι' ἔρωτα ὅλην τὴν περιουσίαν του ὁ ἕνας τὸν ἄλλον νὰ τὴν χαρίζῃ καὶ ὕστερον, ἂν συμβῇ διαζύγιον νὰ μείνουν πάμπτωχοι· ἔπειτα ἔχοντας ὁ ἄνδρας ἢ ἡ γυναῖκα δανειστάς, ἠμπορεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον πάντοτε νὰ χαρίζῃ τὴν περιουσίαν του καὶ οἱ δανεισταὶ νὰ μένουν πάντοτε ζημιωμένοι.

6. Ἀφ' οὗ δοθῇ ἡ χάρις, δὲν ἀνακαλεῖται παρεκτός·

α) Ἂν δοθῇ μὲ συνθήκην καὶ ὁ φιλοδωρούμενος δὲν ἀκολουθήσῃ τὴν συνθήκην·

β) Ἂν ὁ φιλοδωρούμενος ἀτιμάσῃ τὸν χαριστὴν ἢ τὸν βλάψῃ ἢ τὸν ἐπιβουλευθῇ ἢ ἀδίκως τὸν ἐγκαλέσ' εἰς κρίσιν.

7. Τὸ αἰσχρὸν χάρισμα ποτὲ δὲν ἀνακαλεῖται, κἂν ⟨τε⟩ ἀχαριστήσῃ τὸ αἰσχρὸν πρόσωπον, κἄν τε ὄχι.

---

14 μείνουν G, sed v. v. 17 || 23 κἄν τε g: κἄν G.

Cap 2

PENTRU DARURILE DINNAINTEA NUNŢII

§

*1. Afară din darurile de la logodnă, orice va dărui bărbatul fămeì sale înaintea nunţii, să cheamă dar dinnaintea nunţii.

*2. Vericum şi verice să va aşăza înaintea nunţii pentru daruri dinnaintea nunţii, acea tocmeală să să păzească întocmai.

*3. De să va făgădui de către bărbat dar dinnaintea nunţii şi nu să va numì ce şi cît, să nu fie dator.[1])

*4. Cînd înaintea nunţii nu să va da sau nu să va făgădui dar dinnaintea nunţii, după nuntă să nu să ceară.

5. Orice dar dinnaintea nunţii va dărui nevîrsnec, să priimeaşte.

6. Cînd nu să va face nuntă, darurile dinnaintea nunţii, să întorc înapoi.

7. După nuntă şi darurile de la logodnă fireaşte urmează orînduelii darurilor dinnaintea nunţii, şi cîte legiuim pentru darurile dinnaintea nunţii, aceleaşi înţelegem şi pentru ale logodnii.

*8. Darurile dinnaintea nunţii, ca şi zestrea, nici să înstreinează, nici să zălojaşte, afară numai la cîte întîmplări şi cum să zălojaşte zestrea şi să înstreinează; şi cînd bărbatul are datorie dinnaintea nunţii şi nu i să ajunge cellalt avut al lui, ca să să plătească.

9. Cînd să va desface căsătoriia pentru cugetare rea a muerii împotriva vieţii bărbatului sau pentru preacurviia ei, (vezi pentru nuntă listul 6), atuncì darul cel dinnaintea nunţii să întoarce întreg bărbatului; şi de nu vor avea copii, îl stăpîneşte desăvîrşit, iar de vor avea, iaste al copiilor şi el îi ia numaì rodul.

10. Cînd să va desface căsătoriia pentru cugetare rea a bărbatului împotriva vieţii soţiì sale sau pentru că are ţiitoare şi cea'elalte (vezi pentru căsătorie list 6), atunci darul dinnaintea nunţii rămăne al muerii; şi de n-au copii, îl stăpîneşte ea desăvîrşit, iar de au copii, iaste al lor şi ea numaì cu rodul să foloseaşte.

11. De să va mărita fămeia în anul jalii, să piarză darul dinnaintea nunţii; şi de va avea copii, să fie al lor, iar de nu, să fie al moştenitorilor bărbatului.

---

5 Vericum R: Cum G | să va aşăza R: s-a convenit G | daruri R: darul G || 6 tocmeală R: învoială G | întocmai R: neschimbat G || 7, 9 făgădui R: rîndui G || 8 nu R G: *om* r || 11 nevîrstnicul G | să priimeaşte R: e valabil G || 12 Cînd R: Dacă G | nunta G || 13 nuntă R: nunţi G | fireaşte urmează orînduelii R: urmează firea G || 15 ale logodnii R: darurile de la logodnă G || 16 Darurile R: Darul G || 17—18 întîmplări... înstreinează R: împrejurări zestrea şi ca zestrea G || 18 şi cînd R: încă şi cînd G | i să *ad* R: *om* G || 19 ca să să R: ca să o G || 21 bărbatului *ad* R: *om* G | nuntă listul R: căsătorie paragraf G || 22 vor avea R: au G || 23 vor avea R: şi au G || 23—24 îi... rodul R: se foloseşte de rodul lui G || 25 cugetare rea R: cugetarea r || 26 are R: ţine G || 27 list R: paragraf. G || 28 au R: au şi G || 30 jalii R: jalii ei G || 31 şi R: şi atunci G | va avea R: are G | lor R: copiilor ei G | să fie_2 *ad* R: *om* G.

---

[1]) În anteproiect, acest paragraf suna: « De se va pune la cale dar dinaintea nunţii şi nu se va numi ce şi cît, să se socotească în bani atîţia cît este şi preţul unei a şasea parte din zestre; iar dacă şi zestre n-are femeia, să nu fie dator» A IV 3 § 4; vz. B. C. I. R. p. 57 n. 3.

Κεφάλαιον β-ον

ΠΕΡΙ ΠΡΟΓΑΜΙΑΙΩΝ ΔΩΡΩΝ

§

1. Ὅ,τι ἐκτὸς τῶν ἀῤῥαβώνων πρὸ τοῦ γάμου ὁ ἄνδρας χαρίσῃ τὴν γυναῖκά του, προγαμιαῖον δῶρον λέγεται.

2. Ὅπως καὶ ὅ,τι συμφωνηθῇ πρὸ τοῦ γάμου διὰ τὸ προγαμιαῖον δῶρον, ἡ συμφωνία νὰ φυλάττεται ἀπαραλλάκτως.

3. Ἂν ταχθῇ ἀπὸ τὸν ἄνδρα προγαμιαῖον δῶρον καὶ δὲν ὀνοματισθῇ τί καὶ πόσον, νὰ μὴ χρεωστῆται.

4. Ἂν πρὸ τοῦ γάμου προγαμιαῖον δῶρον δὲν δοθῇ ἢ δὲν ταχθῇ, μετὰ τὸν γάμον νὰ μὴ ζητῆται.

5. Ὅ,τι προγαμιαῖον δῶρον ὁ ἀνήλικος χαρίσῃ, στέργεται.

6. Ἂν ὁ γάμος δὲν γένῃ, στρέφουν τὰ προγαμιαῖα δῶρα.

7. Μετὰ τοὺς γάμους καὶ οἱ ἀῤῥαβῶνες ἀκολουθοῦν τὴν φύσιν τῶν προγαμιαίων δώρων· καὶ ὅσα περὶ τῶν προγαμιαίων δώρων νομοθετοῦμεν, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν ἀῤῥαβώνων νοοῦμεν.

8. Τὸ προγαμιαῖον δῶρον, καθὼς ἡ προῖκα, οὔτε ἀποξενώνεται οὔτε ἐνεχυριάζεται, παρεκτὸς εἰς ὅσας περιστάσεις ἡ προῖκα καὶ καθὼς ἡ προῖκα· καὶ ἀκόμη ὅταν ὁ ἄνδρας ἔχῃ πρὸ γάμου χρέος καὶ δὲν ἀρκῇ ἡ ἄλλη του περιουσία νὰ τὸ πληρώσῃ.

9. Ὅταν διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία δι' ἐπιβουλὴν ἢ μοιχείαν τῆς γυναικός, (ἰδὲ περὶ ὑπανδρείας ἐδαφ. 6), τότε τὸ προγαμιαῖον δῶρον ἐπιστρέφει σωστὸν εἰς τὸν ἄνδρα· καὶ εἰ μὲν δὲν ἔχουν τέκνα, τὸ ἐξουσιάζει τέλεια· εἰ δὲ καὶ ἔχουν, εἶναι τῶν τέκνων καὶ αὐτὸς μόνον τὸν καρπόν του νέμεται.

10. Ὅταν διαλυθῇ ἡ ὑπανδρεία δι' ἐπιβουλὴν τοῦ ἀνδρὸς ἢ διατὶ κρατεῖ παλλακίδα καὶ τ.λ. (ἰδὲ περὶ ὑπανδρείας ἐδάφ. 6), τότε τὸ προγαμιαῖον δῶρον μένει εἰς τὴν γυναῖκα· καὶ εἰ μὲν δὲν ἔχουν τέκνα, τὸ ἐξουσιάζει τέλεια· εἰ δὲ καὶ ἔχουν, εἶναι τῶν τέκνων καὶ αὐτὴ μόνον τὸν καρπόν του νέμεται.

11. Ἂν ἡ γυναῖκα εἰς τὸν πένθιμόν της χρόνον ὑπανδρευθῇ, νὰ χάνῃ τὸ προγαμιαῖον δῶρον. Καὶ τότε εἰ μὲν ἔχῃ τέκνα, νὰ εἶναι τῶν τέκνων της· εἰ δὲ μή, τῶν κληρονόμων τοῦ ἀνδρός.

7—8 Ἂν . . . χρεωστῆται G : ·Αν ταχθῇ προγαμιαῖον δῶρον καὶ δὲν ὀνομασθῇ τί καὶ πόσον, τότε νὰ λογίζεται εἰς ἄσπρα τόσα, ὅσον εἶναι καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἐκτημορίου τῆς προικός· εἰ δὲ καὶ προῖκα δὲν ἔχῃ ἡ γυναῖκα, νὰ μὴ χρεωστῆται. A IV 3 § 4; v. B. C. I. R. p. 57 n. 3 || 18 ἀκόμι G || 19 ἀρκῇ *scripsi*: ἀρκεῖ G.

12. Cînd bărbat va muri şi nu să va mărita muerea sau să va mărita după anul jalii, atunci de va avea copii, darurile dinnaintea nunţii să fie ale copiilor, avînd ea folosul acelor daruri, iar de nu are şi bărbatul n-are datorie dinnaintea nunţii (8), să le stăpânească cu desăvîrşită stăpânire.

Cap *3

PENTRU MOŞTENIRE SAU CLIRONOMIE

§

+1. Moştenirea iaste priimirea unui viu a dreptăţilor unui mort, căruia îi sînd dăruite dupe pravilă făr de diiată sau cu diiată.[1]

2. Dreptăţile mortului ce să moştenesc, sînt:

a) Toată averea lui, afară din boerii, din priveleghiurile persoanii sale şi afară din pedeapsă pentru vinile persoanii sale;

b) Toate datoriile lui;

c) Toate tocmealile lui după care ori el iaste altora cevaşi îndatorat ori alţii lui;

d) Orice pricină de judecată politicească.

3. Diiată să zice cartea prin care orînduiaşte mortul cine să-i fie moştenitor.

4. Moştenitor iaste obrazul la care trec toate aceale drepturi (2) ale mortului.

*5. Cel ce nu voeşte, cu sila moştenitor nu să face.

+6. Să aibă voe moştenitoriul, cerînd de la judecată soroc de şase luni, să cerceteaze averea mortului şi datoriile, ca să-şi ia seama de voiaşte a să face moştenitor sau nu.

+*7. În diiastima[2]) chibzuirii de şase luni, să să orînduiască de judecată epitrop pe avearea mortului, ca să caute să nu să răsipească.

*8. Are voe moştenitoriul să ceară de la judecată a să cerceta avearia şi datoriile mortului cu catastih[3]), carele să i să dea lui, ca să-şi ia seama.

9. Cînd moştenitoriul iaste nevîrsnec, epitropul sau ruda cea mai de aproape, prin ştirea judecăţii, să cade a face chibzuire de trebue să priimească sau nu nevîrsnecul moştenirea.

---

1 va muri şi R: murind G || 2 va avea R: are G || 3 copiilor R: copiilor ei G | folosul acelor daruri R: folosinţa G || 7 sau clironomie *ad* R || 10 Dreptăţile...sînt R: Drepturi ale unui mort ce pot fi moştenite sînt G || 11—12 persoanii sale...persoanii sale R: lui personale şi gloaba personală pentru vinele lui G || 14 tocmealile R: contractele G | cevaşi *ad* R: *om* G || 16 pricină...politicească R: proces al lui civil G || 17 cartea...mortul R: orînduirea în scris a mortului despre G || 18 obrazul... trec R: carele primeşte G | ale mortului *ad* R: *om* G || 20 de R: numai de G || 21 ca să-şi ia seama R: şi să se chibzuiască G || 23 luni R: luni a moştenitorului G || 24 ca să...răsipească R: să o administreze, pentru ca să nu se strice G || 25 cerceta R: cerceta mai înainte G || 26 carele R: şi G || 27 seama R: măsurile lui G || 29 ştirea R: mijlocirea G.

---

1) În G, acest paragraf e formulat aşa: « Moştenirea este urmare a unui viu în drepturile unui mort, care sînt dăruite după lege fără testament sau cu testament ».

2) În intervalul.

3) Cu inventar.

12. Ἂν ἀποθνήσκοντας ὁ ἄνδρας δὲν ὑπανδρευθῇ ἡ γυναῖκα ἢ μετὰ τὸν πένθιμον χρόνον ὑπανδρευθῇ, τότε εἰ μὲν ἔχῃ τέκνα, τὰ προγαμιαῖα δῶρα νὰ εἶναι τῶν τέκνων της, ἔχοντας αὐτὴ τὴν χρῆσιν· εἰ δὲ καὶ δὲν ἔχῃ καὶ ὁ ἄνδρας δὲν χρεωστεῖ χρέος πρὸ γάμου (8), νὰ τὰ ἐξουσιάζῃ τέλεια.

Κεφάλαιον γ-ον

ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

§

1. Ἡ κληρονομία εἶναι διαδοχὴ ζωντανοῦ εἰς ἀποθαμμένου δίκαια, χαρισμένα κατὰ νόμον χωρὶς διαθήκην ἢ μὲ διαθήκην.

2. Δίκαια ἀποθαμμένου κληρονομητὰ εἶναι·

α) Ὅλ' ἡ περιουσία του ἐκτὸς τῶν ἀρχοντιῶν, τῶν προσωπικῶν προνομίων του καὶ τῆς προσωπικῆς ποινῆς τῶν ἐγκλημάτων του·

β) Ὅλα τὰ χρέη του·

γ) Ὅλαι αἱ συμφωνίαι του, κατὰ τὰς ὁποίας ἢ αὐτὸς εἰς ἄλλους ἐνέχεται ἢ οἱ ἄλλοι εἰς αὐτόν·

δ) Κάθε χρηματικὴ κρισολογία του.

3. Διαθήκη λέγεται ἡ ἔγγραφος διαταγὴ τοῦ ἀποθαμμένου περὶ τοῦ ποῖος νὰ εἶναι κληρονόμος του.

4. Κληρονόμος εἶναι ὅποιος διαδέχεται ὅλα ἐκεῖνα τὰ δίκαια (2).

5. Ὅποιος δὲν θέλει, βιαίως κληρονόμος δὲν γίνεται.

6. Νὰ ἔχῃ τὴν ἄδειαν ὁ κληρονόμος, ζητῶντας ἓξ μόνον μηνῶν διορίαν ἀπὸ τὴν κρίσιν, νὰ ἐξετάσῃ τὴν περιουσίαν καὶ τὰ χρέη τοῦ ἀποθαμμένου καὶ νὰ σκεφθῇ, ἂν θέλῃ νὰ γίνῃ κληρονόμος ἢ ὄχι.

7. Εἰς τὸ διάστημα τῆς ἑξαμήνου σκέψεως τοῦ κληρονόμου νὰ διορίζεται διὰ τῆς κρίσεως ἐπίτροπος τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθαμμένου νὰ τὴν κυβερνᾷ, διὰ νὰ μὴ φθείρεται.

8. Ἔχει τὴν ἄδειαν ὁ κληρονόμος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν κρίσιν νὰ προεξεταχθῇ μὲ κατάστιχον ἡ περιουσία καὶ τὰ χρέη τοῦ ἀποθαμμένου καὶ νὰ τὸν δοθῇ νὰ πάρῃ τὰ μέτρα του.

9. Ὅταν ὁ κληρονόμος εἶναι ἀνήλικος, ὁ ἐπίτροπος ἢ ὁ πλησιέστερος συγγενὴς διὰ μέσου κρίσεως πρέπει νὰ σκεφθῇ, ἂν πρέπῃ νὰ δεχθῇ ἢ ὄχι τὴν κληρονομίαν ὁ ἀνήλικος.

2, 4 ἔχει z || 11 ἀρχοντειῶν g.

+10. Cel ce va priimi odată şi să va numi moştenitor, sau chibzuindu-se în zisul soroc (6) sau nu, acela nu poate să să mai lepede de moştenire, ci rămîne bun moştenitor.

Încă şi cel ce, nenumindu-se moştenitor, va urma ca un moştenitor, (plătind adecă datoriile mortului sau vînzînd din averea lui şi celelalte), rămîne şi acela bun moştenitor şi nu să mai poate lepăda.

11. Nevîrsnecul de să va numi moştenitor cu mijlocul judecăţii prin epitrop, rămîne moştenitor şi nu să mai poate lepăda de moştenire.

12. Moştenitoriul nu iaste slobod o parte din averea mortului să moştenească şi alta nu, ci ori toată ori nimic.

13. Copii sînt slobozi să priimească numai moştenirea mumii şi a tatălui nu, de nu le este de folos, sau a tatălui numai şi a mumii nu.

MOŞTENIRE FĂRĂ DIIATĂ

§

14. Făr de diiată moştenesc rudele.

Să împart rudele în rude din sus, din jos şi de alăturea.

Rude din jos sînt copii, nepoţii, strănepoţii şi ceilalţi.

Rude din sus sînt părinţii, moşii, strămoşii, şi ceilalţi.

Rude de alăturea sînt fraţii, unchii, nepoţii,[1]) verii şi ceilalţi.

15. Toate rudele moştenesc pînă la a 8-a spiţă a rudenii.

Spiţă de rudenie zicem rîndul obrazelor la carele trec averile morţilor după figura Z.

Fie Z obrazul ce să moşteneaşte; fiiul lui iaste întîia spiţă, nepotul [2]) lui iaste a dooa spiţă şi de rînd cei din jos.

Şi iarăşi: tatul lui Z întîia spiţă, moşul său a dooa şi drept de rînd cei din sus.

Şi iarăşi: fratele lui Z a dooa spiţă, pentru că tatul său, (prin carele el să rudeşte cu frate-său), iaste spiţă întîia.

Iarăşi: vărul lui Z spiţa a patra, pentru că tatul lui Z iaste spiţă întîi, moşul a dooa, unchiul a treia, vărul a patra şi de rînd cei de alăturea.

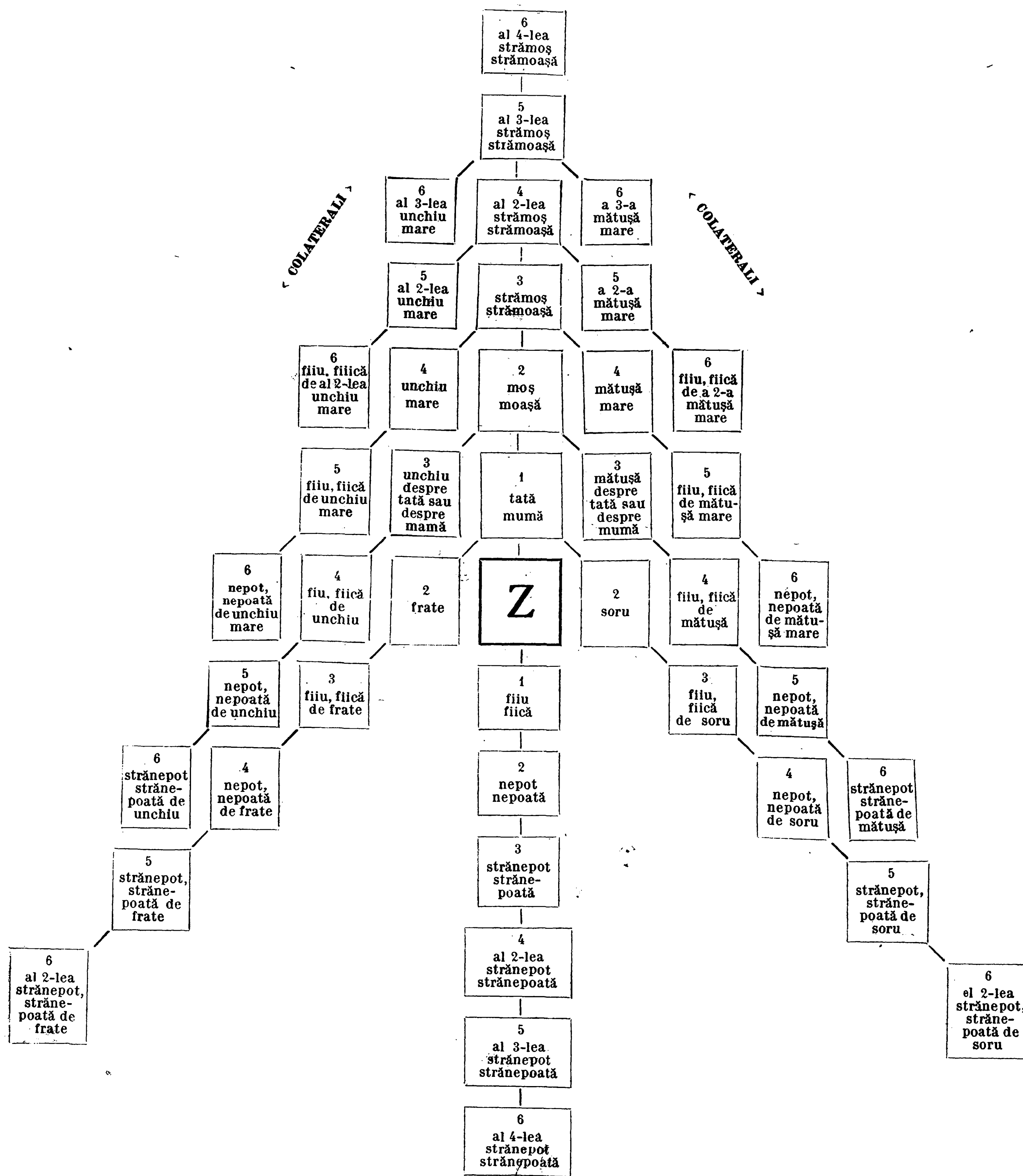
16. Rudele ceale de jos să protimisesc de cele din sus la moştenire şi ceale din sus de ceale de alăturea.

1, 7 numi R: declara G || 2 — 3 acela... moştenitor R: rămîne mai departe moştenitor neapărat G|| 4 Încă...nenumindu-se R: Ci şi care nedeclarîndu-se G| va urma ca un R: va face acte de ale unui G|| 5 adecă *ad* R | din averea R: avere de a G | celelalte R: aşa mai departe G || 5—6 rămîne... lepăda R: şi unul ca acesta rămîne totdeauna neapărat moştenitor G|| 7 cu R: prin G | prin R: cu G || 8 şi nu... moştenire R: neapărat G || 10 alta R: o parte G || 11—12 a tatălui nu R: la a tatălui să renunţe G|| 12 sau...nu R: sau invers G|| 15 din jos, din sus G|| 16 nepoţii...ceilalţi R: şi urmaşii lor G || 17 moşii... ceilalţi R: şi înaintaşii lor G || 18 ceilalţi R: aşa mai departe G || 20 la... morţilor R: care urmează la moştenire G|| 21 figura R: diagrama G|| 23 de ...jos R: aşa mai departe descendenţii G || 24, 25, 27 tatul R: tatăl r || 24 drept... sus R: aşa mai departe ascendenţii în linie dreaptă G || 28 de rînd cei de alăturea R: aşa mai departe colateralii G.

---

[1]) de frate sau de soră.

[2]) de fiu sau de fiică.

Descendenţi, Ascendenţi, Colaterali G: om R.

ΑΝΙΟΝΤΕΣ

ς τρίσπαππος τρισμάμμη

ε δίσπαππος δισμάμμη

ΠΛΑΓΙΟΙ

ς θεῖος μέγιστος πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
δ ἀπόπαππος ἀπομάμμη
ς θεία μεγίστη πρὸς πατρὸς καὶ μητρός

ΠΛΑΓΙΟΙ

ε θεῖος μείζων πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
γ πρόπαππος προμμάμη
ε θεία μείζων πρὸς πατρὸς καὶ μητρός

ς θείου μείζονος υἱὸς καὶ θυγάτηρ
δ θεῖος μέγας πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
β πάππος μάμμη
δ θεία μεγάλη πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
ς θείας μείζονος υἱὸς καὶ θυγάτηρ

ε θείου μεγάλου υἱὸς ἢ θυγάτηρ
γ θεῖος πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
α πατήρ μήτηρ
γ θεία πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
ε θείας μεγάλης υἱὸς καὶ θυγάτηρ

ς θείου μεγάλου ἔγγονος, ἔγγονη
δ θείου υἱὸς καὶ θυγάτηρ
β ἀδελφός
Z
β ἀδελφή
δ θείας υἱὸς καὶ θυγάτηρ
ς θείας μεγάλης ἔγγονος, ἐγγόνη

ε θείου ἔγγονος, ἐγγόνη
γ ἀδελφοῦ υἱὸς καὶ θυγάτηρ
α υἱός, θυγάτηρ
γ ἀδεφῆς υἱὸς καὶ θυγάτηρ
ε θείας ἔγγονος, ἐγγόνη

ς θείου προέγγονος, προεγγόνη
δ ἀδελφοῦ ἔγγονος, ἐγγόνη
β ἔγγονος ἐγγόνη
δ ἀδελφῆς ἔγγονος, ἐγγόνη
ς θείας προέγγονος, προεγγόνη

ε ἀδελφοῦ προέγγονος, προεγγόνη
γ προέγγονος προεγγόνη
ε ἀδελφῆς προέγγονος προεγγόνη

ς ἀδελφοῦ ἀπέγγονος, ἀπεγγόνη
δ ἀπέγγονο ἀπεγγόνη
ς ἀδελφῆς ἀπ γγονος ἀπεγγόνη

ε δισέγγονος δισεγγόνη

ς τρισέγγονος τρισεγγόνη

ΚΑΤΙΟΝΤΕΣ

10. Ὅποιος, ἤ τε σκεπτόμενος εἰς τὴν εἰρημένην διορίαν (6) ἤ τε μή, ἅπαξ δεχθῇ καὶ κηρυχθῇ κληρονόμος, μένει πλέον κληρονόμος ἀπαραίτητος.

Ἀλλὰ καὶ ὅποιος, μὴ κηρυττόμενος κληρονόμος, πράξῃ τὰ τοῦ κληρονόμου, (πληρώνοντας χρέη τοῦ ἀποθαμμένου ἢ πωλῶντας περιουσίαν του καὶ ἑξῆς), καὶ τοιοῦτος μένει πάντα κληρονόμος ἀπαραίτητος.

11. Ὁ ἀνήλικος, ἂν μὲ τὸν ἐπίτροπον διὰ μέσου τῆς κρίσεως κηρυχθῇ κληρονόμος, μένει κληρονόμος ἀπαραίτητος.

12. Ὁ κληρονόμος δὲν εἶν' ἐλεύθερος μέρος τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθαμμένου νὰ κληρονομῇ καὶ μέρος ὄχι, ἀλλὰ ἢ ὅλην ἢ τίποτε.

13. Τὰ παιδιὰ ἐλεύθερα εἶναι νὰ δεχθοῦν μόνον τὴν μητρικὴν κληρονομίαν καὶ τὴν πατρικὴν νὰ τὴν παραιτηθοῦν, ἂν δὲν συμφέρῃ, ἢ ἀνάπαλιν.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

§

14. Κληρονομοῦν χωρὶς διαθήκην οἱ συγγενεῖς.

Διαιροῦνται οἱ συγγενεῖς εἰς κατιόντας, ἀνιόντας καὶ πλαγίους.

Κατιόντες εἶναι τὰ τέκνα καὶ οἱ ἀπόγονοί τους.

Ἀνιόντες εἶναι οἱ γονεῖς καὶ πρόγονοί τους.

Πλάγιοι εἶναι ἀδελφοί, θεῖοι, ἀνεψιοί, ἐξάδελφοι καὶ ἑξῆς.

15. Ὅλ' οἱ συγγενεῖς κληρονομοῦν ἕως τὸν η-ον βαθμὸν τῆς συγγενείας.

Βαθμὸν συγγενείας λέγομεν τὴν τάξιν τῶν διαδεχομένων προσώπων κατὰ τὸ Ζ διάγραμμα.

Ἔστω τὸ Ζ κληρονομούμενον πρόσωπον· ὁ υἱός του εἶναι βαθμὸς πρῶτος, ὁ ἔγγονός του βαθμὸς δεύτερος καὶ ἑξῆς οἱ κατιόντες.

Πάλιν· ὁ πατέρας τοῦ Ζ βαθμὸς πρῶτος, ὁ πάππος του δεύτερος καὶ ἑξῆς οἱ ἀνιόντες κατ' εὐθεῖαν.

Πάλιν· ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ζ βαθμὸς δεύτερος, ὅτι ὁ πατέρας του, (διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὸς συγγενεύεται μὲ τὸν ἀδελφόν του), εἶναι βαθμὸς πρῶτος.

Πάλιν· ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ζ βαθμὸς τέταρτος, ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Ζ εἶναι βαθμὸς πρῶτος, ὁ πάππος δεύτερος, ὁ θεῖος τρίτος, ὁ ἐξάδελφος τέταρτος καὶ ἑξῆς οἱ πλάγιοι.

16. Οἱ κατιόντες προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνιόντας εἰς τὴν κληρονομίαν καὶ οἱ ἀνιόντες ἀπὸ τοὺς πλαγίους.

---

27 αὐτός *om* z.

RUDELE DE JOS[1])

§

+*17. a) Cînd mortului nu-i trăeşte muerea sau moartei bărbatul şi au numai un copil, atuncea moşteneaşte copilul.

b) Cînd au numai feciori, moştenesc feciorii deopotrivă fieşcarele.

*c) Cînd au feciori şi fete, numai feciorii moştenesc deopotrivă şi pre fete, de vor fi neînzestrate[2]), datori sînt să le înzestreze şi să le căsătorească.

d) Cînd au fete neînzestrate şi înzestrate, numai ceale neînzestrate moştenesc deopotrivă fieşcarea.

e) Cînd au numai fete înzestrate, atunci moştenesc ele deopotrivă una cu alta.

f) Cînd afară din copii lor cei vii, au şi nepoţi de fiiu, să cheamă şi aceştiia la moştenire şi moştenesc dinpreună cu unchii lor partea ce să cădea să moştenească tatul lor, de trăia.

g) Cînd, neavînd feciori în viiaţă, au nepoţi din feciori şi din fete, atunci nepoţii cei din feciori depărtează pre nepoţii cei din fete, (precum să cădea să depărteaze şi feciorii, de trăia, pre fete, de trăia), şi moştenesc pe obrazul părinţilor lor, luînd adecă fieşcare familie partea ce să cuvenea să ia tatul lor, de trăia.

h) Cînd au nepoţi din fete numai, aceia numai moştenesc de casă.

i) De le trăesc tata şi muma şi au şi nepoţi de copii, nepoţii aceia opresc din moştenire pre tată şi pre mumă, dupe cum trebuia să-i oprească şi părinţii lor, de ar fi trăit.

Asemenea urmează şi cînd în loc de tată sau de mumă are mortul ori moarta moş sau moaşă şi cealelalte rude din sus asemenea.

j) Copii vitregi de tată moştenesc pre mumă deopotrivă şi pre tatăl fieşcarele deosebi pre al său ; cum şi copii vitregi de mumă moştenesc pre tată iar deopotrivă şi pre mumă fieşcare deosebi pre a sa.[3])

2—3 Cînd . . . copilul R: Cînd mortul neavînd femeie în viaţă sau moarta neavînd bărbat în viaţă, au numai un singur copil, atunci acesta moşteneşte G || 4 deopotrivă fieşcarele R: pe cap în chip egal G || 5 deopotrivă R: pe cap în chip egal G || 6 vor fi R: sînt G || 9 deopotrivă fieşcarea R: pe cap în chip egal G || 10—11 deopotrivă una cu alta R: în chip egal G || 13 partea ce să cădea să R: toată partea corespunzătoare a tatălui lor pe care trebuia să o G || 14 tatul lor *ad* R: *om* G || 14, 18 tatul R: tatăl r || 16 depărtează R: exclud G || 17 depărteaze şi R: excludă G | de trăia *ad* R: *om* G || 17—18 pe obrazul părinţilor lor R: după familie G || 18 ce să cuvenea R: corespunzătoare pe care trebuia G | lor R: ei G || 21 de casă R: după familie G || 22 De . . . şi au R: Dacă, avînd tată sau mamă în viaţă, au G | aceia opresc R: exclud G || 23 oprească R: excludă G || 24 ar fi trăit R: trăiau G || 25 Asemenea . . . cînd R: Aceeaşi se întîmplă, şi dacă G || 26 şi cealelalte . . . asemenea R: şi aşa mai departe în chip corespunzător G || 28—30 cum . . . a sa R R_1: *om* r.

---

1) În R, acest titlu este scris vertical pe marginea paragrafului 17, la început.

2) În anteproiect, pentru acest caz se prevedea că şi fetele moştenesc deopotrivă cu feciorii. Vz. B.C.I.R. p. 57.

3) Ultima frază din acest paragraf a fost, pe cît se pare, trecută cu vederea de copistul manuscrisului R şi apoi adăugată la sfîrşitul paginii, unde e introdusă cu particulele « cum şi ». Prin aceasta ordinea dispoziţiunilor e intervertită, în G aliniatul acesta fiind formulat aşa: « Copiii vitregi, din acelaşi tată, moştenesc pe tatăl lor în chip egal, pe mamele lor însă deosebi, fiecare pe a sa. Iar cei vitregi, din aceiaşi mamă, invers ».

ΚΑΤΙΟΝΤΕΣ [1])

§

17. α) Ὅταν ὁ ἀποθαμμένος, μὴν ἔχοντας γυναῖκα ζωντανήν, ἢ ἡ ἀποθαμμένη, μὴν ἔχοντας ζωντανὸν ἄνδρα, ἔχουν ἕνα μόνον τέκνον, τότε τοῦτο κληρονομεῖ.

β) Ὅταν ἔχουν υἱοὺς μόνον, οἱ υἱοὶ κληρονομοῦν κατὰ κεφαλὴν ἴσα.

γ) Ὅταν ἔχουν υἱοὺς καὶ κόρας, οἱ υἱοὶ μόνον κληρονομοῦν κατὰ κεφαλὴν ἴσα καὶ τὰς κόρας, ἂν ἀπροίκιστοι εἶναι, χρεωστοῦν νὰ τὰς προικίζουν καὶ νὰ τὰς ὑπανδρεύουν [2]).

δ) Ὅταν ἔχουν κόρας ἀπροικίστους καὶ προικισμένας, αἱ ἀπροίκιστοι μόνον κληρονομοῦν κατὰ κεφαλὴν ἴσα.

ε) Ὅταν ἔχουν μόνον κόρας προικισμένας, τότε αὐταὶ κληρονομοῦν ἴσα.

ϛ) Ὅταν ἔχουν, ἐκτὸς τῶν ζωντανῶν τέκνων τους, καὶ ἐγγόνους ἀπὸ υἱόν, προσκαλοῦνται καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν κληρονομίαν καὶ κληρονομοῦν μὲ τοὺς θείους τους ὅλον τὸ ἀνάλογον μέρος τοῦ πατρός τους, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ κληρονομήσῃ, ἂν ἔζῃ.

ζ) Ἄν, μὴν ἔχοντας ζωντανοὺς υἱούς, ἔχουν ἐγγόνους ἀπὸ υἱοὺς καὶ κόρας, τότε οἱ ἀπὸ υἱοὺς ἔγγονοι ἀποκλείουν τοὺς ἀπὸ τὰς κόρας ἐγγόνους, (καθὼς ἔπρεπε νὰ ἀποκλείσουν οἱ υἱοὶ τὰς κόρας, ἂν ἔζουν), καὶ κληρονομοῦν κατὰ πατριάν·

Παίρνοντας δηλαδὴ ἡ κάθε πατριὰ τὸ ἀνάλογον μερος, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὁ πατέρας της, ἂν ἔζῃ.

η) Ἂν ἔχουν μόνον ἐγγόνους ἀπὸ κόρας, ἐκεῖνοι μόνοι κατὰ πατριὰν κληρονομοῦν.

ϑ) Ἄν, ἔχοντας πατέρα ἢ μητέρα ζωντανούς, ἔχουν καὶ ἐγγόνους, οἱ ἔγγονοι ἀποκλείουν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ἀπὸ τὴν κληρονομίαν, καθὼς ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀποκλείσουν καὶ πατέρες τους, ἂν ἔζουν.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει, καὶ ἂν ἀντὶ πατρὸς ἢ μητρὸς ἔχῃ ὁ ἀποθαμμένος ἢ ἡ ἀποθαμμένη πάππον ἢ μάμμην καὶ ἑξῆς ἀναλόγως.

ι) Τὰ ἑτεροθαλλῆ ὁμοπάτρια τέκνα κληρονομοῦν τὸν πατέρα τους ἴσα, τὰς δὲ μητέρας τους χωριστὰ τὸ καθένα τὴν δικήν του.

Τὰ δὲ ἑτεροθαλλῆ ὁμομήτρια τὸ ἀνάπαλιν.

---

9 ὑπανδρεύσουν g || 10 ἀπροίκιστοι G z: ἀπροίκισται g || 33 καθ'ἕνα G.

---

[1]) Quem titulum in margine paragraphi 17 inito praebet G.
[2]) Secundum A, etiam filiae hereditatem una cum filiis pariter adibant.

+k) Cînd mortului îi trăiaşte muerea şi are copii cu dînsa sau moartei îl trăiaşte bărbatul şi are copii cu dînsul, atunci copii, sufletul mortului sau ai moartei şi soţiia[1]) cea vie moştenesc deopotrivă averea, după cum mai jos să arată:

Adecă, copii îşi iau părţile lor, pe care sînt stăpîni desăvîrşit, luînd asupra lor şi partea sufletului, pentru cheltuelile îngropării şi a pomenirilor mortului sau moartei, iar soţiia [1]) cea vie are numai hrisis, adecă folosul părţii sale.

Iar de să va întîmpla în urma morţii unuia din părinţi, peste trei ani să trăiască copii şi după acea vreame să moară copilul, însă partea bărbătească mai nainte de al 14-lea anu al vîrstii sale, iar partea fămeiască mai nainte de al 12-lea anu a(l) vîrstii sale, atunci părintele ce va fi viu să ia a treilea parte a sufletului în bani gata.[2]).

Iar de vor muri copii înaintea împlinirii a trei ani după moartea unuia din obrazele părinţilor, atunci obrazul dintre părinţi ce iaste viu, de va fi făcut cheltueli pentru îngropare şi pomeniri, să arate socoteală către clironomi (vezi partea 3 de la 18)[3]) şi clironomii să-i plătească cît va fi cheltuit.

RUDELE DE SUS[4])

§

18. a) Cînd va muri copil făr de moştenitor, însă partea bărbătească după al patrusprezecilea anu al vîrstii sale, iar partea fămeiască după al doisprezecilea anu, atunci îl moşteneaşte tatăl şi muma deopotrivă.

b) Cînd multe din ceale de sus rude trăesc după moartea vreunuia din cei din jos ce n-are moştenitor, atunci cei mai de aproape la spiţă să protimisesc la moştenire din cei mai depărtaţi.

Cum am zice, tatăl numai sau muma numai sau amîndoi împreună, de trăesc, să protimisesc din moşi şi moşul din strămoşi şi cealelalte.

1—2 Cînd ... cu dînsul R: Cînd mortul are femeie în viaţă şi are copii de la dînsa sau moarta bărbat în viaţă şi copii de la dînsul G || 3, 7 soţiia cea vie R: persoana în viaţă din perechea conjugală G || 3 deopotrivă R: în părţi egale G || 3—4 după ... arată R: după următorul tip G || 5 iau R: primesc G || 7—8 are ... sale R: stăpîneşte partea sa numai cu folosinţa G || 14 vor muri R: mor G || 14—16 după ... făcut R: de la moartea acelei uneia persoane din perechea conjugală, atunci persoana în viaţă din perechea conjugală, dacă a făcut G || 16 arate R: dea G || 17 partea ... 18 R: paragr. 18,c G | cît va fi R: cîte a G || 19 va muri R: a murit G || 22 Cînd ... rude R: Dacă mulţi ascendenţi G || 22—23 după ... jos R: la moartea unui descendent G || 25 Cum am zice R: De ex. G | împreună R g: *om* G || 26 din moşi ... celelalte R: faţă de moşul şi acela faţă de strămoşul şi aşa mai departe G.

---

1) În limba veche « soţie » avea şi înţelesul de « soţ ».

2) Acest alineat, în G, este formulat aşa: « Dacă după un timp de trei ani de la moartea uneia persoane din perechea conjugală vor trăi copii şi unul de partea bărbătească a murit înainte de al 14-lea an al vîrstei, iar de partea femeiască înainte de al 12-lea, atunci persoana în viaţă din perechea conjugală să ia partea sufletului în bani gata ».

3) Alineatul c) din paragraful următor 18.

4) În R, acest titlu este scris vertical pe marginea paragrafului 18, la început.

ια) Ὅταν ὁ ἀποθαμμένος ἔχῃ γυναῖκα ζωντανὴν καὶ τέκνα ἀπ᾽ αὐτὴν ἢ ἡ ἀποθαμμένη ζωντανὸν ἄνδρα καὶ τέκνα ἀπ᾽ αὐτόν, τότε τὰ τέκνα, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθαμμένου ἢ τῆς ἀποθαμμένης καὶ τὸ ζωντανὸν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου κληρονομοῦν ἰσομερῶς τὴν περιουσίαν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τύπον·

Δηλαδή· τὰ τέκνα δέχονται τὰ μέρη τους κατὰ κυριότητα, ἀναδεχόμενα καὶ τὸ μέρος τῆς ψυχῆς πρὸς ἔξοδα ταφῆς καὶ μνημοσύνων τοῦ ἀποθαμμένου ἢ τῆς ἀποθαμμένης· τὸ δὲ ζωντανὸν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου νέμεται τὸ μέρος του κατὰ χρῆσιν μόνον.

Ἂν μετὰ τριετίαν τοῦ θανάτου τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ ἀνδρογύνου ἐπιζήσουν τέκνα καὶ τὸ μὲν ἀρσενικὸν ἀποθάνῃ πρὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας, τὸ δὲ θηλυκὸν πρὸ τοῦ δωδεκάτου, τότε τὸ ζωντανὸν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου νὰ λαμβάνῃ τὸ μέρος τῆς ψυχῆς εἰς μετρητά.

Εἰ δὲ ἀποθάνουν τὰ τέκνα πρὸ τῆς τριετίας τοῦ θανάτου τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ ἀνδρογύνου, τότε τὸ ζωντανὸν πρόσωπον τοῦ ἀνδρογύνου, ἂν ἔκαμεν ἔξοδα ταφῆς καὶ μνημοσύνων, νὰ δίδῃ λογαριασμὸν τοὺς κληρονόμους (ἴδε ἐδάφ. 18 τὸ γ-ον) καὶ οἱ κληρονόμοι νὰ τὸν πληρώνουν τὰ ὅσα ἐξόδευσε.

⟨ ΑΝΙΟΝΤΕΣ ⟩

§

18. α) Ἂν ἀποθάνῃ τέκνον ἄκληρον, τὸ μὲν ἀρσενικὸν μετὰ τὸν δέκατον τέταρτον χρόνον τῆς ἡλικίας του, τὸ δὲ θηλυκὸν μετὰ τὸν δωδέκατον, τότε τὸ κληρονομεῖ ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα ἐπίσης.

β) Ἂν πολλοὶ ἀνιόντες ζοῦν εἰς θάνατον κατιόντος ἀκλήρου, τότε οἱ πλησιέστεροι κατὰ βαθμὸν προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς μακροτέρους εἰς τὴν κληρονομίαν.

Λ. χ. ὁ πατέρας μόνος ἢ ἡ μητέρα μόνη ἢ καὶ οἱ δύο, ἂν ζοῦν, προτιμοῦνται ἀπὸ τὸν πάππον καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν πρόππαπον καὶ ἑξῆς.

---

20 ᾿Ανιόντες Rrg: *om* G || 28 δύο G: δύω μαζύ g.

c) Cînd va muri copil parte bărbătească mai nainte de al patrusprezecilea anu al vîrstii sale, iar parte fămeiască mai nainte de doisprezece ani ai vîrstii sale, ori înaintea morții unuia din părinții săi sau după moartea acelui părinte, și alt copil nu va mai rămânea, atunci periusia[1]) acelui părinte să să facă trei părți, din care o parte să o moștenească obrazul cel viu dintre părinți cu desăvîrșită stăpînire, însă în bani gata; altă parte să o moștenească rudele ceale de sus ale părintelui celui mort sau frați numai, (de vor lipsi rude de sus); iar ceilaltă a treia parte să o moștenească sufletul copilului celui mort, care parte să o ia tot aceale rude ale părintelui mort, pentru cheltuiala îngropării și a pomenirilor.

Iar cînd nu vor trăi nici rude de sus nici frați ai părintelui celui mort, atunci obrazul dintre părinți care trăește să moștenească pe părintele cel mort al copilului; și rudele de alăturea ale părintelui celui mort, pînă la a patra spiță, să aibă pronomion[2]) a răscumpăra, de vor voi, numai căminul[3]) neamului lor, de va fi.

RUDELE DE ALĂTURI[4])

§

*19. a) Mortul care n-are rude din jos și din sus, să moșteneaște de rudele de alăturea.

b) Frații și surorile să protimisesc la moștenire dintre toți lăturașii.

c) Frații cei buni să protimisesc la moștenire din cei vitregi.

d) De va muri vreun frate sau vreo sor făr de moștenitori și au frați sau surori și nepoți de frați, atunci dinpreună cu frații moștenesc și nepoții partea tatului sau a mumii lor, ce să cădea să o ia de trăia.

e) Cînd vreun frate sau vreo sor, murind făr de moștenitori, au frați vitregi și nepoți de frați sau de surori buni, atuncea nepoții opresc de la moștenire pre frații vitregi, după cum trebuia să-i oprească și tatul sau muma lor, de trăia.

f) Cînd vreun frate sau vreo sor, murind făr de moștenitori, n-au nici frați sau surori buni, nici nepoți din frați sau din surori buni, atunci frații și surorile cei vitregi buni de tată sau de mumă moștenesc deopotrivă.

---

1 Cînd va muri R: Dacă a murit G|| 2 iar R: ori G|| 3–5 ori . . . parte R: înainte sau după moartea unuia din părinții lui și altul nu trăiește, atunci să se facă împărțirea în trei a averii părintelui celui mort; și o treime G|| 6–7 să o . . . de sus ale R: ascendenții G|| 7 frații G | vor lipsi R: lipsesc G|| 8 să o moștenească *ad* R || 9 tot . . . . mort R: iarăși aceiași G | cheltuielile G|| 11 vor trăi R: trăiesc G|| 14 vor voi R: voiesc G || 15 va fi R: se întîmplă G || 21 De va . . . vreo sor R: Dacă frate sau soră mor G ||23 tatului R: tatălui r || 25 opresc R: exclud G || 26 oprească R: excludă G | tatul R: tatăl r: tatăl lor G|| 31 deopotrivă R: în chip egal G.

---

1) Averea.

2) Privilegiul.

3) Vezi nota din R la § 20 de mai jos; p. 124 rînd 31.

4) În R, acest titlu e scris vertical pe marginea paragrafului 19, la început.

γ) Ἂν τέκνον ἀρσενικὸν πρὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου χρόνου τῆς ἡλικίας του ἢ θηλυκὸν πρὸ τοῦ δωδεκάτου ἀποθάνῃ πρὸ ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑνὸς τῶν γονέων του καὶ ἄλλο δὲν ἐπιζῇ, τότε νὰ γίνεται τριμοιρία τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθαμμένου γονέως· καὶ τὸ μὲν ζωντανὸν πρόσωπον τῶν γονέων νὰ κληρονομῇ τὸ ἓν τριτημόριον κατὰ τελείαν δεσποτείαν εἰς μετρητά, τὸ δὲ ἄλλο οἱ ἀνιόντες τοῦ ἀποθαμμένου γονέως ἢ οἱ ἀδελφοὶ μόνον, ἂν λείπουν ἀνιόντες, τὸ δὲ τρίτον ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθαμμένου τέκνου, τὸ ὁποῖον μέρος πάλιν οἱ ἴδιοι νὰ τὸ λαμβάνουν πρὸς ἔξοδα ταφῆς καὶ μνημοσύνων.

Ἂν ὅμως δὲν ἐπιζοῦν οὔτε ἀνιόντες τοῦ ἀποθαμμένου γονέως οὔτε ἀδελφοί, τότε τὸ ζωντανὸν πρόσωπον τῶν γονέων νὰ κληρονομῇ τὸν ἀποθαμμένον γονέα τοῦ τέκνου· καὶ οἱ πλάγιοι συγγενεῖς τοῦ ἀποθαμμένου γονέως ἕως βαθμοῦ τετάρτου νὰ ἔχουν προνόμιον νὰ ἐξαγοράζουν, ἂν θέλουν, μόνον τὸ καμίνι [1]) τοῦ γένους τους, ἂν τύχῃ.

ΠΛΑΓΙΟΙ [2])

§

19. α) Ὅποιος ἀποθαμμένος δὲν ἔχει κατιόντας καὶ ἀνιόντας, κληρονομεῖται ἀπὸ τοὺς πλαγίους.

β) Οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ προτιμοῦνται ἀπὸ ὅλους τοὺς πλαγίους εἰς τὴν κληρονομίαν.

γ) Οἱ ὁμοθαλλεῖς προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς ἑτεροθαλλεῖς εἰς τὴν κληρονομίαν.

δ) Ἂν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ ἀποθάνουν ἄκληροι καὶ ἔχουν ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς καὶ ἀνεψιούς, τότε μὲ τοὺς ἀδελφοὺς κληρονομοῦν καὶ οἱ ἀνεψιοὶ τὸ μέρος τοῦ πατρός των ἢ τῆς μητρός των, ὁποῦ ἔπρεπε νὰ πάρῃ, ἂν ἔζῃ.

ε) Ἂν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ ἀποθνήσκοντας ἄκληροι ἔχουν ἀδελφοὺς ἑτεροθαλλεῖς καὶ ἀνεψιοὺς ἀπὸ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ὁμοθαλλεῖς, τότε οἱ ἀνεψιοὶ ἀποκλείουν τοὺς ἑτεροθαλλεῖς ἀδελφοὺς ἀπὸ τὴν κληρονομίαν, καθὼς ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ καὶ ὁ πατέρας τους ἢ ἡ μητέρα τους, ἂν ἔζῃ.

ϛ) Ἂν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ ἀποθνήσκοντας ἄκληροι δὲν ἔχουν οὔτε ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ὁμοθαλλεῖς οὔτε ἀνεψιοὺς ἀπὸ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ὁμοθαλλεῖς, τότε οἱ ἑτεροθαλλεῖς ὁμοπάτριοι καὶ ὁμομήτριοι ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ κληρονομοῦν ἴσα.

---

5 τῶν γονέων πρόσωπον g || 14 καμῆνι g || 18 ἀπ' g.

---

1) Βλέπε τὴν σημείωσιν τοῦ χειρογράφου G εἰς τὸ ἑπόμενον ἐδάφιον 20; σελ. 125.

2) Quem titulum in margine initioque paragraphi undevigesimi praebet G.

g) După cum copiì fraţilor buni moştenesc dinpreună cu unchii sau cu mătuşile pre unchiul cel bun sau pre mătuşa (e) [1], aşa şi copiì fraţilor vitregi moştenesc pre unchiul cel vitreg sau pre mătuşă dinpreună cu unchii cei vitregi sau mătuşile.

h) Pravila ce chiamă copiì fraţilor celor morţi, ca să moştenească dinpreună cu unchii, nu să întinde şi la rudele de alăturea cele mai depărtate.

Ci după fraţi şi nepoţii de fraţi toţ ceilalţi lăturaşi moştenesc după spiţa rudeniì, protimisindu-să totdeauna cei mai de aproape din cei mai de departe.

§

20. La moştenirea căminurilor*, totdeauna, ori din sus rude de vor fi moştenitori, ori din jos ori de alăturea, să protimiseaşte partea bărbătească, plătind cu bani la partea fămeiască analogon ce li să face să ia din moştenirea căminurilor.

§

*21. Copilul din curvie, fără diiată, nu moşteneşte pre tatăl şi rudele sale din sus, nici tată-sau pre dînsul şi pre rudele lui din jos, căci nici el nu e ştiut lor, nici ei lui.

Copilul din curvie moşteneaşte fără diiată pre mumă-sa şi pre unchii despre mumă-sa şi pre moaşa despre mumă-sa, şi unchii, moaşa şi muma pre el, pentru că împotrivă el iaste cunoscut de dînşii şi ei de dînsul.

§

*22. a) Copii de suflet, ori rude de vor fi ori streini, moştenesc pre părinţii lor cei sufleteşti, după cum şi copiì cei adevăraţi, făr de diiată întocmai.

*b) Copiì de suflet nu moştenesc, dupe cuvîntul Iothesiì [2]) alte rude dintr-ale sufleteştilor lor părinţi, nici din sus, nici din jos, nici de alăturea.

c) Părinţii cei sufleteşti, ori rude ori streini de vor fi, cînd după moartea copilului de suflet trăesc părinţii lui cei fireşti, moştenesc dinpreună cu dînşii deopotrivă pe copilul de suflet; dar cînd nu trăesc, îl moştenesc singuri.

d) Părinţii sufleteşti nu moştenesc, cu cuvîntul Iothesiì, [2]) alte rude ale copiilor lor de suflet.

---

*Cămin să zice moşie după care să numeaşte neamul.

---

1 buni R: buni ce au murit G || 9 spiţa rudenii R: spiţă G || 11 totdeauna R: simplu G | vor fi R: sînt G || 12 să protimiseaşte R: se protimisesc totdeauna cei de G || 13 plătind R: răsplătind G | la R: la cele de G | analogon . . . ia R: partea cîtă li se cuvine G || 17 ştiut R: cunoscut G || 20 pentru că . . . dînsul R: pentru motivul invers G || 21, 25 vor fi R: *om* G || 24 dintr-ale R: ale G || 25, 27 cînd R: dacă G || 25—26 după . . . suflet R: *om* G || 26 lui cei fireşti R: fireşti ai adoptatului G || 27 îl R: *om* G || 30 lor *ad* R: *om.* G || 31 să zice moşie R: se chiamă pe romîneşte moşia G.

---

[1]) De fapt această trimitere trebuia făcută la al. d.

[2]) Adopţiunii.

ζ) Καθὼς τὰ τέκνα τῶν ἀποθαμμένων ὁμοθαλλῶν ἀδελφῶν κληρονομοῦν μὲ τοὺς θείους ἢ θείας τὸν ὁμοθαλλῆ θεῖον ἢ θείαν (ε) [1]) ἔτζι καὶ τὰ τῶν ἑτεροθαλλῶν κληρονομοῦν τὸν ἑτεροθαλλῆ θεῖον ἢ θείαν μὲ τοὺς ἑτεροθαλλεῖς θείους ἢ θείας.

η) Ὁ νόμος, ὁποῦ προσκαλεῖ τὰ τέκνα τῶν ἀποθαμμένων ἀδελφῶν, διὰ νὰ κληρονομοῦν μὲ τοὺς θείους, δὲν ἐκτείνεται καὶ εἰς τοὺς μακρυτέρους πλαγίους.

Ἀλλὰ μετὰ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀνεψιοὺς ὅλοι οἱ ἄλλοι πλάγιοι κληρονομοῦν κατὰ βαθμόν, προτιμούμενοι πάντοτε οἱ πλησιέστεροι ἀπὸ τοὺς μακρυτέρους.

§

20. Εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν καμινιῶν *) ἁπλῶς, κἄν τε κατιόντες εἶναι οἱ κληρονόμοι, κἄν τε ἀνιόντες, κἄν τε πλάγιοι, πάντοτε προτιμοῦνται, οἱ ἀρσενικοί, ἀνταμείβοντες τοὺς θηλυκοὺς μὲ ἄσπρα τὸ ὅσον μέρος τοὺς ἀνήκει ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τῶν καμινιῶν.

§

21. Τὸ νόθον τέκνον χωρὶς διαθήκην δὲν κληρονομεῖ τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀνιόντας του, οὔτε ὁ πατέρας ἐκεῖνο καὶ τοὺς κατιόντας του, ὅτι οὔτ' ἐκεῖνο εἶναι γνωστὸν εἰς αὐτούς, οὔτε αὐτοὶ εἰς ἐκεῖνο.

Τὸ νόθον τέκνον κληρονομεῖ χωρὶς διαθήκην τὴν μητέρα του καὶ τοὺς πρὸς μητρὸς θείους του καὶ τὴν πρὸς μητρὸς μάμμην του καὶ οἱ θεῖοι, ἡ μάμμη καὶ ἡ μητέρα ἐκεῖνο διὰ τὸν ἀντίστροφον λόγον.

§

22. α) Οἱ υἱοθετούμενοι, κἄν τε συγγενεῖς, κἄν τε ξένοι, κληρονομοῦν τοὺς θετοὺς γονεῖς τους, καθὼς καὶ τὰ γνήσια τέκνα, χωρὶς διαθήκην ἀπαραλλάκτως.

β) Οἱ υἱοθετούμενοι δὲν κληρονομοῦν κατὰ λόγον υἱοθεσίας ἄλλους συγγενεῖς τῶν θετῶν γονέων τους, οὔτε ἀνιόντας, οὔτε κατιόντας, οὔτε πλαγίους.

γ) Οἱ θετοὶ γονεῖς, κἄν τε συγγενεῖς, κἄν τε ξένοι, ἂν μὲν ἐπιζοῦν γονεῖς φυσικοὶ τοῦ υἱοθετημένου, συγκληρονομοῦν μ'ἐκείνους ἴσα τὸν υἱοθετούμενον, ἂν ὅμως δὲν ἐπιζοῦν, μόνοι κληρονομοῦν.

δ) Οἱ θετοὶ γονεῖς δὲν κληρονομοῦν κατὰ λόγον υἱοθεσίας ἄλλους συγγενεῖς τῶν υἱοθετουμένων.

---

*) Καμίνι λέγεται βλάχικα τὸ ὑποστατικόν, ὅθεν τὸ γένος ἐπονομάζεται.

---

8 ὅλ'οἱ g.

---

[1]) (δ) scribendum erat.

§

23. Cînd bărbatul cu muerea trăind 10 ani și nefăcînd copii, va muri unul din obraze și nu va avea copii dintru altă căsătorie mai dinnainte, atunci obrazul cel viu moștenește făr diiată a șasea parte din avutul lui, iar ceilaltă avere rudele lui.

Cînd bărbatul cel mort n-are rude nici de sus, nici de jos, nici de alăturea, îl moștenește făr de diiată soțiia sa; și pre soție, de nu va avea rude de sus, de jos și de alăturea, o moștenește făr de diiată soțul ei.

§

+24. Cînd mortul n-are nici rude nici nevastă, sau moarta nici rude nici bărbat, să moșteneaște făr de diiată de cutiia milelor.

*MOȘTENIRE CU DIIATĂ

§

25. Moștenesc și rudele și streinii cu diiată.

*26. Diiata să să facă în scris, iscălindu-o cel ce-o face și mărturisindu-o cu iscălitura sa și arhiereul locului sau judecătorii sau trei marturi carii să fi văzut sau să fi auzit de la cel ce au făcut diiată, că este a sa.

Cînd cel ce face diiata nu va ca să știe marturii ceale scrise în diiată, este slobod, strîngînd-o sau pecetluindu-o, să o dea să o iscălească pe din afară, spuindu-le numai că este diiata sa.

Iar de va fi scrisă diiata de tot cu mîna celui ce au făcut-o, atunci și făr de marturi să aibă tărie întocmai cu cea mărturisită.

27. Nimenea să nu fie volnic să-și facă diiată mai nainte de dooăzeci de ani ai vîrstii sale.

*28. Cel ce face diiată, trebue să aibă mintea întreagă.

De aceia, nebunii și cei zmintiți la minte nu pot să-și facă diiată.

29. Cel ce are copii și rude din jos, nu este slobod să lase moștenitori în diiată rude din sus, pentru că rudele din jos să protimisesc după pravilă din ceale din sus (16).

30. Muma care are copil din curvie, nu este slobodă să-și lase în diiată moștenitori pre rudele din sus, că să protimiseaște acesta după pravilă din rudele ei din sus.

---

1 bărbatul cu muerea R: perechea conjugală G | trăind R: trăind împreună G | va muri R: a murit G || 2 unul din obraze R: o persoană G | va avea R: are G | altă *ad* R: *om* G || 5 rude nici de sus nici de jos R: nici descendenți nici ascendenți G || 6—7 nu va . . . jos R: nu are descendenți, ascendenți G || 13 cel ce-o face R: testatorul G || 14 cu iscălitura sa și *ad* R: *om* G | judecătorii R: judecătorie G || 15—16 să fi văzut . . . diiată, că R: au văzut sau au auzit de la testatorul că diiata G || 17 în diiată *ad* R: *om* G || 18 strîngîndu-o R: împăturînd-o G || 21 cu cea mărturisită *ad* R: *om* G || 22 volnic R: slobod G.

§

23. Ὅταν, τὸ ἀνδρόγυνον συζῶντας δεκαετίαν καὶ μὴ τεκνοποιῶντας, ἀποθάνῃ τὸ ἓν πρόσωπον καὶ δὲν ἔχῃ τέκνα ἀπὸ προτέραν συζυγίαν, τότε τὸ ζωντανὸν πρόσωπον κληρονομεῖ χωρὶς διαθήκην τὸ ἑκτημόριον τῆς περιουσίας του· τὴν δὲ λοιπὴν οἱ συγγενεῖς του.

Ἂν δὲ ὁ ἀποθαμμένος ἄνδρας δὲν ἔχῃ οὔτε κατιόντας, οὔτε ἀνιόντας, οὔτε πλαγίους, τὸν κληρονομεῖ χωρὶς διαθήκην ἡ γυναῖκά του· καὶ τὴν γυναῖκα, ἂν δὲν ἔχῃ κατιόντας, ἀνιόντας καὶ πλαγίους, τὴν κληρονομεῖ χωρὶς διαθήκην ὁ ἄνδρας της.

§

24. Ὅταν ὁ ἀποθαμμένος δὲν ἔχῃ οὔτε συγγενεῖς, οὔτε γυναῖκα ἢ ἡ ἀποθαμμένη οὔτε συγγενεῖς, οὔτε ἄνδρα, κληρονομεῖται χωρὶς διαθήκην ἀπὸ τὸ κουτὶ τῶν ἐλεῶν.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΜΕ ΔΙΑΘΗΚΗΝ

§

25. Κληρονομοῦν καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ ξένοι μὲ διαθήκην.

26. Ἡ διαθήκη ἐγγράφως νὰ γίνεται, ὑπογράφοντάς την ὁ διαθετητὴς καὶ μαρτυροῦντάς την ὁ κατὰ τόπον ἀρχιερεὺς ἢ κριτήριον ἢ τρεῖς μάρτυρες, οἱ ὁποῖοι εἶδαν καὶ ἤκουσαν ἀπὸ τὸν διαθετητήν, ὅτι εἶναι διαθήκη του.

Ἂν ὁ διαθετητὴς δὲν θέλῃ νὰ ἠξεύρουν οἱ μάρτυρες τὰ γραμμένα, ἐλεύθερος εἶναι, διπλώνοντάς την ἢ σφραγίζοντάς την, νὰ τὴν δίδῃ νὰ τὴν ὑπογράφουν ἀπ'ἔξω, προλέγοντάς τους, μόνον ὅτι εἶναι διαθήκη του.

Ἂν δὲ ὁλόγραφος τύχῃ ἀπὸ τὸν διαθετητὴν ἡ διαθήκη, τότε καὶ χωρὶς μάρτυρας νὰ ἔχῃ ἀπαράλλακτον κῦρος.

27. Κανένας νὰ μὴν εἶν' ἐλεύθερος πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ χρόνου τῆς ἡλικίας του νὰ διαθέτῃ.

28. Ὅποιος διαθέτει, νοῦν σωστὸν πρέπει νὰ ἔχῃ. Ὅθεν·

Οἱ τρελλοὶ καὶ φρενητικοὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ διαθέτουν.

29. Ὅποιος ἔχει τέκνα καὶ κατιόντας, δὲν εἶν' ἐλεύθερος ἀνιόντας κληρονόμους νὰ διαθέτῃ, ὅτι οἱ κατιόντες προτιμοῦνται κατὰ νόμον ἀπὸ τοὺς ἀνιόντας (16).

30. Ὁποια μητέρα ἔχει τέκνον νόθον, δὲν εἶν' ἐλευθέρα τοὺς ἀνιόντας νὰ διαθέτῃ κληρονόμους, ὅτι αὐτὸ προτιμεῖται κατὰ νόμον ἀπὸ τοὺς ἀνιόντας της.

15 μαρτιρῶντας g || 20 ἀπέξω g || 31 προτιμᾶται g.

31. Cine nu are rude din jos și are părinți și rude din sus, nu este slobod să lase moștenitori în diiată rude de alăturea, că rudele din sus să protimisesc după pravilă din rudele de alăturea (16).

*32. Cînd cineva, neavînd rude de sus și de jos, are de alăturea, slobod iaste să lase moștenitor pre carele va voi dintr-înșii sau din cei streini pre cel cinstit sau pre muerea sa și muerea pre bărbatul său.

Însă să să însemneze că vericare sor să va înzestra după moartea părinților ei de către fratele său, nu din moștenire rămasă de la tată-său sau de la mumă-sa, ci din avut cîștigat de frate-său, aceia murind făr de copii, să lase pre acel frate al său, după datorie, moștenitor pe jumătate din avutul său.

*33. Cînd cel ce face diiată, are numai un moștenitor din jos sau din sus, atunci după datorie, să cade ca jumătate din averea lui să o lase moștenitoriului; iar cînd are doi, atunci să cade să le lase dooă părți din trei; și cînd are trei, atunci trei părți din patru și cealelalte; iar jumătate partea (cînd are un moștean), sau a treia parte (cînd are doi), sau o patra (cînd are trei) și ceilaltă, iaste slobod să o dăruiască cui va voi.

34. Au puteare părinții care fac dieți și cealelalte rude din sus să depărteaze de moștenire pre copii și pre cealelalte rude din jos pentru următoarele pricini:

a) Cînd copiì i rudele din jos îi vor necinsti, ocîrîndu-i sau bătîndu-i sau pornind jalbă asupră-le cu pîri nedrepte;

b) Cînd, bolnăvindu-se sau sărăcind, nu vor îngriji de dînșii și nu-i vor căuta după puteare;

c) Cînd vor cădea robi și ei, avînd puteare, nu-i vor răscumpăra;

d) Cînd vor umbla să-i omoare.

35. Părinții cei sufletești pot să depărteaze de moștenire pre copii lor de suflet pentru aceleași cuvinte pentru care și cei adevărați părinți își lipsesc copiì de moștenire.

36. Copiì și rudele din jos pot să depărteaze de moștenire pre părinți și rudele lui din sus pentru pricinile (b, c, d de la 34).

37. Cînd cel ce face diiată, va depărta din moștenire pre ruda din jos sau din sus, de nu va scrie curat în diiată și pricina, să nu să ție în seamă depărtarea de moștenire.

---

4 Cînd . . . de jos R: Care, neavînd descendenți și ascendenți G || 5 moștenitor R: moștenitor în diată G | va voi R: voiește G || 6 și R: sau G || 7 Însă să să însemneze R: Totuși se notează G || 9 din R: cu G | frate-său R: însuși fratele G | făr de R: dacă n-are G || 10 al său *ad* R: *om* G || 12 Cînd . . . diiată R: Testatorul G || 14 să cade să le lase *ad* R: *om* G || 15 cealelalte R: așa mai departe G || 17 ceilaltă R: așa mai departe G | va voi R: voiește G || 18 *și* 19 cealelalte *ad* R: *om* G || 18—19, să . . . moștenire R: să dezmoștenească G || 21 Cînd . . .jos R: Dacă dînșii G | necinsti R: necinsti pe aceia G || 22 pornind . . . nedrepte R: pe nedrept pîrîndu-i la judecătorie G || 23 sărăcind R: sărăcind aceia, ei G || 25 robi R: robi aceia G || 28-29 lipsesc . . .moștenire R: dezmoștenesc copiii lor G || 32—33 pre . . . sus R: descendenți sau ascendenți G || 33 curat R: expres G || 33—34 să nu . . . moștenire R: să nu aibă putere dezmoștenirea G.

31. Ὅποιος, μὴν ἔχοντας κατιόντας, ἔχει γονεῖς καὶ ἀνιόντας, δὲν εἶν' ἐλεύθερος πλαγίους κληρονόμους νὰ διαθέτῃ, ὅτι οἱ ἀνιόντες προτιμοῦνται κατὰ νόμον ἀπὸ τοὺς πλαγίους (16).

32. Ὅποιος μὴν ἔχοντας κατιόντας καὶ ἀνιόντας, ἔχει πλαγίους, ἐλεύθερος εἶναι, ὅποιον θέλει, κληρονόμον νὰ διαθέτῃ ἀπὸ αὐτοὺς ἢ ἀπὸ ξένους τὸν τίμιον ἢ τὴν γυναῖκά του ἢ ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα της.

Σημειοῦται ὅμως, ὅτι, ὅποια ἀδελφὴ προικισθῇ μετὰ θάνατον τῶν γονέων της ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της, ὄχι μὲ πατρικὴν ἢ μητρικὴν μείνασαν κληρονομίαν, ἀλλὰ μὲ ἰδιόκτητον περιουσίαν τοῦ ἀδελφοῦ, ἐκείνη, ἂν ἀποθνήσκοντας τέκνα δὲν ἔχῃ, νὰ διαθέτῃ κατὰ χρέος αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν κληρονόμον τῆς μισῆς περιουσίας της.

33. Ὅταν ὁ διαθετητὴς ἔχῃ ἕνα μόνον κληρονόμον κατιόντα ἢ ἀνιόντα, τότε τὴν μισὴν περιουσίαν του κατὰ χρέος πρέπει νὰ τὴν ἀφίνῃ τὸν κληρονόμον· ὅταν δὲ δύο, τότε τὰ δύο τρίτα· ὅταν δὲ τρεῖς τότε τὰ τρία τέταρτα καὶ ἑξῆς. Τὴν δὲ μισήν, (ὅταν ἔχῃ ἕνα κληρονόμον) ἢ τὸ τρίτον, (ὅταν ἔχῃ δύο), ἢ τὸ τέταρτον, (ὅταν ἔχῃ τρεῖς), καὶ ἑξῆς, ἐλεύθερος εἶναι νὰ χαρίζῃ ὅποιον θέλει.

34. Δύνανται οἱ διαθετηταὶ γονεῖς καὶ ἀνιόντες ν'ἀποκληρώσουν τέκνα καὶ κατιόντας διὰ τὰς ἀκολούθους αἰτίας·

α) Ἂν αὐτοὶ ἀτιμάσουν ἐκείνους, ὑβρίζοντάς τους ἢ δέρνοντάς τους ἢ ἀδίκως ἐγκαλῶντάς τους εἰς κριτήριον·

β) Ἄν, ἀῤῥωστῶντας ἢ πτωχεύοντας ἐκεῖνοι, αὐτοὶ τοὺς ἀμελήσουν καὶ δὲν τοὺς περιθάλψουν κατὰ δύναμιν·

γ) Ἂν σκλαβωθοῦν ἐκεῖνοι καί, αὐτοὶ δυνάμενοι, δὲν τοὺς ἐξαγοράσουν·

δ) Ἂν ἐπιβουλευθοῦν τὴν ζωήν τους.

35. Δύνανται οἱ θετοὶ γονεῖς ν'ἀποκληρώσουν τοὺς υἱοθετουμένους διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὁποῦ καὶ οἱ γνήσιοι γονεῖς ἀποκληρώνουν τὰ τέκνα τους.

36. Δύνανται τὰ τέκνα καὶ οἱ κατιόντες ν'ἀποκληρώσουν γονεῖς καὶ ἀνιόντας διὰ τὰς αἰτίας (β, γ, δ τοῦ 34).

37. Ὅταν ὁ διαθετητὴς ἀποκληρώσῃ κατιόντας ἢ ἀνιόντας, ἂν δὲν γράψῃ ῥητῶς καὶ τὴν αἰτίαν εἰς τὴν διαθήκην, νὰ μὴν ἔχῃ τὸ κῦρος ἡ ἀποκλήρωσις.

---

5 διαθέσῃ g || 9 κληρονομίαν μείνασαν g.

*38. Cînd cel ce face diiată, va să adaoge sau să scoață sau să dreagă ceva prin diiată, poate să o facă aceasta și cu deosebită însemnare în diiată peste ceale scrise, însă acea însemnare să fie scrisă de însuși el sau și de altul și iscălită de dînsul, mărturisită de trei marturi sau de judecători sau de arhiereul locului, iar într-alt chip nu.

39. Cel ce face diiată, nu e slobod cu însemnare nici moștenitor să orîndiască, nici de moștenire să lipsească.

§

*40. Să strică diiata de tot:

a) Cînd să face împotriva pravililor (26, 27, 28, 29, 30, 31);

*b) Cînd, neavînd cel ce face diiată copil mai dinnaintea morții lui, să va naște, după moartea lui, copil, de care în diiată nu să face pomenire;

c) Cînd să va face a dooa diiată după pravilă, a treia și cealelalte;

d) Cînd să va dovedi mincinoasă;

e) Cînd moștenitoriul cel orînduit nu va să să facă moștenitor.

*41. Să drege diiata în parte și nu să strică de tot:

a) Cînd după diiată să va naște copil și cel ce au făcut diiata, avînd orînduiți moștenitori alți copii ai săi, nu pomenește pentru aceasta, că atunci acest copil să coprinde și el în moștenire și moștenește dinpreună cu ceilalți frați deopotrivă din averea părintească; iar cealelalte orîndueli ale dieții nu să strică.

b) Cînd cel ce face diiată, are copii și rude de jos sau părinți și rude de sus și pe unile din obraze ce sînt tot de o spiță, le numește de clironomi, iar pe altele nu;

căci atunci cei nepomeniți să coprind și moștenesc împreună deopotrivă avearea, iar cealelalte orîndueli ale dieții să urmează.

c) Cînd cel ce face diiată, nu va lăsa moștenitorilor din jos sau din sus deplin partea jumătate ce este dator să li-o lase (33), sau dooă părți din trei sau trei din patru și cealelalte și va dărui legaturi aiurea mai mult de jumătate (de va avea un moștenitor), sau mai mult de a treia parte (de va avea doi), sau mai mult de a patra parte (de va avea trei), și cealelalte;

căci atunci ce este mai mult, să scoate din legaturi și să dă moștenitorilor, iar cealelalte orîndueli din diiată să împlinesc.

---

1 Cînd . . . diiată R: Dacă testatorul G || 2 prin R: din G | aceasta *ad* R: om G || 2—4 deosebită . . . mărturisită R: un adaos în scris, scris de el însuși sau de altul, dar iscălit de el însuși și mărturisit G || 4 judecătorie G || 6 însemnare R: o notă adăugată G || 7 de ... lipsească R: dezmoștenească G || 8 strică R : desființează G || 11 în . . . pomenire R: diata tace G || 12 să va R: se G | cealelalte R: așa mai departe G || 13 mincinoasă R: plăsmuită G || 15 Să drege R: Se corijează G | să strică de tot R: se desființează G || 17 nu . . . aceasta R: pe acesta l-a trecut sub tăcere G || 18 acest copil R: acesta G | și el *ad* R: *om* G || 18—19 ceilalți frați R: frații lui G || 19 ,24 deopotrivă R: în părți egale G || 19, 25, 32 orîndueli *ad* R: *om* G || 22 din *ad* R: *om* G | ce sînt tot de o R: de aceeași G || 23 iar R: și G | nu R: le trece sub tăcere G || 26 moștenitorilor lui G || 28, 30 cealelalte R: așa mai departe G || 29, 30 va avea R: are G || 32 împlinesc R: săvîrșesc G.

38. Ἂν ὁ διαθετητὴς θέλῃ νὰ προσθέσῃ ἢ ν'ἀφαιρέσῃ ἢ νὰ διορθώσῃ τῆς διαθήκης τίποτε, ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ καὶ μὲ παράγραμμα ἰδιόγραφον ἢ ἑτερόγραφον, πλὴν ὑπογραμμένον ἀπ'αὐτὸν καὶ μαρτυρημένον ἀπὸ τρεῖς μάρτυρας ἢ ἀπὸ κριτήριον ἢ ἀπὸ τὸν κατὰ τόπον ἀρχιερέα, ἀλλέως ὄχι.

39. Ὁ διαθετητὴς δὲν εἶν' ἐλεύθερος μὲ παράγραμμα οὔτε κληρονόμον νὰ διορίζῃ οὔτε νὰ ἀποκληρώνῃ.

§

40. Ἀναιρεῖται ἡ διαθήκη διόλου·

α) Ὅταν γίνῃ ἐναντίον τῶν νόμων ἐκείνων (26, 27, 28, 29, 30,31)·

β) Ὅταν ὁ διαθετητής, πρὸ τοῦ θανάτου του μὴν ἔχοντας τέκνον, μετὰ τὸν θάνατόν του γεννηθῇ τέκνον, περὶ τοῦ ὁποίου σιωπᾷ ἡ διαθήκη·

γ) Ὅταν γίνῃ δευτέρα νόμιμος διαθήκη, τρίτη καὶ ἑξῆς·

δ) Ὅταν ἀποδειχθῇ πλαστή·

ε) Ὅταν ὁ διωρισμένος κληρονόμος δὲν θέλῃ νὰ γένῃ κληρονόμος.

41. Διορθώνεται ἡ διαθήκη κατὰ μέρος καὶ δὲν ἀναιρεῖται.

α) Ὅταν μετὰ τὴν διαθήκην γεννηθῇ τέκνον καὶ ὁ διαθετητὴς ἔχοντας εἰς τὴν διαθήκην κληρονόμους ἄλλα τέκνα του, αὐτὸ τὸ ἀποσιωπήσῃ, ὅτι τότε αὐτὸ μὲν συμπαραλαμβάνεται εἰς τὴν κληρονομίαν καὶ συγκληρονομεῖ μὲ τοὺς ἀδελφούς του ἀπὸ τὴν πατρικὴν περιουσίαν ἰσομέρως, τὰ δὲ λοιπὰ τῆς διαθήκης δὲν ἀναιροῦνται.

β) Ὅταν ὁ διαθετητής, ἔχοντας κληρονόμους τέκνα κατιόντας ἢ γονεῖς καὶ ἀνιόντας, μερικὰ πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ τὰ ὀνοματίζει κληρονόμους καὶ ἄλλα ἀποσιωπᾷ, ὅτι τότε τὰ μὲν ἀποσιωπημένα πρόσωπα συμπαραλαμβάνονται καὶ συγκληρονομοῦν ἰσομερῶς ἀπὸ τὴν περιουσίαν, τὰ δὲ λοιπὰ τῆς διαθήκης ἀκολουθοῦνται.

γ) Ὅταν ὁ διαθετητής, μὴν ἀφίνοντας τοὺς κατιόντας ἢ ἀνιόντας κληρονόμους του σωστὸν ἐκεῖνο (33) τὸ κατὰ χρέος μισὸν ἢ τὰ δύο τρίτα ἢ τὰ τρία τέταρτο καὶ ἑξῆς, λεγατεύσῃ ἀλλοῦ πλέον τοῦ μισοῦ, (ἂν ἔχῃ ἕνα κληρονόμον), ἢ πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου, (ἂν ἔχῃ δύο), ἢ πλέον τοῦ τετάρτου, (ἂν ἔχῃ τρεῖς), καὶ ἑξῆς,

Ὅτι τότε τὸ μὲν πλέον ἀφαιρεῖται, ἀπὸ τὰ λεγάτα καὶ δίδεται τοὺς κληρονόμους, τὰ δὲ ἄλλα τῆς διαθήκης ἐκτελοῦνται.

---

15 διορισμένος G || 25 συμπαραλαμβάνονται g: συμπεριλαμβάνονται G || 30 ἕνα G: ἕναν g.

§

*42. Rudile din jos și din sus sînt slobode a porni pîră asupra dieții, pentru orice defăimare va fi avînd, iar rudele de alături, numai cînd nu are adeverirea cea orînduită de pravili, sau că cel ce au făcut diiata, nu-și avea mințile întregi, cînd au făcut-o, sau că iaste mincinoasă, (pentru care pricini și cutiia milelor, cînd nu iaste alt moștenitor după pravili, are voe să facă pîră asupră-i).

Cap 4

PENTRU LEGAT

§

1. Legat să zice darul cel cu diiată sau cu deosebită însemnare dăruit după moarte.

2. Poate, cel ce face diiată, să dăruiască legaturi rudelor, streinilor, unuia din moștenitori sau mai multora, bez moștenirea lor.

3. Cîți sînt slobozi să-și facă dieți, au voe și legaturi să dăruiască.

4. Să dăruesc legaturi lucruri sau folosuri de lucruri cu legătură și făr de legătură.

5. Cînd vreun legat să va scrie cu legătură, pînă a nu să împlini legătura, nu e dator clironomul să-l dea.

*6. Cine iaste moștenitor și are legat, iaste slobod să să lepede de moștenire, iar legatul să și-l ție.

7. De să va scrie acelaș legat la mulți, făr de a să orîndui părțile, îl împarte deopotrivă toți; iar daca sînt orînduite părțile, îș ia fieșcare partea sa.

8. De să va scrie legat vreun lucru zălojit, moștenitorul iaste dator să-l scoață și să-l dea; sau de să va fi vîndut, să-i răspunză prețul.

9. Cînd cel ce face diiată, va dărui legat vreun lucru strein, știindu-l, și, pe urmă judecîndu-se stăpînul, și-l va lua, atunci moștenitorii să îndatorează să răspunză legatarului prețul acelui lucru. Iar cînd cel ce au făcut diiată, va fi dăruit lucru strein, neștiindu-l, și lucrul acela să va lua de stăpîn cu judecată, atunci moștenitoriul nu e dator nimic.

---

2 defăimare va fi avînd R: scădere a ei G | cînd R: pentru faptul că G || 4 mincinoasă R: plăsmuită G || 5 pricini *ad* R || 5—6 are voe R: este slobodă G || 9 deosebită însemnare R: adaos în scris G || 12 moștenitori R: moștenitorii lui G || 13 au voe R: sînt slobozi G || 14 folosuri R: folosințe G || 14,15,16 legătură R: condiție G || 16—17 pînă . . . dea R: fără îndeplinirea condiției nu e obligatoriu G || 18 Cine . . . are R: Care fiind moștenitor, are și G | să se lepede de R: să renunțe la G || 20—21 făr . . . deopotrivă R: fără determinarea părților, îl împărțesc egal G || 21 sînt orînduite părțile R: cu determinare G | îș R: își r || 24 să va fi R: s-a G | să-i . . . prețul R: să dea prețul lui G || 25 cel . . . vreun R: testatorul a dăruit legat G || 26 pe urmă . . . lua R: mai tîrziu va fi revendicat și luat G || 26 moștenitorii R: moștenitorul G || 27 răspunză R: dea G || 28 cel . . . va fi R: testatorul a G.

§

42. Οἱ μὲν κατιόντες καὶ ἀνιόντες συγγενεῖς ἐλεύθερ' εἶναι νὰ ἐγκαλοῦν τὴν διαθήκην περὶ παντὸς ἐλαττώματός της, οἱ δὲ πλάγιοι μόνον περὶ τοῦ, ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἀπὸ τοὺς νόμους ζητουμένην βεβαιότητα ἢ περὶ τοῦ, ὅτι ὁ διαθετητὴς δὲν εἶχε σώας τὰς φρένας, ὅταν τὴν διέθετε, ἢ περὶ τοῦ, ὅτι εἶναι πλαστή, (περὶ τῶν ὁποίων καὶ τὸ κουτὶ τῶν ἐλεῶν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλος νόμιμος κληρονόμος, ἐλεύθερος εἶναι νὰ τὴν ἐγκαλῇ).

Κεφάλαιον δ-ον

ΠΕΡΙ ΛΕΓΑΤΟΥ

§

1. Λεγάτον λέγεταί ἡ μετὰ θάνατον χαριζομένη χάρις μὲ διαθήκην ἢ μὲ παράγραμμα.

2. Ἐνδέχεται ὁ διαθετητὴς νὰ χαρίζῃ λεγάτα τοὺς συγγενεῖς, τοὺς ξένους, τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του ἢ τοὺς περισσοτέρους ἐκτὸς τῆς κληρονομίας τους.

3. Ὅσοι ἐλεύθερ' εἶναι νὰ διαθέτουν, ἐλεύθερ' εἶναι καὶ νὰ χαρίζουν λεγάτα.

4. Χαρίζονται λεγάτα πράγματα ἢ χρήσεις πραγμάτων κατὰ συνθήκην καὶ χωρὶς συνθήκην.

5. Ἂν λεγάτον γραφθῇ μὲ συνθήκην, χωρὶς τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης δὲν χρεωστεῖται.

6. Ὅποιος ὄντας κληρονόμος ἔχει καὶ λεγάτον, ἐλεύθερος εἶναι τὴν μὲν κληρονομίαν νὰ παραιτῆται, τὸ δὲ λεγάτον νὰ τὸ κρατῇ.

7. Ἂν γραφθῇ λεγάτον τὸ αὐτὸ εἰς πολλοὺς χωρὶς μερῶν διορισμόν, ὅλοι τὸ μειράζονται ἴσα· εἰ δὲ μὲ διορισμόν, ὁ καθένας παίρνει τὸ μέρος του.

8. Ἂν ἐνέχυρον πρᾶγμα γραφθῇ λεγάτον, ὁ κληρονόμος χρεωστεῖ νὰ τὸ ἐλευθερώσῃ καὶ νὰ δώσῃ· ἢν ἂν ἐπωλήθη, τὴν τιμήν του νὰ δώσῃ.

9. Ἂν ὁ διαθετητὴς χαρίσῃ λεγάτον ξένον πρᾶγμα, ἠξεύροντάς το, καὶ τὸ πρᾶγμα ὕστερον διεκδικηθῇ καὶ παρθῇ, τότε ὁ κληρονόμος ἐνέχεται νὰ δώσῃ τὸν λεγατάριον τὴν τιμὴν τοῦ πράγματος· ἂν δὲ ὁ διαθετητὴς χαρίσῃ λεγάτον ξένον πρᾶγμα, μὴν ἠξεύροντάς το, καὶ τὸ πρᾶγμα διεκδικηθῇ, τότε ὁ κληρονόμος δὲν τὸ ἐνέχεται.

---

1 ἐλεύθεροι g ‖ 5 διέθετεν g ‖ 24 καθ' ἕνας G ‖ 31 μὴ z.

10. De să va lăsa legat vreun lucru închiriiat, atunci moştenitoriul să plătească legatarului toată chiriia din zioa ce să va face stăpîn pe lucrul acela pînă la împlinirea sorocului închirierii; şi după soroc să fie al legatarului.

11. Cînd să va scrie legat, să înţelege dinpreună cu acel lucru şi părţile lui ceale închiiate.

Cum de să va scrie casă, să înţeleg şi uşile şi cealelalte cîte sînt încheiete.

12. Cînd să va scrie legat, nu să înţeleg şi părţile ceale neîncheiete cu acel lucru, de nu să vor numi în diiată.

Cum de să va scrie casă, nu să înţeleg şi aşternuturile, de nu să vor numi şi ele.

13. Cînd să va scrie legat vreun loc, să înţeleg şi cîte lucruri mai la urmă s-au împreunat cu locul, de nu le va deosăbi făcătoriul dieţii.

De va scrie, cum am zice, legat vreun loc făr de namestie şi la urmă va face pe dînsul namestii şi nu le va deosebi, să înţeleg dinpreună cu locul şi namestiile şi cealelalte.

14. De să va scrie legat vreo namestie sau vie sau pădure sau verice alt lucru iaste pe vreun loc, şi să va strica din vreo întîmplare după vreame, locul să dă.

15. De va scrie legat, cel ce face diiată, şi mai la urmă însuşi îl va vinde sau îl va strica, moştenitoriul nu iaste dator să-l dea.

16. Cînd din multe lucruri de un fel, (cum am zice din cai şi altele), un legat scrie nehotărît, unul nehotărît e dator clironomul să dea; iar de va scrie hotărît, pe cel hotărît iaste dator să dea.

17. De să va scrie legaturi lucruri prăsitoare, (cum sînt dobitoacele şi cealelalte), trebue să să dea legatarului, după moartea celui ce au făcut diiata, cu prăsila cîtă să va face după moarte.

18. Cîte legaturi, pînă a nu să da, să strică fireaşte sau din vreo întîmplare peste putinţă a să opri, sau de dăruitor să cheltuescu, paguba iaste a legatarului.

19. Cîte legaturi din vicleşug sau greşală a moştenitoriului să strică, paguba iaste a moştenitoriului.

1, 12, 14 vreun *ad* R: *om* G || 5 se înţeleg G || 8—9 cu acel lucru R: ale lui G || 10 *după* aşternuturile *ad* ei G: *om* R || 12—13 cîte . . . locul R: toate părţile lui cu care mai tîrziu s-au împreunat într-un trup G || 13 deosăbi R: excepta G || 14 cum am zice R: de ex.. testatorul G || 14—15 la . . . deosebi R: mai tîrziu va clădi clădiri deasupra şi nu le va excepta G || 15 cu locul *ad* R: *om* G || 16 cealelalte R: aşa mai departe cealelalte G || 18 din . . . vreame R: dintr-o împrejurare cu vremea G || 20 cel ce face diiată R: testatorul G || 21 nu . . . dea R: nu-l datorează G || 22 un R: acelaşi G | cum . . . din R: de ex. G || 22—24 un legat . . . dator să dea R: unul în chip nedeterminat s-a scris legat, atunci unul nedeterminat este datorat; cînd însă determinate, cel determinat G || 25 să va R: se vor G | cum sînt dobitoacele R: precum dobitoace G || 26—27 trebue . . . moarte R: sînt datorate după moartea testatorului cu rodurile lor, cele de după moarte G || 28 pînă a nu să R: înainte de a se G || 29 peste . . . opri R: în chip inevitabil G || 29—30 paguba . . . legatarului R: se primejduesc pe seama dăruitului G || 31 moştenitorilor G || 31—32 paguba . . . moştenitoriului R: se primejduesc pe seama moştenitorilor G.

10. Ἂν πρᾶγμα νοικιασμένον λεγατευθῇ, τότε ὁ κληρονόμος νὰ πληρώνῃ τὸν λεγατάριον τὸ ἐνοίκιον ὅλον ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὁποῦ γένῃ κύριος τοῦ πράγματος ἕως τὸ τέλος τῆς διορίας τοῦ νοικιάσματος· καὶ μετὰ τὴν διορίαν νὰ εἶναι τοῦ λεγαταρίου.

11. Ὅταν γραφθῇ λεγάτον, συνεννοοῦνται καὶ τὰ συνηρμοσμένα μέρη του.

Καθὼς ἂν γραφθῇ ὀσπήτιον, συνεννοοῦνται καὶ αἱ θύραι καὶ τὰ λοιπά, ὅσα εἶναι συνηρμοσμένα.

12. Ὅταν γραφθῇ λεγάτον, δὲν συνεννοοῦνται καὶ τὰ ἀσυνάρμοστα μέρη του, ἂν δὲν ῥηθοῦν εἰς τὴν διαθήκην.

Καθὼς ἂν γραφθῇ ὀσπήτιον, τὰ στρωσίδιά του δὲν συνεννοοῦνται, ἂν δὲν ῥηθοῦν καὶ αὐτά.

13. Ὅταν γραφθῇ λεγάτον τόπος, συνεννοοῦνται καὶ ὅλα τὰ ὕστερον συσσωματωμένα μέρη του, ἂν ὁ διαθετητὴς δὲν τὰ ἐξαιρέσῃ.

Ἂν γράψῃ λ. χ. ὁ διαθετητὴς λεγάτον τόπον χωρὶς κτίριον καὶ ὕστερον κτίσῃ κτίρια ἐπάνω καὶ δὲν τὰ ἐξαιρέσῃ, συνεννοοῦνται καὶ τὰ κτίρια καὶ ἑξῆς τὰ λοιπά.

14. Ἂν κτίριον γραφθῇ λεγάτον ἢ ἀμπέλι ἢ δάσος ἢ ὅ,τι ἄλλο εἶναι ἐπάνω τόπου, καὶ φθαρῇ κατὰ καιρικὴν περίστασιν, ὁ τόπος δίδεται.

15. Ἂν γράψῃ ὁ διαθετητὴς λεγάτον καὶ ὕστερον ὁ ἴδιος τὸ πωλήσῃ ἢ τὸ χαλάσῃ, ὁ κληρονόμος δὲν τὸ χρεωστεῖ.

16. Ὅταν ἀπὸ πολλὰ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, (λ.χ. ἄλογα καὶ τ.λ.) ἓν ἀπροσδιορίστως γραφθῇ λεγάτον, τότε ἓν ἀπροσδιόριστον χρεωστεῖται· ὅταν δὲ προσδιωρισμένα, τὸ προσδιωρισμένον.

17. Ἂν πράγματα κάρπιμα γραφθοῦν λεγάτα (καθὼς ζῶα καὶ τ.λ.), χρεωστοῦνται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθετητοῦ μὲ τοὺς καρποὺς των, τοὺς μετὰ θάνατον.

18. Ὅσα λεγάτα πρὸ τῆς δόσεως κατὰ φύσιν ἢ τύχην ἀναποδράστως βλάπτονται ἢ ἀπὸ τὸν χαριστὴν ἐξοδεύονται, κινδυνεύουν εἰς τὸν φιλοδωρούμενον.

19. Ὅσα λεγάτα ἀπὸ δόλον ἢ λάθος τῶν κληρονόμων βλάπτωνται εἰς τοὺς κληρονόμους κινδυνεύουν.

---

26 προσδιορισμένα G | προσδιορισμένον G.

20. Cîte legaturi sînt scrise în dieți ce s-au stricat cu totul, nu sînt dator clironomii să le dea.

21. Cînd moștenitorii vor da un legat numai, din dieţile ce s-au stricat cu totul, sînt datori clironomii să le dea pe urmă toate.

22. De să va scrie legat vreun rob şi va fugi, pînă a nu să da de către moştenitor, atunci moştenitoriul iaste dator a da ori pre rob sau preţul lui; iar de va fugi, pînă a nu muri cel ce au făcut diiata, atunci moştenitorul nu iaste dator, iar legatarul iaste slobod să-l stăpînească, unde-l va găsi.

Cap 5

PENTRU IOTHESIE SAU FACERE DE FII DE SUFLET

§

*1. Facerea de fii de suflet iaste dar spre mîngîerea celor ce n-au copii.[1])

2. Fac fii de suflet numai mireni vîrsneci și mirencile ceale vîrsnice:

a) Cîţi sînt căsătoriţi şi n-au copii;

b) Cîţi văduvi sau văduve nu au copii;

c) Cîţi sînt neînsuraţi şi vor voi.

3. Nebuni, răsipitori şi necinstiţi nu fac fii de suflet.

4. Epitropul în diiastima epitropiì nu face fiiu de suflet pre cel de supt epitropiia sa.

5. Facem fii de suflet obraze bărbăteşti, fămeești, rude sau streini, născuţi din părinţi slobozi, iar nu robi.

Facem fii de suflet şi drept adevăraţi şi pe copiì noştri ce nu sînt din cununie, cînd nu avem fireşti şi după leage.

6. Să fac fii de suflet vîrsneci şi nevîrsneci, carii să fie cel puţin optsprezece ani mai tineri decît cei ce-i fac fiu.

*7. Cîţi fac fii de suflet vîrsneci, să-i facă prin anafora către domnie şi prin hotărîre domnească în scris, ca să cerceteze adecă cugetul celor ce-i fac fii.[2])

*8. Cîţi fac fii de suflet nevîrsneci, să-i facă prin ştirea şi adeverirea judecătorilor locurilor, înfăţişîndu-să însuşi cu dînşii şi cu rudele ceale mai de aproape.

1—2 ce s-au . . . dea R: desfiinţate în întregime, nu sînt datorate G || 1 nu GR: *om* R_1 || 4 clironomii *ad* R: *om* G | pe urmă R: mai departe G || 5 vreun *ad* R: *om* G || 5 va fugi R: a fugit G | pînă a nu să R: înainte de a se G || 6 a da . . . rob R: ori pe acela G || 7 pînă . . . diata R: înaintea morţii testatorului G || 10 Despre adopţiune G || 15 neînsuraţi R: necăsătoriţi G || 17 în . . . epitropii R: cît este epitrop G || 19—20 născuţi din părinţi R: din taţi G || 21—22 drept . . . leage R: întru legitimi şi pe cei neligitimi, cînd nu avem legitim G || 23 carii să fie *ad* R: *om* G || 25,28 facă R: adopteze G || 26 hotărîre domnescă R: decret domnesc G | să se cerceteze G || 26—27 cugetul . . . fii R: scopul adopţiunii G || 28 judecătorilor R: în scris a judecătoriilor G || 29 însuşi R: personal G.

---

[1]) În G, acest paragraf sună astfel: «Înfierea este liberalitate şi se zice acţiunea lui înfiez. Iar înfiez se zice că fac fiu adoptat ».

[2]) Cuvintele « ca să cerceteze . . . fac fii », G le închide în paranteze rotunde.

20. Ὅσα λεγάτα γράφονταί εἰς ὁλοκλήρως ἀνῃρημένας διαθήκας, δὲν χρεωστοῦνται.

21. Ἂν οἱ κληρονόμοι ἀπὸ τὰς ὁλοκλήρως ἀνῃρημένας διαθήκας ἓν μόνον λεγάτον δώσουν, χρεωστοῦν εἰς τὸ ἑξῆς ὅλα.

22. Ἂν σκλάβος γραφθῇ λεγάτον καί, πρὶν δοθῇ ἀπὸ τὸν κληρονόμον, φύγῃ, τότε ὁ κληρονόμος χρεωστεῖ ἢ αὐτὸν ἢ τιμήν του. Ἂν δὲ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ διαθετητοῦ φύγῃ, τότε ὁ μὲν κληρονόμος δὲν τὸν ἐνέχεται, ὁ δὲ λεγατάριος ἐλεύθερος εἶναι, ὅπου τὸν εὕρῃ, νὰ τὸν ἐξουσιάζῃ.

Κεφάλαιον ε-ον

ΠΕΡΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

§

1. Ἡ υἱοθεσία εἶναι χάρις καὶ λέγεται ἡ πρᾶξις τοῦ υἱοθετῶ. Υἱοθετῶ δὲ λέγεται τό, υἱὸν θετὸν κάμνω.

2. Υἱοθετοῦν μόνον ἥλικες λαϊκοὶ καὶ λαϊκαὶ ἡλίκισσαι·

α) Ὅσοι, ὑπανδρευομένοι ὄντας, τέκνα δὲν ἔχουν·

β) Ὅσοι χηρειοὶ ἢ χῆραι τέκνα δὲν ἔχουν·

γ) Ὅσοι ἀνύπανδροι θέλουν.

3. Τρελλοὶ καὶ ἄσωτοι καὶ ἄτιμοι δὲν υἱοθετοῦν.

4. Ὁ ἐπίτροπος, ὅσον ἐπιτροπεύει, δὲν υἱοθετεῖ τὸν ἐπιτροπευόμενον.

5. Υἱοθετοῦμεν πρόσωπα ἀρσενικά, θηλυκά, συγγενικὰ ἢ ξένα ἐλευθέρων πατέρων καὶ ὄχι σκλάβων.

Υἱοθετοῦμεν δὲ καὶ τὰ νόθα εἰς γνήσια, ὅταν δὲν ἔχωμεν γνήσια.

6. Υἱοθετοῦνται ἥλικες καὶ ἀνήλικοι δεκαοκτὼ χρόνους τ'ὀλιγώτερον νεώτεροι ἀπὸ τοὺς υἱοθετηγάς.

7. Ὅσοι υἱοθετοῦν ἥλικας, νὰ τοὺς υἱοθετοῦν δι'ἀναφορᾶς πρὸς τὴν αὐθεντείαν καὶ αὐθεντικοῦ γραπτοῦ θεσπίσματος, (διὰ νὰ ἐξετάζηται δηλαδὴ ὁ σκοπὸς τῆς υἱοθεσίας).

8. Ὅσοι ἀνηλίκους υἱοθετοῦν, νὰ υἱοθετοῦν δι' εἰδήσεως καὶ γραπτῆς βεβαιώσεως τῶν κατὰ τόπους κριτηρίων, αὐτοπροσώπως παῤῥησιαζόμενοι μὲ αὐτοὺς καὶ μὲ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς τους.

---

19 ὅσον: *scripsi* ὅσο G g || 23 ἔχομεν g || 24 τ'ὀλιγώτερον Gz: τ'ὀλιγώτατον g || 31 τους G: των g.

*9. Cîți fac fii de suflet și drept adevărați pe copii lor ce nu sînt din cununie, slobozi sînt și cu diiata lor să-i facă fii de suflet și adevărați.

*10. Cîți fac fii de suflet împotriva pravililor (2, 3, 4, 6, 7, 8), facerea lor de fii întru nimic se socoteaște.

11. Orice înclinare și datorie au fii cei firești către părinții lor <și părinții către ei>, tot acea înclinare și datorie au și fii cei de suflet către sufleteștii lor părinți și aceștia către aceia.

---

1 drept adevărații R: legitimi G | copii . . . cununie R: pe cei neligitimi ai lor G || 2 facă . . . adevărați R: legitimeze G || 3–4 facerea lor de fii R: adopțiunea acestora G || 5 Orice înclinare și R: Care raport și care G | fii cei firești R: copiii cei după fire G || 5–6 și părinții către ei G: *om* R R_1 r || 6 de suflet R: după adopțiune G.

9. Ὅσοι υἱοθετοῦν τὰ νόθα τους εἰς γνήσια, ἐλεύθερ' εἶναι καὶ μὲ διαθήκην τους νὰ τὰ γνησιυιοθετοῦν.

10. Ὅσοι ἐναντίον τῶν νόμων (2, 3, 4, 6, 7, 8) υἱοθετοῦν, τούτων ἡ υἱοθεσία εἰς οὐδὲν λογίζεται.

11. Ὅποιαν σχέσιν καὶ ὅποιον χρέος ἔχουν τὰ κατὰ φύσιν τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς τους καὶ οἱ γονεῖς πρὸς αὐτά, τὴν αὐτὴν σχέσιν καὶ τὸ αὐτὸ χρέος ἔχουν καὶ τὰ κκτὰ θέσιν πρὸς τοὺς υἱοθετητὰς καὶ αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνα.

---

1 ἐλεύθεροι g || 2 γνησιοθετοῦν g.

Partea a +V-a

+PENTRU VINI

Cap 1[1])

PENTRU OMOR

§

1. Omorul iaste sau mai nainte cugetat sau necugetat.

2. Mai nainte cugetat omor să zice, cînd îl face ucigaşul cu gînd de a omorî; şi necugetat, cel împotrivă.

+3. Cine va face omor cugetat singur sau dinpreună cu altul, să să omoare.

+4. Omorul cel necugetat, după întîmplări, micşorează sau măreaşte vina; adecă:

a) Cine va omorî, apărîndu-şi viiaţa de primejdie, nevinovat iaste.

+b) Cine fiind copil mic sau nebun sau zmintit la minte, va omorî, nevinovat iaste.

c) Cine azvîrlind cevaşi cu nebăgare de seamă, va omorî, să răscumpere cu bani omorul de la rudele celui omorît.

d) Cine din beţie va omorî, de va fi sărac, să să bată şi să să osîndească la surgunie de trei ani, iar de va fi bogat, să răscumpere cu bani omorul de la rudele omorîtului şi iarăşi să să osîndească la surgunie asemenea.

e) Care la mînie lovind va omorî, de va fi lovit cu armă şi, tăind sau săgetînd sau împungînd sau împuşcînd, va omorî, să să omoare; iar de nu va lovi cu armă şi va omorî, să să pedepsească, ca ucigaşul din beţie.

---

1 Partea a cincia R || 2 Despre crime G || 5 mai . . . necugetat R: premeditat sau nepremeditat G || 6 cînd . . . gînd R: care se face din intenţia ucigaşului G || 8 singur . . . altul R: sau a luat parte în faptă G || 10 întîmplări R: împrejurări G || 12 apărîndu-şi. . .primejdie R: respingînd primejdia de viaţă G || 16 nebăgare de seamă R: nepăsare G || 18 va fi R: este G || 19 de va fi R: dacă G || 20—21 surgunie asemenea R: acelaşi surghiun G || 22 la R: din G.

---

[1]) În A, primul capitol din Partea a V-a trata despre răzvrătire; vz. Anexe, p. 199.

Τμῆμα Ε-ον
ΠΕΡΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Κεφάλαιον α-ον [1]

ΠΕΡΙ ΦΟΝΟΥ

§

1. Ὁ φόνος εἶναι ἢ προμελετημένος ἢ ἀπρομελέτητος.

2. Προμελετημένος φόνος λέγεται, ὅποιος γίνεται ἀπὸ σκοπὸν τοῦ φονέως, διὰ νὰ φονεύσῃ.

Ἀπρομελέτητος δὲ ὁ ἐναντίος.

3. Ὅποιος προμελετημένον φόνον πράξῃ ἢ συμπράξῃ, νὰ θανατώνεται.

4. Ὁ ἀπρομελέτητος φόνος κατὰ τὰς περιστάσεις μετριάζει ἢ αὐξάνει τὸ ἔγκλημα· ἤγουν·

α) Ὅποιος ἀποκρούοντας τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς του φονεύσῃ, ἀνεύθυνος εἶναι.

β) Ὅποιος νήπιος ὄντας ἢ μαινόμενος ἢ φρενητικὸς φονεύσῃ, ἀνεύθυνος εἶναι.

γ) Ὅποιος ῥίπτοντας ἀπερίεργα τίποτε φονεύσῃ, νὰ ἐξαγοράζῃ μὲ ἄσπρα τὸν φόνον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευμένου.

δ) Ὅποιος ἀπὸ μέθην φονεύσῃ, ἂν μὲν εἶναι πτωχός, νὰ ξυλίζεται καὶ νὰ καταδικάζεται εἰς τριῶν χρόνων ἐξορίαν· ἂν δὲ πλούσιος, νὰ ἐξαγοράζῃ μὲ ἄσπρα τὸν φόνον ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευμένου καὶ πάλιν νὰ καταδικάζεται εἰς τὴν ἰδίαν ἐξορίαν.

ε) Ὅποιος ἀπὸ θυμὸν κτυπῶντας φονεύσῃ, εἰ μὲν κτυπήσῃ μὲ ἄρμα καὶ κόπτοντας ἢ τοξεύοντας ἢ διατρυπῶντας ἢ τουφεκίζοντας φονεύσῃ, νὰ θανατώνεται· εἰ δὲ καὶ δὲν κτυπήσῃ μὲ ἄρμα καὶ φονεύσῃ, νὰ παιδεύεται καθὼς ὁ ἀπὸ μέθην φονεύς.

---

[1] Ἐν A διελαμβάνετο ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ πέμπτου τμήματος Περὶ ἀνταρσίας· βλ. Παραρτήματα σ. 198.

Cap 2

PENTRU TĂLHARI

§

1. Tălharii sînt cîţi înarmaţi es înaintea oamenilor sau îi pîndesc la drumuri sau năvălesc la lăcaşurile lor şi-i jăfuesc şi-i despoae.

+2. Cîţi tîlhari să prind, să să omoare.

3. Cîte lucruri jăfuite să găsesc la tălhari să să cerceteaze ale cui sînt, şi să să dea stăpînului acelor lucruri.

4. Cîte lucruri jăfuindu-le tălharii, le vor vinde, de să va dovedi că cumpărătorul, ştiind că vînzătoriul era tîlhar sau că lucrurile era de hoţie, le-au cumpărat, să le piarză şi să le ia stăpînul lor; iar de să va dovedi că, neştiind cumpărătoriul, le-au cumpărat, atunci stăpînul lucrurilor să-i plătească pe jumătate preţul cumpărătoarii şi să şi le ia; apoi amîndoi să să despăgubească din averea tălharului, (de va avea ceva), luînd adecă stăpînul lucrurilor jumătatea preţurilor ce au dat, şi cumpărătoriul jumătatea ce au pierdut.

5. Cîţi să vădesc gazde de tîlhari, să să cerceteaze şi, cînd siliţi fiind de frică, priimea pre tălharii şi-i tăinuia, să să erte, iar de nu, să să osîndească la ocnă în soroc de cinci ani.

Cap 3

PENTRU FURI

§

1. Fur zicem celui ce fură, adică ia pe ascunsu.

+2. Cine va fura de la om particular, să să dea pîn tîrg cu bătae, să plătească ce au furat, şi să să închiză la puşcărie un an.

Cînd tot acela va fura de la al doilea, să să dea pîn tîrg cu bătae şi să să osîndească la ocnă cinci ani.

3. Cîte lucruri să vor vinde de furi la alţii şi le va cunoaşte stăpînul, să să urmeaze la acelea ca şi la ceale jăfuite de tălhari.

---

7 acelor lucruri R: lor G || 8 jăfuindu-le . . . vinde R: jefuite, vor fi vîndute de tîlhari la alţii, acelea G || 9 vînzătoriul lor G || 9—10 lucrurile era R: erau G || 12 lucrurilor R: lor G | cumpărătorii lor G || 13 apoi R: şi apoi G || 14 de . . . ceva R: dacă are G | lucrurilor *ad* R: *om* G || 15 preţurilor R: preţului G | au dat, şi R: dă, iar G | au pierdut R: pierde G || 17 să vădesc R: sînt dovediţi G || 18 tăinuia R: acoperea G || 18—19 să să osîndească . . . ani R: să se omoare şi ei ca împreună făptuitori sau cel mai puţin încă la ocnă să se osîndească A; vz. B.C.I.R. p. 59 n. 3 || 19 în soroc de *ad* R: *om* G || 23 de la om R: lucru G || 23,25 să să . . . bătae R: să fie purtat cu batjocură în public, bătut fiind cu toiege G || 24 plătească RG: plătească indoit A; vz. B.C.I.R. p. 59 n. 4 || 27 stăpînul R: stăpînul lor G || 28 tălhari R: tălhari (4) G.

Κεφάλαιον β-ον

ΠΕΡΙ ΛΗΣΤΩΝ

§

1. Λησταὶ εἶναι, ὅσοι ἁρματωμένοι ἀπαντοῦν ἢ παραμονεύουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τοὺς δρόμους ἢ ὁρμοῦν εἰς τὰς κατοικίας των καὶ τοὺς ἁρπάζουν καὶ τοὺς ξεγυμνώνουν.

2. Ὅσοι λησταὶ πιάνονται, νὰ θανατώνωνται.

3. Ὅσα πράγματα ληστευμένα εἰς τοὺς λῃστὰς εὑρίσκονται, νὰ ἐξετάζωνται τίνος εἶναι, καὶ νὰ δίδωνται τὸν κύριόν τους.

4. Ὅσα πράγματα ληστευμένα πωληθοῦν ἀπὸ τοὺς λῃστὰς εἰς ἄλλους, ἐκεῖνα, ἂν μὲν ἀποδειχθῇ, πῶς ὁ ἀγοραστὴς ἠξεύροντας, ὅτι ὁ πωλητής τους ἦτον λῃστὴς ἢ ὅτι ἦσαν ληστευμένα, τὰ ἀγόρασε, νὰ τὰ χάνῃ καὶ νὰ τὰ παίρνῃ ὁ κύριός του· εἰ δὲ ἀποδειχθῇ, πῶς ὁ ἀγοραστὴς μὴν ἠξεύροντας τὰς ἠγόρασε, τότε ὁ κύριός τους νὰ τὸν πληρώνῃ τὴν ἡμίσειαν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς τους καὶ νὰ τὰ παίρνῃ· καὶ ἔπειτα καὶ οἱ δύο νὰ ξεζημιώνωνται ἀπὸ τοῦ λῃστοῦ τὴν περιουσίαν, (ἂν ἔχῃ), παίρνοντας δηλαδή· ὁ μὲν κύριος τὴν ἡμίσειαν τιμήν, ὁποῦ δίδει, ὁ δὲ ἀγοραστὴς τὴν ἡμίσειαν, ὁποῦ χάνει.

5. Ὅσοι λῃσταποδέκται ἐλέγχονται, νὰ ἐξετάζωνται καί, εἰ μὲν κατ᾽ ἀνάγκην φόβου τοὺς λῃστὰς ἀπεδέχοντο καὶ τοὺς ἀπεσκέπαζον, νὰ συγχωρῶνται· εἰ δὲ μή, εἰς τὴν ὄκναν [1]) νὰ καταδικάζωνται πέντε χρόνους.

Κεφάλαιον γ-ον

ΠΕΡΙ ΚΛΕΠΤΩΝ

§

1. Κλέπτην λέγομεν ἐκεῖνον ὁποῦ κλέπτει, ἤγουν ὁποῦ παίρνει κρυφᾶ.

2. Ὅποιος κλέψῃ πρᾶγμα ἰδιωτικόν, νὰ πομπεύεται ξυλιζόμενος· νὰ πληρώνῃ τὸ κλεμμένον καὶ νὰ φυλακώνεται εἰς τὴν πουσκαρίαν[2]) ἕνα χρόνον.

Ἂν ὁ ἴδιος δευτεροκλέψῃ, νὰ πομπεύεται ξυλιζόμενος καὶ νὰ καταδικάζεται εἰς τὴν ὄκναν [1]) πέντε χρόνους.

3. Ὅσα πράγματα πωληθοῦν ἀπὸ τοὺς κλέπτας εἰς ἄλλους καὶ τὰ γνωρίσῃ ὁ κύριός τους, ἐκεῖνα νὰ γίνωνται καθὼς τὰ ληστευμένα (4).

---

13 ἀγόρασε g ‖ 19—20 ἀπεδέχοντο . . . χρόνυς G: τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς ἀπεσκέπαζαν, νὰ συγχωροῦνται· εἰ δὲ μή, νὰ θανατώνωνται καὶ αὐτοὶ ὡς συμπράκτορες ἢ ἔτι ὀλιγώτερον εἰς τὴν ὄκναν [1]) νὰ καταδικάζωνται A; βλ. B.C.I.R. σ. 59 σημ. 3 ‖ 25 post πληρώνῃ *addebat* διπλᾶ A; v. B. C. I. R. p. 59 n. 4 ‖ 29 (4) *om* g.

---

1) Βλ. σ. 73 σημ. 2.
2) Βλ. σ. 73 σημ. 1.

4. Gazda de furi să să pedepsească ca furul.

5. Furul de lucruri sfinte din bisearici să să osîndească ca și cel ce fură de la particulari, dar mai strașnic și gazdele lor asemenea; iar ceale furate și vîndute, unde să vor găsi, să să ia făr de plată.

6. Furii de lucruri domnești și obștești să să osîndească ca și furii de lucruri sfinte[1]).

Cap 4

PENTRU MUFLUJI MINCINOȘI

§

1. Cei ce să fac mufluji fără a fi, furi să socotesc și sînt.

2. Cîți să vor dovedi mufluji mincinoși, să să osîndească la pușcărie un an, să li să vînză averea și să să plătească împrumutătorilor.

3. Tovarășii muflujilor mincinoși, adică: cîți neîmprumutîndu-i, să arată de împrumutători și să dovedesc mincinoși sau, cîți împrumutîndu-i mai puțin, să arată împrumutători cu sume mai mari sau cîți tăinuesc lucrurile lor prin știință sau le-au cumpărat cu iconomie, aceia să să pedepsească cu plată de bani, adică, cît nu să ajunge din averea muflujilor spre plata împrumutătorilor celor adevărați, acea lipsă să o pue de la dînșii și să o împlinească.

Cap 5

PENTRU PLASTOGRAFI

§

1. Plastografi zicem celor ce fac scrisori mincinoase, sau de tot sau în parte.

De tot mincinoase scrisori sînt, în cîte pecețile sau iscăliturile sînt mincinoase.

---

2 din bisearici R: ce se cuprind în biserici (carele și fur profanator de cele sfinte se zice) G || 3 cel ce . . . particulari R: furul de lucruri particulare G | strașnic R: aspru G | lor R: de furi G || 4 ceale R: ceale sfinte G || 9 Despre faliții de rea credință G || 10 Cei . . . fi R: Faliții de rea credință G || 12 averea R: toată averea G | să să plătească împrumutătorilor R: să se răfuiască împrumutătorii lor G || 13 Tovarășii R: Tovarășii la faptă G || 13—14 să arată . . . mincinoși R: se dovedesc împrumutători de rea credință G || 16 prin știință R: știindu-le G | le-au . . . iconomie R: le-au cumpărat în chip simulat G | aceia *ad* R: *om* G || 17 să ajunge din R: ajunge G || 18 acea . . . și R: ei cu contribuție G || 22, 24, 25 mincinoase R: plăsmuite G || 22 sau_1 *ad* R: *om* G || 22, 24 de tot R: pe de-a întregul G || 24 în cîte R: acelea ale căror G.

---

[1]) Acest paragraf în anteproiect suna: « Furul de lucruri domnești și obștești și tovarășii lor în faptă să se condamne ca și furul de lucruri sfinte sau cum va vrea domnul ». A V 4 § 7; vz. B.C.I.R. p. 73, nr. 9.

4. Ὁ κλεπταποδέκτης νὰ παιδεύεται καθὼς ὁ κλέπτης·

5. Ὁ κλέπτης τῶν ἱερῶν πραγμάτων τῶν ἐμπεριεχομένων εἰς τοὺς ναούς, (ὁ ὁποῖος καὶ ἱερόσυλος λέγεται), νὰ καταδικάζεται καθὼς καὶ ὁ κλέπτης τῶν ἰδιωτικῶν, πλὴν αὐστηρότερα καὶ οἱ κλεπταποδέκται ὁμοίως. Τὰ δὲ κλεμμένα καὶ πωλημένα ἱερά, ὅπου εὑρεθοῦν, νὰ παίρνωνται χωρὶς πληρωμήν.

6. Οἱ κλέπται τῶν αὐθεντικῶν καὶ κοινῶν νὰ καταδικάζωνται καθὼς οἱ ἱερόσυλοι.

Κεφάλαιον δ-ον

ΠΕΡΙ ΧΡΕΩΚΟΠΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

§

1. Οἱ οἰκονομικοὶ χρεωκόποι κλέπται λογίζονται καὶ εἶναι.

2. Ὅσοι ἐλεγχθοῦν οἰκονομικοὶ χρεωκόποι, νὰ καταδικάζωνται εἰς τὴν πουσκαρίαν [1]) ἕνα χρόνον, νὰ πωλῆται ὅλ' ἡ περιουσία τους καὶ νὰ ἐξοφλίζωνται οἱ δανεισταί τους.

3. Οἱ συμπράκτορες τῶν οἰκονομικῶν χρεωκόπων, δηλαδή· ὅσοι, μὴ δανείζοντάς τους, οἰκονομικοὶ δανεισταί των ἐλέγχονται ἢ ὅσοι, ὀλιγώτερα δανείζοντάς τους, περισσοτέρων ποσοτήτων δανεισταὶ ἀποδεικνύονται ἢ ὅσοι πράγματά των κρύπτουν, ἠξεύροντάς τα, ἢ οἰκονομικῶς τὰ ἔχουν ἀγορασμένα, νὰ παιδεύωνται χρηματικῶς· δηλαδὴ τὸ ὅσον δὲν φθάνει ἡ περιουσία τῶν χρεωκόπων νὰ πληρώσῃ τοὺς ἀληθινοὺς δανειστάς, αὐτοὶ μὲ συνεισφορὰν νὰ τὸ ἀποπληρώνουν.

Κεφάλαιον ε-ον

ΠΕΡΙ ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΩΝ

§

1. Πλαστογράφους λέγομεν ἐκείνους, ὅσοι πλαστὰ ἔγγραφα κάμνουν διόλου ἢ κατὰ μέρος.

Πλαστὰ ἔγγραφα διόλου εἶναι ἐκεῖνα, ὅσων αἱ σφραγίδες ἢ αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι πλασταί.

---

1 παιδεύεται g: παιδεύηται G || 7 *post* κοινῶν *addebat* καὶ ὅσοι συμπράκτορες A || 8 *post* ἱερόσυλοι *addebat* ἢ καθὼς θελήσῃ ὁ αὐθέντης A V 4 § 7. || 14 ἐξοφλίζωνται g: ἐξοφλήζονται G.

---

1 Βλ. σ. 73 σημ. 1.

În parte mincinoase sînt, în cîte cuvîntul celor scrise sau împreunarea slovelor sau slovele sau numerile sau veleatu sau luna sau zioa sînt drese sau rase şi în loc⟨ul⟩ lor scrise altele.

2. Cîţi fac iscălitura domnească sau pecetea, să li se tae mîna.

Cîţi dreg cuvinte ori slomniri ori slove ori numere ori veleat ori lună ori zi din scrisori domneşti, să să osîndească la ocnă în soroc de cinci ani[1]).

+3. Cîţi fac zapise mincinoase de datorii particulare, să plătească îndoit de ceia ce era să căştige cu zapisul cel mincinos.

4. Iar cîţi vor arăta cărţi mincinoase, prin neştiinţă, şi să va dovedi că nu le-au ştiut mincinoase, aceia sînt nevinovaţi.

Cap 6

PENTRU MARTORII MINCINOŞI

§

+1. Cîţi să vor vădi marturi mincinoşi, să să dea pîn tîrg, bătîndu-se; şi să să treacă în condicile judecătoriilor.

Cap 7[2])

PENTRU PREPUITORI SAU PÎRÎTORI

§

1. Prepuitor să cheamă cel ce porneaşte pîră de învinovăţire asupra unui nevinovat.

2. Prepuitorii să să osîndească la pedeapsa ce era să pătimească cel prepus, cînd s-ar fi găsit vinovat.

1 În parte . . .cîte R: Şi în parte, acelea, al cărora G || 1—2 celor . . . slovele R: textului sau silabele sau literele G|| 2 veleatu . . . drese R: data anului, lunii şi a zilei sînt corijate G|| 3 în loc lor *ad* R: *om* G | locul r: loc R|| 4,8 fac R: plăsmuesc G|| 5 dreg R: corijează G | slomniri R: slovniri R_I: silabe G | slove R: litere G | veleat R: an G | 6 în soroc de *ad* R: *om* G|| 8 datorii partic· lıre G: datorie, particularii R || 9 zapisul cel mincinos R: plastografia G || 10 Iar R: Totuşi G | cărţi . . . neştiinţă R: înscrisuri false, fără vicleşug G || 11 nu . . . aceia R: n-au ştiut că sînt falsificate, unii ca aceia G || 13 M rtorii R || 14 vădi R: dovedi G | să să . . . bătîndu-se R: să fie purtaţi cu batjocură în public, bătuţi fiind cu toiege G|| 17 Despre denunţători G || 18 Prepuitor R: Denunţător G || 19 unui nevinovat R: unei persoane nevinovate G || 20—21 la . . . găsit R: la aceeaşi suferinţă; adică să fie pedepsiţi cu aceeaşi pedeapsă, cu care avea să fie pedepsit după pravili cel denunţat, dacă era dovedit G.

[1]) În anteproiect, pe lîngă exil şi ocnă, în unele cazuri era prevăzută şi pedeapsa cu moartea. Vz. B.C.I.R. p. 59 n. 5: « dacă din plastografie e pagubă mai mare, la moarte ».

[2]) În A, acest capitol lipsea în întregime; vz. B.C.I.R., p. 56.

Καὶ κατὰ μέρος ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ὁ λόγος τοῦ κειμένου ἢ αἱ συλλαβαὶ ἢ τὰ γράμματα ἢ οἱ ἀριθμοὶ ἢ ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους, τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἡμέρας διορθώνονται ἢ ξύνονται καὶ γράφονται ἄλλα.

2. Ὅσοι πλαστογράφουν τὴν αὐθεντικὴν ὑπογραφὴν ἢ σφραγίδα, νὰ χεροκοπῶνται.

Ὅσοι διορθώνουν λόγους ἢ συλλαβὰς ἢ γράμματα ἢ ἀριθμοὺς ἢ ἔτος ἢ μῆνα ἢ ἡμέραν αὐθεντικῶν ἐγγράφων, νὰ καταδικάζωνται εἰς τὴν ὄκναν [1]) χρόνους πέντε.

3. Ὅσοι ἰδιωτικὰ χρεωστικὰ ἔγγραφα πλαστογράφουν, νὰ πληρώνουν διπλᾶ τό, ὅσον ἔμελλε μὲ τὴν πλαστογραφίαν νὰ κερδήσουν.

4. Ὅσοι ὅμως δείξουν ἔγγραφα πλαστὰ ἀδόλως καὶ ἀποδειχθῇ, πῶς δὲν ἤξευραν, ὅτι εἶναι πλαστά, ἀνεύθυνοι εἶν' οἱ τοιοῦτοι.

Κεφάλαιον ς-ον

ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΜΑΡΤΥΡΩΝ

§

1. Ὅσοι ἐλεγχθοῦν ψευδομάρτυρες, νὰ πομπεύωνται ξυλιζόμενοι· καὶ νὰ καταγράφωνται εἰς τοὺς κώδικας τῶν κριτηρίων.

Κεφάλαιον ζ-ον

ΠΕΡΙ ΣΥΚΟΦΑΝΤΩΝ

§

1. Συκοφάντης λέγεται, ὅποιος κινεῖ ἐγκληματικὴν διαφορὰν κατὰ προσώπου ἀθώου.

2. Οἱ συκοφάνται νὰ καταδικάζωνται εἰς ταυτοπάθειαν· δηλαδὴ νὰ παιδεύωνται μὲ τὴν αὐτὴν παιδείαν, ὁποῦ ἔμελλε νὰ παιδευθῇ κατὰ νόμους ὁ συκοφαντούμενος, ἂν ἀπεδεικνύετο ἔνοχος.

---

8 *post* πέντε *addebat* ἂν ἀπὸ πλαστογραφίαν βλάβη εἶναι μεγαλωτέρα, εἰς θάνατον A; v. B. C. I. R. p. 59 n. 5 || 17—23 *omittebat* A; v. B. C. I. R. p. 56.

---

[1]) Βλ. σ. 73 σημ. 2.

Cap 8

PENTRU TĂETORI DE BANI

§

1. Tăetori de bani înțelegem nu numai pre cei ce tae monedă mincinoasă de tot sau în parte , ci și pre cei ce tae monedă de argint bun și adevărat sau de aur întocmai cu care umblă.

+2. Cîți să vor vădi tăetori de bani, să să osîndească la moarte[1]).

Cap 9

PENTRU NECINSTITORI

§

1. Necinstitorii necinstesc sau cu cuvîntul sau cu fapta.

Cu cuvîntul necinstesc în scris sau prin graiu, ocărînd în multe chipuri.

Cu fapta necinstesc, bătînd sau altcevași spre necinste făcînd.

2. Mărimea necinstii să socotească:

a) După feliul ei:

Precum, cînd bate cinevași, mai mult necinstește, decît cînd ocărăște.

b) Din înclinarea haractirului ce are cel ce necinstește către cel ce să necinstește:

Precum, cînd fiiul necinstească pre tată său, mai mult greșaște, decît cînd ar necinsti pre altul; și cînd sluga sau robul va necinsti pre stăpînul său; și cînd un particular va necinsti un boer sau judecător și cealelalte.

c) După loc, unde să face necinstea:

Precum, cînd să va necinsti boerul sau judecătoriul în locul dregătorii sale, unde-și împlinească datoriia sa sau judecă, ori pe preot, unde slujaște și cealelalte.

3. Necinstitoriul să să pedepsească după mărimea necinstii (2).

+4. Feliuri de pedeapse pentru necinstitori sînt: dare de bani, bătae, închisoare, surghiunie, carele să să orînduiască, cum și unde și cînd va găsi cu cale judecătoriul.

---

2 Despre falsificatori de monede G || 3 înțelegem R: voim G || 4 monedă *ad* R: *om* G | bun *ad* R: *om* G || 5 întocmai . . . umblă R: de grad neschimbat cu cea oficială G || 6 vădi R: prinde asupra faptului G || 9 sau$_1$ *ad* R: *om* G || 10 în . . . graiu R: nescris sau în scris G || 12 să socotească R: se măsură G || 14 cînd bate cinevași R: de ex., care bate G | cînd R: care G || 15—16 Din. . . să necinstește R: după raportul stării ofensătorului și a celui ofensat G || 17, 22 Precum R: Precum de ex. G || 17 său *ad* R: *om* G || 18 cînd$_1$ R: dacă G || 19 boer R: dregător G || 20,24 cealelalte R: așa mai departe G || 21 loc R: locul G | necinstea *ad* R: *om* G || 22 să va necinsti R: vor necinsti pe G || 22—23 locul . . . sale R: tribunalul său || 23 datoriia sa R: îndatoririle lui G | unde R: în timp ce G || 25 *după* necinstii *ad* lui G: *om* R || 26 dare R: amendă G || 27 va găsi cu cale R: judecă cu bun cuvînt G.

---

[1]) Anteproiectul prevedea numai pedeapsă coporală și ocnă sau exil; vz. B.C.I.R., p. 59

Κεφάλαιον η-ον

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΧΑΡΑΚΤΩΝ

§

1. Παραχαράκτας θέλομεν ὄχι μόνον ἐκείνους, ὁποῦ κόπτουν νόμισμα ψευτικὸν διόλου ἢ κατὰ μέρος, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, ὁποῦ κόπτουν ἀληθινὸν ἀσημένιον ἢ μαλαγματένιον ἀπαραλλάκτου βαθμοῦ μὲ τὸ πολιτευόμενον.

2. Ὅσοι παραχαράκται φωραθοῦν, νὰ καταδικάζωνται εἰς θάνατον[1].

Κεφάλαιον θ-ον

ΠΕΡΙ ΑΤΙΜΑΣΤΩΝ

§

1. Οἱ ἀτιμασταὶ ἀτιμάζουν μὲ λόγον ἢ μὲ ἔργον.

Ἀτιμάζουν μὲ λόγον ἀγράφως ἢ ἐγγράφως, ὑβρίζοντες διαφόρως.

Ἀτιμάζουν μὲ ἔργον, δέρνοντας ἢ ἄλλο τίποτε πρὸς ἀτιμίαν κάμνοντας.

2. Τὸ μέγεθος τῆς ἀτιμίας μετρεῖται·

α) Ἀπὸ τὸ εἶδός της·

Καθὼς λ. χ., ὅποιος δέρνει, περισσότερον ἀτιμάζει, παρὰ ὅποιος ὑβρίζει.

β) Ἀπὸ τὸν σχετικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀτιμαστοῦ καὶ τοῦ ἀτιμαζομένου.

Καθὼς λ. χ., ὅταν ὁ υἱὸς ἀτιμάσῃ τὸν πατέρα, περισσότερον ἁμαρτάνει, παρὰ ἂν ἀτιμάσῃ ἄλλον· καὶ ὅταν δοῦλος ἢ σκλάβος ἀτιμάσῃ τὸν αὐθέντην του· καὶ ὅταν ὁ ἰδιώτης ἀτιμάσῃ ἄρχοντα ἢ κριτὴν καὶ ἑξῆς.

γ) Ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου γίνεται.

Καθὼς λ. χ., ὅταν ἀτιμάσουν τὸν ἄρχοντα ἢ τὸν κριτὴν εἰς τὸ βῆμά του, ὅπου ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά του ἢ κρίνει, ἢ τὸν ἱερέα ἐν ᾧ ἱερουργεῖ, καὶ ἑξῆς.

3. Ὁ ἀτιμαστὴς νὰ παιδεύεται κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀτιμίας του (2).

4. Εἴδη παιδειῶν τῶν ἀτιμαστῶν εἶναι ποινὴ χρηματική, δαρμός, φυλακή, ἐξορία, τὰ ὁποῖα νὰ διορίζωνται, καθὼς καὶ ὅπου καὶ ὅταν ὁ κριτὴς κατὰ λόγον κρίνῃ.

---

19 ὁ δοῦλος ἢ ὁ σκλάβος g || 25 ἐνῷ g || 29 κατὰ *om* g.

---

[1]) In A, alias poenas iubente, illa capitalis desiderabatur; v. B. C. I. R. p. 59.

5. Cel ce, după ce s-au necinstit, să va împăca cu necinstitoriul sau să va învoi, nu e slobod să mai jăluiască pentru acea necinste.

Cap 10

PENTRU PREACURVARI

§

1. Numai bărbatul, iar nu altul este volnic să pornească pîră de preacurvie asupra fămei și numai fămeia asupra bărbatului.

2. Cînd după curvie să va împăca bărbatul cu fămeia sa cea curvă, nu mai poate aduce pîră asupră-i pentru acea curvie.

3. De să va dovedi că bărbatul ce aduce pîră de preacurvie asupra nevestii sale, i-au fost mijlocitor, nevasta să fie apărată.

4. Cînd muerea să va dovedi preacurvă sau bărbatul ei preacurvar, să să pedepsească, precum s-au zis, (vezi pentru căsătorie, capul al 16, partea 43).

+5. Cine curvește cu muere măritată, să să osîndească la surgunie în soroc de doi ani [1].

ADAOS

PENTRU STRICĂCIUNE

§

1. Care din știință sau neștiință sau cu greșală va duce stricăciune altuia, iaste dator a răspunde stricăciunea.

2. Care ține în silnicie lucru strein, să îndatorează să-l întoarcă stăpînului.

3. Care va răni om sau dobitoc, iaste dator să plătească cheltuiala vindecării.

4. Care va omorî dobitocul altuia, iaste dator prețul acelui dobitoc.

*5. Cînd dobitocul cuiva va face vreo stricăciune, stăpînul dobitocului iaste dator a o răspunde.

---

1 *și* 7 împăca R: prieteni G || 1 *după* necinstitoriul *ad* lui G: *om* R || 1—2 să va învoi R: va face o transacție || 2 mai jăluiască R: să-l mai pîrască G || 5 Numai R: Singur G | iar R: și G | volnic R: slobod G || 6 fămei R: femeii lui G | și numai R: și invers singură G | bărbatului ei G || 7 Cînd R: Dacă G || 9 de preacurvie *ad* R || 10 mijlocitor R: codoș G | apărată R: găsită nevinovată G || 12 pentru R: despre G || 13 partea R: paragr. G || 15 în soroc de *ad* R: *om* G || 16 Anexă G || 17 Despre pagubă G || 18 va duce... altuia R: păgubi pe altul G || 19 a răspunde *ad* R || 20 în silnicie R: pe nedrept G | să îndatorează *corr.*: să întatorează R: este silit G || 21 stăpînului său G || 22 să plătească *ad* R | cheltuielile G || 23 vindecării lui G || 24 acelui dobitoc R: lui G || 25 Cînd... cuiva R: Al cui dobitoc G | dobitocului R: lui G || 26 a o răspunde R: paguba G.

---

[1] În A, se prevedea pedeapsă mai aspră; vz. B.C.I.R., p. 59.

5. Ὅποιος ἀφ' οὗ ἀτιμασθῇ, φιλιωθῇ μὲ τὸν ἀτιμαστήν του ἢ συμβιβασθῇ, δὲν εἶν' ἐλεύθερος πλέον νὰ τὸν ἐγκαλέσῃ διὰ τὴν ἀτιμίαν.

Κεφάλαιον ι-ον

ΠΕΡΙ ΜΟΙΧΩΝ

§

1. Μόνος ὁ ἄνδρας καὶ ὄχι ἄλλος ἐλεύθερος εἶναι νὰ ἐγκαλῇ εἰς μοιχείαν τὴν γυναῖκά του· καὶ ἀνάπαλιν μόνη ἡ γυναῖκα τὸν ἄνδρα της.

2. Ἂν μετὰ τὴν μοιχείαν ὁ ἄνδρας φιλιωθῇ μὲ τὴν μοιχαλίδα γυναῖκά του, δὲν ἠμπορεῖ πλέον δι' αὐτὴν τὴν μοιχείαν νὰ τὴν ἐγκαλέσῃ.

3. Ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ ἄνδρας, ὁποῦ ἐγκαλεῖ τὴν γυναῖκά του, ἦτον μαστροπός της, ἡ γυναῖκα νὰ ἀθωώνεται.

4. Ὅταν ἡ γυναῖκα ἐλεγχθῇ μοιχαλίδα ἢ ὁ ἄνδρας της μοιχός, νὰ παιδεύωνται, καθὼς ἐῤῥέθη, (ἰδὲ περὶ ὑπανδρείας κεφάλ. ις-ον ἐδάφ. 43).

5. Ὅποιος μοιχεύει ὑπανδρευμένην γυναῖκα, νὰ καταδικάζεται εἰς ἐξορίαν χρόνους δύο [1]).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΕΡΙ ΒΛΑΒΗΣ

§

1. Ὅποιος κατὰ γνῶσιν ἢ ἄγνοιαν καὶ λάθος βλάψῃ τὸν ἄλλον, τὴν βλάβην ἐνέχεται.

2. Ὅποιος ξένον πρᾶγμα κατακρατεῖ, ἀναγκάζεται νὰ τὸ στρέφῃ τὸν κύριόν του.

3. Ὅποιος πληγώσῃ ἄνθρωπον ἢ ζῶον, ἐνέχεται τὰ ἔξοδα τῆς ἰατρείας του.

4. Ὅποιος φονεύσῃ ζῶον ἄλλου, ἐνέχεται τὴν τιμήν του.

5. Οὗτινος τὸ ζῶον βλάψῃ, ὁ κύριός του τὴν βλάβην ἐνέχεται.

---

27 Οὕτινος G.

---

[1]) In A, asperiore poena afficiebatur.

*6. De va strica un dobitoc bucatele cuivaşi, stăpînul dobitocului să plătească paguba stăpînului bucatelor, dînd şi vornicelului gloabă:

a) bani cinzeci, cînd să va întîmpla să fie dobitoc rămător;

b) bani patruzeci, cînd va fi cal sau bivol;

c) bani dooăzeci, cînd va fi bou sau vacă;

d) bani zece, cînd va fi oae sau capră.

7. Cînd va tăia cinevaşi copaciu roditor sau neroditor făr de ştirea stăpînului său, acela să plătească stăpînului preţul copaciului îndoit. [1])

---

1 De va. . .cuivaşi R: Al cui dobitoc va strica sămănăturile altuia G | dobitocului R: lui G || 2 pagubele G | dînd R: dar să plătească G || 3 să va. . . rămător R: dobitocul se întîmplă porc G || 4, 5, 6 va fi *ad* R: *om* G || 7 Cînd R: Cine G | cinevaşi *om* G | ştirea R: voia G || 8 său *ad* R: *om* G.

---

[1]) Anteproiectul mai cuprindea un copitol « Despre cei ce măsoară strîmb », vz. Anexa. p. 199.

6. Οὕτινος τὸ ζῶον βλάψῃ σπαρτὰ τοῦ ἄλλου, ὁ κύριός του νὰ πληρώνῃ τὰς ζημίας τὸν νοικοκύρην τῶν σπαρτῶν, νὰ πληρώνῃ δὲ καὶ τὸν βορνιτζέλον [1]) ποινήν·

α) ἄσπρα πεντήκοντα, ὅταν τὸ ζῶον τύχῃ χοῖρος·
β) ἄσπρα τεσσαράκοντα, ὅταν ἄλογον ἢ βουβάλι·
γ) ἄσπρα εἴκοσι, ὅταν βόδι ἢ ἀγελάδα·
δ) ἄσπρα δέκα, ὅταν πρόβατον ἢ γίδι.

7. Ὅποιος κόψῃ δένδρον καρποφόρον ἢ ἄκαρπον χωρὶς ἄδειαν τοῦ κυρίου, αὐτὸς νὰ πληρώνῃ τὸν κύριον διπλὴν τὴν τιμὴν τοῦ δένδρου [2]).

1 Οὕτινος G || 2 οἰκοκύρην g || 7 γῆδι G.

[1]) περὶ βορνιτζέλων βλ. Συνταγμάτιον Νομικὸν Ἀλ. Ι'. Ὑψηλάντη ἡγεμόνος Οὐγγροβλαχίας, 1780, ἔκδοσις Π. Ἰ. Ζέπου (Πραγμ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τ. δ' ἀρ. 2) 1936, κεφ. XVIII.

[2]) Τὸ τῆς Νομοθεσίας προσχέδιον ἐμπεριεῖχε ἔτι ἕνα κεφάλαιον « Κατὰ δολομετρῶν ». Βλ. Παραρτήματα σ. 198.

Partea a VI-a

PENTRU ALE JUDECĂȚILOR

Cap *1

PENTRU PRIGONIRI

§

*1. Prigonire să zice judecata.
Mă prigonesc — mă judec.
Prigonitoare părți — cei ce să judecă.
Pîrăsc sau jăluesc — dau jalbă și trag pe altul la judecată.
Pîrăș sau jăluitor — cel ce dă jalbă și trage pe altul la judecată
*Pîrît — cel ce să trage de altul la judecată.

2. Prigonire iaste ori cremenale sau politicească.
Cremenale este, cînd învinovățirea iaste vină:
Cum zorbalîc, omor, tălhării [1]), furtișag și cealelalte.
Politicească iaste, cînd învinovățirea nu e vină:
Cum datoriia și cealelalte.

+3. Slobod iaste fieșcare să-și pornească judecata.

+*4. Nimeni nu e slobod să pornească judecata altuia, afară numai de va aduce obrazul aceluia.

+5. Cine va voi să pornească judecată cremenale, să nu poată altfel decît jurînd mai întîi că nu o pornește din vreo pizmă, ci întru adevăr.

6. Nici o pigonire să nu să prelungească în veaci, ci să să izbrănească în diiastima paragrafii.

---

1 Partea a șasea R|| 4 Despre procese G|| 5 judecată G|| 8 sau... altul R: se zice trag G|| 9 sau... judecată R: este care pîrăște G|| 10 cel... judecată R: care este pîrît G|| 11 Prigonire... politicească R: Procesul este sau penal sau civil G|| 12 cînd R: aceea, a cărei G|| 13 zorbalîc R: răscoală | tălhării R: tălhăria G || 14 iaste, cînd R: însă zicem aceea, a cărei G|| 15 Cum R: Precum de ex. G|| 18 va aduce obrazul R: reprezintă persoana G|| 19—20 să nu... întîi R: să jure înainte neapărat, anume G||20 pizmă R: patimă G|| 21 întru R: după G||22 să prelungească în veaci R: fie veșnică G|| 22—23 în... paragrafii R: înăuntrul prescripției ei G.

---

[1]) « tălhării » pare să fie în Rr ortografierea fonetică, din graiul de toate zilele din acea vreme, a singularului « tălhărie », precum e și în G: ληστεία.

Τμῆμα ς-ον

ΔΙΚΑΝΙΚΟΝ

Κεφάλαιον α-ον

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

§

1. Διαφορὰ λέγεται κρισολογία.
Διαφέρομαι τὸ κρισολογοῦμαι.
Διαφερόμενοι, οἱ κρισολογούμενοι.
Ἐνάγω λέγεται τὸ σύρω εἰς κρίσιν.
Ἐνάγων εἶναι, ὅποιος ἐνάγει· καὶ
Ἐναγόμενος, ὅποιος ἐνάγεται.

2. Ἡ διαφορὰ ἢ ἐγκληματικὴ εἶναι ἢ χρηματική.

Ἐγκληματικὴ εἶναι ἐκείνη, τῆς ὁποίας ἡ ἐνοχὴ εἶναι ἔγκλημα·

Καθὼς ἡ ἀνταρσία, ὁ φόνος, ἡ ληστεία, ἡ κλοπὴ καὶ τ. λ.

Χρηματικὴν δὲ λέγομεν ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἡ ἐνοχὴ δὲν εἶναι ἔγκλημα·

Καθὼς λ. χ., τὸ χρέος καὶ τ. λ.

3. Καθένας ἐλεύθερος εἶναι νὰ κινῇ τὴν διαφοράν του.

4. Κανένας δὲν εἶν' ἐλεύθερος νὰ κινῇ διαφορὰν ἄλλου, ἐκτὸς μόνον ἂν παρασταίνῃ τὸ πρόσωπον ἐκείνου.

5. Ὅποιος θελήσῃ νὰ κινήσῃ ἐγκληματικὴν διαφοράν, ἀπαραιτήτως νὰ προορκίζεται τό, ὅτι δὲν τὴν κινεῖ ἀπὸ πάθος, ἀλλὰ κατ'ἀλήθειαν.

6. Καμμία διαφορὰ νὰ μὴν εἶναι αἰωνία, ἀλλὰ νὰ τελειώνῃ ἐντὸς τῆς παραγραφῆς της.

---

12 εἶν' g.

Paragrafie numim sorocul prigonirii, de cînd și pînă cînd are voe a să porni.

+*7. Din prigonirile ceale pentru bani:

*Cea pentru stăpănire cu rea credință[1]) a lucrurilor celor mişcătoare şi nemişcătoare să porneşte pînă la treizeci de ani de la începutul stăpînirii.

*Cea pentru cu bună credință, de va fi pentru lucruri mişcătoare, să porneşte pînă la trei ani; iar pentru nemişcătoare şi pentru ţigani de la începutul stăpînirii pînă la zece ani, de vor fi părţile ceale prigonitoare în Ţara-Rumănească, iar de vor lipsi, pînă în dooăzeci de ani.

*Prigonirea cea pentru călcare de pămînt şi de hotară între vecini n-are soroc, precum şi cea pentru ţigani fugari afară din pămîntul, Ţării-Rumăneşti.

Pentru robire de lucruri nemişcătoare, pînă la zece ani de la începutul robirii.

*Pentru vînzare şi schimbu de lucruri mişcătoare, pînă la treizeci de zile de la darea lucrului; iar de ceale nemişcătoare, pînă la cinci ani, afară de cumpărătoarea cu protimisis, ce să precurmează, după cum la vînzare s-au legiuit.

*Pentru închiriere, pînă la şase luni de la sfîrşitul sorocului închirierii.

Pentru clădire de namestii, pînă la trei ani de la sfîrşitul sorocului închirierii.

Pentru sădire de bucate, pînă la şase luni.

Pentru cei ce lucrează cu plată, pînă la cinci ani de la isprăvirea lucrului.

Pentru clacă, pînă la un an de la călcarea legăturilor dintre stăpîn şi clăcaş.

Pentru datorie, pînă la treizeci de ani de la împlinirea sorocului de plată sau din zioa împrumutării, de va fi făr de soroc.

Pentru anarghirie) de datorie, pînă la doi ani din zioa împrumutării.

Pentru zălog, aseamenea ca şi pentru datorie.

Pentru chezăşie de datorie, aseamenea ca şi pentru datorie.

Pentru veniturile de-a valma între dăvălmaşi, pînă la trei ani de la începutul pagubii lor.

---

*) Anarghirie să zice, cînd dăm zapis de datorie şi nu priimim ori toată suma ce să coprinde, sau parte dintr-însa.

---

1 de cînd și R: de la început G|| 3 pentru bani R: civile G|| 7 de va... lucruri R: a lucrurilor G|| 7—8 să porneşte *ad* R: *om* G || 8 pentru R: a celor G | pentru ţigani R: a ţiganilor G|| 9 de vor fi R: fiind G || 10 iar de vor lipsi R: şi lipsind G || 12 soroc, precum R: prescripție, asemenea G || 16 mișcătoare G R_1 : nemişcătoare R | pînă la *ad* R: *om* G|| 18 de R: de cea despre G | precurmează R: prescrie G|| 20 *et passim* Pentru R: Cea *(de subînțeles: prigonire, proces)* despre G || 20, 21—22 sorocului închirierii R: termenului ei anual || 21 Pentru... namestii R: Cea despre emfiteuză de clădiri G|| 23 pentru... bucate R: Cea despre emfiteuză de sămănături G || 24 Pentru... plată R: Cea despre angajamente G | lucrului R: lucrului angajaților G|| 25 legăturilor R: încheierîlor G|| 28,29 din zioa R: de la data G|| 28 va fi R: este G|| 30, 31 ca și pentru R: ca aceea despre G|| 32 de-a valma R: comunităţii G || 34 dintr-însa *ad* R: *om* G.

---

[1]) La «cu rea credință» κατὰ κακὴν πίστιν. G pune o notă subl'niară de următorul cuprins: «Cu rea credință se tîlcueşte cu vicleşug; şi cu bună credință fără vicleşug, ceea ce exprimăm şi altfel, cu ştiință sau neştiință».

Παραγραφὴν δὲ λέγομεν τὴν διορίαν τῆς διαφορᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως ὅτου ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ κινῆται.

7. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς τὰς χρηματικάς·

Ἡ περὶ τῆς κατὰ κακὴν πίστιν *) ἐξουσίας τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων κινεῖται ἕως χρόνους τριάκοντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξουσίας.

Ἡ περὶ τῆς κατὰ καλὴν πίστιν ἐξουσίας τῶν μὲν κινητῶν ἕως χρόνους τρεῖς, τῶν δ' ἀκινήτων καὶ τῶν κατζιβέλων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξουσίας ἕως χρόνους δέκα, ὄντας εἰς Βλαχίαν οἱ ἀντιδιαφερόμενοι καὶ ἕως χρόνους εἴκοσι, λείποντας.

Ἡ περὶ καταπατήματος γῆς καὶ συνόρων μεταξὺ γειτόνων δὲν ἔχει παραγραφήν· ὁμοίως καὶ ἡ περὶ κατζιβέλων φυγάδων ἐκτὸς Βλαχίας.

Ἡ περὶ δουλείας πραγμάτων ἀκινήτων ἕως δέκα χρόνους ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς δουλείας.

Ἡ περὶ πωλήσεως καὶ ἀνταλλαγῆς, τῶν μὲν κινητῶν ἕως τριάκοντα ἡμέρας ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ πράγματος, τῶν δὲ ἀκινήτων, χρόνους πέντε, ἐκτὸς τῆς περὶ προτιμήσεως ἀγορᾶς, ἡ ὁποία παραγράφεται, καθὼς εἰς τὴν πώλησιν ἐνομοθετήθη.

Ἡ περὶ νοικιάσματος ἕως ἓξ μῆνας ἀπὸ τὸ τέλος τῆς χρονικῆς διορίας του.

Ἡ περὶ ἐμφυτεύσεως κτιρίων ἕως χρόνους τρεῖς ἀπὸ τὸ τέλος τῆς χρονικῆς διορίας της.

Ἡ περὶ ἐμφυτεύσεως σπαρτῶν ἕως ἓξ μῆνας.

Ἡ περὶ μισθωμάτων ἕως χρόνους πέντε ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἔργου τῶν μισθωτῶν.

Ἡ περὶ κλάκκας ἕως χρόνον ἕνα ἀπὸ τὴν παράβασιν τῶν μεταξὺ κυρίου καὶ κλακκάση ἄρθρων.

Ἡ περὶ χρέους ἕως χρόνους τριάκοντα ἀπὸ τὸ τέλος τῆς διορίας τῆς πληρωμῆς ἢ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ δανείσματος, ἂν εἶναι χωρὶς διορίαν.

Ἡ περὶ ἀναργυρίας**) χρέους ἕως χρόνους δύο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ δανείσματος.

Ἡ περὶ τοῦ ἐνεχύρου ἀνάλογα μὲ τὴν περὶ χρέους.

Ἡ περὶ ἐγγυήσεως χρέους ἀνάλογα μὲ τὴν περὶ χρέους.

Ἡ περὶ εἰσοδημάτων κοινοῦ μεταξὺ τῶν συγκοινωνῶν ἕως χρόνους τρεῖς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς βλάβης των.

---

*) Τὸ κατὰ κακὴν πίστιν ἐξηγεῖται δολερῶς καὶ τὸ κατὰ καλὴν πίστιν, ἀδόλως, τὰ ὁποῖα καὶ ἀλλέως κατὰ γνῶσιν ἢ ἄγνοιαν προφέρομεν.

**) Ἀναργυρία λέγεται, ὅταν δώσωμεν χρεωστικὴν ὁμολογίαν καὶ δὲν λάβωμεν ἢ ὅλην περιεχομένην ποσότητα ἢ μέρος.

---

3 Ἀπὸ τὰς χρηματικὰς διαφοράς· g || 25 ἕναν z || 35 κατὰ *bis scripsit* G || 37 δώσωμεν g: δόσωμεν G.

Pentru tovărășie, de la încetarea tovărășii pînă la cinci ani, de vor fi tovarășii în Țara-Rumănească, și zeace, de vor lipsi.

Pentru darurile de la logodnă, pînă într-un an de la stricarea logodnii.

*Pentru cererea bărbatului de zestre făgăduită, pînă la zeace ani din zioa nunții.

*Pentru cererea muerii de a i se întoarce zestrea și exoprica, pînă la zeace ani de la moartea bărbatului, daca n-au fost despărțiți, sau de la despărțire, de să vor fi despărțit.

*Pentru învoială, împotriva pravililor și fără de tărie pînă într-un anu după învoială.

Pentru eretocrisie, împotriva pravililor și făr de tărie, pînă într-un an după hotărîrea judecătorilor aleși.

Pentru vechilet, pînă la un an din zioa întîlnirii a stăpînului cu vechilul după isprăvirea trebii vechiletului.

Pentru epitropie, pînă la patru ani de la darea socotealii epitropului.

Pentru depoziton și secfestru, pînă la treizeci de ani de la depozirea lucrului.

Pentru întoarcerea darului de la nemulțumitor, un an de cînd ș-au arătat nemulțumirea.

Pentru daruri dinnaintea nunții, ca și pentru zestre.

Pentru moștenire, pînă la treizeci de ani de la moartea celui ce să moștenească.

Pentru legat, ca și pentru moștenire.

+8. Iar din pricinile cremenale:

Cea pentru necinste și curvie să porneaște pînă la o lună de la faptă.

Iar cealelalte, cît trăește cel cu vină.

*9. Paragrafiile de mai sus zise (7 și 8) la cei nevîrsneci să să socotească de la dooăzeci și cinci de ani ai vîrstii lor înainte.

*10. Fieștece prigonire, după ce să va porni odată la vreo judecată, are soroc de alți treizeci de ani de la începutul pornirii; și cînd să va întîmpla

---

1 tovăroșie r | tovăroșii r | de vor fi R: fiind G || 2 tovaroșii r | de vor lipsi R: lipsind G || 3—4 Pentru.. logodnii R: Cea despre darul de la logodnă, un an de la ziua desfacerii G || 5 Pentru... bărbatului R: Cea din partea bărbatului despre cererea G || 7 Pentru... exoprica R: Cea din partea femeii despre întoarcerea zestrii și a exopricilor ei G || 8 daca.. despărțiți R: dacă trăia împreună cu bărbatul G | despărțire R: desfacerea căsătoriei G || 9 vor R: va G || 10 Pentru învoială R: Cea despre transacție G || 12 Pentru eretocrisie R: Cea despre judecata prin arbitraj G || 15 trebii R: lucrului G || 18 secvestru r || 20—21 Pentru ...nemulțumirea R: Cea despre răsturnarea liberalității în contra nemulțumitorului, un an de la data nemulțumirii lui G || 25 pentru₂ R: cea despre G || 28 faptă R: înfăptuirea lor G || 29 cel cu vină R: criminalul G || 30 de mai sus *ad* R || 32 la vreo judecată R: în fața unei judecătorii G || 33 soroc de R: prescripție G | pornirii R: pornirii ei G.

Ἡ περὶ συντροφίας ἀπὸ τὴν παῦσιν τῆς συντροφίας ἕως χρόνους πέντε, ὄντας εἰς Βλαχίαν οἱ σύντροφοι καὶ δέκα, λείποντας.

Ἡ περὶ ἀῤῥαβῶνος ἕνα χρόνον ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς διαλύσεως.

Ἡ ἀπὸ τὸν ἄνδρα περὶ ζητήσεως προικὸς ὑποσχομένης, ἕως χρόνους δέκα ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου.

Ἡ ἀπὸ τὴν γυναῖκα περὶ ἐπιστροφῆς· τῆς προικός της καὶ τῶν ἐξωπροίκων της, ἕως δέκα χρόνους ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἂν συνέζη μὲ τὸν ἄνδρα, ἢ ἀπὸ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, ἂν χωρισθῇ.

Ἡ περὶ παρανόμου καὶ ἀκύρου συμβιβασμοῦ ἕως χρόνον ἕνα μετὰ τὸν συμβιβασμόν.

Ἡ περὶ παρανόμου καὶ ἀκύρου αἱρετοκρισίας, ἕως χρόνον ἕνα μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν αἱρετῶν κριτῶν.

Ἡ περὶ τοποτηρήσεως, ἕως χρόνον ἕνα ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταμώσεως τοῦ κυρίου καὶ τοποτηρητοῦ μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου τῆς τοποτηρήσεως.

Ἡ περὶ ἐπιτροπῆς ἕως χρόνους τέσσαρα ἀπὸ τὴν παράδοσίν τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ ἐπιτρόπου.

Ἡ περὶ παρακαταθήκης καὶ μεσεγγυήσεως, ἕως χρόνους τριάκοντα ἀπὸ τῆς παρακαταθέσεως τοῦ πράγματος.

Ἡ περὶ ἀνατροπῆς χάριτος κατ᾽ἀχαρίστου, χρόνον ἕνα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀχαριστίας του.

Ἡ περὶ προγαμιαίων δώρων, καθὼς καὶ ἡ περὶ προικός.

Ἡ περὶ κληρονομίας, ἕως χρόνους τριάκοντα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ κληρονομουμένου.

Ἡ περὶ λεγάτου, καθὼς καὶ ἡ περὶ κληρονομίας.

8. Ἀπὸ δὲ τὰς ἐγκληματικὰς διαφοράς·

Ἡ περὶ ἀτιμίας καὶ μοιχείας κινεῖται ἕως μηνὸς ἀπὸ τὴν πρᾶξίν των.

Αἱ δὲ λοιπαί, ἐν ὅσῳ ζῇ ὁ ἐγκληματίας.

9. Αἱ εἰρημέναι παράγραφαὶ (7 καὶ 8) εἰς τοὺς ἀνηλίκους νὰ μετρῶνται ἀπὸ τὸν εἰκοστὸν πέμπτον χρόνον τῆς ἡλικίας τους κ᾽ ἐκεῖθε.

10. Κάθε διαφορά, ἀφ᾽ οὗ ἅπαξ κινηθῇ ἔμπροσθεν κριτηρίου, ἔχει ἄλλους τριάκοντα χρόνους παραγραφὴν ἀπὸ τήν ἀρχὴν τῆς

3, 14, 21 ἕναν g || 32 κι᾽ ἐκεῖθε z.

să nu să izbrănească nici pînă atunci, poate să să înnoiască, daca, pînă a nu să împlini, să va cere înnoire de către partea prigonitoare prin rugăciune către stăpînire. [1]

+11. La prigonirile politicești, pîrîșul să meargă, unde să află pîrîtul cu lăcuința sau unde petreace mai mult, ș-acolo să-l tragă în judecată. [2]

Adecă, pîrîșul bucureștean pe lăcuitorul craiovean să nu-l tragă în judecată la București, ci la Craiova, afară numai dacă craioveanul petreace adesea ori și în București, iproci.

12. Iar la pricinile cremenale, oriunde va găsi pîrîșul pe pîrît, să-l tragă în judecată.

13. Cînd pîrîtul să va chema la judecată pentru prigoniri politicești, să meargă îndată.

14. Pentru pricinile politicești să nu să cheme la judecată pîrîții:

a) Cînd se află la bisearică, de să închină;

b) Cînd cu adevărat sînt bolnavi;

c) Cînd să duc în trebi domnești, (afară numai de să va da jalbă către domnie și să va porunci într-adinsu să rămîe și să să judece);

d) Cînd petrec mort la groapă;

e) Cînd jălesc vreun mort rudă, în nooă zile ale jalii;

f) Cînd sînt în treaba lucrului pămîntului; adecă toată luna lui aprilie și a lui iulie și de la cincisprezece ale lui sept(em)v(rie) și pînă la cincisprezece ale lui oct(om)vr(ie).

+15. Cînd pîrîtul pentru prigoniri politicești să va chema și, nefiind oprit, de nici una din zisele întîmplări (14), nu va veni la judecată, judecătorii să-i dea soroc de cinci zile și, cînd nici atunci fără de nici o pricină nu va veni, să-l osîndească, lipsind, la cîte jăluește părîșul.

+16. Cînd în prigonire politicească lipsească pîrîtul, judecătorii să-l înștiințeaze și să-i poruncească să vie, dîndu-i soroc analogon după[3]) depărtarea locului.

---

1 să nu... nici R: să nu ia sfîrșit G | poate R: poate prescripția G || 1—2 pînă... împlini R: înaintea stingerii ei G || 2 partea prigonitoare R: cel ce se judecă G || 7 Adecă R: De ex. G | craiovean R: Craiovei G || 8—9 adesea ori R: cel mai mult G || 10—11 oriunde... judecată R: să pîrască pîrîșul la orice for, unde l-a găsit pe pîrît G || 12, 14 judecată R: judecătorie G || 12 pentru... politicești R: într-un proces civil G || 13 îndată R: imediat G || 14 Pentru... politicești R: In procesele civile G || 15 de să închină R: rugîndu-se G || 17 jalbă R: pîră G || 20 în nooă R: în cele nouă G || 21 în... pămîntu lui R: ocupați în agricultură G || 22 iulie R: iulie toată G || 24 Cînd R: Dacă G | pentru... politicești R: într-un proces civil G || 24—25 nefiind... judecată R: fără să fie împiedecat de nici o pricină ce s-a zis, n-a venit la judecătorie G || 26 și, cînd nici R: iar dacă și G | nu va veni R: n-a venit G || 27 jăluește R: l-a pîrît G || 28 judecătorii R: judecătoria G.

---

[1]) G, cuvintele « daca, pînă... către stăpînire », le închide în paranteze rotunde.

[2]) Pasajul acesta din paragr. 11 în G este formulat astfel: « La procesele civile, pîrîșul să urmeze forul celui pîrît sau unde își are cel mai mult șederea ».

[3]) « analogon după », adică în raport cu.

κινήσεώς της. Καὶ ὅταν κατὰ τύχην ἕως τότε δὲν λάβῃ τέλος, δύναται ἡ παραγραφὴ νὰ ἀνακαινίζεται, (ἂν πρὸ τῆς σβέσεώς της ζητηθῇ ἡ ἀνακαίνισις ἀπὸ τὸν κρισολογούμενον δι' ἱκεσίας πρὸς τὴν ἐξουσίαν.)

11. Εἰς τὰς χρηματικὰς διαφορὰς ὁ ἐνάγων ν'ἀκολουθῇ τὸν φόρον τοῦ ἐναγομένου, ἢ ὅπου ἔχει τὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατριβήν του.

Λ.χ., ὁ Βουκουρεστιάνος ἐνάγων νὰ μὴν ἐγκαλῇ τὸν κάτοικον Κραϊώβας εἰς Βουκουρέστι, ἀλλ' εἰς Κραγιώβαν, ἐκτὸς μόνον ἂν ὁ Κραϊωβάνος καὶ εἰς τὸ Βουκουρέστι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατρίβει· καὶ ἑξῆς.

12. Εἰς τὰς ἐγκληματικὰς διαφορὰς νὰ ἐγκαλῇ ὁ ἐνάγων εἰς κάθε φόρον, ὅπου εὕρῃ τὸν ἐναγόμενον.

13. Ὅταν ὁ εἰς χρηματικὴν διαφορὰν ἐναγόμενος προσκαλεσθῇ εἰς κριτήριον, ἀμέσως νὰ πηγαίνῃ.

14. Εἰς τὰς χρηματικὰς διαφορὰς νὰ μὴ προσκαλοῦνται εἰς κριτήριον οἱ ἐναγόμενοι·

α) Ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσευχόμενοι·

β) Ὅταν εἶναι ἄῤῥωστοι τῇ ἀληθείᾳ·

γ) Ὅταν πηγαίνουν εἰς αὐθεντικὰς ὑποθέσεις, (ἐκτὸς μόνον ἂν δοθῇ ἀγωγὴ εἰς τὴν αὐθεντείαν καὶ προσταχθῇ ῥητῶς νὰ μείνουν καὶ νὰ κριθοῦν)·

δ) Ὅταν παραπέμπουν νεκρὸν λείψανον·

ε) Ὅταν πενθοῦν συγγενῆ ἀποθαμμένον εἰς τὰς ἐννέα τοῦ πένθους ἡμέρας·

ς) Ὅταν ἐνασχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν· δηλαδὴ τὸν Ἀπρίλιον ὅλον, τὸν Ἰούλιον ὅλον καὶ ἀπὸ δεκαπέντε Σεπτεμβρίου ἕως δεκαπέντε Ὀκτωβρίου.

15. Ἂν ὁ εἰς χρηματικὴν διαφορὰν ἐναγόμενος προσκαλεσθῇ καί, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ κανένα εἰρημένον αἴτιον (14), δὲν ἔλθῃ εἰς τὸ κριτήριον, οἱ κριταὶ νὰ τὸν δίδουν πέντε ἡμέρας διορίαν· ἂν δὲ καὶ τότε ἀναιτίως δὲν ἔλθῃ, νὰ τὸν καταδικάζουν λείποντας, εἰς ὅσα ὁ ἐνάγων τὸν ἐγκαλέσῃ.

16. Ἂν ὁ εἰς χρηματικὴν διαφορὰν ἐναγόμενος λείπῃ, τὸ κριτήριον νὰ τὸν εἰδοποιῇ καὶ νὰ τὸν προστάξῃ νὰ ἔλθῃ, δίδοντάς τον τὴν κατὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ τόπου ἀνάλογον διορίαν.

6, 10 ἐπιτοπλεῖστον g || 8 Κραϊόβας g | Κραϊόβαν g || 9 Κραϊοβάνος g || 24 Ἀπρίλλιον G || 26 Ὀκτωβρίου Gz: Ὀκτωμβρίου g.

Iar de nu va veni la soroc şi nu va da răspunsu din ce pricină nu au venit, să i să dea şi de al doilea acelaş soroc; şi de nu va veni nici atunci, să să osîndească lipsind.

17. Cei ce să pîrăsc pentru pricini de vinovăţii, să nu aibă hărăzirea numitelor priveleghiuri (14), ci precum să va întîmpla, să să tragă cu de-a sila la judecată.

18. Cînd pîrîtul să va înfăţişa la judecată pentru prigonire politicească şi, auzind pîra cea pornită asupră-i, va cere soroc, ca să să gătească de răspunsul împotrivă, atunci să i să dea negreşit.

19. [1]) La prigonire politicească, cînd pîrîtul va voi mai nainte de judecată să să învoiască cu protivnicul său, slobod iaste.

20. La prigonire politicească, cînd părţile prigonitoare, în judecată fiind, să vor învoi, să li să întărească învoiala de către judecători.

21. Pîrîşul, după ce va începe pricina a să cerceta de judecată, nu e slobod să să lase de judecată, afară numai de să va învoi cu protivnicul său.

22. La pricinile cremenale să nu să judece nici pîrîtul nici pîrîşul prin vechil, ci ei însuşi înfăţişîndu-să; iar la prigonirile politiceşti au voe şi prin vechili.

23. La pricinile cremenale, deaca împotrivă va pîrî şi pîrîtul asupra pîrîşului pentru vreo vină mai mare, să să cerceteze întîi cea mai mare şi în urmă cea mai mică; iar de vor fi pîrile deopotrivă, atunci să să cerceteze a pîrîşului întîiu şi apoi a pîrîtului.

*24. La pricinile politiceşti, cînd împotrivă va trage şi pîrîtul pe pîrîş, întîiu pricina pîrîşului să să caute şi apoi a pîrîtului.

Cap 2

PENTRU DOVEZI

§

*1. Orice cuvînt să provaliseaşte [2]) la judecată de către părţile prigonitoare, acel cuvînt ori să fie vrednic de credinţă sau, nefiind, să-l dovedească cel ce-l provaliseaşte.

---

4 Cei ... hărăzirea R: Criminalilor pîrîţi să nu li se dea favorurile G || 5 precum, să va întîmpla R: după împrejurări G || 6 judecată R: judecătoriile G || 7 să va... politicească R: într-un proces civil s-a înfăţişat la judecătorie G || 8 pîra cea pornită R: procesul cel pornit G || 8—9 răspunsul împotrivă R: apărarea G || 9 negreşit R: negreşit de către judecătorie G || 10, 12 La... cînd R: Dacă într-un proces civil G || 11 să învoiască R: facă o transacţie G || 12 părţile prigonitoare R: cei ce se judecă G | în... fiind R: în timp ce se judecă G || 13 să vor învoi R: vor face o transacţie G | învoiala R: transacţia G | judecători R: judecătorie G || 14 pricina... judecată R: procesul lui să se judece G || 15 să să... judecată R: să se retragă G || 18 vechil R: avocaţi G | ei însuşi înfăţişîndu-să R: personal G | au voe R: este liber G || 21 mare R: grea G || 22 mică R: uşoară G | iar... deopotrivă R: dacă însă egală G || 24 trage R: pîrî G || 25 pricina R: procesul G || 28 judecată R: judecătorie G || 29 acel cuvînt *ad* R | nefiind R: nefiind astfel G.

---

[1]) În R, s-a scris din greşală întîi paragraful 20 şi apoi 19, iar copistul după aceea a îndreptat pe 20 în 19 şi pe 19 în 20, textul paragrafelor rămînînd însă intervertit. R_1 şi r au ordinea corectă.

[2]) « Provalisi » e un grecism προβάλλειν, a propune, a aduce înainte.

Ἂν δὲ δὲν ἔλθῃ εἰς τὴν διορίαν καὶ δὲν ἀποκριθῇ τὴν αἰτίαν διὰ τί δὲν ἦλθε, νὰ τὸν δίδεται καὶ δεύτερον ἡ αὐτὴ διορία· ἂν δὲ δὲν ἔλθῃ καὶ τότε, νὰ καταδικάζεται λείποντας.

17. Εἰς τοὺς ἐναγομένους ἐγκληματίας νὰ μὴ δίδωνται αἱ χάριτες τῶν εἰρημένων προνομίων (14), ἀλλὰ κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ σύρωνται βιαίως εἰς τὰ κριτήρια.

18. Ὅταν ὁ εἰς χρηματικὴν διαφορὰν ἐναγόμενος παῤῥησιασθῇ εἰς τὸ κριτήριον καὶ ἀκούοντας τὴν κατ' αὐτοῦ κινουμένην διαφοράν, ζητήσῃ διορίαν, διὰ νὰ ἑτοιμασθῇ πρὸς ἀπολογίαν, τότε ἀπαραίτητα νὰ τὸν δίδεται ἀπὸ τὸ κριτήριον.

§ 19. Ἂν ὁ εἰς χρηματικὴν διαφορὰν ἐναγόμενος θελήσῃ πρὸ τῆς κρίσεως νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του, ἐλεύθερος εἶναι.

20. Ἂν οἱ εἰς χρηματικὴν διαφορὰν κρισοσολογούμενοι, ἐν ᾧ κρισολογοῦνται, συμβιβασθοῦν, νὰ ἐπικυρώνεται ὁ συμβιβασμός τους ἀπὸ τὸ κριτήριον.

21. Ὁ ἐνάγων, ἀφ' οὗ ἀρχίσ' ἡ διαφορά του νὰ κρίνεται, δὲν εἶν' ἐλεύθερος νὰ παραιτῆται, ἐκτὸς μόνον ἂν συμβιβασθῇ μὲ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του.

22. Εἰς μὲν τὰς ἐγκληματικὰς διαφορὰς νὰ μὴ κρίνεται οὔτε ὁ ἐνάγων οὔτε ὁ ἐναγόμενος διὰ μέσου συνηγόρων, ἀλλ' αὐτοπροσώπως. Εἰς δὲ τὰς χρηματικὰς ἐλεύθερος εἶναι καὶ διὰ μέσου συνηγόρων.

23. Εἰς τὰς ἐγκληματικὰς διαφοράς, ἂν μὲν ὁ ἐναγόμενος ἀντικατηγορήσῃ τὸν ἐνάγοντα βαρύτερον ἔγκλημα, τὸ βαρύτερον νὰ ἐξετάζεται πρῶτον καὶ ὕστερον τὸ ἐλαφρότερον· ἂν δὲ ἴσον, τότε νὰ ἐξετάζεζεται τοῦ ἐνάγοντος πρῶτον καὶ ὕστερον τοῦ ἐναγομένου.

24. Εἰς τὰς χρηματικὰς διαφορὰς ἂν ἀντενάξῃ τὸν ἐνάγοντα ὁ ἐναγόμενος, πρῶτον νὰ θεωρῆται ἡ διαφορὰ τοῦ ἐνάγοντος καὶ ὕστερον τοῦ ἐναγομένου.

Κεφάλαιον β-ον

ΠΕΡΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ

§

1. Κάθε λόγος ἀπὸ τοὺς ἀντιδιαφερομένους εἰς κριτήριον προβαλλόμενος ἢ νὰ εἶναι πιστὸς ἤ, μὴν ὄντας τέτοιος, νὰ τὸ ἀποδεικνύῃ, ὅποιος τὸ προβάλλει.

---

13 ἐνῷ g.

*2. Pîrîșul nu poate să silească pre pîrît să dovedească provlima, pentru care el jăluiaște.

*3. Cînd la un lucru ce să cere, cuvintele amîndurora prigonitelor părți au deopotrivă puteare, atunci cel ce ține lucru, cuvintează mai drept.

Cînd adecă lucrul ce să cere, iaste o vie și cuvintele amînduror prigonitelor părți au puteare deopotrivă, cel ce să află în stăpînirea vii, acela are dreptate.

*4. Cine cere, atunci caștigă, cînd va dovedi că lucru ce să cere, iaste al lui, iar nu, cînd va dovedi că nu iaste al protivnicului său.

*5. Dovezile de judecăți sînt de dooă fealiuri, adică sau cu meșteșug sau făr de meșteșug.

Dovezi cu meșteșug zicem cîte le izvodesc judecătorii cu istețimea lor, (pe care ca unele ce sînt anevoe de a să coprinde și de a să canonisî, le lăsăm la mintea judecătorilor).

Făr de meșteșug dovezi numim cărțile, marturii, jurămîntul, cartea de blestem și cazna.

CĂRȚILE

§

+6. Toate tocmealile ceale în scris să să iscălească de către cei ce să tocmesc și să să adevereaze cel puțin de doi marturi, carii cu ochii lor au văzut sau cu urechile lor au auzit, ori de către judecători.

*7. Toate diețile, (de nu vor fi scrise de tot de însuși cei ce le fac) [1]), să să iscălească de cei ce le fac și să să adevereaze cu trei marturi singuri văzători sau singuri auzitori sau de arhiereul locului sau de judecători.

*8. Cărțile celor ce nu știu carte, să să pecetluiască negreșit cu pecetea lor și să să adevereze de scriitor și alți doi marturi sau de judecători.

9. Tocmealile ceale întunecoase și cu îndoială, să să tălmăcească dupe cugetul celor ce să tocmesc și dupe fapta lor; iar de lipsească fapta, după obiceaiul locului sau și al lor.

1—2 provlima... jăluiaște R: afirmația pentru care îl pîrăște G|| 3—4, 6—7 amîndurora... puteare R: celor ce se procesează, își țin cumpăna G|| 4 ține lucru R: are lucrul ce este cerut G || 6 Cînd adecă R: Dacă de ex. G || 7 cel... vii R: Cine de fapt are via G|| 10 că nu R: că lucrul ce este cerut, nu G || 13 izvodesc... lor R: le descoperă mintea pătrunzătoare a judecătorilor G|| 15 la mintea *ad* R: *om* G|| 16 cărțile R: înscrisurile G|| 18 Înscrisuri G|| 19 tocmealile R: contractele G | cei ce să tocmesc R: contractanții G|| 20—21 carii...auzit R: singuri văzători sau singuri auzitori G|| 21,25, 27 judecători R: judecătorie G|| 23 de cei ce le fac R: de testatori G|| 28 ceale... îndoială R: îndoielnice și întunecate G|| 29 cugetul R: scopul G | fapta$_2$ R: și fapta G|| 30 al lor R: al lor înșiși G.

---

[1]) În G, cuvintele ἂν ὁλόγραφοι δὲν εἶναι « dacă nu sînt olografe » nu sînt închise în paranteze.

2. Ὁ ἐνάγων δὲν ἠμπορεῖ νὰ βιάσῃ τὸν ἐναγόμενον, ν' ἀποδείξῃ τὴν πρότασιν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἐνάγει.

3. Ὅταν εἰς πρᾶγμα ζητούμενον οἱ λόγοι τῶν ἀντιδιαφερομένων ἰσοῤῥοποῦν, τότε ἐκεῖνος δικαιότερα λέγει, ὅποιος ἔχει τὸ ζητούμενον πρᾶγμα.

Ἂν λ.χ., τὸ ζητούμενον πρᾶγμα εἶν' ἀμπέλι καὶ οἱ λόγοι τῶν ἀντιδιαφερομένων ἰσοῤῥοποῦν, ἐκεῖνος ἔχει τὸ δίκαιον, ὅποιος ἐνεργείᾳ ἔχει τὸ ἀμπέλι.

4. Ὅποιος ζητεῖ, τότε κερδίζει, ὅταν ἀποδείξῃ, πῶς τὸ ζητούμενον εἶν' ἐδικόν του, ὄχι δέ, ὅταν ἀποδείξῃ, πῶς τὸ ζητούμενον δὲν εἶναι τοῦ ἀντιδιαφερομένου του.

5. Δύο εἰδῶν εἶναι αἱ δικανικαὶ ἀποδείξεις· ἢ δηλαδὴ τεχνικαὶ ἢ ἄτεχνοι.

Τεχνικὰς λέγομεν, ὅσας ἐφευρίσκει τῶν κριτῶν ἡ ἀγχίνοια, (τὰς ὁποίας ὡς δυσπεριλήπτους καὶ δυσκανονίστους εἰς τοὺς κριτὰς τὰς ἀφίνομεν).

Ἀτέχνους δὲ ὀνομάζομεν τὰ ἔγγραφα, τοὺς μάρτυρας, τὸν ὅρκον, τὸ ἐπιτίμιον καὶ τὸ βάσανον.

ΕΓΓΡΑΦΑ

§

6. Ὅλαι αἱ ἔγγραφοι συμφωνίαι νὰ ὑπογράφωνται ἀπὸ τοὺς συμφωνητὰς καὶ νὰ βεβαιώνωνται μὲ δύο τοὐλάχιστον μάρτυρας αὐτόπτας ἢ αὐτηκόους ἢ ἀπὸ κριτήριον.

7. Ὅλαι αἱ διαθῆκαι, ἂν ὁλόγραφοι δὲν εἶναι, νὰ ὑπογράφωνται ἀπὸ τοὺς διαθετητὰς καὶ νὰ βεβαιώνωνται μὲ τρεῖς αὐτόπτας ἢ αὐτηκόους μάρτυρας ἢ ἀπὸ τὸν κατὰ τόπον ἀρχιερέα ἢ ἀπὸ κριτήριον.

8. Τὰ ἔγγραφα τῶν ἀγραμμάτων νὰ σφραγίζωνται ἀπαραιτήτως μὲ τὴν σφραγίδα τους καὶ νὰ βεβαιώνωνται ἀπὸ τὸν γραφέα καὶ ἄλλους δύο μάρτυρας ἢ ἀπὸ κριτήριον.

9. Τὰ ἀμφίβολα καὶ σκοτεινὰ σύμφωνα νὰ ἐξηγῶνται ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῶν συμφωνητῶν καὶ ἀπὸ τὴν πρᾶξίν τους· εἰ δὲ καὶ ἡ πρᾶξις λείπῃ, ἀπὸ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου ἢ τῶν ἰδίων.

---

4 τότ' g.

*10. La tocmealile ceale cu îndoială, căutăm mai mult la voința celor ce să tocmesc, decît la vorbă; și mai mult la ceia ce să face decît la ceia ce să zice, pentru că mai de ales și mai cu puteare iaste înțelegerea decît vorbele.

11. La tocmealile ceale întunecoase primim ceia ce iaste mai de crezut sau ceia ce să face mai de multe ori.

12. De cîte ori la tocmeli o vorbă are dooă înțelegeri, priimim ceia ce să potrivească sau ceia ce iaste spre siguranțiia lucrului tocmit.

13. La tocmealile ceale cu dooă sume și cu dooă vremi, priimim suma cea mai puțină și vreamea cea mai îndelungată.

Adecă, dacă, să va tocmi să dea cinevași zece ori cincisprezece bani, atunci priimim pre cei zece; și iarăși, de să va tocmi să dea după un an sau după doi, după doi ani priimim să dea, pentru că apururea fieșcare va să fie dator mai puțin și să aibă soroc mai lung.

*14. Ceale scrise din vicleșug cu nedăslușire, cu îndoială și greșite le tălmăcim împotriva celui ce le-au făcut, pentru că el trebue să deslușască ceia ce înțelege.

15. La tocmeli, greșalile din scris să să îndrepteze după înțelegerea ce întru adevăr să veade că au.

16. Cîte cărți nu să pot înțelege de leac, drept nimic să socotesc.

*17. Cine defaimă cartea de mincinoasă, trebuie să o dovedească.

*18. Cine va zice că de silă și cu înșălăciune au dat carte, trebue să dovedească sila și înșălăciunea.

*19. Cînd să tăgăduește cartea, să să întrebe marturii.

*20. Cînd să tăgăduește cartea și marturii cei iscăliți nu trăesc sau lipsesc și nu pot nici să vie, nici prin scrisoare să să întrebe, atunci alergăm la jurămînt.

*21. Cînd să tăgăduește cartea și n-are marturi, de nu va eși dovadă de aiurea, nu să ține în seamă.

22. Cine va tăgădui vreo carte a sa de datorie și să va vădi, să îndatorează să plătească îndoit.

*23. Nimeni nu poate să ceară cevași cu cărți scrise de însuși sau streine, cînd tăgăduește acela de la care cere.

3—4 iaste...vorbele R: socotim sensul decît expresia G‖5,6 mai R: cel mai G‖ 7 o R: aceeași G‖ 8 ceia ce R: acel sens G | ceia ce_2 R: care G‖ 8—9 iaste... tocmit R: asigurează lucrul contractat G ‖ 12 cinevași *ad* R ‖ 14 să dea *ad* R: *om* G ‖ 15 mai puțin R: la sumă mai puțină G | să aibă R: la G ‖ 16 scrise *ad* R: *om* G | cu nedăslușire R: întunecate și G | greșite R: greșeli G‖ 18 ceia ce R: ce G‖ 19 scris R: scriituri G ‖ 19—20 înțelegerea...au R: sensul evident G‖ 21 Cîte... leac R: Cîte înscrisuri sînt cu totului tot de neînțeles G‖22 mincinoasă R: plăsmuită G‖24 de... înșelăciune R: silit și înșelat G‖ 26,27 Cînd... cartea R: Cînd înscrisul este respins G ‖ 27 nu trăesc R: au murit G ‖ 28 alergăm R: ne luăm refugiul G ‖ 30 să... și R: respins fiind înscrisul G | va eși R: se va da G‖ 31 nu... seamă R: rămîne fără putere G‖ 32 să va vădi R: va fi dovedit G | să îndatorează R: se condamnă G ‖ 34 cărți... însuși R: înscrisuri de ale sale scrise de sine G.

10. Εἰς τὰς ἀμφιβόλους συμφωνίας τὴν θέλησιν μᾶλλον τῶν συμφωνητῶν βλέπομεν παρὰ τὴν λέξιν· καὶ μᾶλλον ἐκεῖν' ὁποῦ γίνεται παρὰ ἐκεῖν' ὁποῦ λέγεται, ὅτι προκριτώτερον καὶ ἰσχυρώτερον ἔχομεν τὸ νόημα ἀπὸ τὴν λέξιν.

11. Εἰς τὰ σκοτεινὰ σύμφωνα τὸ πιθανώτερον δεχόμεθα ἢ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γινόμενον.

12. Ὁσάκις εἰς τὰς συμφωνίας ἡ αὐτὴ λέξις περιέχει δύο νοήματα, ἐκεῖνο τὸ νόημα δεχόμεθα, ὅποιον ἁρμόζει ἢ ὅποιον ἀσφαλίζει τὸ συμφωνούμενον πρᾶγμα.

13. Εἰς τὰς διλόγους συμφωνίας τῶν ποσοτήτων καὶ καιρῶν, τὸ ὀλιγώτερον καὶ πολυκαιρινότερον δεχόμεθα.

Δηλαδή, ἂν συμφωνηθῇ δέκα ἢ δεκαπέντε ἄσπρα νὰ δίδῃ, τότε τὰ δέκα δεχόμεθα· καὶ πάλιν, ἂν συμφωνηθῇ μετ' ἕνα ἢ δύο χρόνους νὰ δώσῃ, τὸ μετὰ δύο δεχόμεθα, ὅτι ὁ καθένας θέλει πάντοτε νὰ ἐνέχεται εἰς ὀλιγωτέραν ποσότητα καὶ περισσοτέραν διορίαν.

14. Τὸ ἀπὸ δόλον σκοτεινὰ καὶ ἀμφίβολα καὶ λάθη, τὰ ἐξηγοῦμεν κατ' ἐκείνου, ὁποῦ τὰ ἔκαμε, ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ σαφηνίζῃ τί νοεῖ.

15. Εἰς τὰς συμφωνίας τὰ λάθη τῶν γραψιμάτων ἀπὸ τὸ φανερὸν νόημα νὰ διορθώνωνται.

16. Ὅσα ἔγγραφα εἶναι παντελῶς ἀκατάληπτα, εἰς οὐδὲν λογίζονται.

17. Ὅποιος διαβάλλει πλαστὸν τὸ ἔγγραφον, πρέπει νὰ τὸ ἀποδεικνύῃ.

18. Ὅποιος εἰπῇ, πῶς βιασμένος ἢ ἀπατημένος ἔδωκεν ἔγγραφον, πρέπει νὰ δεικνύῃ τὴν βίαν καὶ τὴν ἀπάτην.

19. Ὅταν ἀρνούμενον εἶναι τὸ ἔγγραφον, νὰ ἐρωτῶνται οἱ μάρτυρες.

20. Ὅταν ἀρνούμενον εἶναι τὸ ἔγγραφον καὶ οἱ ὑπογραμμένοι μάρτυρες ἀπέθανον ἢ λείπουν καὶ δὲν ἠμποροῦν οὔτε νὰ ἔλθουν οὔτε μὲ γράμμα νὰ ἐρωτηθοῦν, τότε εἰς τὸν ὅρκον καταφεύγομεν.

21. Ὅταν ἀρνούμενον ὄντας τὸ ἔγγραφον, μάρτυρας δὲν ἔχῃ, ἂν ἀλλαχόθεν δὲν δοθῇ ἀπόδειξις, ἄκυρον μένει.

22. Ὅποιος χρεωστικόν του ἔγγραφον ἀρνηθῇ καὶ ἐλεγχθῇ, καταδικάζεται νὰ πληρώσῃ τὸ διπλοῦν.

23. Κανένας μὲ ἰδιόγραφά του ἢ ξένα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητήσῃ τίποτε, ἂν ὁ ζητούμενος ἀρνῆται.

5 πιθανότερον G || 6 ἐπιτοπλεῖστον g || 7 δύω z || 14 ἕναν g || 19 ἔκαμεν g || 26 ἔδωσεν g.

24. Cine-și cunoaște iscălitura în vreo carte de datorie și zice că nu au luat din suma datorii sau parte sau toată suma, trebue să-și dovedească zisa.

25. Cine va începe să plătească parte din datorie sau din dobîndă după vreo carte de datorie, nu poate pricinui că n-au luat suma ce să coprinde în carte.

26. O carte de datorie, dată de un tovarăș ca din partea tovărășii sau iscălită «cutare și tovărășiia», îndatorează tovărășiia și pre ceilalți tovarăși, însă cînd tovărășiia, în cartea așăzămîntului lor îi dă voe să să împrumuteze; iar de nu-i dă voe, nu îndatorează tovărășiia, ci numai pre tovarășul, ce s-au împrumutat.

27. O carte de datorie a otcîrmuitoriului tovărășii ce iaste orînduit otcîrmuitor în scris de către tovărășie, îndatorează și pre otcîrmuitor deosebit și tovărășiia de obște.

*28. Cine va arăta copie de carte, acea copie trebue să fie adeverită de judecători sau de obraze publice și dregători, [1]) că iaste întocmai cu cartea cea adevărată; iar într-alt chip să nu să crează.

*29. Cine va arăta copie de carte, iaste dator, cînd i să va cere, să scoață și pre cea adevărată sau îndată, avîndu-o la îndemînă, sau cu soroc, de nu va avea-o la îndemînă.

*30. Cînd pentru aceaiași provlimă să pune înainte de către unul și acelaș doaă sau mai multe cărți împotrivitoare una altiia, n-are puteare nici una.

*31. Nimeni cu o carte ce să pomeneaște în altă carte, nu poate să ceară cevași, de nu va arăta-o pe aceia sau de nu să va dovedi de aiurea ceia ce cere.

*32. Cărțile publice au mai multă credință decît ceale particulare.

*MARTURI

§

*33. Cîți mărturisesc la pricini politicești, întîi să jure înaintea judecătorilor sau, de va face trebuință, și în bisearică și apoi să mărturisească. [2])

2 datorii R: datorată G | sau[1] *ad* R: *om* G | suma *ad* R: *om* G || 3 zisa R: cuvîntul G || 4 dobîndă R: dobînda sa G || 5 datorie R: datorie a sa G | pricinui R: pretexta G || 7 dată de un tovarăș R: dată la un tovarăș R_1: a unui tovarăș, dată G | din partea R: de persoana G || 9 însă cînd R: dacă G | în... lor R: în hîrtia contractuală G | voe *ad* R: *om* G || 13 otcîrmuitor *ad* R: *om* G || 15,18 arăta R: înfățișa G || 16 judecători R: judecătorie G || 16—17 cartea cea adevărată R: originalul G || 18 de carte R: a vreunui înscris G | dator R: obligat G | scoață R: înfățișeze G || 19 cea adevărată R: originalul G | avîndu-o R: dacă o are G || 19—20 va avea-o R: o are G || 21 provlimă R: chestiune G | pune R: pun G || 24 ce să pomeneaște R: la care se face referire G || 25 arăta-o pe R: fi înfățișată G | cere R: se cere G || 26 Cărțile... credință R: Înscrisurile oficiale sînt mai de crezare G || 27 Martorii r *passim* || 28 la... politicești R: în procese civile G.

[1]) Cuvintele « și dregători » sînt adăugate în R de altă mînă de-asupra cuvîntului « publice »; în R_1 sînt scrise în continuare, ca și în **r**, iar în G lipsesc.

[2]) În anteproiect se cerea ca jurămîntul să se facă totdeauna în biserică. Vz. Anexe p. 199.

24. Ὅποιος εἰς χρεωστικὸν ἔγγραφον, γνωρίζοντας τὴν ὑπογραφήν του, λέγει, ὅτι δὲν ἔλαβε μέρος ἢ τὸ ὅλον τῆς χρεωστουμένης ποσότητος, πρέπει ν'ἀποδεικνύῃ τὸν λόγον του.

25. Ὅποιος ἀπὸ χρεωστικόν του ἔγγραφον ἀρχίσῃ νὰ πληρώνῃ μέρος τοῦ χρέους ἢ τοῦ διαφόρου του, δὲν ἠμπορεῖ νὰ προφασίζεται, ὅτι δὲν ἔλαβε τὴν εἰς τὸ ἔγγραφον περιεχομένην ποσότητα.

26. Ἔγγραφον χρεωστικὸν συντρόφου, ὡς ἀπὸ προσώπου τῆς συντροφίας δομένον ἢ «ὁ δεῖνα καὶ συντροφία» ὑπογραμμένον, ὑποχρεώνει τὴν συντροφίαν καὶ τοὺς ἄλλους συντρόφους, ἂν ἡ συντροφία εἰς τὸ συμφωνοχάρτι τὸν δίδῃ τὴν ἄδειαν νὰ δανείζεται· εἰ δὲ καὶ δὲν τὸν δίδῃ, δὲν ὑποχρεώνει τὴν συντροφίαν, ἀλλὰ μόνον τὸν σύντροφον, ὁποῦ ἐδανείσθηκε.

27. Ἔγγραφον χρεωστικὸν κυβερνήτου τῆς συντροφίας ἀπὸ τὴν συντροφίαν ἐγγράφως διωρισμένου ὑποχρεώνει καὶ τὸν κυβερνήτην χωριστὰ καὶ τὴν συντροφίαν κοινῶς.

28. Ὅποιος παραστήσῃ ἴσον ἐγγράφου, πρέπει τὸ ἴσον νὰ εἶναι βεβαιωμένον ἀπὸ κριτήριον ἢ δημόσια πρόσωπα, ὅτι ἀπαράλλακτον εἶναι τοῦ πρωτοτύπου· ἀλλέως νὰ μὴ πιστεύεται.

29. Ὅποιος παραστήσῃ ἴσον ἐγγράφου τινός, ἀναγκάζεται, ὅταν ζητηθῇ νὰ παραστήσῃ καὶ τὸ πρωτότυπον ἢ εὐθύς, ἂν τὸ ἔχῃ πρόχειρον, ἢ μὲ διορίαν, ἂν πρόχειρον δὲν τὸ ἔχῃ.

30. Ὅταν ἀπὸ τὸν αὐτὸν περὶ τῆς αὐτῆς προτάσεως προβάλλωνται δύο ἢ πολλὰ ἀντιμαχόμενα ἔγγραφα, κανένα δὲν ἰσχύει.

31. Κανένας ἀπὸ ἔγγραφον ἀναφερόμενον εἰς ἄλλο ἔγγραφον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητήσῃ τίποτε, ἂν δὲν προσταθῇ ἐκεῖνο ἢ ἂν δὲν ἀποδειχθῇ ἀλλαχόθεν τὸ ζητούμενον.

32. Τὰ δημόσια ἔγγραφα πιστότερα εἶναι ἀπὸ τὰ ἰδιωτικά.

ΜΑΡΤΥΡΕΣ

§

33. Ὅσοι μαρτυροῦν εἰς χρηματικὰς διαφοράς, πρῶτον νὰ ὁρκίζωνται ἔμπροσθεν τῶν κριτῶν ἤ, ἂν χρειασθῇ, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔπειτα νὰ μαρτυροῦν. [1])

10, 11 δίδει g || 14 διορισμένου G || 23 δύω g.

[1]) Βλέπε παραρτήματα σ. 198.

34. Cîţi mărturisesc la pricină cremenale, întîi să jure în bisearică şi apoi să mărturisească.

35. Un martor singur ca nici unul să socoteaşte.

36. Unde nu e orînduit de pravili cîţi marturi să fie, acolo doi marturi să cer.

*37. Tată în partea fiiului sau împotriva lui şi frate în partea fratelui sau împotriva lui nu mărturisesc.

38. Nevîrsnicii, nebunii, robi, răsipitori, necinstiţi, prepuitori, marturi mincinoşi, tălhari, furi, plastografi, tăetori de bani, mufluji mincinoşi nu sînt slobozi să mărturisească.

39. Muerile mărturisesc, unde nu încap barbaţii.

40. Muerile la diiată nu mărturisesc.

*41. Marturii marturilor nu să socotesc de marturi; iar la prigonirile de stăpînire sau de hotară priimim şi mărturiia cea dupe auzire.

42. Cîţi mărturisesc la vreo tăgăduire, nu să ţin drept marturi.

Adecă: cînd un datornic [1]) va zice că nu i s-au plătit datoriia şi va aduce marturi pentru aceasta, acei marturi nu sînt de credinţă, pentru că niciodată nu pot şti cu încredinţare, de nu s-au plătit cu adevărat datoriia.

*43. Cîţi marturi să zăticnesc de boală a veni la judecată, ca să mărturisească, să să întrebe prin log(o)f(ătul) judecătorii.

44. Cine va aduce marturi de la loc depărtat, are să-i plătească cheltuiala.

JURĂMÎNT

§

45. Cînd dovezile prigonitoarei părţi nu dovedesc provlima [2]) fără cuvînt de împotrivire, dau însă bănuială cuviincioasă de fiinţa ei, atunci judecătorii provalisesc [3]) jurămîntul la ceilaltă parte.

Adecă, cînd o parte din ceale prigonitoare — Petru — zice că-i e dator ceilaltă parte — Pavel — şi el tăgăduiaşte, iar Petru

4 orînduit R: hotărît G | cîţi... fie R: numărul G | doi GR: trei A || 6 în... lui R: pentru sau în contra fiului G || 6—7 în$_2$... lui R: pentru sau în contra fratelui G || 8 prepuitori R: denunţători G || 9 tăetori de bani R: falsificatori de monede G | mufluji mincinoşi R: faliţi de rea credinţă G || 10 slobozi R: lăsaţi G || 13 prigonirile R: procesele G || 14—15 dupe auzire R: din faimă G || 16 la vreo *ad* R: *om* G | să ţin drept R: se socotesc G || 17 cînd un datornic Rr: dacă un creditor de ex. G | nu... datoriia R: n-a fost plătit G || 18 nu... credinţă R: sînt nesiguri G || 19 cu încredinţare R: sigur G | s-au R: a fost G || 20 datoriia *ad* R: *om* G || 21 judecată R: judecătorie G || 23 marturi R: martor G || 24 cheltuiala R: cheltuielile G || 26 prigonitoarei părţi R: celui ce se judecă G || 27 cuviincioasă R: binecuvîntată G || 28,30 ceilaltă parte R: adversarul său în proces G || 29 Adecă R: De ex. G | o parte... zice R: Petru care se judecă, pune înainte G || 30 el R: acela G.

[1]) În limba veche « creditor ».
[2]) Grecism problemă, chestiune, afirmaţie.
[3]) Vz. p. 162 n. 2.

34. Ὅσοι μαρτυροῦν εἰς ἐγκληματικὴν διαφοράν, πρῶτον νὰ ὁρκίζωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔπειτα νὰ μαρτυροῦν.

35. Ἕνας μάρτυς, κανένας δὲν λογίζεται.

36. Ὅπου ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ τοὺς νόμους δὲν διορίζεται, ἐκεῖ δύο ζητοῦνται μάρτυρες.

37. Πατέρας ὑπὲρ ἢ κατὰ υἱοῦ καὶ ἀδελφὸς ὑπὲρ ἢ κατὰ ἀδελφοῦ δὲν μαρτυροῦν.

38. Ἀνήλικοι, τρελλοί, σκλάβοι, ἄσωτοι, ἄτιμοι, συκοφάνται, ψευδομάρτυρες, λησταί, κλέπται, πλαστογράφοι, παραχαράκται, χρεωκόποι οἰκονομικοὶ δὲν συγχωροῦνται νὰ μαρτυροῦν.

39. Αἱ γυναῖκες μαρτυροῦν, ὅπου ἄνδρες δὲν χωροῦν.

40. Αἱ γυναῖκες εἰς διαθήκην δὲν μαρτυροῦν.

41. Μάρτυρες τῶν μαρτύρων δὲν λογίζονται μάρτυρες· εἰς δὲ τὰς περὶ ἐξουσίας ἢ συνόρων διαφορὰς δεχόμεθα καὶ τὴν ἀπὸ φήμης μαρτυρίαν.

42. Ὅσοι ἄρνησιν μαρτυροῦν, δὲν λογίζονται μάρτυρες.

Δηλαδή· ἂν δανειστὴς λ.χ. εἰπῇ, πῶς δὲν ἐπληρώθη, καὶ φέρῃ εἰς τοῦτο μάρτυρας, οἱ μάρτυρες εἶν' ἀβέβαιοι, ὅτι ποτὲ δὲν ἠμποροῦν βέβαια νὰ ἠξεύρουν τό, ἂν τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐπληρώθη.

43. Ὅσοι μάρτυρες ἀπὸ ἀσθένειαν ἐμποδίζονται νὰ ἔλθουν εἰς κριτήριον νὰ μαρτυρήσουν, νὰ ἐρωτῶνται διὰ τοῦ λογοθέτου τοῦ κριτηρίου.

44. Ὅποιος μακρόθεν φέρῃ μάρτυρα, νὰ πληρώνῃ τὰ ἔξοδά του.

ΟΡΚΟΣ

§

45. Ὅταν αἱ ἀποδείξεις τοῦ διαφερομένου δὲν ἀποδεικνύουν μὲν ἀναντίῤῥητον τὸ πρόβλημά του, πλὴν δίδουν ὑποψίαν εὔλογον τῆς ὑπάρξεώς του, τότε οἱ κριταὶ προβάλλουν τὸ ὅρκον εἰς τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του.

Λ.χ. Ὅταν ὁ διαφερόμενος Πέτρος προβάλῃ, πῶς τὸν χρεωστεῖ ὁ ἀντιδιαφερόμενος του Παῦλος· καὶ αὐτὸς μὲν ἀρνεῖται, ὁ δὲ Πέτρος

4 δύω GR: τρεῖς A ‖ 28 ὑπάρξεως Gg: πράξεως z.

n-are altă dovadă decît un martur singur, (care deși nu dovedeaște fără de îndoială, dar bănuială dă [1]), atunci să provaliseaște jurămînt lui Pavel.

46. Nebunilor, nevîrsnecilor, robilor, răsipitorilor, tîlharilor, furilor, prepuitorilor, marturilor mincinoși, tăetorilor de bani, muflujilor mincinoși și cîți sînt știuți că au puțină evlavie către ceale dumnezeești, acestora nici nu li să provaliseaște jurămînt, nici li să dă credință, dacă vor jura.

*47. Cînd să provaliseaște [2]) jurămînt de către judecător, atunci iaste silit cui să provaliseaște jurămîntul, ori să jure și să să îndrepteze [3]) ori, nejurînd, să să osîndească.

*48. O parte din ceale prigonitoare, spre dovada provlimii sale, nu poate provalisi ceilalte să facă jurămînt.

*49. Cînd o parte din ceale prigonitoare va face o provlimă nedovedită și i să va provalisi de către ceilaltă parte să o dovedească prin jurămînt, acela atunci, de va jura, să îndreptează, iar de nu să osîndește.

50. Nimănui nu să dă ascultare, cînd singur va cere să-și încredințeze provlima cu jurămînt, făr de a-i provalisi judecata sau ceilaltă parte prigonitoare.

*51. Cui să va provalisi de cătră judecată, ca să jure și, priimind, să va opri de protivnicul său, acela să socoteaște că a jurat; și protivnicul să osîndește.

Aseamenea și cînd unul din părțile prigonitoare face o provlimă și cellalt îi provaliseaște jurămînt (49) și apoi îl va opri.

52. Cînd să va provalisi jurămînt pentru sume de datorii, cel ce este dator, să sileaște întîi să pue jos suma la judecată și apoi să jure cellalt.

53. Cînd unul din prigonitoarele părți, cu hotărîrea judecății, va jura și mai la urmă va găsi cellalt vreadnică dovadă împotrivă, cel ce au jurat

1 deși R: ce-i drept G|| 2—3 să...Pavel R: este propus la jurămînt adversarul în proces, Pavel G|| 5 prepuitorilor R: denunțătorilor G | tăetorilor de bani R: falsificatorilor de monede G | muflujilor mincinoși R: faliților de rea credință G || 6 evlavie R: respect G || 7 li... jurămînt R: sînt propuși să jure G|| 9 judecător R: judecătorie G|| 10 cui... jurămîntul R: care e propus la jurămînt G|| 12 O...prigonitoare R: Cel ce se judecă G | provlimii R: afirmației G|| 13 provalisi ceilalte R: să propună pe adversarul său în proces G|| 14—15 Cînd... ceilaltă parte R: Cînd unul din cei ce se judecă, punînd înainte o afirmație nedovedită, celălalt îi propune G|| 16 iar de nu R: dacă însă nu va jura G|| 18—20 să-și... prigonitoare R: să-și facă crezută afirmația sa cu jurămînt, fără să-l propună judecătoria sau adversarul său în proces G || 21 Cui... judecată R: Cine va fi propus de judecătorie G|| 22 că a G: ca un R || 24 Aseamenea R: Același lucru G | unul... provlimă R: unul care se judecă așterne înainte o afirmație G || 26 de datorii R: datorate G || 26—27 cel... dator R: atunci datornicul G|| 27 judecată R: judecătorie G || 28 cellalt R: cel ce e propus G|| 29 prigonitoarele părți R: adversarii în proces G|| 30 vreadnică R: de crezut G.

[1]) Cuvintele « dar bănuială dă » sînt scrise în R de altă mînă deasupra liniei.
[2]) Vz. p. 162 n. 2.
[3]) I se face dreptate, cîștigă procesul.

δὲν ἔχει ἄλλην ἀπόδειξιν παρὰ ἕνα μόνον μάρτυρα, (ὁ ὁποῖος δὲν ἀποδεικνύει μὲν ἀναμφιβόλως, πλὴν ἀλλὰ δίδει ὑποψίαν), τότε εἰς ὅρκον προβάλλεται ὁ ἀντιδιαφερόμενος Παῦλος.

46. Τρελλοί, ἀνήλικοι, σκλάβοι, ἄσωτοι, λησταί, κλέπται, συκοφάνται, ψευδομάρτυρες, παραχαράκται, χρεωκόποι οἰκονομικοὶ καὶ ὅσοι γνωστοὶ εἶναι, ὅτι ἔχουν εἰς τὰ θεῖα ὀλίγην ὑπόληψιν, οὔτε προβάλλονται νὰ ὀμόσουν, οὔτε πιστεύονται, ἂν ὀμόσουν.

47. Ὅταν ἀπὸ κριτήριον ὁ ὅρκος προβάλλεται, τότε ἀναγκάζεται, ὅποιος εἰς ὅρκον προβάλλεται, ἢ νὰ ὀμόσῃ καὶ νὰ δικαιωθῇ ἤ, μὴ ὀμόνοντας, νὰ καταδικασθῇ.

48. Ὁ διαφερόμενος δὲν ἠμπορεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς προτάσεώς του νὰ προβάλλῃ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του, διὰ νὰ κάμῃ τὸν ὅρκον.

49. Ὅταν ὁ ἕνας τῶν διαφερομένων, προτείνοντας ἀναπόδεικτον πρότασιν, ὁ ἄλλος τὸν προβάλλῃ νὰ τὴν ἀποδείξῃ δι' ὅρκου, τότε ἐκεῖνος, ἂν μὲν ὀμόσῃ, δικαιώνεται, ἂν δὲ δὲν ὀμόσῃ, καταδικάζεται.

50. Κανένας δὲν εἰσακούεται, ὅταν μόνος ζητήσῃ μὲ ὅρκον νὰ πιστώσῃ τὴν πρότασίν του, χωρὶς νὰ τὸν προβάλλῃ τὸ κριτήριον ἢ ὁ ἀντιδιαφερόμενός του.

51. Ὅποιος ἀπὸ τὸ κριτήριον προβληθῇ νὰ ὀμόσῃ καὶ στέργοντας ἐμποδισθῇ ἀπὸ τὸν ἀντιδιαφερόμενον, αὐτὸς λογίζεται, πῶς ὤμοσε· καὶ καταδικάζεται ὁ ἀντιδιαφερόμενος.

Τὸ ἴδιον καὶ ὅταν ὁ ἕνας διαφερόμενος προτείνῃ πρότασιν καὶ ὁ ἄλλος προβάλῃ ὅρκον (49) καὶ ὕστερον τὸν ἐμποδίσῃ.

52. Ὅταν περὶ χρεωστουμένων ποσοτήτων ὅρκος προβληθῇ, τότε ὁ χρεώστης ἀναγκάζεται νὰ προκαταβάλλῃ εἰς τὸ κριτήριον τὴν ποσότητα καὶ ὕστερον νὰ κάμῃ τὸν ὅρκον ὁ προβαλλόμενος.

53. Ἂν ὁ ἕνας τῶν ἀντιδιαφερομένων κατ' ἀπόφασιν κρίσεως ὀμόσῃ καὶ ὁ ἄλλος ὕστερον εὕρῃ πιστὴν ἀπόδειξιν ἐναντίαν, καταδικά-

30 προκαταβάλῃ g.

strîmb, să învinovăţeaşte a da îndoit [1] ; iar cînd prigonitoarea parte va jura după cererea protivnicului să rămîe nesupărat, şi de [2]) să va găsi pe urmă împotrivă dovadă.

CARTE DE BLESTEM

§

*54. Cartea de blestem să dă unde şi cum şi cînd să dă şi jurămîntul. Drept accia:

*55. Cîte am legiuit pentru jurămînt, aceleaşi înţelegem şi pentru cartea de blestem. [3]

CAZNA [4]

§

+56. Cînd cel pîrît pentru vină să va dovedi vinovat şi va tăgădui ori toată vina, ori o parte din vină, atunci să să căznească, ca să spue adevărul.

57. Vinovaţii carii să căznesc, să nu să crează deodată, măcar de vor şi spune că sînt vinovaţi, căci de multe ori de frică şi de durere zic şi ceia ce nu iaste.

Cap +*3

PENTRU JUDECĂTORI, JUDECATĂ ŞI HOTĂRÎRE

§

*1. Judecătoriul pricina fiiu-său, fii-sii, a tată-său, a mume-sii, a frate-său, a gineri-său, a noră-sii, a rudei sale, a prietenului său, a vrăjmaşului său niciodată singur să nu o judece.

Şi partea prigonitoare, cînd va afla un lucru ca acesta, să arate la stăpînire [5]).

+2. Judecătorii pricina cu o parte numai prigonitoare, lipsind ceilaltă, nici să judece, nici să hotărască, afară numai cînd îl vor chema de dooă ori şi nu va veni, după cum s-au zis (pag. 160—162 § 16).

---

1 să...da R: se condamnă G | iar... parte R: dacă însă cel ce se judecă G || 2 *după* protivnicului *ad* său G: *om* R || 10 cel... vină R: Criminalul G | va tăgădui R: tăgăduieşte G || 12 spue adevărul R: descopere fapta G || 13 Vinovaţii R: Criminalii G | deodată R: de îndată imediat G || 14 spune R: mărturisi G | durere R: chin G | $şi_2$ *ad* R: *om* G || 18 pricina R: procesul G || 21 partea prigonitoare R: cel ce se judecă G | afla... arate R: surprinde aceasta, să-l anunţe G || 23 ceilaltă R: adică unul care se judecă G || 25 va veni R: a venit G || 11 pag. 160—162 § 16 *scripsi*: 16 list 61 R: *om* G.

---

[1]) În A era prevăzută o pedeapsă mai aspră; vz. B.C.I.R. p. 59.

[2]) « Şi de » grecism καὶ ἂν deşi.

[3]) În A urma un paragraf, arătînd cum trebuia cerută cartea de blestem; vz. Anexe, p. 199.

[4]) În anteproiect, « Cazna » lipsea cu totul; Vz. B.C.I.R. p. 56.

[5]) În A se mai prevedeau sancţiuni în contra mituirii judecătorilor; vz. Anexe, p. 199.

ζεται ὁ ἐπίορκος εἰς τὸ διπλάσιον[1]· ἂν ὅμως ὁ διαφερόμενος κατὰ ζήτησιν τοῦ ἀντιδιαφερομένου του ὀμόσῃ, νὰ μένῃ ἀνενόχλητος, καὶ ἂν εὑρεθῇ ἀπόδειξις ἐναντία ὕστερον.

ΕΠΙΤΙΜΙΟΝ

§

54. Τὸ ἐπιτίμιον δίδεται, ὅπου καὶ ὅπως καὶ ὅταν δίδεται καὶ ὅρκος.

Ὅθεν·

55. Ὅσα περὶ ὅρκου ἐνομοθετήσαμεν, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ ἐπιτιμίου νοοῦμεν [2]).

ΒΑΣΑΝΟΝ

§

56. Ὅταν ὁ ἐγκληματίας ἀποδειχθῇ ἔνοχος καὶ ἀρνῆται ἢ τὸ πᾶν ἢ μέρος τῆς ἐνοχῆς, τότε νὰ βασανίζεται, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ πρᾶγμα.

57. Οἱ ἐγκληματίαι βασανιζόμενοι εὐθὺς ἀμέσως νὰ μὴ πιστεύωνται, καὶ ἂν ὁμολογήσουν, πῶς εἶν' ἔνοχοι, ὅτι πολλάκις ἀπὸ φόβον καὶ πόνον λέγουν ἐκεῖνο, ὁποῦ δὲν εἶναι.

Κεφάλαιον γ-ον

ΠΕΡΙ ΚΡΙΤΩΝ, ΚΡΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

§

1. Κριτὴς διαφορὰν υἱοῦ του, κόρης του, πατρός του, μητρός του, ἀδελφοῦ του, γαμβροῦ του, νύμφης του, συγγενοῦς του, φίλου του, ἐχθροῦ του, μόνος ποτὲ νὰ μὴ κρίνῃ.

Και ὁ διαφερόμενος, ὅταν τοῦτο φωράσῃ, νὰ τὸ ἀναγγέλλῃ τὴν ἐξουσίαν.[3])

2. Οἱ κριταὶ μονομερῆ διαφοράν, λείποντας δηλαδὴ ὁ ἕνας διαφερόμενος, οὔτε νὰ κρίνουν, οὔτε νὰ ἀποφασίσουν, ἐκτὸς μόνον ὅταν τὸν προκαλέσουν δὶς καὶ δὲν ἔλθῃ, καθὼς ἐῤῥέθη ( ).

9—15 omittebat A || 10 ἀρνεῖται G || 22 ἀναγγέλλῃ g: ἀναγγέλῃ G || 10 ( ) G *omittens* VI 1 § 16.

[1]) Graviorem poenam iubebat A: v. B. C. I. R. p. 59.
[2]) Βλέπε Παραρτήματα σ. 198· Περὶ ἀφορισμοῦ.
[3]) Βλέπε Παραρτήματα σ. 198· Περὶ κριτῶν κ.τ.λ.

+3. Judecătorii să judece totdeauna după aceaste prăvili ce s-au aşăzat. Unde nu e pravilă, acolo să să întreabe Domnul.

+4. Judecătorii să hotărască în scris, iar hotărîre nescrisă a judecătorilor să nu aibă nici o tărie.

+5. Hotărîrea să să dea după părerea ori a tuturor judecătorilor sau a mai multora.

+*6. Cînd judecătorii vor cunoaşte că cu greşală au hotărît, volnici sînt înaintea apelaţii prigonitoarelor părţi să-şi ia înapoi hotărîrea şi să o îndrepteaze; iar după apelaţie nu.

+7. Judecătorii înaintea judecăţii şi a hotărîrii să nu facă secfestru lucruri de ale celui dator pentru datorie, afară numai, cînd împrumutătoriul va da chezaş sau va pune zălog cu legătură ca, de să va dovedi, după judecată, secfestru cu drept cuvînt să fie bine făcut; iar de nu, să răspunză celui dator cîtă pagubă cu nedreptate i s-au pricinuit cu secfestru.

§

8. La pricină cremenale, cînd va birui pîrîşul, să să îndatoreaze pîrîtul să plătească pîrîşului şi cheltuelile judecăţii, cîte va dovedi şi el şi le vor găsi judecătorii drepte.

Iar de va birui pîrîtul, să să îndatoreaze pîrîşul a plăti pîrîtului cheltuelile judecăţii. [1])

+*9. Cine stăpîneaşte lucru strein cu rea credinţă, (adecă făr de a-l avea cu vreo tocmeală sau de dar), acela, cînd lucru prin judecată să va lua, să să îndatoreze să plătească stăpînului roadele lucrului, (de va avea), şi cheltuelile judecăţii.

Iar cine va stăpîni cu bună credinţă lucru strein, acela, cînd să va lua prin judecată lucrul, să nu întoarcă roadele, afară numai pentru lucru cel cumpărat. (Vezi pentru vînzare la 32).

10. Care dator să va hotărî să plătească datoriia după tocmeală în scris, acela să să îndatoreaze să plătească datornicului [2]) şi cheltuelile judecăţii, (cîte le va dovedi el şi judecătorii le vor găsi drepte), şi zeciuială [3]) a cîtă sumă de datorie plăteaşte atunci.

---

1 aşăzat R: decretat G || 6 a mai R: a celor mai G || 7 volnici R: liberi G || 8 să-şi... hotărîrea R: să reia hotărîrea lor G || 10 Judecătorii R: Judecătoria G || 12 pune R: depune G | legătură R: condiţie G || 14 i s-au R: i-a G || 15 secvestru r *passim* || 16,19 îndatoreaze R: condamne G || 17, 30 vor găsi R: judecă G || 19 cheltuelile R: şi cheltuielile G || 22, 25 să va lua R: se va revendica G || 23 îndatoreze R: condamne G | de va avea R: dacă are roade G || 25 va stăpîni F: stăpîneşte G || 28 dator R: datoriu r: datornic G | hotărî R: condamna G | datoriia R: datorie datorată G || 29 datornicului R R_1 r: împrumutătorului său G || 31 atunci R: de fapt G.

---

[1]) În A pedeapsa prevăzută era mai aspră; vz. B.C.I.R., p. 59.
[2]) Vz. p. 170 n. 1.
[3]) În greceşte, G întrebuinţează termenul romînesc, «împlineala» ἰμπλινιάλα.

3. Οἱ κριταὶ νὰ κρίνουν πάντοτε κατὰ τοὺς θεσπισθέντας τούτους νόμους· ὅπου δὲ νόμος δὲν εἶναι, ἐκεῖ νὰ ἐρωτᾶται ὁ Αὐθέντης.

4. Οἱ κριταὶ ἐγγράφως ν'ἀποφασίζουν· ἄγραφος κριτῶν ἀπόφασις νὰ μὴν ἔχῃ κανένα κύρος.

5. Ἡ ἀπόφασις νὰ ἐκδίδεται κατὰ γνώμην ἢ ὅλων τῶν κριτῶν ἢ τῶν περισσοτέρων.

6. Ὅταν οἱ κριταὶ γνωρίσουν, ὅτι σφαλερῶς ἀπεφάσισαν, ἐλεύθεροι εἶναι πρὸ τῆς ἐκκλήτου τῶν διαφερομένων νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἀπόφασίν τους καὶ νὰ τὴν διορθώνουν· μετὰ δὲ τὴν ἔκκλητον ὄχι.

7. Πρὸ κρίσεως καὶ ἀποφάσεως νὰ μὴ μεσεγγυᾶται κριτήριον πράγματα χρεώστου διὰ τὸ χρέος, ἐκτὸς μόνον ὅταν ὁ δανειστὴς δώσῃ ἐγγυητὴν ἢ καταβάλῃ ἐνέχυρον μὲ συνθήκην, ὥστε εἰ μὲν μετὰ τὴν κρίσιν ἀποδειχθῇ δικαία ἡ μεσεγγύησις, ἤδη καλῶς, εἰ δὲ μή, νὰ ἀποκρίνεται τὸν χρεώστην τὴν ὅσην ζημίαν ἀδίκως δι' αὐτῆς τὸν ἐπροξένησεν.

§

8. Εἰς ἐγκληματικὴν διαφορὰν ἂν μὲν ὁ ἐνάγων νικήσῃ, νὰ καταδικάζεται ὁ ἐναγόμενος νὰ πληρώνῃ καὶ τὰ διὰ τὴν διαφορὰν ἔξοδα τὸν ἐνάγοντα, ὅσα ἐκεῖνος ἀποδείξῃ καὶ οἱ κριταὶ κρίνουν δίκαια.

Ἂν δὲ ὁ ἐναγόμενος νικήσῃ, νὰ καταδικάζεται ὁ ἐνάγων νὰ πληρώνῃ καὶ τὰ διὰ τὴν διαφορὰν ἔξοδα τὸν ἐναγόμενον. [1])

9. Ὅποιος ἐξουσιάζει πρᾶγμα ξένον μὲ κακὴν πίστιν (ἤγουν χωρὶς νὰ τὸ ἔχῃ κατά τινα συμφωνίαν ἢ χάριν), αὐτός, ὅταν τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς κρίσεως διεκδικηθῇ καὶ παρθῇ, νὰ καταδικάζεται νὰ πληρώνῃ τὸν κύριον τοὺς καρποὺς τοῦ πράγματος, (ἂν καρποὺς ἔχῃ), καὶ τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

Ὅποιος δὲ ἐξουσιάζει πρᾶγμα ξένον μὲ καλὴν πίστιν, αὐτός, ὅταν τὸ πρᾶγμα διεκδικηθῇ, νὰ μὴ στρέφῃ τοὺς καρπούς, ἐκτὸς τοῦ κατ' ἀγορὰν ἐκείνου· (ἰδὲ περὶ πωλήσεως τὸ 32).

10. Ὅποιος χρεώστης καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ χρέος ἀπὸ ἔγγραφον συμφωνίαν χρεωστούμενον, αὐτὸς νὰ καταδικάζεται νὰ πληρώνῃ τὸν δανειστήν του καὶ τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως, (ὅσα αὐτὸς ἀποδείξῃ καὶ οἱ κριταὶ κρίνουν δίκαια), καὶ τὴν ἰμπλινιάλαν τῆς ὅσης ποσότητος τοῦ χρέους ἐνεργείᾳ πληρώνει.

---

15 ἐπροξένησε g ‖ 17 πληρώνῃ g: πληρώσῃ G.

---

[1]) Asperiores poenas iubebat, A; v. B. I. C. R. p. 59.

Aseamenea şi care datornic să va hotărî să plătească datorie după tocmeală nescrisă şi dovedită, şi acela să îndatorează întocmai ca şi cel dator cu carte. — Şi:

11. In scurt, care dintre cei ce să judecă să va dovedi că, ştiind că era dator şi cît era dator protivnicului său, nu i-au făcut îndestulare, acela să să îndatoreze să-i plătească şi cheltuiala judecății.

12. Care, după învoială în scris sau izbrănire, să va judeca pentru aceiaş pricină pentru care s-au învoit ori s-au răfuit, şi va pierde judecata, acela să plătească ceilalte părți cheltuiala judecății.

Şi cine să va judeca după învoială sau răfuire nescrisă, dar dovedită, şi-şi va pierde judecata, şi acela să plătească cheltuiala judecății.

13. Cine să va judeca cu altul pentru eretocrisie [1]) făcută împotriva pravililor şi făr de tărie şi va pierde judecata, să plătească ceilalte părți şi cheltuiala judecății.

14. Cine va pierde la a dooa cercetare de o hotărîre domnească a vreunui domn de mai nainte, acela să plătească protivnicului său şi cheltuiala judecății.

+15. După ce să va da hotărîrea judecătorilor din Bucureşti, să înfățişeze dumn(ea)lui vel hatman părțile prigonitoare înaintea dumn(ea)lui, să li să citească hotărîrea şi să să întrebe de să mulțumesc sau nu; şi de să mulțumesc amîndooă părțile, să să iscălească amîndooă în hotărîre că s-au mulțumit, să le adevereze iscăliturile dumn(ea)lui vel hatman şi atunci să să întărească hotărîrea cu pecetea domnească şi să să pue în lucrare. (Dar de nu ştiu carte, să-i iscălească alții şi ei să-şi pue degetul şi să adevereaze dumn(ea)lui vel hatman). Iar de nu să mulțumesc, să să iscălească, precum că nu sînt mulțumiți, să adevereze dumn(ea)lui vel hatman şi atunci să dea apelație.

Aseamenea să să urmeaze şi de dumn(ea)lui vel spătar, dumn(ea)lui vel agă şi boerii ispravnici, cînd iaste vreo hotărîre de la judecățile dumn(ea)lor.

Într-acestaşi chip şi la Craiova să să urmeaze de către dumn(ea)lui caimacamul.

---

1 Aseamenea R: Ci G ¦ hotărî R: condamna G || 2—3 cu carte R: datorie făcută în scris G || 4 scurt R: general G || 5 dator$_1$ *ad* R: *om* G || 6 îndatoreze R: condamne G || 6, 9, 11, 14, 17 cheltuiala R: cheltuielile G || 7, 10 învoială R: transacție G || 7 izbrănire R: lichidare G || 8 pricină R: chestiune G | s-au învoit R: a făcut transacție G | s-au răfuit R: a lichidat G || 9 ceilalte părți R: adversarului său în proces G || 10 Şi R: Ci şi G | răfuire R: lichidare G || 12 altul R: adversarul său în proces G || 13 să R: acela să G | ceilalte părți *ad* R: *om* G || 15 va... domnească R: va fi condamnat într-o cercetare din nou a unei hotărîri domneşti G || 18 După... judecătorilor R: După darea hotărîrii judecătoriilor G || 19 vel *om* G *passim* ! dumnlui$_2$ R: sa G: Domnului R_1 r || 21 amîndooă$_2$ R: împreună G || 22 iscăliturile R: iscălitura lor G || 24 să-i... şi ei R: să fie iscăliți de alții, G || 28 Aseamenea... şi de R: Aceeaşi procedură să se pună în lucrare de G || 29 boerii *ad* R || 29—30 de la... dumnlor R: a judecătoriei lor G || 31 Intr-acestaş... urmeaze R: Aceeaşi să se pună încă în lucrare şi la Craiova G || 32 caimacamul RG: caimacanul r.

---

[1]) Vz. p. 86 r. 23 ap. crit.

Ἀλλὰ καὶ ὅποιος χρεώστης καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ χρέος ἀπὸ ἀποδεδειγμένην ἄγραφον συμφωνίαν χρεωστούμενον, καὶ αὐτὸς νὰ καταδικάζεται καθὼς καὶ ὁ τοῦ ἐγγράφου χρέους χρεώστης ἀπαραλλάκτως. Καὶ

11. Γενικῶς, ὅποιος τῶν κρινομένων ἀποδειχθῇ, πῶς, ἠξεύροντας ὅτι ἦτον καὶ πόσον ἦτον ἔνοχος εἰς τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του, δὲν τὸν ἱκανοποίησεν, αὐτὸς νὰ καταδικάζεται νὰ τὸν πληρώνῃ καὶ τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

12. Ὅποιος μετὰ ἔγγραφον συμβιβασμὸν ἢ ἐξόφλησιν κριθῇ διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ὁποῦ ἐσυμβιβάσθη ἢ ἐξόφλησε, καὶ καταδικασθῇ, αὐτὸς νὰ πληρώνῃ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὅποιος μετὰ ἄγραφον μέν, πλὴν ἀποδεδειγμένον συμβιβασμὸν καὶ ἐξόφλησιν, κριθῇ καὶ καταδικασθῇ, καὶ αὐτὸς νὰ πληρώνῃ τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

13. Ὅποιος περὶ παρανόμου καὶ ἀκύρου αἱρετοκρισίας, κριθῇ μὲ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του καὶ καταδικασθῇ, αὐτὸς νὰ τὸν πληρώνῃ καὶ τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

14. Ὅποιος εἰς ἀναψηλάφησιν αὐθεντικῆς ἀποφάσεως προκατόχου αὐθέντου καταδικασθῇ, αὐτὸς νὰ πληρώνῃ τὸν ἀντιδιαφερόμενόν του καὶ τὰ ἔξοδα τῆς κρίσεως.

15. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τῶν κριτηρίων Βουκουρεστίου, νὰ παῤῥησιάζῃ ὁ ἄρχων χάτμανος τοὺς ἀντιδιαφερομένους ἔμπροσθεν του, νὰ τοὺς ἀναγινώσκεται ἡ ἀπόφασις καὶ νὰ ἐρωτῶνται, ἂν εὐχαριστῶνται ἢ ὄχι. Εἰ μὲν εὐχαριστῶνται καὶ τὰ δύο μέρη, νὰ συνυπογράφωνται εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅτι εὐχαριστήθησαν, νὰ ἐπιβεβαιώνῃ τὴν ὑπογραφήν τους ὁ ἄρχων χάτμανος καὶ τότε νὰ ἐπικυρώνεται ἡ ἀπόφασις μὲ τὴν αὐθεντικὴν σφραγίδα καὶ νὰ ἐνεργῆται. (Ἂν ὅμως δὲν ἠξεύρουν γράμματα, νὰ ὑπογράφωνται ἀπὸ ἄλλους, νὰ θέτουν τὸν δάκτυλόν τους καὶ νὰ ἐπιβεβαιώνῃ ὁ ἄρχων χάτμανος). Εἰ δὲ καὶ δὲν εὐχαριστοῦνται, νὰ ὑπογράφωνται, ὅτι δὲν εὐχαριστήθησαν, νὰ ἐπιβεβαιώνῃ ὁ ἄρχων χάτμανος καὶ τότε νὰ δίδουν ἔκκλητον.

Ὁ αὐτὸς τύπος νὰ ἐνεργῆται ἀπὸ τὸν ἄρχοντα σπαθάρην, ἄρχοντα ἄγαν καὶ ἀπὸ τοὺς ἰσπραβνίκους,[1] ὅταν εἶναι ἀπόφασις τοῦ κριτηρίου των.

Ὁ αὐτὸς ἔτι νὰ ἐνεργῆται καὶ εἰς Κραγιώβαν ἀπὸ τὸν ἄρχοντα Καϊμακάμην.

8, 12 ἐξόφλισιν g || 9 ἐξώφλισε g || 17 ἀναψηλάφισιν g || 23 δύω g || 29 εὐχαριστῶνται g || 33 Κραϊόβαν g.

---

1) Βλέπε σ. 29 σημ. 3.

Cap +*4

PENTRU APELAŢII

§

1. Apelaţie se cheamă jalba ce să dă de către cei ce să judecă, cu cerere de a se cerceta hotărîrea unii judecăţi mai de jos de altă judecată mai de sus.

2. Apelaţiia să să facă de către cei ce să judecă prin jalbă în scris către domnie în diiastimă de şaizeci de zile, de cînd s-au scris hotărîrea.

3. Cîţi din cei ce să judecă nu vor porni apelaţie în diiastima numitului soroc, aceia nu mai pot porni la urmă, afară numai de vor dovedi că n-au putut din vreo zăticnire nebiruită:

Din vreo boală adică grea, răzmiriţă şi cealelalte.

4. Cîţi din cei ce au pricină de judecată, chemîndu-se în dooă rînduri de către judecători, nu vor veni şi să vor osîndi, aceia nu pot porni apelaţie.

5. Cîţi din cei ce au judecată, vor da în scris la judecată, că să vor mulţumi pe hotărîrea acei judecăţi, aceia nu pot porni apelaţie.

6. Cîţi din cei ce au judecată, să iscăleasc la hotărîrea judecăţii, că s-au mulţumit, aceia nu pot porni apelaţie.

+*7. Hotărîrea unui domnu are apelaţie la alt domnu.

+*8. Hotărîrea unui domn stricată de alt domnu, are apelaţie la al treilea domnu.

+9. Hotărîre domnească, întărită de doi domni, să nu aibă apelaţie.

+10 Judecată, cercetată de trei domni, să nu aibă apelaţie.

---

2 Despre apel G|| 7 în... de R: înăuntrul a G|| 7—8 de...hotărîrea R: de la scrierea hotărîrii G || 9 în diiastima R: înăuntrul G || 10 la urmă R: după aceea G|| 11 zăticnire R: piedecă G|| 12 grea R: mare G | răzmiriţă R: război G | cealelalte R: altele de acest fel G || 13 au... judecată R: se judecă G || 14 judecători...veni R: judecătorie, n-au venit G|| 16, 18 au judecată R: se judecă G|| 16 judecată R: judecătorie G|| 16—17 să vor... judecăţi R: voiesc să fie mulţumiţi cu hotărîrea ei G|| 21 stricată R: desfiinţată G.

Κεφάλαιον δ-ον

ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΤΟΥ

§

1. Ἔκκλητος λέγεται ἡ ἀπὸ τοὺς κρινομένους γινομένη ἀνακάλεσις τῆς ἀποφάσεως τοῦ κατωτέρου κριτηρίου εἰς ἀνώτερον.

2. Ἡ ἔκκλητος νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς κρινομένους δι᾽ ἐγγράφου ἱκεσίας πρὸς τὴν Αὐθεντείαν ἐντὸς ἡμερῶν ἑξήκοντα ἀπὸ τῆς γραφῆς τῆς ἀποφάσεως.

3. Ὅσοι κρινόμενοι ἐντὸς τῆς εἰρημένης διορίας δὲν κινήσουν ἔκκλητον, ἐκεῖνοι δὲν ἠμποροῦν πλέον νὰ κινοῦν μετέπειτα, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀποδείξουν, ὅτι δι᾽ ἐμπόδιον ἀνίκητον δὲν ἠμπόρεσαν·

Δι᾽ ἀσθένειαν δηλαδὴ μεγάλην, πόλεμον καὶ τὰ τέτοια.

4. Ὅσοι κρινόμενοι δὶς προσκαλούμενοι ἀπὸ κριτήριον, δὲν ἔλθουν καὶ καταδικασθοῦν, ἐκεῖνοι δὲν ἠμποροῦν νὰ κινοῦν τὴν ἔκκλητον.

5. Ὅσοι κρινόμενοι δώσουν ἐγγράφως εἰς κριτήριον, ὅτι θέλουν εὐχαριστηθῇ εἰς τὴν ἀπόφασίν του, ἐκεῖνοι δὲν ἠμποροῦν νὰ κινοῦν τὴν ἔκκλητον.

6. Ὅσοι κρινόμενοι ὑπογράφουν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς κρίσεως, ὅτι εὐχαριστήθησαν, ἐκεῖνοι δὲν ἠμποροῦν νὰ κινοῦν τὴν ἔκκλητον.

7. Ἀπόφασις ἑνὸς Αὐθέντου ἔκκλητον ἔχει πρὸς ἄλλον Αὐθέντην.

8. Ἀπόφασις ἑνὸς Αὐθέντου, ἀνῃρημένη ἀπὸ ἄλλον Αὐθέντην, ἔκκλητον ἔχει πρὸς τρίτον Αὐθέντην.

9. Ἀπόφασις αὐθεντική, ἐπικυρωμένη ἀπὸ δύο Αὐθέντας, ἔκκλητον νὰ μὴν ἔχῃ.

10. Κρίσις, ἀπὸ τρεῖς Αὐθέντας ἀναψηλαφημένη, ἔκκλητον νὰ μὴν ἔχῃ.

SCARA ACEŞTII PRAVILI [1])

list [2])

Întărirea Mării sale prea înălţatului nostru Domn ce s-au dat la această pravilă.

---

[1]) În R, această scară se află la începutul manuscrisului; în r s-a tipărit la sfîrşit; în G lipseşte cu desăvîrşire.

[2]) Pagina.

A N E X E

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ANEXA I

1. DOCUMENTE ÎN LEGĂTURĂ CU ÎNTOCMIREA LEGIUIRII CARAGEA

Io Ioan Gheorghe Caragea Voevod I zeml<i> Vlahscoie.

Cinstiţilor şi credincioşi boerilor ai Domniei Mele du<mnea>ta logofete al streinilor pricini Athanasie Hristopolu şi du<mnea>ta biv vel clucere Nistore, ştiută vă este du<mnea>v<oastră> răvna ce avem Domnia Mea şi trebuinţa ce este de a să întocmi aici în pămîntul Domneştii Noastre ţări o pravilă coprinzătoare desăvârşit de toate pricinile căte privesc la chinoniia norodului, ca nici judecătorii să nu cerce discolii la hotărările ce au a face, nici ipothesiarii să nu cerce năpăstuiri la dreptul lor din vreo întunecare sau nedăsluşire a pravililor. După care această trebuinţă, măcarcă du<mnea>ta vel logofete al streinilor pricini, precum şi du<mnea>ta biv vel clucere Nistore, aţi făcut în scris căte o întocmire de pravilă, care s-au văzut şi de Noi, dar pentru că să să facă cu desăvărşită întregire şi cu bună desluşire întru toate, spre a să şi legiui apoi prin Domneasca Noastră întărire şi hotărăre, poruncim du<mnea>v<oastră> ca, orănduindu într-adins un loc de adunare şi luîndu împreună cu du<mnea>v<oastră> şi pe du<mnea>lui stolnic Cos<tan>din i pe du<mnea>lui stol<ni>c Ioniţă Bălăceanul, să începeţi a vă şi aduna cu toţii la locul cel orănduit şi, puind înainte-vă această nooă de mai sus arătată a [1]) du<mnea>v<oastră> întocmire de pravilă, să urmaţi fără de contenire şi pregetare a găsi prin adunare şi din alte pravili şi a chibzui oricăte veţi socoti că sînt trebuincioase şi destoinice, spre a aduce această nooă întocmire întru întregime şi bună fiinţă ,adăogînd adică, căte vor fi lipsind şi scoţănd căte vor fi de prisos. După care această a du<mnea>v<oastră> chibzuire şi întocmire cu scădere sau adăogire, să arătaţi Domnii Mele rănduri, rănduri, practicalile ce veţi face în scris, ca să le theorisim şi să le chibzuim şi înşine pe toate pănă la sfărşit.

Cerem însă dela du<mnea>v<oastră> cu de adinsul, ca să arătaţi toată răvna şi silinţa spre a săvărşi fără cîtuşi de puţin zăbavă a acestui lucru obştii folositor, care priveşte şi pre a du<mnea>v<oastră> laudă. Tolco pisah G<ospo>d<sv>ami> [2]) — 1816 oc<tom>-<vrie> 2.

(pecetea gospod) Vel Logofăt

Notă: Copie contemporană a pitacului domnesc, păstrată la Arhivele Statului în Condicile domneşti, n-r 74 f. 272, de unde se şi publică.

A mai fost publicată de V. A. Urechiă, Istoria Romînilor vol. X, partea A, Bucureşti, 1900, p. 587 şi de D. D. Stoenescu, Vechile legiuiri romîneşti: I Legiuirea Caragea, Craiova, 1905, p. 9-10.

---

[1]) In manuscris e: « ale ».

[2]) Formulă slavonă, uzitată în acte domneşti şi însemnînd: « Atît scrie Domnia mea ».

PITAC PENTRU A SĂ STRĂNGE TOŢI BOERII HALEA ŞI MANZILI ŞI EPISCOPII LA UN BOER, DE A ÎNTOCMI PRAVILA CEA NOUĂ

Io Ioan Gheorghie Caragea V<oe>v<o>d i gospod<a>r zeml<i> Vlahscoie.

Prea Sfinţia Ta Părinte Mitropolite, iubitorilor de Dumnezeu episcopi şi du<mnea> v<oastră> cinstiţi şi credincioşi boerilor veliţi ai Divanului Domnii Mele halea pi mazili, din rîvna ce avem de a să păzi întru toate o bună cumpănire şi dreptate şi mai vîrtos asupra pricinilor de judecăţi, (din a cărora hotărîri este atîrnată fericirea sau ticăloşiia fieşcăruia), îndemnaţi fiind Domnia Mea, ca să întregim, cît va fi prin putinţă, aici în pămîntul Domneştii Noastre ţări mijlocul cel povăţuitor[1] la calea dreptăţii, adecă pravila coprinzătoare desăvîrşită şi cu întreagă desluşire de toate princinile cîte privesc la chinoniia norodului, ca nici judecătorii să nu cerce discolii la hotărîrile ce au a face, nici ipothesiarii la drepturile lor să nu suferă năpăstuiri din vreo întunecare sau nedăsluşire a pravililor, de aceia, încă din anul trecut, prin pitacul Dumnii Mele, am orînduit într-adins pă du<mnea>lui vel logof<ăt> al streinilor pricini Athanasie Hristopol i pă du<mnea>lui biv vel clucer Nestor, boier cu ştiinţă şi praxis la ale pravililor, de au întocmit această pravilă, ce vi să va arăta de către du<mnea>lui vel logof<ătul> de Ţara-de-sus, care şi de Domnia Mea s-au theorisit, s-au chibzuit după cuviinţă cu deamănuntul şi să-au înto mit toată coprinderea ei cu cea mai cuviincioasă orănduială şi întreaga fiinţă a dreptăţii. Dar pentru ca nu cumvaşi să fi rămas cevaşi nepomenit într-această pravilnicească întocmire, dîndu-să uitării ori de către noi sau de către întocmitorii săi, iată prin acest Domnesc al Nostru pitac orănduim pă Prea Sfiinţia Voastră şi pă du<mnea>voastre şi cu de adinsul poruncim, ca pe toată săptămîna adunăndu-vă cu toţi la un loc, marţea şi sămbăta, fără cîtuşi de puţină pregetare sau prelungire, să urmaţi a o theorisi cu bună luare aminte şi adăogînd verice veţi găsi lipsă şi de trebuinţă a să mai întocmi, prin bună şi cuviincioasă chibzuire, să arătaţi Domnii Mele prin obşteasca anafora, ca chibzuindu-să şi de către Noi acele adăogiri, să dăm apoi cuviincioasa întărire şi hotărîre, spre cea desăvîrşit legiuire a aceştii pravilniceşti întocmire, fără de întîrziere, ca să o trimitem de a să tipări. Tolco pisah G<ospo>d<svami>. — 1817 febr<ua rie> 15.

(pecet gpd) Vel Log<o>f<ăt>.

Notă: Copie contemporană a pitacului domnesc, păstrată la Arhivele Statului, Condica Domnească n-r 87 f. 15^v—16^v, de unde se şi publică. A mai fost publicată de V. A. Urechiă, op. cit., p. 588—589 şi de D. D. Stoenescu, op, cit., p. 11—12. Vezi şi V. A. Urechiă, Justiţia sub Ioan Caragea, în Analele Acad. Rom., Mem. Secţ. Ist., Ser. II, tom 20 (1899), p. 406.

PITAC CĂTRE TOŢI BOERII HALEA ŞI MAZILI A DA SFĂRŞIT THEORII PRAVILII

Io Ioan Gheorghe Caragea Voi<vo>d i gos>po<dar> zeml<i> V<lahscoe>

Prea sfinţiia Ta Părinte Mitropolite, iubitorilor de Dumnezeu sfiinţiile Voastre episcopilor şi d<umnea>v<oastră> cinstiţi şi credincioşi boerilor veliţi ai Divanului Domnii Mele halea şi mazili, însă...

[1] În manuscris: « povăţuitori ».

D<u>mn<eealui> [1]) vel ban Radu Golescu; biv vel ban Grigorie Brăncovean, epistatu spătării; biv vel ban Cos<tan>din Creţulescu; biv vel ban Grigorie Ghica; vel dvor<ni>c Isaac Ralet; vel vătaf Barbu Văcărescu; vel dvor<ni>c Istrate Creţulescu; biv vel dvor<ni>c Cos<tan>din Băleanu; vel log<o>făt> Mihalache Manu; dvor<ni>c Grigore Băleanu; biv vel dvor<ni>c Cos<tan>din Samurcaş; biv vel dvor<ni>c Iordache Slătineanu; biv vel dvor<ni>c Theodorache Văcărescu; vel dvor<ni>c Cos<tan>din Caliarh; biv vel log<o>f<ăt> Cos<tan>din Dudescu; biv vel dvor<ni>c Petrache Ritoridi; biv vel log<o>f<ăt> Cos<tan<din Fili pescu; biv log<o>f<ăt> Scarlat Grădişteanu; biv vel log<o>f<ăt> Ioan Ştirbeiu; biv vel log<o>f<ăt> Nicolae Golescu; biv vel log<o>f<ăt Iordache Golescu; vel log<o>f<ăt> Alexandru Filipescu; biv vel log<o>f<ăt> Fotache Ştirbu; biv vel log<o>f<ăt> Toma Creţulescu; biv vel spătar Nicolae Suţu; biv vel hatman Grigorie Ralea; biv vel visti<iariu> Ioan Moscu; biv vel visti<iariu> Crigorie Romanit; biv vel dvor <ni>c Dumitrache Hrisoscoleu; vel log<o>f<ăt> Atanasie Hristopulo; biv vel agă Costachi Rasti; biv vel clucer Nestor.

Fiindcă dela d<u>mn<ealui> vel log<o>f<ătul> de Ţara-de-sus am luat Domniia Mea pliroforie, că theoriia pravililor s-au săvârşit, rămăind a să mai face chibzuire la vreo căteva însemnări de adaosuri, ce osebit aţi mai făcut Presfinţia Voastră şi d<umnea>v<oastră>, şi fiindcă în porunca Domnii Mele, ce este dată prin pitac dă mai nainte, să coprinde ca, căt mai în grabă, să se dea sfărşit theoriei pravililor, ca unui lucru folositor obştii, şi împotrivă vedem că s-au făcut prea multă întârziere pînă acum, de aceia poruncim, ca negreşit să începeţi a vă aduna cu toţii marţea sau [2]) sâmbăta la dooă ceasuri din zi [3]) la domneasca noastră curte şi, puind toată silinţa, fără mai multă zăbavă să daţi sfîrşit şi chibzuirii ce este să mai faceţi asupra acelor însemnări de adaosuri, căci îndestulă vreme este de cînd să prelungeşte. Tolco pisah g<ospo>d<svami>. 1817 apr<ilie> 16.

(pecet gpd) Vel Log<o>f<ăt>

Notă: Copie contemporană păstrată la Arhivele Statului în condica Domnească n-r 87 f 21; de unde se şi publică. Mai e publicat in V. A. Urechiă, op. cit., p. 591, fără lista boierilor chemaţi, tot aşa şi în D. D. Stoenescu, op cit., p. 13.

ANAFORA

Preaînălţate Doamne,

După luminată porunca Mării Tale, adunîndu-ne în multe rînduri cu toţii la un loc, am cetit cu luare aminte pravila ce s-au alcătuit de către Măriia Ta şi ne pliroforisirăm că alcătuirea aceştii pravili este o dăsluşire a pravililor împărăteşti, ce să obicinuesc aici în pămîntul nostru şi-a vechilor şi canonisitelor obiceiuri ale pămîntului, nefiind împotrivitoare celor vechi urmate pînă acum. De aceeia ne rugăm să binevoeşti Măriia Ta a porunci să se şi tipărească — 1818 iunie 9.

<Al> Unggrovl<ahiei> N<ectarie>; Iosif Argeş<iu>; C<ostan>d<ie al> Buz<ăului>; R<adu> G<olescu> <vel ban>; Grigorie Brâncoveanu <biv bel ban>; Constantin Creţulescu <biv vel ban>; Grigorie Ghica <biv vel ban>; Dumitraşcu Racoviţă <biv> vel dvornic; Grigorie Filipescu <biv vel dvornic>; Barbu Văcărescu <biv vel dvornic>; Istrate Creţulescu <biv vel dvornic>; Constandin Bălăceanu, vel logofăt; Mihalache Manu, biv vel logofăt; Grigorie Băleanu <biv vel dvornic>; Constandin [4]); Iordache Slătineanu, ve. dvornic; Con-

[1]) Se repetă înaintea fiecărui nume. —
[2]) Probabil o greşală de transcriere pentru « şi »; vezi p. 186.
[3]) După orarul de azi, la ora opt dim.
[4]) Această semnătură în r a fost trecută cu vederea.

standin Caliarh <biv vel dvornic>; Constandin Dudescu, vel dvornic; Dumitrache Racoviţă <biv vel dvornic>; Gheorghie Filipescu <biv vel logofăt>; Mihalache Racoviţă <biv vel logofăt>; Ioan Ştirbeiu, vel dvornic; Petrache Ritorides <biv vel dvornic>; Constandin Filipescu, biv vel logofăt; Iordache Golescu, biv vel logofăt; Atanasie Hristopulu <biv vel logofăt>; Nicolae Văcărescu, vel logofăt; Grigorie Ralea, vel logofăt; Constandin Golescu <vel hatman<; Grigorie Romanit <biv vel vistiiariu>; Alexandru Ghica, vel logofăt; Alexandru Filipescu <biv vel logofăt>; Pană Costescu, <biv vel> dvornic; Mihalache Cornescu, vel dvornic; Costachi Rosti, biv vel agă.

Notă: Această anafora se publică după originalul ce se păstrează legat împreună cu textul romînesc al legiuirii; în R, în r a fost tipărit, la sfîrşit, sub titlul: « Anafora obştească a părinţilor arhierei şi a dumnealor boerilor. Aici în r sînt adăugate la semnături demnităţile pe care le-am închis în < > şi care în originalul din R lipsesc. După r anaforaua a mai fost publicată de D. D. Stoenescu op, cit., p. 14—15.

PITAC LA DUMNEALUI VEL LOG<O>F<ĂTUL> DE ŢARA-DE-SUS CU OBŞTEASCA ANAFORA CEA PENTRU PRAVILI, ÎN PRAVILILE CE S-AU ÎNTOCMIT

Io Ioan Gheorghiu Caragea V<oe>v<o>d i G<o>sp<o>d<a>r zeml<i> Vlahscoe.

Cinstite şi credincios boerule al Domnii Mele, du<mnea>ta vel logofete de Ţara-de-sus, fiindcă pentru pravilile ce prin sfat de obşte al părinţilor arhierei şi al du<mnea>lor boerilor s-au întocmit de Domniia Mea, ni s-au făcut rugăciune prin obştească anafora a Preaosfinţiilor şi a du<mnea>lor dela 9 ale aceştii luni, ca să se şi tipărească, de aceia poruncim dumitale ca, tipărindu-se trupurile pravililor ce sînt scrise în limba rumănească, să se treacă la sfîrşitul fieşcăruia trup în tipar şi mai sus arătata obştească anafora din cuvănt în cuvănt, împreună cu toate iscăliturile ce să văd într-însa, şi apoi să să dea mai sus numita anafora la sfănta Mitropolie, ca să stea acolo în păstrarea dinpreaună şi cu acest domnesc al nostru pitac. Tolc pisah G<ospo>d<s>v<a>mi. — 1818 iunie 22

Vel log<o>f<ăt>
(Pecetea domnească) Biv vel căminar.

Notă: Publicat după originalul ce se păstrează legat împreună cu textul oficial al legiuirii în R, la început. O copie contemporană se află la Arhivele Statului, Condica 87 f. 78^v, după care s-a publicat de V. A. Urechiă, op. cit., 591, iar de aici de D. D. Stoenescu, op. cit., p. 16.

Protocolirea Marelui Logofăt

Din luminată poruncă a Mării Sale Prea Inălţatului nostru Domn *Io Ioan Gheorghie Caragea, V.V.* fiind orînduit, de am protocolit toate acestea Prăvili după izvoadele ce prin sfat de obşte s-au alcătuit şi găsindu-le întocmai aşezate din cuvînt în cuvînt şi fără cîtuş de puţină schimbare, le-am adeverit şi însumi cu iscălitura în toate foile, [1]) precum să vad în dos, puindu-să şi luminată pecetea Mării Sale la fieştecare foae [1]). — 1818 iunie 28.

Constandin Bălăceanu,
Vel Log<o>f<ăt>.

Notă: Publicat după r, unde s-a tipărit pentru întîia dată împreună cu Anaforaua de mai sus; s-a mai retipărit de D. D. Stoenescu, op, cit., p. 17.

---

[1]) De fapt pe fiecare pegină sub ultimul rînd.

HRISOVUL DE PROMULGARE AL LEGIUIRII

Io Ioan Gheorghie Caragea V<oe>v<o>d i G<os>p<o>d<a>r zem Vlahscoe.

Preasfinţiia ta părinte Mitropolite, iubitorilor de Dumnezeu episcopi şi dum<nea>v<oastră> cinstiţilor şi credincioşi boerilor veliţi ai divanului Domnii Mele, halea şi mazăli, precum din începutul domneştii noastre oblăduiri, ce din dumnezăiasca pronii ni s-au încredinţat asupra acestii din Dumnezău păzită ţară, n-am contenit deapururea nu numai de a cugeta, ci şi în faptă de a pune orice am chibzuit că priveşte, şi în parte şi de obşte, spre buna petrecere şi fericire tuturor celor ce sînt supt a noastră oblăduire, aşijderea ne-am silit după cuviinţă din toată vărtutea, (precum este ştiut tutulor de obşte), ca şi la pricinile de judecăţi să se păzească dreptatea întru a sa întregime, vînându-să şi desluşindu-să făr de părtinire cea adevărată fiinţă a fieşcăruiia pricini din învăluirea a orice fel de întîmplare, ce ar putea ca să acopere adevărul şi dreptatea, ca una ce numai printr-a sa neschimbată şi neschimonosită fiinţă să poată păzi datoria bunei cunoştinţe a fieşcăruia către altul, din care se alcătueşte între norod o fericită chinonie şi petrecere.

Aceasta dar obştii dorită şi folositoare alcătuire mai cu adaos dorind-o Domnia Mea, după a oblăduirii datorie, am întocmit, prin sfat de obşte, (precum este ştiut), cu dăstulă osteneală, Pravila ce este adunată din împărăteştile pravili i din pravilniceasca condică şi din obiceiurile pămîntului ce s-au urmat pînă acum alcătuind-o şi dăsluşind-o după povăţuirea dreptului cuvînt şi cu bună orînduială, în cît au fost prin putinţă, care pravilă s-au şi dat în tipar, atît în limba rumînească, cît şi în limba grecească. Şi fiindcă această bună întocmire urmează după cuviinţă a să pune şi în lucrare, de aceea hotărîm ca, dela zi întîi a viitorului Septemvrie, să să puie în lucrare şi să înceapă toate judecătoriile ţării a judeca pricinile după această Pravilă, din ale căruia trupuri tipărite poruncim d<umnnea>tale, vel logofete de Ţara-de-sus, să să şi împarţă după însemnarea de mai jos arătată. Însă astă una dată, din cele greceşti, pînă vor sosi dela tipografia Rîmnicului din sud Vîlcea şi cele rumăneşti. Ş-atunci să vor împărţi şi dintr-acelea, tot după această însămnare. Iar pe de altă parte, să să facă acum şi domneştile noastre publicaţii, atît aici în politie[1]), cît şi prin toată domneasca noastră ţară după coprinderea de mai sus arătată. Iar prototipa[2]) ale aceştii Pravili, adică cele dooă trupuri scrise de mănă, încă unul în limba grecească şi altul în limba rumănească care sănt adeverite cu însăşi iscălitura şi pecetea Domnii Mele, să să dea a sta în păstrare la sfînta Mitropolie. Tolc pisah Gospod<sva> mi.— 1818 august 9.

(Pecetea g<os>p<o>d) Vel Log<o>f<ăt>.

Dela Logofeţiia Mare

Această copie s-au scos după luminat pitacul Mării Sale Prea Inălţatului nostru Domn şi să trimite la sfînta Mitropolie împreună cu o pravilă a pămîntului, grecească, [3]) ca să se urmeze pricinile de judecăţi după dînsa, precum într-acest luminat pitac să coprinde.— 1818 avgt. 12 Vel Log<o>f<ăt>

Notă: Copia hrisovului făcută la logofeţia mare, împreună cu această notă a Vel-logofătului, ni s-au păstrat legate la început în R, de unde se şi publică. Copii contemporane ale hrisovului de promulgare s-au mai păstrat în Condicile Domneşti dela Arhivele Statului. După copia din Condica 77 f. $340^{v}-341^{r}$ hrisovul a mai fost publicat de V. A. Urechiă, op. cit., p. 593—594, apoi, probabil din Urechiă de D. D. Stoenescu op. cit. p. 18—20; v. şi I. Peretz, Curs de istoria dreptului romîn, IV, Bucureşti, 1931, p. 42—44.

O copie contemporană a hrisovului s-a mai făcut cu prilejul împărţirii exemplarelor tipărite şi această copie se păstrează la Arhivele Statului în Condica 87, f. 85 r.

---

[1]) În capitală în oraşul Bucureşti.—

[2]) Manuscrisele oficiale originale R. şi G.—

[3]) Un exemplar tipărit grecesc.

După copie urmează pe f. 85^{v} « însămnarea » care e amintită în hrisov şi după care urma să se facă împărţirea exemplarelor. Iată această însemnare sau mai bine zis listă de distribuţie:

Trupuri

4 la sfănta metropolie i la trei episcopii.
1 la Divanul du<mnea>lor veliţilor.
1 la visterie
5 la cinci departamenturi de aici, însă: de 7, de 8 Criminalion, spătăriia şi agiia.
1 la departamentul streinilor.
3 la Divanul Craiovii i departamentul de 4 şi Criminalion de acolo.
100 la sfănta mitropolie, ca să se afle.
17 la 17 judeţe.
132 (Arhivele Statului, Bucureşti, Condica 87 f. 85^{v})

Cărţi legate ce s-au trimis cu pravilile pământului la toate judeţele. S-au trimis şi la Craiova; iar la episcopii i la departamenturi şi la mitropolie s-au trimis cu pitacile du<mnea>lui vel log<o>f<ătul>i cu copii după pitacul domnesc.

Du<mnea>v<oastră> ispravnicilor ot sud... sănătate!

Fiindcă din începutul domneştii noastre oblăduiri, ce din dumnezeeasca pronie ni s-au încredinţat asupra aceştii de Dumnezeu păzită ţară, n-am contenit deapururea, nu numai de a cugeta, ci şi în faptă de a pune orice am chibzuit că priveşte şi în parte şi de obşte spre buna petrecere şi fericire tuturor ce sînt supt a noastră oblăduire, aşijderea ne-am silit după cuviinţă din toată vărtutea, (precum este ştiut tuturor de obşte), ca şi la pricinile de judecăţi să se păzească dreptatea întru a sa întregime, vînîndu-să şi dăsluşindu-să făr de părtinire cea adevărată fiinţă a fieşcăruia pricini din învăluirea a orice fel de întîmplare, ce ar putea ca să acopere dreptatea şi adevărul ca una ce numai printr-a sa neschimbată şi neschimonosită fiinţă să poate păzi datoria bunei cunoştinţe a fieşcăruia către altul, din care să alcătueşte între norod o fericită chionie şi petrecere. Aceasta dar obştii de folos şi dorită folositoare alcătuire mai cu adaos dorindu-o Domnia Mea, după a oblăduirii datorie am întocmit prin sfat de obşte, (precum este ştiut), cu destulă osteneală Pravila ce este adunată din împărăteştile pravili i din pravilniceasca condică şi din obiceiurile pămîntului, încît au fost prin putinţă, care pravilă s-au şi dat în tipar, atît în limba rumînească, cît şi în limba grecească. Şi fiindcă această bună întocmire urmează după cuvinţă a să pune şi în lucrare, de aceea hotărîm ca, dela zi întîi a viitorului septemvrie, să să puie în lucrare şi să înceapă judecătoriile ţării a judeca pricinile după această Pravilă a pămîntului. din ale căriia trupuri tipărite să să împartă. însă astă ună dată din cele greceşti, pînă vor sosi dela tipografia Rîmnicului din sud Vălcea şi cele rumăneşti; iată să trimite şi du<mnea>— v<oastră> una, după care întocmai să aveţi a fi următori la pricinile de judecăţi ce veţi căuta dela zi întîi a viitorului Sept<embrie>, precum poruncim mai sus. Care pravilă dîndu-să supt îngrijirea şi păstrarea condicarului judeţului, să nu fie volnici nici ispravnicii, nici judecătorii, nici alţii nimeni a i-o lua dela măini, ci unde va fi trebuinţă să să aducă de condicar şi iarăşi de către el să să ia. Şi condicarul dînd adeverinţă de priimire, să trimeteţi acea adeverinţă la logofeţiia Divanului, a sta în păstrare. Cum şi cînd să va întîmpla a să schimba condicarul, să se facă teslim la cel nou condicar, asemenea cu adeverinţă; de care să avem Domnia Mea înştiinţare; şi fiţi sănătoşi.— 1818 august 12.

Iar la Divanul Craiovei s-au făcut cu această deosebire, adică: ca la cele 5 judeţe şi la departamenturi şi la episcopie să să împarţă de către du<mnea>lui Caimacamul.

Notă: Copia contemporană a acestei circulări se păstrează la Arhivele Statului, Bucureşti, în Condica Domnească n-r 87 f. 85^{v}—86^{r}, după care se şi publică.

În condică n-ar 77 f. 340^{v}—341^{r} se mai transcrie odată hrisovul de promulgare, după care urmează din nou aceeaşi listă de împărţire a celor 132 de exemplare, după aceea se continuă astfel:

1 pravilă grecească scrisă de mînă şi întărită cu luminată pecetea şi iscălitura Mării Sale prea înălţatului nostru Domn.
1 pravilă grecească tipărită.
1 anafora obştească prin care se roagă Mării Sale a se tipări pravila scrisă, leat 1818 iunie 9.
1 luminat pitac cu leat 1818 iunie 22, poruncitor către du<mnea>lui Vel log<o>f<ătul> de Ţara-de-sus, ca aceeaşi obştească anafora să să tipărească la sfârşitul pravilii cu toate iscăliturile ce sănt în anafora; împreună cu pitacul să să dea în păstrare la sfănta Mitropolie.

Această mai sus arătată după luminată poruncă s-au primit în păstrare la sf<înta> Mitropolie.— 1818 avgust 27

Ioan Laţcu Pitar

80 adică opt zeci pravili greceşti legate.
1 pravilă rumănească scrisă cu măna şi pecetluită în toate foile cu pecetea g<o>p<o>d.

Aceste mai sus arătate, după luminat pitac g<os>p<o>d. s-au priimit în păstrare la sfănta Mitropolie împreună şi cu pitacul domnescu.— 1818 noemvrie 29.

Ioan Laţcu, Pitar.

Notă: Arhivele Statului, Condica Domnească n-r 87 f. 341r. Circulara şi listele de împărţire au mai fost publicate de V. A. Urechiă, Ist. Rom., X. part. A., Bucureşti, 1900, p. 594—596. Urechiă dă numele Laţcov în loc de Laţcu.

Dela Logofeţiia mare a Ţări<i>-de-sus.

Această pravilă a pămîntului s-au dat a fi stătătoare la departament agii, ca să urmeze judecăţile după dănsa, precum de Măria Sa prea înălţatul nostru Domn s-au poruncit şi spre a fi ştiut să nu să înstrăineze de către nimeni, o adeverim cu iscălitura, C<onst.n>din Bălăceanu, vel logf. 1818 avg<ust> 12.

Notă: Insemnare pe exemplarul tipărit grecesc care a fost împărţit departamentului Agiei; exemplarul se păstrează în Biblioteca Academiei R.P.R. secţ. manuscrise, sub cota Cărţi Vechi 1000.—

Dela Logofeţia mare a Ţării-de-sus

Această pravilă a pămîntului, întocmai de pe cea grecească, s-a dat la d-nealor veliţi boeri, ca să stea în păstrare de apururea, împreună cu cea grecească, spre a se metahirisi în pricinile de judecăţi ce se vor întâmpla.— 1819 ianuarie 2.— Constantin Bălăceanu, vel logofăt.

Notă: Această însemnare se vede că figura pe exemplarul tipărit romînesc ce a fost împărţit Divanului Domnesc; de acolo a trecut la Inalta Curte, apoi de aici la Curtea de Casaţie. Însemnarea e publicată în Dem. D. Stoenescu, Vechile Legiuiri Romîneşti, I Legiuirea Caragea, după ediţia din 1818, Craiova, 1905, p 25, unde se tipăreşte din nou.

Publicaţii la toate judeţele a trimite pravilile ce să află în păstrarea condicarilor judeţelor de dumnealui vel logofăt.

Dumv. ispravnicilor ot sud...... sănătate.

Fiindcă pravila ce să află aciia la judeţ, în păstrarea condicarului judeţului, cu adăogirea ce s-au făcut la sfîrşit într-o foae pecetluită de Domniia Mea, este trebuincioasă de a se aduce aici, poruncim ca îndată şi făr de nimic zăbavă, să o trimiteţi la dumnealui vel logofăt de Ţara-de-sus şi iarăşi vi să va trimite prin dumealui înnapoi. Ci dar aşa să urmaţi negreşit şi fiţi sănătoşi.— 824 april 2.—

(Arhivele) Statului Bucureşti, Condica domnească n-ar 105 p. 237).

2. ΤΕΜΑΧΙΑ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Περὶ Αὐθέντου καὶ αὐθεντικῶν δικαίων

Εἰς τὸ μοναρχικὸν τῆς Βλαχίας πολίτευμα πρώτιστον πρόσωπον εἶναι ὁ Αὐθέντης, τοῦ ὁποίου ταῖς ἰδιότηταις αὐθεντικὰ δίκαια ὀνομάζομεν.

Εἶναι δὲ αὐτά.

1. Νὰ νομοθετῇ, δηλαδὴ νὰ θέτῃ νόμους νέους, νὰ ἀκυρώνῃ τοὺς παλαιοὺς ἀχρήστους, νὰ διορθώνῃ τοὺς ἐπιδεκτικοὺς διορθώσεως προσθέτοντας ἢ ἀφαιρῶντας, νὰ ἐξηγῇ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ ἀμφιβόλους.

2. Νὰ εἶναι κριτὴς ἀνώτατος, δηλαδὴ ὅλαις ἡ ἀποφάσεις ὅλων τῶν κριτηρίων εἰς τὸ διβάνι του, ἤγουν εἰς τὸ κριτήριον του ἐσχάτως νὰ ὑπευθύνωνται καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ κριτηρίου νὰ εἶναι νόμος ἀνεύθυνος εἰς ἄλλο κριτήριον, τουτέστιν νὰ μὴ ὑπόκηται εἰς ἄλλον κριτὴν νὰ τὴν ἀνακρίνῃ.

3. Νὰ κανονίζῃ ταῖς παιδείαις ταῖς ὅσαις οἱ νόμοι σιωποῦν καὶ νὰ ἐπιτείνῃ ἢ νὰ μετριάζῃ ταῖς ὅσαις οἱ νόμοι θεσπίζουν, καθὼς τὸ καλέσ' ἡ χρεία, ἢ νὰ δίδῃ τοὺς πταίστας ἀμνηστίαν.

4. Νὰ εἶναι μόνος κύριος τῆς ἐξορίας καὶ ὄκνας τῶν ὑπευθύνων, ἤγουν μὲ μόνον τὸ θέσπισμά του νὰ ἐξορίζωνται ἢ νὰ στέλλωνται εἰς τὴν ὄκναν [1]).

5. Νὰ εἶναι μόνος κύριος τοῦ θανάτου τῶν ὑπευθύνων, ἤγουν μὲ τὸ θέσπισμά του νὰ θανατόνωνται.

6. Νὰ ψηφίζῃ καὶ νὰ ἐπικυρώνῃ τὸν μητροπολίτην, τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἡγουμένους τῶν μοναστηρίων ὅλων τῆς Βλαχίας, νὰ χειροτονῇ τοὺς ἄρχοντας, νὰ διορίζῃ κριτὰς εἰς ὅλα τὰ κριτήρια.

7. Νὰ χαρίζῃ προνόμια, δηλαδὴ εὐγένειες, ἀσυδοσίαις, ἐλέη, σκουτελνίκους [2]), κατζιβέλους καὶ τ.λ.

8. Νὰ φορολογῇ καὶ νὰ δεκατίζῃ, νὰ πέρνῃ δηλαδὴ φόρον τὴν λεγομένην δάζδιαν [3]) καὶ ἀποδεκάτωσιν τὴν περιλαμβανομένην εἰς δισμαρίτον [4]), ὠγιερίτον [5]), βιναρίτζον [6]) καὶ βαμμα [7]).

9. Νὰ νέμεται ταῖς ἀληναῖς, ἤγουν ταῖς ὄκναις [9]).

10. Νὰ οἰκειοποιῆται ὅλους τοὺς θησαυρούς, ὅσοι εἰς τὴν Βλαχίαν εὑρεθοῦν.

11. Νὰ εἶναι κύριος ἀπόλυτος τῶν σκλάβων τῶν λεγομένων αὐθεντικῶν κατζιβέλων.

12. Νὰ διορίζῃ πανηγύρια [8]) ἢ ν' ἀναιρῇ, καθὼς καὶ ὅπου καὶ ὅταν τὸ καλέσ' ἡ χρεία.

13. Νὰ εἶναι κύριος τῶν ποστῶν.

14. Νὰ δέχεται τοὺς μετοίκους, ἤγουν τοὺς ξένους, ὅσοι ἔρχονται εἰς τὴν Βλαχίαν νὰ κατοικήσουν. A I 1.

Περὶ ἐλευθέρων

4. Διαιροῦνται οἱ ἐλεύθεροι εἰς ἱερωμένους καὶ λαϊκούς.

5. Διαιροῦνται οἱ ἐλεύθεροι λαϊκοὶ εἰς μπογιέρους, μπογιαρνάσιδες, νιαμούρους, μαζίλιδες, ῥουπτάσιδες καὶ μπιρνίκους [10]).

---

1) Βλέπε σ. 73 σημ. 2.

2) Ῥουμανιστὶ πολίτης ἔχων ἀσυδωσίαν.

3) Ῥουμανιστὶ φόρος.

4) Δισμαρίτον λέγεται ἡ εἰς τόσην τιμὴν ἀσπρῶν ἀποδεκάτωσις τῶν μοχθηρῶν καὶ μελισσῶν.

5) Ὠγιερίτον λέγεται ἡ εἰς τόσην τιμὴν ἀσπρῶν ἀποδεκάτωσις τῶν προβάτων.

6) Βιναρίτζον λέγεται ἡ εἰς τόσην τιμὴν ἀσπρῶν ἀποδεκάτωσις τῶν κρασιῶν.

7) Βάμμα λέγεται τὸ τελωνεῖον, ἤγουν εἰς τόσην τιμὴν ἀσπρῶν ἀποδεκάτωσις τῶν πουλουμένων πραγμάτων.

8) Παζάρια. 4)—8) A I 1.

9) Δισμαρίτον, ὠγιεργίτον, βιναρίτζον, βάμα καὶ ὄκνα εἶναι λέξεις ῥουμανικαί.

10) Μπογιέρος, μπογιαρνάσης, νιάμουροι, μαζίλης, ῥουπτάσης καὶ μπίρνικος εἶναι λέξεις ῥουμανικαί.

2. FRAGMENTE DINTR-UN ANTEPROIECT AL LEGIUIRII CARAGEA

Despre Domn și drepturile domnești

În regimul monarhic al Țării-Romînești cea dintîi persoană este Domnul, ale cărui prerogative le numim drepturi domnești.

Ele sînt:

1. Să legifereze, adică să întocmească legi nouă, să abroge cele vechi ieșite din uz, să îndrepte pe cele susceptibile de îndreptare, adăugînd sau suprimînd, să interpreteze pe cele întunecoase și îndoielnice.

2. Să fie judecător suprem, adică toate hotărîrile tuturor tribunalelor să se supună divanului lui, în ultimă instanță, și hotărîrea lui să fie fără apel, adică să nu se supuie altui judecător să o mai judece odată.

3. Să hotărască pedepsele, despre care legile tac și să mărească sau să micșoreze pe acelea pe care legile le prevăd, după cum trebuința o va cere sau să dea vinovaților amnestie.

4. Singur să aibă dreptul de exil și ocnă pentru cei vinovați, adică numai cu hotărîrea lui să fie exilați sau trimiși la ocnă.

5. Singur să aibă dreptul de moarte a celor vinovați, adică, cu hotărîrea lui să fie trimiși la moarte.

6. Să aleagă și să confirme pe mitropolit, pe episcopi și pe egumenii tuturor mănăstirilor din Țara-Romînească, să facă boieri, să numească judecători la toate tribunalele.

7. Să acorde privilegii, adică ranguri de nobleţe, scutiri, mile, scutelnici, ţigani și celelalte.

8. Să puie impozite și să ia dijme, adică să ia impozitul numit dajdie și dijma cuprinsă în dijmărit [1]), oierit [2]), vinărici [3]) și vamă [4]).

9. Să exploateze salinele, adică ocnele.

10. Ale lui să fie toate comorile, cîte se descoperă în Țara-Romînească.

11. Să fie stăpîn absolut al robilor ziși ţigani domnești.

12. Să hotărască tîrguri[5]) sau să le desființeze, cum și unde și cînd trebuința o va cere.

13. Să fie stăpîn al poștelor.

14. Să primească pe coloniști, adică pe străinii care vin să se așeze în Țara-Romînească. A I 1.

Despre slobozi

4. Slobozii se împart în clerici și laici.

5. Slobozii laici se împart în boieri, boierinași, neamuri, mazili, ruptași și birnici.

---

[1]) Dijmărit se numește zeciuiala, în atîta preț de bani, din porci și albine.
[2]) Oierit se numește zeciuiala, în atîta preț de bani, din oi.
[3]) Vinărici se numește zeciuiala, în atîta preț de bani, din vinuri.
[4]) Vama se numește zeciuiala, în atîta preț de bani, din mărfurile vîndute.
[5]) Bîlciuri. A I 1.

6. Μπογιέροι εἶναι ὅσοι μὲ αὐθεντικὸν καββάδι εἰς ἀξίαν χειροτονοῦνται.

Ὅσοι ἀπὸ Μπάνον ἕως Κλουτζάρην τῆς ἄριας [1]) μπογιέροι δὲν πληρώνουν δόσιμον, δὲν πληρώνουν ὠγιαρίτον, δισμαρίτον καὶ βιναρίτζον.

Ὅσοι ἀπὸ Κλουτζάρην τῆς ἄριας καὶ κάτω μπογιέροι δὲν πληρώνουν δόσιμον, δὲν πληρώνουν δισμαρίτον καὶ βιναρίτζον· πληρώνουν ὠγιερίτον.

Ἡ ἀπὸ Μπανέσσαν ἕως Κλουτζαρέσσαν [2]) τῆς ἄριας χήραις ἔχουν τὰ αὐτὰ τῶν ἀνδρῶν τους προνόμια.

Ὅσοι μπογιέροι ἀξιωθοῦν ἀπὸ τὴν αὐθεντείαν νὰ ἔχουν σκουτελνίκους, τούτων ἡ χήραις τοὺς μισοὺς ἔχουν.

Ἡ ἀπὸ Κλουτζαρέσσαν τῆς ἄριας καὶ κάτω χήραις τῶν καββαδοφορεμένων μπογιέρων ἔχουν τὰ αὐτὰ τῶν ἀνδρῶν προνόμια.

7. Μπογιαρνάσιδες εἶναι ὅσοι μὲ αὐθεντικὸν γράμμα εἰς ἀξίαν χειροτονοῦνται.

Οἱ μπογιαρνάσιδες δὲν πληρώνουν δόσιμον, δὲν πληρώνουν δισμαρίτον καὶ βιναρίτζον· πληρώνουν ὠγιαρίτον.

Ἡ χήραις τῶν μπογιαρνάσιδων ἔχουν τὰ αὐτὰ τῶν ἀνδρῶν τους προνόμια.

8. Νιάμουροι εἶναι οἱ τῶν καββαδοφορεμένων ἀκαββαδοφόρετοι υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι καὶ ἔτι ὅσοι μὲ αὐθεντικὸν γράμμα εἰς τὴν τάξιν τούτων ἀνάγονται.

Οἱ νιάμουροι δὲν πληρώνουν δόσιμον, δὲν πληρώνουν δισμαρίτον καὶ βιναρίτζον· πληρώνουν ὠγιαρίτον.

Ἡ χήραις γυναῖκες τῶν νιάμουρων ἔχουν τὰ αὐτὰ τῶν ἀνδρῶν των προνόμια.

9. Μαζίλιδες εἶναι ὅσοι πληρώνουν δόσιμον κατὰ κρούτζια[3]) διωρισμένον μὲ αὐθεντικὸν γράμμα.

Οἱ μαζίλιδες δὲν πληρώνουν δισμαρίτον καὶ βιναρίτζον· πληρώνουν ὠγιαρίτον.

Ἡ χήραις γυναῖκες των ἀκολουθοῦν τῶν ἀνδρῶν τους τὸν τύπον.

10. Οἱ ῥουπτάσιδες εἶναι, ὅσοι ξένοι εἰς τὴν Βλαχίαν μέτοικοι πληρώνουν δόσιμον ἀποκομμένον κατὰ πρόσωπον.

Οἱ ῥουπτάσιδες πληρώνουν δισμαρίτον, βιναρίτζον καὶ ὠγιαρίτον.

11. Μπίρνικοι εἶναι, ὅσοι πληρώνουν δόσιμον κατὰ λοῦδι [4]). Οἱ μπίρνικοι πληρώνουν δισμαρίτον, βιναρίτζον καὶ ὠγιαρίτον. A I 8 § 4—11.

Περὶ κατζιβέλων

3. Ὁ μὲν αὐθέντης εἶναι κύριος ἀπόλυτος καὶ τῆς ζωῆς τῶν κατζιβέλων καὶ τῶν προσώπων τους καὶ τῶν πραγμάτων τους, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ τὰ μοναστήρια μόνον τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων τους. A I 9 § 3.

5. Ὅποιος οἰκειοποιηθῇ ξένον κατζίβελον ἢ κατζιβέλαν, νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ τὸν κύριόν τους μὲ τὰ ὅσα κέρδη ὁ κύριός τους ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ ἀπὸ τούτους καὶ μὲ ταῖς ζημίαις, ὅσαις διὰ τούτου πάθῃ. A I 9 § 5.

Περὶ ὑπερθεματισμοῦ

8. Ὁ πουλητὴς μὲ τὸν στάρωστα [5]) τὴν τελευταίαν τιμὴν τοῦ ὑπερθεματισμοῦ νὰ τὴν εἰδοποιῇ τοὺς προτιμουμένους εἰς διάστημα τριάντα ἡμερῶν καὶ νὰ τοὺς βιάζῃ ἢ νὰ ἀγοράζουν μ'αὐτὴν τιμήν, ἂν θέλουν, τὸ πρᾶγμα ἢ νὰ παραιτῶνται ἐγγράφως. A III 3 § 8.

---

[1]) ῥουμανιστὶ τὸ ἁλώνι.
[2]) Μπάνος, κλουτζάρης, μπανέσα, κλουτζαρέσα εἶναι λέξεις ῥουμανικαί.
[3]) ῥουμανιστὶ ὁ σταυρός.
[4]) σλαβωνιστὶ οἱ ἄνθρωποι· ῥουμανιστὶ συνεταιρισμὸς οἰκογενειῶν πληρωνουσῶν φόρον.
[5]) Βλέπε σ. 39 σημ. 1.

6. Boieri sînt cîţi cu caftan domensc sînt aleşi într-o demnitate.

Cîţi boieri, de la Ban pînă la Clucerul de arie, nu plătesc dare, nu plătesc oierit, dijmărit şi vinărici.

Cîţi boieri, de la Clucerul de arie şi în jos, nu plătesc dare, nu plătesc dijmărit şi vinărici; plătesc oierit.

Văduvele, de la Băneasă pînă la Clucereasă de arie, au aceleaşi privilegii ca ale bărbaţilor lor.

Cîţi boieri se vor învrednici de la domnie să aibă scutelnici, văduvele acestora au pe jumătate.

Văduvele boierilor căftăniţi, de la Clucereasa de arie în jos, au aceleaşi privilegii ca ale bărbaţilor lor.

7. Boierinaşi sînt cîţi cu carte domnească sînt aleşi într-o demnitate.

Boierinaşii nu plătesc dare, nu plătesc dijmărit şi vinărici; plătesc oierit.

Văduvele boierinaşilor au aceleaşi privilegii ca ale bărbaţilor lor.

8. Neamuri sînt fiii şi urmaşii fără caftane ai celor căftăniţi şi încă cei care cu carte domnească sînt ridicaţi în rîndul acestora.

Neamurile nu plătesc dare, nu plătesc dijmărit şi vinărici; plătesc oierit.

Femeile văduve ale neamurilor au aceleaşi privilegii ca ale bărbaţilor lor.

9. Mazili sînt, cîţi plătesc dare în cruce, hotărîtă prin carte domnească.

Mazili nu plătesc dijmărit şi vinărici; plătesc oierit.

Femeile lor văduve urmează la fel ca bărbaţii lor.

10. Ruptaşi sînt, cîţi colonişti străini din Ţara-Romînescă plătesc dare hotărîtă după persoană.

Ruptaşii plătesc dijmărit, vinărici şi oierit.

11. Birnici sînt, cîţi plătesc după ludi.

Birnicii plătesc dijmărit, vinărici şi oierit. A I 8 § 4—11.

Despre ţigani

3. Domnul este stăpîn absolut şi pe viaţa ţiganilor şi pe persoanele lor şi pe lucrurile lor; boierii însă şi mănăstirile numai pe persoanele şi lucrurile lor.

5. Cine şi-a însuşit ţigan străin sau ţigancă, să-i întoarcă stăpînului lor, împreună cu cîştigurile, cîte stăpînul a putut să le aibă de la aceştia şi cu pagubele cîte le-a suferit prin aceasta. A I 9 § 5.

Despre mezat

8. Vînzătorul împreună cu starostele, preţul cel din urmă obţinut la mezat, să-l facă ştiut celor cu drept de protimisis, într-un interval de treizeci de zile, şi să-i silească sau să cumpere lucrul cu acelaşi preţ, dacă voiesc, sau să se lepede în scris. A III 3 § 8.

Περὶ μισθώσεως καὶ μισθοτεύσεως

4. Ὅταν μουσίαις [1]) μισθώνωνται, προτιμοῦνται οἱ κάτοικοί των ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἄν, θέλοντας νὰ ταῖς μισθοτεύσουν, προβάλλουν ἀπὸ Μάρτιον ἕως τέλος Ἀπριλλίου. A III 5 § 4.

Περὶ πανδοχῆς

1. Πανδοχὴν λέγομεν τῶν πανδοχέων [2]) τὸ ἔργον καὶ εἶναι εἶδος μισθώσεως. Ὅθεν·

2. Οἱ πανδοχεῖς καὶ οἱ ξένοι τὰ αὐτὰ χρέη ἔχουν μεταξύ τους, ὅσα οἱ μισθωτοὶ καὶ οἱ μισθοτευταὶ συναλλήλως καὶ ὅσα δι' ἐκείνους ἐνομοθετήσαμεν καὶ προσαρμόζονται εἰς τούτους, τὰ νομοθετοῦμεν καὶ διὰ τούτους· καὶ ἔτι·

3. Οἱ πανδοχεῖς δεχόμενοι τοὺς ξένους εἰς τὸ πανδοχεῖόν τους, χρεωστοῦν ν'ἀναπαύουν καὶ νὰ φυλάττουν αὐτοὺς καὶ τὸ πρᾶγμά τους, ὅσον δύνανται, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά τους σιωπηλῶς αὐτὸ τοῦτο ὑπόσχεται καὶ οἱ ξένοι δι'αὐτὸ τοῦτο πηγαίνουν εἰς τὰ πανδοχεῖά τους.

4. Εἴτε τὸν πανδοχέα, εἴτε τὴν γυναῖκά του, εἴτε τὸν δοῦλόν του δώσῃ ἢ δείξῃ ξένος εἰς τὸ πανδοχεῖον τὰ πράγματά του, ὅ,τι πάθουν, ὁ πανδοχεὺς ἀποκρίνεται, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀποδείξῃ, πῶς ὄχι ἀπὸ ἀμέλειάν του καὶ ἀπροσεξίαν ἐβλάφθησαν, ἀλλ' ἀπὸ τυχηρὰν περίστασιν τέτοιαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς μὲ ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν καὶ προσεχήν του δὲν ἠμποροῦσε, οὔτε νὰ τὴν προϊδῇ, οὔτε νὰ τὴν ἀποφύγῃ.

5. Εἴτε ἰδῇ, εἴτε δὲν ἰδῇ ὁ πανδοχεὺς τὸ πρᾶγμα τοῦ ξένου εἰς τὸ πανδοχεῖον του, ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτον τῇ ἀληθείᾳ εἰς τὸ πανδοχεῖόν του καὶ πῶς ἐκεῖ τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἔπαθεν, ὁ πανδοχεὺς ἀποκρίνεται, ἐκτὸς μόνον ἂν ἀποδείξῃ καθὼς ἐκεῖ. (4).

6. Ὅ,τι ζημίαν ἄμεσον ὁ πανδοχεὺς ἢ ἡ γυναῖκά του ἢ τὸ παιδί του ἢ δοῦλός του ἢ τὸ ζῶόν του προξενήσουν τὸν ξένον εἰς τὸ πανδοχεῖον, ὁ πανδοχεὺς ἀποκρίνεται.

7. Δὲν ἠμποροῦν οἱ πανδοχεῖς νὰ προφασίζωνται πρὸς τοὺς ξένους, πῶς, ἐπειδὴ δὲν τοὺς πληρώνουν χωριστὰ διὰ τὴν φύλαξιν τῶν πραγμάτων τους, δὲν χρεωστοῦν τὴν ζημίαν τοὺς ν'ἀποκρίνωνται, ὅτι πληρώνοντάς τους διὰ τὸ κατάλυμά τους οἱ ξένοι, ἐννοεῖται, πῶς καὶ διὰ τὴν φύλαξιν τῶν πραγμάτων τους τοὺς πληρώνουν, καὶ ὅταν δὲν θέλουν νὰ φυλάττουν, ἐλεύθεροι εἶναι νὰ μὴ δέχωνται· ἐπειδὴ ὅμως μὲ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα ζοῦν, χρεωστοῦν εἰς τὸ ἐπάγγελμά τους νὰ εἶναι πιστότατοι καὶ τιμιώτατοι πρὸς ἴδιόν τους καὶ κοινὸν τῆς πολιτικῆς συμφέρον. A III 6.

Περὶ κλάκκας

2. Ὁ νοικοκύρης χρεωστεῖ νὰ δίδῃ τὸν κλακκάσην, πρῶτον, τόπον διὰ σπῆτι· δεύτερον, κοπὴν ξύλων διὰ φωτιάν· τρίτον τόπον δι' ὄργωμα ἡμερῶν δύω [3]) καὶ τέταρτον, τόσον ἄλλον τόπον διὰ κόσισμα χωρταρίου.

6. Ἂν ὁ νοικοκύρης δὲν ἔχῃ νὰ δώσῃ τόπον διὰ κόσισμα τὸν κλακκάσην, νὰ ξεπεύτωνται τρεῖς ἡμέραις τῆς δουλειᾶς του.

7. Ὁ κλακκάσης νὰ βόσκῃ τὰ ζῶά του εἰς τὸν διωρισμένον τόπον ἀπὸ τὸν νοικοκύρην· εἰ δὲ μή, ἐνέχεται εἰς ταῖς ζημίαις.

8. Ἂν ὁ νοικοκύρης δὲν ἔχει νὰ δώσῃ κοπὴν ξύλων διὰ φωτιὰν τὸν κλακκάσην, νὰ ξεπεύτωνται τρεῖς ἡμέραις τῆς δουλειᾶς του.

14. Ὁ κλακκάσης νὰ μὴ πληρώνῃ δίσμα διὰ τὸ πομμέτο [4]) του.

---

[1]) ρουμανιστὶ ὑποστατικά.

[2]) Χαντζίδων. A III 6 § 1.

[3]) Ὁ τόπος τοῦ ὀργώματος τῆς μιᾶς ἡμέρας περιλαμβάνει μέγεθος δεκαὲξ πραζίνων τετραγωνικῶν καὶ ἡ πραζίνα ἀπὸ δεκαοκτὼ πιθαμαῖς αὐθεντικαῖς. A III 8 § 2.

[4]) Πομμέτο [5]) λέγεται κῆπος τῶν πωρικῶν καὶ τῶν ἄλλων καρπῶν, ὁποῦ ἔχει τριγύρω εἰς τὸ σπῆτί του. A III 8 § 14.

[5]) Κλάκα, κλακάσης, κόσισμα, πραζίνα, πομέτο εἶναι λέξεις ρουμανικαί. Κόσισμα ρουμανιστὶ θέρισις.

Despre darea și luarea în arendă

4. Cînd se arendează moșii, se protimisesc locuitorii lor față de oricare altul, dacă, voind să le ia în arendă, fac propuneri din martie pînă la sfîrșitul lui aprilie. A III 5 § 4.

Despre găzduirea în hanuri

1. Găzduire în hanuri numim lucrul hangiilor și este un fel de închiriere. De aceea:

2. Hangii și străinii au aceleași îndatoriri între ei, ca și cei ce închiriază și iau cu chirie, unii față de ceilalți și cîte le-am legiuit pentru aceia și se potrivesc la aceștia, le legiuim și pentru aceștia; și încă:

3. Hangii primind pe străini în hanul lor, sînt datori să-i odihnească și să le păzească lucrul lor, pe cît stă în putință, pentru că meseria lor tacit făgăduiește chiar aceasta și străinii chiar de aceea se duc în hanurile lor.

4. Străinul dînd sau arătînd lucrurile sale în han fie hangiului, fie soției lui, fie slugii lui, orice pățesc, hangiul răspunde, fară numai dacă va dovedi că s-au stricat nu din neglijența și nebăgarea lui de seamă, ci dintr-o împrejurare întîmplătoare de așa fel, pe care dînsul cu toată privegherea și băgarea de seamă nu putea nici să o prevadă nici să se ferească de ea.

5. Fie că a văzut, fie că n-a văzut hangiul lucrul străinului în hanul său, dacă s-a dovedit, că lucrul într-adevăr era în hanul său și că acolo într-adevăr a și suferit, hangiul răspunde, afară numai dacă va dovedi ca acolo (4).

6. Orice pagubă directă, hangiul sau soția lui sau copilul lui sau sluga lui sau vita lui vor pricinui străinului în han, hangiul răspunde.

7. Nu pot hangiii să invoce față de străini că, deoarece nu le plătesc deosebit pentru paza lucrurilor lor, nu sînt datori să răspundă de paguba lor, fiindcă străinii, plătindu-le pentru găzduire, se subînțelege că le plătesc și pentru paza lucrurilor lor, și, cînd nu vreau să le păzească, liberi sînt să nu-i primească; totuși, deoarece trăiesc din această meserie, datori sînt să fie în meseria lor cu foarte mare credință și cinste spre folosul lor propriu și al societății. A III 6.

Despre clacă

2. Stăpînul e dator să dea clăcașului, întîi, loc de casă; al doilea, să taie lemne de foc; al treilea, loc de arătură de două zile[1]); și al patrulea, tot atita alt loc de cosit fîn.

6. Dacă stăpînul nu are să-i dea clăcașului loc de cosit, să se scadă trei zile din munca lui.

7. Clăcașul să-și pască vitele pe locul hotărît de stăpîn; iar dacă nu, e dator la pagube.

8. Dacă stăpînul nu are să-i dea clăcașului, unde să taie lemne de foc, să se scadă trei zile din munca lui.

14. Clăcașul să nu plătească dijmă pentru pomătul[2]) lui.

---

[1]) Locul de arătură de o zi curinde o mărime de șaisprezece prăjini pătrate și prăjina de cîte optsprezece palme domnești. A III 8 § 2

[2]) Pomăt se numește grădina de poame și alte fructe, pe care o are împrejurul casei lui. A III 8 § 14.

17. Ὅταν ὁ νοικοκύρης δὲν πουλῇ κρασὶ εἰς τὸ ὑποστατικόν του, ἐλεύθερος εἶν' ὁ κλακκάσης νὰ πουλῇ δι' ἀδείας του, δίδοντάς τον εἰς τὸ βουτζὶ ἕνα γρόσι καὶ ἕνα μέτρον κρασί. Α III 8.

Κατὰ ἀνταρσίας

1. Ἀνταρσίαν λέγομεν τὸ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Αὐθέντου ἔγκλημα ἢ τὸ κατὰ τοῦ πολιτεύματος τῆς αὐθεντείας.

2. Ὅποιος πράξῃ ἐπιβουλὴν ἢ συνομωσίαν κατὰ Αὐθέντου ἢ αὐθεντείας, ὅποιος ἀποστατήσῃ ἢ κινήσῃ ἀποστασίαν, ὅποιος ἀγράφως ἢ ἐγγράφως ὑβρίσῃ ὀρθὰ ἢ πλάγια τὸν Αὐθέντην ἢ τὴν αὐθεντείαν, ὅποιος καταπατήσῃ τὴν αὐθεντικὴν προσταγήν, ὅποιος οἰκειοποιηθῇ αὐθεντικὸν δίκαιον καὶ ἑξῆς, ὅλοι αὐτοὶ ἀντάρται εἶναι καὶ νὰ παιδεύωνται παιδείαν, ὅποιαν ὁ Αὐθέντης θελήσῃ.

3. Ὅποιος συμπράξῃ εἰς ἀνταρσίαν, νὰ παιδεύηται καθὼς ὁ πράκτης. Α V 1.

Περὶ κλεπτῶν

7. Ὁ κλέπτης τῶν αὐθεντικῶν καὶ κοινῶν καὶ ὅσοι συμπράκτορες νὰ καταδικάζωνται καθὼς οἱ ἱερόσυλοι ἢ καθὼς θελήσῃ ὁ Αὐθέντης. Α V 4 § 7.

Κατὰ δολομετρῶν

1. Δολομέτρας λέγομεν ἐκείνους, ὅσοι πουλοῦν μὲ ψεύτικα μέτρα, ζύγια δηλαδή, δράμια ὀκάδες, μπάνιτζες, πήχες καὶ τ.λ.

2. Ὅσοι δολομέτραι φωραθοῦν, νὰ παιδεύωνται σωματικῶς καὶ νὰ καταδικάζωνται εἰς χρηματικὴν ποινὴν ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθος τῆς βλάβης. Α V 9.

Περὶ ὅρκου

10. Ἡ τελετὴ τοῦ ὅρκου νὰ γίνηται μὲ πιττάκι τοῦ κριτηρίου εἰς τὸν ναὸν ἢ τῆς μητροπόλεως, ἂν εἶναι τὸ κριτήριον εἰς Βουκουρέστι, ἢ τῶν ἐπισκοπῶν, ἂν εἶναι εἰς Κραγιώβαν, Πουζαῖον καὶ Ἄρτζεσι ἢ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς καθέδρας τῶν λοιπῶν ζουδέτζων [1]. Α VI 5 § 10.

Περὶ ἀφορισμοῦ

3. Ὁ ἀφορισμὸς νὰ διορίζεται μὲ πιττάκι τῆς κρίσεως πρὸς τὸν μητροπολίτην, ἂν τὸ κριτήριον εἶναι εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ἢ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, ἂν εἶναι εἰς ταῖς ἐπισκοπαῖς τους. Καὶ ὁ μητροπολίτης καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐγγράφως νὰ ἐκδίδουν ἀφοριστικὰ γράμματα εἰς τὴν πρότασιν. Α VI 6 § 3.

Περὶ κριτῶν, κρίσεως, ἀποφάσεως καὶ ἐκκλήτων

2. Κριτὴς δῶρα ἐκτὸς ὀλίγων φαγωσίμων ἢ ποτῶν ἀπὸ τὸν κρινόμενον νὰ μὴ δέχεται. Ὅποιος δὲ πλέον τούτων δωροδοκηθῇ καὶ ἐλεγχθῇ, νὰ ἐξώνηται καὶ νὰ ἀτιμάζηται ἀπὸ τὴν αὐθεντείαν. Α VI 7 § 2.

[1] βλέπε σ. 29. σημ. 2.

17. Cînd stăpînul nu vinde vin pe moşia lui, liber e clăcaşul să vîndă cu voia lui, dîndu-i de bute un leu şi o măsură de vin.

Impotriva răzvrătirii

1. Răzvrătire numim crima împotriva persoanei domnului sau în contra formei de guvernămînt a domniei.

2. Cine face un atentat sau o conjuraţie în contra domnului sau domniei, cine se răscoală sau provoacă o răscoală, cine insultă nescris sau în scris, direct sau indirect domnul sau domnia, cine calcă porunca domnească, cine îşi însuşeşte un drept domnesc şi aşa mai departe, toţi aceştia sînt răzvrătiţi şi să se pedepsească cu pedeapsa pe care o va voi domnul.

3. Cine a luat parte la răzvrătire să se pedepsească, ca şi făptuitorul. A V 1.

Despre furi

7. Furul de lucruri domneşti şi obşteşti şi cîţi i-au fost ajutători, să se osîndească precum furii de lucruri sfinte sau cum va voi domnul. A V 4 § 7.

Impotriva celor ce măsoară strîmb

1. Zicem că măsoară strîmb aceia, cîţi vînd cu măsuri mincinoase, adică: cîntare, dramuri, ocale, baniţi, coturi şi celelalte.

2. Cîţi se vor prinde că măsoară strîmb, să se pedepsească cu pedepse corporale şi să se osîndească la gloabă în bani în raport cu mărimea pagubii. A V 9.

Despre jurămînt

10. Ceremonia jurămîntului să se facă cu pitac al judecătoriei în biserica, sau a mitropoliei, dacă judecătoria e la Bucureşti, sau a episcopiilor, dacă e la Craiova, Buzău şi Argeş, sau în bisericile catedrale ale celorlalte judeţe. A VI 5 § 10.

Despre afurisanie

3. Afurisania să se hotărească cu pitacul judecăţii către mitropolit, dacă judecătoria e în eparhia lui, sau către episcopi, dacă e în episcopiile lor. Şi Mitropolitul şi episcopii să dea în vileag cărţile de afurisanie în scris la propunere. A VI 6 § 3.

Despre judecători, judecată, hotărîre şi apeluri

2. Judecătorul să nu primească daruri, afară de puţină mîncare sau băutură, de la cel ce se judecă. Cine însă va fi mituit cu mai mult decît acestea şi va fi dovedit, să fie dat afară şi acoperit cu necinste de către domnie. A VI 7 § 2.

3. PREFAŢA DIN EDIŢIA ÎNTÎIA GRECEASCĂ

Către cititori

Prea înălţatul şi prea graţiosul legiuitor al Ţării-Romîneşti, decretînd aceste sfinte legi ale lui pentru supuşii săi, le-a împărţit în şase secţiuni: întîia cuprinde legile despre persoane; a doua acelea despre lucrurile mişcătoare şi nemişcătoare; a treia despre contracte; a patra despre donaţiuni; a cincia despre crime şi a şasea despre judecăţi. Rînduirea codului este originală; expunerea foarte metodică într-o înşirare strîns legată şi limba concisă, cuprinzătoare şi foarte clară. Dacă odinioară Sparta şi Atena se făleau cu legiutorii lor, mult mai mult trebuie să se fălească şi Ţara-Romînească cu marele ei legiuitor, foarte rîvnitor pentru binele ţării, pricinuitorul celei mai mari prosperităţi a ei.

3. ΠΡΟΙΜΙΟΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΗΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας

Ὁ ὑψηλότατος καὶ εὐμενέστατος τῆς Βλαχίας νομοθέτης θεσπίζοντας τοὺς παρόντας ἱερούς του νόμους εἰς τὸ ὑπήκοόν του, τοὺς διαίρεσεν εἰς ἕξ τμήματα· τὸ πρῶτον περιέχει τοὺς περὶ προσώπων νόμους· τὸ δεύτερον τοὺς περὶ πραγμάτων κινητῶν καὶ ἀκινήτων· τὸ τρίτον τοὺς περὶ συμφωνιῶν· τὸ τέταρτον τοὺς περὶ χαρίτων· τὸ πέμπτον τοὺς περὶ ἐγκλημάτων καὶ τὸ ἕκτον τοὺς περὶ διαφορῶν. Ἡ τάξις τοῦ συντάγματος εἶναι ἀμίμητος· τρόπος μεθοδικότατος κατὰ σειρὰν ἀλληλένδετον καὶ λόγος σύντομος, περιεκτικὸς καὶ ἐμφαντικότατος. Ἂν ἐκαυχῶντο ποτὲ ἡ Σπάρτα καὶ αἱ Ἀθῆναι διὰ τοὺς νομοθέτας των, πολὺ πλέον πρέπει νὰ καυχᾶται καὶ ἡ Βλαχία διὰ τὸν μέγαν καὶ πολιτικότατον νομοθέτην της, τὸν αἴτιον τῆς μεγίστης εὐδαιμονίας της.

ANEXA II

LEGIUIRI ŞI DISPOZIŢIUNI MODIFICATOARE, COMPLETATOARE ŞI INTERPRETATIVE ALE LEGIUIRII CARAGEA

PARTEA I

Pentru obraze.

1. Decretul Guvernului provizoriu nr. 2 din 14 iunie 1848: « În numele Poporului Romîn. Dreptate, Frăţie.

Guvernul vremelnic decretă:

Potrivit voinţei poporului, toate rangurile civile se desfiinţează pentru totdauna. Nimeni, de acum înainte, nu va mai putea a-şi lua vreun rang în niciun act public. Singura deosebire ce va exista între romîni va fi aceea a virtuţilor şi a slujbelor către patrie »

(Buletinul ofiţial nr. 31 din 15 iunie 1848, p. 122).

Cap. 1. Pentru bărbaţi şi femei.

2. Problema drepturilor civile şi naturalizarea se reglementează prin art. 372 şi 379 din Regulamentul Organic.

3. Dispoziţiuni de favoare se acordă străinilor sudiţi din oraşul Brăila prin legiurea întărită cu ofisul domnesc nr. 304 din 1 mai 1836 (Analele Parlamentare ale Romîniei, tom. VI, partea I, 1895, Buc., p. 159—165). Li se acordă dreptul de a cumpăra locuri, case şi magazii în oraşul Brăila, dînd magistratului oraşului în scris că se supun « atît personal precum şi întru ceiace se atinge de proprietatea lor, întru toate lucrările, pravilelor pămînteşti, după toată puterea lor. »

4. Dispoziţiuni asemănătoare se votează şi în favoarea străinilor, « care se vor aşeza în oraşul Severin, ce acum se clădeşte ». Domnul întăreşte hotărîrea Obşteştii Adunări cu ofisul nr. 406 din 10 iunie 1836 (ibidem, p. 327—328).

5. Decretul nr. 1051 din 19 august 1864 acordă tuturor străinilor de orice rit creştinesc « dreptul de a cumpăra proprietăţi imobiliare, fără a se prejudeca prin aceasta asupra dreptului lor la naturalizare ». (Monitorul oficial nr. 185 din 20 august 1864, p. 835).

Cap. 2. Pentru fii adevăraţi, din curvie, buni şi vitregi.

6. Întocmirea înscrisurilor de stare civilă s-a reglementat printr-un regulament special ce s-a publicat drept anexa 3 la cap. VIII din ediţia II-a a Regulamentului Organic. (Vezi şi ofisul domnesc nr. 165 din 14 noembrie 1834 (Bul. of. nr. 39 din 3 decembrie 1834, p. 165).

Cap. 3 : *Pentru vîrsnici şi nevîrsnici.*

§ 2, 3.

7. Pentru administrarea averii minorilor şi a averii « acelor ce vor muri fără clironomi » se reorganizează instituţia mai veche a Obşteştii Epitropii. (Vezi, mai jos, legea pentru Obştească Epitropie la partea a III-a, cap. XXI, nr. 91.)

§ 4, 5, 6.

8. Paragrafele 4, 5 şi 6 au fost înlocuite în întregime prin legea nr. 10 din 23 februarie 1833 intitulată:

PROIECT PENTRU IERTAREA DE VÎRSTĂ

Intocmiri obşteşti.

Art. 1-iu. Iertarea de vîrstă este dreptul care să dă nevîrsnicului spre a se ocîrmui el însuşi şi spre a-şi chivernisi averea sa.

Art. 2-lea. Iertarea de vîrstă să dobîndeşte de sineşi prin căsătorie, iar la ori ce altă întîmplare nu se poate dobîndi decît după formalităţile de mai jos.

SECŢIA I.

Pentru cerutele formalităţi spre dobîndirea iertării de vîrstă.

Art. 3-lea. Tatăl, sau de nu va fi tatăl, muma, poate slobozi pe fiul lor de sub epitropie de să va afla în vîrsta de optsprezece ani. Numai după însuşi a lor voinţă şi fără altă formalitate decît făcînd arătare în scris către judecătoria locului, care va da nevîsnicului copie adeverită după acel înscris.

Art. 4-lea. Dacă nevîrsnicul va rămînea sărman de părinţi, nu să va putea slobozi de supt epitropie pînă nu va ajunge în vîrstă de douăzeci şi unul de ani şi numai prin hotărîre de judecată întărită de Domn.

Spre acest sfîrşit se va da jalbă către judecătoriia locului ori de către epitrop sau de către rudele cele mai de aproape ale nevîrsnicului, sau de către însuşi nevîrsnicul, de va vedea nesilinţă întru aceasta din partea numiţilor.

Art. 5-lea. Judecătoriia la care să va îndrepta această jalbă va chema pe epitrop şi pe rudele nevîrsnicului cele mai de aproape şi dîndu-le în cunoştinţă cererea nevîrsnicului, va cerceta vîrsta şi purtarea lui, cuvintele pentru care să cere acea iertare, folosul ce poate dobîndi dintr-însa, starea întru care să află averea sa, întrebuinţînd şi ori ce alte mijloace va socoti de cuviinţă spre a să încredinţa dacă acea iertare de vîrstă poate fi folositoare nevîrsnicului, apoi îşi va da hotărîrea sa în scris priimind sau depărtînd acea cerere, după cum adecă i să va părea asemănată, sau neasemănată cu interesurile nevîrsnicului.

Acea hotărîre a judecătorii de întîia cercetare, să va trimite la Divanul judecătoresc, spre a cerceta dacă toate mai sus arătatele formalităţi s-au păzit de către acea judecătorie şi dacă alegerea ei este după cuviinţă şi spre folosul nevîrsnicului; şi încredinţîndu-se că este dreaptă şi după toate cerutele formalităţi, va îndrepta-o acel Divan cu raport către Logofeţiia Dreptăţii, spre a să supune mai întîi la întărirea Domnului şi a să da în urmă la mîna nevîrsnicului spre a-şi dobîndi drepturile ce nasc din iertarea de vîrstă.

SECȚIA II

Dreptățile ce dă iertarea de vîrstă.

Art. 6-lea. Iertarea de vîrstă desființează epitropiia și dă dreptate nevîrsnicului:

De a să chivernisi pe sineși și averea sa,

De a cere epitropului socoteala epitropii sale, precum și toate acelea cîte în urma acei socoteli va rămîne epitropul dator a-i întoarce;

De a-și strînge veniturile lui;

De a-și da moșiile în arendă într-un soroc nu mai mult decît de trei ani;

De a întrebuința lucrurile sale cele mișcătoare, precum el va voi, și de a face toate lucrările cîte vor fi de trebuință pentru ținerea în bună stare a averii sale.

Art. 7-lea. Nevîrsnicul care va fi dobîndit iertare de vîrstă nu să va putea căsători mai nainte de vîrsta cea legiuită fără de voea părinților lui, sau neavînd părinți, fără de voea fraților lui celor vîrsnici, sau neavînd nici frați, fără de voea unchilor lui despre tată sau despre mumă; iar la întîmplare cînd asemenea inpiedecare a căsătorii din partea fraților sau a rudeniilor ce s-au zis va fi fără de cuvînt, atunci să va urma după găsirea cu cale a judecătorii locului.

Art. 8-lea. Nevîrsnicul ce va dobîndi iertare de vîrstă nu se va putea împrumuta, nici a înstrăina lucrurile nemișcătoare, nici a rîdica capitalurile ce va avea la dobîndă.

Însă la întîmplări grabnice sau cînd va fi vreun interes foarte mare, precum de a plăti nevîrsnicul datorii făcute mai înainte de a lui dezlegare de supt epitropie, sau cînd obrazul acela la care va fi capitalul lui va fi în primejdie de scăpătăciune și alte întîmplări asemenea, nevîrsnicul își va face atunci cererea sa prin jalbă către judecătoria locului.

Art. 9-lea. Judecătoria la care să va da asemenea jalbă, va chema pe rudele cele mai de aproape ale nevîrsnicului și le va face cunoscută cererea acestuia și, după ce va asculta părerea lor și va lua și alte științe ce va socoti de trebuință, va primi sau va lepăda cererea nevîrsnicului, după cum i să va părea mai de folos la interesurile lui.

Art. 10-lea. Dacă cererea va fi primită, să va orîndui tot de către aceiași judecată unul sau mai mulți din cele mai de aproape rude ce vor fi față spre a priveghea supt a lor răspundere, ca sumele ce să vor strînge în urma hotărîrii acei judecătorii să se întrebuințeze spre folosul nevîrsnicului și întocmai după duhul acei hotărîri.

Dacă nevîrsnicul nu va avea rude, judecătoria va face arătare Stăpînirii, care va însărcina cu această priveghere sau pe Obșteasca Epitropie sau pe vreun alt obraz ce va găsi cu cale.

Art. 11-lea. Nevîrsnicul cel slobod de supt epitropie carele să va neguțători va fi socotit drept vîrsnic pentru ori ce tocmeli ar face atingătoare de neguțătoria sa.

Art. 12-lea. Cînd nevîrsnicul cel slobod de subt epitropie va întrebuința rău această slobozenie, precum cînd va face cheltueli peste măsură și altele asemenea rele urmări, această slobozenie a lui i să va putea lua înapoi tot cu acel chip cu care i s-au fost dat; adecă cînd i să va rîdica de către tată-so și mumă-sa nu va fi trebuință de altă formalitate decît numai de a să da în cunoștința judecătorii, precum s-au zis la articolul al 3-lea; iar cînd i să va ridica de către celelalte rude, să va da jalbă către judecătorie și va urma precum s-au zis la articolul 5, îndeplinindu-se toate acele formalități.

Art. 13-lea. Nevîrsnicul căruia i să va rîdica iertarea de vîrstă va rămînea subt epitropie pînă va veni în vîrsta legiuită. (Din broșura: «Ale Obișnuitei Obstești Adunări, lucrările» din anul 1832, pag. 37—39 și Bul. of. nr. 17, din 13 aprilie 1833, p. 106—108).

Cap. 5. *Pentru răsipitori.*

9. Dispoziţiile acestui cap. sînt dezvoltate prin legiuirea nr. 9/1833:

PROIECT PENTRU PUNEREA RĂSIPITORILOR SUBT ÎNGRIJIREA OBSTEȘTII EPITROPII

Art. 1-iu. Rîsipitorii sînt vîrsnicii, parte bărbătească sau femeiască, aceia care vor fi vîndut a treia parte din verice avere a lor, sau se vor fi împrumutat atît cît face acea a treia parte şi vor fi întrebuinţat banii neprecurmat în cheltueli netrebnice spre întîmpinarea desfătărilor şi plăcerilor lor.

Art. 2-lea. Cel ce se va dovedi, prin bune şi destoinice dovezi, de rîsipitor, se va lua subt îngrijirea Obşteştii Epitropii.

Art. 3-lea. Nimenea altul nu va putea să ceară prin judecătorii punerea rîsipitorului subt epitropie, decît tatăl, sau după moartea tatălui, muma, sau rudele de sus, despre partea tatălui ori a mumei; sfatul de trei obraze, care vor avea cu rîsipitorul rudenie de alăturea, numai unchii şi mătuşile i fraţii şi surorile, în lipsa lor, trei prieteni părinteşti vor avea această cădere.

Art. 4-lea. Soţia sau copiii rîsipitorului nu vor avea altă cădere decît făcînd către mai sus pomenitele obraze arătare dărăpănării averii rîsipitorului, să ceară ca printr-înşii să se facă pornire către judecată spre a se pune subt epitropie.

Art. 5-lea. Jalba se va da către prezidentul judecătorii de întîia cercetare a locului unde lăcueşte rîsipitorul, în care jalbă să vor coprinde faptele lui şi pe lîngă dînsa se vor împreuna înscrisurile şi numele martorilor ce sînt de trebuinţă spre îndeplinirea dovezilor.

Art. 6-lea. Prezidentul, după cercetarea ce va face însuşi în parte, îndestulîndu-se că pîra este adevărată, va chema atît pe rudele rîsipitorului a veni la judecătorie în zi hotărîtă, ca să-şi dea ştiinţa lor asupra pîrii ce să face, cît şi pe martori ca să-şi arate mărturia lor.

Art. 7-lea. După scumpa cercetare ce se va face în presudsvia judecătoriei rudelor şi martorilor, faţă fiind şi pîrîtul, de se va dovedi că el este întru adevăr rîsipitor, să va alcătui anafora, prin care se va hotărî ca rîsipitorul să între subt îngrijirea Obşteştii Epitropii, orînduindu-să tot atunci, de va fi trebuinţă, şi un îngrijitor vremelnic asupra averii lui, din rudele sale, pînă cînd să va lua acea avere, prin întărirea gospod de către Obşteasca Epitropie, la care îngrijitorul va fi îndatorat a da socoteală curată de ocîrmuirea sa.

Art. 8-lea. Din zioa ce să va iscăli acea hotărîre de judecată, orice tocmeală sau înstrăinare a averii sale va face rîsipitorul fără ştirea Obşteştii Epitropii întru nimic se socoteşte.

Art. 9-.ea. Însă spre a se face ştiută obştii acea hotărîre, în cinci zile cel mult se vor scoate copii după dînsa şi se vor trimite atît pe la toate judecătoriile de întîia cercetare, cît şi pe la maghistraturile oraşelor, să se lipească îndată după primirea lor în odaea de presudsvie, unde să stea lipită cel puţin patruzeci de zile.

Art. 10-lea. După lipirea copiilor hotărîrei, vericare judecătorie va întări vreun zapis de împrumutare, sau vreun sinet de înstrăinare a averii rîsipitorului, însuşi va rămînea răspunzătoare către cei cu pretenţii pentru pagubile lor.

Art. 11-lea. Lipirea copiilor se va face prin jurnal iscălit de prezidentul şi ceilalţi judecători, spre a fi ştiută zioa în care s-au făcut.

Art. 12-lea. Cel ce nu va rămînea mulţumit pe hotărîrea judecătoriei de întîia cercetare, va porni apelaţia sa în sorocul cel legiuit.

Art. 13-lea. Nepornindu-se apelaţia în legiuitul soroc, sau după apelaţie întărindu-se hotărîrea cea desăvîrşit de către Domnul ţării, marele logofăt al Dreptăţii va scrie Obşteştii Epitropii a lua subt îngrijirea ei averea rîspitorului.

Art. 14-lea. Rîsipitorul să aseamănă cu nevîrsnicul pentru ocîrmuirea averii i a obrazului său, de aceia şi cele ce s-au legiuit în proiectul cel pentru nevîrsnici să vor urma şi pentru rîsipitori.

Art. 15-lea. Rîsipitorul vîrsnic fiind subt epitropie, slobod va fi a se căsători, însă prin căsătorie nu va înceta a fi subt îngrijirea epitropiei.

Art. 16-lea. Rîsipitorul fiind subt epitropie, slobod va fi să-şi facă diată, care fiind pravilnică, va avea tăria sa.

Art. 17-lea. Rîsipitorul va eşi de subt epitropie tot cu chipul ce au intrat, adică dînd jalba sa către prezidentul tribunalului judeţului şi făcîndu-să cercetarea prin dovezi bunei sale purtări şi iconomii a venitului ce i se încredinţează de către epitropie pentru cheltuelile lui, cum şi hotărîrea judecăţii şi publicaţia ei, după cum s-au zis mai sus la art. 5, 6, 7 şi 9.

Acest proiect s-au întărit prin ofisul de la 8 martie 1834, nr. 67. (Reprodus din broşura « *Lucrările Obşteştii Adunări din 1833* » p. 21—23 şi Bul. of. nr. 9 din 5 aprilie 1834, p. 48—49.)

10. Vz. asupra Obşteştii Epitropii, legiuirea specială publicată mai jos la partea III-a, capul 21, nr, 91.

Cap. 6. *Despre slobozi.*

§ 6.

11. Un ofis domnesc al lui Gheorghe Dimitrie Bibescu nr. 94 din 3 martie 1845, afirmă principiul general al libertăţii locuitorilor romîni în legătură cu unele măsuri luate de Divan împotriva clăcaşilor:

« Este netăgăduit că locuitorul romîn este slobod şi că pe acest temei se reazimă cele de căpetenie dispoziţii ale Regulamentului; iar ecsepsiile, care s-ar putea socoti ca nişte mărginitoare acestui prinţip, se cunosc povăţuite mai cu osebire de obştescul interes ce înfăţişează statornicirea locuitorilor şi întemeierea satelor. Apoi acea îndatorire la care ni se arată că Divanurile ar osîndi pe lăcuitorii ţărani şezători pe moşii davalma, de a se împărţi adică între devălmaşii proprietari şi a fi strămutaţi de către aceştia după înpărţeala ce ar face între dînşii, este nu numai împotrivitoare acelor mai sus arătate prinţipuri, dar şi sentimentelor de omenie.

Deci, nouă, această îndatorire nu ne va fi primită, ca una ce este vătămătoare şi acelui mai scump drept al ţăranului romîn, cît şi cugetului nostru. Fiind însă că între veniturile proprietăţilor în pămînt, unul din cele mai temeinice este şi numărul lăcuitorilor clăcaşi şi că aplicaţia mai sus arătatelor prinţipuri, urmîndu-să după toată a lor străşnicie, precum se şi cuvine a se urma, ar putea aduce de multe ori însemnătoare pagubi şi năpăstuiri unuia dintre acei proprietari, Sfatul Administrativ Ecstraordinar, adunîndu-să împreună cu d-lor prezidenţii secsiilor Inaltelor Divanuri, se va chibzui şi ne va arăta despre mijlocul cu care ar putea să întîmpine o asemenea năpăstuire, adăogîndu-să din parte-ne băgare de seamă că această cerută chibzuire preînţelege nevoinţa săteanului de a se strămuta: iar cînd va fi bunăvoinţă şi înţelegere cu proprietarul din partea lăcuitorilor de a se strămuta pe altă parte de moşie, potrivit cu analoghia ce s-ar cuveni devălmaşului pe partea căruia nu ar cădea satul, apoi atunci nu ar fi nici o neîndemînare, slobozi fiind acei lăcuitori a se strămuta la o asemenea împrejiurare » (Bul. of. nr. 29 din 13 martie 1845, p. 114).

Cap. 7. *Pentru robi şi ţigani.*

12. Vezi notele de sub capul următor.

§ 6.

13. Situaţia juridico-fiscală a ţiganilor domneşti este reglementată prin art. 95, 117, şi 118 ale Regulamentului Organic. Prin art. 95 se dispune întocmirea unei catagrafi a tuturor ţiganilor Statului, stabilindu-li-se şi birul separat de acela al locuitorilor romîni cu îndeletniciri similare.

Ocîrmuirea ţiganilor Statului este dată în sarcina Vornicului Temniţelor.

14. Principiile înscrise în Regulamentul Organic referitoare la ţiganii domneşti, numiţi acum ţiganii Statului sînt dezvoltate printr-un Proiect pentru îndreptarea orînduelii ţiganilor Statului, întărit de Deplin Înputernicitul Prezident al Divanurilor cu ofisul nr. 853 din 29 decembrie 1832. Prin art. 12—14 se dispune ca excedentul de venituri rezultat din încasarea birului acestor ţigani să constituie un fond inalienabil destinat exclusiv cumpărării de ţigani pe contul Statului (Bul. of. nr. 7 din 9 februarie 1833, p. 54).

15. Vornicia Temniţilor, prin raportul nr. 857 din 8 august 1838, propune, ca în vederea îmbunătăţirii situaţiei ţiganilor Statului, să se boteze copiii ţiganilor Statului de către locuitorii pămînteni şi ca « să se dea ţirculare porunci că sînt slobozi a lua întru leguită căsnicie dajnicul supus administraţiei acestei vornicii, soţie dintre lăcuitoarele pămîntene, precum şi împotrivă, fete sau femei din supuşii administraţiei aceştia, pămînteni lăcuitori, iar protopopii să le slobozază legiuitele acturi de cununie şi preoţii să-i cunune ».

Domnul aprobă propunerea, dispunînd să se publice că ţiganii Statului sînt slobozi: « acei dajnici se socotesc şi sînt slobozi ca şi ceilalţi ai satelor şi nu sînt nicicum în categoria celor ce se află pe la particulari, robi ţigani » (Bul. of. nr. 62 din 16 septembrie 1838, p. 250).

16. « Proectul pentru desfiinţarea dajnicilor de subt administraţia Vorniciei Temniţilor » şi trecerea lor sub administraţia ocîrmuirilor de judeţe desfiinţează categoria ţiganilor Statului, trecîndu-i în rîndul sătenilor birnici (Vezi, partea I, cap. 8, § 2).) Prin desfiinţarea administraţiei speciale şi deosebite se realizează o economie de 47. 600 lei, ce se afectează fondului de răscumpărare de ţigani (Bul. of. nr. 33 din 16 aprilie 1843, p. 130.).

§ 8.

17. Prin ofisul domnesc nr. 1580 din 22 noembrie 1850 se dispune:

« l-iu. Nimeni nu este volnic a despărţi o familie de ţigani prin dar sau prin vînzare şi nici un act de vînzare sau de danie pentru ţigani nu se va adeveri de vreo judecătorie, nici va fi ţinut în seamă, dacă nu va coprinde în sine pe părinţii cu toţi copiii lor » (Buletinul ofiţial nr. 102/din 27 noembrie 1850, p. 405).

Cap. 8.

§ 1—3.

18. Vezi mai sus notele de sub cap. 7 § 6.

În proclamaţia de la Islaz din 1848, care a fost socotită de Constituţie, s-a înscris la punctul 14: « Desrobirea ţiganilor prin despăgubire ». Nici un decret al Guvernului Provizoriu nu a trecut însă la realizarea acestei dispoziţii.

19. Prin ofisul domnesc nr. 1580 din 22 noiembrie 1850 se dispune ca: « Orice vînzări de ţigani se vor face dela o familie pînă la trei, se vor răscumpăra toate de Visterie, fără a mai putea trece dela un stăpîn la altul » (Buletin ofiţial, nr. 102 din 27 noiembrie 1850, p. 405). Prin aceastā răscumpărare ţiganii deveneau slobozi.

20. Legiuirea « pentru emanţipaţiea tutulor ţiganilor din Prinţipatul Romînesc » din 8 februarie 1856 dispune prin art. 1: « Robia este desfiinţată. Oricare ţigan se află astăzi în această categorie să eliberează şi se va înscri îndată între dajnicii Statului. »

În articolele următoare se fixează despăgubirea proprietarilor, procedura plăţii şi aşezarea ţiganilor prin oraşe şi sate. « O zi de solenitate publică se va hotărî în care să se celebreze pe fiecare an, în eternitate, acest act al desfiinţării sclavii din prinţipat » (Bul. of. nr. 13 din 13 februarie 1856, p. 49).

21. Asupra procedurii eliberării ţiganilor, Sfatul Administrativ Ecstraordinar a încheiat un jurnal la data de 11 februarie 1856, ca urmare ofisului domnesc nr. 253 din 8 februarie 1856 către Departamentul din Năuntru (Bul. of. nr. 15 din 20 februarie 1856, p. 57). În exe-

cutarea măsurilor edictate, Departamentul din Năuntru emite publicaţia nr. 786 din 14 februarie 1856 (Bul. of. nr. 16 din 25 febr. p. 61), iar Departamentul Finanţelor publicaţia nr. 1594 din 19 martie 1856 (Bul. of. nr. 24 din 23 martie 1856, p. 93).

§ 4.

22. Prin proiectul « Despre regularisirea ţiganilor sfintei mitropolii, ai episcopiilor şi ai tutulor mănăstirilor » din 13 februarie 1847, se dispune în art. 1: « Se slobod din robie toţi ţiganii sfintei mitropolii, ai episcopiilor şi ai tutulor mănăstirilor şi metoaşelor de obşte cum şi ai bisericilor şi ai oricăruia alt aşezămînt public fără deosebire, cîte se află în cuprinsul Ţării Rumîneşti.

Aceştia, ca şi ţiganii Statului, supuşi la aceiaşi orînduială, vor fi slobozi şi volnici a se însoţi cu rumîni, parte bărbătească şi femeiască ».

În aceiaşi lege se fixează capitaţia ce urmează a plăti cei sloboziţi şi afectarea sumelor încasate răscumpărării de ţigani particulari (Bul. of. nr. 13 din 17 februarie 1847, p. 49).

PARTEA II

Cap. 1. *Pentru stăpînirea lucrurilor.*

§ 1.

23. Prin art. 178 şi 179 din Regulamentul Organic se prevede că proprietarul minelor ce se vor descoperi «slobod va fi să le lucreze singur, ori să le închirieze», dînd însă Stăpînirii a zecea parte în natură sau Vistieriei a zecea parte din venitul net. Dacă proprietarul nu are putinţă să exploateze minele în termen de 18 luni dela data ce i se va fixa, minele se vor prelua de Stat, care va plăti stăpînului a zecea parte din venitul net, precum şi contravaloarea stricăciunilor ce se vor fi pricinuit moşiei. Păcura, pietrăriile « şi alte producturi, care se întrebuinţează de obşte în Principat, nu vor plăti nici o zeciuială ».

24. Art. 334, al 2 din condica penală din 1852 apără de pedeapsă pe « aflătorii de comori care tăinuiesc către stăpînii locului asemenea descoperiri şi vor fi supuşi numai la despăgubire civilă către dînşii. » Vezi şi art. 333 şi 334, al. 1 din aceeaşi condică penală.

§ 6.

25. Art. 165 din Regulamentul Organic pune problema unor lucrări pentru navigabilitatea rîurilor Jiu, Olt, Argeş, Dîmboviţa şi Ialomiţa. Se vor chibzui modalităţile de despăgubire a stăpînilor de moşii, ce au pe aceste « gîrle mari zăgazuri şi poduri aducătoare de legiuite venituri şi care trebuesc a să strica spre a să putea aşeza plutirea. »

Cuprinsul acestui art. se dezvoltă prin legea « Proiect pentru plutirea gîrlelor » din 14 mai 1835 (Analele Parlamentare, V, pp. 27, 28, 131—141).

Cap. 3. *Pentru vecinătatea lucrurilor.*

§ 1.

26. Vezi art. 322 şi 303 din condica penală din 1852.

§ 2.

27. Prin Regulamentul Organic, secţia IX: Pentru hotărnicia tuturor moşiilor din Valahia, art. 343—348, se stabilesc comisii speciale de hotărnicii şi norme procedurale pentru a se soluţiona procesele de hotare.

28. Procedura hotărniciilor se completează printr-o serie de ofise domneşti şi circulări ministeriale. Citām:

1. Circ. Depart. Dreptăţii nr. 14781 din 8 decembrie 1837 [Bul. of. nr. 60 din 12 decembrie 1837, p. 250].

2. Circ. Depart. Dreptăţii nr. 6255 din 1 septembrie 1847. [Bulet. of. nr. 68 din 1 octombrie 1847, p. 272].
3. Circ. Depart. Dreptăţii nr. 6745 din 26 septembrie 1847 [Bul. of. nr. 76 din 31 octombrie 1847, p. 295].
4. Ofisul domnesc nr. 436 din 18 octombrie 1847. [Bul. of. nr. 73 din 27 octombrie 1847, p. 291].
5. Circ. Depart. Dreptăţii, nr. 447 din mai 1848 [Bul. of. nr. 27 din 24 mai 1848, p. 106]
6. Circ. Depart. Dreptăţii, nr. 6550 din 3 decembrie 1848. [Bul. of. nr. 68 din 9 decembrie 1848, p. 270].
7. Circ. Depart. Dreptăţii nr. 2579 din 28 martie 1849. [Bul. of. nr. 33 din 7 aprilie 1849 p. 130.]
8. Circ. Depart. Dreptăţii nr. 2581 din 28 martie 1849. [Bul. of. nr. 33 din 7 aprilie 1849, p. 131].
9. Circ. Depart. Dreptăţii nr. 559 din 2 mai 1849. [Bul. of. nr. 48 din 15 mai 1849, p. 190.].

§ 4,5,9.

29. Asupra folosirii stînjenului lui Şerban Vodă şi la măsurătoarea pogoanelor de vie, publicăm mai jos un pitac domnesc din 1825, aflat la Academia R. P. R. pac. LXXIII, nr. 351:

« *Io Grigore Dimitriu Ghica Voevod i gospodar zemli Vlahiscoie.*

Cinstit şi credincios boerule al Domnii Mele, dumneata vel spăthar. Fiindcă Preaosfinţiia Sa părintele mitropolitul cu dumnealor boerii veliţi prin anafora dela trecutul august 29 ne-au făcut arătare pentru prăjina cu care să cuvine a să măsura atît pogoanile arăturilor cît şi pogoanile viilor, că din vechime fiind legiuită a fi de optsprezece palme şi un pumn, după stînjenul răposatului domn Şerban Vodă, care s-au şi urmat, iar nu după stînjănu răposatului domn Constandin Vodă; şi pentru căci această nu erea publicarisită spre a fi ştiută la toţi de obşte, apururea să întîmpla pricini. De aceia ca să lipsească prigonirile şi să se păzească de acum înainte dreptatea fieşcăruia, s-au rînduit ca prăjina să se urmeze tot de optsprezece palme şi un pumn şi tot după stînjănul răposatului domn Şerban Vodă, însă de doi stînjăni i două palme şi un pumn, iar nu după stînjănul domnului Constandin Vodă; la care am dat şi domneasca noastră întărire, ca să să păzească şi de acum înainte. Pentru care s-au făcut poruncile Domnii Mele la dumnealui caimacamul Craiovii şi la toate isprăvnicaturile să o publicuiască la toţi de obşte şi să îngrijească a să păzi de acum înainte atît la măsurătoarea locurilor de arături cît şi a pogoanilor de vii, făr de a se îngădui nimeni să facă prăjini ori mai mari sau mai mici la această trebuinţă. Ci ca să fie ştiut şi dumitale măsura aceştii prăjini, iată ţi se face cunoscut printr-acest domnesc al nostru pitac, ca la pricinile ce să vor întîmpla de măsuritori de pogoane de arături sau de vii, să se păzească. Tolco pisah gospodstvami. »

(Pecete domnească) 1825, septembrie 10
Vel logofăt
Biv vel clucer

(Copii după acest document la Arhiva Statului Buc. Condica nr. 117, fila 17. Tot aici anaforaua din 1825, august 29 a veliţilor boeri şi pitace către Departamentul Epitropiei Obştirilor care a provocat pitacul domnesc şi anaforaua).

30. Prin jurnalul din 10 septembrie 1855 al Consiliului Administrativ Extraordinar, se adoptă sistemul metric şi, în locul stînjenilor vechi, al lui Constantin Vodă şi al lui Şerban Vodă, se introduce stînjenul de doi metri, numit stînjenul lui Ştirbei Vodă. Jurnalul este întărit prin rezoluţie domnească şi publicat în Bul. of. nr. 28 din 6 aprilie 1856, p. 109.

PARTEA III

Cap. 2.

§ 6, 7, 8,

31. Pitacul domnului Grigorie Dimitrie Ghica din 25 iunie 1824 interzice Departamentelor judecătoreşti din Bucureşti să adevereze zapisele de vînzare de lucruri nemişcătoare, pravila dînd această lucrare în căderea Logofeţiei mari a Ţării de sus:

« Cinstite şi credincios boerule al Domnii Mele, dumneata vel logofete de Ţara de sus. Fiindcă am luat Domnia Mea pliroforie că mulţi din cei ce vînd şi cumpără prin zapise între dînşii lucruri nemişcătoare aici în politia Bucureştilor, nu urmează a veni la logofeţie, ca să-şi adevereze zapisele, după orînduiala pravilii, ci obicinuesc de mergu pe la Departamenturi şi îşi adeverează zapisile şi dintr-această a lor urmare se întîmplă pricini inpotrivitoare cuviinţelor ce urmează a se păzi la vînzări de lucruri nemişcătoare. De aceia poruncim dumitale ca prin pitace ale logofeţii, să se facă cunoscută către toate departamenturile judecătoriilor de aici din politie această poruncă a Domnii Mele, ca de acum înainte nici unul din numitile departamenturi să nu fie volnec a adeveri zapise de vînzare pe lucruri nemişcătoare, ci pe oricare să va iovi[1]) cu acest fel de zapise, cerînd adeverire, să-l trimiţă la Logofeţiia mare a Ţării de sus, ca să facă urmarea ce o rîndueşte pravila, căci oricare din judecători sau logofeţi ai numitelor departamenturi, vor îndrăzni[2]) a adeveri vreun acest fel de zapis să se ştie că îşi va lua căzuta pedeapsă, după cuviinţă.

[Pecete gospod]

1824, iunie 25.
Vel logofăt

[Arh. Statului Bucureşti, Condica domnească nr. 105, p. 301. Ca urmare, un pitac al marelui logofăt din 1824 iunie, în aceiaşi condică, p. 302. În aceiaşi chestiune, pitace domneşti în copie către Departamentul Străinilor Pricini şi către toate judeţele, Condica nr. 117, fila 56].

32. Pitacul domnului Grigore Dimitrie Ghica din 29 august 1826, aflat în original la Academia R. P. R. stabileşte competinţa exclusivă a marei logofeţii a Ţării de sus şi a isprăvnicillor de judeţe, în ce priveşte vînzarea de lucruri nemişcătoare:

Io Grigore Dimitriu Ghica Voevod i gospodar zemle Vlahiscoie.

Cinstit şi credincios boerule al Domnii Mele, dumneata vel spătar. Ştiut este dumitale că după orînduiala pravilii dela list 13, toate vînzările lucrurilor nemişcătoare i de ţigani, cîte se fac aici în politie, se cuvine a se adeveri dela logofeţia cea mare a Ţării de sus, iar cele ce să fac afară, prin judeţe, să se adevereze de ispravnicii judeţului. Avem însă pliroforie că şi de alte judecătorii să adeverează zapise de acest fel de vînzări, rezămîndu-să (precum se vede) acele judecătorii, pe capul pravilii dela list 95, paragraf 6, unde scrie ca toate tocmelile cele în scris să să iscălească de către cei ce să tocmesc şi să să adevereze cel puţin de doi marturi, carii cu ochii lor au văzut sau cu urechile au auzit, ori de către judecători. Care această înţelegere a acelor judecătorii este greşită, căci în pravilă fiind orînduit de către cine să se adevereze zapisile vînzărilor[3]) de lucruri nemişcătoare, rămîne a se înţelege capul de mai sus arătat dela list 95, pentru orice altă tocmeală afară din vînzările lucrurilor nemişcătoare; şi după acest cuvînt urmarea acelor judecătorii este înpotriva orînduelii pravilii şi osebit se întîmplă şi multe neorîndueli, căci să adeverează vînzări de lucruri nemişcătoare şi către sudiţi, în vreme ce sudiţii nu sînt volnici a cumpăra aici în ţară lucruri nemişcătoare.

---

[1]) sic. —
[2]) În text: « îndrăznesc ». —
[3]) Cuvîntul «vînzărilor» este adăogat între rînduri de aceiaşi mînă, cu aceiaşi cerneală.

De aceia, poruncim dumitale vel spăthar i dumv. judecătorilor ai acestui departament al spăthării, ca de astăzi înainte să nu îndrăzniți a adeveri vreun zapis de vînzare de lucruri nemișcătoare sau de țigani, căci înpotrivă dovedindu-se, nu veți avea nici un cuvînt de îndreptare. Tolco pisah gospodstvami.

(P. D.) 1826, august 29
Vel logofăt
Biv vel clucer

[Academia R. P. R., doc. nr. 355/LXXIII. Copii după pitace asemănătoare către marele logofăt al Țării de sus și către isprăvnicii, la Arh. Statului, condica nr. 117 filele 55 v. și 56.]

§ 11.

33. Pitacul Domnului Grigore Dimitrie Ghica din 31 martie 1825 soluționează contrazicerea aparentă dintre § 8 și § 11 din acest capitol. Pitacul, aflat în original la Academia R. P. R. e adresat marelui spătar și diferă pe alocurea ca text de cel publicat de Simion Marcovici în ediția II-a a Codului Caragea și în edițiile următoare.

« *Jo Grigore Dimitrie Ghica Voevod i gospodar zemli Vlahscoie.*

Cinstit și credincios boerule al Domnii Mele, dumneata vel spathar. [1]).

Mulți din cei ce vînd nemișcătoare lucruri, cînd să duc ori la logofeție sau la isprăvnicat ca să adevereze zapisul vînzării, după orînduiala pravilii, unindu-să cu cumpărătorii, meșteșugesc [2]) viclenii, nearătînd pe toți aceia cîți au pravilnică cădere de protimisis la cumpărătoarea acelui lucru; din care această urmare se întîmplă judecăți și zmăcinări între cumpărători și între cei ce au cădere de protimisis, cerînd adică aceia ca să răscumpere lucru cel vîndut, în puterea celui de al optulea paragraf dela capul pentru vînzări, list 14, din Pravila pămîntului, cu cuvînt că vînzătorul [3]) lucrului nu i-au arătat și pe ei la logofeție sau la isprăvnicat, ca să-i fi minisit spre a hotărî în sorocul cel numit în pravilă de cumpără sau de să leapădă, și apoi cînd pînă la acel soroc nici ar fi cumpărat, nici s-ar fi lepădat, atunci adeverindu-se zapisul de numitele dregătorii, să nu mai fiie ascultați; iar cumpărătorii vrînd a depărta pe cei cu cădere de protimisis (care i-au tăinuit vînzătorii), ca să nu poată răscumpăra lucrul cel vîndut, cu cuvînt că la al unsprezecelea paragraf, tot dela mai sus numitul cap pentru vînzări să coprinde că de va tăinui adică vînzătorul pă vreunul din cei cu cădere de protimisis și în urmă se va arăta, să-i plătească aceluia drept osîndă a zecea parte din prețul lucrului ce s-au vîndut, iar nu zice de a i se da și prothimisul [4]) la cumpărătoarea [5]) lucrului.

Pentru ca să lipsească dar, de acum înainte felul aceștii prigoniri, din nedeslușita înțelegerea acelui [6]) de al unsprezecelea paragraf dela mai sus numitul capu, cu Divan am chibzuit Domniia Mea [7]) ființa dreptății asupra aceștii pricini și după tot cuvîntul, drept deslușind a acestui de al 11-lea paragraf înțelegere, în ce chip se cuvine de a fi, după duhul celui de al optulea paragraf, zicem că de ar fi fost precum zic acei cumpărători, urma să zică curat într-acel de al unsprezecelea paragraf (pe lîngă periodol al osîndii vînzătorului) ca protimisis să nu i să dea; și iarăș de se va socoti acest de al unsprezecelea paragraf că are o [8]) acest fel de înțelegere, ca și de nu se vor minisi, cei cu cădere de protimisis, tot să nu mai

---

1) În documentul publicat în ediția serdarului Marcovici: « Cinstiților și credincioșilor, dumneavoastră veliților boeri ai Divanului Domnii Mele ».
2) Ibidem: « meșteșugind viclenii ».
3) Ibidem: « vînzătorii ».
4) Ibidem: — protimisis ».
5) Ibidem: « răscumpărătoarea ».
6) Ibidem: « a acelui ».
7) Ibidem: « Domnia Mea, precum vă este știut ».
8) Ibidem: « are acest fel ».

fiie ascultaţi, atunci acest paragraf urmează a anerisi pe cel de al optulea, care are coprindere că cei cu protimisis să nu mai fiie ascultaţi, cînd la orînduitele soroace minisindu-se, nici vor cumpăra, nici să vor lepăda; şi aşa să rămîie prav.la, anerisindu-se singură [1]) pe sineşi.

De aceia poruncim dumitale [2]) ca la asemenea pricini, ce să vor întîmpla a să cerceta şi la acest Departament, să faci [3]) hotărîrea după mijlocul de mai sus arătat, adică: celui cu cădere de protimisis, cînd nu va fi minisit de logofeţiie sau de isprăvnicat, după orînduiala pravilii pe lîngă osînda ce are a-i plăti vînzătorul, să i să dea şi dreptate a răscumpăra lucrul cel vîndut. Şi acest pitac să se păstreze, trecîndu-se şi în condica departamentului Spăthării. Tolco pisah gospodstvami. 1825, martie 31.

(P.D.)

Vel logofăt
Biv vel clucer

[Academia R.P.R., doc. nr. 347/LXXIII.]

La Arhivele Statului din Bucureşti, în Condica Domnească nr. 105 f. 205 , sub titlul: « 17 porunci pe la judeţe şi una la caimacam i un pitac la veliţi boieri i la departamentul streinilor pricini i la spătharie i la agie i la departamentul de 8 şi departamentul dă 7 pentru protimisis la vînzările ce se fac lucrurilor nemişcătoare : Dumv. ispravnicilor ot sud... sănătate. Vă facem înştiinţare că mulţi din cei ce vînd »... ; continuă documentul de mai sus, din 31 martie 1825 şi se încheie... « lucrul cel vîndut. Care această carte să se păstreze, trecîndu-se şi în condica judeţului, ca să fie ştinţă totdeauna. Fii sănătos ».

34. Aplicabilitatea pitacului de mai sus se examinează 12 ani mai tîrziu prin jurnalul din 19 august 1837 al Sfatului Administrativ Extraordinar:

JURNAL

« Astăzi, joi, la 19 august 1837, adunîndu-se mădulările Sfatului Administrativ Ecstraordinar, dinpreună cu domnii prezidenţii Divanurilor, au citit luminatul ofiţ dela 19 iulie 1837, nr. 288 precum şi raportul Departamentului Dreptăţii dela 28 ghenarie no. 693 şi au chibzuit cele următoare:

1-iu. Că pitacul răposatului întru fericire Grigorie Ghica dela 31 martie 1825 este deslușitor articolilor 7, 8 şi 11 al capului pentru vînzări din pravila pămîntului.

2-lea. Că răposatul Domn, potrivit cu art. al 3-lea dela capu pentru judecători, judecată şi hotărîre, asupra înţelegerii articolilor de mai sus arătate ale pravilii, spre depărtarea a vericăriia nedomeriri întru aceasta şi care urmează a se păzi întru întregimea sa, pînă cînd se va desfiinţa, de să va găsi cu cale prin altă legiuire săvîrşită cu toate formele cerute de Regulamentul Organic » (Bul. of., nr. 38 din 5 iunie 1838, p. 149).

35. Jurnalul de mai sus e întărit prin porunca domnului Alexandru Dimitrie Ghica nr. 319 din 11 mai 1838:

« *Noi Alecsandru Dimitrie Ghica Voevod, cu mila lui Dumnezeu,*
domn a toată Ţara Romînescă.

Către departamentul Dreptăţii

Văzînd jurnalul încheeat de către Sfatul Administrativ Ecstraordinar, în adunare şi cu dumnealor prezidenţii Divanurilor de aici din Bucureşti şi care ni s-a înfăţişat pe lîngă raportul acelui Departament cu nr. 9955 din 25 august al anului trecut 1837, atingător de deslușirea

---

[1]) În original: « sinfură ».
[2]) In ediţia Marcovici: « Dumneavoastră ».
[3]) Ibidem: « a să cerceta, să faceţi hotărîrea », etc.

ce a făcut răposatul întru fericire domn Grigore Ghica prin pitacul dela 31 martie 1825, articolilor 7, 8 și 11 dela capul pentru vînzări din pravila pămîntului;

Luînd în băgare de seamă chibzuirea arătată prin acel jurnal, l-iu că pitacul răposatului domn Grigori Ghica dela 31 mart 1825 este d slușitor articolilor 7, 8 și 11 al capului pentru vînzări din Pravila pămîntului; 2-lea, că răposatul domn, potrivit cu articolul al 3-leadela cap pentru judecători, judecată și hotărîre. a fost în drept a da acea hotărîre asupra înțelegerii articolilor de mai sus arătate ale pravilii, spre depărtarea vericăriia nedomiriri întru aceasta și care urmează a se păzi întru întregimea sa, pînă cînd se va desființa, de se va găsi cu cale, prin alte legiuiri săvîrșite cu toate formile cerute de Regulamentul Organic;

Primim de bună acea chibzuire și poruncim de a se păzi cu nestrămutare de către toate treptele judecătorești cuprinderea pomenitului mai sus pitac domnesc asupra pricinilor de judecăți pentru protimisis,

Dumnealui Șeful Departamentului Dreptății va duce la îndeplinire această a noastră poruncă, dînd-o în cunoștința treptelor judecătorești.

(P. D.)

Nr. 319, anul 1838, mai 11 București
Marele logofăt al Dreptății, B. Știrbei.

[Bul. of. nr. 38 din 5 iunie 1838, p. 150].

36. Asupra termenului prescripției dreptului de exercitare a protimisisului, vezi ofisul nr. 346 din 27 mai 1840 al domnului Alexandru Ghica, sub partea VI-a, cap, I, § 6,7, mai jos nr. 119.

§ 6—11.

37. Aceste paragrafe au fost abrogate în mod expres prin:

Proect de legiuire pentru mărginirea celor în drept de protimisis la vînzări.

Art. l-iu. Căderea de protimisis la vînzări de lucruri nemișcătoare și țigani se desființează de acum înainte. Dobîndirea proprietății de moșii, vii și țigani nu se poate cuveni decît fețilir de rit creștinesc.

Art. 2. Orice zapis de vînzare al lucrurilor nemișcătoare și țigani se va adeveri de către judecătoria locală. Aceasta va adeveri zapisul de vînzare, după ce mai întîi va cerceta cu cea mai mare băgare de seamă documenturile ce să vor înfățișa de către vînzători și să va încredința cu destoinică dovadă că vînzătorul este bun stăpîn pe lucru ce voește a vinde și că acesta nu este zălojit, nici secfestruit, nici supus la vreo pretenție de zestre.

Art. 3. Cînd să vinde lucru sădit sau clădit pe loc străin și închiriat, stăpînul locului are căderé la răscumpărarea acelui lucru.

Vînzarea unor asemenea lucruri către obraze străine nu se va face decît prin canalu judecătorii. Aceasta va da-o în cunoștința stăpînului locului; și dacă acesta în soroc de patruzeci zile, socotite din zioa primirii înștiințării, nici banii prețului va răspunde, nici să va lepăda de dreptul său, atunci judecătoria va adeveri zapisul și vînzarea va fi desăvîrșită.

Art. 4. Paragrafurile 6, 7, 8, 9, 10 și 11 dela capul al 2-lea, partea a 3-lea din pravila pămîntului, precum și oricîte dispoziții să vor împotrivi la această de acum legiuire, se desființează și rămîn pentru totdeauna desputernicite.

Art. 5. Oricîte reclamații cu dreptul de protimisis vor fi pornite pînă acum și să vor porni pînă la zioa întăririi și publicuirii aceștii legiuiri, să vor putea judeca după pravila cea veche a țării, iar după întărirea legiuirii și publicuirea ei, a nimului jalbă de protimisis nu va mai fi primită.

[Bul. of. nr. 13/1840, p. 49].

38. Proiectul de mai sus « pentru mărginirirea celor în drept de protimisis la vînzări » i se trimisese Obşteştii Adunări cu ofisul nr. 26 din 8 ianuarie 1840. Obşteasca Adunare, în urma desbaterilor, ajunge la soluţionarea de a se desfinţa cu totul dreptul de protimisis şi întocmeşte şi votează proiectul modificat, în redactarea de mai sus, fără să-i modifice însă şi titlul. Domnul întăreşte legea prin ofisul nr. 175 din 15 martie 1840, adăogînd: « şi va avea putere de pravilă pe viitorime, începîndu-i-se lucrarea dela 25 ale aceştia, cînd să socoteşte că publicuirea va fi ajunsă la toate locurile judecătoreşti ». (Arhivele Statului Bucureşti. Administrative. Obşteasca Adunare, dosar nr. 120/1840 şi Bul. of nr. 13 din 18 martie 1840, p. 49).

39. Departamentul Dreptăţii dă o serie de dispoziţiuni asupra felului cum trebue să se procedeze la adeverirea zapiselor de vînzare de către judecătorii. Citām:

1. Publicaţia nr. 9401 din 13 august 1837 (Bul. of., nr. 32 din 19 august 1837 p. 136).
2. Circulara nr. 4810 din 27 mai 1838 (Bul. of., nr. 37 din 2 iunie 1838, p. 147).
3. Circulara nr. 1886 din 22 martie 1848 (Bul. of., nr. 15 din 27 martie 1848, p. 59).

§ 12, 13.

40. Departamentul Dreptăţii atrage atenţia judecătoriilor, prin circulara sa nr. 1070 din 17 februarie 1847, asupra greşelii ce se face de a se considera nule vînzările comerciale de produse agricole, reglementate de art. 105 din Pravila comercială, sub cuvînt că « pravila civilă nu recunoaşte desăvîrşită vînzarea lucrurilor decît prin predarea lor în primirea cumpărătorului » sub sancţiunea întoarceri îndoitului arvunei. « La cumpărări şi vînzări de fire comerţială », lămureşte circulara, « nu poate avea nici un loc dispoziţiile pravilei civile dela art. 12 şi 13 dela capul pentru vînzări, care nu recunosc desăvîrşite vînzările civile decît prin predarea lucrului vîndut şi primirea preţului cumpărăturii; căci o împotrivă tălmăcire ar compromenta pravila comerţială a aceştii ţări, pe credinţa căria speculatorii ţărilor străine încheie contracturi cu cei d-aici şi pun în primejdie căpitalurile lor şi subt acest raport şi credetul şi cinstea comerciului ţării; care aceasta ar fi cea mai desăvîrşită vătămare interesului obştesc » (Bul. of., nr. 14 din 19 februarie 1847, p. 55).

§ 45—49.

41. In opisul Arhivelor Statului din Bucureşti, al Divanului veliţilor boeri, este înregistrat dosarul nr. 1451, pe anul 1823: « Despre pricinile ce după pravilă pot strica un mezat urmat şi săvîrşit cu porunca Stăpînirii ». Dosarul face parte din cele distruse de bombardament în 1944.

Vezi şi pitacul domnesc din 29 noembrie 1823 prin care este sezisat divanul cu cercetarea acestei chestiuni. (Arhiv. Stat. Bucureşti, Condica domnească nr. 105 p. 208).

42. Vezi art. 331, aliniatul ultim din Regulamentul Organic, în redactarea din 1831, asupra căderii marelui logofăt de a întări mezaturile.

43. In ediţia II-a a Regulamentului Organic se publică drept anexa 5 la cap VII, Regulamentul pentru mezaturi alcătuit în 1832.

Regulamentul se publică cu modificările aduse de un « proiect îndreptător articolului 10 şi 11 din proiectul mezaturilor », întărit de Deplin împuternicitul Prezident al Divanurilor cu nr. 24 din 5 februarie 1833 (Ale obicinuitei Obşteştii Adunării, Lucrările din anul 1832, p. 34 şi Bul. of, nr. 6 din 5 februarie 1833, p, 42).

44. Procedura vînzării prin mezat se reglementează şi prin:

1. Circularea Logofeţii Mari a Dreptăţii, fără număr şi dată (Bul. of. nr. 3 din 4. februarie 1834, p. 15).
2. Ofisul domnesc nr. 98 din 15 februarie 1843 (Bul. of. nr. 15 din 16 februarie 1843, p. 50).

3. Circularea Departamentului Dreptății nr. 9691 din decembrie 1844 (Bul. of. nr. 34 din 21 mai 1846, p. 135).

4. Ordonanța domnească nr. 782 din 21 septembrie 1862 (Monitorul oficial nr. 210 din 24 septembrie 1862, p. 877).

Cap. 4. *Pentru închiriere sau arendă.*

45. Proiectul « pentru cîteva articole din Organicescul Reglement împlinitor la partea judecătorească » din 4 iulie 1836 (Bul. of. nr. 20 din 30 iulie 1836 și nr. 21 din 8 august 1836, pp. 78—84) cuprinde în secția 3-a (art. 10) dispozițiuni privitoare la contractele de închiriere de case și prăvălii precum și la arendări de moșii.

46. Intregul cap 4. al părței III din codul Caragea este înlocuit în 1852 prin:

LEGIUIRE PENTRU DESLUȘIREA ȘI ÎNDEPLINIREA CAPULUI I DE LA PARTEA III DIN PRAVILA DOMNULUI CARAGEA, PENTRU ÎNCHIRIERE SAU ARENDĂ.

Art. 1. Inchirierea sau arenduirea este o tocmeală prin care o parte se îndatorează a da celiilalte folosul unui lucru pe un soroc oarecare și cu un preț la care se îndatorează ceilaltă parte.

Art. 2. Numim închiriere folosul unei clădiri sau a oricăruia lucru mișcător. Numim arenduire folosul unei moșii sau rodurile unei grădini.

Art. 3. Putem să închiriem și să arenduim sau prin înscris sau prin grai; însă inchirierea sau arenduirea cea prin grai nu se va putea face decît pînă la suma de lei una sută cinci zeci.

Art. 4. Dacă închirierea sau arenduirea făcută prin grai nu s-a pus încă în lucrare și una din părțile tocmitoare o tăgăduește, atunci nu se poate primi dovada nici prin martori, nici prin jurămînt.

Art. 5. Cînd se prigonește prețul închirierii sau al arenduirii, a căreia tocmeală s-a făcut prin grai și care s-a pus în lucrare, proprietarul se poate crede, de va săvîrși jurămînt, afară numai dacă chiriașul sau arendașul se mulțumește a se dovedi aceasta din cercetarea oamenilor cu știință de asemenea prețuiri. In astfel de întîmplare, cheltuelile sînt în povara chiriașului sau a arendașului, dacă prețul ce s-a dovedit covîrșaște cel arătat.

Art. 6. Chiriașul sau arendașul poate și el închiria altuia lucrul, afară numai cînd se va tocmi împotrivă.

Art. 7. La închirieri sau arenzi se dă protimis părtașilor care, cînd să dă cu chirie sau arendă lucrul lor cel d-avalma, se protimisesc să-l ia.

Art. 8. Moșiile mănăstirești nu se pot arendui decît după dispozițiile legiuirei din anul 1847 pentru regularea averilor și a veniturilor mitropoliei și ale episcopiilor.

Inchirierile acareturilor se vor putea face și pînă la cinci ani; banii însă nu se vor putea lua înainte decît pe un an.

Art. 9. Cînd prin contractul de închiriere sau d-arenduire se atinge interesele unei al treilea persoane ce are un netăgăduit drept asupra lucrului, cum este: nevîrstnicul pe moștenirea sa, creditorul pe lucrul ipotecat, contractul trebue să fie respectat numai pe un soroc de trei ani, fără a fi îndatorat arendașul sau chiriașul a plăti noului stăpîn alți bani în socoteala acei arenzi sau închirieri, dacă odată a plătit-o celui dintîiu stăpîn, cu deslușirea următoare:

a) Închirierea sau arenduirea contractată de epitrop pentru lucrul celui de subt a sa epitropie, pe un soroc mai mult decît trei ani, la întîmplare de a-și veni nevîrsnicul în pravilnică vîrstă, nu poate avea putere îndatoritoare pentru dînsul sau pentru moștenitorii săi decît

numai pe acei trei ani, în cursul cărora nevîrstnicul şi-a venit în pravilnică vîrstă, socotindu-se acest soroc din zioa în care s-a încheiat contractul.

b) Epitropul nu va putea prelungi sorocul închirierii sau al arenduirei lucrului celui de subt epitropie prin prenoire de alt contract, înainte a ecspirații terminului celui dintîiu, decît numai cu un an înainte de-a răsufla contractul, în cursul căria vremi, nevîrstnicul şi-a venit în pravilnică vîrstă. La din împotrivă, contractul poate a nu se ține în seamă.

c). Inchirierea sau arenduirea contractată de bărbat pentru lucrul de zestre nu va putea avea tărie decît numai pe cît va ţinea căsnicia şi pînă la desfacerea ei prin bisericească hotărîre.

d). Dacă lucrul închiriat sau arenduit se dă de zestre, atunci zestraşul este dator să respecteze pe soroc de trei ani contractul încheiat de înzestrător, socotindu-se acest soroc iarăşi de la încheierea contractului, afară numai dacă se vor tocmi împotrivă.

e). Dacă contractul de închiriere sau de arenduire a fost făcut pe o vreme mai îndelungată decît pe trei ani, atunci sorocul se va socoti dela cel din urmă period de trei ani, înumărîndu-se fiecare period dela data contractului cîte trei, trei ani.

Art. 10. De va călca tocmeala stăpînul lucrului închiriat sau arenduit şi va păgubi pe chiriaş, răspunde paguba; asemenea şi chiriaşul sau arendaşul cînd va păgubi pe stăpîn din nepaza contractului.

Art. 11. De va închiria sau de va da în arendă stăpînul lucrului cu soroc şi înaintea acelui soroc va muri, atunci moştenitorul este dator să se ţie de tocmeală pînă la soroc. Dacă lucrul închiriat sau arenduit s-a lăsat legaton, chiriaşul sau arendaşul şi atunci rămîne neclintit, iar legatarului i se face îndestularea ce s-a legiuit la legaturi.

Art. 12. Dacă în cursul închirierii sau al arenduirei, lucrul s-a dărăpănat cu totul dintr-o întîmplare nebiruită şi neapărată pricină, închirierea sau arenduirea se desfiinţează de sineşi. În cazul acesta nici chiriaşul nu se îndatorează la ceva pagubi către stăpîn, nici acesta către chiriaş pentru cele ce va fi suferit el. Dacă s-a dărăpănat numai parte dintr-însul, chiriaşul sau arendaşul poate, după împregiurări, să ceară sau scăzămînt în preţ sau desfiinţarea contractului.

Art. 13. Dacă în cursul contractului lucrul închiriat sau arenduit are trebuinţă de o reparaţie care ţine mai mult de patruzeci zile, scăzămîntul preţului se va face cu analoghie pe vremea cît au ţinut reparaţiile şi pe folosul de care a fost lipsit. Dacă reparaţiile sînt de o astfel de fire, încît lucrul nu se mai poate locui de către acela ce l-a fost închiriat şi familia sa, acesta poate să ceară desfiinţarea contractului.

Art. 14. Orice pagubă se va întîmpla chiriaşului sau arendaşului din pornirea unui al treile obraz cu vreun drept asupra lucrului ce s-a fost închiriat sau arenduit, o plăteşte stăpînul. In cazul acesta, dacă chiriaşul sau arendaşul se va chema în judecată, ca să se depărteze din lucrul închiriat sau arenduit, sau ca să sufere ecsersiciul vreunei robiri şi acesta va arăta pe stăpîn, judecata se va urma cu stăpînul.

Art. 15. Chiriaşul sau arendaşul este îndatorat: 1) să întrebuinţeze lucrul închiriat sau arenduit întocmai ca un bun părinte de familie şi după tocmeală, 2) să plătească preţul închirierii sau al arenduirei la soroacele hotărîte.

Art. 16. Dacă chiriaşul sau arendaşul se slujeşte cu lucrul închiriat sau arenduit la altă trebuinţă decît aceea pentru care s-a tocmit sau din care s-ar princinui pagubă stăpînului, acesta poate, după împregiurări, să ceară desfiinţarea contractului.

Art. 17. Dacă între închirietor şi chiriaş s-a făcut o catagrafie pentru ceea ce priveşte lucrul închiriat sau arenduit, atunci chiriaşul este îndatorat a întoarce lucrul după cum l-a primit, afară numai din ceea ce s-a dărăpănat sau s-a stricat din vreo împregiurare nebiruită.

Art. 18. Dacă nu s-a făcut catagrafie, se presupune că chiriaşul sau arendaşul le-a priimit în stare bună de întrebuinţat şi este dator să le întoarcă astfel, afară numai cînd se va face dovadă împotrivă.

Art. 19. Chiriaşul sau arendaşul este dator a răspunde pentru orice stricăciune sau pierdere va cerca lucrul închiriat sau arenduit în cursul contractului, afară numai dacă va dovedi că aceasta s-a pricinuit fără vreo greşală a lui.

Art. 20. De se va închiria vreo clădire şi va arde, dacă se va fi aprins din năuntru, se îndatorează chiriaşul la orice pagubă, afară numai cînd va dovedi că focul s-a ivit dintr-o pricină neapărată şi nebiruită, ori din greşala clădirii. Dacă focul a venit de aiurea, stăpînul păgubeşte.

Art. 21. Dacă sînt mai mulţi chiriaşi legaţi printr-un contract, toţi sînt solidariceşte răspunzători pentru foc.

Art. 22. Chiriaşul sau arendaşul verice va zidi sau va prenoi la lucrul ce l-a închiriat, fără ştirea stăpînului, cheltuiala este a sa, afară numai cînd se va tocmi altminterea.

Art. 23. Dacă tocmeala închirierii sau a arenduirei nu s-a făcut în scris, stăpînul nu poate goni pe chiriaş sau arendaş decît la soroacele obicinuite locului, adică la St. Gheorghie şi la St. Dimitrie. Dacă contractul s-a făcut în scris, închirierea sau arenduirea încetează îndată ce s-a sfîrşit sorocul contractului.

Art. 24. Dacă isprăvindu-se termenul contractului, chiriaşul sau arendaşul rămîne îngăduit de stăpîn peste soroc, se va socoti că se întocmeşte pe tăcute un alt contract de a ţine lucrul şi pe al doilea an, regulîndu-se după articolul închirierilor făcute prin graiu, afară numai cînd stăpînul i-a vestit mai dinainte în scris, ca să se depărteze.

Art. 25. Contractul de închiriere sau arenduire se desfiinţează prin desfiinţarea lucrului închiriat sau arenduit şi prin nepăzirea legăturilor sau de către stăpîn, sau de către chiriaş ori arendaş, folosindu-se însă de acest din urmă drept partea protivnică ce s-ar vătăma prin nepaza condiţiilor contractului.

Art. 26. La întîmplare de înstreinare sau prin schimb, sau prin dar, sau prin vînzare de bună voie, ori prin judecătorească îndatorire a unui lucru nemişcător de către cei în drept sau îndatoraţi a-l înstreina, dacă acel lucru se va afla închiriat sau arenduit, stăpînul cel nuou nu va putea depărta pe chiriaş sau pe arendaş, cînd aceştia vor avea contracte de închiriere sau arenduire formale, decît numai după împlinirea de trei ani dela data contractului, afară numai dacă închirietorul se va fi tocmit dinpotrivă cu chiriaşul.

Dacă într-această împregiuire contractul a fost făcut pentru mai mulţi ani, atunci sorocul în care noul stăpîn va fi dator a respecta contractul cu chipul arătat la artic. 9, va începe, după cum s-a zis la acelaş articol, dela cel după urmă period de trei ani.

Art. 27. Dacă prin contractul de închiriere sau de arenduire se va fi tocmit, ca la întîmplare de a se înstreina lucrul, să fie slobod stăpînul cel nou de a depărta pe chiriaş sau pe arendaş cu făgăduială d-a-l despăgubi şi nu se va fi făcut vorbire şi despre chipul despăgubirei chiriaşului sau arendaşului, atunci, pe lîngă întoarcerea cu dobînda lor a banilor ce va fi primit înainte, va despăgubi pe chiriaş sau arendaş şi de a patra parte din preţul arenzii sau al închirierei unui anu. Precum asemenea şi pentru orice clădiri sau fabrice va fi făcut arendaşul cu condiţie de a se folosi el de dînsele pînă la soroc, despăgubirea se va face pe preţul cît se va dovedi prin preţuire de oameni cu ştiinţă, împreună şi cu dobînda lor legiuită pe anii ce vor rămînea pînă la împlinirea sorocului contractului de arendă.

Art. 28. De va voi stăpînul cel nou a se folosi de clauza contractului de închiriere prin care se volniceşte a depărta pe chiriaş sau arendaş, va fi încă dator a da de ştire chiriaşului şi arendaşului cu trei luni înainte, celui dintîiu, adică chiriaşului şi cu un an înainte, celui de al doilea, adică arendaşului.

Cu toate acestea, nici chiriaşul, nici arendaşul nu se pot depărta mai nainte de a se despăgubi, după cum s-a zis mai sus, de către noul proprietar, asigurîndu-l la întîmplare chiar judecătoria din preţul vînzării.

[Legea este întărită prin ofisul domnesc nr. 762 din 25 mai 1852 şi publicată în Bul. of., nr. 55 din 26 iunie 1852, p. 217].

§ 2.

47. Deplin împuternicitul Prezident al Divanurilor, generalul adjutant Kiselev, prin ofisul său din 28 octombrie 1833 dispune, întemeindu-se pe pravila țării, că « orice avere mînăstirească se va arenda mai mult decît pe trei ani, fără voe dată dela Stăpînire sau să va priimi banii arenzii mai mult decît pe un an înainte, un acest fel de contract, fiind urmat cu viclenie și rea credință, să va socoti fără de tărie și nețînut în seamă »
[Bul. of., nr. 55 din 23 noembrie 1833, p. 290].

48. Proiectul pentru organizația mănăstirilor din 1834 reglementează în art. 11. condițiile în care urmează să se arendeze moșiile mănăstirilor.

(Lucrările Obșteștii Adunări din 1833, p. 4 și Bul. of., nr. 19 din 1834, p. 87).

49. O lege specială din 8 martie 1847 « despre regularea averilor veniturilor mitropoliei și ale episcopiilor și despre îmbunătățirea soartei preoților, » reglementează pe larg arendarea averilor mitropoliei, episcopiilor și metoacelor. (Bul. of. nr. 22 din 17 martie 1847, p. 85—88).

50. Prin ofisul domnesc nr. 43 din 20 noembrie 1847 se dispune că egumenii străini nu vor putea încheia nici un contract de închiriere « decît cu două luni cel mult înaintea săvîrșirii termenului contractului celui vechi; iar banii arenzii nu se vor putea lua decît pe un an înainte».

[Bul. of., nr. 78 din 24 noemvrie 1847, p. 310].

Cap. 5. *Pentru sădire sau clădire.*

51. Prin rezoluție domnească se hotărăște și Departamentul Dreptății, prin circularea sa nr. 430 din 21 februarie 1841, face cunoscut că egumenii mănăstirilor închinate ca și îngrijitorii schiturilor slobode nu mai pot da locuri mănăstirești cu embatic decît numai prin orașe și tîrguri și atunci numai în caz de trebuință și cu prealabilă autorizare a stăpînirei. (Bul. of., nr. 11 din 27 februarie 1841, p. 41).

52. Chestiunea dării în embatic a imobilelor mănăstirești face obiectul unei legiuiri speciale din 15 mai 1843:

« *Pentru orînduiala ce are a se păzi la darea locurilor cu embatic în viitor de către mănăstirile închinate și neînchinate, precum și de către schiturile cele slobode.*

Art. 1. Inchirierea locurilor cu embatichiuri, de care se vorbește la art. 1-iu, cap. 5, list 24 a prăvilii pămîntului, nu va fi slobodă decît pe la orașe și tîrguri slobode, iar Sfaturile Orășenești duprintr-acestea, cînd vor găsi cu cale că niște asemenea locuri ce se dau sînt trebuincioase sau spre înfrumusețarea lor sau pentru alte folosuri obștești, vor avea precădere de a le popri cu aceleași tocmeli,

Drept aceea și se îndatorează Logofătul bisericesc, cînd i se înfățișează asemenea zapise de embatichiuri, să le facă cunoscute Sfaturilor Orășenești, care în soroc de 40 de zile să hotărască și sau să le poprească pe seama și singura trebuință a orașelor sau să le sloboază. Peste acest soroc vor fi slobozi contractanții între înșele.

Art. 2. Egumenii mănăstirilor închinate și neînchinate, precum și îngrijitorii schiturilor sînt popriți în viitor de a mai da locuri cu embatichuri de la sineși și fără știrea Stăpînirii.

Art. 3. Egumenii mănăstirilor sau îngrijitorii schiturilor vor fi datori a face cunoscut la Departament cererile pentru asemenea închirieri și condițiile propuse din partea doritorilor.

Art. 4. Sfînta mitropolie împreună cu Departamentul Credinții încheind un jurnal, vor supune a lor chibzuire la cunoștința și dezlegarea Inaltei Stăpîniri, după care dîndu-se voe a se face embaticarea, se vor adeveri înscrisele de către Departamentul Credinții, păzindu-se regula arătată la art. 1-iu. »

(Regulamentul Organic, ed. II-a. Legiuiri din anul 1843, nr. 9, — București, 1847, p. 623 și Bul. of. nr. 48 din 2 mai 1845. p. 190).

Cap. 6. *Pentru clacă.*

§ 4 şi 5.

53. O anafora a Divanului din 16 decembrie 1822 adaogă noi dispoziţii cu privire la clacă:

« După luminată poruncă, am văzut alăturata înştiinţare ce face către măriia ta dumnealor ispravnicii ot sud Teleorman cum că lăcuitorii de acolo, ce şăd pe moşii mănăstireşti şi boereşti, nu să supun a clăcui stăpînilor cîte 12 zile pe an, după pravilă, ci să dea numai cîte parale treizeci pe an şi o găină şi cum că în pravilă nu este desluşit pentru zioa de plug şi pentru carul de lemne, ce să îndatorează fieşcare clăcaş a da stăpînului moşii cu cît să plătească zioa de plug, de nu o va ara, şi cu cît să plătească carul de lemne de nu-l va răspunde în natură, cerînd ispravnicii poruncă dela măriia ta, ca să ştiie cum să urmeze. Şi cît pentru nesupunerea lăcuitorilor ni să arată că să va face cuviincioasa poruncă a mării tale, iar pentru pontul zilii de arătură, cînd nu o vor face, şi pentru al carului de lemne, cînd nu-l vor aduce, spre a se dăsluşi plata lor, ni se porunceşte să facem cuviincioasa chibzuire cu dăsluşire şi să arătăm mării tale prin anafora.

Următori fiind luminatii porunci, ne-am adunat cu toţii aici la Domneasca Curte şi după ce am citit cu înţelegere atît această înştiinţare a dumnealor ispravnicilor de Teleorman cît şi luminată porunca mării tale i coprinderea pravilii pămîntului, făcînd chibzuire ca nici stăpînii să nu să păgubească de dreptul venit ce se cuvine să aibă dela moşiile lor, nici lăcuitorii să nu cerce greutate, cu sfat de obşte se găsi cu cale într-acestaş chip; adică pentru zioa de arătură de va avea stăpînul moşii trebuinţă, ca să i-o facă în lucru, sînt datori clăcaşii ca toate plugurile cîte se întocmesc pă moşiia acelui stăpîn primăvara la arătura de porumb să fiie datoare a-i face o zi de arătură ori primăvara sau toamna, iar nu fieşcare clăcaş să-i facă cîte o zi de arătură, căci cei mai mulţi oameni nu au fieşcare plugul său, ci să întovărăşesc cîte trei şi cîte patru de fac un plug; iar cînd stăpînu nu va avea trebuinţă de arătură şi va cere bani, să ia de plug tl. 4, pentru zioa de arătură, plătindu-i aceşti bani toţi oamenii cîţi sînt întovărăşiţi la acel plug. Cum şi pentru carul de lemne sînt datori a-l aduce stăpînului moşii la Crăciun în natură, ducîndu-i-l ori la moşiia lui sau aiurea; unde are trebuinţă, pînă la un loc cale de 6 ceasuri, precum să cuprinde în pravilă; iar de va fi locul unde c re stăpînul a-i aduce lemnile mai departe decît cale de 6 ceasuri sau de nu va avea stăpînu trebuinţă de lemne, atunci să i le plătească clăcaşul cu bani, carul po tl. 2.

Am văzut şi al doilea înştiinţare ce fac către măriia ta tot dumnealor ispravnicii de Teleorman, dela 11 ale trecutului noembrie, răspuns la luminata poruncă ce li s-au trimis, ca să înştiinţeze cu dăsluşire, adică pentru rămăşiţa din anii trecuţi cer lăcuitorii a da drept clacă cîte treizeci de parale i cîte o găină pe an, sau pentru totdeauna voesc a să urma această plată, cum şi pentru zioa de arătură i carul de lemne iarăş să înştiinţeze de li să cer bani de către stăpînii moşiilor; pentru căci nu au acei stăpîni trebuinţă de arătură şi de, lemne şi ei nu vor să plătească cu bani sau să înpotrivesc cu dinadinsul, arată ispravnicii că acele 30 de parale i găina nu sînt rămăşiţă, ci dela răzvrătire încoace toţi lăcuitorii de obşte, luînd fum în cap, se împotriveşc la răspunderea clăcii şi a zilii de arătură i a carului de lemne, cerînd ca drept toate acestea să dea numai 30 de parale i o găină pe an. Aşijderea arată dumnealor ispravnicii, prin înştiinţarea de acum că unii clăcaşi şăd cu feciorii lor însuraţi într-o casă, alţii şăd frate cu frate căsătoriţi, carii cu pricinuire că şădu într-o casă, nu se supun să răspunză fieşcare dreptul stăpînului moşii după pravilă La care şi această înştiinţare făcînd noi chibzuire, zicem: că, cît pentru nesupunerea lăcuitorilor se cuvine să se trimiţă cu luminată poruncă mării tale într-adins un logofeţel de divan spre a le arăta pe larg că rea este împotrivirea lor şi cerirea ce fac de a da stăpînului moşii, drept toate dreptăţile ce are a lua dela dînşii, după pravilă, numai un zlot şi o găină pe an şi nici întrun chip nu este priimită această pricinuire, ci sînt datori după pravila pămîntului, ca să împlinească toate acele

dreptăţi cîte sînt alcătuite în pravilă. Şi de vor înţelege, bine, iar de nu, să le facă dumnealor ispravnicii certare cu bătaie, supuindu-i şi făr de voia lor a fi următori cu împlinirea acestor dreptăţi ale stăpînilor de moşii, ce le arătăm mai sus, fiind mai vîrtos plata zilii de arătură şi a carului de lemne, cu uşurinţa lor, în vreme ce zioa de arătură să plăteşte pînă la şase lei, cum şi lemnile să vînd cinci şase lei carul, încă uneori şi mai mult; iar pentru feciorii ce să însoară şi şăd într-o casă cu părinţii i cu fraţii sau cu alte rude ale lor, după chibzuirea ce iarăş cu sfat de obşte să făcu, am găsit cu cale ca după căsătoriia lor, într-un an de zile să nu fie supăraţi nici de plata clăcii, nici de a celorlalte adeturi, ca să aibă vreme a-şi face şi ei case osebite a'e lor, iar după împlinirea anului să rămîie şi ei buni clăcaşi şi să-şi răspunză la stăpînul moşii toate dreptăţile ca şi ceilalţi clăcaşi, măcar şi de vor şădea în casă cu părinţii ori cu fraţii lor sau cu alte rude. Iar hotărîrea cea desăvîrşită rămîne a să face de către măriia ta ».

(Arhiva Stat. Buc. Condica de anaforale a veliţilor boeri, nr. 1122, fila 79 verso).

O altă anafora în aceiaşi chestiune, cu date de 11 noembrie 1822 este trecută în aceiaşi condică la fila 53 v. Cuprinsul ei este identic cu primele două pasaje din anaforaoa de mai sus, urmînd apoi o formulă obişnuită de încheere.

Anaforaua fiind întărită de domn la 24 ianuarie 1823, se tipăreşte următorul extras, care s-a adăugat ca o foaie volantă la ediţia tipărită:

« Ceale ce n-au fost desluşite întru această pravilă asupra clăcaşilor de pre moşii şi acum la leat 1823 ianuarie 24 s-au hotărît şi s-au publicarisit cum să să urmeze, precum în trei capete la vale se arată:

a) Pentru zioa de arătură, de va avea stăpînul moşii trebuinţă ca să i-o facă clăcaşii în lucru, sînt datori ca toate plugurile cîte să întocmesc pe moşiia acelui stăpîn primăvara, să-i facă cîte o zi de arătură, ori primăvara sau toamna; iar nu fieştecare clăcaş să-i facă cîte o zi de arătură, căci mai mulţi oameni nu au fieştecare plugul lui, ci se întovărăşesc cîte trei şi cîte patru de fac un plug; iar cînd stăpînul nu va avea trebuinţă de arătură şi va cere bani, să ia de plug talere patru pentru zioa de arătură, plătindu-i aceşti bani toţi oamenii cîţi sînt întovărăşiţi la acest plug.

b) Pentru carul de lemne, sînt datori clăcaşii a-l aduce stăpînului moşii la Crăciun, în natură, ducîndu-l ori la moşia lui sau aiurea unde are trebuinţă, pînă la un loc cale de şase ceasuri; iar cînd va fi locul unde cere stăpînul mai depărtat decît cale de şase ceasuri sau nu va avea stăpînul trebuinţă de lemne, atunci să plătească clăcaşul cu bani, carul po talere trei.

c) Să dea clăcaşul la stăpînul moşii o găină de Crăciun şi un puiu de găină de Sînt Pietru, ce sînt obicinuite, fără de a fi volnic acel stăpîn de a ceare să i le plătească clăcaşii în bani, ci să le priimească în natură. »

[Foaie volantă. Biblioteca Academiei R.P.R. şi un exemplar în colecţiunea acad. prof. Andrei Rădulescu. Sub acest document urmează pe aceeaşi foaie şi cartea domnească din 16 martie 1823, — v. mai jos nr. 54—.V. Ioan Bianu şi Dan Simonescu, Bibliografia romînească veche, tom. III, 1817—1830. Buc., 1936, nr. 1197, p. 432). Textul acestei foi volante este extras din pitacul domnesc din 24 ianuarie 1823, aflat în copie la Arhiva Statului, Condica nr. 1122, fila 91 v.]

54. Aceste trei ponturi s-au întărit de către domnul Grigore Dimitrie Ghica la 16 martie 1823:

« *Noi Grigorie Dimitrie Ghica Voevod, Domn Ţării Romîneşti*

După necontenitele prigoniri ce se urma pînă acum între stăpînii moşiilor cu clăcaşii lor asupra ponturilor de mai sus arătate, nefiind desluşite întru această pravilă a pămîntului, prin obştească chibzuire ce s-au făcut în scris, prin anafora, de Sfiinţia lor părinţii arhierii şi de dumnealor cinstiţii şi credincioşii boeri veliţi ai Divanului Domnii Meale, halea şi manzilii, care s-a întări. şi de Domniia Mea, legiuindu-se şi aceste ponturi adăogate în pravila pămîntului subt pecetea Domnii Mele, precum să arată mai sus, care s-au şi publicarisit prin

toate judecătoriile din domneasca noastră ţară şi către toţi lăcuitorii de obşte, ca să fie ştiute şi să se urmeze fără de strămutare. 1323, martie 16 ».

[Foaie volantă, Biblioteca Academiei R.P.R. Un exemplar în colecţia acad. prof. Andrei Rădulescu. Documentul este tipărit în continuarea ponturilor din 24 ghenar 1823 (vezi mai sus, nr. 53).

Cf. Ioan Bianu şi Dan Simonescu, Bibliografia romînească veche, tom III, 1817—1830, Bucureşti, 1936, nr. 1197, p. 432.]

55. Acelaş domn dispune. printr-un pitac din 20 octombrie 1824, abrogarea dispoziţiei sale de mai sus:

Io Grigorie Dimitrie Ghica Voevod i gospodar zemli Vlahiscoe.

Cinstit şi credincios boerule al Domnii Mele, dumneata vel spăthar. Cu toate că dup<ă> rugăciunea ce prin anafora ne-au fost făcut părinţii arhierei şi dumnealor veliţii boeri, încă dela leatu 823, ghenar 2, s-au fost întocmit încă trei ponturi, care întărindu-se şi de către Domniia Mea, s-au fost adăogat la pravila pămîntului cea întocmită din leatu 818. Dar fiindcă unii din stăpînii i arendaşii moşiilor, găsind pricină în întocmirea acelor ponturi şi tălmăcindu-le după a lor voinţă, s-au abătut la catahrisii, înplinind pe lăcuitorii la răspundere de bani, pentru drepturile moşiilor, cu feluri dă pricinuiri, de aceea, ne mai putînd Domniia Mea să suferim a pătimi lăcuitorii această împilare, iată printr-această domnească a noastră poruncă, ridicăm cu totul întocmirea acelor trei ponturi ce s-au fost adăogat în pravila pămîntului şi hotărîm ca de acum înainte să se urmeze răspunderea drepturilor stăpînilor de moşii întocmai, precum au fost întocmite în pravila pămîntului, pînă la 2 ale luni lui Ghenari din anul trecut, cînd s-au făcut această nouă întocmire de mai sus arătată. Pentru care şi poruncim ca pitacul ce s-au dat atunci de Domniia Mea şi către dum.în pricina aceasta să-l trimiteţi la Domniia Mea şi în pricinile de judecăţi să urmaţi cum mai sus să arată. Tolco pisah gospodstvami. 824, octombrie 20.

(P.D.) Vel logofăt

Biv vel clucer

[Documentul original la Academia R.P.R., nr. 345 LXXIII şi la Arhivele Statului Bucureşti, Cond. domnească nr. 105 f. 176].

55 bis. Grigore Dim. Ghica constată la 21 noembrie 1825 că boerii şi boernaşii « pentru drepturile ce ei socotesc că au a lua dela clăcaşii lor, nu fac cerere la dregători ca să să cerceteze după orînduiala judecăţii... « ci însuşi fiind davagii, să fac şi împlinitori, luînd cu sălniciie vite şi altele ce găsesc mai sigur la lăcuitori şi după cum ei găsesc cu cale ». « Locuitorii, făcînd plîngere la isprăvnicaturi,... nu li se face nici o îndestulare » pentrucă stăpînii nu vin la judecată. Porunceşte că pe viitor, boerii nesupuşi să fie aduşi înaintea sa. (Arhiva Statului Bucureşti, Condica 117, fila 24).

56. Intreg capul 6 al părţii a treia din Codul Caragea a fost modificat prin dispoziţiunile Regulamentului Organic, cap. III, secţia VII-a, intitulat «Drepturi şi datorii reciproce între proprietar şi al său sătean » (art. 13—146).

57. Capitolul III, secţia VII-a din Regulamentul Organic (vezi mai sus nr. 56) se modifică prin proiectul atingător de legiuirile îndeplinitoare ale secţiei a 7-lea, cap al 8-lea din Regulamentul Organic, care păstrează numerotarea articolelor din Regulamentul Organic (Ale Obicinuitei Obşteştii Adunări, lucrările din anul 1832, proiectul nr. 13, pp. 49—60 şi Bul. Of. nr. 18/1833, p. 113—124). Proiectul a fost votat şi întărit la 25 martie 1833 (Analele Parlamentare ale Romîniei, tom. III, partea I, p. 175, 176).

Aceleaşi articole ale Regulamentului Organic se modifică şi prin legiuirea din 23 aprilie 1851 « pentru reciprocele drepturi şi îndatoriri ale proprietarilor şi locuitorilor pămîntului ». Vezi în legătură cu punerea în aplicare a acestei legături, jurnalul Sfatului Admini-

strativ din 21 iulie 1851 şi publicaţia Departamentului din Năuntru (Bul. Of. nr. 69 din 9 august 1851, pp. 273—275).

58. Decretul « pentru regularea proprietăţii rurale » din 14 august 1864 declară pe sătenii clăcaşi proprietari pe locurile stăpînite de ei. (Monitorul oficial nr. 181 din 15/27 august 1864, p. 811—813).

În proclamaţia de la Islaz din 1848, s-a înscris la punctul 13: « Emanicipaţia clăcaşilor ce se fac proprietari prin despăgubiri ». Nici un decret însă al Guvernului Provizoriu nu a trecut la realizarea acestei dispoziţii.

Cap. 7. *Pentru tocmeli de slujbe.*

59. Art. 318 din Regulamentul Organic dă în competinţa judecătoriei politiei Bucureşti întărirea contractelor dintre meşteri spre a le da « un haractir mai vrednic de credinţă ».

60. Proiectul pentru cîteva articole din Organicescul Regulament împlinitor la partea judecătorească din 4 iulie 1836.

Bul. of. nr. 20 din 30 iulie 1836 şi nr. 21 din 8 august 1836, pp. 78—84 cuprinde şi un art. 12: « Despre meseriaşi de obşte », în care se arată instanţele de judecată şi unele norme procedurale pentru procesele izvorînd din neîndeplinirea contractelor » cîte se ating de meserii ».

Cap. 8. *Pentru împrumutare şi datorie.*

§ 3.

61. Intărind anaforaua mitropoliţilor şi episcopilor din 9 august 1819 şi anaforaua veliţilor boeri din 10 august 1819, domnul Alexandru Nicolae Şuţu hotărăşte prin hrisoavele sale din 10 şi 24 august 1819 ca, pe viitor, mitropolia şi episcopiile să nu se poată împrumuta cu « zapise avliceşti » decît, numai pentru a contribui la trebuinţele obşteşti ale ţării sau în caz de « cutremur sau ardere de foc, încît să se dărame sau să arză zidiri ale mitropolii sau episcopiilor ». Imprumutul se va face numai cînd veniturile ordinare n-ar fi suficiente şi numai cu aprobarea Stăpînirii, după ce « cei mai aleşi ai ţării » vor fi cercetat anaforaua prin care se solicită împrumutul. Imprumutul va fi cu termen şi va fi plătit neapărat la termen sau imediat după termen. In caz contrariu « duhul zapisului să rămîie omorît, nemaiavînd nici tărie nici putere şi episcopii să nu mai fie slobozi a mărturisi dedesubt zapis avlicesc al sfintei episcopii

[Arhiva Statului Bucureşti, Condicile domneşti, nr. 92, filele 66—68 v. şi 93, filele 376 şi urm.]

62. Nota către aghenţia cesaro-crăieştii Curţi pentru zapise avliceşti din 15 octomvrie 1819 semnată de Marele logofăt Gheorghe Filipescu, face cunoscut că eparhiile nu se pot împrumuta, pe viitor, decît cu paza formelor hotărîte prin hrisovul domnului Alexandru Niculae Şuţu şi că « cei ce se vor fi aflînd cu zapise avliceşti la mîini, făcute de mai naintea aceştii nouă întocmiri au soroc dela stăpînire « pînă la 15 noembrie 1819 ca să se prezinte spre plată sau spre obţinere de garanţii. La cererea guvernului austriac se admite prelungirea termenului pînă la 15 decembrie 1819 pentru cei ce locuesc în depărtare

[Arhiva Statului Bucureşti, Condica domnească nr. 93, fila 86. Cf. fila 92 verso, o notă în limba grecească privitoare la aceeaşi chestiune.]

63. Articolul 13. al proiectului pentru organizaţia mănăstirilor prevede că: « Pentru împrumuturi pe obrazul eparhiilor, hotărîrea domnului Alecu Vodă Şuţul dela 24 august anul 1819, întemeiată pe anaforalile mitropolitului şi episcopilor eparhi, cum şi a boerilor veliţi, se va păzi întru toată întregimea ei. Asemenea regulă păzindu-să şi de obşte pentru toate mănăstirile »

[Lucrările Obşteştii Adunări din 1833, p. 5 şi Bul. of. nr. 20 din 20 iunie 1834, p. 92]

64. Prin oficiul domnesc nr. 503 din 11 noembrie 1849 se face aplicarea hrisovului din 1819 al domnului Alexandru Niculae Şuţu. Constatîndu-se că fostul mitropolit a împrumutat

mitropolia fără respectarea formelor prevăzute în acest hrisov și menținute prin art, 13 al legiuirii asupra organizării mănăstirilor neînchinate, hotărăște că « oricare va avea a primi bani sau din împrumutare sau din alte cauze, să se îndrepteze la Preasfinția sa fostul mitropolit, la care singur privesc asemenea datorii, ca la unul ce a dispozat fără vreo mărginire de toate veniturile mitropolii »

(Bul. of. nr. 105. din 13 noembrie 1849, p. 417.)

§ 13.

65. Vezi art. 251 și 252 din Condica de comerț din 1840.

§ 15.

66. Paragraful a fost abrogat prin cartea XI a Codului de comerț din 1840, care reglementează materia falimentului.

§ 23.

67. Asupra dreptului de preferință al zestrei în concurs cu împrumutul cu zălog, Departamentul Dreptății a trimis judecătoriilor circulara sa nr. 9253 din 17 noembrie 1842:

« Departamentul au luat știință că la adeveririle ce se cer dela judecătorie asupra zapiselor de împrumutare ce fac lăcuitorii prin zălogire de nemișcătoare avere a lor, încă se păstrează măsura luată mai înainte de a se întreba soțiile acelora de au vreo pretenție de zestre în lucru ce se zălojește; și fiindcă la *§* 23 dela cap 8-lea din condica țării, se legiuește că zestrea are precădere la despăgubire înaintea celor după nuntă împrumutători cu zălog, apoi dreptățile de zestre ale soției păstrîndu-se totdeauna în averea soțului ei, ori zălojită sau și nezălojită, prin urmare la adeverirea ce se cere la zapisul de zălojire, judecătoria, povățuindu-se de porunca Departamentului cu nr. 9252, are a cerceta numai dacă lucrul ce se cere a se zăloji este dreaptă avere a zălojitorului și de nu este supusă la vreo împrejurare de secfestru sau la altă zălojire sau în vreo prigonire; și după mulțumirea ce se va da în condica judecătoriei, atît de împrumutat cît și de împrumătotor să se dea adeverire zapisului în care se va adăoga precăderea de zestre a soției datorului, precum se urmează și de către Departament la adeveririle ce să dă din parte-i » (Bul. of. nr. 34 din 21 1846, p. 133'.)

68. Departamentul Dreptății prin circulara sa fără nr. din decembrie 1839 dă instrucțiuni judecătoriilor asupra dreptului creditorilor de a înlătura « prin mijloace și dovezi cerute de pravilă », hotărîri intervenite cu rea credință între soți pentru asigurarea zestrei în paguba creditorilor (Bul. of., nr. 3 din 16 ianuarie 1840 p .9).

69. Același Departament prin circulara sa nr. 994 din 14 februarie 1847 dispune să nu se suspende urmărirea lucrurilor mobile ale unui debitor din cauza pretențiilor soției acestuia « de lipsă sau totala zestre »... « rămîind asigurată acea pretenție a soției în prețul lucrului ce se vinde » (Bul. of. nr. 13 din 17 februarie 1847, p. 51).

Cap. 9. *Pentru polițe.*

70. Intreg capul acesta a fost abrogat și înlocuit prin cartea I, titlul VIII al condicei de comerț din 1840.

71. Vezi mai jos, nr. 72.

Cap. 10. *Pentru dobînzi.*

§ 2

72. Prin circulara nr. 2659 din 14 aprilie 1852, Departamentul Dreptății atrage atenția judecătoriilor că în materie de plata dobînzilor polițelor protestate, dispozițiile acestui paragraf au fost abrogate prin § 13 din titlul 8, partea I-a și art. 179 din noul cod de comerț.

(Bul. of. nr. 31 din 19 aprilie 1852, p. 123.)

Cap. 11. *Pentru zălogire.*

§ 17—18.

73. Vezi mai jos sub nr. 157 la partea VI-a, cap, 4, proiectul de legiuire penru îndeplinirea datoriilor cu zapise.

74. Capul VII, secția 8 din Regulamentul Organic (art. 332—341), intitulat « Pentru trecerea în condică a zălogirilor şi a foilor de zestre organizează transcrierea tuturor zălogirilor şi foilor de zestre în condici speciale ţinute de Marele Logofăt.

75. Circulara Departamentului Dreptăţii nr. 9252 din 17 noembrie 1844 dă instrucţii judecătoriilor să nu mai recurgă la autorităţile administrative atunci, cînd este nevoe să se trimită date Departamentului Dreptăţii în legătură cu cererile ce se fac acestuia, de adeverire a zălogirilor şi foilor de zestre

(Bul. of., nr. 34 din 21 mai 1846, 134—135.)

Cap. 12. *Pentru chezăşie.*

76. Prin ofişul domnesc nr. 1660 din 10 decembrie 1850 către Sfatul Administrativ Extraordinar se dau dispoziţii speciale pentru cei ce chezăşuesc contracte făcute cu Statul. Se dispune în special ca aceştia să fie pămînteni şi să depună zălog « de îndoit preţ al sumii sfertului de bani, condiţionat prin contract a sluji drept asigurare şi cu acest chip, cînd contraccii vor fi în stare a face asemenea asigurare prin depunere de zăloage, îndeplinindu-se asigurarea, va fi de prisos chezăşia.» [Bul. of. nr. 110 din 20 decembrie 1850, p. 437].

§ 9.

77. Un pitac al domnului Grigorie Dimitrie Ghica din 30 aprilie 1825 aflat în original în depozitul Academiei R. P. R. (doc. nr. 348/LXXIII) -şi o copie la Arhiva Statului Bucureşti, (Condica domnească 105 f. 208 v.) adresat lui vel agă, interzice deţinerea în pricini poliţieneşti a acelora care dau apelaţie Domnului, « afară numai cînd pîrîşul său va face dovadă că umblă să dosească, atunci să i să ceară pîrîtului chezaşi pe om. De nu va avea acest fel de chezaş, atunci judecata, cercetînd pricina şi dovedind cererea pîrîşului adevărată, pe deoparte să închiză pe pîrît şi pe de altă parte să facă anafora asupra pricinii, care îndată să o şi arate pîrîtului celui închis, ca să-şi facă apelaţiile. » Vezi mai jos nr. 155.

Cap. 14. *Pentru tovărăşie*

78. Condica de comerţ din 1840, cartea I, titlul III, secţia 1 supune societăţile comerciale unor norme speciale, altele decît acelea prevăzute pentru tovărăşii, de acest cap al Legiuirii Caragea.

Cap. 16. *Pentru nuntă, zestre şi exoprica.*

§ 9.

79. Vezi mai sus nr. 67, 68 şi 69 sub cap. 8 § 23 şi nr. 74 şi 75 sub cap. II, § 17—18.

80. Circulara Departamentului Dreptăţii nr. 1374 din 4 noembrie 1837 dă judecătoriilor dispoziţiuni să nu adevereze foile de zestre pînă nu se încredinţează că lucrurile nemişcătoare ce se dau de zestre sînt ale înzestrătorului şi că nu sînt zălog. [Bul. of. nr. 52 din 12 noembrie 1837, p. 216].

81. Circulara aceluiaşi Departament nr. 1470 din 1838 dispune să nu se adevereze foile de zestre în care nu sînt preţuite lucrurile ce se dau zestre. [Ioan M. Bujoreanu, Colecţiune de legiuirile Romîniei vechi şi noi, Bucureşti, 1873, p. 508 nr. 4].

82. Prin circulara nr. 7237 din 11 august 1839 Departamentul Dreptăţii acordă un ultim termen înzestrătorilor şi zestraşilor ca să adeverească foile de zestre, potrivit art. 335 din Regulamentul Organic. Pe viitor, orice foaie de zestre neadeverită, de va fi con-

testată, nu va putea fi luată în seamă de către judecătorii. [Bul. of. nr. 51 din 18 august 1839, p. 202].

§ 33.

83. Departamentul Dreptății reglementează trecerea în condicele de foi de zestre a bunurilor nemişcătoare puse antipricon prin:

1. publicaţia nr. 9400 din 13 august 1837 [Bul. of. nr. 32 din 19 august 1837, p. 136].
2. circulara nr. 45 din 2 ianuarie 1848 [Bul. of. nr. 30 din 1848, p. 112].

§ 35.

84. Circulara Departamentului Dreptății nr. 269 din 14 ianuarie 1849 dă instrucţiuni asupra aplicării acestui paragraf din legiuirea Caragea:

« Luîndu-se ştiinţă, din cercetările ce au făcut Departamentul, că unele din judecătorii, pe temeiul slobozenii ce se dă muerii prin § 35 dela cap. 16, partea III-a din Pravila ţării, ca pentru pricinile arătate într-însul să fie volnică să schimbe lucrul ei de zestre sau să-l vînză şi să cumpere lucru de trebuinţă şi mai de folos, la întîmplare cînd s-a arătat muerile sau bărbaţii lor cu asemenea cereri, a priimit săvîrşirea vînzării lucrului de zestre prin adeverirea judecătorii şi banii preţului poprindu-i, i-au dat în urmă, după cererea amîndorora părţilor în dobîndă şi acea dobîndă socotind-o toată ca un venit al lucrului de zestre vîndut. se ia de bărbat fără a îngriji după trecere de mai mulţi ani a cumpăra alt acarét, precum glăsuéşte mai sus arătatul articol, precum şi judecătoria a-l îndatora pe dînsul ca prin cumpărătoare să îndeplinească condiţia pravilii pentru sfîrşitul ce i s-a dat voe, nepătrunzîndu-se judecătoria că dobînda preţului acaretului vîndut nu este toată rod al zestrii, ci numai parte dintr-însa, precît adică se folosea de la acel acaret avîndu-l în fiinţă, iar prisosul este adaos al preţului acelui acaret, care de ar fi fost nevîndut urma să crească. Asemenea şi de împregiurările ce nasc la întîmplare de a se dezghina căsătoria prin desfacere sau încetare din viaţă, nefiind cumpărat alt acaret în locul celui vîndut, urmează reclamaţii că s-a vîndut în cursul căsniciei, cînd muerea fiind supusă voinţii bărbatului, nu s-au putut împotrivi şi atacariseşte acea vinzare, trăgind pe cumpărător în judecată, precum, s-au văzut asemenea. »

« Spre paza dar a arătatului § din pravilă şi apărarea lucrului de zestre de a nu se vinde împotriva acestuia şi ca să înceteze orice reclamaţie despre asemenea înstreinare, se porunceşte şi acei judecătorii ca, de se va fi făcut acolo asémenea vînzări, pe de o parte să facă punere la cale a nu se mai lua dobînda de bărbat pentru cuvîntul de mai sus arătat, mai mult decît folosul anual ce lua dela acel acaret vîndut şi să-l îndatoreze ca în cel mai scurt soroc să cumpere alt acaret de trebuinţă şi mai de folos, iar pe de altă, în viitor la asemenea întîmplare, să ceară de la vînzători ca deodată cu săvîrşirea vînzării lucrului de zestre să se săvîrşească şi cumpărătoarea acaretului pentru care se sloboade vînzarea ca, cu acest chip să se îndeplinească pomenita legiuire spre încetare a orice prigoniri nasc dintr-acesta şi să scape şi judecătoriile de împovărarea ţinerii acelor bani. » [Bul. of. 9 din 24 ghenarie 1849, p. 35].

Cap. 20. *Pentru vechilul de judecăţi.*

85. Regulamentul Organic, în art. 225 arată despre avocaţi că » prigonitoarele părţi nu sînt poprite de a nu se judeca înşile pentru pricinile de judecată, de vor voi, sau de a-şi rîndui alţi vechili în care pot să să încrează. »

86. Prin art. 363, al. 9 din Regulamentul Organic se interzice obrazelor bisericeşti, cu excepţia preoţilor de mir, « să să tragă prin judecătoriile politiceşti pentru pricini de judecată. » Marele logofăt se va îngriji ca ei să aibă avocaţi şi ca procesele lor. « să ia săvîrşire în vreme ».

87. La 1 august 1827 se publică porunca Domnului Grigore Dimitru Ghica către judeţe « pentru nizamul vechililor, în ce chip are a se urma. »

Se limitează numărul vechililor ţărani, se reglementează redactarea şi adeverirea vechilimelelor precum şi scoaterea copiilor după sineturi.

[Arh. Stat. Bucureşti, Condica Domnească Nr. 117, fila 87 v. În condică se face menţiune că s-au făcut în acelaşi sens pitace domneşti hatmanului divanului, veliţilor boeri, logofeţiei pricinilor streine, departamentelor de şapte şi de opt la « dumnealui vel spătar şi vel aga ».]

87. bis. Printr-un pitac domnesc din 1 august 1827 se interzice zapciilor hătmăneşti să fie vechili de judecăţi [Arh. Stat. Buc., Condica nr. 117, fila 87, v].

§ 2.

88. Art. 226 din Regulamentul Organic dispune ca avocatul să nu fie primit « a se judeca în locul celui ce l-au orînduit, de nu va arăta mai întîiu adeverinţa ».

89. Circulara Departamentului Dreptăţii nr. (13645) din 29 octombrie 1837 [1]) interzice amploaiaţilor « judecătorii sau ai grefierului a fi vechili sau avocaţi ai părţilor prigonite. »

[Bul. of. nr. 51 din 5 noembrie 1837, p. 211. Cf. circulara nr. 1101 din 29 martie 1843, Bul. of. nr. 30 din 2 aprilie 1848 p. 119.]

89. bis. Circulara nr. 2020 din mai 1845 a Departamentului Trebilor din Lăuntru interzice funcţionarilor administrativi să fie avocaţi în procese [Arh. St. Buc. Ministerul Afacerilor Interne, Ţara Romînească, Administrative, dosarul nr. 564, fila 2].

90. Ofisul Domnesc nr. 11 din 3 februarie 1847 condiţionează exerciţiul profesiunilor de avocat şi de hotarnic dobîndirei unei încuviinţări iscălite de ministrul Dreptăţii. Se arată ce condiţiuni trebue să îndeplinească candidaţii, precum şi norme de control al exercitării profesiunei în bune condiţiuni. [Bul. of. nr. 11 din 10 februarie 1847, p. 41].

Cap. 21. *Pentru epitropie.*

§ 2.

91. Pitacul domnesc din 5 aprilie 1824 întăreşte o anafora întitulată: « Arătarea ponturilor după care are a se întocmi hrisovul pentru orînduiala Departamentului Epitropiei Obştirilor. »

Printre multele sarcini ale acestui departament se indică la punctul d:

« La acest departament să se cerceteze şi pricinile orfaniceşti, după cum orînduesc pravilile, care averi ale lor alegîndu-se să se dea în păstrare la epitropiia ce este osebit întocmită (iar de acum înainte are a să numi Obşteasca Epitropiie a Sărmanilor) ca să le păstreze şi să îngrijească de folosul sărmanilor, pentru care să ţie epitropia această condică şi socoteală de ceia ce au dat în păstrare ca, cînd se va cere, să ştie a da seama. » [Arhiva Statului Bucureşti, condica domnească nr. 103, filele 65 v. şi 68].

§ 6.

92. Obşteasca epitropie a sărmanilor, cum s-a numit această despărţire a Departamentului epitropiei obştirilor, începînd din 1824 (vezi mai sus nr, 90), se reorganizează prin legea nr. 12/1832 întitulată:

PROIECT PENTRU OBŞTEASCA EPITROPIE.

SECTIA I-IU

Orîndueli Obşteşti.

Art. I-iu. Să va aşăza în oraşul Bucureşti o Obştească Epitropie spre a îngriji pentru creşterea şi averea tuturor celor ce în nevîrsnicia lor vor rămînea sărmani şi fără niciun

[1]) În colecţia de legiuiri a lui Ion Bujoreanu din 1873, p. 467 se dă circulării nr. 13645 şi data de 1 noembrie 1837.

fel de îngrijitori. Această epitropie va îngriji şi pentru averea celor ce vor muri fără clironomi cunoscuţi.

Art. 2-lea. Obşteasca Epitropie să va alcătui: de trei mădulari din care unul prezident, un şef de canţelarii, un casier, un avocat, patru scriitori, din care unul reghistrator şi patru oameni alergători.

Art. 3-lea. Obşteasca Epitropie alcătuită precum mai sus să arată, va fi subt cea mai de aproape priveghere a părintelui mitropolitul, logofătul trebilor bisericeşti şi a unui al treilea obraz care să va orîndui de Stăpînire.

Art. 4-lea. Judecătoriile de întîia cercetare însărcinate fiind prin articolul 370 din Regulamentul Organic a fi cu cea mai de aproape băgare de seamă asupra interesurilor nevîrsnicilor şi a ocroti mai cu deosebire la ori ce întîmplare drepturile lor, să îndatorează fieşicare judecătorie în ocolul său, ca de loc cum va afla că vre un nevîrsnic a rămas sărman de ai săi părinţi, să orînduească unul dintre mădularele sale, carele împreună cu procurorul şi faţă cu rudele nevîrsnicului, sau neavînd rude cu cei mai de aproape vecini sau prieteni ai părinţilor lui, să facă catagrafie curată de toată averea sa mişcătoare şi nemişcătoare, care catagrafie făcîndu-se în două eczemplaruri, să va iscăli de toţi aceea ce să vor fi aflat faţă la alcătuirea ei şi se va depune unul dintr-acele eczemplaruri la canţelariea judecătorii, apoi acea judecătorie va îngriji de a se orîndui epitrop (de nu va fi orînduit prin diiată) unul din cele mai de aproape rude ale nevîrsnicului, după povaţa Pravilii. Iar la întîmplare unde nu să vor afla rude, sau şi de să vor afla, dar nu vor fi destoinici de a li se încredinţa epitropiia nevîrsnicului, judecătoriia va da de loc de ştire Obşteştii Epitropii trimiţînd şi foaie de catagrafiia ce să va fi făcut precum mai sus s-au zis.

Asemenea să îndatorează judecătoriia a da de ştire Obşteştii Epitropii şi cînd să va deschide vre o clironomie fără clironomi cunoscuţi, avînd mai întîiu îngrijire a pune subt pecete, împreună şi cu ocîrmuirea, lucrurile acei clironomii şi a să orîndui paznici pînă cînd va veni răspuns de urmare de la Obşteasca Epitropie.

Art. 5-lea. Datoriile Obşteştii Epitropii către persoana celor nevîrsnici sînt: de a-i căpătui cu toate cele trebuincioase şi a le da cuviincioasa creştere după starea mijloacelor fieşcăruia, iar către averea lor, datoriile Obşteştii Epitropii să deosibesc după deosibitele vremi întrucare fireşte să împarte ocîrmuirea ei asupra fiecăriia averi, adecă începutul acei ocîrmuiri, curgerea ei şi sfîrşitul.

§ 1.

Pentru datoriile Obşteştii Epitropii la începutul ocîrmuirii sale.

Art. 6-lea. Cea mai dintîiu datorie a Obşteştii Epitropii asupra fieştecăreia averi este a cunoaşte starea şi felurimea lucrurilor de care să alcătueşte aceea avere. Aşa dar *de loc* cum i să va da în cunoştinţă că a murit vreunul fără a lăsa clironom sau şi de au lăsat dar să află aceştiia în nevîrsnicie şi fără nici un fel de epitropi, Obşteasca Epitropie va îngriji de a să face catagrafie precum s-au zis la articolul 4, dacă cumva nu se va fi făcut de către judecătoriia de întia cercetare.

Art. 7-lea. În luna ce să va săvîrşi acea catagrafie, Obşteasca Epitropie se va îndeletnici a face vînzare prin mezat în presudvia judecătorii locului de mobilile şi lucrurile mişcătoare ce vor fi supuse la stricăciune.

Art. 8-lea. Murind cineva fără de moştenitori ştiuţi, Obşteasca Epitropie va îngriji spre a să publica aceasta prin gazetă de şase ori în curgerea celor dintîiu trei ani.

§ 2

Pentru datoriile Obşteştii Epitropii în curgerea ocîrmuirii sale.

Art. 9-lea. Aceste îndatoriri sînt de a păstra fieşcare avere în starea în care va primi-o;

De a închiria sau a da în arendă lucrurile cele nemişcătoare la vreme şi cu cele mai bune condiţii, strigîndu-le la mezat după orînduelile întocmite pentru arenda moşiilor celorlalte case făcătoare de bine şi de obştescul folos;

De a strînge veniturile şi ale întrebuinţa cu chipul ce va fi mai folositor;

De a sta în judecată şi a ocroti dreptăţile nevîrsnicilor la orice pornire înpotrivă a averii lor;

De a plăti pe cît va fi cu putinţă şi cît mai în grabă datoriile ce va fi lăsat mortul de a pune la dobîndă banii ce să vor găsi de moştenire, ori din vînzarea lucrurilor mişcătoare, sau din prisosul ce va rămînea din cheltuelile veniturilor fieşcăruia an, însă niciodată fără amanet sigur;

De a primi moştenirea ce să va cuveni vreunuia dintr-acei nevîrsnici, după ce mai întîi va face catagrafie şi se va încredința că acea moştenire este de folos, potrivită cu paragraful 9, cap. al 3-lea din partea a 4-lea a pravilii pămîntului;

De a cere înpărţeala acei moştenitori cînd înpreună cu nevîrsnicul ce se va afla subt privigherea epitropii, să vor afla şi alţi moştenitori de o potrivă părtaşi.

Datoare este într-un cuvînt Obşteasca Epitropie a face toate lucrurile cîte vor fi spre folosul nevîrsnicilor ce să vor afla subt a ei îngrijire şi să vor socoti trebuincioase pentru păstrarea avutului lor.

§ 3

Pentru îndatoririle Obşteştii Epitropii la sfîrşitul ocîrmuirii sale.

Art. 10-lea. Ocîrmuirea Obşteştii Epitropii încetează pentru averea nevîrsnicului din zioa întru care vor dobîndi aceştiia legiuita lor vîrstă, sau ertare de vîrstă sau de să va întîmpla moarte, din zioa acei morţi.

Art. 11-lea. Cînd îngrijirea epitropii asupra unii averi va înceta prin una din întîmplările prevăzute la paragraful l-iu, al articolului de mai sus, toate lucrurile şi sumele ce vor alcătui acea avere, se vor întoarce nevîrsnicului, sau de va fi murit, clironomilor săi.

Iar la întîmplarea ce s-au arătat la paragraful II,[1]) tot al acestui de mai sus articol, această avere va rămînea pe seama caselor făcătoare de bine.

Art. 12-lea. Obşteasca Epitropie datoare va fi la încetarea îngrijirii sale a da socoteală de a ei ocîrmuire.

Spre aceasta mai întîi va înfăţişa celor ce se va cuveni averea ce va eşi de subt a ei epitropie, catagrafiia pentru care s-au vorbit la articolul 7, spre a face dovadă de starea şi cîtăţimea acei averi cînd s-au pus în păstrarea ei, apoi va arăta fiinţa acei stări şi cătăţimea ei la vreme întru care să va da acea socoteală, precum şi toate veniturile şi cheltuelile fieştecăruia an pînă la acea vreme.

Art. 13-lea. Obşteasca Epitropie va fi răspunzătoare pentru ori ce rea întrebuinţare sau lipsă a sumelor ce îi vor fi fost încredinţate, precum şi de orice stricăciune i să va fi pricinuit la lucrurile vreunii averi, din viclenie sau din rea cugetare, dar niciodată nu va fi răspunzătoare pentru stricăciunile ce să vor fi pricinuit din întîmplări neprevăzute, sau în urma unei nenorociri obşteşti şi care nu era în mîna ei a depărta.

Asemenea nu va fi răspunzătoare nici pentru înbunătăţirile ce ar fi putut face şi nu le-a săvărşit.

Art. 14-lea. Obşteasca Epitropie va fi datoare a răspunde pavilnica dobîndă. Pentru sumele ce să vor găsi de moştenire, şase luni după săvîrşirea catagrafii acei moşteniri.

Iar pentru sumele ce să vor strînge în urmă şi vor prisosi din veniturile fieşcăruia an, această dobîndă va curge după trei luni dela împlinirea anului, afară numai cînd epitro-

---

[1]) Trimiterea este greşită. Este vorba desigur de averea celor fără urmaşi. Vezi mai jos nr. 100.

piia va putea face destoinică dovadă că nu i-au fost cu putință a găsi locuri sigure spre a da acele sume fără primejduire.

Art. 15-lea. Se va ţinea în seamă Obşteştii Epitropii toate cheltuielile cele făcute pentru creşterea nevîrsnicului şi chiverniseala averii sale şi pentru toate îmbunătăţirile ce să vor fi făcut la lucrurile ce vor alcătui acea avere pe cît vor fi sporitoare venitului.

Art. 16-lea. Să va popri zeciuiala din veniturile fieşcăriia averi ce se va supune la îngrijirea Obşteştii Epitropii spre plata slujbaşilor. ei.

Prisosul aceştii zecieuli de va rămînea să va strînge şi va închipui o casă de rezervă, iar la întîmplare de neajungere să va popri şi pînă la îndoită zeciuială şi cînd nici aceasta nu va fi de ajuns, atunci Stăpînirea va veni spre ajutor pe cît va cere trebuinţa.

SECTIA II.

Pentru îndatoririle în partea slujbaşilor obşteştii Epitropii şi a comisii priveghetoare.

§ 1

Pentru atribuţiile deosebiţilor slujbaşi şi ai Obşteştii Epitropii.

Art. 17-lea. Obşteştii Epitropi vor aduce obrazul Obşteştii Epitropii şi vor săvîrşi toate lucrările ei subt a lor iscălitură.

La ei privesc toate îndatoririle ce s-au arătat cu desluşire la Secţia I a acestui proiect şi singuri vor fi ei răspunzători pentru ori ce abatere să va urma la acele îndatoriri.

Ei vor avea priveghere asupra tuturor celorlalţi slujbaşi ai Obşteştii Epitropii şi vor îngriji a-şi păzi fieştecare datoriile sale.

Art. 18-lea. Şeful canţelarii avînd subt a sa ascultare scriitorii ce i se dau spre ajutor, va alcătui toate înscrisurile şi va păstra toate delile şi hîrtiile cîte vor privi la Obşteasca Epitropie. El va ţine socoteală lămurită pe tot anul de veniturile şi cheltuelile fieşcăruia nevîrsnic în parte, carele le va înscrie cu desluşire în deosebite catastişe.

Art. 19-lea. Casierul după ce mai întîi va da chezăşie vrednică, va priimi şi va păstra toate sumele cîte vor intra în casa Obşteştii Epitropii, va da adeverinţă de primirea acelor sumi subt a sa iscălitură şi le va înscrie cu bună orînduială în condică şnuruită şi pecetluită cu pecetea Logofătului bisericesc.

Va înscrie într-asemenea condică şi sumele cîte vor eşi din casa epitropii pe fieşcare zi.

Afară din aceste doă mai sus arătate condici în care să vor înscrie fără osebire sumele ce vor întra şi vor eşi pe fieşcare zi, casierul va ţinea alte două condici pecetluite şi adeverite tot precum şi cele de mai sus, dar împărţite în partide după alfabet pentru deosebitele venituri şi cheltueli ale fieşcăruia nevîrsnic în parte.

Nici o sumă nu se va plăti de către casier fără poruncă înscris iscălită de Obşteştii epitropi, cu care poruncă se va scădea la darea socotelilor.

Casierul dator va fi a da socoteală obşteştilor epitropii de starea casii ce-i este încredinţată de cîte ori i se va porunci de către aceştia şi cel puţin odată pe lună şi va fi răspunzător pentru ori ce lipsă se va găsi la sumele de bani sau neorînduială la ţinerea socotelilor.

Art. 20. Avocatul să va înfăţişa la judecată în numele epitropiei cu vechilimele iscălite din parte-i la ori ce pricină de prigonire ce va avea această epitropie, însă a lui cădere se va mărgini numai de a face înscrisurile cele cuviincioase pentru înaintarea pricinii, şi a ocroti înaintea judecăţii dreptăţile fără a putea vreodată a face de sineşi vreo învoire cu potrivnicile părţi.

Art. 21. Obşteştii epitropii să vor orîndui de către Domn, iar ceilalţi slujbaşi se vor alege de către obşteştii epitropii subt a lor deosebită răspundere, însă şeful canţelarii şi casierul se vor face cunoscuţi prin raportul Domnului, carele îi va întări.

§ 2.

Pentru Comisia priveghitoare.

Art. 22. Această comisie alcătuită de mitropolitul, logofătul bisericesc şi un al treilea alt mădular ce se va alege de Stăpînire, precum s-au zis la articolul al 3-lea, se va aduna la începutul fieşcăruia semestru, şi se va îndeletnici întru cercetarea socotelilor şi a lucrărilor epitropii în curgerea trecutului semestru.

Spre acest sfîrşit comisia va cerceta mai întîi chipul cu care se cresc nevîrsnicii ce se vor fi aflînd subt îngrijirea obşteştii epitropii şi va face cuviincioasele băgări de seamă şi îndreptări.

Apoi va cerceta toate catastişile de veniturile şi cheltuelile fieşcăria averi în parte şi va cere a i se înfăţişa toate sumele ce vor prisosi, sau în bani sau în zapise de datorie, dacă cumva aceste sume se vor fi dat cu dobîndă.

De se vor găsi toate socotelile cu bună orînduială, mădulările comisii vor adeveri acele catastişe arătînd şi sumele ce prisosesc din fieştecare avere în parte, sau în bani, sau în zapise de datorie, care aceste la viitorul semestrul se vor însemna între venituri.

Art. 23. După săvîrşirea socotelilor mădulările Comisii privighitoare vor hotărî sumele cele trebuincioase pentru cheltuelile fieşcăruia nevîrsnic în parte pe semestru următor şi vor încheia în sfîrşit pentru toate aceste jurnal, întru care se va arăta cu deslușire, starea catastişilor, sumele ce au prisosit în fieşcare avere, sumele pentru cheltuelile semestrului următor, precum şi ori ce alte lucrări se vor fi făcut de către dînşii la această adunare. acel jurnal se va alcătui în două eczemplaruri, din care unul se va depune la canţelaria logofeţii bisericeşti, iar celalt să va da în păstrarea epitropii spre a-i sluji drept dovadă pentru cheltuelile trecute, şi drept temeiu la lucrările şi cheltuelile următoare.

Art. 24. De se va dovedi vreo necredincioasă urmare din partea vreunui dintre epitropi, sau vreo neorînduială la ţinerea catastişilor, acel necredincios slujbaş se va da de loc în cunoştinţă Domnului spre a fi depărtat, iar pentru paguba ce se va fi pricinuit din a sa netrebnică urmare, se va da în judecată, spre a se osîndi la plată, şi la ori ce altă pedeapsă i se va cuveni.

Art. 25. De va fi vreodată vreo neapărată trebuinţă a se vinde vreunul sau mai multe lucruri nemişcătoare a vreunui nevîrsnic, spre plata datoriilor sale, acea vînzare nu se va putea săvîrşi de către obştească epitropie decît prin mezat şi în urma chibzuirii şi a alegerii în scris ce se va face de către numita comisie.

Asemenea se cere chibzuirea şi voia în scris a comisii de revizie şi, cînd se va întîmpla în averea vreunui nevîrsnic capitaluri îndestule spre cumpărătoarea vreunui lucru nemişcător vrednic de cumpărătoare.

Art. 26. Toate înscrisurile ce se vor face de către comisia privighitoare potrivit cu orînduelile acestui paragraf şi subt iscălitura tututor mădulărilor ei, vor face totdeauna dovadă în partea obşteştii epitropii şi nu vor putea fi defăimate subt niciun fel de cuvînt afară numai cînd se vor dovedi că sînt mincinoase.

Din « Ale Obicinuitei Obşteşti Adunări lucrările din anul 1832, p. 42—48 şi Bul. of. nr. 21 din 25 mai 1833, p. 134—139].

§ 9, 12.

93. Un ofis domnesc al domnului Gheorghe Dimitrie Bibescu cu nr. 552 din 27 decembrie 1844, examinează între altele, cine urmează a fi numiţi epitropi şi în special cazul mamei minorilor:

« 3-lea. Judecătoria să îngrijească, ca îndată după săvîrşirea acestor lucrări, de nu va fi orînduit epitrop prin diată sau nu va sta în putinţă a să orîndui muma sau moaşa sărmanilor nevîrsnici, care, după art. 2 şi 12, list 57 şi 58 din pravilă, pentru epitropi, nu pot intra în lucrare fără a fi orînduite de tribunal şi după toate mijloacele întrebuinţate nu s-ar găsi epitropi cu calităţile cerute de pravilă, să se dea averea mortului şi sărmanii nevîrsnici subt îngrijirea starostii, de va fi fost mortul între meseriaşi sau neguţător, care se socoteşte ca un obraz public; iar dacă mortul nu va fi fost la nici o orînduială a meseriaşilor sau a neguţătorilor şi nici epitropi nu s-ar putea găsi cu toate calităţile cerute de pravilă atunci judecătoria să îndatoreze pe unul din rudele mortului ce va fi mai cu bună stare, să priimească epitropia şi fără a da chezaş, chezăşuind numai cu a sa iscălitură buna îngrijire şi chivernisire a rămasurilor ce i se încredinţează » [Bul. of., nr. 9 din 16 ianuarie 1845, p. 33]. Vezi mai jos nr. 94.

93 bis. În aceiaşi chestiune a tutelei mamelor, Departamentul Dreptăţii trimite judecătoriilor circulara nr. 8976 din 8 decembrie 1850:

« Prin raport supuindu-se la cunoştiinţa Măriei Sale Prea Înălţatului nostru Domn înţelesul ce pînă acum s-a dat dispoziţiilor din legiuitoarea Condică a Domnului Caragea. asupra căderii mumii de a avea subt epitropia sa pe nevîrsnicii ei copii cu averea lor, cînd sînt rămaşi de tată, fără de epitrop după diată: « —ca muma să nu fie epitroapă fiilor ei în nevîrsnicia lor, decît rînduindu-se de către judecătorie », precum şi că părerea Departamentului este ca « pînă a se alcătui un proiect mai lămurit pentru această materie, muma să-se socotească ca impusă de pravilă epitroapă a copiilor ei, fără să mai aibă trebuinţă de intervenirea judecătorească, fiind însă numita supusă ca şi toţi ceilalţi epitropi la îndatoririle legiuirilor pentru epitropi, » Înălţimea Sa prin luminatul ofis ce a binevoit a da la 28 noembrie încetat subt nr. 1590, aprobează părerea acestui Departament, supuindu-se însă muma, ca toţi ceilalţi epitropi, la formele asigurătoare şi la îndatoririle legiuite pentru epitropie » [Bul. of. nr. 108 din 14 decembrie 1850, p 430] Vezi însă nr. precedent 92.

94. Mai cităm în materie de epitropie următoarele ofise şi circulări:

1. Circulara Departamentului Dreptăţii, fără număr, din 22 octombrie 1837 prin care se organizează o evidenţă statistică a epitropiilor [Bul. of. nr. 50 din 1 noembrie 1837, p. 208].

2. Ofisul domnesc nr. 552 din 27 decembrie 1844 referitor la epitropi, inventar, socoteli, etc. (Bul. of. nr. 9 din 16 ianuarie 1845, p. 33). Din acest ofis am publicat mai sus, vezi nr. 93 tot pasagiul referitor la numirea epitropilor şi în special la tutela mamelor.

3. Circulara Departamentului Dreptăţii nr. 2063 din 7 iunie 1843 ca, potrivit rezoluţiei domneşti, Obşteasca Epitropie să se mărginească « la îngrijirea stării acelora carii murind lasă copii în vîrstă crudă, fără pravilnic epitrop după diată. » Nu este în căderea obşteştii epitropii să judece plîngerile creditorilor succesorali şi să lichideze creanţele acestora, care sînt de competinţa instanţelor judecătoreşti obişnuite [Bul. of. nr. 50 din 9 iunie 1845, p. 198].

4. Circulara nr. 5401 din 1845, prin care se dă în căderea subocîrmuitorilor să facă inventarierea averei morţilor fără avere mai mare, prin preotul şi juraţii satului [Ioan M. Bujoreanu, Collecţiune de legiuirile Romîniei vechi şi noi, 1873, Buc., p. 474].

5. Nota Secretariatului Statului către Departamentul Dreptăţii nr. 2591 din 19 iunie 1851 asupra administrării averilor minorilor săteni [*ibidem*].

6. Circulara Departamentul Dreptăţii nr. 3487 din 19 mai 1856 care, deasemenea, ia din competinţa tribunalelor administrarea efectivă a tutelelor « de un fond sau venit pînă la lei doăsute » spre a o da în sarcina subcîrmuirei respective.

[Bul. of. nr. 43 din 1 iunie 1856, p. 169]

Cap. 23. *Pentru secvestru.*

95. Vezi asupra secfestrului judiciar cele scrise mai jos, la partea VI-a, cap. 3, § 7.

PARTEA IV

Cap. I. *Pentru daruri.*

96. Circulara Departamentului Dreptăţii către judecătorii, din 9 februarie 1839, fără număr, dispune ca: « acturile de har ce se dau de către prigonitori în judicătorie, spre adeverire, se vor trece în condica vînzărilor de bună voie şi de schimburi » (Bul. of. nr. 10 din 16 februarie 1839, p. 37).

97. Idem, nr. 45 din 2 ianuarie 1848 « privind că darul este un act de înstreinare prin care se strămută stăpînirea lucrurilor », ordonă ca « actele de dar a lucrurilor nemişcătoare să se adevereze cu îndeplinirea formelor cerute pentru vînzări şi să se treacă coprinderea lor şi adeverirea ce li se va da, din cuvînt în cuvînt, în condica destinată pentru vînzări de bună voie ». (Vezi mai sus nr. 83).

Cap. 3. *Pentru moştenire sau clironomie.*

§ 1.

98. Ofisul nr. 558 din 13 martie 1851 al Domnului Barbu Dimitrie Ştirbei reglementează moştenirea călugărilor. În el se citează toate normele juridice ce se aplică în această materie:

« Văzînd că domnescul hrisov din anul 1776 în privinţa rînduelilor mănăstirilor coprinde şi că: « Se cuvine acelora ce odată au iubit viaţa cea călugărească, întîi toată încurcarea alişverişurilor care au avut întru viaţa cea mai denainte tăind-o, ca prin diată de moarte bine să-şi rînduiască toate ale sale, împărţind averea sa la părinţi şi la rudenii sau şi altora, cui îi s-ar părea cu cuviinţă; iar rămăşiţele averii lor închinîndu-le mănăstirii întru care se învrednicesc tunderii, să rămîe de pururea nemişcate şi nu numai despre rudenii, măcar cît de aproape, să nu fie supărată mănăstirea într-unile ca acestea, ci şi însuşi acela, de ar vrea să le ia înapoi cele închinate, să nu poată, nici să se asculte de către dregători cererea lui, fiindcă cele ce s-au închinat lui Dumnezeu, sînt deapururea nedespărţite. »

« Văzînd că şi Inaltul Impărătesc hatişerif din anul 1802, citit în Divanul Ţării la zi întîia a lunii noembrie a aceluiaşi an, coprinde o asemenea dipoziţie în următorii termeni:

Din călugării ce nu sînt legaţi la mănăstiri şi mitropolie, murind cineva, avuţia lor ce le rămîne, să nu se ceară de nimeni, ci să se facă tacril prin marafetul Domnilor după vremi, ca un venit casei, ce se cuvine la săraci şi la sărmani şi la alte fapte bune; iar din călugării ce sînt legaţi la mănăstiri, de va muri cinevaşi, averea lor să se ia ca un venit mănăstirei la care a fost închinat. »

Văzînd că această legiuitoare dispoziţie s-a statornicit în urmă de către răposatul Grigorie Vodă Ghica în anul 1827 prin Inaltul Impărătesc hatişerif, ce a găsit de trebuinţă a aduce atunci înnoitor celui din anul 1802, poruncim departamentului, ca prin ţircularile sale, să împărtăşească deosebitelor trepte judecătoreşti rostita în sus dispoziţie, ca nu cumva vreuna să piarză din vedere bazele mai sus ecspuse, pe care urmează a-şi întemeia orice hotărîre de judecată asupra pretenţiilor de moştenire a averii vreunui obraz călugăresc încetat din viaţă. » [Bul. of. nr. 25 din 23 martie 1851, p. 97].

§ 6, 7 şi 10.

99. Prin ofisul Domnului Barbu Dimitrie Ştirbei nr, 44 din 13 ianuarie 1853 către Departamentul Dreptăţii se reglementează chestiunea acceptărei moştenirilor:

« Am văzut raportul acelui Departament Nr. 10779 din 30 dechembrie din urmă, privitor la asigurarea întregimei averei celor ce încetează din viaţă, cînd cei în drept să o

moştenească, aflîndu-se vîrstnici, nici se declară de sineşi îndată moştenitori, nici cer de loc dela judecată sorocul de şase luni îngăduit de pravilă, spre a se chibzui de se pot face sau nu moştenitori, ci avînd mîna pe averea de moştenire, întind vremea dupe voinţă-le ca să ceară acel îngăduit de pravilă soroc de chibzuire, precum încă tocmai atunci şi catagrafie de averea şi datoriile mortului, spre zisul sfîrşit.

Avînd în vedere că condica civilă a ţării, în privinţa moştenirei, dupe ce determinează dreptăţile şi îndatoririle mortului, care se moşteneşte ori fără dieată sau dupe dieată, lasă apoi celor în drept să moştenească slobodă voinţă de a se face sau nu moştenitori, îi mărgineşte însă de a-şi declara o asemenea voinţă negreşit în soroc de şase luni pe care să-l ceară şi să-l dobîndească dela judecată; iar îngrijirea pentru neràsipirea averei deschise la moştenire în cursul acelor şase luni, o priveşte însuşită judecăţii. Aceste îndatoriri sînt prevăzute şi hotărîte anume de pravilă pentru moştenire prin §§-le 6 şi 7 în următorii termeni:

« Să aibă voe moştenitorul, cerînd dela judecată soroc de şase luni, să cerceteze averea mortului şi datoriile, ca să-şi ia seama de voeşte a se face moştenitor sau nu şi în diastima chibzuirei de şase luni, să se orînduiască de judecată epitrop pe averea mortului, ca să cate să nu se răsipească. »

Prin urmare, singur tecstul pravilei nu lasă nici o îndoială că, precum şi Departamentul consideră, pravila prin consesia ce face sorocului de şase luni celor în drept să moştenească spre a se chibzui de primesc sau nu moştenirea, înţelege lămurit şi ferirea acelora de a lua asupră-le, fără ştirea judecăţii, îngrijirea sau şi numai ţinerea averei deschisă la moştenire şi îndatorirea lor spre contăstarea acelei feriri de a da, îndată după încetarea din viaţă a moştenitului, de ştire judecăţii spre punerea peceţilor şi facerea legiuitei catagrafii, spre îndeplinirea dispoziţiilor rostitelor în sus §§-ri, îndatorire cu atît mai mult impusă de pravilă, cu cît că oricare cu drept de moştenire, deşi la îndoială să o primească, amestecîndu-se de sineşi în averea moştenitului, nu se mai poate apăra de îndatoririle de moştenitor pe temeiul § 10 al aceleiaşi pravili.

Pentru întreagă dar şi eczactă aplicaţie a dispoziţiilor arătatelor §§-ri de pravilă în toată adevărata lor întindere, poruncim cele următoare:

Moştenitorii vîrstnici ai vreunei persoane carea se va întîmpla să moară, fiind în îndoială de a primii sau nu moştenirea, sînt datori, de se vor afla în ocolul lăcuinţei mortului, să dea îndată de ştire dregătoriilor competente, ca să vie să puie peceţele la averea mişcătoare a mortului şi în urmă să facă catagrafie dupe orînduială de toată averea rămasă mişcătoare şi nemişcătoare, precum se urmează şi la moştenirile unde sînt moştenitori nevîrstnici, subt osîndă că la din împotrivă urmare din partea unor asemenea moştenitori, să se socotească moştenitori în faptă fără drept de a se folosi de cererea acelui soroc de şase luni ca să-şi ia seama; iar cererea sorocului de şase luni spre chibzuire, se îndatorează să o facă îndată dupe săvîrşirea catagrafii prin îndeplinirea tutulor formelor legiuite.

Pentru moştenitorii aceia cîţi se vor afla cu depărtare de ocolul lăcuinţei moştenitului, cînd acesta va înceta din viaţă, îndatorirea cererei de a se face catagrafie după care vine aceea a sorocului de şase luni spre chibzuire, se socoteşte asupră-le de cînd ajunge la cunoştinţă-le moartea moştenitului. La asemenea împrejurare însă a neaflării de faţă a celor în drept de moştenire, pentru nerăsăpirea mişcătoarei averi din cea deschisă la moştenire, se îndatorează dregătoriile competente a pune îndată vremelniceşte acea avere subt a înşile pecete numai, iar acei moştenitori să meargă negreşit în cel mai scurt soroc la locul unde s-a deschis moştenirea, spre îndeplinirea dispoziţiilor pravilei sus ecspuse; căci la din împotrivă din parte-le urmare, judecătoriile competente rămîn autorizate să facă de la sine-le îndeplinirea acelor dispoziţii» (Bul. of. nr. 10 din 13 martie 1853, p. 39).

§ 17.

100. Vezi mai jos nr. 140, pitacul domnesc cerînd divanului complectarea pravilei în materie de moştenire, la Arhiva Statului din Bucureşti este înregistrat în arhiva divanu-

lui veliţilor boieri dosarul respectiv « Despre chibzuirea unui cap de pravilă ce nu se găseşte în a pămîntului pentru moştenire ». Dosarul a fost distrus de bombardament în 1944.

§ 24.

101. Legiuirea asupra Obşteştii Epitropii din 1832 (vezi mai sus nr. 91). se ocupă în art. 8 de succesiunile « fără moştenitori ştiuţi, » iar în art. 11, aliniatul ultim dispune că: « această avere va rămîne pe seama Caselor făcătoare de bine. »

PARTEA V.

Pentru vini.

102. Art. 213 din Regulamentul Oragnic împarte infracţiunile în vini mari şi vini mici. Potrivit art. 242 § 1 şi 279, judecătoriile de judeţ, ca primă instanţă şi Divanurile apelative secţia criminalicească, au căderea să judece şi vinile cele mari şi vinile cele mici.

În aplicarea acestei dispoziţiuni, legea pentru osebirea căderilor şi datoriilor între partea judecătorească şi ocîrmuitoare a judeţelor, votată la 19 decembrie 1831 şi întărită cu ofisul nr. 5 din 5 ianuarie 1832 prevede în art. 2 pentru « pricinile de prigonire » trei categorii, potrivit gravităţii infracţiunilor şi anume: pricini criminaliceşti, pricini de vini poliţieneşti mari şi pricini de vini poliţieneşti mici.

Criminaliceşti se numesc toate învinovăţirile care prin pravila pămîntului se osîndesc la moarte, la ocnă sau la vreuna din temniţele statului.

Poliţieneşti mari sînt acelea care, fără a se putea socoti criminaliceşti, sînt vrednice a se osîndi la închisoare pentru mai multă vreme sau la vre o casă de poprcală, ori la vre o mănăstire.

Poliţieneşti mici sînt acelea care « nu sînt vrednice de osîndă mai mare decît o închisoare de trei zile şi cincizeci toege la speate, precum: gîlceviri bătăi în cîrciumi, fără precugetare şi fără armă omoritoare şi alte asemenea vini mici (Arhiv. Statului Bucureşti, Administrative, Obşteasca Adunare, dos, nr. 31).

103. Proiectul pentru căderea judecătoriilor şi divanurilor în pricini criminaliceşt şi corecţionale din 1832, întărită cu ofisul nr. 795 din 23 noembrie 1833, împarte şi el pricinile penale în criminaliceşti, corespunzînd vinilor mari şi corecţionale, corespunzînd vinilor mici. În art. 2 se arată că pricinile corecţionale sînt acela « ce se osîndesc de pravili la o închisoare de un an cel mult. Se judecă de judecătorii cu apel la divan.

Pricinile criminale sînt cele prevăzute de art. 3 şi anume omorul, cercarea de omor tîlhăria, hoţia cu spargere sau cu orice altă siluire, precum şi oricît alte nelegiuiri se osîndesc de pravilă la închisoare mai mult decît un an. Se judecă de secţiile criminaliceşti ale divanurilor, cu apel la Inaltul Divan. [Ale Obicinuitei Obşteştii Adunări lucrările din anul 1832, pp. 15—20 şi Bul. of. nr. 3 din 22 decembrie 1832,p. 9].

104. Toată partea V-a Codului Caragea a fost abrogată prin condica penală din mai 1841.

Cap. 1. *Pentru omor.*

§ 3 şi 4.

105. Art. 298 din Regulamentul Organic hotărăşte: « Domnul va putea să micşoreze pedeapsa vinovaţilor şi încă a-i erta la unile întîmpări. Pedepsele cu tăerea mîinilor sau cu moarte, precum şi cazna sau muncile, se strică şi se desputernicează fără a să mai putea urma de acum înnainte.

Osînda confiscaţii avuturilor, ca una ce este înpotriva pravilii şi a obiceiurilor ţării nu să va putea urma niciodată. »

106. Decretul Guvernului Provizoriu, nr. 7 din 14 iunie 1848:

« În numele poporului romîn.

Dreptate, Frăţie!

Guvernul vremelnic decretă:

Pedeapsa degrădătoare cu bătaia se desfiinţează pentru totdauna în Ţara Romînească atît în partea civilă cît şi în cea militară pînă la reformarea condicii criminale. Această pedeapsă se va romplasa cu o închisoare dela una pînă la cinci zile.

Pedeapsa cu moartea care de atîtea veacuri nu s-a simţit nevoe a se întrebuinţa în Ţara Romînească se desfiinţează pentru totdeauna »

[Bul, of., nr. 31 din 15 iunie 1848,p. 123]

§ 4.

107. Vezi despre surghiunie, mai jos nr. 115.

108. Înaltul Divan răspunde Domnului, prin raportul său nr. 115 din 2 septembrie 1838 asupra chestiunei responsabilităţii penale a nevîrstnicilor:

« Inaltul Divan cu plecăciune, luînd în băgare de seamă luminatul Innălţimii Voastre ofiţ de subt nr. 182 din 25 iunie trecut, ce aţi binevoit a slobozi către cinstitul Departament al Dreptăţii şi de acolo în copie pe lîngă otnoşenia sa cu nr. 6259, îndreptîndu-se la acest divan spre punere la cale, s-au văzut cele coprinse în pricina criminalicească a lui Avgustin băiatul, furul de 23 galbeni dela stăpînul său d. consol franţozesc, că hotărîrea Inaltului Divan nefiind îndeplinită cu desluşirea cerută prin porunca ce s-au dat asupra aceştii pricini, să se întoarcă înapoi la acest divan, spre a-şi da părerea pînă la cîţi ani nevîrsnicul este copil mic şi apărat de orice învinovăţire, pentru neînţelegerea firească întru faptele sale. După care, potrivit cu art. 330 din organicescul Regulament, făcîndu-să chibzuire şi luîndu-să în de aproape băgare de seamă că vîrsta copilărească şi de care se coprinde în Pravila pămîntului la partea V, cap l-iu, § 4-lea, art. 2-lea dela list 82 nu-şi are înţelegerea întru împărţirea vîrstii şi a neînvinovăţirii sau a învinovăţirii, ci numai întemeiată pă un cuvînt « că cine fiind copil mic va omorî, nevinovat este, » de aceia silite au fost judecătoriile a întrebuinţa acest articol. Iar acum, după cererea, ce prin porunca Inălţimii Voastre se face, Inaltul Divan, cu plecăciune, supune la cunoştinţa Inălţimii Voastre articolile de mai jos care s-au alcătuit în pravila criminalicească, ce s-au dat în cercetarea cinstitei Obşteştii Adunării şi care îndreptîndu-să de Obşteasca Adunare s-au priimit de bune:

Art. 59. Vinovatul pînă la 7 ani al vîrstii sale, nesocotindu-se de destoinic a cădea în vreo vinovăţie, nu se osîndeşte nici la pedeapsă, nici la despăgubire; iar de la 7 pînă la 14 ani ai vîrstii sale, se osîndeşte după înprejurări, ori la bătaie sau la închisoare în vreo mănăstire, nici mai mult de 5 ani, nici mai puţin de unul.

Art. 60. Iar dela 14 pînă la 20 ani al vîrstii sale se va pedepsi după chipul următor, adică:

De va fi vina lui supusă la moarte sau la ocnă cu soroc, se va trimite la închisoarea Znagovului ori a Mărginenilor, pentru nu mai puţin de doi ani, nici mai mult de zece.

De va fi vina lui supusă la închisoarea temniţii Giurgiului sau a Brăilei, se va trimite la închisoarea Znagovului ori a Mărginenilor pentru nu mai puţin de şase luni, nici mai mult de un an.

De va fi vina lui supusă la bătaia cu biciul sau cu toiege, i se va da a treilea parte de lovituri cu nuele.

De va fi vina lui supusă la vreo pedeapsă corecţională, va suferi a treilea parte din pedeapsa orînduită de pravilă, pentru toţi cîţi sînt ajunşi în vîrstă de 20 ani.

Art. 61. Vinovaţilor de mai sus însemnaţi nu li se va putea orîndui defăimare prin arătare în vileag.

Art. 62 Precum şi asemenea vinovaţi de vor fi feciori de boieri, vor fi apăraţi numai de bătaie şi în locul bătăiei, se vor supune după împlinirea sorocului osîndei lor, subt priveghierea şi chezăşuirea părinţilor lor sau a epitropilor lor, de nu vor avea părinţi, pe cîtă vreme va găsi cu cale judecata.

Acestea sînt, prea Inălţate Doamne, în pricini criminaliceşti, treptele nevîrsniciei pînă la 20 ani, în care se socotesc vrîsnici, precum şi felul pedepsii lor ce meritează după vîrsta şi fapta lor.

Pentru care, Inaltul Divan supune în cunoştinţa Inălţimei Voastre arătata deşluşire spre cuviincioasa punere la cale. « [Bul. of. nr. 84 din 5 decembrie 1838, p. 337-339].

109. Domnul « găsind de bună chibzuirea şi propunerea cinstitului Inalt Divan » (vezi nr. de mai sus) hotărăşte prin rezoluţie domnească punerea în vigoare a art. 59-62 din condica criminală. « Se va pune în lucrare vremelniceşte, pînă la publicarea pravilii criminaliceşti, ce priveşte această împrejurare. »

Secretariatul Statului cu nr. 2648 din 11 noembrie 1838 comunică Departamentului Dreptăţii să ia măsuri să pună în lucrare această rezoluţie domnească [Bul. of. nr. 48 din 5 decembrie 1838, p. 339]:

Cap. 2. *Pentru tîlhâri.*

§ 2.

110. Vezi mai sus nr. 103 şi 104.

Cap. 3. *Pentru furi.*

§ 2.

111. Vezi mai sus nr. 104.

Cap. 5. *Pentru plastografi.*

§ 3.

112. Vezi mai sus nr. 103.

Cap. 6. *Pentru marturii mincinoşi.*

§ 1.

113. Vezi mai sus nr. 104.

Cap. 8. *Pentru tăietori de bani.*

§ 2.

114. Vezi mai sus nr. 103 şi 104.

Cap. 9. *Pentru necinstitori.*

§ 4.

115. Proiectul din 1833 pentru organizaţia mănăstirilor dă în art. 9 următoarele date asupra pedepsei cu închisoarea şi surghiunul, precum şi asupra regimului penitenciar:

« Potrivit cu ceeace s-au úrmat pînă acum, se hotărăşte mînăstirile Znagovul şi Mărginenii pentru închisoarea celor ce se vor osîndi de către judecătoriile criminaliceşti şi schiturile Răteşti şi Ostrovul, pentru femeile cele surghiunite, ca prin pocăinţă să-şi cureţe cugetul lor de păcate.

Numărul surghiuniţilor la Znagov, nu va trece peste treizeci oameni, carii se vor hrăni şi să vor ţinea cu cheltuiala mănăstirii şi Dvornicia Temniţilor va îngriji a orîndui paznicii

trebuincioşi, ca să privigheze pentru a lor strejuire. Îndeplinindu-se acest număr de treizeci, prisosul surghiuniţilor se va trimite la mănăstirea Mărginenii tot cu asemenea orînduială...

Schiturilor orînduite pentru închiderea femeilor, li să va hotărî din casa centrală ajutoarele trebuincioase pentru hrana celor surghiunite; se va hotărî şi pentru primirea şi ţinerea celor zmintiţi o mănăstire ce se va socoti mai cuviincioasă pentru această trebuinţă şi, avînd trebuinţă de ajutor, i să va orîndui din prisosul casei centrale.» [Lucrările Obşteştii Adunări 1833, p. 3 şi Bul. of nr. 20 din 20 iunie 1834, p. 9].

116. Vezi mai sus nr. 106.

Cap. 10. *Pentru preacurvie.*

§ 5.

117. Vezi mai sus nr. 115 despre surghiunie şi despre femeile condamnate.

PARTEA VI.

Pentru ale judecăţilor.

Cap. 1. *Pentru prigoniri.*

§ 3.

118. Proiectul pentru cîteva articole din Organicescul Regulament înplinitor la partea judecătorească restrînge prin art. 6 «sloboda pornire în judecăţi» şi... «spre a se pune o stavilă la aceia ce se îndemnează numai cu duh viclean, ca să străgăneze pe protivnicii lor,» înfiinţează taxa pe hotărîrile judecătoreşti [Bul. of. nr. 20 din 30 iulie 1836, p. 79].

Vezi în acelaşi sens: Legiuire pentru adăogirea şi reformarea priimirei tacsii de înfăţişare în judecată din 28 februarie 1847 [Bul. of. nr. 19 din 7 martie 1847 şi Bul. of. nr 42 din 10 iunie 1847, p. 166].

§ 4.

119. Ofisul domneasc nr. 317 din 5 iulie 1844 afirmă principiul relativităţii hotărîrilor judecătoreşti: «Nu poate fi priimit ca cu prilejiul unei princini ce s-ar ivi între doă părţi să se poată osîndi o a treilea care nu s-ar fi tras în judecată, căci dacă un asemenea prinţip ar putea fi primit, nimeni n-ar mai putea fi sigur de o liniştită stăpînire a averii sale» [Bul. of. nr. 79 din 8 iulie 1844, p, 313].

§ 5.

120. Art. 247 şi 258 din Regulamentul Organic desfiinţează obligaţia reclamantului de a jura, în materie criminală, că nu porneşte jalba «din vreo pismă, ci din adevăr». În acelaşi sens şi condica penală din 1841.

121. Circulara Departamentului Dreptăţii nr. 2315 din 17 iunie 1843 comunică judecătoriilor următoarea rezoluţie domnească: «Prin pravilă, orice particular este poprit de a se porni criminaliceşte, cerînd pedeapsă vinovatului. Aceasta fiind drept şi datorie numai a procurorului.» [Bul. of. nr. 37 din 25 iunie 1843, p, 226].

§ 7.

122. Principiul imprescriptibilităţii acţiunilor pentru «călcare de pămînt şi de hotare între vecini», prevăzut în codul Caragea se înlătură prin:

LEGIUIRE PENTRU MĂRGINIREA PRESCRIPŢIEI A ÎMPRESURĂRII PĂMÎNTURILOR ŞI PENTRU ADEVĂRATUL ÎNŢELES AL STĂPÎNIREI CU BUNĂ SAU REA CREDINŢĂ LA ASEMENEA ÎMPRESURĂRI

PARTEA I

Art. 1-iu. Alinia 3-lea a paragrafului a 7-lea, cap. 1-iu, partea VI-lea din pravila ţării pentru nemărginirea prescripţiei a călcării de pămînt se desfiinţează cu totul.

Art. 2-lea. Prescripţia pentru împresurarea de pămînt intră în categoria obştească a prescripţiei hotărîtă prin pravila ţării pentru stăpînirea cu bună sau rea credinţă a lucrurilor nemişcătoare.

Art. 3-lea. Cu rea credinţă se socoteşte împresurarea aceia ce se urmează de către insuşi persoana ce a făcut-o şi se supune la cel mai lung termen al prescripţiei, de 30 ani; iar cu bună credinţă şi supusă la termenul prescripţiei de 10 ani se socoteşte, cînd vreo proprietate, dinpreună cu împresurarea ce va fi făcînd la altă moşie învecinată cu dînsa, se va stăpîni de a 3-lea persoană la care va fi trecut prin moştenire, cumpărătoare, daru, zestre sau cu verice alt titlu.

PARTEA a 2-lea

Atr. 1-iu. Impresurătorul cu rea credinţă se îndatorează a întoarce adevăratului stăpîn, atît lucrul cît şi rodurile lui din vremea de cînd rău s-au luat în a sa stăpînire.

Art. 2-lea. Impresurătorul cu bună credinţă se îndatorează a întoarce adevăratului stăpîn atît lucrul cît şi rodurile lui, din vremea ce i s-au cerut prin judecată, ca unul ce nu au avut cunoştinţă că stăpîneşte rău şi stăpînul l-au îngăduit a-l stăpîni.

Art. 3. -Se dă un an dela înfiinţarea şi publicarea aceştii legiuiri, pentru toţi aceia cîţi va fi trecut sorocul prescripţiei, după art. a 3-lea de mai sus dela partea 1-iu ca, cunoscîndu-să împresuraţi, să-şi poată porni judecata într-acest soroc; iar după acest soroc, toate pricinile asupra împresurării de pămînt se vor judeca, fără osebire, după obşteştile temeiuri legiuite printr-această pravila ».

[Legiuirea este întărită cu ofisul domnesc nr. 195 din 8 martie 1847. Bul. of., nr. 29 din 26 aprilie 1847, p. 114].

123. Ivindu-se, după promulgarea legii asupra mărginirei celor în drept de protimisis la vînzări din 15 martie 1840 (vezi mai sus nr. 37), o controversă asupra termenului în care se poate, potrivit pitacului domnului Grigore Dimitrie Ghica din 1825, martie 31 (vezi, mai sus nr. 33) să se ceară răscumpărarea unui lucru vîndut, se publică ofisul domnesc nr. 346 din 27 mai 1840, în cuprinderea următoare:

« Văzînd Domnia Mea raportul cu nr. 215 ce ni s-au înfăţişat subt iscălitura prezidentului şi a secretarii cinstitei Obicinuitei Obşteştii Adunări, prin care se arată că, asupra desfiinţării răscumpărării prin proiectul ce ni s-au înfăţişat pe lîngă raportul cu nr. 197, făcîndu-se vorbire că la pricinile de asemenea fire, ce au rămas să se înfăţişeze pe la judecătorii, ar fi mijlocind îndoială asupra pitacului ce au fost dat de răposatul întru fericire Grigorie Vodă Ghica, subt cuvînt că ar fi împotrivitor glăsuirii pravilii, că Adunarea spre procurarea îndoelilor în aceste împrejurări, au chibzuit că acest pitac nu se poate socoti înpotriva legiuirii, ci deslușitor pravilii asupra răscumpărărilor; dar pentru că nu se coprinde într-acest pitac şi mărginirea sorocului, pînă cînd adică cei în precădere de a răscumpăra sînt slobozi să reclame, apoi urmează a se păzi ca vremea sorocirilor să se mărginească după periodul al 2-lea de subt § 7, cap. 1-iu, partea VI din pravila pămîntului pentru stăpînirile cu bună credinţă.

La care dăm în cunoştiinţa cinstitei Adunări că nemărginirea precăderii ce au văzut Adunarea în domnescul pitac de care este aici vorba şi de au putut mai înainte a da prilej de prigoniri nemărginite, dar acum prin deslușirea ce face aici Adunarea că el este numai o tălmăcire a articolului 11-lea al capului 2-lea, partea III-lea din condica ţării, iar nu legiuire

osebită și întocmită afară din dispozițiile acei condici, nu mai poate încăpea nici o îndoială asupra mărginirii ce urmează să aibă și acest pitac dinpreună cu toate celelalte dispoziții ale condicii prin articolul 6-lea și 7-lea, cap 1-iu, partea VI-lea a aceiași condici; de aceia socotim a propune acum ca să nu i se însușească osebită paragrafie.

Drept aceia, pe temeiul art. 49 din Regulamentul Organic trimitem această pricină în de iznoavă chibzuire a cinstitei Adunări » [Bul. of. nr. 82 din 10 iunie 1840, p. 125, 126].

124. Inainte de promulgarea legii pentru mărginirea prescripției (vezi mai sus nr. 117) atunci cînd se cîștiga un proces de revendicare împotriva unui pîrît care stăpînise bunul vreme îndelungată, acesta era obligat să întoarcă tot venitul cules în timpul cît se folosise de el.

Prin ofisul domnesc nr. 327 din 3 noembrie 1843 se dispune că, pe viitor, pîrîtul nu este obligat să restitue venitul decît cu începere dela data înregistrării cererii de revendicare. (Vezi mai jos nr. 153).

§ 8.

125. Prescripția penală se va reglementa potrivit procedurei penale din aprilie 1841.

§ 11.

126. Principiul este menținut de art. 259 din Regulamentul Organic numai în ce privește acțiunile personale, dar în ce privește cererile de lucruri nemișcătoare sau la despăgubiri pentru pagube pricinuite la holde, hotare, etc. judecata va avea loc « la judecătoria locului unde se află lucrul de prigonire. »

§ 14.

127. Pentru fixarea vacanței judecătorești în luna iulie, ofisul domnesc nr. 228 din 4 iunie 1847 ținea seama că « Prăvila țării pe aceiași lună o prenumără între cele care apără pe lăcuitorii țărani de a fi chemați la judecată » [Bul. of. nr. 41 din 7 iunie 1847, p. 161].

Vezi și art. 234 din Regulamentul Organic.

§ 15—16.

128. Vezi art . 222, 248—251 și 293 din Regulamentul Organic.

129. Asupra judecării în lipsa uneia din părți cităm o serie de circulări ale Dpartamentului Dreptății:

1. Circulara, fără număr, din 22 decembrie 1837 [Bul. of. nr. 49 din 28 octombrie 1837, p. 204].
2. Circulara nr. 749 din 28 ianuarie 1838 [Bul. of. nr. 11 din 10 februarie 1838, p. 12].
3. Circulara ne. 732 din 28 ianuarie 1838 [Bul. of. nr. 11 din 10 februarie 1838, p. 12].
4. Circulara f. număr din 9 februarie 1839 [Bul. of. nr. 10 din 16 februarie 1839, p. 37].
5. Circulara nr. 8998 din 2 octombrie 1839 [Bul. of. nr. 61 din 6 octombrie 1839, p. 271].
6. Circulara fără număr, din septembrie 1840 [Bul. of. nr. 62 din 20 septembrie 1840,
7. Circulara nr, 9559 din 24 noembrie 1844 [Bul. of. nr. 144 din 30 noembrie 1834, p. 575].

Cap. 2. *Pentru dovezi.*

§ 6.

130. Publicația Departamentului Dreptății nr. 9401 din 13 august 1837: Judecătoria să nu adevereze vînzările de nemișcătoare «pînă nu va scrii judecătorilor județului în care se va afla lucrul de vînzare și va primi răspuns că după cercetarea făcută și acolo este acel lucru slobod și fără nici o pricină »[Bul. of. nr. 32 din 19 august 1837, p. 136].

131. Circulara Departamentului Dreptății nr. 4810 din 27 mai 1838: Judecătoria « mai întîi de toate, să cheme atît pe cumpărător cît și pe vînzător a da încredințare în scris dacă este

cu primirea amîndurora părților tocmeala coprinsă în zapis și după aceia va face lucrările cu venite cu cercetarea proprietății i celelalte formalități » [Bul. of., nr. 37 din 2 iunie 1838, p. 147].

132. Circulara Departamentului Dreptății nr. 342 din 13 ianuarie 1839: Dacă vînzătorul posedă titluri de proprietate, judecătoria să nu poprească vînzarea bunurilor imobile la cererea unui terț ce se pretinde proprietar « pînă ce mai întîi nu va da jeluitorul siguranță destoinică pentru cheltuelile și pagubele ce vor putea a să pricinui vînzătorului cu poprirea vînzării » [Bul. of. nr. 3 din 20 ianuarie 1839, p. 9]

133. Ofisul domnesc nr. 64 din 8 februarie 1843 dispune să nu se mai întărească zapisele de vînzare cînd nu s-a plătit tot sau parte din preț, « rămîind ca, cel ce a vîndut și nu a primit prețul să se înscrie ca un întîi zălogaș asupra lucrului vîndut și neplătit, după orînduelile hotărîte de pravila pămîntului ». [Bul. of. nr. 13 din 16 februarie 1843, p. 50].

134. Circulara Departamentului Dreptății nr. 1886 din 22 martie 1848, spre a se preîntîmpina frauda făcută de vînzători care nu-și identificau bine moșiile ce vindeau, pentru a putea revendica ulterior părți de ele, se dispune ca, pe viitor, judecătoriile «la întărirea vînzărilor să se întrebe vînzătorul dacă în moșia ce vinde își mai păstrează vreun drept sau nu, făcîndu-se această deslușire chiar în adeverire » [Bul. of. nr. 15 din 27 martie 1848, p. 59].

135. Circulara, fără număr, din iunie 1856 dispune că înstrăinările imobiliare făcute de către țărani ca și cele de lucruri mobile de o valoare mai mare de 1000 lei « să se adevereze de către tribunal după formele legiuite »... « iar din cele pentru lucruri mișcătoare, cîte vor fi de o valoare pînă la o mie lei să se adevereze de canțelariile ce sînt așezate prin sate ». [Bul. of. nr. 51 din 29 iunie 1856, p. 202].

§ 17.

135 bis. Grigore Dim. Ghica, la 24 mai 1825 dă poruncă ispravnicilor ca pe făcătorii de rău să nu-i ție « mai mult la închisoarea grosului isprăvnicatului decît numai trei zile, în care să li să facă cercetarea și eczamene. » [Arhiva st. Buc. Condica nr. 117, fila 3].

§ 33.

136. Circulara nr. 3622 din aprilie 1839 a Departamentului Dreptății, pentru a nu se aduce « la judicată martori pe unii oameni drept alții »... «pe viitorime, oricine se va înfățișa la judicătorie drept martor, în orice pricină măcar, nefiind cunoscut, să nu fie primit pînă nu va înfățișa mai întîi dovadă prin adeverință în scris dela deputatul mahalalii și preotul bisericii, iar sătenii dela jurații satelor și preoți, pentru numele lor și porecla cea adevărată.» [Bul. of. nr. 29 din 5 mai 1839 p. 113]

§ 56.

137. Cazna se desființează în mod expres prin art. 298 al Regulamentului Organic. Vezi mai sus nr. 105.

Cap. 3. *Pentru judecător, judecată și hotărîre.*

138. Prin circulara nr. 761 din 28 ianuarie 1838, Departamentul Dreptății dă instrucțiuni ca « nici o pricină să nu se înfățișeze decît după a sa vechime, neîndrăznind judecătoria a mai soroci o pricină noă înaintea alteia mai vechi, decît numai :1/. pricinile polițienești sau criminale și 2/. pricinile cîte nu pot priimi nici o întîrziere fără primejduirea pricinii jeluitorului. » [Bul. of. nr. 11 din 10 februarie 1838, p. 41] Cf. art. 248 al. ultim din Regulamentul Organic.

§ 2.

139. Asupra judecăților în lipsa vreuneia din părțile prigonitoare, vezi mai sus nr. 125.

§ 3.

140. Domnul Grigorie Dimitrie Ghica, pentru a uza de dreptul său de a completa pravila, consultă în prealabil Divanul:

« *Io Grigorie Dimitrie Ghica voevod i gospodar zemle Vlahscoe.*

Preaosfinţiia Ta părinte mitropolite i iubitorilor de Dumnezeu, sfiinţia voastră episcopilor şi dumneavoastră cinstiţi şi credincioşi boerilor veliţi ai Divanului Domnii Mele halea şi mazăli,

Din jălbile ce pe toate zilele se dau către Domniia Mea, între alte pricini văzînd că să ivesc şi prigoniri de clironomii în feluri de chipuri, ne-au îndemnat a căuta ce povăţuire dă pravila pămîntului la felul pricinii ce vom arăta mai jos, adică:

Cînd doi casnici vor face copii şi vor muri acei copii înaintea amîndorura părinţilor, ajunşi în vîrsta de patrusprezece ani sau şi trecuţi peste această vîrstă şi după moartea acelor copii va muri şi unul din părinţi, în ce chip şi de către cine se cuvine a se moşteni periusiia părintelui celui mort şi n-am găsit în numita pravilă vreun cap potrivit la o asemenea întîmplare de moştenire şi fiindcă multe pricini ca acestea urmează de a fi rînduite în cercetarea judecătoriilor ţării şi poate de acum înainte să se mai ivească şi alte asemenea şi nefiind, precum mai sus zicem, întocmai în pravila pămîntului vreun cap potrivit la o acest fel de prigonire, poate să se întîmple a se da vreo necuviincioasă şi nedreaptă hotărîre la vreo asemenea pricină, de aceia urmează a să întocmi mai întîiu această cuviincioasă legiuire şi cu cu toate că după coprinderea capului din pravila dela list 101, paragraf 3 a Domnului dichiomă este ca să hotărască ce urmare se cuvine să facă la pricinile pentru care în pravilă nu se coprinde nici o povăţuire, noi însă priimind a se face o chibzuire mai obştească asupra pricinii ce mai sus arătăm, poroncim ca adunîndu-vă la un loc să faceţi cuviincioasa chibzuire şi desluşire şi să arătaţi Domnii Mele prin anafora. Tolco pisah. 823, noembrie 4; vel logofăt. [Arhiva Statului Bucureşti, Condica domnească nr. 105, pp. 197—198]. Vezi asupra dreptului domnului de a completa pravila, n-rele 34 şi 35 de mai sus.

141. Dispoziţiunile acestui paragraf s-au modificat prin art. 330 din Regulamentul Organic, care are cuprinderea următoare:

« De se va întîmpla pricină pentru care pravila nu pomeneşte nimic sau de va fi vreun cap al ei întunecat, încît să nu se poată potrivi cu hotărîrea, Înaltul Divan, dîndu-şi părerea lui asupra duhului acelui cap de pravilă, sau găsind de trebuinţă a se alcătui altul, va înştinţa pe Domn printr-un raport cu desluşire şi Domnul îl va da în cercetarea unei comisii subt prezidenţiia marelui logofăt, poruncind a se alcătui un izvod de leguire, însă de va fi trebuinţă.

Acest izvod, priimindu-se de Obşteasca Adunare şi întărindu-se de Domn va avea tăriia pravilii. »

§ 4 şi 5.

142 Ofisul domnesc nr. 61 din 12 aprilie 1839 asupra jurnalelor ce se încheie la înfiinţarea unei pricini pentru orice hotărîre, sau pregătitoare sau cu desăvîrşire, dispune ca ele să se redacteze îndată, în şedinţă, să se citească din cuvînt în cuvînt părţilor litigante, după ce se vor fi iscălit de judecători. Jurnalul va fi scris curat, fără ştersături şi se va subscrie şi de părţile care au fost faţă, i se va da număr de ordine şi se va transcrie într-un registru special. [Bul. of. nr. 24 din 21 aprilie 1839, p. 93].

143 Circulara departamentului Dreptăţii Nr. 798 din 31 ianuarie 1841 dă dispoziţii ca judecătorii să arate totdeuna în cărţile lor de judecată « capetele pravilii pe care îşi întemeiază hotărîrea sau părerile » [Bul. of. nr. 7 din 6 februarie 1841, p. 26].

144 Circulara aceluiaşi Departament nr. 969 din 19 mai 1847 comunică judecătoriilor o poruncă domnească de a nu se mai redacta pe viitor anaforale şi pentru hotărîri pregătitoare, ci numai simple jurnale, spre a nu se mai face apeluri zădarnice. [Bul. of. nr. 37 din 26 mai 1847, p. 146].

145. Printr-altă circulară din 4 februarie 1850 a aceluiași Departament se atrage atenția « ca la alcătuirea cărților de judecată. deciul hotărîrilor să fie întocmai după jurnalul încheiat la înfățișarea și cercetarea pricinii ». De asemenea, « alcătuirea jurnalurilor ce vor încheia să fie cu toată cerută deslușire asupra tutulor împrejurărilor ce vor înfățișa amăruntu-rile pricinii și cu dreaptă aplicație de pravilă, întotdeauna fiecare pont, fiecare ecspresie și chiar fiecare cuvînt să fie bine deslușite, să lipsească înțelesul echivoc sau cu îndoială sau cu anevoință de înțeles, să lipsească acele ecspresii de finețe amăgitoare ce din vechime se numea clinciuri și pe care mulți din cei de rău cuget grafieri obicinuia a le întrebuința în alcătuirea hotărîrilor și, în sfîrșit, să fie cu cea mai mare luare aminte ca deciul hotărîrii să fie întocmai cu jurnalurile încheiate în seanță. » [Bul. of. nr. 10 din 13 februarie 1850, p. 38].

§ 6.

146. Ofisul domnesc nr. 61 din 12 aprilie 1839 dispune:

« Cînd judicătorii cunoscînd că au dat vreo hotărîre greșită, vor voi se strice și să îndrepteze jurnalul pe temeiul articolului 6-lea, dela cap. 3-lea din partea 6-lea din pravila pămîntului, la asemenea întîmplare îndreptarea acelui jurnal se va face tot prin de isnoavă înfățișare a părților prigonitoare, după orînduiala legiuirilor întocmite » [Bul. of. nr. 24 din 21 aprilie 1839, p. 93].

147. Departametul Dreptății comunică judecătoriilor prin circulara sa nr. 3926 din 16 noembrie 1845 următoarea rezoluție domnească: « Jurnalul, potrivit cu temeiurile Regulamentului, ar trebui să se socotească cea adevărată hotărîre și să fie nesupus la orice preschimbare; căci temeiurile acelui jurnal sînt acelea pe care se alcătuiește anaforaoa ce se înscrie în condică și cea prin grai încunoștiințare a hotărîrii judecății în auzul prigonitoarelor părți, potrivit cu art. 257 al Regulamentului, nu este decît acel jurnal. Cu toate acestea, fiindcă obiceiul întemeiat pe pravila cea veche a lui Caragea s-au urmat și dela Regulament încoaci, de a putea judecătorul a-și preschimba a sa părere pe cîtă vreme nu va fi iscălit în condica de anaforale, Noi, și de am priimi a lăsa această înlesnire cugetului judecătorului, însă nu vom priimi a se întinde și la acele jurnaluri ce s-ar fi iscălit de judecătorii ce vor fi încetat din viață sau se vor fi depărtat din ale lor posturi mai nainte de a apuca să iscălească în Condica de anaforale La asemenea dar întîmplare, iscăliturile acelora în jurnaluri se vor socoti întocmai ca și de ar fi iscălit în condica de anaforale » [Bul. of. nr. 107 din 19 noembrie 1845, p. 426].

148. Legiuirea din 22 aprilie 1852, dezvoltătoare, § 3 art, 261 din Regulament pentru împiedecări dă părților litigante și terților posibilitatea de a se judeca din nou în fața instanței care a pronunțat hotărîrea. Ea organizează căile de atac denumite în actualul sistem procedural: contestație la executare, revizuire sau rectificare a erorilor materiale. [Bul, of. nr. 34 din 5 mai 1852, p. 134—136 și suplimentul acestui buletin, p. 1 și 2].

§ 7.

149. Acest paragraf este dezvoltat printr-o lege specială întărită la 9 februarie 1832 și care este intercalată în ediția II-a a Regulamentului Organic ca anexă la capul VII:

LEGIUIRE ASUPRA SECFESTRULUI

In pravilă la partea a VI-lea, cap al 3-lea, paragraf al 7-lea, list 101 pentru secfestru se coprinde: « Judecătorii, înaintea judecății și a hotărîrii, să nu facă secfestru lucruri de ale celui dator pentru datorie, afară numai cînd împrumutătorul va da chezașu sau va pune zălog cu legătură, de se va dovedi după judecată secfestru cu drept cuvînt, să fie bun făcut, iar de nu, să răspunză celui dator cîtă pagubă cu nedreptate i s-a pricinuit cu secfestru. »

Insă nici în pravilă, nici în Regulament nu se coprinde mijlocul cu care să se facă secfestru, iar *obiceiu vechiu* au fost acesta:

Dînd jalbă oricine către Stăpînire pentru secfestru, să orînduia la logofeţia cea mare sau la vreun departament.

Acel obraz către care să orinduia, făcea anafora către Stăpînire de se cuvine să se facă secfestru sau nu.

Stăpînirea poruncea către hătmănie să se facă acel secfestru după coprinderea pravilii. Hătmănia pune în lucrare acel secfestru, poruncind către ispravnicii judeţelor.

Ispravnicii publica acel secfestru în judeţelor lor.

Cu acest mijloc să făcea îndelungată zăbavă la punerea secfestrului, în vreme ce la secfestru nu se cuvine a mijloci nici o întîrziere, ca să nu se prăpădească sau să se iconomisească de către datornic averea sa pe care se pune secfestru. Deci se întocmesc cele mai jos însemnate:

Art. 1. Oricine va voi să facă secfestru, să se arate cu jalba sa la judecatoria locului, unde se află acel lucru ce voeşte să-l pue subt secfestru.

Art. 2. Judecătoria, cercetînd acea cerere şi asigurînd acel secfestru, după coprindere, dravilii de mai sus arătate, îndată să înştiinţeze ocîrmuitorului acelui judeţ, ca să se pue secfestru pe acel lucru.

Art. 3. Ocîrmuitorul să pue în lucrare acel secfestru cu mijlocul următor:

I. Să publice îndată acel secfestru în tot coprinsul său prin subtocîrmuitori şi poliţaria iar în oraşul Bucureşti prin agie.

II. Ce va fi de pecetluit spre siguranţia secfestrului, să pecetluiască faţă cu amîndoă prigonitoarele părţi sau cu vechilii lor.

III. Secfestru mişcător să-l dea în păstrare la judecătoria locului de unde să ia adeverinţă de priimirea acelui mişcător secfestru.

Art. 4. Judecătoria locului cum va face un secfestru, îndată să înştiinţeze logofătului celui mare. Acesta să publice atît prin gazetă cu cheltuiala secfestrantului, cît şi prin publicaţie pe la toate celelalte judecătorii ale judeţelor.

Art. 5. Acele judecătorii să le facă cunoscute ocîrmuitorilor acelor judeţe.

Art. 6. Acei ocîrmuitori acelor judeţe să le publice în coprinsurile lor, după cum s-a arătat mai sus la no. 3.

Art. 7. Cînd se va ridica secfestru, să se urmeze asemenea precum s-au şi făcut, adică să se treacă prin toate acele formalităţi, dîndu-să de ştire prin toate aceste obraze că s-au slobozit acel secfestru.

Art. 8. Fiecare judecătorie, cum şi logofeţia cea mare să ţie condică întru care să se înscrie toate secfestrurile dupeste an cu numărul după rînd, cu arătare de numele secfestrantului şi ale lucrurilor şi a celui secfestrat şi cu numirea judecătoriei după a căria poruncă s-au făcut acel secfestru, lăsînd loc deschis pe marginea condicii îndestul ca, cînd se va ridica acel secfestru, să se scrie acolo împotrivă rădicarea secfestrului, prin a cui poruncă s-au făcut şi cînd; însă numai cu această osebire ca facerea secfestruriior după formalităţile numite în proiect prin cinstita mare Logofeţie a Dreptăţii, să se pue în orînduială de a se păzi şi a se urma la toate judecătoriile locurilor vremelniceşti numai pînă cînd comisia ce este să se orînduiască după Regulament, va alcătui condică civilă, iar de atunci înainte, pe vremea viitoare, secfestrurile se vor urma după legiuirile ce se vor aşeza de către acea comisie întraceea condică civilă şi se vor întări de Stăpînire». [Regulamentul Organic, ed. II-a, Bucureşti, 1847, p. 276-278]. *150*. Ofisul domnesc nr. 4 din 27 ianuarie 1838, « pentru desluşirea şi îndeplinire a art. 7-lea dela capul al 3-lea, partea a VI din Pravila Ţării » şi în completarea legii pentru secfestru, publicată mai sus, porunceşte:

I-iu. Secfestru ce să va cere mai nainte de judecată şi hotărîre, va fi primit a se pune numai pentru datorie de bani cu zapis i alte înscrisuri netăgăduite, după ce se va siguripsi secfestru, potrivit cu coprinderea pravilii de mai sus zisă, iar nu şi pentru altele deosebite prigoniri, pentru care încă nu este ştiut dacă reclamantul poate să aibă drept sau nu.

2-lea. Secfestru, care astăzi se urmează în princini politicești, în urma hotărîrii unii judecăți supusă la apelație către mai înaltă istanție, cînd se va cere de către partea ce va fi dobîndit dreptate, atunci fiindcă par. 7-lea dela cap. a 3-lea, partea a 6 a pravilii, pe deoparte prevede un asemenea secfestru, iar pedealta nu reglează chipu înființării lui,... se va înființa atunci cînd reclamantul, în urma unii acestfel de hotărîre, va pune mai întîi la judecătorie zălog, lucru de preț îndestulat ca la vreme cînd va cîștiga judecata cel ce au pierdut, să se poată despăgubi de cele ce va cerca din pricina secfestrului.

Judecătoria la care se va cere a se pune secfestru de către cel ce va dobîndi dreptate prin hotărîrea sa, va cumpăni cu dreaptă chibzuire, întîi prețul lucrului pentru care se prigonește cel ce au cîștigat dreptate i a cheltuelilor ce ar fi urmat să se întîmple, pînă la săvîrșirea acei judecăți și apoi analogos tot pe atîta preț și sumă să se facă secfestru avere de a aceluia ce au pierdut dreptatea, ca cu acest mijloc, cînd pînă în sfîrșit va dobîndi dreptate tot acela ce au cîștigat-o întîiu, împreună cu prețul lucrului de prigonire, să aibă de unde să se despăgubească și pentru cheltueli. Iar împotrivă, cîștigînd ceialaltă parte, a căruia avere se va secfestrarisi, atunci să se despăgubească și acela de pagubile și cheltuelile ce i s-ar întîmpla

Drept aceia prețul zălogului va fi potrivit cu prețul lucrului secfestrarist, iar vrînd reclamantul să dea chezaș, să nu fie priimit.

3-lea. Cererea de a se face secfestru pe temeiul unii hotărîri dată cu desăvîrșire se va pune numai de cît în lucrare, făr de chezășie sau punere de zălog din partea reclamantului. Iar hotărîri desăvîrșite se vor socoti însă, dela judecătoriile de întîia cercetare, după art. 1-iu din legiuirea pentru căderile judecătoriilor i a divanurilor și asupra îndeplinirii hotărîrilor dela divanurile judecătorești, secția ţivilă, după art. 277 din Organicescul Regulament și dela Inaltul Divan i Inalta Curte de Revizie, după ce se va da domneasca noastră întărire sau cînd nu se vor porni apelații în legiuitele soroace ori se vor mulțumi amîndoă prigonitoarele părți pe hotărîrea acelii judecătorii, deosebindu-se numai hotărîrile judecătoriilor de comerțu, care după art. 313 din Organicescul Regulament se pune după destoinică chezășie în lucrare, cu toate că s-au pornit apelații înpotriva lor. [Bul. of., nr. 9 din 31 ianuarie 1838, p. 34-35].

155. Ofisul domnesc nr. 236 din 28 iunie 1845 poruncește « a nu fi supuse la secfestruire și la vînzare pentru datorie către particulari doă vite de muncă și o vacă din totalul vitelor ce ar avea lăcuitorul plugar, ca niște adevărate unelte ce asigurează subsistanța sa și de aceiași categorie cu neapăratele unelte ale meșterilor, care sînt apărate, după osebita punere la cale urmată în anul 1836». [Bul. of ., nr 62 din 30 iunie 1845, p. 247 Originalul la Arhiva Statului București. Dosarul nr. 562, fila 8. Ministerul de Interne. Țara Romînească. Administrative].

152. Departamentul Dreptății reglementează materia secfestrului printr-o serie de circulări. Citām mai jos circulările:

1. nr. 815 din 21 ianuarie 1835 [Bul. of., din 1835]
1 nr. 10209 din 14 august 1836 [Bul. of. din 1836]
3. nr. 5604 din 19 iulie 1840 [Bul. of., nr 49 din 30 iulie 1840, p. 201].
4. nr. 4277 din 22 mai 1844 [Bul. of., nr. 34 din 21 mai 1846 p. 134].
5. nr. 10339 din 29 decembrie 1844 [Bul. of. nr. 34 din 21 mai 1846, p. 136].
6. nr. 7082 din 22 decembrie 1848 [. Bul. of. nr. 3 din 8 ianuarie 1849, p. 11].
7. nr. 5861 din iulie 1852 [Bul. of., nr. 66 din 28 iulie 1852, p. 261].
8. nr. 1146 din 6 februarie 1853 [Bul. of., nr. 7 din 2 martie 1853, p. 26].

§ 9.

153. Circulara nr. 4113 din mai 1853 a Departamentului Dreptății dă dispozițiuni amănunțite asupra felului cum trebuie calculat venitul imobilelor ce s-au stăpînit pe nedrept, astfel încît reclamantul care a cîștigat procesul să obțină, pe calea executării, dela pîrît folosul real al pămîntului, pe tot timpul nedreptei stăpîniri. [Bul. of., nr. 31 din 25 mai 1853, p.121].

§ 15

154. Circulara nr. 559 din 2 mai 1849 a Departamentului Dreptăţii fixează diverse reguli procedurale pentru excutarea hotărîrilor şi a hotărniciilor [Bul. of. nr. 48 din 15 mai 1849, p. 190]

Cap. 4. *Pentru apelaţie,*

§ 2

155. Prin pitacul său din 30 aprilie 1825 domnul Grigorie Dimitrie Ghica porunceşte « ca de astăzi înainte niminea pentru pricini politiceşti, ori nejudecat sau şi judecat, măcar fiind şi zicînd că are să dea către domniia mea apelaţie de nemulţumire împotriva anaforalii aceştii judecăţi, să nu se închiză la gros, afară numai cînd pîrîşul său va face dovadă că umblă să dosească; atunci să i să ceară pîrîtului chezaşi pă om. » [Document original la Academia R. P. R. nr. 348/ LXXIII şi o copie contemporană la Arhivele Statului din Bucureşti, Condica domnească nr. 105 f. 208 v, adresată lui Vel agă.] Vezi mai sus nr. 77.

156. Intreaga materie a apelului este modificată radical prin Regulamentul Organic din 1831 (art. 260, 261, 267, 268, 272, 273, 276, 277, 278, 296, 298, 299, 313, 319, 322, 325, 326, etc) precum şi prin diferitele legi de organizare judecătorească din epoca Regulamentului Organic. [Bul. of. nr. 19 din 11 mai 1838, p. 125, 126].

157. O mărginire importantă se aduce dreptului de apel prin legea întitulată:

« Proect de legiuire pentru împlinirea datoriilor cu zapise.

Art. 1-iu Cîţi după înfăţişare şi hotărîre se vor osîndi la plată de zapise de datorii cu zălog, formăluite potrivit cu art. 332 şi celelalte din Regulamentul Organic, nu au drept de apelaţie, ci judecătoria opt zile după darea cărţii de judecată, în priimirea prigonitelor părţi, atît pentru cei ce au fost faţă, cît şi pentru cei osîndiţi în lipsă, o va aduce îndată la îndeplinire, fără nici o prelungire de soroc.

La asemenea pricini, judecătoriile sînt datoare a scoate cartea de judecată în soroc de cinci zile cel mult, socotite din zioa înfăţişării şi încheierii jurnalului.

Art. 2-lea. Cîţi după înfăţişare şi hotărîre se vor osîndi la plată de zapise de datorii fără zălog, aceia vrînd a se înainta cu apelaţie, slobozi sînt dacă mai întîi vor depune la judecătoriia de întîia cercetare sumele ce vor fi datori, cu dobînda lor şi cu toate cheltuelile judecăţii şi atunci se va priimi apelaţia de cea mai înaltă istanţie, cînd o vor înfăţişa-o în legiuitul soroc, însoţită cu adeverinţa judecătorii doveditoare de depunerea banilor.

Art. 3-lea Dacă după hotărîrile mai înaltelor instanţii se va dovedi apelaţiia datornicului fără cuvînt şi numai spre prelungire de vreme, se vor îndatora aceştiia ca să plătească dobîndă la capetele înprumutării şi dela zioa depunerii banilor în judecătorie, pînă la săvărşirea pricinii, precum şi cheltuelile judecăţii, ce vor fi mai urmat.

Art. 4-lea. Cînd cel ce se va osîndi la plată, nu va depune banii în sorocul de două luni la judecătoriie, potrivit cu art. 2-lea de mai sus, atunci aceasta de loc îşi va pune hotărîrea în lucrare, prin pravilnicile măsuri legiuite pentru vînzări, însă judecătoriile, în soroc de 5 zile de la alcătuirea jurnalurilor vor fi datoare a scoate cărţile de judecăţi.

Art. 5-lea. Orice zălojiri se vor arăta pentru împrumuturi făcute înaintea Regulamentului, nu se vor ţinea în seamă, dacă în soroc de un an după publicuirea aceştii legiuiri, prin toate formele şi prin buletin şi gazetă, nu va îngriji împrumutătorul a-şi preînnoi al său zapis cu zălog, pentru îndeplinirea tuturor formelor legiuite prin art. 333, 334, 335 şi 336 din Regulamentul Organic.

Art. 6. Articolile 1,2 şi 3 ale aceştii legiuiri vor prinde locul articolului 3, care, din legiuirea pentru cîteva articole din Organicescul Regulament îndeplinitoare la partea judecătorească, se desfiinţează, iar art. 4 dintr-această legiuire va prinde locu. art. 5, care iarăşi din pomenita legiuire rămîne desputernicit pe viitorime ».

Proectul este întărit cu ofisul domnesc nr. 216 din 28 martie 1840 [Arhivele Statului Bucureşti, Administrative, Obşteasca Adunare, dos. 119/1840 şi Bul. of. nr. 16/1840, p. 61].

158. In vederea aplicării art. 5 al legiuirei de mai sus se publică o înştiinţare oficială că termenul de un an prevăzut de acest articol se socoteşte cu începere dela 1/13 aprilie 1840, pînă la 1/13 aprilie 1841 [Bul. of. nr. 12 din 5 martie 1841 p. 46].

§ 7—10.

159. Ofisul domnesc nr 237 din 22 martie 1843 porunceşte ca «toate judecătoriile fără nici o tălmăcire din parte-le sau altă pricinuire, îndată ce li se trimit spre aducere, întru îndeplinirea hotărîrii judecătoreşti întărită de Domn, să le pue în lucrare» [Bul. of. nr. 26 din 24 martie 1843, p. 101].

160. Ofisul domnesc nr. 113 din 3 aprilie 1846 reglementînd dreptul de apel împotriva hotărîrilor domneşti date de domnii anteriori, precum şi prescripţia acestor hotărîri neexecutate timp de treizeci de ani, are cuprinderea ce urmează:

Noi, Gheorghe Dimitrie Bibescu Voevod, cu mila lui Dumnezeu, Domn stăpînitor a toată Ţara Romînească.

Către Departamentul Dreptăţii.

Văzînd Domnia Noastră raportul acelui Departament cu no. 934 asupra hotărîrilor domneşti date de domnii, ce au fost înaintea oblăduirei ruseşti, precum şi acele date de către Inaltul Divan în urma înfiinţării Regulamentului şi întărite de fostul Plenipotent prezident al Divanurilor, în urmarea dispoziţiilor Regulamentului, la care aceste pricini s-au deschis drum de nuoă judecată, după apelaţiile înpricinaţilor;

Văzînd că pricinile arătate se înpart în cinci categorii:

1-iu. Hotărîri domneşti mai vechi, neapelate la domniile ce au urmat îndată după domnia aceia ce a dat acele hotărîri;

2-lea. Hotărîri ale răsposatului Domn Grigore Ghica, apelate la fostul domn Alecsandru Ghica;

3-lea. Hotărîri întărite de fostul Plenipotent Prezident al Divanurilor subt oblăduirea rusească, apelate la fostul domn Alecsandru Ghica:

4-lea. Hotărîri domneşti puse în lucrare şi în urmă ivită contestaţie împotriva punerii în lucrare.

5-lea. Hotărîri domneşti vechi, nepuse în lucrare de loc, în curs de treizeci ani ai paragrafiei cercetării pricinilor prin judecată.

Văzînd părerea ce îşi dă acel Departament de urmarea ce s-ar cuveni a se face cu arătatele pricini, după orînduelile legilor asupra cursului judecăţilor;

Luînd Domnia Noastră în băgare de seamă că unul din sfîrşiturile fiecăriia pravili fiind a mărgini pe cît este cu puţinţă prelungirea judecăţilor, asemenea şi pravila noastră cea veche, dînd drum de apelaţie, a mărginit sorocul la şaizeci zile; iar cu acea dispoziţie de a putea apela cel osîndit de către un domn la altul, fireşte nu e înţeles decît la domnul cel dintîi ce ar veni, căci într-alt chip nu s-ar mai fi săvîrşit în veci nici o judecată;

Deci, noi poruncim cele următoare:

1-iu. Toate acele hotărîri domneşti împotriva cărora osînditul nu va fi dat apelaţie la domnul ce a urmat îndată după cel ce l-a osîndit, urmează a rămînea, după duhul pravilei, în veci nepipăite şi consfinţite.

2-lea. Toate pricinile cîte s-au întărit de către fostul Deplin împuternicit prezident general Kiselef, în urma înfiinţării Regulamentului, asemenea vor rămînea în veci nepipăite şi desăvîrşite, pe temeiul articolului 324, prin care se popreşte de a se porni apelaţie împotriva hotărîrilor Divanului Inalt şi ale Curţii de Revizie întărite de Inalta Oblăduire.

3-lea. Hotărîrile domneşti nepuse în lucrare în sorocul paragrafiei de treizeci ani vor rămînea desfiinţate şi pricina încheiată pentru totdeauna, potrivit cu articolul 10 dela list

19 din pravila pămîntului asupra mărginirii cursului judecăţilor şi articolul 7 deia list 89 pentru stăpînirea cu bună sau rea credinţă.

4-lea. Orice pricină din arătatele trei categorii se va afla la divanuri, se va ridica şi nici se va mai primi apelaţii împotriva unor asemenea pricini, rămăind a se cerceta din hotărîrile domneşti numai acelea ale răposatului întru fericire domn Grigorie Ghica, care nu vor fi întăritoare altor hotărîri domneşti şi pentru care se vor fi dat apelaţii la fostul domn Alecsandru Ghica. Iar cît pentru prigonirile ivite asupra punerii în lucrare a vreunei hotărîri domneşti, dacă acele prigoniri vor fi început de loc asupra punerii în lucrare a acelii hotărîri şi cei nemulţumiţi se vor fi îndreptat cu jalbă în scris atunci la oblăduirea după acea vreme, se vor cerceta de către Inaltul Divan; iar dacă nemulţumirea se va fi arătat după trecere de vreme în urma punerii în lucrare, apoi unile prigoniri ca acestea se vor depărta. » [Bul. of. nr. 23 din 10 aprilie 1846, p. 89].

DISPOZIŢIUNI GENERALE

161. Asupra neretroactivităţii Codului Garagea, Departamentul Dreptăţii trimite judecătoriilor circulara nr. 2064 din 7 iunie 1843:

« Cu prilejul cercetării ce face Măria Sa preaînălţatul nostru domn acturilor judecătoreşti, luînd înălţimea sa în băgare de seamă că, la unile pricini la care contracturile şi transacţiile s-au început înaintea înfiinţării pravilii domnului Caragea, judecătoriile la hotărîrile ce dau, aplică această pravilă, în vreme ce nici o pravilă nu poate avea putere retroactivă, prin luminatul ofiţ cu no. 154 din 29 ale încetatei luni maiu a poruncit Departamentului ca să cheme luarea aminte a judecătoriilor şi a divanurilor asupra aceştii împrejurări. Această luminată poruncă, Departamentul grăbeşte a o încunoştiinţa şi acei judecătorii spre a-şi regula pe viitor lucrările sale în asemenea pricini, potrivit cu luminata poruncă. « [Bul. of. nr. 50 din 9 iunie 1845, p. 198].

162. Regulamentul Organic prin art. 241 dispune că « toate judecăţile în pricini politiceşti vor fi întemeete pe condica prinţipatului Valahiei, cea publicată la anul 1818, «- pentru materiile comerciale avînd să se judece după condica de comerţ a Franţei « care se va tălmăci în limba romînească luîndu-se din ea tot ce se va potrivi la starea ţării. »

163. Prin art. 1912 din codul civil din 26 noembrie 1864 se dispune: « Codicii domnilor Calimah şi Caragea şi orice alte legi civile anterioare, ordonanţele domneşti şi instrucţiunile ministeriale din ambe Principatele-Unite, sînt abrogate în tot ce nu este conform regulelor prescrise în prezentul condice. » [Vezi şi art. 1914 referitor la raportarea datei].

164. Potrivit art. 1913 din codul civil, intrarea în vigoare a acestui cod şi prin urmare, abrogarea codului Caragea urma să aibă loc pe data de 1 iulie 1865. Printr-un decret domnesc din 30 iunie 1865 « pentru amînarea punerii în lucrare a codicelui civil » publicat în Monitorul Oficial din 2 iulie 1865: « Punerea în lucrare a noului cod civil Alexandru Ioan I este amînată pînă la 1 decembrie viitor. »

JURISPRUDENȚA

PARTEA I. Cap. 2.

§ 1. Proba filiațiunii după legea Caragea se poate face și prin martori. Biletul de botez iscălit de preot și conform cu registrul bisericii, are valoarea probantă în constatarea filiațiunii. Semnătura părților interesate, pe lîngă a preotului, în bilet nu este prescrisă sub pedeapsă de nulitate. — Cas. civ., dec. 84,8 iunie 1877, Bul. cas., 1877, p. 227.

Cap. 3.

§ 2 și *3.* După legiuirea Caragea minorii pot accepta donațiuni, chiar fără autorizarea părinților și tutorilor, întrucît acele donațiuni le sînt spre folos. — Cas. Civ., dec. III, 8 martie 1877, Bul. Cas., 1877, p. 116.

PARTEA II. Cap. 1.

Sub imperiul Codului Caragea posesiunea era deosebită de proprietate. Deși nu erau anume prevăzute, totuși acțiunile posesorii existau, iar în ceea ce privește intentarea lor, nu erau supuse la nici un termen. Probarea acțiunilor posesorii de sub codul Caragea este lăsată la suverana apreciere a magistraților, fără să se aplice regulile de la hotărnicii, care sînt niște acțiuni petitorii. — Cas. civ., dec. 215, 14 mai 1882, Bul. Cas., 1882, p. 552.

Cap. 2.

§ 2. Singurul fapt al deschiderii unor ferestre denotă intenția de a cîștiga un drept de vedere și întrucît nu se ridică zid contra acelor ferestre, în termenul prescris de lege, se dobîndește servitutea de vedere. — Cas. civ., dec. 88, 10 martie 1876, Bul. Cas., 1876, p. 112.

— Legea Caragea avînd prevăzută între robiri și pe aceea a dreptului de sprijinire, Curtea a făcut o justă aplicare a acestei legi. — Cas. civ., dec. 68, 1 martie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 239.

§ 4. Sub imperiul vechii legiuiri Caragea o servitute se putea dobîndi în urma efect tuării unor lucrări, prin neîmpotrivirea stăpînului lucrului servient. Astfel, în urma lucrărilor ce ministerul Lucrărilor publice, întemeiat pe dispozițiile legei din 1835 și pe art. 165 din Regulamentul Organic, a întreprins pe rîul Dîmbovița, în scop de a apăra orașul București de inundații, acest oraș a dobîndit un drept de servitute asupra unui pîrîu de domeniu privat, în care s-a revărsat surplusul apei provenind din Dîmbovița, prin neîmpotrivirea proprietarilor riverani cu acel pîrîu în timp de 10 ani. — Cas. civ., dec. 243, 12 mai 1895, Bul. Cas., p. 711.

Cap. 3.

§ 2. În materie de hotărnicie se pot primi martori, cînd părțile nu posedă documente.

O mănăstire nu poate fi condamnată pe temeiul unei scrisori a unui fost egumen, prin care lămurește semnele hotarului mănăstirii sau călcările ce se fac de mănăstire proprietății

părţii adverse, căci scrisoarea fostului egumen nu poate fi privită ca emanată din partea unei persoane, care să întrunească pe capul ei toate însuşirile unui adevărat proprietar şi, prin urmare, nu poate fi considerată ca o confesiune, ci numai ca o simplă mărturie, în contra căreia sunt admisibile probe contrarii prin martori. — Cas. civ., dec. 387, 13 dec. 1865, Bul. Cas., 1865, p. 755.

— Vz. dec. 23, 3 Febr. 1868, dela partea VI Cap. 2 § 32.

— Deşi în materie de acţiuni pentru hotare între proprietăţi contigue, în puterea art. 2, 3 şi 10 de la vecinătăţi, din legiuirea Caragea, principiul ce trebue să se aplice, pentru dovedirea hotarelor, este că judecătorul fondului nu poate respinge cererea reclamantului, fără a discuta pe lîngă actele prezentate de el, şi pe acelea ale defendorului, însă acest principiu formează o excepţie la regula generală, în materie de dovedire şi trebue restrîns în limitele în care l-a circumscris legiuitorul prin textele speciale asupra materiei. — Cas. civ., dec. 498, 17 dec. 1869, Bul. Cas, 1869, p. 557.

— Art. 2 şi 6 de la vecinătatea lucrurilor nu se aplică decît la vecinii răzeşi, — care avînd hotarele amestecate voiesc să fie alese, iar nu şi la copărtaşii (devălmaşii) care vor să iasă din indiviziune. — Cas. civ., dec. 260, sept. 1870, Bul. Cas., 1870, p. 272.

— În materie de hotărnicie, după legiuirea Caragea, alegerea proprietăţii se face după zapisele şi documentele ce se prezintă, întru cît ele nu sînt combătute de vecini prin probe contrarii. — Cas. civ., dec. 295, 18 oct. 1876, Bul. Cas., 1876, p. 391.

— În materie de hotărnicie, după legiuirea Caragea, părţile se puteau servi spre constatarea semnelor de hotare despărţitoare, cu actele şi dovezile răzeşilor şi alăturaşilor. Cel ce are un act cu suma de stînjeni şi semne fireşti netăgăduite se protimiseşte celui cu act fără suma de stînjeni. — Cas. civ., dec. 57, 14 febr. 1880, Bul. Cas., 1880, p. 73.

§ 3. Vezi dec. 498/1869 şi dec. 57/1880, de sub § 2

§ 6. Vezi dec. 260 sept. 1870 de sub *§ 2.*

Nu se violează dispoziţiile legiuirii Caragea de la vecinătăţi cînd hotărnicia veche are suma de stînjeni şi semne netăgăduite despre latura de sud. Curtea admite măsurătoarea moşiei din semnele netăgăduite. — Cas. Civ., dec. 183, 13 mai 1880, Bul. Cas., 1880, p. 230.

§ 7. În materie de hotărnicie, cînd instanţa de fond constată în fapt că în linia despărţitoare dintre două moşii au existat două pietre vechi, care se păstrează şi astăzi, recunoscute de părţi ca semne de hotar despărţitoare şi că documentele lor nu prescriu că între aceste două pietre să fie o abatere, a putut decide ca acele două puncte să fie unite printr-o linie dreaptă, fixînd în acest sens direcţia hotarelor, fără ca prin aceasta să violeze art. 7, partea II, cap. 3 din vechiul cod Caragea şi decizia sa în această privinţă este o decizie de fapt, care scapă de controlul Curţii de Casaţie. — Cas. civ., 185, 5 mai 1890, Bul. Cas., 1890, p. 597.

§ 10. Vz dec. Cas. Civ. 498/1869 şi Cas. Civ. 57/1880, de sub *§ 2* partea II, cap. 3.

§ 15. Obligaţiile prescrise de art. 15, partea II, cap. 3 legiuirea Caragea privesc nu numai pe din nou clăditorii de mori, ci şi pe reparatori. — Cas. civ., dec. 81, 20 oct. 1862, Bul. Cas., 1862, p. 137.

§ 22. Vecinul care a deschis ferestre asupra proprietăţii vecinului său, sub imperiul legiuirii Caragea, nu poate fi obligat a închide acele ferestre, deoarece părţii vătămate nu i-se recunoaşte alt drept după codul Caragea decît a înălţa el însuşi zid, în dreptul ferestrelor; ar fi retroactivitate de lege de a se aplica la acest caz noul cod civil. — Cas. civ., dec. 384, 15 noembrie 1877, Bul. Cas., 1877, p. 321.

Vz. şi dec. 88/1876 Cas. civ., de sub partea II, cap. 2, *§ 2.*

§ 23. Vz. dec. Cas. civ., 384/1877 de sub *§ 22.*

§ 28. Efectele unei servituţi, — în speţă servitutea de vedere —, constituiesc drepturi cîştigate pentru părţi şi, prin urmare nu se pot restrînge prin legile din nou introduse. — Cas. civ., dec. 4, 10 ianuarie 1886, Bul. Cas., 1886, p. 9. —

— În lipsă de convenţie între proprietarii vecini, care să determine existenţa servituţii şi condiţiile ei de existenţă, această servitute nu se poate deduce decît printr-o dispoziţie

de lege categorică. Astfel, prin *§ 28*, partea II, cap. 3 din codul Caragea se impunea o distanţă de 12 palme domneşti, cînd se construia împotriva ferestrelor vecinului, ceea ce înseamnă că prin acest articol se dispune numai cu privire la lumina directă, iar nu la cea piezişă. — Cas. civ., dec. 853, 28 noembrie 1912, Bul. Cas., 1912, p. 1912.

PARTEA III, Cap. 1.

§ 3. Vz. dec. 52, 12 martie 1863, dela partea VI cap. 2 *§ 32*.

— Articolele 3, partea III, cap. 1 şi art. 44, al .9, partea III, cap. 2, codul Caragea pot fi invocate numai cînd se va pune în discuţie actul de cumpărătoare, iar nu cînd instanţa de fond statuiază asupra altor împrejurări (piedici ivite în executarea hotărîrii înaltului divan). — Cas. Civ., dec. 129, 8 iunie 1865, Bul. Cas., 1865, p. 268.

§ 4. Vz. dec. 305, 3 nov. 1864 de sub cap. 17 *§ 9*.

§ 5. Vz. dec. 172, 20 oct. 1869 de sub cap. 8 *§ 14*.

§ 6. După codul Caragea nu era trebuinţă ca înzestrarea să se facă prin act scris şi ca viitorii soţi, precum şi înzestrătorii să fie de faţă la confecţionarea lui. Prin urmare, este valabilă zestrea constituită verbal, deşi n-au fost faţă la aşezarea zestrei decît înzestrătorul şi viitorul bărbat.

După Regulamentul Organic părţile contractante sînt obligate a stărui ca să se legalizeze şi treacă în condică foile de zestre, fără a fi trebuinţă ca la legalizarea lor să ia parte alte persoane decît înzestrătorul şi viitorul bărbat. — Cas. civ., dec. 422,3 dec. 1890, Bul. Cas., p. 1371.

§ 8. După codul Caragea proba testimonială era admisibilă în toate contestaţiunile. — Cas. civ., dec. 37, 28 ianuarie 1900, Bul. Cas., 1900 p. 39.

§ 9. Dacă din dispoziţiile *§ 9* şi *12*, partea III, cap. I din legiuirea Caragea, se poate deduce că la contractele bilaterale, trebuie să se facă atîtea exemplare cîte sînt părţile care se obligă, aceasta nu este necesar cînd una din ele şi-a executat obligaţia în timpul cînd actul s-a redactat. Perfecţiunea mutaţiunii de proprietate imobiliară nu mai depinde de predarea actului, în ce priveşte pe terţele persoane, de cînd prin legea din 1840 ea se dovedeşte prin transcripţia actului în registrul tribunalului situaţiunii imobilului. — Cas. civ., dec. 108, 26 martie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 311.

§ 10. Un contract face lege între părţi şi, prin urmare, acestea, printr-o greşită interpretare, nu pot fi liberate de obligaţiile ce înşile au stipulat. — Cas. civ., dec. 18, 23 ianuarie 1870, Bul. Cas., 1870, p. 14.

§ 11. Vz. dec. 44, 17 febr. 1866, de sub cap. 18 *§ 21*.

§ 12. Tocmelile nu se strică decît numai în cazurile anume determinate de lege şi cînd asemenea caz se invocă şi se probează de partea interesată.

Nu este o omisiune esenţială refuzul de a constata, prin cercetare la faţa locului, cazul invocat pentru anularea unei învoieli, cînd se apreţueşte că nu este din cele determinate de de lege. — Cas. civ., dec. 1, 8 ianuarie 1868, Bul. Cas., 1868, p. 3.

— După art. 12 de la tocmeli din codul Caragea, ca să se desfiinţeze convenţiunea este de ajuns să se probeze că la contractarea ei a mijlocit frauda. — Cas. civ. dec. 258, 23 sept. 1870. Cas. 1870, p. 269.

Vz. şi dec. 172, 20 oct. 1869, de la cap. 8 *§ 14*.

Cap. 2.

§ 5. Stareţul mănăstirii Cernica, singur sau împreună cu soborul său, n-au avut niciodată dreptul să vîndă imobilele aparţinînd mănăstirii. Prin urmare Statul, cu drept cuvînt, revendică pe cele înstrăinate în acest mod.

Nu se poate consolida dreptul de proprietate, prin prescripţia de 10 sau 20 ani dacă cel care-l invocă nu are just titlu, bună credinţă şi o posesie neîntreruptă de 10 ani pînă la 20 ani. — Cas. civ., dec. 116. 28 martie 1881, Bul. Cas. 1881, p. 235

— Sub imperiul codului Caragea, egumenii mănăstireşti nu erau în drept a conceda embaticuri, fără autorizaţia stăpînirii. Legea din 1868 nu confirmă embaticurile concedate de egumen, contra legii, ci încuviinţează cumpărarea numai a locurilor date de egumen, în urma legii din 1843 şi care aveau făcute pe ele îmbunătăţiri. — Cas. civ. dec. 70, 4 martie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 244.

§ 6. După legiuirea din 1840, art. 2, care abrogă art. 6 din legiuirea Caragea, adeverirea actelor de vînzare a nemişcătoarelor de către judecătoria locului se cere nu numai pentru ca acele acte să se poată opune celor de al treilea, dar şi pentru părţile contractante, care nu pot să probeze existenţa vînzării, decît în cazul cînd se fondează pe un act investit cu asemenea formalitate, oricare ar fi valoarea obiectului înstrăinat. — Cas. Secţii Unite dec. 21, 4 dec. 1869, Bul Cas., 1869, p. 333.

— După legiuirea Caragea şi Regulamentul Organic, donaţiunile de imobile, ca orice transmitere de proprietate imobiliară, trebuiau făcute prin acte autentice legalizate de tribunal, astfel că dovedirea unei donaţiuni prin jurămînt nu poate avea nicio valoare. — Cas. civ., dec. 269, 12 iunie, 1878, Bul. Cos. 1878 p. 244.

— După legiuirea Caragea, Regulamentul Organic, circulări şi uz, donaţiile de imobile, ca şi vînzările, nu se puteau face decît prin înscris, legalizat de tribunalul competent. — Cas. civ., dec. 180, 12 mai 1880, Bul. Cas., 1880, p. 227.

— Legiuirea Caragea prescriind forma actelor de donaţii, de a se pune legalizarea tribunalului pe ele, ca şi pe actele de vînzări, le-a declarat originale pe acestea, iar nu pe acelea reproduse în registrele tribunalului. Astfel că copia trasă după un asemenea act nu are nici o valoare, dacă nu este după însuşi actul original păstrat de parte. — Cas. civ., dec. 254, 6 sept. 1882, Bul. Cas., 1882, p. 860.

— Sub legiuirea Caragea contractul de vînzare nu era un contract solemn, astfel că vînzarea exista şi era perfectă prin consimţămîntul părţilor şi tradiţiunea obiectului.

Dacă această Legiuire prin art. 6, partea III, cap. 2 prescrie că vînzarea imobilelor să se facă numai înscris, aceasta nu înseamnă altceva decît că pentru siguranţa dreptului de proprietate imobiliară, vînzarea să nu se poată constata, mai cu seamă faţă cu cei de al treilea, decît prin înscris ; între părţi, însă, vînzarea unui imobil se putea dovedi nu numai prin înscris, ci şi prin mărturisirea şi prin jurămîntul părţii. Cu alte cuvinte, nici contractul de vînzare al unui imobil nu era un contract solemn, dar modul de dovedire al unui asemenea contract era mărginit.

Cînd sub codul Caragea vînzarea unui imobil se făcea prin act legalizat de tribunal şi transcris într-un registru al tribunalului, vînzarea se considera definitivă prin remiterea în mîna cumpărătorului a actului legalizat de tribunal şi după care se efectuase transcrierea. — În caz cînd originalul act de vînzare legalizat de tribunal nu mai există, cu alte cuvinte cînd partea ce revendică un imobil, în baza unui asemenea act, nu-l poate produce, transcrierea din registrul tribunalului dacă, pe lîngă semnăturile judecătorilor conţine şi semnăturile părţilor, are oarecare valoare ;dacă, însă, pe lîngă transcrierea din registru nu conţine şi semnăturile părţilor, atunci instanţele judecătoreşti, în lipsa actului original, trebue să considere vînzarea unui imobil, în asemenea condiţiuni, ca un simplu proect căruia părţile n-au voit a-i da nici o urmare.

Deşi codul Caragea admitea în general proba cu martori, însă, în materie de vînzare imobiliară, prescriind oarecare forme şi anume un act scris şi legalizat, proba testimonială nu era admisă spre a se dovedi o vînzare imobiliară. De asemenea, o vînzare imobiliară nu se putea dovedi nici prin prezumţiuni. — Cas. civ., dec. 30. 25 ianuarie 1894, Bul. Cas. 1894, p. 35.

— Dispozițiunea art. 6 de la cap. 2, partea III din vechia legiuire Caragea, cum că vînzarea celor nemișcătoare să se facă numai prin act scris, nu are înțelesul ca însăși existența unei asemenea vînzări, chiar între părți, să atîrne de la confecționarea unui act. scris : ea poate fi stabilită, în lipsa unui asemenea act., prin confesiunea părților sau prin jurămînt. — Cas. civ., dec. 29, 25 ianuarie 1895, Bul. Cas., 1895, p. 27.

— Vînzarea unui mișcător este valabilă după codul Caragea, dacă este făcută prin act scris și iscălit de doi martori și de scriitorul actului, care poate fi chiar notarul satului, părțile neștiind carte. — Cas. civ., 37, 28 ianuarie 1898. Bul. Cas., 1898, p. 67.

— Sub codul Caragea contractul de vînzare nefiind un contract solemn, vînzarea există și e perfectă prin consimțămîntul părților și tradiția obiectului ; dacă pentru imobile vînzarea trebuie să se facă numai în scris și art. 2 al legii din 1849 adaugă că actul trebuie legalizat, aceasta nu înseamnă decît că vînzarea să nu se poată constata față cu cei de al treilea, decît prin înscris legalizat ; legea din 1849 n-a voit a modifica principiile esențiale ale codului Caragea, făcînd din vînzare un contract solemn: așa că cu drept cuvînt Curtea de apel a decis că vînzarea constatată printr-o declarație scrisă și subscrisă de vînzători urmează să-și producă toate efectele între părți și reprezentații lor.

Ascultarea martorilor, jurămîntul și prezumțiile despre care tratează codul Caragea, în art. 6 și următoarele de la « cărți » nu sînt necesare decît atunci cînd se contestă cartea și judecata nu are alte elemente de convicțiune, iar nu și atunci cînd instanța de fond a considerat actul de vînzare scris și subscris de parte ca valabil. — Cas. civ., dec. 104,5 mai 1914, Bul. Cas., 1914, p. 735.

§ 8. Formalitățile cerute de art. 8 partea III cap. 2 din codul Caragea, pentru actele de vînzări imobiliare, nu erau prescrise decît în interesul celor de al treilea; așa dar, lipsa lor nu poate fi invocată de însăși părțile contractante sau de urmașii lor. — Cas. civ., dec. 289, 5 noembrie 1890, Bul. 1890, p. 965.

§ 9. Sub imperiul legiuirii din 15 martie 1840 numai în caz de vînzare de bună voie a unui lucru sădit sau clădit pe loc străin, trebuia încunoștiințat și stăpînul locului, nu și în caz de vînzare silită, căci în acest caz înștiințarea stăpînului locului rezultă din îndeplinirea formelor cerute pentru asemenea vînzări. — Cas. civ., dec. 401, 17 dec. 1893, Bul. Cas., 1893, p. 1117.

— Tribunalul nu violează art. 1415 din Codul Civil cînd, pentru a stabili dreptul de embatic, se întemeiază pe posesia exercitată înainte de codul Civil și pe chitanțele de plata canonului sub imperiul acestui cod.

Dreptul de protimisis la vînzarea locurilor cu embatic și osînda la a zecea parte din preț pentru acela care va tăinui pe vreunul din cei cu protimisis, prevăzută de art. 9 și 11 de la partea III, cap. 2 din codul Caragea, au fost desființate în mod expres prin art. 4 din legea dela 15 martie 1849, pentru mărginirea celor cu drept de protimisis la vînzări. Art. 3 din această lege prevede că atunci cînd se vinde locul sădit sau clădit pe loc străin și închiriat, stăpînul locului are cădere la răscumpărarea acelui lucru, însă fără să prescrie vreo sancțiune pentru neîndeplinirea acestei formalități. — Cas. civ., dec. 181, 24 febr. 1912, Bul. Cas., 1912, p. 254.

§ 11. Vz. decizia precedentă.

§ 13. O vînzare de imobile este desăvîrșită, după legea civilă, îndată ce s-au predat înscrisul de vînzare și s-a primit prețul.

Legalizarea dînd actului o publicitate și o dată certă, are ca scop a constitui titluri legiuite pentru cumpărător și în contra unei a treia persoană.

După principiile dreptului general, tocmelile țin loc de lege între părțile tocmitoare cînd tocmeala este necontestabilă. În jurisprudența Curții este neadmisibilă teoria că vînzările lucrurilor nemișcătoare nu se pot socoti desăvîrșite decît din momentul legalizării,

căci atunci s-ar lovi expusul principiu de drept. — Cas. civ., dec. 36, 4 febr. 1864, Bul. Cas., 1864, p. 74.

— Art. 13 partea III, cap. 2 codul Caragea determină numai efectele generale ale vînzării, cînd adică vînzarea este perfectă, ca să se poată transmite cumpărătorului bunurile şi relele obiectului vîndut şi cînd vînzarea este imperfectă, unde prefacerea lucrului priveşte numai pe vînzător. Iar pentru perfecţiunea vînzării unui imobil, acest articol nu prescrie decît primirea preţului sau asigurarea lui şi predarea înscrisului de vînzare, fără să facă trebuinţa a se efectua şi tradiţa obiectului vîndut. — Cas. civ., dec., 29, 3 febr. 1865, Bul. Cas., 1865, p. 64.

— Vînzarea după legiuirea Caragea este perfectă chiar dacă nu s-a numărat de cumpărător preţul, s-a dat, însă, din parte-i către vînzător înscris de datorie. Răspunderea pentru evicţiune rezultă atît din lege, cît şi din stipulaţiunea părţilor. Estimaţiunea pagubei rezultînd din evicţiune este sub codul Caragea lăsată la aprecierea suverană a judecătorilor fondului. — Cas. civ., dec. 161, 12 mai 1869, Bul. Cas., 1869, p. 189.

— Deşi după art. 13 şi 14 de la vînzări în codul Caragea, cumpărătorul dobîndeşte dreptul de stăpînire şi proprietate asupra nemişcătorului cumpărat, numai cînd vînzătorul primind preţul sau încredinţare pentru preţ, va da zapisul de vînzare cumpărătorului, totuşi, el poate lua şi mai înainte de această operaţiune măsuri de conservarea dreptului autorului său, deci a putut face reclamaţie care să întrerupă prescripţiunea. — Cas. civ., dec. 172, 21 aprilie 1873, Bul. Cas., 1873, p. 83.

— După legiuirea Caragea vînzarea era perfectă cînd cumpărătorul număra preţul vînzătorului şi acesta libera actul cumpărătorului.

Este inadmisibilă proba testimonială cînd are de scop a dovedi dreptul de proprietate asupra unui imobil în lipsă de acte. — Cas. civ., dec. 78, 2 martie 1882 Bul. Cas., 1882, p. 276.

— Regulele privitoare la vînzările imobiliare prevăzute de codul Caragea se aplică şi donaţiunilor avînd ca obiect imobilele,

Formalitatea înscrierii, reglementată de legiuirea Caragea, a fost instituită pentru ca transmisiunile imobiliare să fie aduse la cunoştiinţa terţilor şi să le fie făcute opozabile, aşa că lipsa acestei formalităţi — ca şi sub codul civil actual — nu o pot invoca decît ce interesaţi, adică terţii care ar fi dobîndit drepturi asupra imobilului de la acelaşi transmiţător şi care vor fi transcris mai întîi actul.

Pentru valabilitatea vînzării sau a donaţiunii sub codul Caragea, nu este necesară tradiţiunea, art. 13 partea III cap. 2 precizînd că vînzarea este desăvîrşită cînd cumpărătorul numără preţul vînzătorului şi acesta-i eliberează actul de vînzare-cumpărare. — Cas. civ., dec. 575, 9 Aprilie 1837, Bul. Cas., 1937, p. 314.

§ 14. Vz. dec. 172, 21 aprilie 1873, de mai sus.

§ 32. Vz. dec. 218, 7 iunie 1869, cap. 3 § *9* de la partea VI.

§ 37. Curtea de apel nu a violat art. 37 de la vînzări, partea III cap. 2 Codul Caragea, deoarece acel articol nu este aplicabil în chestie de vînzări de păduri, fiindcă el tratează despre felurimea lucrului vîndut, iar o felurime a unei păduri vîndute nu stă în vîrsta arborilor ci în speciile lor, — Ea n-a violat nici art. 7 alin. 5, partea VI cap. 1 codul Caragea, fiindcă aplicaţia acestui text în sens că prescripţia nu poate curge în favoarea vînzătorului, în privinţa obligaţiunii sale de a face tradiţia lucrului vîndut, numai din momentul cînd expiră termenul hotărît pentru facerea acelei tradiţiuni, nu constituie o interpretare eronată a citatului articol de lege.

Rămîne sub suverana apreciere a instanţei de fond şi nu poate cădea sub critica Curţii de casaţie, chestiunea faptului special numirii de păzitor, — păzitori ce pot fi numiţi spre a opri tăierea de către cumpărători a unei părţi rezervate, dar mai ales spre a veghea să nu să facă a doua tăiere a unei părţi deja tăiată, — şi pe cît timp contractul vînzătorului

cu păzitorul de el numit, este lucru străin de cumpărător şi nu-i poate fi opozabil. — Cas., civ., dec. 353, 14 noembrie 1866, Bul. Cas., 1866, p. 663.

§ 44. Nu comite violare de lege judecătorul care aplică art. 48 combinat cu art. 44, al. 8 codul Caragea, hotărînd stricarea vînzării unui imobil asupra căruia era dobîndită servitute de către unul din vecinii acelui loc, în timpul contractării acelei vînzări, fără ca vînzătorul să arate acea servitute cumpărătorului. — Cas. Secţia Recl., dec. 29, 15 febr. 1864, Bul. Cas., 1864, p. 60.

— Vz. şi dec. 172, 20 oct. 1869 la cap. 8 *§ 14* şi dec. 14, 15 febr. 1871, de la partea III cap. 16 *§ 46*.

§ 45 şi *49*. Vz. dec. 313, 20 august 1869, de sub cap. 21 *§ 25*.

Cap. 3.

§ 1. Sub legiuirea Caragea schimbul lucrului dotal pe un alt lucru nu se putea face decît cu consimţămîntul femeii, stăpîna zestrei. — Cas. civ., dec. 357, 18 oct. 1900, Bul. Cas., 1900, p. 1175.

Cap. 5.

§ 1. Epitropia unei biserici putea conceda înaintea legii din 15 mai 1843, cu titlul de embatic, imobilele aparţinînd bisericei.

Dreptul de embatic se putea dobîndi, ca şi dreptul de proprietate prin prescripţiunea de 10 şi 30 ani, după cum s-a exercitat posesiunea cu bună sau cu rea credinţă. — Cas. civ., dec. 232, 28 mai 1891, Bul. Cas., 1891, p. 618.

— După codul Caragea era o constituire de emfiteosă (embatic) nu o simplă închiriere, convenţiunea prin care se închiria cuiva un pămînt pentru clădire sub obligaţiunea, pentru chiriaş, de a plăti o redevenţă anuală şi cu drept, pentru dînsul, de a deveni proprietarul ecaretului ce va construi. Fixarea unui termen nu schimbă întru nimic natura şi caracterul convenţiunii. — Cas. civ., dec. 195, 14 mai 1899, Bul. Cas., 1899, p. 632.

§ 2. In materie de prescripţiune decenală pentru ca titlul pe temeiul căruia s-a exercitat posesiunea să fie just, trebuie ca legea să autorizeze concedarea dreptului ce se acordă prin el şi să fie revestit de formele cerute de ea pentru validatea lui, aşa că el nu încetează de a fi ca atare dacă persoana de la care emană nu era proprietară sau nu avea capacitatea de a conceda un asemenea drept, căci precripţiunea are de scop tocmai de a acoperi viţiul rezultînd din lipsa de capacitate a persoanei ce a transmis dreptul. Aşa dar, odată ce legiuirea Caragea autoriza constituirea dreptului de embatic şi se constată că titlul prin care s-a făcut o asemenea concedare este revestit cu formele ce acea lege cere pentru validitatea lui, urmează că el constituia un just titlu în virtutea căruia embaticarul putea să prescrie printr-o posesiune cu bună credinţă în timp de 10 ani.

Art. 1415 din actualul cod Civil, care prohibă pe viitor înfiinţarea embaticurilor, dar păstrează pe cele ce au luat naştere în trecut, dispunînd ca aceste embaticuri să se reguleze după legile sub care s-au născut, n-a statuat numai asupra embaticurilor ce erau dobîndite într-un mod definitiv la promulgarea codului Civil, ci a înţeles că embaticurile care au luat naştere în virtutea unui titlu anterior acestei promulgări, să se urmeze cu dînsele ca şi cum legea sub care s-au născut ar fi încă în vigoare, — aşa că fie pentru a se judeca rezultatul ce-ar avea lipsa de capacitate a persoanelor cela care emană titlul, fie pentru a se şti dacă dreptul concedat prin acel titlu putea sau nu să fie concedat, — legea sub care s-a dat titlul trebuie să s aibă în vedere.

Astfel fiind, odată ce legiuirea Caragea autoriza concedarea de embatic, şi sub imperiul ei un embatic e concedat chiar a non domino, putea să fie cîştigat printr-o posesie de bună credinţă în timp de 10 ani, este învederat că acela care se află în aceste condiţiuni are dobîndit în virtutea acelei legi dreptul de embaticar. — Cas. civ., dec. 363, 2 oct. 1891, Bul. Cas., 1891, p. 1048.

— Art. 2 de la cap. 5 partea III din codul Caragea care prescrie că « tocmelile » clădirei şi a sădirei, adică embaticul, să se facă «în scris», are înţelesul că aceste drepturi se pot dovedi numai prin acte scrise, fără, însă, a se determina forma acestor acte ; prin urmare, existenţa embaticului se poate proba şi prin chitanţele de plata acestui drept.

Prescripţiunile începute sub codul Caragea se regulează după acea legiuire (art. 1911 din cod. Civil) ; astfel, plata embaticului se prescrie prin trei ani. Dacă, însă, judecătorul stabileşte că prescripţiunea a început sub lege nouă, atunci trebuie să se aplice dispoziţiunea art. 1907 din codul civil relativ la prestaţiunile periodice, iar nu să respingă cererea sub cuvînt că părţile au invocat alt text de lege. — Cas. civ., dec. 19, 18 ian. 1893, Bul. Cas., 1893, p. 15.

— Deşi art. 2 partea III cap 5 din codul Caragea prescrie că tocmeala sădirii să se facă în scris, această prescripţiune, însă, nu este prevăzută sub pedeapsă de nulitate nefiind cerută ad solemnitatem, ci mai mult ad probationem. — Cas. civ., dec. 2, 10 ian. 1894, Bul. cas., 1894, p. 2.

— Proprietatea unui imobil se poate revendica nu numai pe bază de acte, ci şi pe stabilirea unei îndelungate posesiuni cu titlul de proprietar.

Această posesiune poate fi exercitată fie direct fie prin alte persoane care posedă în numele revendicantului. În asemenea condiţiuni proba testimonială este admisibilă.

Între modurile prin care cineva poate exercita prin altul o posesiune conducînd la prescripţiuni, este şi concesiunea unui embatic care neconstituind în atare caz decît o simplă modalitate a posesiunii se poate dovedi cu martori. — Cas. civ., dec. 65, 9 februarie 1909, Bul. Cas., 1909, p. 122.

— Deşi codul Caragea prin art. 2 cap. 5 partea III cere ca tocmeala embaticului să se facă înscris, însă acest cod nu esclude admisibilitatea celorlalte probe pentru a dovedi fapte petrecute între părţi sau autorii lor, din cari s-ar putea deduce fie recunoaşterea dreptului proprietarului, fie o stare de fapt mult anterioară codului actual, aşa după cum pretinde proprietarul.

Prin urmare, de aci urmează că proba existenţei şi condiţiunilor embaticului se poate face şi prin martori, probă admisă de codul Caragea pentru dovedirea oricărui fapt material. — Cas. civ., dec. 153, 8 april 1909, Bul. Cas., 1909, p. 392.

— În materie de prescripţie cînd o persoană are două drepturi şi nu exercită decît pe unul din ele, prescripţia nu este întreruptă în favoarea sa decît prin dreptul pe care l-a exercitat, cellalt drept putînd să fie prescris. În cazul, însă, cînd în acţiunea intentată se cuprinde în mod virtual şi cel de al doilea drept, deşi reclamantul nu s-a exprimat în cererea sa în mod distinct, totuşi prescripţia este întreruptă.

Din momentul ce se dovedeşte existenţa unui act scris pentru constituirea unui embatic, cu drept cuvînt instanţa de apel respinge mijlocul de apărare bazat pe inexistenţa acelui act. — Cas. civ., dec. 329, 16 mai 1911, Bul. Cas., 1911, p. 634.

— Actul scris cerut de art. 2 partea III cap. 5 din codul Caragea nu este cerut ca o formalitate solemnă pentru constituirea embaticului, ci numai ca un mijloc de probaţiune şi, prin urmare, existenţa acestui drept poate să rezulte şi din lunga posesiune exercitată de embaticar anterior actualului cod civil.

Embaticarul avînd folosinţa pămîntului poate face schimbările şi construcţiile ce crede utile pentru punerea în valoare a terenului, de unde urmează că embaticul nu încetează cînd posesorul a dărîmat vechea clădire spre a o înlocui cu alta, mai ales cînd nu se face dovada că dărămarea s-a făcut cu intenţia de a abandona embaticul. — Cas. civ., dec. 922, 18 Dec. 1912, Bul. Cas., 1912. p. 2126.

— Vz. şi următorul *§ 5*.

— Dispoziţiunile art. 2 partea III cap. 5 din codul Caragea care prevăd că embaticul să se facă în scris nu sînt cerute ad solemnitatem, ci ad probationem.

De aci rezultă că embaticul ca orice tocmeală se putea dovedi prin orice fel de probă deci și prin martori cînd se pretinde că posesorul a plătit, totdeauna, embatic mai bine de 30 ani înainte de noul cod civil și că această stare de fapt s-a continuat și sub legislațiunea nouă.

În caz de neplata embaticului, embaticarul nu poate fi expropiat pînă ce mai întîi nu i s-a acordat de judecată sorocul de șase luni și n-ar fi fost următor a plăti.

Prin urmare, dacă nu există o cerere în judecată pentru neplata embaticului, tribunalul nu putea fără violarea art. 4 cap. 5 partea III din codul Caragea să declare desființat embaticul numai prin nevoința părței de a se mai comporta ca embaticar. — Cas. civ., dec. 359, 14 mai 1913, Bul. Cas., 1913, p. 1102.

— Prin art. 2 Partea III cap. 5 din codul Caragea se prevede că embaticul să se facă în scris. Această dispozițiune, însă, nu este cerută ad solemnitatem, ci ad probationem, de unde rezultă că sub acea legislație embaticul, ca orice tocmeală, se poate dovedi prin orice fel de probă și, deci, și prin martori.

Dacă dar „existența dreptului de embatic poate să rezulte și din lunga posesiune exercitată de embaticar înainte de codul civil actual și această stare de fapt se poate dovedi cu martori, apoi asemenea dovadă nu se poate tăgădui nudului proprietar pentru a dovedi o stare de fapt, deoarece în admiterea probelor legea nu face nici o distincțiune între calitățile părților și nici nu este admisibilă o asemenea distingere.

Săvîrșește, dar, un exces de putere Curtea de apel cînd face o asemenea distincțiune cu privire la admiterea probei testimoniale între părțile din proces, respingînd ca inadmisibilă proba cu martori pentru motivul că embaticurile aflate pe proprietățile Statului se constată prin acte și prin listele ce se alcătuiesc de minister și că numai pentru embaticar, în lipsă de acte se ține seamă de posesiunea exercitată de ei, iar nu și în ce privește pe proprietarii imobilului supus embaticului. — Cas. civ., dec. 16, 22 ian. 1914, Bul. Cas., 1914, p. 633.

— În legiuirea Caragea nefiind nici o dispoziție prin care să se arate în ce anume formă trebuiesc făcute actele scrise constatînd dreptul de embatic, rezultă că actul scris nu era cerut ca o condiție esențială pentru existența dreptului de embatic, ci numai ca un mijloc de probă și, deci, dovada unui asemenea drept se poate face prin orice mijloace de probațiune permis de lege.

Termenul de 6 luni prevăzut de art. 4 cap. 5 partea III, pentru plata embaticului, se referă la cazul în care acesta se desființează din cauza neplății, iar nu la acela în care embaticul se desființează din lipsă de obiect. — Cas. civ., dec. 367, 17 iunie 1916, Bul. Cas., 1916, p. 205. — Vz. și următorul *§ 4*.

— Din dispozițiunile art. 1415 codul civil și art. 2 din codul Caragea rezultă că legea nu cere pentru existența contractelor de embatic un act scris ad probationem, de unde urmează că atunci cînd stipulațiunile prin care se înființează un embatic, nu sînt suficient de lămurite, părțile au dreptul să-și completeze proba pentru dovedirea embaticului cu orice alte mijloace de probațiune. — Cas. civ., dec. 823, 3 martie 1943, Bul. cas., 1943, p. 1129.

§ 4. Embaticarul nu poate fi expropriat numai pentru că n-a plătit embaticul în curs de 3 ani, ci trebue să fie tras la judecată și să fie expirat și sorocul de 6 luni ce trebue să-l dea judecata, fără ca el să răspunză embaticul. — Cas. Secția reclamațiilor dec. 3, 13 iunie 1862, Bul. Cas., 1862, p. 20.

— După codicele Caragea embaticarul nu poate fi expropriat pînă ce mai întîi nu va fi tras în judecată și nu i s-a acordat de judecată temenul de 6 luni pentru plată, cu înștiințare că dacă nu va plăti în acel termen va pierde dreptul de embatic. — Cas. civ., dec. 163, 12 april 1906, Bul. cas. 1906. p. 695. — Vz. și dec. 359. 14 mai 1913 de la *§ 2*.

§ 5. După legiuirea Caragea locurile date cu embatic rămîn în stăpînirea proprietarului lor numai în cazul cînd clădirile de pe ele ar arde sau s-ar dărîma. — Cas. civ., dec. 243 30 mai 1878, Bul. Cas., 1878, p. 230.

— Judecătorii fondului sînt singurii competinți a interpreta clauzele unui contract, a aprecia intenția comună a părților contractante și a determina adevăratul înțeles al unei tocmeli. Prin urmare, cînd instanța de fond constată că printr-un act de embatic al unei vii, unde părțile au stipulat clauza că atunci cînd via va rămîne nelucrată timp de 3 ani se va urma după art. 5 .cap. 5 partea III, codul Caragea, relativ le sădiri, și deduce din această clauză că intenția părților a fost că, în asemenea caz, embaticul se stinge de drept, iar locul rămîne la dispoziția proprietarului, fără prealabila chemare în judecată, astfel cum prescrie textul legii la care părțile s-au referit ; o asemenea hotărîre nu poate cădea sub cenzura Curței de Casațiune. — Cas. civ., dec. 457, 4 dec. 1902, Bul. Cas., 1902, p. 1215.

— Distrugerea viei în embatic din cauză de forță majoră, cum este filoxera, nu atrage de drept desființarea embaticului, ci judecata, după reclamația proprietarului, apreciind împrejurările, este datoare să acorde embaticarului termen pentru replantarea viei și numai în caz că nu se va conforma acestei îndatoriri să declare contractul desființat. — Cas. civ., dec. 553, 24 nov. 1914, Bul. Cas., 1914, p. 515.

Cap. 8

§ 1. Nici art. 1 partea III cap. 8, nici alt text din codul Caragea nu declară nule înscrisele de datorii ce nu cuprind numele împrumutătorului și Curtea de fond n-a denaturat actul, cînd l-a calificat ca act la înfățișător.

Actul de împrumut la înfățișător sub legiuirea Caragea nu trebue notificat din moment ce n-a avut loc cesiune.

Curtea de fond stabilind că debitorul a plătit parte din datorie, era în drept să declare că excepția de anarghirie (non numeratae pecuniae) nu era admisibilă în speță.

Curtea de fond stabilind că acel subscris în actul de datorie știa carte, a făcut o bună aplicare a legiuirii Caragea care prevede martori numai cînd împrumutătorul nu știe carte și n-a subscris actul.

Preceptul juridic că tocmelile îndoioase se interpretă în favoarea debitorului, nu se aplică cînd Curtea de fond n-a găsit că tocmeala ar fi îndoioasă. — Cas. civ., dec. 91, 14 martie 1866, Bul. Cas., 1886, p. 184.

§ 9. Împrumutătorul care la constituirea ipotecii s-a angajat a respecta dreptul de preferință al dotei soției împrumutatului său, nu mai poate, în urmă, să invoace lipsa de legalitate a actului dotal ca nelegalizat. — Cas. civ., dec. 241, 19 sept. 1879, Bul. cas., 1879, p. 657.

§ 14. Art. 14 de la datorii din codul Caragea, care declară nule darul, dotarea și vînzarea făcute în paguba creditorilor, nu e limitativ ; el se aplică nu numai la cele trei contracte amintite într-însul, ci la orice alt act făcut în dauna creditorilor, mai ales la împrumuturi ipotecare. — Cas. civ., dec. 38, 17 februarie 1868, Bul. Cas., 1868, p. 68.

— Prin art. 14 de la datorii din legiuirea Caragea nu se înțelegea că înstrăinarea făcută de un debitor este anulabilă numai cînd a cauzat prejudițiu creditorului ci și cînd această înstrăinare este făcută cu intenție de a prejudiția.

Intenția legiuitorului din art. 44, alin. 10 de la vînzări, care se aplică la art. 5 și 12 alin. 3 de la tocmeli, este că frauda comună dintre vînzător și cumpărător este un element necesar pentru anularea vînzărilor. — Cas. civ., dec. 172, 20 oct. 1869, Bul. Cas., 1869, p. 466.

§ 20. Art. 20 din codul Caragea ,de la datorii, constituind un privilegiu în favoarea fondurilor publice și domnești ca o excepție la regulile dreptului comun, urmează să fie interpretat în mod mărginit și nu se poate întinde asupra drepturilor ce ar rezulta din tocmeli ordinare ce stabilmentele publice, ca persoane private, ar fi contractat cu particularii pentru afaceri de drept privat, pentru că aceasta nu este rostit în lege. — Cas. civ., dec. 140, 15 martie 1867, Bul. Cas., 1867, p. 255.

§ 22. Dota femeii măritate sub legiuirea Caragea, constituită în regulă, se bucură de aceeași protecțiune pe care o acordă legea cea nouă, dacă în termenul de un an de la pro-

mulgarea acestei legi femeia a cerut inscripţiunea într-un imobil al bărbatului. În caz contrar femeia rămîne în drepturile acordate ei de legiuirea Caragea, care nu prevede şi dreptul de urmărire contra terţilor achizitori, ca legea cea nouă. — Cas. civ., dec. 223, 3 sept. 1875, Bul. Cas., 1875, p. 195.

După legiuirea Caragea zestrea femeii avea precădere în întreaga avere a bărbatului, înaintea tuturor creditorilor posteriori constituirii ei. Prin neluarea de inscripţiune conform nouiei legi, femeia pierde numai beneficiile prescrise de ea, fără a i-se putea atinge drepturile cîştigate după legiuirea Caragea. — Cas. civ., dec. 298, 7 nov. 1879, Bul. Cas., 1879 p. 773.

— Creanţa dotală a femeii măritate sub codul Caragea şi învestită cu formalitatea cerută de Regulamentul Organic, are preferinţă în toată averea mobilă şi imobilă a bărbatului, înaintea oricărui alt creditor ipotecar, posterior constituirii ei. — Cas. S. U., decizia din 22 nov. 1879, Bul. Cas., 1879, p. 988.

§ 23. Femeia dotată înaintea codului civil nu poate fi preferită creditorilor bărbatului, pentru zestrea sa alienabilă (deşi are o simplă preferinţă, fără efecte reale, un fel de privilegiu exigendi, conform Dreptului roman justinian, după art. 23—24 partea III cap. 8), decît dacă a dobândit o inscripţie ipotecară, conform art. 1815 cod. civil, Creditorii bărbatului avînd un privilegiu special asupra averii sale imobiliare privează pe femeie chiar cînd ea a luat înscripţie ipotecară conform art. 1815 cod .civil. — Cas. civ., dec. 119, 28 aprilie 1879, Bul. Cas., 1879, p. 273.

— Restituirea unei dote constituită sub legiuirea Caragea şi netranscrisă nu se poate cere cu preferinţă înaintea creditorilor ipotecari ai bărbatului. — Cas. civ., dec. 137,22 mai 1879, Bul. Cas,. 1879, p. 392.

— Creanţa dotală a femeii măritată sub legea Caragea şi învestită cu formalitatea cerută de Regulamentul Organic, are preferinţă în toată averea mobilă şi imobilă a bărbatului, înaintea veri — cărui alt creditor ipotecar posterior constituirii ei. — Cas. S.U., dec. 8, 22 nov. 1879, Bul. Cas., 1879, p. 988.

— Femeia măritată sub legea Caragea cu act dotal legalizat de tribunal are dreptul de a se despăgubi de creanţele sale dotale, din întreaga avere a bărbatului, mobiliară şi mobiliară, cu preferinţă asupra creditorilor ipotecari posteriori căsătoriei. — Cas. civ., dec. 351, 27 nov. 1887, Bul. Cas., 1887, p. 901.

— Femeia măritată sub legea Caragea cu act dotal înscris în condica foilor de dotă, are dreptul de a se despăgubi de creanţele sale dotale din întreaga avere a bărbatului, cu preferinţă asupra creditorilor ipotecari posteriori căsătoriei.

Dispoziţiunile legei noui privitoare la regimul dotal nu pot întru nimic să schimbe drepturile cîştigate, căci se violează principiul neretroactivităţii legei. — Cas. civ. dec. 57, 17 febr. 1889, Bul. Cas. 1889, p. 153.

§ *24*. Art. 24 cap. 8 partea III codul Caragea asigură creanţa dotală a femeii măritate în averea bărbatului, printr-un drept de preferinţă în contra creditorilor chirografari ai bărbatului, fie anteriori, fie posteriori. Art. 335 al Regulamentului Organic dispune sub pedeapsă de nulitate ca acea creanţă dotală să fie transcrisă în registrul tribunalului. De aceea, creanţa dotală netranscrisă nu este opozabilă ca atare, dar nu devine nulă însăşi creanţa femeii, care nu poate fi lipsită de beneficiile dreptului comun. Foaia de zestre a fost făcută în Viena, după formalităţile acolo cerute, însă creanţa femeii nu poate fi admisă ca dotă nesatisfăcînd cerinţele legii pentru transcriere, ci rămîne ca un simplu drept de creanţă, în contra soţului său declarat falit. — Cas. civ., dec. 4, 12 ianuarie 1867, Bul. Cas., 1867, p. 9.

— De oarece Curtea, prin hotărîrea atacată, constată că la epoca legalizării foii sale dotale, bărbatul nu mai avea în patrimoniul său imobilul vîndut şi, prin urmare, recurenta un mai putea dobîndi, asupra acelui fond, dreptul de preferinţă prevăzut de art. 24, cap.

8, partea III legea Caragea, astfel fiind nu se poate zice că Curtea a violat acest articol. — Cas. civ., dec. 26, 31 ian. 1868, Bul. Cas., 1868, p. 31.

Cap. 10

§ 2. Prin legea Caragea nu erau prohibite convenţiunile care prevedeau dobîndă mai mare de 10 % — Cas. civ., dec. 357, 15 dec. 1879, Bul. Cas., 1879. p. 907.

§ 4. După art. 4 partea III cap. 10 din codul Caragea anatocismul este interzis, numai în cazul când creditorul a păstrat tăcerea pînă au trecut 10 ani. Îndată ce creditorul reclamă, el are dreptul de a cere şi dobîndă la dobîndă, care prin cererea de judecată se capitalizează. — Cas. civ., dec. 200, 9 mai 1873, Bul. Cas., 1873, p. 94.

— Dispoziţia legii Caragea ca « după ce dobînzile se vor face tot de o potrivă cu capetele, dobînda să nu se mai plătească », este aplicată atît la dobînzile convenţionale, cît şi la cele moratorii. — Cas. civ., dec. 29, 24 ian. 1883, Bul. Cas., 1883, p. 46.

— Dobînda la o datorie, constatată prin hotărîre judecătorească, după legea Caragea curge pînă la plata integrală a datoriei, măcar că a devenit mai mare decît capitalul. Art. 4 partea III Cap. 10 codul Caragea nu se aplică decît la dobînzile convenţionale. — Cas. civ., dec. 231, 10 iunie 1885, Bul. Cas., 1885, p. 503.

— După legiuirea Caragea, cînd dobînzile se fac deopotrivă cu capetele, nu se mai plăteşte mai departea dobînda. — Cas. civ., dec. 161, 11 mai, 1887, Bul. Cas. 1887 p. 414. Vz. şi dec. 409, 2 dec. 1896, de la *§ 8.*

§ 6. După art. 6 de la dobînzi din codul Caragea, dobânda banilor datoraţi cu termen este asigurabilă din ziua expirării termenului plăţii, după regula « dies interpellat pro homine». După art. 6 pentru sumele încuviinţate de judecată, dobînda începe a curge din ziua hotărîrii. Cas. — civ., dec. 256, 24 mai 1867, Bul. Cas., 1867, Bul. Cas., 1867. p 464

— Creanţa dotală, după legea Caragea, îndată după moartea soţiei devine exigibilă contra soţului şi ca atare din acel moment produce dobîndă, iar nu din momentul intentării acţiunii. — Cas. civ., dec. 41, 10 febr. 1876, Bul. Cas., 1876, p. 44.

— Dobînzile curg, după legiuirea Caragea, de la data scadenţii termenului de plată, numai în privinţa datoriei lichidate şi fiind fixate termenele prin convenţia părţilor » iar pentru acelea lichidate de instanţele judecătoreşti, dobînda curge de la data hotărîrii. — Cas. civ., dec. 332, 21 oct. 1885, Bul. Cas., 1885, p. 739.

— Stipulaţiunea dintr-un contract social de a se considera vîndut şi prisosul de stînjeni de moşie, de se va găsi un prisos prin hotărnicia ce va face cumpărătorul, nu se constitue o datorie cu termen pentru acest cumpărător, ci o datorie condiţională, căci nu se ştie de va fi sau nu un prisos, şi prin urmare, în asemenea caz, nefiind aplicabil art. 6 de la dobînzi, din codul Caragea, dobînzile nu se pot cere decît de la lichidarea datoriei ce va fi rezultat prin descoperirea că există un prisos. — Cas. civ., dec. 102, 9 martie 1899, Bul. Cas., 1899, p. 264.

§ 8. Cel osîndit le judecată la plata unei sume de bani drept despăgubire, urmează a plăti şi dobînzi pe acea sumă, de la data hotărîrii. — Cas. S. Recl., dec. 4, 16 iunie 1862, Bul, Cas., 1862, p. 21.

— Suma de bani dobîndită prin hotărîrea de judecată se consideră ca un capital, care are dobîndă ca şi sumele de datorii din tocmeală şi are dobînda aşa legiuită în art. 8, partea III din legiuirea Caragea. — Cas. S. recl., dec. 93, 6 noembrie 1862, Bul. Cas., 1862 p. 160.

— Dobînda după legea Caragea trebuie plătită de cînd, după hotărîre, trebuia să fie plătită.

Se aplică legea care se găsea în vigoare cînd s-a dobîndit dreptul. — Cas. civ., dec. 65, 28 febr. 1883, Bul. Cas., 1883, p. 188.

— După legea Caragea dobînzile hotărîte prin judecată curg şi se datoresc pînă la achitarea capitalului, conform *§ 8.* partea III cap. 10 din acea legiuire. Se violează legea

cînd, în asemenea caz, se aplică *§ 4* de la dobînzi deoarece acest paragraf se referă numai la dobînzile convenţionale. — Cas. civ., dec. 409, 2 dec. 1896, Bul. Cas., 1896, p. 1611.

Cap. 11

Ipoteca constituită sub legea Caragea îşi pierde rîndul dacă nu a fost reinoită înainte de expirarea termenului de 15 ani, de la data aplicării codului civil. — Cas. civ., dec. 135, 2 mai 1886, Bul. Cas., 1886, p. 379.

§ 14. Chiar dacă s-ar admite că chrisisul femeii, recunoscut de legea Caragea, e un drept real şi că acest drept decurgînd de la lege n-ar fi supus transcripţiunii cerută de art. 722 proc. civ., pentru conservarea lui, totuşi consecinţa recunoaşterii unui asemenea drept n-ar putea fi alta decît aceea de a face să treacă imobilul succesiunii în mîna oricărui achizitor, cu sarcina respectării din parte-i a acestui drept pentru viitor, iar nu şi pentru veniturile percepute în trecut şi însuşite în întregul lor de fostul proprietar, din care n-a plătit uzufructuarului (chrisisului) partea cuvenită lui. — Cas. civ., dec. 474, 3 dec. 1891, Bul. Cas., 1891, p. 1313.

§ 17. Vz. dec. 313, 20 august 1869, dela cap. 21 *§* 25.

Cap. 12

§ 6. Garanţii aceleiaşi obligaţii sub legiuirea Caragea erau datori în caz de neplată din partea debitorului, a răspunde fiecare pentru tot, — De aceea, nu violează nici o lege instanţa de fond care exclude, după cererea debitorului, pe doi din trei garanţi şi ţine în cauză numai pe unul. — Cas. civ., dec. 460, dec. 21 dec. 1874, Bul. Cas., 1874, p. 339.

§ 7. După art. 7 de la chezăşii măsurile de asigurare luate de către creditor în averea debitorului şi revocarea lor din renunţare, de către el, nu au de efect a libera pe chezaş de răspundere. O astfel de eliberare nerezultînd nici direct, nici indirect, din textul citat, chezaşul poate fi liberat numai în cazul cînd s-a schimbat creanţa primitivă, adică s-a făcut o novaţiune. — Cas. civ., dec. 131, 31 martie 1870, Bul. Cas., 1870, p. 126.

Cap. 14.

§ 22. Art. 22 de la tovarăşii cap. 14 partea III din legiuirea Caragea nu pune în ultimele două aliniate, principiul că o societate subzistă chiar după moartea unuia dintre soţi, între soţii supravieţuitori şi soţul răposat ; el vorbeşte de stipulaţiile dintre soţii supravieţuitori ; erezii soţului defunct rămîn afară din societate. — Cas. civ., dec. 38, febr. 1868. Bul. Cas. 1868 p. 68.

Cap. 16

Femeia care a obţinut hotărîre definitivă spre a se despăgubi pentru dota ei, din averea soţului, nu poate cere anularea vînzării unui imobil vîndut de soţ mai înainte de recunoaşterea dreptului ei prin acea hotărîre căci, după codul Caragea, femeia avea un drept de preferinţă asupra creditorilor soţului numai cît timp imobilul acestuia era în patrimoniul lui şi se scotea în vînzare de creditor. Cînd, însă, soţul a înstrăinat imobilul său fără vreo opoziţie din partea soţiei — înstrăinarea rămînea valabilă, afară dacă era făcută în frauda drepturilor ei, pentru că soţia nu avea sub codul Caragea o ipotecă legală, care să-i dea dreptul de urmărire în orice mînă s-ar transmite. — Cas. civ., dec. 176, 27 mai 1870, Bul. Cas., 1870, p. 182.

— Străina căsătorită în România în timpul legii Caragea se bucură de dreptul de preferinţă ce acea lege acordă fără distincţie femeii pentru dota sa.

Dreptul de preferinţă al femeii măritate asupra mobilelor se regulează după legea în vigoare în locul unde s-a celebrat căsătoria şi se găseau mobilele vîndute, nu după statul lor personal.

Femeia măritată sub regimul legii Caragea nu pierde dreptul de preferință ce-l avea după acea lege, dacă nu face inscripția prevăzută de art. 1815 codul civil. Acest articol nu-i ia femeii drepturile cîștigate sub vechea lege, ci-i dă dreptul de ipotecă al legei noui cu condiție de a-l înscrie. — Cas. civ., dec. 53, 15 febr. 1874. Bul. Cas., 1874, p. 44.

— Lipsa de publicitate a actului dotal sub Regulamentul Organic avea de efect că femeia se considera măritată ca fără dotă. Aceasta nu împiedica, ca averea ei, şi mai cu seamă imobilele din actul dotal, să rămînă tot în patrimoniul ei cu titlu de exoprică. — Cas. civ. dec. 215, 6 Iünie 1877, Bul Cas. 1877, p. 220.

— Fata înzestrată din averea tatălui său nu este obligată a raporta nimic la succesiunea mamei sale, cînd — fratele său, singurul moştenitor după codul Caragea, a renunţat în favoarea surorii sale la partea din succesiunea maternă care i s-a dat zestre — Cas. civ., dec. 140, 25 mai 1879, Bul. Cas., 1879, p. 396.

— Sub legea Caragea lucrurile aflate în casa bărbatului erau considerate ca ale acestuia întrucît femeia nu dovedea că are exoprică sau că este pronunţată o sentinţă de separarea patrimoniului. — Cas. civ., dec. 193, 3 iunie 1881, Bul. Cas., 1881, p. 453.

— Căsătoriile sub legea Caragea erau, după canoane, prohibite a se face pentru a patra oară, dar aceasta nu putea avea efect decît faţă de canoane, iar nu şi faţă de legea dominantă care reglează raporturile juridice. Legea canonică ar fi putut să fie o prohibiţie la căsătorie şi să ducă la desfiinţarea căsătoriei făcută pentru a patra oară ; dar legea Caragea n-a prevăzut această sancţiune, deci curtea bine a considerat valabilă căsătoria încheiată. — Cas. civ. dec. 235, 15 iunie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 645.

§ 9. Privilegiul dotal nu ia naştere decît din momentul înregistrării foii dotale ; dă o decizie nemotivată Curtea de apel care recunoaşte unei femei dreptul de preferinţă asupra unui creditor, fără să fi constatat că foaia dotală a fost transcrisă, înainte de a fi luat naştere acea creanţă. — Cas. civ., dec. 319, 26 aug. 1869, Bul. Cas., 1869, p. 393.

— După art. 9 de la zestre bunurile femeii care nu sînt constituite în dotă sînt parafernale, Proba dotalităţii incumbă nu în sarcina celui care invocă regula generală, adică parafernalitatea, ci celui ce invocă excepţia. dotalitatea. Curtea de apel n-a arătat din ce act şi-a format convingerea despre dotalitate ,astfel că a viloat *§ 9* de la zestre care cere o convenţie matrimonială pentru existenţa dotalităţii cît şi *§ 44* din codul Caragea care determină ca parafernală sau exoprică tot ce posedă femeia în afară de dotă.

Este eronată şi contrară legii Caragea (*§ 10*) precum şi uzului ţării doctrina aceea că bărbatul este mandatarul legal al soţiei sale în ce priveşte zestrea. — Cas. civ., dec. 365, 2 dec. 1870, Bul. Cas., 1870, p. 358.

Creanţa dotală constituită sub imperiul Codului Caragea şi constatată prin act sub semnătură privată poate fi oposabilă unui creditor ipotecar, deşi actul dotal nu întruneşte formalităţile prescrise de lege, sub pedeapsă de nulitate, cînd însăşi creditorul ipotecar i-a recunoscut dreptul de prioritate. — Cas. civ., dec. 2, 26 febru. 1881, Bul Cas,. 1881, p. 115.

— După legea Caragea zestrea se putea constitui oricînd şi sub orice formă. — Cas civ., dec. 90, 12 martie 1882, Bul. Cas, 1882, p. 299.

— Nu se pot opune celor de al treilea actele dotale constituite sub legea Caragea, dacă nu au fost legalizate şi transcrise în registrele tribunalului. — Cas. civ., dec. 221, 26 mai 1882, Bul. Cas., 1882, p, 566.

— După legea Caragea şi Regulamentul Organic actul dotal era valabil, dacă se constituia înainte de celebrarea căsătoriei şi se depunea la tribunal, chiar dacă legalizarea se făcea în urmă. — Cas. civ., dec. 375, 9 nov. 1883. Cas., 1883, p. 1035.

— Foile dotale după legea Caragea nu erau supuse, în ce privește pe părți, la nici o formalitate solemnă, iar transcrierea lor în registre avea scopul de a garanta pe cei de al treilea, — singurii cari aveau dreptul să opună lipsa acestei formalități.

Legalizarea foilor de zestre se cerea de legea Caragea numai pentru cei de al treilea, iar nu pentru părțile contractante și reprezentanții lor.

Consimțămîntul părților este deajuns pentru existența legală a foii de zestre constituită sub legea Caragea. — Cas. civ., dec. 298, 21 sept. 1884, Bul. Cas., 1884, p. 700.

— Actul prin care s-a constituit un imobil ca dotă, în 1861, nefiind spre legalizare decît la 1867, sub noua lege, care nu permite legalizarea după săvîrșirea căsătoriei, nu poate fi oposabil celor de al treilea, întrucît dispozițiile relativ la legalizarea și publicitatea foilor dotale au putere retroactivă în interesul siguranței creditului și al tranzacțiilor.

Un asemenea act legalizat sub legea nouă, după săvîrșirea căsătoriei, nu poate să aibă privilegiile acordate față de terțele persoane. — Cas. civ., dec. 80, 4 martie 1885, Bul. Cas., 1885 p, 167. — Vezi și dec. 87, 24 febr. 1889, dela partea VI cap. 2 (martori)

— Transcrierea în registrele tribunalului sub Regulamentul Organic a unei foi dotale era prescrisă numai în folosul celor de al treilea.

Prețul unui imobil dotal este dotal conform codului Caragea și imobilul cumpărat cu acești bani devine dotal. — Cas. civ., dec. 316, 25 nov, 1890, Bul. Cas., 1890 p. 1003.

— Sub Codul Caragea și Regulamentul Organic foile de zestre se puteau forma și legaliza chiar și după săvîrșirea căsătoriei.

Sub Regulamentul Organic foile de zestre trebuiau a fi înscrise în registrele respective de la Logofeția cea mare sau dela tribunalele județene și iscălite de părți. Actele astfel înscrise erau originale ca și cele prezentate de părți spre legalizare și înscriere.

După codul Caragea copiile de cărți adeverite de judecătorie sau de alți funcționari publici, făceau probă în justiție ca și originalele, care trebuiau a fi înfățișate numai dacă erau cerute și dacă se posedau de partea care prezenta copia. — Cas. civ., dec. 176, 29 aprilie 1891, 1891, Bul. Cas., 1891, p. 448.

— Obligația impusă prin art. 29 dela capitolul despre dovezi partea VI din codul Caragea; că cel ce prezintă o copie după un act este dator să prezinte actul original, cînd i se va cere, nu poate să existe decît pentru acei cari au figurat ca părți contractante într-un act, nu însă și pentru terțele persoane.

Dacă în principiu, sub imperiul legiuirii Caragea, ca și azi, dota este inalienabilă, însă prin nici un text de lege legiuitorul nu împiedică în această privință libertatea convențiilor și nu oprește părțile, care constituiesc zestrea, de a alege regimul ce convine mai bine soților, sau de a stipula modalitățile ce le cred de cuviință și, prin urmare, și dreptul de a înstrăina dota. Cas. civ., dec. 109,7 martie 1901, Bul. Cas., 1901, p. 389.

— După art. 9 dela titlul zestrei din codul Caragea și art. 322 și 335 din Regulamentul Organic singurele formalități ce se cereau pentru validitatea actelor dotale, sub pedeapsă de nulitate, erau ca actul dotal să se transcrie în condica specială de foi de zestre și ca, în trei zile, tribunalul să trimeată o copie adeverită la Logofeția dreptății spre a o trece în condica cancelariei. Astfel, pentru validitatea unui asemenea act dotal, nu se cerea nici autenticitatea și nici prezenta înzestratei.

Legiuitorul prin art. 1815 din codul civil îndatorînd pe femeia inzestrată sub codul Caragea de a lua în termen de un an insripțiune în averea bărbatului, n-a putut avea în vedere decît pe acele femei măritate înainte de 1864, care ar voi a beneficia de dispozițiunea noului cod spre a-și garanta zestrea printr-o ipotecă specială, prin care se acordă femeii un drept de urmărire chiar asupra imobilelor ieșite din patrimoniul bărbatului, iar nici de cum pe acele femei care, mulțumindu-se cu garanția de preferință pe cît timp se află imobilul

în patrimoniul bărbatului, garanţia dată prin codul Caragea, n-au voit a beneficia de dreptul de urmărire în contra celor de al treilea acordat prin dispoziţiunile noului cod.

Că, prin urmare, luarea înscripţiunii în termen de un an, fiind o condiţiune a dobîndirii unui drept nou, neluarea unei asemenea insripţiuni nu poate avea, fără a nesocoti respectul datorit dreptului dobîndit, efectul de a ridica femeii măritate înainte de 1864, dreptul de a se despăgubi cu precădere din averea imobiliară a bărbatului aflată în patrimoniul său, înaintea tuturor creditorilor posteriori ei. — Cas. civ., dec. 167, 29 martie. 1903, Bul. Cas., p. 363.

— După dispoziţiunile art. 9 de sub titlul zestre din Codul Caragea şi potrivit art. 335 din Regulamentul Organic, la care se referă acel text din codul Caragea, pentru validitatea actelor dotale se cere, sub pedeapsă de nulitate, ca actul dotal să se transcrie în condica specială de foi dotale şi ca în trei zile să se trimită copie adeverită la Logofeţia dreptăţii spre a fi trecută în condica cancelariei. — Cas. civ., dec. 1597, 13 dec. 1933, Bul. Cas., 1933, p. 764.

§ 10. Vezi dec. 365, 2 dec. 1870 dela § 9.

§ 11. Vînzarea unei păduri se consideră ca alienare de fond atît după art. 11 cap. 16 partea III codul Caragea, cît şi după constantul obicei al pămîntului, încît instanţa de fond, care ar privi un asemenea contract ca un contract de închiriere, violează sus citatul articol. — Cas. civ., dec. 398, 15 dec. 1866, Bul. Cas., 1866, p. 742.

— Creanţele femeii asupra soţului ei pentru deteriorările imobilelor dotale, vînzări de păduri şi altele, fac parte integrantă din zestre şi se bucură de privilegiul acordat de legiuirea Caragea creanţelor zestrale. — Cas. civ., dec. 93, 3 martie 1870, Bul. Cas., 1870, p. 63.

— Pădurile dotale, chiar cele de foc, sub imperiul legiuiri Caragea, constituesc adausul zestrii şi nu devin proprietatea bărbatului, fiind din contra ţinut a restitui valoarea lor. — Cas civ., dec. 34, 10 febr, 1888, Bul. Cas. 1888, p. 101.

§ 12. Condiţia rezolutorie pusă într-un act dotal nu este prohibită de legea Caragea, întrucît prin ca părintele n-a avut de scop decît îndeplinirea înzestrării fiicei sale şi asigurarea moralităţii casnicilor soţi. — Cas. civ., dec. 173, 22 mai 1876, Bul. Cas., 1876, p. 230.

§ 13. Vezi dec. 72, 17 febr. 1867 dela Partea IV. c. 3 § 33.

— In lipsa unui act dotal legalizat conform Regulamentului Organic, tribunalul nu schimbă întru nimic obiectul cererii cînd aprobă urmarea fratelui care constitue sorei sale ca zestre o parte dreaptă din averea rămasă.

Nu se violează autoritatea lucrului judecat cînd sentinţa care se invocă nu este între aceleaşi părţi şi nu are acelaşi obiect.

Faptul tutorelui de a constitui fetei zestre întreaga avere rămasă pe cînd moştenitorul de drept, după legea Caragea, era minor, nu obligă pe acesta întrucît zestrea n-a fost constituită prin ştirea şi autorizaţia tribunalului. — Cas. civ., dec. 166, 18 oct. 1876, Bul. Cas., 1876, p. 394.

— După legea Caragea. fratele era dator să înzestreze pe sora sa chiar din avutul lui, ca să o mărite după bărbat de potriva ei şi după cinstea ei. Această obligaţie lua naştere cu ocazia sau în vederea unei căsătorii. — Cas. civ., dec. 293, 18 sept. 1885, Bul. Cas., 1885, p. 646.

— Fraţii erau datori după legea Caragea, de a căsători şi a înzestra pe surorile lor; acest drept al lor la înzestrare fiind personal, nu trecea şi la moştenitorii lor. — Cas. civ., dec. 184, 27 mai 1887, Bul. Cas., 1887, p. 451.

— Fraţii după legea Caragea fiind datori de a înzestra pe surorile lor, cu din chiar avutul lor propriu, cînd nu este avere părintească, rezultă de aici că ei nu pot pretinde să fie obligaţi la plata dotei numai în proporţie cu partea ce au moştenit şi, prin urmare, să o dividă faţă cu sora de măritat şi între ceilalţi comoştenitori ai săi. — Cas. civ., dec. 309, 2 nov. 1887, Bul. Cas., 1887, p. 845.

— Dacă fetele, cînd vin în concurenţă cu băieţii nu au drept de moştenire în averea părintească, au însă dreptul de a obliga pe băieţi să le înzestreze din avutul părintesc şi deci au un drept în acea avere.

Prin urmare, cînd în executarea acestei obligaţiuni ce le-o impune legea, fraţii convin să atribuie la împărţeala averii părinteşti surorii lor, o porţiune în natură din acea avere, participarea ei la împărţeală în acest caz nu poate fi privită ca contrarie legei şi nici actul de împărţeală, prin care o parte din acea avere este atribuită surorii, ca un act nul şi neexistent. Un asemenea drept al fetei de a lua în natură din avutul părintesc, nu încetează prin faptul căsătoriei ei şi nici prin faptul unei dote promise şi neachitată, deoarece legea nu impune fraţilor numai obligaţiunea de a căsători pe sora lor, ci şi pe aceea de a o înzestra efectiv din avutul părintesc. — Cas. civ., dec. 337, 22 oct. 1907, Bul. Cas., 1907, p. 1485. — Vezi şi dec. 508, 21 dec. 1924 dela Partea IV c. 3 § 17 c.

§. 22 După principiile codului Caragea bărbatul este în drept să reprezinte în justiţie pe soţia sa şi în toate acţiunile privitoare la imobilul dotal. — Cas. civ., dec. 68, 25 febr. 1886, Bul. Cas., 1886, p. 122.

— Sub imperiul legei Caragea bărbatul este în drept a reprezenta pe femeie în toate acţiunile privitoare la imobilul dotal, aşa că hotărîrea pronunţată în asemenea cazuri, faţă cu soţul, are autoritatea lucrului judecat contra moştenitorilor soţiei. — Cas. civ., dec, 55,29 febr., 1888, Bul. Cas., 1888, p. 147.

— Din cuprinsul art. 22 cap, 16 partea III din vechea legiuire Caragea şi din întreaga economie a acestei legiuiri rezultă că bărbatul este în drept de a face verce acţiune în numele femeii sale şi de a o reprezenta în justiţie în tot ce se atinge de imobilele dotale, fără distincţiune dacă e reclamant sau pîrît. De unde urmează că odată ce bărbatul a făcut un recurs în casaţiune contra unei deciziuni relativă la un asemenea imobil şi acel recurs a fost respins, hotărîrea dată asupră-i este opozabilă femeii ca constituind autoritatea lucrului judecat faţă cu un nou recurs ce şi dînsa a făcut în urmă. — Cas. civ., dec. 226, 19 iunie 1893, Buc, Cas 1983 p. 585.

§ 23. Curtea nu violèază art. 23, dèla zestre, codul Caragèa, cînd dèclară valabilè convènţiunile dintre înzestrător şi ginere făcute în virtutea acelui articol, după moartea soţiei, deci, cînd nu mai exista caracterul de dotă. — Cas. civ., dec. 60,6 oct. 1871, Bul., Cas 1871 p. 345.

— Aşezămîntul dotal ce se face la căsătorie între părintele soţiei şi ginere, după legea Caragea, trebue să rămînă nestrămutat. — Cas. civ., dec. 344, 21 oct. 1875, Bul. Cas., 1875, p. 277.

§ 26. Actul dotal sub semnătură privată constituit sub legea Caragea face probă între părţile contractante şi moştenitorii lor, — legalizarea prevăzută de art. 335 din Regulamentul Organic fiind pentru interesul celor de al treilea, ca să nu fie frustaţi.

Obiectele mobile dotale nepreţuite după legea Caragea sînt în sarcina femeii cînd se constată că s-au pierdut dintr-o forţă majoră.— Cas. civ., dec. 145, 4 mai 1876, Bul. Cas., 1876, p. 198.

— Sub imperiul codului Caragea, ca şi în dreptul roman justinian, numai imobilele dotale erau inalienabile: bunurile mişcătoare se puteau înstrăina. Sub codul Caragea dreptul de farmacie era ca şi astăzi un fond de comerţ, deci lucru mobil — întrucît dreptul de farmacie nu era un « privilegium rei » alipit de un imobil determinat.

Sub codul Caragea femeia minoră se emancipa prin căsătorie, dobîndind drepturile unui minor emancipat, deci putea înstrăina bunurile sale mişcătoare. — Cas. civ., dec, 213, 13 iunie 1881. Bul. Cas., 1881, p. 496.

§ 32. Curtea care declară prescrisă acţiunea femeii, începînd prescripţia încă din timpul căsătoriei, violează art. 32 partea III cap. 16 şi art. 7 alin. 20 partea VI cap, 1 codul Caragea,

căci din aceste texte rezultînd inalienabilitatea dotei, acţiunea femeii în privinţa acestei dote pe timpul căsătoriei este imprescriptibilă. — Cas. civ., dec. 27, 29 ian. 1872, Bul. Cas., 1872, p. 18,

— După art. 32 partea III cap. 16 codul Caragea dota este inalienabilă. Imobilul dotal cînd se vinde de bărbat, cu ştirea judecăţii şi prin punere de antipricon, antipriconul devine dotal şi, deci, inalienabil, chiar dacă valoarea lucrului dotal era mai mică decît valoarea imobilului pus antipricon. — Cas, civ., dec. 277, 19 iunie 1873, Bul. Cas., 1873, p. 123.

— Nemişcătorul dotal constituit sub imperiul legiuirii Caragea poate fi înstrăinat de soţi cînd contractul dotal dintre dînşii a stipulat aceasta. — Cas. civ., dec. 315, 13 oct. 1892, p. 868.

— Chestiunea de a se şti dacă un imobil dotal constituit dotă sub imperiul vechei legiuiri Caragea poate fi urmărit de creditori pentru datorii contractate de femeie în timpul căsătoriei se rezolvă după legea sub care s-a încheiat actul de zestre, adică după legiuirea Caragea, iar nu după noul codice civil sub imperiul căruia s-au contractat împrumuturile.

Un imobil dotal constituit zestre sub imperiul vechei legiuiri Caragea nu poate fi urmărit de creditori pentru datorii contractate de femeie în timpul căsătoriei, fie sub imperiul noului cod civil, fie sub vechea legiuire. — Cas. civ., dec. 123, 6 martie 1895, Bul. Cas., 1895, p. 265.

— Deşi prin art. 32 şi următorii cap. 16 partea III din legiuirea Caragea nu se vorbeşte de ipotecă, totuşi aceste dispoziţiuni de lege acordînd soţilor permisiunea de a schimba sau vinde imobilul dotal în cazurile anume arătate prin aceste texte, este evident că a acordat soţilor şi dreptul de a ipoteca imobilul dotal, cu adeverirea judecăţii, în toate cazurile în care înstrăinarea lui este permisă fiindcă dreptul de a înstrăina cuprinde implicit şi pe cel de a ipoteca.

Dreptul unei persoane asupra unui lucru şi condiţia juridică a acelui lucru se determină nu după legea aflată în vigoare în momentul reclamaţiunii în justiţie, ci după legea sub imperiul căreia s-a născut dreptul persoanei asupra acelui lucru. — Cas. civ., dec. 166, 11 martie 1916, Bul, Cas., 1916, p. 103.

§ *33*. Vezi dec. 359, 17 nov. 1865, dela partea VI cap. 3 § 6.

— Nu se violează art. 33 partea III cap, 16 din codul Caragea încuviinţîndu-se de către instanţele de fond ca obiectul de antipricon să se posedă de partea adversă — soţie — în locul celui dotal vîndut — de soţ. — Cas. civ., dec. 1, 10 ian. 1867, Bul. Cas., 1867, p. 3.

— Cînd în loc de a se face dotal un imobil al bărbatului în locul unui imobil al femeii, ce se vinde, se asigură numai preţul imobilului dotal într-un imobil al bărbatului, nu se poate zice că imobilul bărbatului este pus antipricon şi, prin urmare, dotal.

Femeia măritată sub imperiul codului Caragea are dreptul de preferinţă în averea bărbatului independent de orice inscripţie făcută conform art. 1815 Codul civil, contra creditorilor chirografari anteriori codului Caragea. — Cas. civ., dec. 94, 5 april 1875, Bul. Cas., 1875, p. 67.

— Asemînat art. 33 cap. 16 partea III din legiuirea Caragea bărbatul putea pune, cu ştirea justiţiei, altceva în locul zestrei de acelaşi preţ, şi atunci putea vinde sau zălogi lucrul de zestre.

Omisiunea ce face o instanţă judecătorească de a se pronunţa asupra mijlocului de apărare invocat de un defendor într-o acţiune în revendicare şi întemeiat pe aceea că imobilul revendicat de o femeie măritată ca fiind al ei zestral, îl are cumpărat de la soţul reclamantei, care conform codului Caragea putea vinde imobilul dotal, dacă punea în locul său altceva de acelaşi preţ, este o omisiune esenţială de natură a atrage casarea hotărîreii — Cas. civ. dec. 447,3 dec. 1897, Bul Cas., 1897, p. 1417.

Pentru a se putea cumpăra cu bani de zestre prinşi de pe un imobil dotal vîndut, un alt mobil producător de mai bun folos, întrucît acel nou imobil nu s-a găsit în momentul des-

facerii imobilului netrebnic, este neapărat trebuinţă de un interval oarecare căci altminterea menţinînd judecătorul absoluta prohibiţiune a neînstrăinării imobilului dotal netrebnic, s-ar da loc unui inconvenient tot atît de surpător pentru zestrea femeii, căci s-ar putea pierde ocaziuni ce ar face ca să se poată prinde pe un imobil dotal o valoare mult mai însemnată decît actuala lui valoare intrinsecă. In acelaşi inconvenient am cădea şi cînd s-ar pretinde de a ţine banii dotali în depozit, fără a-i plasa în profitul proprietarului lor căci s-ar putea să nu se găsească de îndată un fond convenabil pentru prefacerea zestrei dintr-o valoare mişcătoare în nemişcătoare.

Nu există lege care să oprească pe judecător de a da banii zestrali, aflaţi la dînsul în cassa tribunalului, cu procent. — Cas. civ., dec. 86, 18 martie 1865, Bul. Cas., 1865. p. 175.

— După codul Caragea femeia putea, cu autorizarea tribunalului, să dea în schimb un lucru de zestre cînd era netrebnic sau anevoie de slujit cu dînsul, sau să-l vînză şi să cumpere lucru de trebuinţă şi mai de folos. Pentru aceasta, însă, legiuitorul nu arăta ce formalităţi trebuiau să îndeplinească tribunalele; nici nu cerea ca din banii obţinuţi din vînzarea unui imobil dotal să se cumpere alt imobil care să devie dotal, ci numai un alt lucru care să fie mai de folos; nici nu prescrie ca înstrăinarea imobilului dotal să se facă prin forma vînzărilor publice; astfel că, chiar dacă s-ar face vînzarea sub codul nou, nu se poate recurge la formalităţile prevăzute de acest cod căci s-ar atinge principiul neretroactivităţii legilor. — Cas. civ., dec. 214, 14 iunie 1893, Bul. Cas., 1893, p. 568.

§ *37*. Nevasta este în drept a-şi cere dela bărbat zestrea împreună cu venitul atît cînd este risipitor, cît şi cînd este îngreunat de datorii.

Paragraful 37, partea III, cap. 16 este o excepţie a § 9 din acelaşi cap şi parte.

Inapoierea zestrei prevăzută de art. 37 trage cu sine şi înapoierea venitului ei-Cas. civ., dec. 83, 29 oct. 1862, Bul. Cas., 1862, p. 142.

§ *44*. Dreptul comun este parafernalitatea averii femeii măritate, iar dotalitatea este excepţie.

Femeia poate dispune de averea sa parafernală; iar după moartea soţului, ea poate dispune de dota ce a intrat, prin restituire, în patrimoniul său. — Cas. civ., dec. 95, 28 febr. 1867, Bul, Cas., 1867, p. 186. — Vezi şi dec. 365, 2 Dec. 1870 dela § 9.

§ *45*. Bărbatul poate administra exoprica soţiei sale, cu a ei învoire tacită şi fără a avea mandat special dela ea. — Cas. civ. dec. 9, 12 ian. 1879, Bul. Cas., 1879, p. 5.

— Dispoziţia art. 45 partea III, cap. 16 din codul Caragea după care se presupune ca aparţinînd bărbatului orice avere dobîndită de soţie, fără ca provenienţa banilor să fi fost cunoscută bărbatului, este o dispoziţiune generală aplicabilă sub ori ce regim matrimonial sau posterior achiziţiunii. — Cas. civ., dec. 1, 11 ian. 1890, Bul. Cas., 1890, p. 7.

— Deşi, într-un interes de înaltă ordine socială, acela al demnităţii femeii şi al moralităţii publice, pentru ca femeia să nu poată cîştiga avere din sorginte imorală, legiuitorul Caragea a regulat ca toată exoprica femeii trebue ştiută bărbatului, iar nefiind ştiută este a bărbatului, însă atunci cînd instanţa de fond constată că femeia cînd s-a căsătorit, avea avere şi că acea avere a vîndut-o în timpul căsătoriei, cu care bani a cumpărat un alt imobil, acel imobil se consideră proprietatea femeii şi în acel caz prezumţia muciană nu-şi are locul. — Cas. civ., dec. 51, 10 febr. 1903, Bul. Cas., 1903, p. 147.

§ *46*. Femeia măritată sub regimul dotal nu este admisă a ataca în nulitate actele şi tranzacţiile făcute de ea, relative la bunurile sale parafernale (exoprica).

O învoială spre a stinge un proces pendinte nu trebuie să fie confundată cu vînzarea unui drept litigios şi deci, nu se poate invoca violarea art. 44 al. 12 dela partea II cap. 2. condica Caragea. — Cas. civ., dec. 14, 15 febr. 1871, Bul. Cas., 1871, p. 34.

— După legea Caragea femeia măritată putea să dispună de exoprica ei, fără autorizația soțului. — Cas. civ., dec. 5, 11 ian. 1882, Bul. Cas., 1882, p. 10.

§ 48. Vezi dec. 133, 1 April 1870, dela partea IV cap. 2 *§* 8.

Cap. 17.

§ 5. Vechilul de judecăți nu-poate face învoială fără un mandat special de a se învoi. — Cas. civ., dec. 28, 5 febr. 1863, Bul. Cas., 1863, p. 76.

— Spre a obori o învoială trebue a se proba mai întîi de este contrară legilor, conform art. 4 dela tocmeli sau, de este fără tărie, adică făcută prin dol ori prin silă, conform art. 7 și 9 cap. 17, partea III Codul civil. Sila prevăzută de art. 9 cap. 17 partea III Codul civil este numai aceea ce vine dela o altă persoană, precum cînd cineva materialicește silește pe altul a iscăli o învoială sau și chiar moralmente prin amenințări diferite, iar nici de cum nu se poate socoti silă în sensul citatului articol, împrejurările din parte-și și interese de orice natură fie oricît de nenorocite, a însăși persoanei ce face învoiala. — Cas. civ., dec. 305, 3 noembrie 1864, Bul. Cas. 1864, p. 595.

Cap 18.

§ 1. Vezi dec. 67, 6 Martie 1864, dela partea IV cap. 2 *§ 1.*

§ 21. Se menține actul de eretocrisie pe cît timp părțile nu s-au învoit spre a-l desființa.

Deși un act de eretocrisie nu este decît o convenție, însă asemenea acte s-ar putea regula după legea comună, cînd prin legea specială, adică legea de eretocrisie, nu se prevăd cazurile în care o asemenea convenție este sau nu supusă anulării.

Nu se poate zice că Curtea apelativă interpretează rău art. 21 cap. 18, partea a III codul Caragea, cînd găsește că actul de eretocrisie nu poate fi anulat, pentru că părțile s-au invoit la aceasta.

Cînd Curtea apelativă hotărîște că compromisul să-și aibă efectul său, cînd actul de eretocrisie a fost pus în lucrare prin facerea de către părți a celor cuvenite pentru îndeplinirea tocmelii, nu se poate zice că Curtea apelativă violează art. 12 al. 5 dela tocmeli. — Cas. civ., dec. 44, 17 februarie 1866, Bul. Cas., 1866 p. 88.

Cap. 19.

Statul după legiuirea Caragea este responsabil de faptele funcționarilor publici, lucrînd în calitate de funcționari. — Cas. civ., dec. 313, 20 august, 1869, Bul. Cas., 1869, p. 387.

3. *§* Sub imperiul legei Caragea nu era oprit ca un testator să-și trimeată testamentul său la tribunal, pentru a fi legalizat, printr-un vechil cu procură legalizată de comisie, care avea să declare că testamentul este al mandantelui său-. — Cas. civ., dec. 427, 16 dec. 1880, Bul. Cas., 1880, p. 403.

4. *§* După art. 4 partea III, cap. 19 codul Caragea, vechiletele se pot face și nescrise. — Cas. civ., dec. 499, 15 Noembrie 1867, Bul. Cas., 1867, p. 928.

Cap. 21.

După legea Caragea, vînzările imobilelor aparținînd minorilor, nu era obligator să se facă prin licitație: era suficientă expertiza, care constata adevărata valoare a imobilului. — Cas. civ., dec. 349. 11 dec. 1879, Bul. Cas., 1879, p. 892.

§ 4. Vezi dec. 411, 22 sept. 1867, de sub *§* 12.

§ 11. Se conformă în totul art. 11, partea III, cap. 21 codul Caragea, tribunalul care refuză de a rîndui epitropi pe cei ce sînt în prigonire cu părinții nevîrstnicilor. — Cas. civ., dec. 360, 22 noemb. 1866, Bul. Cas. 1866, p. 679.

§ 12. Mama spre a fi epitroapă nu trebue să fie recunoscută de tribunal; art. 12, partea III, cap. 21 codul Caragea excluzînd pe femei din epitropie și făcînd excepție numai

pentru mamă şi moaşă. Dreptul mamei de a fi epitroapă reiese din art. 4, de la aceeaşi parte şi cap.

Cînd tribunalul competent a se încredinţa de motivele ce au obligat pe mamă de a face vînzarea unui lucru mobil al copiilor ei, a recunoscut acele motive de legale, nu a violat art. 25 partea III cap. 21. — Cas. civ., dec. 411, 22 sept. 1867, Bul. Cas., 1867, p. 782.

§ 22. Vz. dec. 166, 18 Oct. 1876, Bul. Cas. 1876, p. 394 de sub § 13.

— Epitropul sub legea Caragea nu putea să facă o înstrăinare, o translaţie de bunuri imobile sau mobile, care se puteau conserva, nici să proceadă sau să acceadă, în mod valabil, la o împărţeală a unui patrimoniu la care cumpărătorul este minorul epitropisit de el, fără autorizarea formală-a justiţiei, — Cas. civ., dec. 440, 17 dec, 1880, Bul. Cas. 1880, p. 411.

§ 23. Tutorele după legea Caragea nu putea cheltui mai mult decît venitul minorului, afară de cazul cînd se constată că trebuinţa a fost neapărată şi cheltuiala nu este mare în raport cu cauzele pentru care s-a făcut. Cas. civ., dec. 213, 4 iunie 1877, Bul. Cas., 1877, p. 216.

§ 25. Epitropul fără ştirea judecăţii nu poate vinde lucrul nemişcător al nevîrstnicului. — Cas. civ., dec. 74, 12 aprilie 1863, Bul. Cas., 1863, p. 213.

— Sentinţa care aprobă aprecierea trebuinţelor ce a servit de bază la înstrăinarea imobilului unui minor, întrucît nu violează nici o lege, nu poate fi casabilă. — Cas. civ., dec. 233, 4 noembrie 1863, Bul. Cas., 1863, p. 634. — Vezi dec. 411, 22 sept. 1867, de sub *§* 12.

— Din combinarea art. 25 cu art. 27-28 de la epitropii şi a art. 17 de la zălogiri şi cu art. 45 şi 49 de la vînzări din legea Caragea reiese că, în sensul legii, cuvîntul de stăpînire înseamnă o autoritate alta decît judecătorii, şi de aceea în practică autorizaţia pentru vînzarea averii nemişcătoare a minorilor, se da de ministerul justiţiei prin care se facea legalizarea vînzărilor în genere de imobile, pînă la legea din 1840, care a desfiinţat protimisul, cînd aceea legalizare a fost trecută în competenţa tribunalului. — Cas. civ., dec. 313, 20 aug. 1869, Bul. Cas. 1869, p. 387.

— Nu se aplică la mamă, tutoare privată, care poate vinde imobilele pupilelor ei, destul să facă vînzarea prin ştirea stăpînirii şi să se constate de tribunal necesitatea, — Cas. civ,. dec. 114, 17 martie 1870, Bul. Cas., 1870, p. 106.

— Este neîntemeiată revendicarea cînd vînzarea imobilului revendicat s-a făcut după încuviinţarea stăpînirii şi pentru neapărată trebuinţă de a se plăti datorii. Cînd dosarul încuviinţării vînzării de stăpînir a dispărut dintr-un caz de forţă majoră, instanţa a trebuit să recurgă la orice mijloace legale din care să deducă existenţa unui asemenea act. —

Sub legea Caragea vînzarea imobilului unor minori nu se cerea să se facă prin licitaţie publică; era destul să se ordone o expertiză la faţa locului şi aceea era adevărata valoare. — Cas. civ., dec. 353, 30 oct. 1884, Bul. Cas. 1884, p. 800 — Vezi dec. 313, 20 august 1869, de sub *§* 25.

§ 32. Cînd pentru administraţia unui minor sînt numiţi mai mulţi tutori, dînşii sînt responsabili solidari de întreaga gestiune. — Cas. civ., dec. 343, 13 noembrie 1889, Bul. Cas.. 1889, p. 909.

Cap. 23.

§ 1. După legea Caragea, simpla trecere în registrul de popriri a unui imobil nu constituie o sarcină de natură, ca să fie opozabilă unei a treia persoană. — Cas. civ., dec. 94, 7 mai 1880, Bul. Cas. 1880, p. 220.

PARTEA IV

Cap. 1.

Donaţia după regulele codului Caragea, este o formă generală a unui act juridic, nu însă o convenţie în sens strict; că, de aceea pentru perfecţia donaţiei nu se cere şi voinţa de

a accepta, manifestată de donator; admiţind că acceptarea este o condiţie neapărată, această voinţă poate a se manifesta şi tacit; decizia Curţii de apel nu este supusă cenzurei casaţiei cînd constată o acceptare tacită. — Cas. civ., dec. 386,3 noembrie 1872, Bul. Cas., 1872, p. 305.

— Sub legea Caragea actele de donaţiune nu erau supuse transcripţiei, cum cere legea nouă; singura legalizare a tribunalului respectiv era suficientă pentru validarea lor. — Cas. civ., dec. 387, 16 noembrie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 1048.

— In partea IV, cap. 1 din legea Caragea care se ocupă de daruri, nu se prevede dacă darurile trebuie să se facă sau nu cu act scris; pe de altă parte, în legea Caragea ori ce cerere se putea dovedi cu martori, actele scrise nefiind cerute în genere decît ad probationem iar nu ad solemnitatem.

Prin urmare, în lipsa unei dispoziţiuni formale, care să ceară un act scris pentru existenţa darului, dovada lui se putea face şi prin martori.

Aşa dar, instanţa de apel aplică greşit dispoziţiunea din codul Caragea cînd respinge ca inadmisibilă proba cu martori invocată de părţi pentru a dovedi existenţa unui act de dar din anul 1841. — Cas. civ., dec. 560, 9, oct. 1913, Bul. Cas., 1913, p. 1750.

§ 6. Cauza de revocare a unei donaţii determinată de art. 6 de la « Daruri » codul Caragea fiind o chestiune de fapt, judecătorul fondului nu violează art. 37 al. 6 al Curţii de casaţie cînd defineşte în ce constă ingratitudinea donatarului. — Cas. civ., dec. 104, 17 iunie 1869, Bul. Cas., 1869, p. 283.

Cap. 2.

§ 1—4. Acel ce se află în posesia unui imobil reclamat nu poate fi obligat a proba titlul şi caracterul posesiunii sale, pe cît timp reclamantul nu produce nici o dovadă în contra prezumţiunii rezultînd din acest fapt. Instanţa de fond care, sub regimul codului Caragea, pune asupra posesorului sarcina dovedirii a violat art. 1,2,3 şi 4 partea IV, cap. 2 codul Caragea şi a intervertit rolul părţilor înaintea judecăţii. — Cas. civ., dec. 55, 10 febr. 1867, Bul. Cas., 1867, p. III.

§ 2. Sub imperiul legiuirii Caragea darurile făcute între soţi (în speţă de femee către bărbat) înaintea căsătoriei, erau permise. — Cas. civ., dec. 227, 3 mai 1895, Bul. Cas., 1895, p. 686.

§ 8. După art. 8, partea IV, cap. 2 şi art. 48, partea III, cap. 16 codul Caragea, darul înaintea nunţii nu are drept de preferinţă asupra creanţelor ipotecare, cînd în actul constitutiv al ipotecii nu s-a inserat o clauză specială pentru preferinţa acelui dar. — Cas. civ. dec. 133, 1 aprilie 1870, Bul. Cas., 1870, p. 130.

Cap. 3.

— Codul Caragea nu cunoaşte separaţia patrimoniului unui defunct de acela al moştenitorului său, deci sub aceea lege nu se putea invoca vre-un privilegiu bazat pe o atare separaţie de patrimoniu. — Cas civ., dec. 48, 14 febr. 1879, Bul. Cas., 1879, p. 94.

— Episcopii, ca şi monahii, după legea canonică, nu pot testa, nici a fi moşteniţi de rudele lor, averea lor aparţinînd mînăstirii unde şi-au închinat metania.

Deşi codul Caragea nu prevede vre-o restricţie în privinţa succesiunii monahilor, din această tăcere a codului nu se poate deduce că el ar fi abrogat dispoziţiile dreptului bisericesc, dat fiind că codul Caragea s-a ocupat numai cu normele de drept privat.-Cas.S.U., dec. 2, 3 aprile 1880, Bul, Cas., 1880. p. 300.

— Succesibilul urmărit să plătească datoriile autorului său, ca să fie scutit trebue să dovedească că a renunţat la moştenirea lui, iar nu că nu a acceptat succesiunea.-Cas. civ., dec. 62, 18 febr. 1882, Bul. 1885, p. 96.

§ 5. Creditorul era în drept şi după legea Caragea să exercite drepturile de moştenire ale debitorului săi. — Cas. civ., dec. 299, 21 oct. 1887, Bul. Cas., 1887, p. 772.

— Sub imperiul Codului Caragea, cînd s-a făcut actul de dotă intitulat « înscris din II Februarie 1862 », autoarea reclamantului a putut să renunţe valabil la succesiunea încă nedeschisă a tatălui său, deoarece acest cod nu interzicea pactele succesorale;

Dacă succesiunea defunctului s-ar fi deschis sub imperiul acelui cod, nu s-ar fi putut tăgădui dreptul moştenitorilor săi de a considera pe baza renunţării la succesiune, ca şi cum nici n-ar fi fost succesoare, deoarece din momentul deschiderii succesiunii, ei ar fi avut un drept câştigat de a veni la successiune, în ordinea prevăzută de vechea lege:

În speţă succesiunea defunctului nu s-a deschis sub imperiul codului Caragea, pentru a putea constitui un drept cîştigat la aplicarea codului civil, deoarece în decizia, atacată cu recurs, există constatarea că succesiunea numitului s-a deschis la 1870 adică sub imperiul codului civil în vigoare la 1865:

Întrucît în speţă calitatea de moştenitor nu s-a putut dobîndi decît în momentul deschiderii succesiunii, 1870, urmează că înainte de această dată, adică la 1865, cînd s-a pus în aplicare codul civil, moştenitorii defunctului nu aveau drepturi cîştigate, ci numai o simplă expectativă, care nu excludea aplicarea legii noui, adică a dispoziţiilor codului civil. — Curtea Supremă, Secţia civilă, dec. 1190, 27 Sept. 1951.

§ 7-8. Declaraţiile făcute înăuntrul termenului de 6 luni prevăzut de art. 7—8 partea IV cap. 3 codul Caragea pentru primirea moştenirii, nu pot fi refuzate de către tribunal, deşi moştenitorii tot înăuntru aceluiaşi termen declaraseră că nu primesc moştenirea. Dispunînd în alt fel de a se menţine regularea făcută printr-un jurnal anterior, motivat pe refuzul primirii moştenirii, tribunalul violează art. 7—8 partea IV, cap. 3 codul Caragea. — Cas. civ., dec. 323, 28 oct. 1866, Bul. Cas., 1866, p. 610.

§ 17. V. dec. 72, 17 febr. 1867 de sub *§* 33.

— Cînd decedatului nu-i rămîn rude de jos sau de sus, ci numai de alăturea, nu se poate argumenta, din art. 17, spre a regula moştenirea; în asemenea caz se aplică numai art. 19, care nu face nici o distincţie între colateralii de acelaşi grad de rudenie. — Cas. civ., dec. 25, 23 ianuarie 1874, Bul. Cas., 1874, p. 20.

— Zestrea constituită de mamă, la măritişul fiicei sale, în calitate de epitroapă, nu poate fi contestată de ceilalţi fii moştenitori, întrucît ea a făcut aceasta ca tutoare a lor şi după legea Caragea, ei erau datori să-şi înzestreze sora, chiar cu dintr-al lor.—

Între înzestrători şi înzestrată nu se cere ca actul dotal să fie legalizat, această formalitate privind interesele terţelor persoane, dar fiul care a fost reprezentat prin tutore nu poate fi considerat terţă persoană (art. 355 Reg. Organic şi legea Caragea) — Cas. civ., dec. 39, 25 febr. 1876, Bul. Cas., 1876, p. 77.

— După legiuirea Caragea vînzarea unui imobil de către moştenitorii de sex bărbătesc este perfectă, deoarece fetele n-au vreun drept real asupra averii rămase, afară de acela de a fi înzestrate. — Cas. civ. dec. 20, 15 ian. 1877, Bul. Cas., 1877, p. 19.

— După legea Caragea dreptul de moştenire fiind numai al băieţilor, aceştia aveau îndatorirea nu numai de a mărita pe surorile lor, ci şi de a le înzestra, şi acesată îndatorire se transmitea şi asupra moştenitorilor fraţilor, care moşteneau averea acestora. — Cas. civ. dec. 217, 7 iunie 1877, Bul. Cas., 1877, p. 224.

— Conform legii Caragea, fraţii, după moartea părinţilor sînt datori să înzestreze pe surorile lor neînzestrate, chiar măritate de ar fi şi cu din propriul lor avut. Cas. civ., dec. 171, 13 iunie 1879, Bul. Cas., 1879, p. 489.

— Fraţii, după legea Caragea erau datori să căsătorească pe surorile lor neînzestrate, această obligaţie trecînd şi la moştenitorii fraţilor. —Cas. civ., dec. 200, 27 iunie 1879, Bul. Cas., 1879, p. 524.

După legea Caragea numai băieţii au drept la succesiunea părinţilor cu obligaţiunea de a înzestra pe surori, doarece acestea n-au un asemenea drept — Cas. civ., dec. 20, 24 ian. 1883, Bul. Cas., 1883, p. 51.

— Fata înzestrată sub legea Caragea nu este obligată să raporteze dota ce i s-a constituit, dacă nu voieşte-să vină la succesiune deopotrivă cu ceilalţi erezi rezervatari,-Cas. civ., dec. 164, 7 mai 1884, Bul. Cas., 1884, p. 392.

— După legea Caragea, fetele avînd numai dreptul de a fi înzestrate, iar băieţii de moştenitori ai averei părinţilor decedaţi, numai aceştia puteau să ridice contestaţii la executare, iar nu şi fetele.-Cas. civ., dec. 163, 7 mai 1885, Bul. Cas., 1885, p. 367.

— Codul Caragea recunoştea numai băeţilor dreptul la moştenirea părintelui lor, nu şi fetelor, cînd erau băeţi şi fete, şi în acest caz dacă fetele nu erau înzestrate, fraţii erau datori a le înzestra şi mărita.- Cas. civ., dec. 194, 31 mai 1894, Bul. Cas., 1894, p. 554.

— Sub vechea legiuire Caragea cînd tatăl a lăsat copii de ambele sexe. numai copii partea bărbătească aveau dreptul să-i moştenească averea.-Cas. civ., dec. 315, 21 oct. 1894, Bul. Cas., 1894, p. 961.

— Sub codul Caragea fetele nu moşteneau pe părinţii lor, ci numai feciorii, cu obligaţia, însă, de a inzestra pe fete.

Astfel, o fată, fie căsătorită chiar după moartea părinţilor şi fraţilor ei, nu poate revendica nimic dela nepoţii ei din moştenirea rămasă după urma părinţilor săi, dacă-se constată că a fost înzestrată din averea părintească.—Cas. civ. dec. 236, 7 iunie 1900, Bul. Cas. 1900, p. 786.

— După codul Caragea cînd defunctul lasă feciori şi fete, numai feciorii moşteneau. însă aceştia erau obligaţi cînd aveau soră neînzestrată, s-o înzestreze din avutul părintesc. Prin urmare, sora avînd un drept în averea părintească, şi dacă fraţii în xecutarea obligaţiunii lor convin a atribui surorii la împărţeala ce s-ar face averii părinteşti, o porţiune în natură din acea avere, participarea ei în acest caz la acea împărţeală nu poate fi privită ca contrarie legei, nici actul de împărţeală prin care o parte din această avere este atribuită surorei ca un act nul şi inexistent pentru lipsă de cauză.

Dacă cererea în nulitate a împărţelei pe motiv că nu s-ar fi îndeplinit formele prevăzute pentru minori nu s-a invocat înaintea instanţei de fond, ea nu se poate propune pentru prima oară în casaţiune. — Cas. civ., dec. 703, 6 nov. 1901, Bul. Cas., 1901, p. 1428.

— După codul Caragea numai feciorii aveau dreptul deopotrivă la moştenirea averii părinteşti cu obligaţia de a înzestra pe surori la căsătorie.- Cas. civ. dec. 49, 8 Febr. 1902, Bul. Cas., 1902, p. 137.

— Legiuirea Caragea excluzînd pe fete de la succesiunea tatălui, faptul că dînsele au stăpînit împreună cu fraţii lor o succesiune deschisă sub această legiuire neputîndu-le conferi calitatea de moştenitoare la averea tatălui, urmează că ele nu au dreptul să revendice nimic din succesiune.-Cas. civ,. dec. 153, 23 martie 1905, Bul. Cas. 1905, p. 348.

— Sub codul Caragea cînd fetele vin la moştenire în concurenţă cu băeţii, numai aceştia au drept să moştenească, fetele neavînd, decît un drept de creanţă în contra fraţilor spre a le înzestra ,dacă nu vor fi înzestrate.

Prin urmare fetele neavînd nici calitatea să facă o cerere de împărţeală a averii părinteşti, tribunalul a violat art. 17 din codul Caragea cînd a admis o asemena cerere făcută de cumpărătorul drepturilor succesorale ale surorei, în contra fratelui ei.- Cas. civ. dec. 670, 25 nov. 1915, Bul. Cas., 1915, p. 597.

— Fetele moştenind pe părinţi, cînd erau în concurenţă cu fraţii, nu aveau decît un simplu drept de creanţă contra fraţilor pentru a fi înzestrate, iar nici decum drept real de moştenire, ceea ce reese în mod evident din art. 13 cap. 16 partea III care prevede că şi atunci cînd n-ar rămînea nici un avut, dator este fratele să înzestreze pe sora sa cu dintr-ale sale.- Cas. civ., dec. 508, 21 dec. 1924, Bul. Cas., 1924, p. 302.

§ 19. V. dec. 25, 23 ian. 1874, de sub *§* 17.

§ 21. Copilul natural are drept de moştenire în averea fratelui şi surorei sale de mumă, deşi legea nu spune expres aceasta, căci atît dispoziţiunile art. 21, partea IV

cap. 3 din legiuirea Caragea cît și dispozițiunile art. 677 din Codul civil actual, care vorbesc de moștenirea copilului natural, nu sînt restrictive.- Cas. civ. dec. 254, 14 iunie 1897, Bul. Cas., 1897, p. 843.

§ 22. (a și b) După legiuirea Caragea copiii naturali adoptați n-au decît drepturile celorlal-ți copii de suflet, în nici un caz nu pot avea drepturile copiilor legitimați prin căsătorie.- Cas. civ. dec. 102, 17 martie 1872, Bul. Cas., 1872, p. 92.

Moștenire cu diată.

Canoanele consemnate și perpetuate prin condica lui Matei Basarab din 1652, așezămîntul bisericesc al lui Duca Vodă, cartea patriarhicească din 1675, hrisovul lui Matei Racoviță Vodă, din 1742, hrisovul lui Ipsilante Vodă din 1776 și hatișerifele din 1802, 1827 și altele, n-au fost abrogate de condica lui Ipsilante, Caragea și de Regulamentul Organic (art. 241).

După canoanele ordinei monastice, călugării și episcopii obligați a se supune lor, prin singura calitate de călugări sau episcopi, nu pot testa decît: 1) de averile lor de mai înaintea închinării metaniei lor, 2) de averile cîștigate în timpul călugăriei prin moștenire sau dar dela rudele lor, 3) de averile ce li s-au dăruit de orice alt străin, însă cu privință personală.

Testamentul în speță cuprinzînd dispozițiuni de avere de care testatorul nu putea dispune, în calitatea în care au fost cîștigate acele averi, el este nul.- Cas. civ., dec. 315, 4 noembrie 1865, Bul. Cas. 1865, p. 621.

— Substituțiile fideicomisorii erau permise după Legea Caragea pînă la promulgerea codului nou civil. — Cas civ. dec. 320, 23 nov. 1879, Bul. Cas. 1879, p. 805.

§ 26. Dreptul ce se dă arhiereilor prin art. 2 cap. 2 partea VI codul Caragea nu este un drept excepțional, care urmează a fi aplicat stricto sensu și după spiritul acestor articole, cei trei martori sau arhiereul locului, cărora li-se dă dreptul a adeveri diatele, trebue să fie singuri văzători sau auditori, adică să fi văzut diata făcută sau să fi auzit pe testatori declarînd că aceasta este diata sa.

Instanțele ce pronunță desființarea unei diate, pentru care se constată că testatorul n-a declarat direct și însuși înaintea arhiereului, ci înaintea unei alte persoane delegată de acesta, spre a primi declarația cerută de lege, și unde se dovedește că adeverirea diatei s-a făcut de către un arhiereu cu drept asupra unei părți din averea dispozată prin ea, nu fac o violare de lege, căci acest fel de adeveriri sînt nevalabile prin însăși natura lor, neputînd nimenea mărturisi și adeveri un act spre folosul său. — Cas. S. recl. dec. 32, 19 februarie 1864, Bul. Cas. 1864, p. 65.

— După art. 26 partea IV cap. 3 codul Caragea, o diată cînd nu este mărturisită de arhiereul locului sau de judecătorie, cată să fie, cel puțin, de 3 martori, care să fi văzut sau să fi auzit de la cel care a făcut-o că este a sa.

După sensul art. 90 din același Cod, tăgăduirea unei cărți adeverite de martori, simpla figurare a iscăliturilor dintr-însa, nu face dovadă în contra tăgăduirii ei, ci spre asemenea sfîrșit se cere ca martorii să fie aduși înaintea judecătorului, ca să o încredințeze, fără care ea nu constituie o dovadă, ci numai o începere de dovadă. — Cas. civ., dec. 125, 12 mai 1864, Bul. Cas., 1864, p. 255.

— Arhiereul ca să poată adeveri o diată trebue să fi asistat singur la facerea ei.

Diata adeverită de mitropolitul țării, după un raport al protopopului, însărcinat să cerceteze dacă diata a fost a lui *de cujus*, este nulă căci nu e făcută conform prescripțiunilor legii.

Prescripțiunea de bună credință trebue să se întemeeze pe un titlu valabil.

Testamentul făcut contra prescripțiunilor legii nu poate servi de titlu de posesiune, căci formalitățile edictate pentru forma testamentelor sînt de ordine publică și nulitatea lor nu se acoperă prin ratificare, nici prin prescripție. — Cas. civ., dec. 34, 1 febr. 1872, Bul. Cas., 1872, p. 25.

— Prin art. 26 dela dieţi se prescrie în mod formal că diata să se facă înscris iscălind-o cel ce o face, iar prin alin. 3 de sub acelaş articol se prevede că de va fi scrisă de tot, cu mîna celui ce a făcut-o, atunci şi fără martori să aibă tărie.

Prin iscălitură legiuitorul n-a înţeles punere de deget, care nu echivalează nici cu pecetea. — Cas. civ., dec. 496, 21 dec. 1873, Bul, Cas., 1873, p. 241.

— Testamentul autentic sub imperiul codului Caragea trebue mărturisit « de visu et auditu » de însuşi testatorele. Un procurator cu puteri chiar speciale nu are acest drept. — Cas. civ., dec. 101, 17 martie 1882, Bul. Cas., 1882, p. 320.

— Sub imperiul legiuirei Caragea era valabil testamentul făcut de un om care nu ştia carte, dacă subscrierea prin punere de deget era adeverită de scriitor şi de 3 martori. — Cas. civ., dec. 143, 6 april 1883, Bul. Cas., 1883, p. 434.

— Legea nu pronunţă nulitatea testamentului în care testatorul vorbeşte la a treia persoană; atît legea Caragea cît şi legea nouă au prescris condiţiile esenţiale ale testamentelor. — Cas. civ., dec. 106, 12 martie 1885, Bul. Cas., 1885, p. 181.

— Era nul testamentul după legea Caragea cînd nu avea, pe lîngă semnătura, şi adeverirea a 3 martori cari să fi văzut şi să fi auzit dela cel care a făcut diata-că este a sa. — Cas. civ., dec. 268, 30 sept. 1887, Bul. Cas. 1887, p. 691.

— Prin condiţiunea ce legea Caragea cere pentru validitatea testamentelor, prin art. 26 dela partea IV cap. 3, nu se înţelege ca testamentul să conţină menţiunea din partea martorilor că au văzut sau auzit dela testator că testamentul este al său, este destul ca testatorul să declare în testamentul său că l-a făcut de faţă cu martorii care semnează, ca cerinţele legii să fie îndeplinite, şi partea care atacă testamentul n-are decît să ceară ascultarea acelor martori, conform art. 19 dela partea VI cap. 2 din zisa lege. — Cas. civ., dec. 374, 8 oct. 1891, Bul. Cas., 1891, p. 1060.

— După condica lui Caragea testamentul unei persoane fără ştiinţă de carte se poate adeveri de martori care ştiu carte. — Cas. civ. dec. 383, 3 dec. 1893, Bul. Cas., 1893, p. 1098.

— Pentru ca testamentul unei persoane care nu ştie carte să fie valabil după legea Caragea (§ 26, partea IV cap. 3 şi § 8 partea VI cap. 2) trebuie ca el să fie pecetluit cu pecetea testatorului şi adeverit de 3 martori ştiutori de carte, cari să fi văzut sau să fi auzit de la cel ce a făcut testamentul că este al său. În ceeace priveşte pecetea, ea se putea înlocui în mod valabil prin punere de deget întrucît Condica Caragea nu a oprit aceasta. — Cas. civ., dec. 90, 29 feb. 1900, Bul. Cas., 1900, p. 185.

— Formalităţile cerute de art. 26 partea IV cap. 3, sînt aceleaşi atît în cazul cînd testatorul ştia să semneze cît şi în cazul cînd nu ştia căci codul Caragea nu făcea nici o deosebire.

Prin urmare, diata semnată prin punere de deget şi mărturisită cu iscălitura proestosului plaiului Prahova, care este arhiereul locului, este făcută în conformitate cu cerinţele legiurii Caragea, iar dacă testatorul n-a pus şi pecetea sa, cum cere art. 8 dela Cărţi, lipsa aceasta nu poate atrage nulitatea testamentului el fiind adeverit şi de proestosul locului şi de martorii care au iscălit.

Art. 21 de la Cărţi prevede că atunci cînd se tăgădueşte cartea şi nu are martori, de nu va ieşi dovada de aiurea, nu se ţine în seamă; de unde rezultă că tribunalul poate să-şi facă convingerea de oriunde, nu numai din martori.

Prin urmare, dacă tribunalul constată că şi-a făcut convingerea de exactitatea testamentului din împrejurarea că a fost făcut în faţa fiicei legitime a testatorului, nu violează art. 19 şi 20 dela Cărţi cînd repinge ca inutilă cererea de martori. — Cas civ., dec.335, 9 iunie 1914, Bul. Cas., 1914, p. 321.

§ 28. Cînd donatorul a pus pe donatar în posesie nu se poate susţine că actul de donaţiune este un proiect. Cînd Curtea apelativă, din certificate medicale şi alte acte, îşi formează convincţiunea că răsposatul donator a fost în întregimea minţii, la facerea donaţiunii, nu mai are trebuinţă a deferi jurămîntul.

Întrucît codul Caragea pentru donaţiuni nu statuiază aceleaşi dispoziţiuni, ca şi pentru testament, Curtea apelativă refuzînd aplicarea art. 33 dela acelaşi capitol, ca neaplicabil în materie de donaţiune, nu se poate zice că interpretează rău acest articol.

Un considerent eronat dintr-o hotărîre nu poate atrage casarea hotărîrii, întrucît Curtea prin hotărîrea atacată, lasă dreptul celui nemulţumit de a se judeca, din nou, pentru un caz care n-a fost criticat de întîia instanţă şi ca unul pentru care, înaintea curţii apelative, n-a fost consimţămîntul ambelor părţi a-l judeca. — Cas. civ., dec. 135, 1866, Bul. Cas., 1866, p. 257.

§ 32. V. decizia următoare.

§ 33. Codul Caragea prin art. 33 partea IV cap. 3, regulează partea disponibilă în averea părinţilor testatori, numai după numărul ascendenţilor sau descendenţilor lor, şi fără a distinge dacă aceia sînt de partea bărbătească sau femeiască, de unde rezultă că atît băieţii cît şi fetele sînt recunoscuţi, în principiu, ca moştenitori rezervatari ai părinţilor lor, în succesiunile testamentare. Prin art. 40 lit. b, art. 41 lit. a, b şi c şi art 42 de la aceiaşi parte şi capitol se completează aceiaşi idee.

Că deşi în art 17 partea IV cap. 3 codul Caragea se prevede că dacă părinţii au feciori şi fete, numai feciorii moştenesc deopotrivă nu s-ar putea interpreta în sensul că numai feciorii se fac proprietari deplin pe părţile lor de moştenire şi că fetele neînzestrate nu ar fi preferate creditorilor personali ai fraţilor lor, pe părţile acestora.

Această idee reiese şi din obligaţia din art. 13 dela « zestre » codul Caragea după care fraţii sînt datori să înzestreze pe surori cu din avutul lor propriu, cînd lipseşte averea părintească sau nu este de ajuns, cum şi din art. 32 dela moşteniri care creiază fratelui care a înzestrat pe sora sa din propriul său avut o jumătate din moştenirea acelei surori, se înţelege că sora înzestrată de frate din avutul părintesc este considerată ca o moştenitoare, — deşi mediată, — a părinţilor săi. Că apoi codul Ipsilante făcut cu 40 ani înainte de codul Caragea, deşi acorda drept de moştenire feciorilor, îi obliga a înzestra pe o soră rămasă nemăritată la moartea părintelui cu nu mai puţin decît au înzestrat părinţii pe-o soră mai înainte măritată. — Cas. civ., dec. 72, 17 feb. 1867, Bul. Cas. 1867. p. 140. Vezi şi dec. 276, 26 sept. 1886, dela partea VI cap 2 *§* 7.

§ 38. Un înscris subscris numai de testator (codicil) şi fără să fie mărturisit de trei martori sau judecători sau arhiereul locului nu poate fi act spre completarea testamentului — Cas. civ., dec. 469, 1 nov. 1867, Bul. Cas. 1868, p. 73.

— Inscrisul făcut pentru completarea testamentului trebuie după art. 38 dela moşteniri din codul Caragea să fie adeverit de trei martori sau de judecători, sau de arhiereu: violează citatul articol deciziunea care validează un înscris care nu este decît subscris de testator. — Cas. civ. 39, 19 febr. 1868, Bul Cas. 1868, p. 873.

— Cînd un testament nu formează decît un singur corp şi după ce a fost definitiv terminat s-a datat şi semnat de testator şi martori e invederat că data, semnătura şi asistenţa martorilor pusă în josul lui se raportă la toate dispoziţiunile luate prin el; prin urmare, într-un asemenea caz nu poate fi vorba de vre-o nulitate în înţelesul art. 38 dela partea IV cap 3 din legiuirea Caragea sub imperiul căreia s-a făcut testamentul — . Cas. civ., dec. 374, 8 oct. 1891, Bul. Cas., 1891, p. 1061.

— Sub Codul Caragea se puteau face codicile şi în afară de diată, în formă olografă, şi ele erau valabile ca şi cele făcute prin diată. — Cas. civ., dec. 397, 22 nov. 1896, Bul. Cas. 1896, p. 1523.

§ 41. Vezi dec. 72, 17 febr. 1867, de sub *§* 33.

— Dacă numai erezii rezervatari pot ataca un testament pentru dispozițiile dintr-însul, oricine îl poate ataca pentru cauză de fals. — Cas. civ. dec. 498, 17 dec. 1869, Bul. Cas., 1869, p. 556.

§ 42. Vezi 72, 17 dec. 1867, de sub *§* 33.

Cap. 4.

§ 6. Nu este o omisiune esențială cînd asupra unei cereri de raport instanța de fond nu se pronunță asupra naturii liberalității dacă, adică, aceea constituie o donație sau un legat cînd este constant că pretinsul moștenitor n-a primit moștenirea. Combinarea Codului Caragea cu codul civil din 1864. — Cas, civ., dec. 32, 14 martie 1879, Bul. Cas. 1879, p. 182.

Cap. 5.

§ 7. Partea care atacă adopțiunea petrecută sub legea Caragea este datoare să facă dovada că adoptatul era major și că trebuiau observate formele privitoare la iotesie. Adoptatul face deplină dovadă despre validitatea adopțiunii prin mărturisirea autorilor săi și prin actele petrecute înaintea tribunalului. — Cas. civ., dec. 7, 12 ian. 1887, Bul. Cas. 1887, p, 12.

— Validitatea adopțiunilor făcute înainte de punerea în aplicare a codului civil trebuiesc să fie judecate după legiuirea Caragea sub imperiul căreia s-au făcut.

Astfel după art. 7 partea IV cap. 5 codul Caragea era valabilă adopțiunea făcută printr-o hotărîre domnescă fără a fi supusă apelului. — Cas. civ., dec. 6, 10 ian. 1907, Bul. Cas. 1907, p. 11.

§ 1 și *9.* După codul Caragea nu exista alt mod de recunoașterea copiilor naturali, din partea tatălui sau a mamei decît prin adopțiune sau testament. — Cas. civ., dec. 497, 15 noembrie 1867, Bul. Cas., 1867, p. 925.

— Curtea era în drept a se pronunța asupra testamentului, cînd mijlocul de apărare invocat este bazat pe dînsul.

Sînt îndeplinite cerințele legiuitorului în privința omologării testamentului, cînd Curtea constată că toate formalitățile au fost observate.

Cînd iotesia nu este pusă în contestațiune și validitatea omologării testamentului este recunoscută, mijloacele întemeiate pe aceste motive rămîn fără interes — . Cas. civ., deci 156 8 oct. 1876, Bul. Cas., 1876, p. 351.

§ 8 și *10* Nulitatea unei adopțiuni pentru vițiu de consimțămînt din partea minorului adoptat este relativă și nu se poate invoca decît numai de dînsul — . Cas. civ, dec. 26,23, ian. 1889, Bul. Cas. 1889, p. 37.

— Dacă art. 341 din Regulamentul Organic al Munteniei cerea pentru validitatea foilor de zestre ale sătenilor, legalizarea sfatului sătesc, o asemenea dispoziție nu se poate întinde prin analogie și la actele de io esie deoarece, pentru aces.ea, legiuitorul, din diferite motive nu s-a ulțumit numai cu legalizarea sfatului sătesc, ci a cerut în mod expres, prin art. 8 și 10 dela partea IV cap. 5 din legea Caragea, ca asemenea act să fie legalizat de judecătorie, sub pedeapsă de a nu fi ținut în seamă.— Cas. civ., dec. 231, 23 martie 1911, Bul. Cas. 1911, p. 354.

ADAUS PENTRU STRICĂCIUNE

§ 5 și *6*— Art. 5 și 6 dela « Adaus pentru stricăciune », din Condica civilă nu au aplicare, cînd e vorba de ispășie (art. 7 din legea pentru ispășenie,) — Cas. civ., dec. 1, 9 ian. 1863 Bul. Cas., 1863, p. 3.

PARTEA VI

Cap 1.

Acțiunile pentru universalitatea juridică de bunuri, precum este petiția de ereditate, după legiuirea Caragea, se prescriau prin 30 de ani de la moartea celui ce se moștenește — Cas. civ., dec. 95, 18 martie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 288.

— Reaua credință în materie de posesiune nefiind bine definită prin legea Caragea, rămîne la suverana apreciere a judecătorului fondului. — Cas. civ., dec. 387, 12 dec. 1886 Bul. Cas., 1886, p. 926.

§ 1, alin. *5* Nici o lege nu autoriză pe judecător a substitui de la sine pe altul în locul pirîtului în contra căruia s-a pornit reclamația. Judecătorul care urmează în sensul contrar violează alin. 5 art. 1 cap. 1 partea VI din codul civil și art. 256 Regulamentul organic. — Cas. civ., dec. 143, 25 iunie 1863, Bul. Cas., 1863, p. 367.

§ 4 Cel interesat în pricină care nefiind judecat de prima instanță vine și declară la Curtea apelativă că ia asupră-și procesul și hotărîrea dată de prima instanță, se consideră ca unul care a renunțat la beneficiul de a fi judecat la prima instanță și nu mai poate în urmă a invoca nejudecarea lui la acea instanță, ca un mijloc de casațiune. — Casație S. Recl., dec. 1, 5 iunie 1862, Bul. Cas., 1862, p. 17.

§ 7 Cel ce își stăpînește un lucru cu puterea unui act de adjudecație nu poate niciodată fi privit ca un stăpînitor cu rea credință fiindcă un act de adjudecație constituie un just titlu. — Cas. S. Recl., dec. 6, 20 iunie 1862, Bul. Cas., 1862, p. 25.

— Moștenirea este un titlu ca orice titlu de proprietate. După definiția ce dă legea din anul 1847 a mărginirii prescripțiunii la călcări, stăpînirea cu bună credință este și cînd cineva posedă cu titlul de moștenire. — Cas. civ., dec. 179, 13 iunie 1864, Bul. Cas., 1864, p. 358.

— Termenul prescripțiunii pentru restituirea lucrurilor dotale, după alin. 19 de sub art. 7, cap 1 partea a VI, începe de la disoluțiunea căsătoriei prin moarte sau despărțire. Prin urmare, violează legea instanța de fond care completează termenul prescris de 10 ani, dela timpul când s-a înstrăinat un imobil dotal prin vînzare, iar nu dela disoluțiunea căsătoriei. — Cas. civ., dec. 130, 2 mai 1866, Bul. Cas., 1866, p. 249.

— Art. 7 alin. 18, partea VI cap. 1 din legiuirea Caragea se aplică numai la acțiunea intentată de bărbat în contra făgăduitorului zestrei, iar nu și la aceia intentată de femeie contra aceluiași făgăduitor care intră în prescripția de 30 ani. — Cas. civ. dec. 8, 14 ian. 1869, Bul. Cas., 1869, p. 22.

— Prescripția de 6 luni prevăzută de art. 7 alin, 6 partea VI, cap. 1 din legiuirea Caragea pentru acțiunile rezultînd din contractul de închiriere este aplicabil și la arendări, iar termenul de 6 luni al prescripției începe să curgă din momentul cînd ia naștere acțiunea. Cas. civ., dec. 18, 23 ian. 1870, Bul. Cas., 1870, p. 14.

— Curtea de fond nu a interpretat și aplicat rău art. 7 și 10 partea VI cap. 1 din codul Caragea cînd le-a aplicat și la deciziunile definitive, care sînt un titlu de acțiune nouă nesusceptibil de o nouă judecată. — Cas. civ., dec. 45, 24 mai 1871, Bul. Cas. 1871, p. 100. Vezi dec. 27, 29 ian. 1872, de sub partea III cap. 16 *§* 32.

— Prescripția de 6 luni prevăzută de art. 7 alin. 6 partea VI cap. 1 codul Caragea pentru arendare se aplică la toate acțiunile ce rezultă din contractul de locațiune. Prescripția începe a curge de cînd se naște acțiunea supusă acelei prescripții. — Cas. civ., dec. 54, 16 febr. 1874, Bul. Cas., 1874, p. 46.

— Se violează legea Caragea cînd Curtea respinge mijlocul de apărare întemeiat pe prescripția de 30 ani cu rea credință asupra pămîntului ce se reclamă, — deoarece art. 7

partea VI cap. 1 vorbeşte numai de minori, iar din art. 32 partea III cap. 16 reiese că în contra femeilor măritate curge prescripţia. — Cas. civ., dec. 164, 15 mai 1881, Bul. Cas., 181, p. 288.

— Sub codul Caragea şi Regulamentul Organic legalizarea foilor dotale se cerea numai în raport cu cei de ai treilea, dar între părţile contractante tocmeala avea putere chiar cînd era făcută prin act sub semnătură privată. Sub codul Caragea şi legea din 1847 calitatea de moştenitor constituie un just titlu, — ca şi azi, — care unit cu bună credinţă poate duce la prescripţia de 10 ani.

Codul Caragea nu cunoştea raportul şi reducţiunea donaţiunilor, deci aceste dispoziţii nu se aplică darurilor petrecute sub acea legiuire. — Cas. civ., dec. 378, 20 nov. 1881, Bul. Cas., 1881, p. 840.

— Sub legiuirea Caragea vînzarea era perfectă cînd se constata primirea preţului sau încredinţare pentru preţ şi cumpărătorul a intrat în posesia lucrului, legalizarea actului privind numai terţele persoane.

Fiul este ţinut a respecta vînzarea săvîrşită de autorul său, neputînd revendica de la acela pe care este ţinut a-l garanta.

Vînzările făcute sub legiuirea Caragea, se prescriu prin 5 ani de cînd ele au devenit perfecte regulîndu-se după legea în vigoare la încheerea lor. — Cas. civ., dec. 400, 12 dec. 1881, Bul. Cas., 1881, p. 921.

— După legea Caragea prescripţia datoriei se considera independentă de prescripţia chezăşiei.

Interpelaţiunea intrerupătoare de prescripţie nu poate avea efect decît faţă de persoane la care a fost adresată.

Nici legea Caragea, nici convenţia părţilor nu cuprinde o excepţie în această privinţă. — — Cas. civ., dec. 4, 17 martie 1883, Bul. Cas., 1883, p. 282.

Prescripţia de un an din art. 7 partea VI cap. 1 codul Caragea se referă la actele făcute cu călcarea legii şi în contra cărora se invocă dol, iar nu în contra actelor făcute de persoane fără competenţă, cind este cazul să se aplice prescripţia de 30 ani. — Cas. civ., dec. 343 17 oct. 1883, Bul. Cas., 1883, p. 940.

— Acţiunile în materie de locaţiuni, după legiuirea Caragea, se prescriu dacă în termen de 6 luni de la expirarea termenului de închiriere nu se intentă acţiune la instanţele judecătoreşti competente, spre a întrerupe cursul prescripţiei. — Cas. civ., dec. 24, 23 ianuarie 1884, Bul. Cas., 1884, p. 23.

— Nu se poate invoca prescripţia de 10 ani cînd este vorba de executarea unei hotărîri din 1839 prin care se determină părţile ce trebuiesc să aibă, fiecare, în trupul unei moşii, dacă justul titlu lipseşte. — Cas. civ., dec. 421, 14 dec. 1884, Bul. Cas., 1884, p. 989.

Prescripţia începută asupra unui imobil nu se poate întrerupe prin faptul că el, în urmă, a devenit dotal. — Cas. civ., dec. 187, 20 mai 1885, Bul. Cas., 1885, p. 399.

— Prescripţia întemeiată pe posesia de rea credinţă, ca şi aceea de bună credinţă, este mijloc după legea Caragea de achiziţie de proprietate. — Cas. civ., dec. 124, 25 april 1886, Bul. Cas. 1886, p. 291.

— Posesia cu rea credinţă, ca şi aceea cu bună credinţă, cînd timpul cerut de legea Caragea, este împlinit, dă drept la acţiunea în revendicare întrucît legea nu face, în această privinţă, nici o distincţiune. — Cas. civ., dec. 369, 9 dec. 1887, Bul. Cas., 1887, p. 974.

— Prescripţiunea de 30 ani, de sub codul Caragea, avînd un caracter achizitiv de proprieetate, instanţa de fond violează această lege cînd refuză de a asculta martori spre a dovedi că cel deposedat actualmente a stăpînit 30 ani mai înainte pămîntul revendicat. — Cas. civ., dec, 16 martie 1888, Bul. Cas. 1888, p. 221.

— Prescripţiunea de 6 luni prevăzută de art. 7 alin. 6 cap 1 partea VI dela prigoniri, din codul Caragea, curge de la data fixată pentru expirarea contractului de arendă, iar nu din ziua cînd lucrul s-a pus în licitaţie pe contul arendaşului, şi dacă prescripţiunea pentru

plata arendei nu era trecută, a fortiori prescripţiunea acţiunii pentru plata deficitului rezultat din rearendare nu putea fi împlinită. — Cas. civ., dec. 203-204, 3 iunie 1889, Bul. Cas., 1889, p. 582 şi 585.

— Anarghiria — exceptio non numeratae pecuniae — prevăzută de codul Caragea nu mai poate fi invocată de debitor, chiar pe cale de excepţiune, dacă au trecut doi ani. — Cas. civ., dec. 295, 9 oct. 1889, Bul. Cas., 1889, p. 813.

— Inchirierile sub codul Caragea nu se puteau dovedi decît prin înscrisuri, dacă valoarea lor trecea de 150 lei; aşa dar cînd instanţa de fond într-o acţiune de revendicare admite proba cu martori spre a se dovedi că posesiunea ce se invocă spre a duce la prescripţiune a fost o posesiune cu titlul de chiriaş violează art. 3 partea III, cap. 4 din codul Caragea[1]) şi pronunţă o hotărîre casabilă. — Cas. civ., dec. 181, 5 mai 1890, Bul. Cas., 1890, p. 590.

— Posesiunea de 30 ani, constituie după principiile codului Caragea un mijloc de achiziţiune a proprietăţii. Prin urmare, se interpretă rău art. 7 dela paragrafii, codul Caragea, cînd se refuză părţei ce nu e în posesiunea lucrului revendicat, dreptul de a dovedi proprietatea prin stăpînirea ce a avut înainte, în timp de 30 ani. — Cas. civ., dec. 342, 12 oct. 1890, Bul. Cas. 1890, p. 1116.

— Posesiunea unui imobil în virtute de just titlu şi în timp de 10 ani, exercitată sub imperiu codului Caragea, conducea la prescripţiune. — Cas. civ., dec. 301, 17 Nov. 1890, Bul. Cas., 1890, p. 978.

— Cînd intre două persoane dintre care unul este socrul şi celălalt ginerele său, pentru a lichida daraverile dintre ele rezultând din diferite conturi curente, se face un înscris pe care părţile îl numesc « zapis de împrumut » şi prin care socrul se recunoaşte dator către ginerele său a unei sume de bani, în care ar intra şi un rest din zestrea ce socrul mai datora ginerelui său, datoria din acest zapis nu este dotală şi, prin urmare, nu se prescrie prin 10 ani, prescripţiunea ce codul Caragea acorda pentru zestre, ci prin prescripţiunea ordinară de 30 ani. Cas. civ., dec. 48, 7 febr. 1897, Bul. Cas., 1897, p. 147.

— Condica lui Caragea partea VI cap. 1. pentru prigoniri, tratînd despre posesiunea de bună credinţă şi de rea credinţă, nu face nici o distincţiun între efectele ambelor posesiuni în ce priveşte dobîndirea proprietăţii prin acest mijloc, astfel că urmează neapărat că în Codul Caragea s-a dat şi posesiunii cu rea credinţă acelaşi efect ca şi posesiunii de bună credinţă, cînd timpul cerut de lege pentru fiecare din aceste două prescripţiuni ar fi fost îndeplinit. — Cas. civ. dec. 439, 16 dec. 1898, Bul. Cas. 1898, p. 1433.

— Legea din 8 Martie 1847 relativă la mărginirea prescripţiei înpresurării pămînturilor a desfiinţat dispoziţiile din Codul Caragea în ce priveşte imprescriptibilitatea încălcărilor aşa că în urma acestei legi, chiar şi acţiunile pentru hotărnicii sînt stinse, dacă sînt părăsite timp de 30 ani. — Cas. civ. dec. 108, 26 martie 1902, Bul. Cas. 1902, p. 375.

— Imprescriptibilitatea prigonirii pentru călcare de pămînt şi de hotare, între vecini, prevăzută de art. 7 alin. 4 partea IV cap. 1 Codul Caragea a fost desfiinţată prin legiuirea din 1847, Martie 8, întărită cu ofisul domnesc Nr. 195, care a stabilit şi pentru împresurările de pămînt prescipţia cu bună sau rea credinţă hotărîtă de pravila ţării pentru lucrurile nemişcătoare prin 10 sau 30 de ani, dîndu-se prin art. 3 partea II a acestei legiuiri un termen de un an dela publicarea legii pentru toţi acei la cîţi va fi trecut termenul prescripţiei stabilit prin acea lege ca, ştiindu-se împresuraţi, să poată porni judecata în acel termen.

Prin urmare, prin cererea făcută înlăuntrul termenului de un an de către o persoană către tribunal, de a autoriza pe un inginer să-i hotărnicească moşia arătînd în mod expres în cerere că îşi cunoaşte moşia încălcată de vecin, acea parte a întrerupt prescripţia dreptului aşa cum prescrie legiuirea din 1847. — Cas. civ. dec. 905, 19 dec. 1911, Bul. Cas. 1911, p.1649.

Vezi dec. 95, 18 martie 1883 de sub cap. 7.

— Atît sub codul Caragea cît şi sub actualul Cod civil, minoritatea nu are de efect să întrerupă prescripţiunea, ci numai să o suspende.

Prescripţiunile începute la epoca promulgării Codului civil se regulează după legile cele vechi sub care acea prescripţiune a început. — Cas. civ-dec. 209, 2 mai 1903, Bul. Cas. 1903, p. 629.

§ 10. Vezi dec. 45, 24 mai 1871, de sub *§ 7.*

— O hotărîre neexecutată timp de 30 de ani, îşi pierde caracterul judecat; ea poate servi, însă ca act probatoriu în justiţie. Se violează deci legile speciale cînd Curtea de Apel refuză de a primi ca act probatoriu, o asemenea hotărîre, pe motiv că prin neexecutare şi-a pierdut şi forţa probatorie — Cas. civ. dec. 110, 20 martie 1881, Bul. Cas. 1881, p. 223.

— După ce s-a întrerupt vechia prescripţie, prin o acţiune în judecată, se începe o nouă prescripţie — prescripţia « litis pendentia », 30 de ani dela cel din urmă act de procedură care s-a îndeplinit în instanţa începută şi delăsată. — Cas. civ. dec. 44, 8 febr. 1883, Bul. Cas. 1883, p. 153.

— Conform art. 1890 şi 1891 din Codul civil, toate acţiunile atît reale cît şi personale precum şi instanţele începute şi delăsate se prescriu prin trecere de 30 ani, iar după art. 404 din procedura civilă o hotărîre judecătorească, care nu s-a executat timp de 30 ani de la data sa, nu se va mai putea executa şi va pierde puterea lucrului judecat.

Prescripţiunea fiind principalmente întemeiată pe consideraţiuni de interes social, nu se poate invoca în contra ei alte cauze de suspendare sau de întrerupere decît acele ce sînt în mod expres determinate prin lege.

Astfel, conform acestui principiu legiuitorul declară prin art. 1875 din Codul civil că prescripţiunea curge în contra vericărei persoane care n-ar putea invoca o excepţiune anume stabilită prin lege — şi aceste principii guvernează şi prescripţiile începute înainte de punerea în aplicare a Codului civil, deoarece codul Caragea prin art. 10 de la prigoniri, dispune formal că fiece prigonire, după ce se va porni odată la vreo judecată, are soroc de alţi 30 de ani de la începutul pornirii — Cas. civ. dec. 326, 22 iunie 1905, Bul. Cas. 1905., p. 877.

— Art. 10 partea VI cap. 1 din codul Caragea, care prevede că judecata se stinge dacă, va fi lăsată în părăsire 30 ani, conţine o regulă de drept civil, o adevărată prescripţiune a dreptului care face obiectul acţiunii şi care curge de la cel din urmă act de procedură. — Cas. civ., dec. 64, 10 febr. 1906, Bul. Cas. 1906, p. 210.

— Din dispoziţiile art. 10 partea VI, cap. 1 din codul Caragea rezultă că se prescrie, prin trecere de 30 ani, orice prigonire în orice stare, fără nici o distincţiune.

Prin urmare, în această dispoziţie generală intră şi neexecutarea hotărîrilor definitive, care nu mai puteau fi executate după 30 de ani. — Cas. civ., dec. 159, 22 martie 1906, Bul. Cas., 1906, p. 515.

— Confirmarea unei hotărnicii constituind o adevărată instanţă, fie că există sau nu o contestaţie din partea vreunui vecin, urmează că ea se prescrie prin 30 de ani, dacă în tot acest interval nu a mai urmat nici un act de procedură. — Cas. civ., dec.240, 23 mai 1906, Bul. Cas., 1906, p. 876.

§ 24. Spre a se putea hotărî că un cumpărător sau arendaş este călcător de cotract, prin neexecutarea condiţiilor stipulate, este mai neapărat trebuitor a se şti dacă lucrul vîndut era în drept vînzătorul sau arendatorul să-l treacă în vînzare sau arendă către altul, neputînd nimenea să treacă altuia dreptul ce el însuşi nu-l avea, iar cînd se propune înaintea instanţei de fond excepţiunea aceasta ca mijloc de apărare în contra unei pretenţii, nu se poate zice că proprietarul face contra-pretenţie, încît să fie trimes la o osebită judecată, ce este de neapărat a se judeca la acelaşi tribunal sau curte, unde stă pendinte procesul, altmintrelea se dă loc unei omisiuni esenţiale — Cas. civ., dec. 128, 5 iunie 1865, Bul. Cas. 1865, p. 265.

Cap. 2.

§ 1. Vezi dec. 32, 19 febr. 1864, dela partea IV cap. 3 § 26 și dec. 1, 10 ian. 1866, dela partea VI, cap. 2§ 54—55.

— Cînd se contestă existența tovarășiei pe cît contestațiunea aceasta trage după sine și contestația statutelor ei, iudecătoria nu poate trage după sine și contestația statutelor ei. judecătoria nu poate pe baza lor să trimeată pe părți a se judeca la arbitrii prevăzuți într-însele fără a viola art. 1 cap. 2 partea VI codul civil, primind de dovedit un lucru ce este contestat.

Judecătoria care urmează în sens contrar principiului de mai sus, violează acest din urmă articol și face o rea aplicațiune a art. 1 cap. 18 partea a treia, tot din Codul civil. dînd statutelor tovărășești puterea unei în ființă tocmeli de eretocrisie, cînd acea tocmeală este tăgăduită. —Cas. civ., dec. 67, 6 martie 1864., Bul. Cas. 1864, p. 158.

— Întrucît Curtea a respins ca nedovedită pretenția recurentului pe temei că el n-a produs originalul act prin care s-a constituit acea creanță, Curtea n-a aplicat rău art. 1 partea VI cap. 2 legiuirea Caragea, invocat de recurent, respingînd pretenția sa ca nedovedită. — Cas. civ., dec. 10, 18 ian. 1868, Bul. Cas. 1868, p. 16.

§ 3. Vezi dec. 174, 24 oct. 1869, dela *§* 3.

Cînd depunerile martorilor se contrazic și arătările martorilor unei părți sunt sprijinite pe documente, nu se poate zice că ele au deopotrivă tărie spre a se aplica art. 3 cap. 2 partea VI din Condica Caragea. —Cas. S. Recl., dec. 16, 4 febr. 1863, Bul. Cas. 1863, p. 60.

— Art. 3 partea VI cap. 2 din Codicele Caragea prescrie să se considere ca dovadă decizivă faptul posesiunii, în caz cînd celelalte dovezi ale părților prigonitoare ar avea o egală putere de convingere, și astfel zisul articol tratează de puterea comparativă a dovezilor. — Cas. civ,. dec. 19, 26 ian. 1867, Bul. Cas. 1867, p. 41.

— Cînd în contestațiunea dreptului de proprietate asupra unui imobil, martorii produși de ambele părți se contrazic, judecata care nu se întemeiază pe mărturiile celui ce nu posedă, nu violează art. 3 dela cap. 2, partea VI legiuirea Caragea.—Cas. civ. dec. 15 ianuarie 1868 Bul. Cas. 1868, pag. 12.

— Art. 3 cap. 2, partea VI Codul Caragea, după care cel ce ține lucrul cuvintează mai drept cînd dovezile ambelor părți au o egală valoare, nu este aplicab în cazul în care reclamantul, scos din posesie fără drept, cere să i-se restituie posesiunea; — « spoliatus ante omnia restituendus »—Cas. civ. dec. 40, 20 febr. 1868, Bul. Cas. 1868, p.73.

— Nu se poate susține cu temei că s-a violat articolul 3 de la dovezi codul Caragea cînd Curtea de fond constată că o parte are în favoarea sa o hotărnicie. Nu se poate zice că Curtea de apel a violat art. 1 cap. 2 partea VI cînd impune sarcina dovedirii acelui care contestă o hotărnicie.

Cînd o parte prigonitoare a dat, la 20 Februarie 1848, o petiție cuprinzînd cererea formală pentru călcarea de teren, de către adversarul său, plătind și taxa pentru chemarea în judecată acea parte s-a conformat prescripțiilor art. 3 din legea de la 1847 pentru mărginirea prescripției. — Cas. civ. dec. 17, 24 oct. 1869, p. 470.

Acel ce se află în posesiunea unui imbil reclamat nu poate fi obligat a proba titlul și caracterul posesiunilor sale, pe cît timp reclamantul nu produce nicio dovadă în contra prezumțiunii rezultînd din acest fapt. Instanța de fond care sub regimul codului Caragea pune asupra posesorului sarcina dovedirii, a violat art. 1,2,3, și 4, cap. 2 partea a VI codul Caragea, și a intervertit rolul părților înaintea judecății. — Cas. civ., dec. 55 ,10 feb. 1867, Bul, Cas. 1867, p. 111.

§ 5 Hotărîrea care nu este întemeiată pe un articol de lege este o hotărîre nemotivată și supusă casării. Cas. civ., dec. din 16 ian. 1863, Bul .Cas., 1863, p. 8.

— Martorii sînt element esențial de dovedire, primit de legea noastră civilă, propuși fiind de una din părți după dreptul și datoria ce are de la lege, spre dovedirea unui fapt sau a unei împrejurări, de la care atîrnă soluția definitivă a procesului; ei nu pot fi respinși de instanțele

fondului, fără violarea legii dovezilor. — Cas. civ., dec. 119, 8 mai 1864, Bul. Cas., 1864, p. 251.

— Legiuitorul prin art. 5 al. 2 partea VI cap. 2 numărînd toate mijloacele de dovedire, dă preferinţă mai întîi cărţilor asupra tuturor celorlalte mijloace, prin urmare judecătorul care preferează martorii înaintea cărţilor, violează citatul mai sus articol. — Cas. civ., dec. 135, 26 mai 1864, Bul. Cas. 1864, p. 282.

— Sub regimul legiuirii Caragea donaţiunile se pot proba prin orice probe şi chiar prin o confesiune extrajudiciară. —Cas. civ. dec. 8, 14 ian. 1869, Bul. Cas. 1869, p.22.

— Sub legea Caragea în general proba cu martori era admisibilă pentru orice fel de contestaţiune şi ori de cîte ori părţile prigonitoare nu-şi procuraseră alt mijloc de dovedire. Proba cu acte scrise era cerută pentru anume cazuri.

Paternitatea, maternitatea şi filiaţiunea se puteau dovedi totdeauna cu martori întrucît nicio dispoziţie a legii nu prohibea o asemenea dovadă.—Cas. civ. dec. 114, 29 martie, 1883, Bul. Cas., 1883, p. 324.

— Dovada cu martori este admisibilă fără deosebire în tot felul de contestaţiuni, dacă faptele invocate s-au petrecut sub imperiul codului Caragea.— Cas. civ., dec. 114, 24 martie 1889, Bul. Cas. 1889, p. 303.

— Starea civilă se poate dovedi sub codul Caragea prin posesiunea de stat unită cu proba testimonială întrucît această legiuire la paragraful 5 dela dovezi, prevedea printre probele admise şi asa zisele « Dovezi u meşteşug », adică prezumţiile ce nu sînt anume hotărîte de lege, ci lăsate la suverana apreciere a judecătorilor. Afară de acestea, Regulamentul Organic al Munteniei legiferînd asupra modului după care avea să ţină de autoritatea în drept registrele de stare civilă, nu ridică părţilor dreptul de a putea dovedi starea civilă cu martori, dacă mai întîi nu ar fi dovedit neexistenţa unor asemenea registre.—Cas. civ., dec. 329, 14 oct. 1896, p. 1327.

Codul Caragea cere, spre a fi un testament valid, cînd nu este scris de însuşi testatorul, să însuşească una din condiţiile prevăzute la art. 7 cap. 2 partea VI.

Curtea violează citatul articol, cînd anulează un testament nu pentru că nu însuşeşte formalităţile cerute de lege, ci pentru că martorii subscrişi în diată nu au făcut jurămînt, condiţiune ce nu se impune de lege, căci legiuitorul cere numai ca martorii să fie subscris pur şi simplu testamentul — Cas. civ., dec. 149, 2 mai 1870, Bul. Cas. 1870, pag. 148. Aceiaşi soluţie dată şi prin dec. 150, 2 mai 1870, Bul. Cas. 1870, p. 150.

— Veracitatea şi sinceritatea datei unui testament făcut sub legea Caragea este suficient dovedită cu martorii instrumentali, întrucît nu se probează contrariul prin martorii de aiurea. — Cas. civ., dec. 12, 15 ian. 1882, Bul. Cas. 1882, p. 19.

— După legea Caragea un testament este înderlinit cu toate formele cînd este adeverit de trei martori şi legalizat de Consiliul sătesc. Testatorul nu poate dispune decît de jumătate din averea sa cînd are un erede rezervatar. — Cas. civ., dec. 276, 26 sept. 1886, Bul. Cas. 1886, p. 9. 692.

— Sub codul Caragea actul sub semnătură privată, chiar diată să fi fost, era valabil, deşi fără dată, şi epoca confecţionării lui se putea proba cu martori şi prezumţiuni.—Cas. civ, dec. 358, 1 noembrie 1896, Bul. Cas 1896, p. 1464.

Din litera chiar a art. 8 dela « Cărţi » şi art 7 pentru dieţi din Codul Caragea rezultă că legiuitorul a voit ca actele de ultimă voinţă să fie iscălite de trei martori cu excluziunea scriitorului, pe cînd pentru contracte s-a mulţumit numai cu doi. Aceasta se face pe atît mai învederat pe cît împrejurarea, cînd însuşi testamentul a iscălit testamentul legiuitorul pentru validatatea testamentului, a cerut să fie iscălit de trei martori. — Cas. civ. dec. 254, 23 mai 1867, Bul. Cas., p. 460.

— Formalităţile enunţate în art. 8 de la cărţi nu sînt solemne; ele se cer numai pentru probaţiune ca atare ele pot fi înlocuite cu probe echivalente. — Cas. civ., dec. 33, 28 ian. 1874, Bul. Cas., 1874, p. 30.

— Vezi şi dec. 276, 26 sept. 1886 de mai sus §7.

— Un act de cesiune făcut de o persoană care nu ştie carte nu este valabil, după legea Caragea, nici ca act privat, cînd nu are pe el sigiliul autorului şi nu este adeverit de scriitor şi de doi martori; nici ca act autentic cînd este legalizat numai de preşedinte şi nu de tribunal —Cas. civ., dec. 410, 5 dec. 1875, Bul Cas. 1875, p. 363.

— Actul de dar, după legea Caragea, al celor care nu ştiau carte, era valabil numai prin punerea degetului, chiar dacă nu se aplica sigiliul, dar să fie afeverite de scriitor şi de martori sau de judecător. — Cas. civ., dec. 89, 3 martie 1884, Bul. Cas. 1884, p. 225.

— Actele de vînzări se puteau face, în mod valabil, pe timpul legii Caragea, prin punere de deget, dacă se adevereau de scriitor şi de alţi doi martori. Instanţa de fond putea să se întemeieze şi pe prezumţii pentru convingerea sa, cînd actul de vînzare se tăgăduieşte şi martorii iscăliţi pe el nu mai erau în viaţă.

Prescripţia prevăzută de legea Caragea s-a modificat prin legea din 1847, după care se aplică, şi în privinţa vînzării, prescripţia admisă de Codul civil azi în vigoare. — Cas. civ., dec. 224, 19 iunie 1887, Bul. Cas., 1887, p. 552. — Vezi şi dec. 90, 29 febr. 1900 şi dec. 335, 9 iunie 1914, dela partea IV cap. 3, § 26.

— Numai prin reaua interpretare a condiţiilor indispensabile pentru existenţa contractului se schimbă natura tocmelii. Clauzele relative la cauţiunea ce unul dintre contractanţi e dator să dea, au rol numai secundar şi interpretarea lor făcută de instanţa de fond, nu e supusă cenzurii Curţii supreme. Regulele de interpretare stabilite de lege sînt mai mult consilii ce se dau judecătorilor, decît legi imperative şi, dar, violarea lor nu dă loc la casare. — Cas. civ., dec. 36, 1 februarie 1869, Bul. Cas. 1869, p. 55.

— Pe timpul legei Caragea şi a Regulamentului Organic nu se cereau concluziile Ministerului Public în nici ún proces, nici constatare în hotărîre de asistenţa sa şi citirea hotărîrii în şedinţă publică. După legea Caragea cînd nu se defăima actul de mincinos, ci numai se tăgăduia, sarcina probii incumba celui care se servea de act. Proba de aiurea asemenea nu se poate considera valabilă, cînd ea se face prin scrisori ce se tăgăduiesc şi nu se probează că ar fi proprii ale autorului.

Nu este nimănui permis a fi martor în propria sa cauză. — Cas. civ., dec. 49, 17 febr. 1880, Bul. Cas. 1880, p. 62.

§ 18. Partea ce propune eroarea în privirea iscălirii unui act, îşi ia asupră-şi a dovedi acest fapt, conform art. 18, partea VI, cap 2 Codul Caragea, prin urmare instanţa de fond care ar pune îndatorire părţii adverse a proba existenţa alcătuirii prin martori iscăliţi în actul său, comite o violare de lege. — Cas. civ. dec. 263, 12 oct. 1865, Bul. Cas. 1865, p .526.

§ 19. Vezi dec. 125, 12 mai 1864 şi dec. 374, 8 oct. 1891, de la partea IV cap. 3 § 26.

— Dispoziţia Codului Caragea că la caz de se va tăgădui cartea, să se întrebe martorii, nu este aplicabilă la actele autentice făcute în ţară străină, chiar cînd ar avea martori instrumentari. Actele între care şi testamentele, făcute în ţară străină, sînt valabile cînd sînt făcute cu îndeplinirea formelor cerute de ţara în care s-au făcut. — Cas. civ., dec. 192, 27 mai 1869, p. 231.

— Testamentul adeverit de Sfatul satului nu este valabil, dacă persoanele subscrise cu punere de deget, au refuzat de a jura. Depoziţiile acestor martori nu pot fi înlocuite prin acelea ale aleşilor care au legalizat şi, prin urmare, sînt subscrişi în testament numai pentru adeverirea semnăturilor. — Cas. civ., dec. 37, 30 ian. 1874, Bul. Cas. 1874, p. 32.

— După art. 19 şi 21 cap. 2, partea VI din Codul Caragea nu era admisă proba cu martori, cînd se tăgăduia cartea, decît dacă nu ieşea dovadă de aiurea. Astfel, cînd instanţa de fond, verificînd semnătura, a constatat că ea emană de la partea care tăgăduieşte cartea, aceasta constituie o dovadă de aiurea şi cu drept cuvînt respinge proba cu martori. — Cas. civ., dec. 297, 9 oct. 1889, Bul. Cas. 1889, p. 813.

— După art. 19 şi 21 de la cap. 2 partea VI din Codul Caragea în caz cînd se tăgăduieşte cartea, martorii nu sînt admisibili decît dacă nu va ieşi dovadă de aiurea. — Cas. civ., dec. 9, 13 ian. 1895, Bul. Cas. 1895, p. 7.

— Asemănat art. 19 partea VI cap. 2 din Codul Caragea, cînd la judecată se tăgăduieşte cartea sau actul, se recurge la martorii semnaţi ca existenţi în josul cărţii sau actului. — Cas. civ., dec. 157, 26 april 1900, Bul. Cas. 1900, p. 517.

§ 20. Cărţilor neadeverite şi tăgăduite nu li se poate da putere doveditoare, dacă nu sînt învestite cu formele cerute de art. 20 şi 21 cap. 2, partea VI din codul civil. O hotărîre întemeiată pe asemenea dovezi violează sus citatele articole.

Nu se poate invoca prescripţiunea de bună credinţă fără a se cerceta şi « justum titulum » şi hotărîrea care admite o asemenea prescripţiune este o hotărîre nemotivată. — Cas. civ., dec. 6, 23 ian. 1863, Bul. Cas. 1863, p. 11.

— Cînd martorii iscăliţi într-o foaie dotală sînt morţi şi foaia se contestă, Curtea este datoare, după legea Caragea, să defere jurămîntul. — Cas. civ., dec. 49, 14 febr. 1876, Bul. Cas., 1876, p. 54.

— După legea Caragea cînd se tăgăduieşte cartea şi martorii iscăliţi nu trăiesc, judecătorul fondului poate da jurămînt, pentru completarea convingerii sale. Prin jurămîntul depus de un martor despre conţinutul unui act şi că el este cel subscris prin punere de deget s-a dovedit identitatea persoanei. — Cas. civ., dec. 144, 3 mai 1876, Bul. Cas. 1876, p. 194.

§ 21. Sub regimul legei Caragea, pentru constatarea veracităţii unei cărţi se pot întreba şi alţi martori, nu numai cei subscrişi în carte, atunci mai ales cînd cei subscrişi în carte au încetat din viaţă. — Cas. civ. dec. 169, 13 mai 1874, Bul. Cas. 1874, p. 120. — Vezi şi dec. 354, 14 nov. 1866, de sub *§* 32 şi dec. 335, 9 iunie 1914, de la partea IV cap. 3 *§* 26.

§ 23. După art. 23, partea VI, cap. 2 Codul Caragea, acela ce produce un înscris făcut de sine pentru a proba alegaţiunea sa, nu poate invoca martori spre a proba că cele conţinute în acel înscris sînt adevărate. — Cas. civ. dec. 161, 12 mai 1870, Bul. Cas., 1870, p. 164.

§ 28 şi *29.* Codicele Caragea prevede că la prezentarea copiilor adeverite după original, se poate impune prezentatorului a înfăţişa şi originalul. Cu atît mai mult copia copiei fără prezentarea originalului nu poate face probă în instanţă. — Cas. civ., dec. 166, 13 mai 1874, Bul. Cas., 1874, p. 118.

— Cerinţa legiuitorului Caragea că posesorul unei copii este dator să prezinte şi actul original, nu se întinde cu exigenţa sa chiar în cazul cînd dintr-o forţă majoră actul original nu se poate prezenta; în asemenea caz, copia trasă din registrele tribunalului este suficientă. — Cas. civ., dec. 371, 18 oct. 1883, Bul. Cas. 1883 p. 924.

— Atît după vechia legiuire Caragea, cît şi după noul cod civil copia după copie a unui titlu nu poate avea nici o forţă probantă în justiţie în lipsa originalului. — Cas. civ., dec. 49, 3 febr. 1893, Bul. Cas. 1893, p. 98.

— Atît după legiuirea Caragea cît şi după codul civil actual copiile de pe originale, adeverite de judecătorie sau de către alţi funcţionari publici, fac probă în justiţie ca şi originalul, însă originalele trebuiesc înfăţişate dacă sînt cerute şi dacă se posedă de partea ce prezintă numai copia lor. In asemenea caz, cel ce cere aducerea originalului trebuie să dovedească că partea care se servă cu copie, posedă originalul. — Cas. civ., dec. 372, 20 oct. 1897, Bul. Cas. 1897, p. 1182. — Vezi şi dec. 109, 7 martie 1901, de la partea III, cap. 16 *§* 9.

§ 30. Vezi dec. 354, 14 nov. 1866, de sub *§* 32.

§ 31. Judecătorul care confundă registrul unei judecătorii cu privire la scrisorile trecute într-însul, cu înscrisele cărora legiuirea Caragea, art. 31, cap. 2, partea VI — nu le dă putere probatorie, violează acest articol. — Cas. civ., dec. 81, 20 oct. 1862, Bul. Cas. 1862, p. 141.

§ 32. Cînd o persoană a cumpărat prin act public pe numele său şi un al treilea interesat dovedeşte că a făcut-o în virtutea unui mandat ce-i dăduse, nu se poate zice că s-a violat art. 32, cap. 2, partea VI, condica Caragea.

Nu putem transmite drepturi ce nu posedăm. — Cas. S. Recl., dec. 52, 12 martie 1863, Bul. Cas. 1863, p. 184.

— Legea din 1840 Martie 15, (art. 2 partea II), cere ca orice act de vînzare să fie adeverit de judecătorie. Adeverirea priveşte orice strămutare de proprietate, fie cu titlu oneros, fie gratuit, căci nu este nici un cuvînt ca să fie mai multă rigoare pentru actele oneroase, decît pentru cele gratuite. Legiuitorul n-a înţeles să excludă donaţiile de la adeverire, ci a vorbit numai de vînzare, ca de un lucru mai adesea făcut decît donaţiile. — Cas. civ., dec. 12 mai, 1864, Bul. Cas. 1864, p. 253.

— Curtea de apel nu a violat art. 32, partea VI, cap. 2 codul Caragea, cînd nu a dat actelor legalizate de Consulatele străine mai multă credinţă decît actelor private, încheiate între naţionali.

Ea nu a violat nici art. 30, partea VI, cap. 2 codul Caragea, pentru că, în speţă, nu se punea înainte de către unul şi acelaşi două sau mai multe cărţi împotrivitoare, astfel că textul invocat nu are nici o aplicare în cauză. Că art. 21 partea VI, cap. 2 codul Caragea iarăşi nu se poate aplica în cazul de faţă, pentru că acest text presupune ipoteza cînd se opune de reclamant pîrîtului, o carte ca emanată de la acesta şi cînd pîrîtul tăgăduieşte cartea, dar în speţă pîrîtul se apără de pretenţia reclamantului cu o carte ce nu este manată de la nici unul dintr-înşii şi el se mărgineşte a se apăra de înfiinţarea unei probe inaintea sa. — Cas. civ. dec. 354, 14 noembrie 1866, Bul. Cas. 1866, p. 667.

— Dovada prin hotărnicie se preferă dovezii prin martori. Ea face aceeaşi dovadă ca şi un act public. — Cas. civ., dec. 23, 3 febr. 1868, Bul. Cas. 1868, p. 43.

— După legea Caragea, în lipsă de hotărnicie, actele vechi au mai multă putere probantă decît actele particulare.

Nu s-a violat dispoziţiile legiuirii Caragea privitoare la vecinătăţi, cînd s-a aprobat măsurătoarea din semne netăgăduite. — Cas. civ. dec. 350, 11 dec. 1879, Bul. Cas. 1879, p. 894.

— Actul autentic şi public are precădere asupra actelor sub semnătură privată, aşa că fata nu poate cere revendicarea unui imobil părintesc pe temeiul unui act dotal nelegalizat, întrucît acel imobil a fost vîndut de fratele său, ca singur moştenitor, cu un act autentic şi public, către o a treia persoană. — Cas. civ. dec. 80, 1 martie 1880, Bul. Cas. 1880, p. 85.

— Chitanţa liberată de soţ, că a primit restul de zestre, face un început de dovadă scrisă pentru existenţa zestrei şi în care caz pentru complectarea probei, se poate admite de instanţă de fond ascultarea de martori. — Cas. civ., dec. 87, 24 febr. 1889, Bul. Cas. 1889, p. 188.

§ 33. Judecătorul care, însărcinat fiind cu o localnică cercetare, cu facultatea de a întrebuinţa asupra martorilor Cartea de blestem, de va fi trebuinţă, nu violează art. 33 cap. 2 partea VI din codul civil, dacă cercetarea lui întemeindu-se pe aceia ce însuşi a constatat cu ochii săi, n-a supus la jurămîntul cerut de acest articol pe martorii cu care s-aservit la constatarea sa.

Judecătorul căruia i se recunoaşte facultatea de a nu întrebuinţa asupra martorilor cartea de blestem, nu i-se poate refuza acea de a nu supune pe martori la jurămîntul cerut de art. 33 mai sus citat. — Cas. civ., dec 251, 29 noembrie 1863, Bul. Cas. 1863, p. 668.

— După legea Caragea judecătorul fondului avînd facultatea să ordone săvîrşirea jurămîntului, în pretoriul tribunalului sau în biserică, nu este ţinut să-motiveze alegerea ce face uneia din aceste două căi. — Cas. civ., dec. 48, 5 decembrie 1875, Bul. Cas. 1875, p. 354.

§ 37. Art. 37 Codul Caragea partea a VI-a cap. 2 popreşte pe tată de a mărturisi pentru fiu sau împotriva lui, şi pe frate în partea fratelui sau împotriva lui, dar Curtea primind

mărturia unui fin al părţii adverse ca martor, n-a violat nici o lege, ci s-a conformat dispoziţiei art. 37. — Cas. civ., dec. 373, 23 august 1867, Bul. Cas. 1867, p. 697.

§ 41. Regulele care urmează a se aplica la admisibilitatea probei cu martori pentru dovedirea rudeniei în grad succesibil într-o acţiune în petiţiune de ereditate şi la ascultarea şi credinţa ce trebuie să facă arătările acelor martori, sînt acelea care erau în vigoare în momentul cînd judecata a încuviinţat această probă iar nu dispoziţiunile legiuirilor în vigoare la epocile cînd au trăit diferitele persoane al căror grad de rudenie trebuie stabilit. — Cas. civ., dec. 151, 10 martie 1910, Bul. Cas. 1910, p. 375.

§ 43. Delegaţia unui judecător, ca să ia declaraţia unei persoane, care voia să facă un testament autentic, era autorizată de legea Caragea pentru unele acte şi anume cînd este vorba de a se lua declaraţia unui martor. — Cas. civ., dec. 297, 20 oct. 1887, Bul. Cas. 1887, p. 765.

§ 45. După art. 45 partea a VI-a, cap. 2 codul Caragea, aplicarea jurămîntului se face numai cînd se dă o bănuială, iar bănuiala nu se înfiinţează decît cînd se face un început de dovadă, precum este înfăţişarea unui singur martor. — Cas. civ., dec. 126, 16 mai 1864, Bul. Cas. 1864, p. 265.

— Asemănat § 45 partea VI-a cap. 2 de la jurămînt din codul Caragea, mărturia unui singur martor, deşi nu face probă deplină, constituie, însă, o prezumţiune ce-se poate completa, ca dovadă, prin jurămîntul părţii. — Cas. civ., dec. 234, 10 iunie 1898, Bul. Cas. 1898, p. 850.

— După legiuirea Caragea cînd dovezile prigonitoarei părţi nu dovedesc reclamaţia fără cuvînt de împotrivire, dar dau bănuială cuvincioasă de fiinţa ei, atunci judecătorii pot da jurămînt la cealaltă parte, adică nu reclamantului ci pîrîtului sau intimatului. Aşa, dacă într-o acţiune în revendicare este şi o persoană chemată în garanţie, judecătorii nu pot da jurămînt garantului, care este parte alăturată pe lîngă reclamanţi şi, prin urmare, interesat în acţiunea în revendicare intentată contra deţinătorului imobilului. — Cas. civ., dec. 298, 10 noembrie 1902, Bul. Cas. 1902, p. 919.

§ 45 şi *47.* Cînd e vorba de admisibilitatea unei probe, nu se pot aplica regulile procedurii civile în vigoare în momentul cînd se cere administrarea probei, ci dispoziţiunile legii care erau în vigoare cînd s-au petrecut faptele ce sînt de dovedit căci, altfel, s-ar viola drepturile cîştigate ale părţilor.

Astfel, sub codul Caragea, judecătorii erau suverani să aprecieze cărei părţi să defere jurămîntul sau căror martori să dea cartea de blestem, ca şi pentru jurămînt, iar odată ce judecătorul a apreciat că martorii uneia din părţi să fie ascultaţi cu carte de blestem, cealaltă parte nu mai avea de făcut nici o dovadă, deoarece dacă prin martori se dovedesc faptele pretinse, partea ai căror martori au fost ascultaţi cîştiga procesul, iar dacă nu, îl pierdea. — Cas. civ., dec. 905, 19 dec. 1911, Bul. Cas. 1911, p. 1649.

§ 48 şi *49.* Spre a se da jurămîntul prevăzut de art. 49 cap. 2, partea VI codul Caragea, uneia din părţile prigonitoare de către cealaltă, trebue ca acea parte căreia i-se deferă jurămînt să fi făcut vreo propunere nedoveditoare, căci admiţîndu-se contrariul s-ar viola acest articol de lege şi s-ar consacra teoria că pîrîtul să facă dovezi reclamantului. Cas. civ., dec. 333, 15 Iunie 1866, Bul. Cas. 1866, p. 623.

§ 51. O jurisprudenţă constantă cere ca săvîrşirea jurămîntului de către martori să se facă întotdeauna în fiinţa părţilor sau şi în lipsa uneia, numai cînd vor fi fost vestite despre termenul jurămîntului. Cas. civ. 33, 26 febr. 1863, Bul. Cas. 1863, p. 84. Vz. şi dec. 905, 10 dec. 1911, de mai înainte.

§ 54 şi *55.* Cercetarea săvîrşită prin cartea de blestem, la faţa locului neinvalidită de Curte, pe vreun motiv legal, dobîndeşte calitate de probă legală şi nefiind oborâtă prin o probă contrară posterioară ei, Curtea apelativă înlăturîndu-o violează art. 54 şi 55, precum şi

art. I, cap. 2 partea VI din codul Caragea. — Cas. civ., dec. I, 10 ianuarie 1866, Bul. Cas. 1866, p. 3.

Cap. 3.

— Pe timpul legii Caragea şi Regulamentului Organic nu se cereau concluziile Ministerului Public, în nici un fel de proces, nici constatare prin hotărîre despre existenţa sa şi citirii ei în audienţă publică. Regulamentul Organic nu cerea ca grefierul să subscrie jurnalul hotărîtor ce se pronunţă de o instanţă judecătorească, ci numai hotărîrea.-Cas. civ., dec. 11 febr. 1880, Bul. Cas. 1880, p. 62.

— O hotărîre a Inaltei Curţi din 1852 pusă în executare sub legea Caragea nu poate fi investită cu formula executorie, după noua-lege de procedură, chiar dacă executarea a avut loc în anul 1866.-Cas. civ. 180, 16 mai 1884, Bul. Cas., 1884, p. 416.

§ *1.* Este oprit judecătorului să judece pricina ginerelui său de unde a fortiori rezultă că nici ginerele nu poate judeca pricina socrului său, iar art. 229 din Regulament nu numai că nu abrogă dispoziţiunile acestui articol, ci întinde cazurile de recuzaţie şi pentru acei ce se prezumă că ar avea numai vreun interes.-Cas. civ., dec. 370, 22 august 1867, Bul. Cas., 1867, p. 693.

§ *6.*—Art. 6 partea VI, cap.3 codul Caragea, care dă drept judecătorului a-şi lua hotărîrea înapoi cînd va cunoaşte că a hotărît cu greşală, a putut avea aplicaţie numai la momentul înfiinţării Curţii de Casaţie, căci după art. 76 din lege, hotărîrile Curţilor de apel se consideră desăvîrşite, cu rezerva numai a recursului în casaţie.

Acţiunea unui judecător, în orice cauză, încetează din momentul ce a subscris şi a pronunţat hotărîrea sa, şi prin urmare revocarea acelei hotărîri şi darea alteia în locul ei, este nu numai o flagrantă violare a art. 76 din legea organică a Curţii de Casaţie, dar şi una care atinge în cel mai mare grad, ordinea publică şi-un caz de ordine publică poate fi invocat în casaţiune.-Cas. civ., dec. 43, 27 febr. Bul. Cas. 1865, p. 95.

Deşi legea dă voie judecătorului ca mai înainte de apelaţie să-şi ia înapoi hotărîrea şi să o îndrepteze, cunoscînd-o greşită, însă această facultate se lasă numai autorilor hotărîrilor, nu şi succesorilor lor. Un complet nou nu este competent a desfiinţa o hotărîre a unui complet vechi, ci numai a o completa întrucît priveşte lipsurile ce s-ar găsi.-Cas. civ., dec. 18, 17 august 1865, Bul. Cas. 1865, p. 366. In acelaş sens dec. 211, Cas. civ., 7 sept 1865, Bul. Cas. 1865, p. 428.

— Deşi prin art. 6, partea a VI-a cap 3 codul Caragea se dă voie judecătorului ca mai înainte de apelaţie, dacă va cunoaşte că cu greşeală a hotărît, să ceară înapoi hotărîrea şi să o îndrepteze, însă această facultate legiuitorul a lăsat-o numai acelor judecători, iar nu şi succesorilor lor.

După scoaterea unei hotărîri afară şi după expirarea termenului de apel nici chiar acelaşi complet care a pronunţat hotărîrea nu mai are competenţa a reveni asupra ei, căci o asemenea hotărîre ajunsă în asemenea condiţii, dobîndeşte puterea lucrului judecat; iar termenul apelului nu poate fi întrerupt prin niciun act, decît numai prin facerea de apel.

Sub regimul anterior Curţii de Casaţie, domnul după art. 2 de la partea a II-a din lege pentru o mai grabnică săvîrşire a proceselor nu avea altă prerogativă în ramul judecătoresc decît a îndrepta apelaţiile la Inalta Curte.

Numai hotărîrile cele definitive ale Inaltei Curţi nu sînt supuse Curţii de Casaţie, iar nu şi jurnalele pregătitoare, în privinţa cărora această Curte nu poate fi angajată întru nimic cu urmărirea dispoziţiilor luate de Inalta Curte, în procese pendinte la înfiinţarea Curţii de Casaţie, unde apelul pentru Curtea Inaltă este privit ca recurs în casaţiune, după care urmează a se cerceta numai hotărîrea Curţii apelative, iar toate celelalte lucrări ale Inaltei Curţi rămîn de drept fără nici un efect în privirea Curţii de Casaţiune.-Cas. civ., dec. 228, 25 sept. 1865, Bul. Cas. 1865, p. 457.

— Nu se poate zice că Curtea apelativă a făcut un exces de putere și necompetință, revenind asupra unei hotărîri date în luna octombrie 1860, care era încă apelată, însă a modificat-o printr-o hotărîre posterioară din luna februarie 1864, atacată în Casațiune căci acest drept de modificare îl avea acea Curte apelativă prin art. 6 din codicele Caragea, partea a VI-a cap. 3.

Art. 9 de la cap. 16, partea III-a codicele Caragea necoprinzînd în sine alte dispozițiuni decît numai o definiție a zestrei nu se poate zice că Curtea apelativă l-a violat, cit ndu-l în considerentele unei hotărîri prin care se admite că antipricon se poate pune și pentru zestrea cea nemișcătoare. Deasemeni și pentru aceleași rațiuni nu se poate pretinde că Curtea apelativă a violat art. 33 din aceeași parte și capitol, căci un asemenea articol nu prevede restricțiunea de a-nu se putea pune antipricon pentru un lucru de zestre mișcătoare. — Cas. civ. dec. 359, 17 noembrie 1865, Bul. Cas. 1865, p. 677.

— Judecătorul, sub imperiul legiuirii Caragea, era volnic să-și retragă iscălitura pusă pe o hotărîre atunci cînd cunoștea că cu greșală a hotărît, — aceasta, însă, înainte de a se fi pornit părțile cu apelație contra ei.- Cas. civ., dec. 120, 30 martie 1892, Bul. Cas. 1892, p. 246.

§ 9. Deși după art. 9 dela cap. 3 partea VI a legiuirei Caragea numai stăpînitorul cu rea credință se îndatorează a restitui roadele lucrului, iar nu și cel cu bună credință, însă prin același articol se exceptă cazul prevăzut de art. 32 de la vînzări, — Curtea a făcut în speță o bună aplicare a legii. Cas. civ., dec. 218, 7 iunie 1869, Bul. Cas. 1869, p. 258.

Cap. 4.

Cînd Ministerul justiției încunoștiințează tribunalul că consideră executarea unei sentințe definitivă și s-a și făcut asupra dosarului încheierea prevăzută de art. 17 din legea împiedicărilor, un asemenea act a căpătat putere de lucru judecat și numai este susceptibil de recurs în casațiune.-Cas. civ., dec. 374, 1 dec. 1865, Bul. Cas. 1865, p. 733.

§ 7 și *8.* După art. 7 hotărîrea unui domn are apelație la alt domn și cu aceasta se înțelege la domnul ce ar fi venit nemijlocit după acela ce a dat hotărîrea. Cum că acesta este înțelesul articolului citat, și așa s-a înțeles pururea în practică, rezultă din dispozițiunea art. 8 din aceeași parte și capitol, care zice că hotărîrea unui domn stricată de alt domn are apelațiune la al treilea domn, și din ofisul domnesc dela 3 April 1846, Nr. 23 al Buletinului Domnului Bibescu, interpretător legiuirii de mai sus prin care se zice: că cu aceea dispoziție de a putea apela cel osîndit de către un domn la altul, firește nu a înțeles de cît la domnul cel dintîi ce ar veni, după care urmează și dispozițiunea articolului 1 din acel ofis. — Cas. civ. dec. 312, 11 nov. 1864, Bul. Cas. 1864, p. 609.

BIBLIOGRAFIE *)

ALEXANDRESCO, D., Droit ancien et moderne de la Roumanie. Etude de législation comparée. Paris, 1898, 550 p. (p. 10, passim)**.

ALEXANDRESCU, DIMITRIE, Explicaţiunea teoretică şi practică a dreptului civil romîn în comparaţiune cu legile vechi şi cu principalele legislaţiuni străine, 11 vol. Iaşi. 1886—1915. (Vol. I, p. XI, passim, vol. II...).

ALEXANDRESCU, D., Cîteva cuvinte asupra privilegiului masculinităţii în Codul Ipsilant şi Codul Caragea, în « Dreptul », an XLVII(1920), nr. 27, p. 313—315.

ALEXANDRESCU, GRIGORE I., Studiu asupra obiceielor juridice ale poporului romîn şi teoria viitorului Cod Civil, Galaţi, 1896 (p. 19, passim).

ARION, D. C., Curs de istoria dreptului romînesc (litograf.), Bucureşti, 1947-1948, 188 p.

BĂRBĂTESCU, IOAN, Cursul Dreptului Civil Romîn sau explicarea paragrafelor de legi civile după ordinea pravilei lui Caragea, Bucureşti, 1849, 616 p.

BASILESCU, NICOLAE, Despre conflictul între Codul Caragea şi Codul Austriac cu privire la succesiunea mobiliară a unui străin mort în Romînia, Bucureşti, 1894, 31 .p.

BERECHET, ŞTEFAN GR., Procedura de judecată la slavi şi romîni, 1926, 214 p. +123 p. (p. 129—147).

BERECHET, ŞTEFAN GR., Schiţă de istorie a legilor vechi romîneşti 1632—1866, Iaşi, 1928, 91 p. + 106 p. +2 p. (p. 47—64).

BERECHET, ŞTEFAN, GR., Istoria vechiului drept romînesc. I. Izvoarele, Iaşi. 1933, 578 p. (p. 258—279).

BERECHET, ŞTEFAN GR., Der Einfluss des byzantinischen Rechtes auf das alte Rumänische Recht, Atena, 1934, 44 p. (p. 40).

BIANU, I., HODOŞ N., SIMIONESCU, D. Bibliografia veche romînească, v. III. pp. 225—227; 271—274.

BLARAMBERG, NICOLAS, Essai comparé sur les institutions, les lois et les moeurs de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, Bucarest, 1885, 808 p. + 2 p. (p. 479, passim).

BOLIAC, CEZAR, Cullegere de mai mulţi articoli publicaţi atâtu în străinătate cît şi în terră în anii trecuţi. (Articolul «Pravila lui Caragea» a fost publicat iniţial în revista «Republica Romînă», Paris, Noembrie, 1851). Bucureşti, 1861, 192 p.

CAZACU, A., Dreptul de protimisis. Origina şi evoluţia lui în vechiul drept romînesc. Teză, Iaşi, 1937, 143 p. (p. 127, passim).

CESARESCU, I. N., Tutela legitimă a mumii în legiuirea Caragea, în « Revista de Drept şi Sociologie », an II (15 Martie 1900), nr. 6, p. 655—662.

CONDURACHI, ION, Expunere rezumată a teoriei moştenirilor în vechiul drept romînesc, Bucureşti, 1919, 84 p. (p. 19, passim).

*) Bibliografia cuprinde material şi date indicative pe care le-am putut avea la dispoziţiune, privind direct legiuirea Caragea şi sînt de caracter strict juridic. In considerarea problemei, se va avea în vedere şi manuscrisele şi ediţiile — despre care se vorbeşte în introducere — şi lucrările generale şi de drept comparat care sînt în măsură să aşeze legiuirea Caragea la locul său.

**) Paginile liber indicate, reprezintă întinderea lucrării, iar paginile în paranteză, indică unde este vorba în mod direct de legiuirea Caragea.

CONDURATU GRIGORE C., Compararea drepturilor succesorale ale soţului supravieţuitor în Dreptul Romîn, în Codicele Calimachi şi Caragea, Codul Napoleon şi Codul Alexandru Ion I, teză, Bucureşti, 1898, 99. p.

CORITZAS, NICOLAOS, Antichităţi elene ale boerului mare logofăt Athanasie Hristopulos (Ἑλληνικὰ ἀρχαιολογήματα τοῦ ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου κυρίου Ἀθανασίου Χριστοπούλου), Atena, 1853.

DANIELOPOLU, GEORGE, Condica Caragea. — Pentru iotesie sau facere de fii de suflet, — în « Revista critică de drept, legislaţie şi jurisprudenţă », an I (1910), p.161—170,

DEGRÉ, ALEXANDRU, Scrieri juridice. Vol. I. Materii de drept civil. Cu o prefaţă de C. G. Dissescu. Bucureşti, 1900, 651 p. +1 p.

DISSESCU, C. G., Les origines du droit roumain, Paris, 1899, 67 p.

DRĂGĂNESCU, GEORGE, Quellen des Rumänischen Rechts, — in Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft », Stuttgart, 1910, vol. XXIV, pp. 100—177.

FERECHIDE, ŞTEFAN, Drept civil. (Manuscrisul 4103 Academie). Bucureşti, 76 p.

FILITTI, I. C., Juristul Nestor, în «Revista Archivelor», Nr. 4, 1927, Bucureşti, p. 324.

GHEORGHIU, GH., Obiceiul pămîntului şi legea, Bucureşti, 53 p. (p. 43, passim.)

GIURĂSCU, C. C., Legiuirea Caragea. Un anteproect necunoscut, Bucureşti, 1923, 74 p.

ILIESCU, TEODOR şi STOENESCU, C., Regulamentul hotărniciilor. Codul Caragea (Partea referitoare la hotărnicii), Bucureşti, 1912, (pp. 55—59).

IONESCU — DOLJ, I., Curs de procedură penală romînă, Bucureşti, 1937, (p. 55—58),

IONESCU-MUSCEL, PETRE, Despre istoria dreptului penal romîn şi istoria dreptului penal în genere. Instituţiuni penale din timpul lui Ion Caragea, în « Curierul Judiciar », an XXXIX (1939), Nr. 36, pp. 565—568.

IORGA, N., Istoria Romînilor, vol. VII : Reformatorii. Bucureşti, 1938.

IORGA, N., Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII vol. II. (p. 447, passim).

KONSTANTINIDES (arhimandr.). Opera civilisatoare a prinţilor fanarioţi în principatele dunărene ale Ţ. Romîneşti şi Moldovei (în l. greacă). Istambul, 1949, 47 p.

LONGINESCU, G. S., Istoria dreptului romînesc din vremile cele mai vechi şi pînă azi. 1908, 369 p., (pp. 358—361).

MARCHEVICI A., Legiuirea Caragea dată în anul 1817 de Domnul romîn Ion Caragea. Traducere în limba Rusă. Memoriile societăţii de istorie şi antichităţi din Odesa, tom. XV, pp. 711—807.

MAVROJANNI, ALEXANDRU, Situaţiunea juridică a copilului natural în dreptul vechi. Teză doctorat la Facultatea de Drept, Iaşi. Bucureşti, 1911, 84 p. (p. 65, passim).

MAXIM, GEORGE G., Obiceiurile juridice ale poporului romîn. Cu o prefaţă a D-lui Prof. Univ. Dim. Alexandrescu. Iaşi, 1921, 104 p. + 2. p.

MISSAIL, G., Originile legislaţiunii romîne, Bucureşti, 1865, 118 p.

MISSIR, B., Esistă ligitimaţiunea copiilor naturali sub Codul Caragea, în « Dreptul », an V (1875), Nr. 57, pp. 454—456 ; No. 59, pp. 468—472.

MOTOTOLESCU, D. D., Privilegiul masculinităţii. Este o inovaţie a legiurii Ipsilante şi Caragea sau este o conservare a unui obiceiu juridic preexistent? Bucureşti, 1915, 193 p.

MOTOTOLESCU, DUMITRU D., Darurile dinaintea nunţii în dreptul vechi romînesc comparat cu cel romano-bizantin şi slav, Bucureşti, 1921, 83 p. +2 p. (p. 63, passim).

MUSICA, PAN I., Obligaţiunea părinţilor de a-şi înzestra copiii în dreptul romîn. Teză de doctorat, Bucureşti, 1930, 90 p. (p. 33, passim).

NACU, C., Dreptul civil romîn, 3 vol., Buc., 1901. (vol. I. p. 17, passim, vol. II...).

NĂDEJDE, I., Originea dreptului consuetudinar romîn, — în Noua « Revistă romînă » an I (1900), p. 111—130.

NEGOIANU, A., Insolvabilitatea în vechile legiuiri romîne, Bucureşti, 1931, 85 p. + 1 p.

NEGULESCU, PAUL, Studii de istoria dreptului romîn. Bucureşti, 1900, 218 în + 2 p. (VII. Divorţul în vechiul drept romîn, p. 120, passim : IX. Dreptul de protimis în vechiul drept romîn, p. 174, passim).

OECONOMU, CIRU, Cîteva cuvinte asupra istoriei dreptului romîn, Bucureşti, 1908, (p. 68—75).

ONIŞOR, VICTOR, Istoria dreptului romîn, Cluj, 1921, 384 p. (p. 236, passim).

PERETZ, JEAN, Histoire de la vente en droit roumain. Thèse pour le doctorat, Paris, 1904, 342 p. (p. 5, passim).

PERETZ, I., Privilegiul masculinităţii în Pravilniceasca Condică Ipsilante şi Legiuirea Caragea, Bucureşti, 1905, 69 p.

PERETZ, ION, Curs de istoria dreptului romîn, Vol. II, partea II-a, Bucureşti, 526 p. (p. 471—487).

PERETZ, I., Precis de istoria dreptului romîn, Bucureşti, 1932 (p. 384, passim).

PERETZ, I., Robia. (Curs litografiat), Bucureşti, 1934, 224 p.

PEUCESCU, G. G., Deosebire între Codul Caragea şi Codul Napoleon, Discurs pronunciat de... Procurorul de Secţiune al Curţii de Casaţiune şi de Justiţie cu ocaziunea reînceperii lucrărilor anuale ale Curţii. Bucureşti, 48 p. + 5 p.

PIC, LADISLAU, Die rumänischen Gesetze und ihr Nexus mit dem bysantinischen und slavischen Recht, Prag, 1886.

RĂDULESCU, ANDREI, Codul Caragea şi Codul Andronache Donici (publicate de C. Hamagiu), — în « Curierul Judiciar », 1908, nr. 50, p. 393 ş.u.

RĂDULESCU, ANDREI, Logofătul Nestor. Viaţa şi activitatea lui, Bucureşti, 1910, 24 p.

RĂDULESCU, ANDREI, Studii de drept civil. Buc., 1915, —272 p. + IV p. +1 p. (VII. Obligaţiunea impusă fraţilor, prin legiuirea Caragea de a înzestra pe surori şi influenţa codului civil asupra acestei obligaţiuni, p. 181—199; IX. Dovedirea embaticului şi otaşniţei, p. 201—224 ; X. Cui se cuvin sub regimul legiuirii Caragea darurile dinaintea nunţii, după desfacerea căsătoriei ? p. 225—272).

RĂDULESCU ANDREI, Curs de istoria dreptului romînesc. Facultatea Drept Bucureşti, (litografiat) p. 420-445.

RĂDULESCU, ANDREI, Legiuirea lui Caragea : un anteproect necunoscut, de C. C. Giurescu. Recenzie — în « Curierul Judiciar », 1923, Nr. 38, p. 597—599.

RĂDULESCU, ANDREI, Dreptul de moştenire al soţului supravieţuitor, Bucureşti, 1925, 87 p. (p. 19—20).

RĂDULESCU, ANDREI, Cum era judecată la 1851, pravila lui Vodă Caragea, în « Dreptul », anul LIV (1926), nr. 17, pp. 133—134.

RĂDULESCU, ANDREI, Curs de drept civil (litografiat), vol. I, Bucureşti, 1938, 456 p.

RĂDULESCU, ANDREI, Publicarea izvoarelor dreptului romînesc scris din Ţara Romînească şi Moldova pînă la 1865. Comunicare la Academie în şedinţa din 29 septembrie, 1949, 13 p.

RĂDULESCU, ANDREI, Pagini despre legiuirea Caragea. (Manuscris). Comunicare Academie, Secţia Ştiinţe Istorice, Filozofice şi Economico-Juridice, 1951.

SPULBER, C., Cursul de istoria dreptului romîn (litografiat), 1926 — 1927, p. 509—523.

ŞTEFĂNESCU-GALAŢI, A., Asupra operei lui Ion Palade. Codul Caragea reprodus după manuscrisul original romînesc. Cu o prefaţă de dl. Dimitrie Alexandrescu. Recenzie critică. Bucureşti, 1907, 16 p.

TOCILESCU, G. G., Etude historique et juridique sur l'emphitéose en droit romain, en droit français et en droit roumain. Thèse. Paris, 1883, 467 p. (p. 391, passim).

URECHIA, V. A., Justiţia sub Ion Caragea, Bucureşti, 1898, 160 p.

ZAMFIRESCO H., Les origines du droit privé roumains these, Paris, 1923.

ZEPOS I. şi P., Jus graeco-romanum, Atena, 1931, vol. VIII 584 p.

ZEPOS, P., Τινὰ περὶ βυζαντινῆς π οτιμήσεως κατὰ τὸ δίκαιον τῶν παραδουνάβεων χωρῶν, ε ς « Μνημόσυνα Παπούλια » ἐκδ. Π. Βαλήνδα. (Ceva despre protimisis-ul bizantin după dreptul ţărilor dunărene), în « Amintirea lt i Papulia », Atena, 1934, p. 291. urm.

ZACHARIAE de LINGENTHAL, CHARLES EDOUARD, Histoire du droit privé greco-romain. Paris, 1870, 172 pag. (În limba germană a apărut la Leipzig 1856).

1816, octombrie 2. — Ioan Caragea Voievod instituie o comisiune din logofeţii Hristopol, clucerul Nistor şi stolnicii Constantin şi Ioniţă Bălăceanu ca să revadă şi să completeze proiectul de legiuire întocmit de primii doi.

1817, februarie, 15. — Ioan Caragea Voievod convoacă o adunare a arhiereilor şi a boierilor mari, halea şi mazili, ca să discute proiectul de legiuire.

1817, aprilie 16. — Ioan Caragea Voievod porunceşte să se sfîrşească dezbaterile asupra proiectului de legiuire.

1818, iunie 9. — Anaforaua Divanului către Domn ca să poruncească tipărirea legiuirii.

1818, iunie 22. — Ioan Caragea Voievod porunceşte ca odată cu textul romînesc al legiuirii să se tipărească şi anaforaua cu toate iscăliturile.

1818, — Foaie de boierii cei mari.

1818, iunie 28. — Insemnarea marelui logofăt că a colaţionat manuscrisele oficiale cu izvoadele trecute prin sfatul de obşte.

1818, august 9. — Hrisovul de promulgare al legiuirii Caragea.

1818, august 12. — Insemnarea marelui logofăt că o copie a hrisovului de promulgare împreună cu un exemplar grecesc s-au trimis la mitropolie.

1818, august 12. — Lista de distribuţie a exemplarelor tipărite.

1818, august 12. — Poruncă către ispravnicii de judeţe despre promulgarea legiuirii şi distribuirea exemplarelor tipărite.

1818, august 12. — Însemnarea marelui logofăt despre depunerea la Departamentul agiei a unui exemplar grecesc tipărit.

1818, august 27. — Însemnare despre documentele privitoare la întocmirea legiuirii, despre manuscrisele şi exemplarele tipărite, care au fost primite în păstrare la mitropolie.

1818, noembrie 29. — Idem.

1819, ianuarie 2. — Însemnarea marelui logofăt despre depunerea la veliţii boieri a unui exemplar romînesc tipărit al legiuirii.

1819, august 9. — Anaforaua mitropolitului şi episcopilor despre zapisele avliceşti de împrumut a eparhiilor. (61).*)

1819, august 10. — Anaforaua veliţilor boieri în aceeaşi chestiune (61).

1819, august 10. — Hrisovul domnului Alexandru Nicolae Şuţu Voievod (61).

1819. august 24. — Idem.

1819, octombrie 15. — Nota marelui logofăt către agenţia austriacă în aceeaşi chestiune. (62).

1822, decembrie 16. — Anaforaua veliţilor boieri asupra unor omisiuni referitoare la clacă în legiuirea Caragea. (53).

1823, ianuarie 24. — Pitac domnesc prin care se hotărăşte noi capete despre clacă. (53).

1823. martie 16. — Grigore Dim. Ghica Voievod dispune adăogarea a noi ponturi referitoare la clacă în Pravila Pămîntului. (54).

1823, noembrie 4. — Grigore Dim. Ghica asupra dreptului pe care îl are domnul de a face completări pravilii. (140).

1823, noembrie 29. — Grigore Dim. Ghica Voievod despre pricinile ce după pravilă pot strica un mezat urmat şi săvîrşit cu porunca stăpînirii. (41)

1824, aprilie 2. — Grigore Dim. Ghica porunceşte ispravnicilor de judeţe că exemplarele din pravilă, cu adăogirea făcută pe o foaie separată, să fie trimise la marele logofăt de Ţara de sus, care le va trimite apoi înapoi.

---

*) Documentele modificatoare, etc. sînt publicate în ordinea materiilor din Legiuire, dîndu-li-se în paranteză, un număr de ordine, sub care pot fi aflate cu uşurinţă.

21 — c. 891

1824, aprilie 5. — Grigore Dim. Ghica organizează Epitropia Obştirilor şi Obşteasca Epitropie a sărmanilor. (90).
1824, iunie 25. — Grigore Dim. Ghica Voievod interzice Departamentelor judecătoreşti din Bucureşti să adevereze zapise de vînzare de bunuri nemişcătoare. (31).
1824, octombrie 20. — Grigore Dim. Ghica Voievod abrogă modificarea ce a făcut codului Caragea prin pitacul său din 16 martie 1823. (55).

1825, martie 31. — Grigore Dim. Ghica Voievod soluţionează contrazicerea aparentă dintre două paragrafe ale codului Caragea, referitoare la dreptul de protimis. (33).
1825, aprilie 25. — Grigore Dim. Ghica Voevod interzice deţinerea în pricini poliţieneşti a acelora care fac apel la domn. (77).
1825, mai 24, — Grigore Dim. Ghica dă poruncă ispravnicilor ca bănuiţii pentru fapte penale să nu fie deţinuţi pentru cercetări mai mult de trei zile. (155).
1825, august 29. — Anaforaua Divanului despre folosirea stînjenului lui Şerban Vodă (31).
1825, septembrie 10. — Grigore Dim. Ghica despre folosirea stînjenului lui Şerban Vodă. (31).
1825, noembrie 21. — Grigore Dim. Ghica porunceşte ca pe viitor stăpînii de moşie să nu-şi execute propriile lor pretenţiuni împotriva clăcaşilor lor, ci să se adreseze dregătorilor judecători.

1826, august 29. — Grigore Dim. Ghica Voievod stabileşte că după codul Caragea numai marea logofeţie a Ţării de Sus şi ispravnicii, în judeţe, au căderea de a adeveri zapisele de vînzarea bunurilor nemişcătoare. (32).

1827, august 1. — Grigore Dim. Ghica reglementează întocmirea şi adeverirea vechilimelelor şi limitează numărul vechililor obştiilor săteşti. (86 bis).
1827, august 1. — Grigore Dim. Ghica interzice zapciilor hătmăneşti să fie vechili de judecăţi. (86 ter).

1831, Regulamentul Organic al Valahii.

1832. Lege pentru Obşteasca Epitropie. (91).
1832, ianuarie 5. — Lege pentru osebirea căderilor şi datoriilor dintre partea judecătorească şi ocîrmuitoare a judeţelor. (102).
1832, februarie 9 — Lege asupra secfestrului. (149).
1832, decembrie 29. — Lege pentru îndreptarea orînduielii ţiganilor Statului. (14).

1833. Lege pentru organizaţia mănăstirilor. (48, 63, 115).
1833, februarie 5. — Lege îndreptătoare art. 10 şi 11 din proiectul mezaturilor.
1833, februarie 23. — Lege pentru iertarea de vîrstă. (8).
1833, martie 25. — Lege atingătoare de legiuirile îndeplinitoare ale secţiei a 7-a, cap. al 8-lea din Regulamentul Organic. (57).
1833, octombrie 28. — Ofisul generalului Kiselev referitor la arendarea averilor mănăstireşti.(47).
1833, noembrie 23. — Legea pentru căderea judecătoriilor şi a Divanurilor în pricini criminaliceşti şi corecţionale. (103).

1834, februarie 4. — (Bul.) Dep. Drep. despre vînzare prin mezat. (44).
1834, martie 8. — Lege pentru punerea risipitorilor sub îngrijirea Obşteştii epitropii. (9).
1834, noembrie 14. — Ofis domnesc despre actele de stare civilă. (6).

1835, mai 14. — Lege pentru plutirea gîrlelor. (25)

1836, mai. — Lege pentru privilegii acordate oraşului Brăila. (3).
1836, iunie 10. — Idem, oraşului Severin. (4).
1836, iulie 4. — Lege pentru cîteva articole din organicescul Reglement înplinitor la partea judecătorească. (45, 60, 118).

1837, august 13. — Dep. Drep. pentru foi de zestre. (83).
1837, august 13. — Idem pentru adeverirea vînzărilor imobiliare. (130).
1837, august 19. — Idem (39).
1837, august 19. — Sfatul administrativ extraordinar hotărăşte că pitacul din 1825, martie 31 al domnului Grigorie Dim. Ghica este încă în vigoare. (34).
1837, octombrie 22. — Dep. Dreptăţii despre epitropie. (94).
1837, octombrie 22. — Idem despre judecata în lipsă. (129).
1837, octombrie 29. — Idem interzice funcţionarilor judecătoreşti să fie vechili sau avocaţi (88)
1837, noembrie 4. — Idem referitor la adeverirea foilor de zestre. (86).
1837, decembrie 8. — Idem, referitor la hotărnicii. (28).

1838, Idem la adeverirea foilor de zestre. (81).
1838, ianuarie 27. — Ofis domnesc pentru desluşirea şi îndeplinirea art. 7, cap. 3, partea VI din Pravila Ţării. (150).
1838, ianuarie 28. — Dep. Dreptăţii, două circulări despre judecata în lipsă. (129).

1838, ianuarie 28. — Idem, despre ordinea judecării /proceselor. (138).
1838, mai 11. — Alexandru Dim. Ghica Vodă întăreşte jurnalul din 1837, august 19 al Sfatului administrativ extraordinar (35).
1838, mai 27. — Dep. Drep, asupra adeveririi zapiselor de vînzare. (39,131)
1838, iulie 7 — Circulara Marei Logofeţii a Dreptăţii despre apariţia celei de a doua ediţie a codului Caragea.
1838, august 8. — Raport al Vornicii Temniţelor şi rezoluţia domnească pentru libertatea ţiganilor Statului. (15).
1838, septembrie 2. — Înaltul Divan despre responsabilitatea penală a minorilor. (108).
1838, noembrie 11. — Secretariatul Statului comunică hotărîrea domnească de a se pune în lucrare chibzuirea Înaltului Divan din 2 septembrie 1838.

1839 Dep. Drep. despre hotărîrile de conivenţă dintre soţ şi soţie spre a păgubi pe creditori (68)
1839, ianuarie 13. — Idem despre împotriviri la adeverirea actelor de vînzare. (132).
1839, februarie 9. — Idem despre transcrierea actelor de donaţie şi despre judecata în lipsă. (96, 129).
1839, aprilie. — Idem asupra stabilirii identităţii martorilor. (136).
1839, aprile 12. — Ofis domnesc despre redactarea hotărîrilor şi despre dreptul judecătorilor de a-şi schimba hotărîrea. (142, 146).
1839, august 11. — Dep. Drep, despre adeverirea foilor de zestre. (82).
1839, octombrie, 2. — Idem despre judecata în lipsă. (129).

1840, martie 15. — Lege pentru mărginirea celor în drept de protimisis. (37)
1840, martie 28. — Lege pentru împlinirea datoriilor cu zapise. (157-8)
1840, mai 27. — Ofis domnesc asupra termenului în care se poate cere protimisis potrivit pitacului domnesc din 31 martie 1825. (122).
1840, iulie 19. — Dep. Drep. despre secfestru. (152).
1840, septembrie. — Idem despre judecata în lipsă. (129).

1841, ianuarie 2. — Idem despre adeverirea şi transcrierea actelor de donaţie. (97).
1841, ianuarie 31. — Idem ca hotărîrile să arate capetele de pravilă pe care se întemeiază.(143)
1841, februarie 21. — Idem, interzice darea cu embatic a averilor mănăstireşti. (51)

1842, noembrie 17. — Idem despre dreptul de privilegiu al zestrei faţă de datoriile cu zălog (67)

1843. februarie 8. — Ofis domnesc pentru privilegiul vînzătorului. (133).
1843, februarie 15. — Idem despre vînzarea prin mezat (44)
1843, martie 22. — Ofis domnesc pentru executarea hotărîrilor întărite de domn. (159)
1843, aprilie 16. (Bul.). — Lege pentru desfiinţarea dajnicilor de sub administraţia Vornicii Temniţelor. (16)
1843, mai 15. — Lege pentru darea cu embatic a imobilelor mănăstireşti. (52).
1843 iunie 7. — Dep. Drep. despre competinţa Obşteştii Epitropii (94).
1843, iunie 17. — Idem despre exerciţiul acţiunei publice (121).
1843, noembrie 3. — Ofis domnesc asupra revendicărei fructelor unni imobil obţinut prin judecată. (124).

1844, mai 22. — Dep. Drep. despre secfestru. (152).
1844, iulie 3. — Ofis domnesc despre neopozabilitatea nnei hotărîri faţă de terţi. (119).
1844, noembrie 17. — Dep. Drep. despre adeverirea zălogirilor şi foilor de zestre. (75).
1844, noembrie 24. — Idem despre judecata în lipsă. (129).
1844, decembrie 4,— Idem despre vînzările la mezat.
1844, decembrie 27. — Ofis domnesc despre tutelă. (92, 94).
1844, decembrie 29. — Dep. Drep. despre tutelă. (152).
1845, Idem despre inventarierea averilor succesorale la sate. (94).

1845, martie 3. — Ofis domnesc despre libertatea clăcaşilor şi despre împărţirea lor între coproprietarii moşiei (11).
1845, iunie 28. — Ofis domnesc pentru apărarea de sechestru a două vite mari şi a unei vaci din gospodăria plugarului. (151).
1845, noembrie 16. — Dep. Drep. asupra dreptului dat de Pravila Caragea judecătorilor ca să-şi modifice hotărîrile date. (147).

1846, Aprilie 3. — Ofis domnesc asupra apelării hotărîrilor domnilor de mai înainte şi asupra prescripţiei acestor hotărîri. (160).

1847, februarie 3. — Ofis domnesc reglementînd exerciţiul profesiunei de avocat şi de hotarnic. (89).
1847, februarie 13. — Lege despre regularisirea ţiganilor sfintei mitropolii, ai episcopiilor şi ai tuturor mănăstirilor. (22).

1847, februarie 14. — Dep. Drep. despre dreptul soţiei în vînzările silite îndreptate contra averei soţului său. (69).
1847, februarie 17. — Idem despre deosebirea dintre vînzările civile şi cele comerciale. (40)
1847 februarie 28. — Lege pentru adăogirea şi reformarea primirii taxei de înfăţişare în judecată. (118).
1847, martie 8. — Lege despre regularea averilor mitropoliei şi ale episcopilor şi despre îmbunătăţirea soartei preoţilor. (49).
1847, martie 8. — Lege pentru mărginirea prescripţiei împresurării pămînturilor şi pentru adevăratul înţeles al stăpînirii cu bună sau rea credinţă. (122).
1847, mai 19. — Dep. Drep. face deosebirea între jurnale şi anaforale. (144).
1847, iunie 4. — Ofis domnesc referitor la vacanţa judecătorească. (127).
1847, septembrie. — Dep. Drep. despre hotărnicii. (28).
1847, septembrie 26. — Idem. (28).
1847, octombrie 18. — Ofis domnesc referitor la hotărnicii. (28).
1847, noembrie 20. — Idem la închirierea averilor mănăstirilor închinate. (50).

1848, ianuarie 2. — Dep. Drep. despre foi de zestre. (84).
1848, martie 22. — Idem despre adeverirea zapiselor de vînzare. (34, 134).
1848, mai. — Idem despre hotărnicii. (28).
1848, iunie 14. — Decretul Guvernului Provizoriu despre desfiinţarea pedepsei cu moartea şi a bătăiei. (106).
1848, iunie 14. — Idem pentru desfiinţarea rangurilor civile. (1).
1848, decembrie 22. — Idem despre secfestru. (152).

1849, ianuarie 14. — Idem referitor la dreptul acordat femeiei prin § 35, cap. 16, partea III-a din Pravila Ţării (84).
1849, martie 28. — Idem, două circulări despre hotărnicie (28).
1849, mai 2. — Idem, idem. (154).
1849, noembrie 11. — Ofis domnesc pentru împrumuturile făcute de mitropolit fără paza formelor legale. (64).

1850, februarie 4. — Dep. Drep. despre redactarea hotărîrilor. (145).
1850, noembrie 22. — Ofis. domnesc pentru dreptul de preemţiune al Statului la vînzarea familiilor de ţigani. (17. 19).
1850, decembrie 8. — Dep. Drep. despre tutela mamei. (93).
1850, decembrie 10. — Ofis domnesc despre chezăşuirea contractelor făcute cu statul (76).

1851, martie 13. — Ofis domnesc despre moştenirea călugărilor. (98).
1851, aprilie 23. — Lege pentru reciprocele drepturi şi îndatoriri ale proprietarilor şi locuitorilor pămîntului. (57).
1851, iunie 19. — Secretariatul Statului despre administrarea averei minorilor săteni. (94)
1851, iulie 21. — Jurnalul Sfatului administrativ pentru punerea în aplicare a legii din 23 aprilie 1851. (57).

1852, aprilie 14. — Dep. Drep. despre dobînzile comerciale (72).
1852, aprilie 22. — Lege desvoltătoare § 3, art. 261 din Regulament, pentru împiedicări. (148).
1852, mai 26. — Lege pentru desluşirea şi îndeplinirea capului 4 de la partea III-a din pravila domnului Caragea pentru închiriere sau arendă. (46).
1852, iulie. — Dep. Drep. despre secfestru. (152).

1853, ianuarie 13. — Ofis domnesc despre acceptarea moştenirii potrivit codului Caragea. (99).
1853, februarie 6. — Dep. Drep. despre secfestru (152).
1853, mai. — Idem, despre calcularea fructelor imobilelor încălcate. (153).

1855, septembrie 10. — Jurnalul Consiliului Administrativ, aprobat de domn, prin care se adoptă sistemul metric. (30).

1856, februarie 8. — Lege pentru emanciparea tuturor ţiganilor. (20).
1856, februarie 11. — Jurnalul Sfatului Administrativ Extraordinar cu procedura eliberării ţiganilor. (21).
1856, februarie 14. — Departamentul din Năuntru în aceeaşi pricină. (21).
1856, martie 19. — Dep. Finanţe în aceeaşi chestiune. (21).
1856, mai 19. — Dep. Drep. despre administrarea tutelelor. (94).
1856, iunie. — Idem despre dreptul autorităţilor săteşti de a adeveri zapise de o mai mică valoare. (135)

1852, septembrie 21. — Ordonanţă domnească despre vînzare prin licitaţie publică. (44),

1864, august 14. — Decret pentru regularea proprietăţii rurale. (58).
1864, august 19. — Decret acordîndu-se străinilor creştini dreptul de a cumpăra imobile. (5).

INDICE DE CUVINTE *)

Adevărați, fii = copii din același tată și aceeași mamă, soți care sînt cununați după lege
adeveri, a = legaliza, autentifica
aduce, a, obrazul = a reprezenta
alergător = curier, om de serviciu
alăturaș = vecin cu vecinul în hotar al cuiva
alișveriș = afacere
anafora = raport, adresă
analoghie = analogie, proporție, raport
analogon = potrivit, în raport cu
anarghirie (grecism) = împrumut sau parte de împrumut neîncasat de debitor
anerisi, a (grec.) = anula, desființa
antihrisis (grec.) = contrafolosință
antipricon (grec.) = contrazestre, bunuri care înlocuesc zestrea
apelație = apel
arvună — convenție accesoric a vînzării și logodnei
avlicesc, zapis oficial (austriac?)

Bez (slav.) = fără
Buni, fii = copii din același tată și aceiași mamă
buni, frați = frați din același tată și aceeași mamă
buni frați de tată = din același tată, însă din mame diferite: sau buni de mamă = din aceeași mamă, dar din tați diferiți

Cădere = drept (de protimisis)
cămin = moșie după care și-a luat neamul numele
canonisî, a = reglementa, legiui,
capete = capitaluri; a face capete = a capitaliza
căpui, a a ținea în păstrare și a păzi
căpuire = păstrare, păzire
carte = înscris probatoriu; ~ adevărată = înscris original în opoziție cu o copie
carte de blestem
cărți de publicație = circulări
catagrafie = inventar
catahrisis = abuz
catastih, catastis = inventar, registru
cîtățimea acei averi = cantitatea, totalitatea acelei averi
Chezășie = garanție
chinonia (grecism) = comunitate
chivernisi, a = administra, a purta de grijă
clădire = emfiteuză
clăditor = emfiteut, embaticar
clinciu, amăgitor = chițibuș; șiretlic.
clironom = moștenitor
clironomie = moștenire
condică = cod de legi
contracciu = contractant
copil de suflet = copil adoptat
credință = credit
criminalion = instanță penală
cura, a = a face curățitură
curătură = loc de pădure prefăcut în loc de arătură
curs de vreame = dată
curgerea prigonirii = desfășurarea procesului

Da, prin tîrg a = a expune oprobriului public
dator, datoriu = datornic, debitor
datora, a = a obliga, a osîndi la gloabă
dăvălmaș = copărtaș, proprietar în indiviziune
deavalma = neîmpărțit, indiviziune
deciu = dispozitivul unei hotărîri judecătorești
defăima, a = ataca, tăgădui, înscriere în fals
delă, deli = afacere, dosar
deosebi, a = a excepta
deosebire = excepție
= îngrădire, condiție
depozire = depunere, punere în păstrare
depoziton = depunere, depozitare = sechestru
diiastimă (grecism) = distanță, durată, termen
diiată = testament; dieții, dieți
dijmă = zeciuială prețuită în bani, în fructe

---

*) Cuvintele sînt arătate numai cu înțelesul ce-l au în textul legiuirii.

dijmărit = zeciuială prețuită în bani atîta, din porci și albine
discolie (grecism) = dificultate
dovada cu meșteșug = prezumțiune lăsată la aprecierea judecătorului în opoziție cu cea stabilită de lege
drege, a = îndrepta, corecta, falsifica
dreptăți = drepturi

Emanțipația, țiganilor = eliberarea
embatcare = darea unui embatic
eretocrisie (grecism) = arbitraj
eretocritis (grec,) = judecător ales, arbitru
exoprică = parafernă, averea ce o aduce femeia în căsătorie, pe lîngă zestre

Față = persoană
felurime = fel, calitate = diversitate
folos = folosință, uzufruct

Halea (turcism) = boier în funcție
har = liberalitate, donație
hrisis (grec) = uzufruct

I (slavism) = și
iconomie = rea credință, fraudă, simulare; = gospodărire bună și cu crutare
iconomisi, a = a pune la o parte cu rea credință
iothesie = adopțiune, facere de fiu de suflet
iproci (slav) = și așa mai departe
ipothesiar (grec.) = împricinat
izbrăni, a = a răfui, a lichida, a termina
izbrănire = răfuire, lichidare
izvod de legiuire grec. = proiect
izvodi, a = descoperi, inventa
împiedecare întîmplătoare și neapărată = caz de forță majoră
împlini, a = a executa, încasînd o sumă de bani
împotrivă = reciproc
împrejurare nebiruită = caz de forță majoră
încheiat = încorporat
înclinare = raport, relație, legătură
încredințare = garanție
încuiba, a = a-și face cuibul
îndeletnici, a se = a avea timp
îndrepta, a se = a i se face dreptate
înfățișa, a, polița la judecată = a protesta
înființat = palpabil, existent, real
însemnare deosebită în diiată = adaos, codicil
întîmplare neapărată = caz de forță majoră ~ nebiruită, ~ neprevăzută
învoială = transacție

Jalbă = pîră, reclamație, cerere
jălui, a = a porni proces, a reclama, pîrî, a trage pe altul în judecată
jăluitor = pîrîș, reclamant

Lăturaș = rudă colaterală
leac, de = de loc, nicidecum
legătură = condiție, obligație
lepăda, a se = a se retrage, ~ a renunța, respinge
list (slav) = foaie, pagină
loc, de = imediat

Maghistratul orașului = primarul
maghistratură = primărie (la orașe)
manzili = mazili: boieri mazili = dregători ieșiți din funcție; a mazîli
marafet = mijlocire
metahirisi, a (grec.) = a întrebuința, a folosi
mezat = licitație publică
minisi, a (grec.) = anunța
moașă = bunică
moș = bunic
moștean = moștenitor
mufluz = insolvabil, falit mincinos, prefăcut = falit de rea credință, fraudulos
mufluzi, a = deveni insolvabil, falit

Namestie = clădire
năstavnic (al mănăstirii) = igumen
neîncheiat = neîncorporat
nepipăit = necercetat, inatacabil
neprimire = neconsimțire
nevîrsnic = minor

Oblăduitor = administrator, purtător de grijă
obraz = persoană
obștire = comunitate
ocîrmuire = administrație
ofis, ofiț = decret, poruncă, mesaj
opis = tablou, listă
osteia, a = a face să înceteze
otcărmui, a = administra
otnoșenie = încunoștințare, poruncă

Palmă domnească = unitate de măsură liniară
paragrafie = prescripție
părinți sufletești = părinți adoptivi
păstrător = depozitar = sechestru
periusia (grec.) = avere
pitac = ordin, poruncă dată în scris
pîrîș = reclamant
pliroforie (grec.) = informație, știre
pliroforisi, a se = a se informa, a se lămuri
politicesc = civil; pricină-prigonire = proces civil
politie = oraș, capitală
ponoslui, a = învinovăți, defăima
porni, a se = a se pleca
posadnică = țiitoare, concubină
potopi, a- = a face ca un rîu să-și iasă din albie

practicale (grec.) = lucrări
pravilnic = legal, legiuit
praxis (grec.) = practică, experienţă
precurma, a se = a se prescrie
prepuitor = denunţător, pîrîtor
presudsvia = pretoriu, sala de şedinţă, de judecată; presudvia ;presutsvie
pricină, întîmplă.oare şi neapărată = caz de froţă majoră, pricină neapărată
prigoni, a se = a se judeca
pronomion (grec) = privilegiu
protimisi, a = prefera; a se protimisi = a avea căderea, dreptul
protimisis = drept de preferinţă
prototipa (grec.) = originale
protocoli, a = colaţiona
provalisi, a (grec.) = a pune înainte; a propune
provlima (grec.) = chestiune, afirmaţie

Rămasuri = avere în succesiune
răzaş = răzoraş, vecin în hotar
răzmiriţă = război
robire = servitute
romaicesc = romano-bizantin, bizantin
rugăciune = petiţie, cerere

Sădire = emfiteuză
săditor = emfiteut, embaticar
sărman = orfan,
săvîrşită, vînzare = perfectă
şăzător = locuitor avînd locuinţa
scrisoare = înscris, act, document, contract
scump = exact, amănunţit
senet = contract, act, sinet
sfori, a = a măsura o moşie cu sfoara
siguranţiia = garanţia
silă neapărată = caz de forţă majoră
slobod = liber în opoziţie cu rob ţigan = fără stăpîn (locuri slobode); îngăduit
slobozenie = eliberare din robie
slomnire, slovnire = împreunarea slovelor
spiţă = grad de rudenie
spînzura, a = a depinde
sud = judeţ, ţinut
sudit = supus străin
surghiunie = închisoare, surgunie

Tacsil (turc) = venit
talant = valoare, capabilitate
tăietor de bani = falsificator de monede
tălmăci, a = interpreta
tărie = valabilitate
teslim (turc) = predare
teslimat (turc) = predare
theorie (grec) = examinare, cercetare
theorisi, a (grec.) = a vedea, a cerceta
tîlc = interpretare
tocmeală de slujbe = învoială de muncă, angajament
trage, a = măsura, hotărnici
trage, a se = a se retrage
trup, de pravilă = exemplar de manuscris sau carte tipărită

Ului, a se = a se înşela, a se amăgi, zăpăci, rătăci
umbla, cu dobîndă a = a produce dobîndă
urma, a = a se comporta, a se purta

Vîrsnic = major
vechil = reprezentant, mandatar
vechilet = reprezentanţă, mandat
vechilime = împuternicire
vechilul de judecăţi = avocat
vină = crimă. delict
volnic = competent, îndreptăţit
volnici, a = împuternici

Zălogaş = cel ce primeşte zălogul
zapis = înscris
zăticnire = oprire, împiedecare; nebiruinţă, caz de forţă majoră
zeciuială = împlineală
zestraş = cel ce primeşte zestrea
zminti, a se = a se strica, încerca o pagubă
zmredui, a = molipsi
zorbalîc = răsvrătire

INDICE DE MATERIE *)

*) Numărul roman trimite la parte, iar următoarele două numere arabe la capitol şi la paragraf.

LISTA FIGURILOR

Τοῦδ' ἔπε' ἐκ στόματος ῥεῖ μείλιχα· οἱ δέ νυ λαοὶ
πάντες ἐς αὐτὸν ὁρῶσι διακρίνοντα θέμιστας
ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ, θεὸν ὣς ἱλάσκονται
αἰδοῖ μειλιχίῃ· μετὰ δὲ πρέπει ἀγρομένοισιν
Ἡσίοδ.

Fig. 1. — Ioan Gheorghe Caragea, Domnul Ţării Romîneşti, reproducere după ediţia primă grecească.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

ΤΟΥ

Ὑψηλοτάτου, καὶ εὐσεβεστάτου, Αὐθέντου
καὶ Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας,

ΚΥΡΙ´ΟΥ, ΚΥΡΙ´ΟΥ

ἸΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΤΖΑ

ΒΟΕΒΟ´ΔΑ.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ, ΤΗ͂Σ ἈΟΥΣΤΡΙΑ´Σ.

Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τοῦ Ἰωάν. Βαρθ. Τζβέκιου.

1818.

Fig. 2. – Pagina cu titlul primei ediţii greceşti a Legiuirii Caragea (vezi p. XIV).

Іѡ Іѡан Геѡргіе Караџа воевода и господар земли Влахіское

Fig. 3. — Inceputul hrisovului de promulgare (vezi p. 2, 1—14).

Fig. 4. — Sfîrşitul hrisovului de promulgare (vezi p. 5, 3—12).

Fig. 5. — Sfîrşitul hrisovului de promulgare după manuscrisul grecesc (vezi p. 3,23—5,14).

4 [illegible]

КАП: Ѕ:

Пєнтру слобозѝ,

§

1 : [illegible]

2 : [illegible]

3 : [illegible]

КАП: З:

Пєнтру роби, цигани

§

1 [illegible]

[illegible]

2 : [illegible]

3 : [illegible]

4 : [illegible]

5 : [illegible]

6 : [illegible]

7 : [illegible]

Fig. 6. — Paignă din manuscrisul romînesc: paragrafe privitoare la robie (vezi p. 10,9—p. 12,1).

Fig. 7. — Pagină din manuscrisul romînesc; paragrafe privitoare la clăcași (vezi p. 46, 9—31).

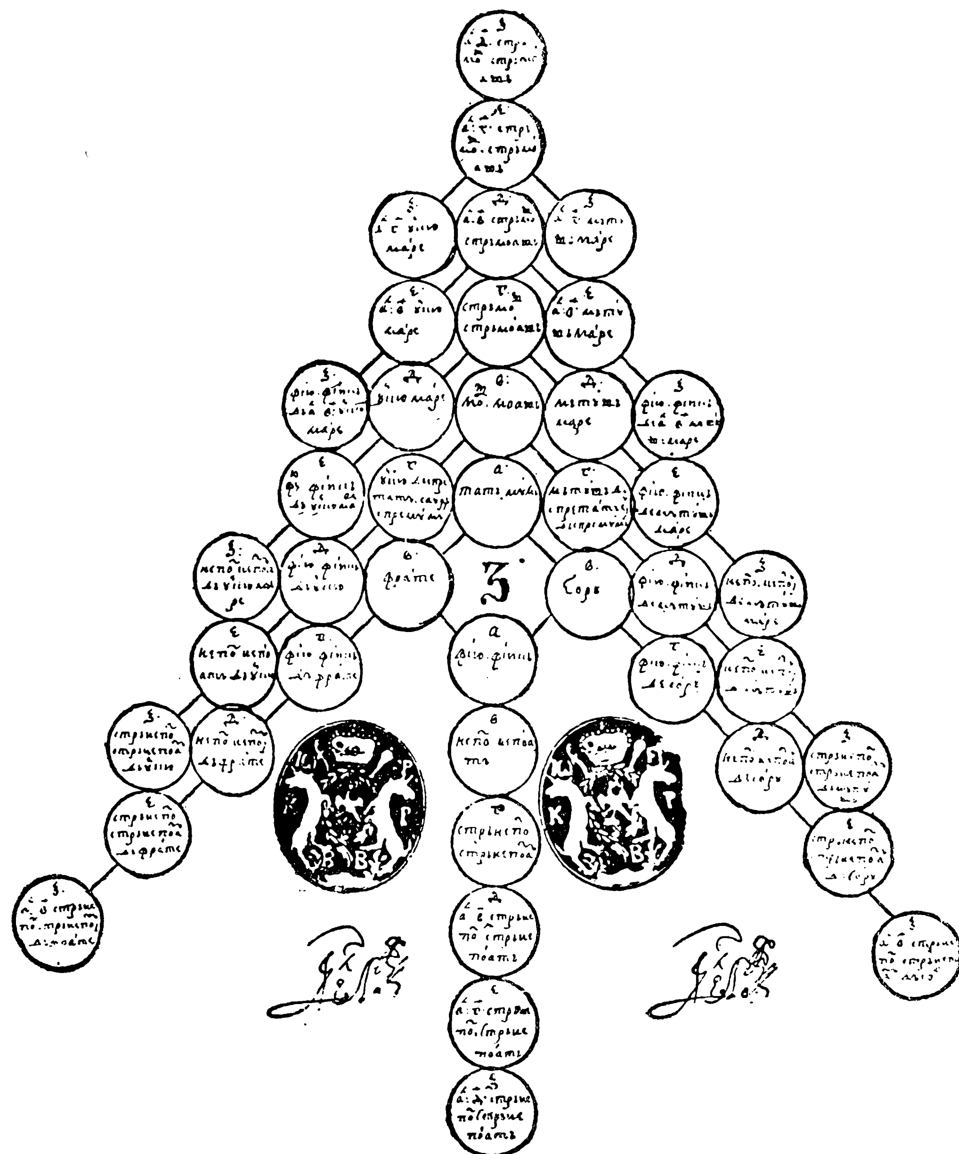

Fig. 8. — Spițele rudeniei după manuscrisul romînesc.

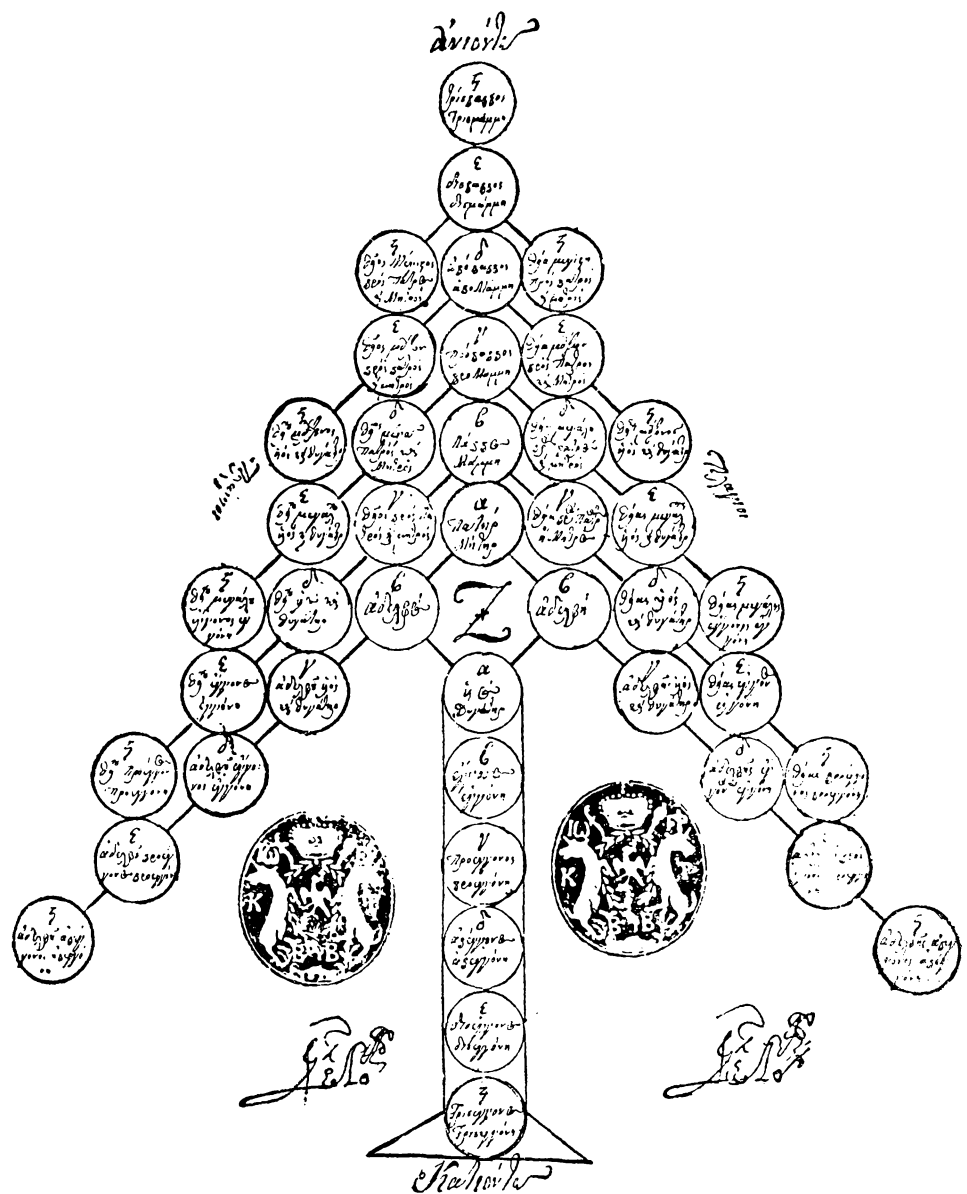

Fig. 9. — Spiţele rudeniei după manuscrisul grecesc.

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Румынское право, действовавшее до 1865 года, мало известно. Это объясняется отчасти тем, что его источники не были собраны и опубликованы.

Неписанное право должно быть собрано на основании документов, фольклора, сводов закона, летописей и на основании того, что еще сохранилось в традициях, — работа, которую проводит Коллектив Академии РНР по древнему румынскому праву.

Для писанного права служат источниками: своды законов, законы, грамоты, указы, доклады, циркуляры, судебная практика и, в небольшом количестве, работы юристов. Некоторые из источников писанного права были уже опубликованы, но их или вовсе нельзя найти, либо они находятся редко, или же в них много ошибок, так что потребность в издании данных источников не подлежит сомнению.

Академия Румынской Народной Республики постановила опубликовать, при посредстве Отделения исторических, философских и юридическо-экономических наук, коллекцию, сборник документов, под заглавием: «*Сборник источников древнего румынского писанного права.*»

В первую очередь было составлено *критическое издание Уложения Караджа*, так как имеются подлинники рукописей этого Уложения. Издание включает введение, румынский и греческий тексты, критический разбор, 4 приложения и 3 указателя.

В начале XIX века и в румынских княжествах все более и более чувствовалась потребность в составлении писанных законов. Эта потребность являлась прежде всего следствием перемен, происшедших в экономическом строе (разложение феодализма и развитие капитализма), стремления к кодификации, охватывавшего почти всю Европу, а также путаницы, вносимой слишком многочисленным юридическим материалом, недостаточно ясным и мало кому известным.

Вскоре после своего восшествия на престол Валахии (в сентябре 1812 г.) Иоан Георге Караджа решил принять некоторые законодательные меры и приступить к составлению писанного закона с учетом всеобщей пользы своих подданных и для предотвращения несправедливости.

В этих целях он избрал двух бояр «со знаниями и практикой в вопросах закона» и поручил каждому из них составить по проекту.

Это были: Атанасие Христопол, великий логофэт[1], и Нестор, бывший великий клучер[2].

Проекты, составленные этими боярами, были готовы к концу сентября 1816 года и пересмотрены господарем. Для того чтобы «труд был вполне целостен и удобопонятен», 2 октября 1816 года Караджа приказал им взять себе в помощь стольника Константина Бэлэчану и стольника Ионицэ Бэлэчану, чтобы пересмотреть проекты и составить новый проект, который будет постепенно просмотрен и государем..

Указанные четверо бояр работали несколько месяцев и в начале февраля 1817 года текст проекта был готов.

Для того чтобы сообразоваться с правом, существующим в стране, и составить возможно лучший закон, господарь представил текст на рассмотрение Совета, состоявшего из митрополита, епископов и именитых бояр действительной службы и ненаходящихся на ней. В указе от 15 февраля 1817 года он повелел им собираться всем вместе без промедления по вторникам и субботам, обсудить проект, добавить то, что пропущено, и указать в письменном докладе мнение Совета, дабы и господарь мог его обдумать. Совет работал недостаточно быстро, недовольный господарь вновь приказал 16 апреля 1817 года, чтобы он собирался в указанные дни в 2 часа дня при дворе господаря и закончил незамедлительно работу, так как она тянется слишком долго.

Однако лишь 9 июня 1818 года Совет подписал доклад, которым утверждает закон и просит господаря повелеть его напечатать.

22 июня Караджа отдал приказ отпечатать Свод законов, написанный на румынском языке, вместе с докладом, который должен был быть сдан на хранение в митрополию.

28 июня великий логофэт Константин Бэлэчану удостоверил тексты, скрепив каждую страницу господарской печатью и своим парафом.

9 августа грамотой, в которой сперва указаны мотивы, вызвавшие составление свода законов, источники, из которых он почерпнут, и каким образом создан, господарь постановил, чтобы он вошел в силу 1 сентября 1818 года. Одновременно он повелел, чтобы, до того как будут готовы экземпляры на румынском языке, были распространены экземпляры на греческом языке и, чтобы были сделаны объявления в столице и в стране.

Таким образом было составлено Уложение Караджа.

В связи с вышеуказанным нужно отметить, что в 1923 году в библиотеке профессора Сэулеску в Бухаресте была найдена рукопись на греческом языке, в которой находился один из проектов Уложения Караджа. В этом проекте есть некоторые постановления, дававшие больше прав господарю, а равно другие, более благоприятные для народа. Например признавалось: право предпочтения для крестьян при аренде имений, на которых они жили, преимущественное право детей на аренду имущества, некоторые улучшения для барщинных крестьян, для должников, право наследования для девушек, не получивших приданого, для обеспечения такового и т. д.

---

1) Логофэт — первый боярин.
2) Клучер — боярский чин: дворцовый комендант

На основании биографии Христопола, напечатанной в Афинах в 1853 году, — предполагается, что автором ее является он сам, — профессор Юридического факультета в Афинах Триандафилопулос утверждал, что автором Уложения Караджа был только Атанасие Христопол, которого нередко называли новым Анакреоном. Он говорит, что румынские юристы указывают как автора, «некоего Нестора».

Мнение греческого ученого необосновано и объясняется тем, что он не знал, кто был этот некий Нестор — самый выдающийся румынский юрист своего времени, и ему не были известны документы, касающиеся составления уложения, приведенные в приложении. Из них явствует, что Христопол был только одним из сотрудников, который быть может, и сыграл более значительную роль в составлении уложения на греческом языке.

Караджа не озаглавил своего закона Кодекс, как это сделал Скарлат Калимак в Молдавии, а дал ему название Уложение. Все же его можно считать и называть кодексом.

К тому же в статье 1912 гражданского кодекса Уложение Караджа названо кодексом и в практике известно под наименованием Кодекс Караджа, а в греческом издании Зепоса носит также заглавие гражданского кодекса Валахии. Оно содержит нормы различных отраслей права; главным образом гражданское право, затем торговое право, уголовное право и процессуальное право. В первую очередь оно предназначалось для удовлетворения повседневных нужд народа.

Главными источниками этого уложения являются, как говорит сам Караджа в грамоте об обнародовании закона, римское право, греко-римское право (византийские законы), Сборник законов и румынские правовые обычаи.

Следует отместить, что в некоторых текстах заметно французское влияние (Андрей Рэдулеску, L'influence française sur le droit roumain jusqu'en 1864[1], Бухарест, 1, стр. 13, 14).

Некоторые статьи этого уложения были изменены и дополнены, что указано в приложении II. В большей своей части оно оставалось гражданским законом Валахии с 1 сентября 1818 года до 1 декабря 1865 года, когда вступил в силу гражданский кодекс, то есть 47 лет и 3 месяца.

Несмотря на это и после 1 декабря 1865 года оно продолжало применяться в известной мере. Согласно статье 1415 гражданского кодекса были сохранены существующие наследственные аренды (бессрочные аренды, чинш), которые продолжали регламентироваться по законам, во время действия которых они возникли. Согласно статье 1912 гражданского кодекса было отменено и Уложение Караджа, но только в той его части, в которой оно не соответствует предписаниям этого кодекса.

Помимо этого Уложение Караджа применялось к юридическим положениям, возникшим до 1 декабря 1865 года, которые все реже и реже представлялись на рассмотрение судебных инстанций.

---

[1]) Французское влияние на румынское право до 1864 года.

Это применение повлекло за собой создание довольно обширной судебной практики, приведенной в приложении I. Последнее определение Верховного Суда вынесено в сентябре 1951 года. Не исключена возможность, что и в будущем возникнут споры, в которых будет применяться Уложение Караджа.

В Уложении Караджа есть много своеобразных черт. Оно облечено в простую форму, без излишних подробностей, и часто содержит распоряжения и принципы общего характера.

Его составление представляет собой исключительный интерес О греческом тексте профессор Триандафилопулос говорит: «Благодаря тому, что поэт (Христопол) занимался правовыми науками, в греческой юридической литературе имеется памятник, полный прелести и красоты, не достигнутых нашими современными законами, так как вследствие нынешнего особого характера права, неразрывно связанного с формой, невозможно было бы составить закон в благозвучном стиле румынского кодекса (И. Т. Зепос, Jus greco-romanum VIII, Афины, 1931).

Хотя с юридической точки зрения, румынский язык был менее закончен, чем греческий, составители уложения старались излагать юридические понятия точно и таким образом, чтобы они были как можно более понятны для народа. Его статьи представляют собой один из этапов формирования и развития юридического румынского языка.

С точки зрения содержания это законодательство, представляющее волю феодального класса, возведенную на уровень закона, заключало в себе ряд мероприятий, носивших реакционный характер и предназначенных для укрепления позиций феодализма. Оно сохраняло рабство, крепостную зависимость, подчиненное положение женщины, классовые привилегии и пр. Наряду с этим, однако, даются некоторые предписания, целью которых является поощрение новых производственных отношений, в которые начинает вовлекаться и часть господствующего класса.

После уточнения Уложения Караджа в окончательной форме, оно было переписано почти каллиграфически, румынский текст в одной рукописи, а греческий в другой. К счастью, эти подлинники официальных рукописей сохранились до наших дней в безукоризненном состоянии; они находятся в коллекции румынских рукописей Академии РНР, рукопись с румынским текстом под номером 2322, а с греческим текстом под номером 2323. Из подробного их описания, сделанного в введении, видно, что вместе с румынским текстом были переплетены и важные подлинные документы, относящиеся к составлению Уложения, и что на оборотной стороне роскошного переплета румынской рукописи обозначен 1817 год, а на переплете греческой рукописи, на лицевой стороне 1818 год. Указывают ли эти даты на то, что румынская рукопись была переплетена раньше, а греческая после нее, или, может быть, даже на то, что румынский текст Уложения был закончен раньше, а греческий позже, невозможно достоверно установить. Вероятно, оба текста были составлены единовременно, так как они в общем очень сходны между собой, несмотря на целый ряд расхождений.

Текст на румынском языке сохранился и в рукописи под номером 1710 в библиотеке Академии РНР. Эта рукопись является точной копией подлинной официальной румынской рукописи.

Как румынский, так и греческий тексты были отпечатаны в 1818 году по подлинным официальным рукописям; первый в Бухаресте, а второй в Вене. В оба издания вкрались ошибки и недочеты. В некоторых экземплярах на греческом языке, вероятно, в тех, которые были распределены по судам, три существенных ошибки в содержании были исправлены от руки. По такому исправленному экземпляру греческий текст был перепечатан под заглавием Πολιτικὸς κῶδιξ Οὐγγρο-Βλαχίας в VIII томе, стр. 359—436, известного собрания Jus greco-romanum, составленного И. и П. Запосами, изданного в Афинах в 1931 году.

Поскольку Уложение Караджа являлось законом страны с 1818 года вплоть до 1 декабря 1865 года, его текст на румынском языке был издан еще девять раз. Эти издания перечислены в введении, где указаны и их недостатки, довольно многочисленные и иногда существенные, так как ни одно из них не прибегло к официальным подлинным рукописям, хотя таковые были известны, а каждое из них основывается на первом издании, или же на одном из им предшествовавших.

В 1889 году Уложение Караджа было переведено А. Маркевичем на русский язык и напечатано в Записках императорского одесского общества истории и древностей, том XV, стр. 711—807.

Настоящее *критическое издание* основывается на официальных подлинных рукописях: румынской, обозначаемой титлом Р, и греческой — титлом Г. Тексты напечатаны параллельно один рядом с другим и в критическом разборе тщательно указаны все различия между обоими текстами, так как они неоднократно отличаются друг от друга в том, что касается сущности, и часто в том, что касается редактирования. Выявление этих различий в значительной мере поясняет тексты законодательства.

Недочеты в орфографии были исправлены, эти недочеты не указаны в критическом разборе. К тому же, при установлении текста, поступали как можно более консервативно. Поэтому были сохранены, как и в рукописи μοσία и μουσία, Κραγιῶβα и Κραϊῶβα, σπήτι и ὁσπήτιον, μειράζω и μειραστής, μειρασμός, θημονιαῖς, μπανιτζαις, βελίτζιδων, καλλάσιδων, τῆς πόλιτσας, ἀπ' ὅσα, ἀπ ὃ и др., так как в подобном начертании есть последовательность. Были оставлены параллельно формы προτιμεῖται и προτιμᾶται, ἐγγυεῖται и ἐγγυᾶται, ἀγόρασε и ἠγόρασε, ἡ ἀνήλικος и ἀνήλικη εἶναι Но написали ἦναι вместо в согласительном наклонении. Сохранили непоследовательность в том, что касается начертания буквы ν (ni) ephelkystikov. Применяли знак § так же, как и в рукописи.

Само собой разумеется, что там, где в критическом разборе сбращено внимание на какое-либо различие в титлах Р и Г, это различие находится не только в рукописях, но и в первых изданиях. Когда же существует какое-либо более значительное различие между рукописями и первыми изданиями, было специально обращено на него внимание титлом р (первое румынское издание) или титлом г (первое греческое издание). Также, когда применяли обозначение титлом г, издание находится в соответствии с изданием Зепоса; если же существует какое либо различие, было намеренно указано титлом з.

Ко второй рукописи на румынском языке применяли титл P_1.

Что касается подстрочных сносок, отмеченных знаком x), то они находятся в рукописях и поэтому набраны тем же шрифтом, что и текст уложения. Пассажи из греческого текста, набранные разрядкой, подчеркнуты в рукописи.

Издание заключает в себе и четыре приложения. Первое приложение содержит: 1) Документы, относящиеся к составлению Уложения Караджа; 2) Отрывки из предварительного проекта уложения, с которыми было возможно ознакомиться; 3) Введение к первому изданию на греческом языке и 4) Справочник греческого законодательства, в котором указаны, главным образом, многие румынские слова в греческом тексте, передающие юридические термины румынских правовых обычаев. Второе приложение содержит распоряжения, вышедшие между 1818 годом и 1 декабря 1865 года, которыми были изменены, дополнены и истолкованы статьи Уложения Караджа. Статьи, к которым они относятся, отмечены знаком плюс (+). Третье Приложение содержит судебную практику Кассационной палаты; статьи, на которые сделаны ссылки, отмечены звездочкой (x). В четвертом приложении приведены главные указания библиографического характера.

В конце приведены еще: 1) хронологический указатель опубликованных документов; 2) указатель слов и 3) алфавитный предметный указатель.

*

Ознакомление с этим Уложением полезно не только с юридической точки зрения, но и для понимания социального и экономического положения того времени, когда оно было составлено.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Иоан Георге Караджа, господарь Валахии (воспроизведено по первому греческому изданию).

Рис. 2. — Заглавная страница первого греческого издания Уложения Караджа.

Рис. 3. — Начало грамоты об обнародовании по румынской рукописи, с титулом господаря.

Рис. 4. — Конец грамоты об обнародовании по румынской рукописи, с подписью и печатью господаря и с парафом вел логофета.

Рис. 5. — Конец грамоты об обнародовании по греческой рукописи, с подписью и печатью господаря и с парафом вел логофета.

Рис. 6. — Страница из румынской рукописи; параграфы, относящиеся к рабству.

Рис. 7. — Страница из румынской рукописи; параграфа, относящиеся к барщинным крестьянам.

Рис. 8. — Степени родства по румынской рукописи.

Рис. 9. — Степени родства по греческой рукописи.

RESUME

Le droit roumain en vigueur jusqu'en 1865 est peu connu. Cela s'explique, en partie, par le fait que ses sources n'ont pas été recueillies et publiées jusqu'à présent.

Le droit non écrit (droit coutumier) doit être cherché dans les documents officiels, les anciens lois, codes et chroniques, ainsi que dans tout ce qui a été conservé par la tradition populaire. Ces recherches forment l'un des principaux objets des travaux du Collectif de l'Académie de la République Populaire Roumaine, qui s'occupe de l'étude de l'ancien droit roumain.

En ce qui concerne le droit écrit, ses sources sont: les anciens codes, les lois, chartes, décrets, rapports et circulaires, ainsi que la jurisprudence et certains ouvrages de doctrine. Certaines de ces sources du droit écrit ont déjà été publiées, mais elles sont devenues rares ou introuvables, ou encore, elles contiennent pas mal d'erreurs, ce qui rend leur réédition nécessaire.

L'Académie de la R.P.R. a décidé de faire publier par la Section des Sciences philosophiques, économiques et juridiques une collection ayant pour titre: « *Recueil de sources de l'ancien droit écrit roumain* ».

Etant donné que l'Académie possède les manuscrits originaux, on a rédigé, en premier lieu, l'*édition critique du Code Caragea*. Cet ouvrage comprend: une introduction, le texte du Code en roumain et en grec, un appareil critique, des notes, quatre annexes et trois index.

*

Au début du XIX siècle, la nécessité d'une nouvelle législation écrite était de plus en plus ressentie, dans les principautés roumaines comme ailleurs. Cela était dû, en premier lieu, aux transformations économiques (décomposition du féodalisme et développement du capitalisme), en second lieu, au mouvement de codification qui se manifestait dans presque toute l'Europe et, enfin, à la confusion qui régnait et était due aux coutumes juridiques manquant de clarté et insuffisamment connues.

Le prince régnant (voïvode) Ioan Gheorghe Caragea décida, peu après son avènement au trône de Valachie (septembre 1812), de prendre certaines mesures législatives et « ayant en vue le bien public de ses sujets, de rédiger une loi écrite dans le but d'éviter les injustices ».

Pour ce faire, il s'adressa à deux boyards « possédant la science et la pratique des lois », et les chargea de rédiger chacun un projet de Code. Ces deux boyards sont Atanase Hristopol, président du Départament des procés concernant les étrangers, et Nestor, ancien grand « Clucer ».

Fin septembre 1816, ces projets furent prêts et soumis au prince régnant. Dans le but de rendre cet ouvrage « parfaitement complet et clair », le 2 octobre 1816, Caragea ordonna aux deux boyards d'associer à leur travail encore deux boyards, Constantin Bălăceanu et Ioniță Bălăceanu, afin de revoir les projets et d'en rédiger un nouveau, qu'ils devaient soumettre au prince au fur et à mesure de son élaboration.

Au bout de quelques mois de travail, au début du mois de février, les quatre collaborateurs achevaient la rédaction du nouveau projet.

Désireur de se conformer au droit du pays et de rédiger une loi aussi bonne que possible, le prince régnant en soumit le texte à l'Assemblée Générale (Sfatul de Obște) composée du métropolite, des évêques et des grands boyards en fonction ou à la retraite. Le 15 février 1817, Caragea leur signifiait d'avoir à se réunir, sans tarder tous les mardis et samedis, pour examiner le projet de loi, le compléter et communiquer ensuite, dans un rapport écrit, l'avis de l'Assemblée afin que le prince régnant puisse l'étudier à son tour. Comme, au gré du prince régnant, l'Assemblée ne travaillait pas assez vite le 16 avril 1817 Caragea émit un nouveau rescrit, obligeant l'Assemblée ä se réunir aux jours et heures fixés, à la Cour même, afin de terminer au plus vite la rédaction de cet ouvrage qui n'avançait pas d'une manière assez satisfaisante.

Cependant, ce ne fut que le 9 juin 1818 que fut signé le rapport faisant connaître au prince régnant que l'Assemblée avait approuvé le projet de loi et le sollicitait d'en autoriser l'impression.

Le 22 juin, Caragea donna l'ordre de faire tirer la version roumaine du Code et du rapport cité ci-dessus, celui-ci devant être déposé aux archives de la métropolie.

Le 28 juin, le Grand Logothète (« vel logofăt ») Constantin Bălăceanu confirma les textes en apposant le sceau de l'Etat et son propre paraphe sur chaque page.

Dans un décret du 9 août, le prince régnant expliquait les raisons qui l'avaient déterminé à faire rédiger ce Code, la manière dont il avait été élaboré, et en décidait la mise en application à partir du 1-er septembre 1818. En même temps, il ordonna d'utiliser, jusqu'à la rédaction du texte roumain, les exemplaires rédigés en grec et de le faire porter à la connaissance publique.

C'est ainsi que fut élaboré le Code Caragea.

Relativement a ce qui a été dit plus haut, on doit mentionner qu'en 1923 un manuscrit en langue grecque d'un autre projet du Code Caragea fut trouvé dans la bibliothèque du professeur Săulescu, de Bucarest. Ce projet contenait certaines dispositions dont les unes renforçaient le pouvoir du prince régnant, tandis que d'autres favorisaient le peuple. C'est ainsi que le projet reconnaissait, aux paysans un droit de préférence pour l'affermage des lots du domaine sur lequel ils étaient établis; il renfermait également des dispositions tendant à rendre moins lourdes les obligations des paysans corvéables, ainsi que celles des débiteurs; il reconnaissait un droit de succession aux filles non dotées, il accordait des garanties pour la restitution de la dot, etc.

Prenant pour point de départ une biographie de Hristopol, publiée à Athènes en 1853, et qu'on suppose avoir été écrite par lui-même, le professeur Triandăfi-

lopoulos, de la Faculté de Droit d'Athènes, avait abouti à la conclusion que l'auteur du Code Caragea aurait été Atanase Hristopol, surnommé le nouvel Anacréon. Selon le professeur Triandafilopoulos, les juristes roumains auraient attribué la paternité de ce Code à « un certain Nestor » aussi.

L'opinion du savant grec n'est guère fondée et elle s'explique par le fait qu'il ignorait que ce « certain Nestor » était l'un des juristes roumains les plus marquants de l'époque, comme d'ailleurs, il ignorait également les documents ayant trait à l'élaboration du Code, que l'on trouve reproduits en annexe. Il ressort de ces documents que Hristopol n'a fait que collaborer à la rédaction du Code, ayant peut-être joué un rôle plus important dans la rédaction de la version grecque de ce dernier.

Caragea a donné à son oeuvre le titre de loi et non celui de Code, comme l'avait fait Scarlat Calimach en Moldavie, ce qui ne nous empêche pas de le considérer comme un code.

D'ailleurs, dans l'article 1912 du Code Civil roumain, cette loi porte le nom de code et est pratiquement connue sous le nom de Code Caragea, de même que, dans l'édition grecque Zepos, elle porte le nom de Code civil de la Valachie. Le Code Caragea comprend néanmoins des règles concernant différentes branches du droit: si la majeure partie se rapporte au droit civil, on y trouve pareillement des règles de droit commercial, de droit pénal et des règles de procédure. Par ailleurs, cette loi était surtout destinée à pourvoir aux besoins de la vie pratique du peuple.

Selon le décret de promulgation, les principales sources de cette loi sont: le droit romain, le droit gréco-romain (« lois impériales »), les coutumes juridiques roumaines, ainsi que le « Pravilniceasca Condică ».

Il est à signaler que dans certains textes on retrouve l'influence du droit français (v. Andrei Rădulescu: l'Influence française sur le droit roumain jusqu'en 1864, Bucarest, pp. 13—14).

Certains textes de cette loi ont été modifiés ou complétés (voir l'annexe II). La plupart des dispositions qu'elle comprend ont constitué la loi civile de la Valachie du 1-er septembre 1818 au 1-er décembre 1865, date de l'entrée en vigueur du Code Civil, c'est-à-dire pendant 47 ans et 3 mois.

Dans une certaine mesure, ce code continua d'être appliqué même après le 1-er décembre 1865, L'article 1415 du Code Civil maintenait les locations perpétuelles (emphytéuse) existantes, qui continuaient d'être régies par les lois sous l'empire desquelles elles étaient nées. L'article 1912 abrogeait le Code Caragea, mais seulement dans la mesure oú ses dispositions étaient contraires aux règles prescrites par le Code Civil en vigueur.

De plus, le Code Caragea fut appliqué à certaines situations juridiques antérieures au 1-er décembre 1865; mais ces cas devinrent de plus en plus rares.

Ces applications eurent pour résultat l'élaboration d'une assez riche jurisprudence, que l'on cite à l'annexe III. La dernière décision de la Cour Suprême date du mois de septembre 1951. Néanmoins, l'apparition de nouveaux cas exigeant l'application du Code Caragea est encore possible.

Le Code Caragea comprend de nombreuses parties originales. Il est rédigé sous une forme simple, sans trop de détails, mais contient souvent des dispositions et des principes d'un caractère général.

Particulièrement intéressante est la manière dont ce code a été rédigé. Voici ce que dit le professeur Triandafilopoulos à propos du texte grec: « Grâce aux préoccupations juridiques du poète (Hristopol), la littérature juridique grecque s'est enrichie d'une oeuvre pleine de beauté et de charme, qu'on ne retrouve guère dans nos textes contemporains qui, vu l'actuelle conception du droit qui rend le fond du droit inséparable de la forme, ne sauraient être écrits dans le style agréable du Code roumain ». (I. T. Zepos, Jus Graeco-romanum, VIII, Athènes 1931, p. XV).

Bien qu'au point de vue juridique la langue roumaine n'eût pas atteint à cette époque la précision de la langue grecque, les rédacteurs du Code se sont efforcés d'exprimer les notions juridiques d'une manière exacte et de les rendre facilement accessibles au peuple. Ces textes indiquent ainsi une étape de la formation et du développement du langage juridique roumain.

Quant à son contenu, ce code est l'expression des volontés de la classe féodale, portées au rang de loi. Il comprend toute une série de mesures ayant un caractère réactionnaire, destinées à consolider les positions du féodalisme. Des institutions telles que l'esclavage, le servage, l'état d'infériorité de la femme, les privilèges de classe, etc., y sont maintenues. On y trouve cependant certaines dispositions dont le but était de promouvoir les nouvelles relations de production qui commencent à entraîner une partie de la classe des boyards.

Lorsque le texte du Code Caragea eut reçu une forme définitive, il fut transcrit calligraphiquement en deux manuscris, un pour chacune des versions: roumaine et grecque. Ces manuscrits officiels originaux ont heureusement été conservés dans un état irréprochable, et se trouvent dans la collection d'oeuvres manuscrites de l'Académie de la R.P.R., le texte roumain, sous la cote 2322, le grec, sous la cote 2323. Quant à la date des deux manuscrits authentiques, il est à remarquer que la couverture du texte grec porte la date de 1818 tandis qu celle du manuscrit roumain, la date de 1817. Il serait difficile d'affirmer avec certitude que ces dates indiquent que la reliure du texte roumain serait antérieure à celle du texte grec, ou bien que le texte roumain lui-même aurait été rédigé avant le grec. Il est probable que les deux textes aient été rédigés en même temps, car ils se ressemblent beaucoup à certains égards, quoiqu'ils diffèrent beaucoup à d'autres.

Le texte roumain nous a également été conservé à la bibliothèque de l'Académie de la R.P.R. sous la cote 1710. Ce manuscrit constitue la copie fidèle de l'original officiel en langue roumaine.

Suivant les manuscrits officiels originaux, les deux textes, roumain et grec, ont été imprimés en 1818, le premier à Bucarest, le second à Vienne. Nulle de ces éditions n'est exempte d'erreures et de lacunes. Dans certains expemplaires en langue grecque, ceux qu'on avait probablement distribués aux tribunaux, trois lacunes de fond ont été corrigées à la main, C'est d'après un de ces exemplaires corrigés qu'a été réimprimé le texte grec sous la titre Πολιτικὸς Κῶδιξ Οὐγγροβλαχίας dans le Vol. VIII, pp. 359—436, qui se trouve dans la collection Jus graeco-romanum, due à I. et P. Zepos et parue à Athènes en 1931.

En tant que loi du pays, en vigueur de 1818 au 1-er décembre 1865, le texte doumain du Code Caragea a été réédité neuf fois. Ces éditions sont énumérées dans l'introduction qui en indique également les lacunes, assez nombreuses et parfois assez graves. Car, pour aucune de ces rééditions, on n'a eu recours au

manuscrits officiels originaux dont l'existence était connue; mais toutes, sans exception, se sont servies de la première édition officielle ou d'une autre, postérieure à celle-ci.

En 1889, le Code Caragea fut traduit en langue russe par A. Markewicz et imprimé en Записки императорского Одесского общества исторiй и древностеi XV, pp. 711—807.

La présente édition critique se fonde sur les manuscrits officiels, le texte roumain étant marqué par le sigle R, le grec, par G. Les deux textes sont publiés parallèlement, l'un en regard de l'autre. L'appareil critique met soigneusement en évidence toutes les différences entre ces deux textes—différences qui apparaissent plus d'une fois, en ce qui concerne le fond, et encore plus souvent en ce qui concerne la rédaction, ce qui aide le lecteur du texte à le mieux comprendre.

Les inconséquences orthographiques qui ont été corrigées ne sont pas signalées dans l'appareil critique. Du reste, nous avons tâché de respecter autant que possible le texte original. C'est pourquoi on a gardé, comme dans le manuscrit: μοσία et μουσία, Κραγ ώβα et Κρεϊώβα; on a conservé σπῆτι et ὀσπήτιον, μειράζω, μειραστής, μειρασμός, θημονιαῖς, μπάνιτζα ς, βελίτζιδων, κλοκκάσιδων, τῆς π λιζας, ἀπ' ὅσ, ἀπ' τὸ et autres, qui sont toujours écrits de la même manière. On a conservé, aussi, les formes: προτιμεῖται et προτιμᾶται, et ἐγγυεῖται et ἐγγυᾶται, ἠγόζασε et ἀγόρασε, ἡ ἀνήλικος et ἡ ἀνήλικη· toutefois εἶνα. pour ἦναι au subjonctif. Les incouséquences en ce qui concerne la graphie de ν (nu) ephelkystikon ont éte respectées.

Le signe § a éte conservé exactement comme dans le manuscrit.

Dans l'appareil critique cù certaines différences sont marquées d'un R ou d'un G, il est clair qu'il s'agit des différences qui existent non seulement dans les oeuvres manuscrites, mais aussi dans les premières éditions. Les différences les plus importantes ont été signalées separément et manquées d'un r (pour la première édition roumaine) et d'un g (pour la première édition en langue grecque). De même le sigle g marque les différences que l'on peut retrouver dans l'édition Zepos, tandis que le sigle z indique particulièrement des contradictions avec cette dernière.

Le deuxième manuscrit roumain est marqué du sigle R_1.

En ce qui concerne les notes au bas de la page (marqées par un *), il faut souligner qu'elles appartiennent aux textes manuscrits et ont été composées avec les mêmes caractères que le texte du Code. Les passages du texte grec étaient soulignés dans le manuscrit.

L'édition comprend égalent quatre annexes. La première contient: 1⁰ des documents ayant trait à l'élaboration du Code Caragea; 2⁰ des extrais d'un avant-projet du Code qu'il a été possible de connaître; 3° la préface de la première édition grecque et 4° un *index Graecitatis* comprenant, dans sa majeure partie, un grand nombre de mots roumains qui abondent dans le texte grec, et expriment des termes juridiques appartenant au droit coutumier. L'annexe II comprend des dispositions prises entre 1818 et le 1-er décembre 1865, dispositions modifiant, complétant ou interprétant certains textes du Code Caragea et marquées du signe plus (+). L'annexe III comprend les jurisprudences de la Cour de Cassation: les textes auxquels ces jurisprudences se réfèrent ont été marqués d'un astérisque (*). L'annexe IV contient les principales indications bibliographiques.

L'ouvrage comprend également: 1° un index chronologique des documents publiés, 2° un index des mots et 3° une table alphabétique des matières.

La connaissance de cette loi est utile non seulement au point de vue juridique mais aussi pour compréhension de la situation sociale et économique à l'époque oú elle a été rédigée.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Ioan Gheorghe Caragea, prince régnant de la Principauté de Valachie (reproduction d'après la première édition grecque).

Fig. 2. — Page du titre de la première édition grecque du Code Caragea.

Fig. 3. — L'en-tête du décret de promulgation portant le titre du prince régnant (daprès le ms. roumain).

Fig. 4. — La fin du décret de promulgation portant la signature du prince régnant, le sceau de l'Etat et le paraphe du Grand Logothète (d'après le ms. roumain).

Fig. 5. — La fin du décret de promulgation portant la signature du prince régnant, le sceau de l'apris Etat et le paraphe du Grand Logothète (d'après le ms. grec).

Fig. 6. — Une page du manuscrit roumain: paragraphes ayant trait à l'esclavage.

Fig. 7. — Une page du manuscrit roumain; paragraphes ayant trait aux paysans corvéables.

Fig. 8. — Les degrés de parenté (d'après le ms. roumain).

Fig. 9. — Les degrés de parenté (d'après le ms. grec).

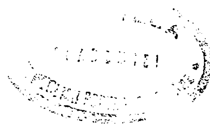

TABLA DE MATERIE

TABLE DES MATIÈRES

ОГЛАВЛЕНИЕ

Dat la cules 09.04.1955. Bun de tipar 10.12.1955. Tiraj 2000. Hîrtie semivelină 65 g. m². Format 16/70×100. Coli editoriale 27,80. Coli de tipar 23. A. 06899. Indicele de clasificare pentru biblioteci mari: 34 (498,1) (0092) «1818». Indicele de clasificare pentru biblioteci mici: 34 (R) «18».

Tiparul executat sub com. nr. 891, la Intreprinderea Poligrafică nr. 4, Calea Şerban Vodă 133—135, Bucureşti, R.P.R.